

**TÜRK DÜNYASI MASALLARININ DEĞERLER
EĞİTİMİNDE KULLANILABİLİRLİĞİ**

Esmâ ÖZCAN

**Türkçe ve Sosyal Bilimler Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi
Doç. Dr. Rifat KÜTÜK
2017
(Her Hakkı Saklıdır)**

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE ve SOSYAL BİLİMLER ANA BİLİM DALI
TÜRK DİLİ ve EDEBİYATI ÖĞRETİMİ BİLİM DALI

TÜRK DÜNYASI MASALLARININ
DEĞERLER EĞİTİMİNDE KULLANILABİLİRLİĞİ

The Usability Of The Tales Of Turkish World At Values Education

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Esmâ ÖZCAN

Danışman: Doç. Dr. Rifat KÜTÜK

ERZURUM
Haziran, 2017

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Doç. Dr. Rifat KÜTÜK danışmanlığında, 13030607007 nolu Esmâ ÖZCAN tarafından hazırlanan “TÜRK DÜNYASI MASALLARININ DEĞERLER EĞİTİMİNDE KULLANILABİLİRLİĞİ” başlıklı çalışma, 19/06/2017 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Ali KAFKASYALI (Başkan)

İmza:

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Rifat KÜTÜK (Danışman)

İmza:

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Bahadır GÜCÜYETER

İmza:

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

22/06/2017

Prof. Dr. Mustafa SÖZBİLİR

Enstitü Müdürü

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Doktora Tezi olarak sunduğum “TÜRK DÜNYASI MASALLARININ DEĞERLER EĞİTİMİNDE KULLANILABİLİRLİĞİ” başlıklı çalışmanın, tarafımca bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden olduğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla doğrularım.

Tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvurmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

19/06/2017

Esmâ ÖZCAN

İÇİNDEKİLER

ÖZET	viii
ABSTRACT.....	ix
ÖN SÖZ	x
KISALTMALAR	xii

BİRİNCİ BÖLÜM

1.GİRİŞ	1
1.1. Problem	1
1.2. Amaç	1
1.3. Önem	1
1.4. Varsayımlar	2
1.5. Sınırlılıklar	2

İKİNCİ BÖLÜM

2.KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	3
2.1. Değerler Eğitimi.....	3
2.1.1. Değerler.....	3
2.1.2. Değerlerin Özellikleri.....	5
2.1.3. Değerlerin Önemi.....	6
2.1.4. Değerlerin Sınıflandırılması.....	8
2.1.5. Değerler Felsefesi (Aksiyoloji).....	8
2.1.6. Değerler Eğitimi.....	9
2.1.6.1. Tanım	10
2.1.6.2. Amaç	11
2.1.6.3. İçerik	12
2.1.7. Değerler Eğitimi Akımları	14
2.1.7.1. Değer Gerçekleştirme.....	15
2.1.7.2. Karakter Eğitimi.....	15
2.1.7.3. Vatandaşlık Eğitimi.....	15
2.1.7.4. Ahlak Eğitimi	15
2.1.8. Millî Eğitim Bakanlığı ve Değerler Eğitimi.....	16

2.1.9.	Değerler Eğitimi ve Öğrenci - Okul - Aile - Toplum İlişkileri	18
2.2.	Masal	21
2.2.1.	Masalın Tanımı	21
2.2.1.1.	Sözlüklerdeki Tarifler	21
2.2.1.2.	Türk Araştırmacıların Tarifleri	21
2.2.1.3.	Yabancı Araştırmacıların Tarifleri	24
2.2.2.	Masalların Özellikleri	25
2.2.3.	Masalların Kaynakları	30
2.2.3.1.	Saim Sakaoğlu Görüşü	32
2.2.3.2.	Umay Günay Görüşü	33
2.2.4.	Masalların Sınıflandırılması	33
2.2.5.	Masalın Bölümleri	37
2.2.6.	Masal Tekerlemeleri	38
2.2.7.	Masallarda Dil ve Üslup	41
2.2.8.	Masallarda Çevre	44
2.2.9.	Masal Kahramanları	45
2.2.9.1.	Özellikleri	45
2.2.9.2.	Tipler	48
2.2.9.3.	İşlevleri	51
2.2.10.	Masal - Toplum İlişkisi	52
2.2.11.	Masal - Kültür İlişkisi	54
2.2.12.	Masal - Eğitim İlişkisi	55
2.2.13.	Masal - Millîlik - Evrensellik İlişkisi	59
2.3.	İlgili Araştırmalar	60
2.3.1.	Masal Araştırmaları	60
2.3.2.	Değerler Eğitimi Araştırmaları	62
2.3.3.	Değerler Eğitimi ve Masal Konusunu Kısmen de Olsa Birlikte Ele Alan Eserler	63

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.YÖNTEM..... 64

3.1. Araştırmanın Modeli

3.2.	Evren ve Örneklem	64
3.3.	Verilerin Toplanması	65
3.4.	Verilerin Analizi.....	65

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.BULGULAR	67
4.1. Masallar ve Değerler Eğitimi	67
4.2. Araştırmada Kullanılacak Değerler Listesi	71
4.3. Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları, İlköğretimin Amaçları, Ortaöğretimin Temel İlkelerinin Vurguladığı Değerlere İlişkin Bulgular.....	73
4.3.1. Adalet	73
4.3.2. Affetme / Bağışlama	76
4.3.3. Aile Birliğine Önem Verme	77
4.3.4. Alçak Gönüllülük / Tevazu	78
4.3.5. Arkadaşlık	80
4.3.6. Beceri Edinme	81
4.3.7. Cesaret.....	82
4.3.8. Cömertlik	83
4.3.9. Çalışkanlık	85
4.3.10. Çözüm Odaklı Olma	86
4.3.11. Dayanışma / Tesanüt	88
4.3.12. Dış Görünüşle Yargılamama.....	89
4.3.13. Diğerkâmlık / İsâr / Özgecilik.....	90
4.3.14. Dinî Değerlere Duyarlılık	92
4.3.15. Eğitimin Önemini Kavrama	94
4.3.16. Emanete Hıyanet Etmemek.....	95
4.3.17. Empati / Duygudaşlık.....	96
4.3.18. Eş Seçme Özgürlüğü	98
4.3.19. Güzel Huylu Olma / Yumuşak Huylu Olma	99
4.3.20. Hatalardan Ders Çıkarma	100
4.3.21. İşi Ehline Verme / Kabiliyete Uygun İş Seçme	101
4.3.22. İyilik	102

4.3.23.	Kalp Kırmama.....	103
4.3.24.	Kardeşlik	105
4.3.25.	Kötülükten Sakınma.....	106
4.3.26.	Mesleki Etiğe Uygun Davranma.....	108
4.3.27.	Ölçülü Olma / İtidal	109
4.3.28.	Ön Yargılı Olmama.....	111
4.3.29.	Özgürlük.....	112
4.3.30.	Sabır	114
4.3.31.	Sadakat	116
4.3.32.	Sağlıklı İletişim Kurma	118
4.3.33.	Sözünde Durma / Ahde Vefa	120
4.3.34.	Şefkat / Merhamet.....	121
4.3.35.	Tecrübeye Önem Verme / İstişarede Bulunma	123
4.3.36.	Tedbirli Olma / Önlem Alma	124
4.3.37.	Tokgözlülük / Kanaat.....	125
4.3.38.	Tutumluluk / Tasarruflu Olma	126
4.3.39.	Varlık Sebebini Kabul / Fıtrata Uygun Davranma.....	128
4.3.40.	Vatanseverlik.....	129
4.3.41.	Vefa.....	131
4.3.42.	Yardımseverlik.....	133
4.3.43.	Yerinde Davranma / Toplumsal Rollere Uygun Davranma.....	134
4.4.	Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları, İlköğretimin Amaçları, Ortaöğretim Temel İlkelerinin Vurguladığı Değerleri Örnekleleyen Masallara İlişkin Bulgular...	135
4.4.1.	Adalet ve Çiçek Ağacı	137
4.4.2.	Aslan ile Taşıyıcının Rastlantısı.....	139
4.4.3.	Ayşe Kız ile Fatma Kız	141
4.4.4.	Bahtlı Kel	144
4.4.5.	Baktıbay Kadı.....	148
4.4.6.	Ben Nasıl İt Oldum?.....	150
4.4.7.	Bey'in Vaziyeti	154
4.4.8.	Bijmapapah	156
4.4.9.	Cömert Kız	159

4.4.10.	Çoban Oğlu	163
4.4.11.	Fakir Adamla Kurt	165
4.4.12.	Fatma Nine	168
4.4.13.	Gururlu Kız	171
4.4.14.	Han ile Yılan	173
4.4.15.	Hünerli Çocuk	175
4.4.16.	İbiş ile Memiş.....	178
4.4.17.	Kırk Arap	181
4.4.18.	Kırk Kardeş	184
4.4.19.	Kocasını Seçen Kız	186
4.4.20.	Kötü Kral.....	188
4.4.21.	Lokman Hekim Hakkındaki Efsane	191
4.4.22.	Minnetli Aştan Minnetsiz Yumruk İyi.....	193
4.4.23.	Mir Mehmet ve Altı Kardeşi	194
4.4.24.	Mirza Mehmet.....	197
4.4.25.	Padişah ile Çoban.....	199
4.4.26.	Padişah İle Oduncu	203
4.4.27.	Sadık Kadın.....	205
4.4.28.	Sağırlar	208
4.4.29.	Şefkatlilik	210
4.4.30.	Şımarık Oğlan ile Akıllı Gelin	212
4.4.31.	Temir Bolat	214
4.4.32.	Tutumlu Evlat	216
4.4.33.	Üç Şart.....	219
4.4.34.	Vur Tokmak	221
4.4.35.	Yasemin.....	224
4.4.36.	Yedi Nar Çubuğu	226
4.4.37.	Yılanşah.....	228
4.4.38.	Yumru Yumak.....	230
4.4.39.	Zalim Han ve Lokman Hekim.....	233
4.4.40.	Zenginliğin Sırrı	235

4.5. Türk Dünyası Masallarının Değerler Eğitimi Vermede Kullanılabilecek Uygun Kaynaklar Olup Olmadığına İlişkin Bulgular	237
---	-----

BEŞİNCİ BÖLÜM

5.SONUÇ.....	239
5.1. Sonuç.....	239
5.2. Öneriler	240
KAYNAKÇA.....	243
EKLER.....	262
ÖZGEÇMİŞ	369

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ TÜRK DÜNYASI MASALLARININ DEĞERLER EĞİTİMİNDE KULLANILABİLİRLİĞİ

Esmâ ÖZCAN

2017, 368 sayfa

Ortaya çıkışı konusunda çeşitli görüşler bulunan, yer ve zamanı müphem, olağan ve olağanüstü kahramanların iç içe geçtiği, fantastik öğeler içeren masal metinleri ait olduğu milletin kültürel birçok unsurunu bünyesinde barındıran sözlü anlatım ürünleridir ve derleme çalışmalarıyla yazıya geçirilmişlerdir. Geçmişleri oldukça eski olmasına rağmen masal araştırmaları henüz yeni başlamıştır ve masallar üzerine çeşitli araştırmalar yapılmaktadır.

Tanımları çeşitli olsa da toplumsal devamlılığı sağladığı konusunda görüş birliği bulunan “değer” öğrenilebilir ve öğretilabilir bir kavramdır. İçinde bulunulan bunalım değer aktarımını zorunlu kılmaktadır. Değerlerini genç kuşaklara aktaramayan toplumların devamını sağlaması mümkün görünmemektedir. Bu yüzden değerler eğitimi, üzerinde ciddiyetle durulması gereken konuların başında gelmektedir.

Problem cümlesi “Türk Dünyası masalları değerler eğitiminde kullanılabilir mi?” olan araştırmanın amacı Türk Dünyası masallarının değerler eğitiminde kullanılabilirliğini araştırarak değer öğretiminin bir kültür unsuru olan masallar üzerinden gerçekleştirilmesinin önemini vurgulamaktır.

Elinizdeki araştırma, masalların bugüne kadar pek değinilmeyen bir yönüne, masalların değerler eğitiminde kullanılabilirliğine, ışık tutmak amacıyla hazırlanmıştır. Çalışmada incelenen kırk adet Türk Dünyası masalı, masal metinlerinin değerler eğitiminde kullanılabileceğini ortaya koymuştur.

Anahtar Sözcükler: Eğitim, Masal, Türk Dünyası masalları, Değer, Değerler eğitimi

ABSTRACT

THE USABILITY OF THE TALES OF TURKISH WORLD AT VALUES EDUCATION

MASTER'S THESIS

Esmâ ÖZCAN

2017, 368 sayfa

Tale texts, which have various opinions about how they come up, are verbal narrative products. Tale texts have vague time and place. Usual and exceptional heroes come together in tale texts. These texts include fantastic elements in which you can find cultural elements that belong to the nation. They (tale texts) were put into writing with compilation work. Although the adventure is quite old tale researches have just begun. And various studies are made about tales.

The concept of value can be learned and taught. In spite of its various definitions, the concept of value ensures social sustainability. The crisis in which people are requires the transfer of value. If a community can't transfer its existing values to the young generation, it would not be able to continue. That's why values education is a serious subject which needs to be focused on.

Problem statement (sentence) is "can the tales of Turkish world be used in values education." This study aims how the tales of Turkish world can be used and emphasize the importance of teaching value as a cultural element "tales"

This research was prepared in order to show you the not touched aspects of the tales. Also it includes forty tales of Turkish world. This research shows that tale texts can be used for value education.

Anahtar Sözcükler: Education, Tale, Tales of Turkish world, Value, Values education,

ÖN SÖZ

İnsanın özünde var olan, onu en üst ahlaki noktalara çıkarabilen değerler, toplumlara göre değişkenlikler gösterebileceği gibi dünyada mevcut ulusların hemen hemen tamamında kabul görmüş değerler de vardır.

Her milletin olduğu gibi bizim milletimizin de kendine has değerleri bulunmaktadır. Toplumumuza özgü bu değerlerin, bir kartopu gibi yuvarlandıkça kültürümüzü de içine alarak büyüyen, büyüdükçe zenginleşen, yine kültürümüz tarafından oluşturulmuş masal metinleri vasıtasıyla aktarılması amaçlanmıştır.

Yaşanılan değer bunalımı, birbiriyle bağları koparılmış ebeveyn çocuk ilişkisinin doğal sonucudur. Eskiden büyüklerin dizi dibinde, onlarla hemhâl olarak masal dinleyen, masalın büyümlü atmosferine büyüklerle benzer heyecanlarla dalan çocuklar bir yandan hayal ihtiyaçlarını karşılıyor, bir yandan da kazanmaları istenilen toplumsal değerler benliklerine işlenebiliyordu. Günümüzde yaşanan değerlerden yoksunluk sorunu kopan geçmiş-gelecek, ebeveyn-evlat bağlarının sağlamlaşmasıyla onarılabilir. Bu onarıma en büyük katkıyı sağlayacak olan kültür unsurlarından biri de masallardır.

Türk Dünyası masallarının değerler eğitiminde kullanılabilirliğinin araştırıldığı bu tezde on farklı ülkeden derlenen kırk adet masal ve bu masalarda tespit edilen kırk üç değer incelenmiştir. Masallardaki değerler masalların temaları temel alınarak tespit edilmiş olup bazı masalarda birden çok temanın hâkim olduğu görülmüştür.

Araştırma çerçevesinde Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkiye, Türkmenistan devletleri; Başkurt, Karaçay-Malkar, Kırım, Uygur özerk yönetim bölgelerine ait masallar incelenmiştir.

Masallar sıralanırken alfabetik sıra takip edilmiş, orijinal masal metinleri de çalışmanın ekler kısmına yerleştirilmiştir. Ekler kısmına yerleştirilen masalarda orijinalliğinin bozulmaması endişesiyle esas metindeki yazım ve imla korunmuştur.

Masalarda tespit edilen değerler araştırmada kullanılırken Millî Eğitim Bakanlığının İlk Ders Genelgesi'nde belirtilen hususlar göz önüne alınmış, uygun değerler kullanılmıştır.

Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini Türk Dünyası masalları oluşturmaktadır.

Türk Dil Kurumunun yazım ve imla kuralları esas alınmıştır.

İncelenen masallar neticesinde Türk Dünyası masallarının değerler eğitiminde kullanılmaya uygun kaynaklar olduğuna, daha fazla masal metninin değerler eğitiminde kullanılmak üzere incelenebileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Yüksek lisans eğitimim sırasında hiçbir konuda benden desteğini esirgemeyen, kıymetli fikirlerinden her alanda istifade ettiğim pek muhterem hocam ve tez danışmanım Sayın Doç. Dr. Rıfat KÜTÜK'e, görev değişikliği nedeniyle üniversiteden ayrıldığı ana kadar danışmanlığımı yürüten Sayın Prof. Dr. Ali KAFKASYALI'ya, Türk dili ve edebiyatı alanında eğitimime yardımcı olan ve bu konuda beni yönlendiren tüm hocalarıma teşekkürü borç bilirim.

Hayatımın her anında olduğu gibi yüksek lisans eğitimim sırasında da yanımda olan, ilk öğretmenlerim kabul ettiğim kıymetli ebeveynim Aysel ve Şaban ÖZCAN'a, beni hiçbir zaman yalnız bırakmayan, cesaretlendiren, neşelendiren kardeşlerim Kübra ve Merve ÖZCAN'a teşekkürlerimi sunarım.

Okula başladığım ilk günden itibaren bana emek veren tüm öğretmenlerime ve ihtiyacım olduğu anlarda yanımda bulduğum, adlarını saymadığım tüm arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Erzurum-2017

Esmâ ÖZCAN

KISALTMALAR

ev. : Çeviren

DİB: Diyanet İşleri Başkanlığı

MEB : Millî Eğitim Bakanlığı

parag. : Paragraf

s. : Sayfa

TDK: Türk Dil Kurumu

t.y. : Tarih yok

STK: Sivil Toplum Kuruluşu

Yay. Haz. : Yayına Hazırlayan

Doç. : Doçent

Dr. : Doktor

Prof. : Profesör

vb. : Ve benzeri

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

1.1. Problem

Araştırmadaki problem cümlesi şudur: “Türk Dünyası masalları değerler eğitiminde kullanılabilir mi?”

Her milletin eğitim sisteminin kendine has temeller üzerine kurulduğu ve millî bir özellik gösterdiği göz önüne alındığında değerler eğitiminin de milletimizin kültür kodlarını taşıyan masalar üzerinden verilmesinin faydalı olacağı düşünülerek araştırmaya başlandı.

1.2. Amaç

Araştırmanın amacı Türk Dünyası masallarının değerler eğitiminde kullanılabilirliğini araştırarak değer öğretiminin bir kültür unsuru olan masallar üzerinden gerçekleştirilmesinin önemini vurgulamaktır.

1.3. Önem

Türk Dünyası masallarının değerler eğitiminde kullanılabilirliğinin belirlenmeye çalışıldığı bu araştırmanın sonuçları, değerler eğitiminin kültür kodlarımızı geleceğe taşıyan, büyüü atmosferi sayesinde yedi yaşından yetmiş yaşına kadar tüm dinleyicilerini etkisi altına alan Türk masalları üzerinden verilmesinin mümkün olup olmadığını ortaya koyacaktır. Araştırma neticesinde bugüne kadar neredeyse hiç değinilmediği tespit edilen bu konunun aydınlığa kavuşması eminim ki bu konuda yeni ve farklı bakış açılarıyla oluşturulmuş başka eserlerin de ortaya çıkmasını kolaylaştıracaktır. Bu araştırma bittikten sonra incelediğim masalların değerler eğitiminde kullanılmasının doğru olup olmadığına ilişkin yeni bilgiler edineceğimiz kuvvetle muhtemeldir.

Elbir ve Bağcı'nın (2013, s. 1324) makalelerinde yer alan "Değerler eğitimi konu alan çalışmalara bakıldığında yapılan çalışmaların çoğunun yabancı menşeli olduğu anlaşılmaktadır. Değer kavramının millî özellikler de taşıdığı göz önünde bulundurulduğunda bu alanda boşlukların bulunduğu anlaşılmaktadır." ifadeleri de bu alanda önemli bir boşluk olduğunu kanıtlayıcı niteliktedir. Değerler eğitiminde millî şuuru yansıtan masal metinlerinin kullanılabilirliğinin araştırılacağı bu çalışmanın da bu boşluğu doldurması beklenmektedir.

1.4. Varsayımlar

Araştırma çerçevesinde incelenen üç Azerbaycan, iki Kırgızistan, üç Kazakistan, altı Özbekistan, on iki Türkiye, bir Türkmenistan, iki Başkurt, iki Karaçay-Malkar, beş Kırım-Tatar, üç Uygur masalı olmak üzere toplam kırk masalın kapsam açısından yeterli olduğu düşünülmüştür.

Araştırma çerçevesinde Türk Dünyası Masallarından seçilerek incelenen kırk adet masalda tespit edilen kırk üç değer değerler eğitimi temsil etme açısından yeterli olduğu kanaatine varılmıştır.

Problem durumunu ortaya koymak maksadıyla yapılan kaynak taramasının konuyu yansıtabilme açısından yeterli olduğu görülmüştür.

1.5. Sınırlılıklar

Araştırma Türk Dünyası ülkelerinden Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan Özbekistan, Türkiye, Türkmenistan devletleri; Başkurt, Karaçay-Malkar, Kırım, Uygur özerk yönetim bölgelerine ait masallarla sınırlandırılmıştır.

Araştırma üç Azerbaycan, iki Kırgızistan, üç Kazakistan, altı Özbekistan, on iki Türkiye, bir Türkmenistan iki Başkurt, iki Karaçay-Malkar, beş Kırım-Tatar, üç Uygur masalı ile sınırlandırılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Değerler Eğitimi

2.1.1. Değerler

Değer: Toplumbilimsel anlamda değer kavramı; nesnelerin ve bilinç olgularının toplum, sınıf ve insan açısından taşıdıkları önemi belirleyen niteliklerini dile getirir (Hançerlioğlu, 1996, s. 85).

Değer: 1. Yerinde olan aykırı görünmeyen, layık, şayan, seza. 2. Bir şeyin değdiği karşılık. 3. Bir şeyin ya da kimsenin taşıdığı yüksek ve yararlı nitelikler. 4. Yüksek ve yararlı nitelikleri olan kişi (TDK, 1979, s. 207).

Değer: 1. Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet. 2. Bir şeyin para ile ölçülebilen karşılığı, paha. 3. Yüksek ve yararlı nitelik. 4. Üstün ve yararlı nitelikleri olan kimse. 5. Kişinin isteyen, ihtiyaç duyan bir varlık olarak nesne ile bağlantısında beliren şey (TDK, 1988, s. 345).

M. Aydın (2011, s. 39) değer kavramının Latince kıymetli olmak, güçlü olmak anlamlarına gelen *valere* kökünden türediğini söyler.

Ergün (2012, Bölüm 3, s. 69) her insanın en az bir amacı, kendine özgü oluşturulmuş değerleri, inançları ve geçmiş yaşantıları sonucunda oluşturmuş olduğu tutumları olduğunu ve bütün bunlar sayesinde yaşamı anlayıp yorumladığını ve yaşamına yeni değerler kattığını ifade eder.

“Değer, arzu edilen, arzu edilebilen şey, olaylarla ilgili insan tutumu demektir. Değerler, ideal davranış biçimleri veya hayat amaçları hakkındaki inançlarımız, davranışlarımıza yön gösteren ölçülerdir. Diğer bir tanımla değer, bir nesneye, varlığa veya faaliyete, bireysel ve toplumsal açıdan tanınan önem ya da üstünlük vermek demektir.” (M. Z. Aydın, 2010, s. 1).

Gökalp (2014, s. 128) değeri kişisel bilinçli tecrübe olarak görür ve herhangi bir kişi tarafından herhangi bir zamanda gerçekten hoşlanılan, takdir edilen, kıymet verilen, arzu edilen, uygun bulunan veya beğenilenlerin tümünü olarak tanımlar.

Uysal (2003, s. 52) değer kavramını “İnsanın yapıp etmelerini determine eden ilke ya da ilkeler” ya da “Değerli olan, insanın değerini koruyan ve ona değer kazandıran şey” olarak tanımlar.

Çetin (2004, parag. 2) değeri “Değerler, inançlardır.” ve “Değerler bireyin amaçlarıyla ve bu amaçlara ulaşmada etkili olan davranış biçimleriyle (hak bilirlilik, yardımseverlik gibi) ilişkilerdir.” cümleleriyle tanımlar.

Yaman (2012a, s. 17) değer kavramını “Değer, bireylerin herhangi bir kişi, varlık, olay, durum, vb. karşısında ortaya koyduğu duyarlılıklardır.” şeklinde tanımlar.

Yaman (2012a, s. 17) değer kavramını “Değer, insanı değerli kılan, sahip olduğu üstün nitelikler ve sahip olduğu donanımlardır.” şeklinde de tanımlar.

Şener (2013, s. 2501) değeri “Değer, bir toplumun çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli olduğu kabul edilen ortak düşünce, temel ahlaki ilke ya da inançlar sistemidir.” şeklinde tanımlar.

Bireylerin düşünce, tutum, davranış ve yapıtlarında birer ölçüt olarak ortaya çıkan değerler aynı zamanda toplumsal bütünselliğin ayrılmaz bir ögesini oluştururlar (Tolan, 2005, s. 233).

“Değerler nasıl yaşayacağımıza işaret eden anlam haritalarımız, eylemlerimiz için ufuk noktasıdır.” (Poyraz, 2001, s. 63).

G. Aras’a göre (2014, s. 9) değerlerin, temelde bireysel ve toplumsal anlamda iyi, faydalı ve olumlu gelişmeler sağlayabilmek anlamına geldiği açıktır.

Güven (2014, s. 225) değeri “Değerler, iyi ile kötü davranışlar arasında ayırım yapılmasına olanak sağlayan kabuller ve inançlardır.” şeklinde tanımlar.

Yıldız, Dilmaç ve Deniz, (2013, s. 741) değerleri “Değerler; insanlık varlığının, neyin doğru, neyin iyi veya neyin arzulanan olduğunu ve bunları karşılayan hareket ve davranışların neler olduğu konusunda kabaca sınırları çizilmiş sosyal bilimlerde arasında bir çalışma konusudur.” şeklinde tanımlar.

2.1.2. Değerlerin Özellikleri

Acun, İ., Yücel, C., Önder, A., Tarman, B. (2013, s. 193) değer tanımlarının değişik açılardan yapıldığını, bu tanımların ortak noktalarından birinin değerlerin insan hayatına yön vermesi olduğunu söyler.

“Değerler toplumu oluşturan bireylere, nelerin önemli olduğunu, nelerin tercih edilmesi gerektiğini ve kısaca nasıl yaşanması gerektiğini belirtir.” (Akbaş, 2008, s. 10).

M. Z. Aydın (2010, s. 2) değerlerin, herkes için iyi, herkes için arzulanır olma özelliğine sahip ve toplumlar arası geçerliliği olan özellikler olarak görür. Değerlerin sosyal hayatı düzenlerken bireyler arası bağlılığı da artırdığını söyler. Y.Özen, Güleriyüz ve H.B. Özen’e göre (2012, s. 279) değerler genel anlamda toplumun birleşmesini sağlamakta, bireylerin bütün olarak yaşamalarına vesile olmaktadır.

“Değerler yaşantılar sonucunda oluşan dolayısıyla öğrenilebilir ve öğretilebilir olgulardır.” (Gömleksiz ve Kılınç, 2015, s. 36).

Akbaba (2012, Bölüm 8, s. 191) geçmişten günümüze yaşamış ve yaşamakta olan birçok değerın mevcudiyetine ve değerlerin insanların çoğu tarafından desteklendiğine değinir. M. Z. Aydın’a göre (2010, s. 4) değerler dinamiktir; hem toplumdun topluma, hem de zaman içinde değışir.

Poyraz (2001) değerlerin tanımlanabilir nesnel içerikleri olmadığını söyler (s. 63). Ancak makalesinin özet bölümünde değerlerin objektifleşmesinin yolunu başka kişilere açılmakta olduğunu belirtir (s. 62).

Arslan (2007, s. 121) Sokrates’in değerleri nesnel bir varlığa sahip gördüğünü ifade eder. Arslan (2007, s. 121) Platon’un her türlü değeri özellikle ahlaki değerleri bağımsız ve mutlak olarak doğru ya da yanlış gördüğünü söyler. Bunu herhangi bir davranış biçiminin herhangi bir insanın kanısından veya eğiliminden bağımsız ve mutlak olarak doğru veya yanlış olacağı şeklinde açıklığa kavuşturur.

Poyraz’a göre (2001, s. 65) değer, bağlantılı olduğu eylemin sonucunda ortaya çıkar. Buradan yola çıkarak da değerleri anlamak için insanın varoluş yapısını anlamaktan geçtiği kanısına varır. Değer oluşturmayı Aristoteles’in bahsettiği insana özgü “bilgi, ahlak, sanat” etkinlikleriyle bağlantılı görür.

Gerek değer diye tanımlanan kelimeler gerekse kökünde ve kuruluşunda değer sözcüğü bulunan tüm sözcüklerin eylem olmadan tasarlanamayacağını söyleyen Poyraz

(2011, s. 66) değerin hem eylemi gerekleştirenle hem eylemle gerçekleşen olayla hem de eylemin gerçekleştiği ortamda ortaya çıkacağını ekler.

Değerlerin ancak eylemle ortaya çıktığına da değinen Poyraz (2001, s. 66) adalet, dostluk ve dürüstlük gibi değerlerin bu değerleri kendinde taşıyan kendinde gerçekleştiren adil, dost ve dürüst kişiler sayesinde var olduğunu Neşet Ertaş'ın "Eğer haksız yoksa haksızlık da yoktur." dizesini de örnek vererek açıklar.

Arslan (2007) değerlerin öznel olduğunu savunanların nesnelere yüklenilen değerlerle onların gerçekten nesnel olan nitelikleri arasında bir ayırım yaptığını belirtir. Arslan değerlerin nesnel olduğunu savunanların değişen Şeyi değerler olarak değil onları algılayan gruplar veya bireyler olarak gördüğünü de ifade eder (s. 122, 123).

2.1.3. Değerlerin nemi

Yaman (2012a, s. 17) tüm değerlerin merkezinde insanı görmektedir. Alpagu'ya göreyse (2015, s. 30) değer kavramı insanlığın varoluşundan beri tüm süreçlerin temelini oluşturmaktadır.

Tahiroğlu, A. Kayabaşı ve R. G. Kayabaşı (2013, s. 480) "Modern toplumun ahlaki değerler açısından ciddi bir problemle karşı karşıya olduğu her kesimden insan tarafından tespit edilen bir vakıa olarak önümüzde durmaktadır." yorumuyla makalelerine başlamışlardır.

Gz (2014, s. 86) toplumların devamlılığı adına onları ayakta tutan en önemli unsurlardan birini değerler olarak görür. Değerlerine sahip çıkmayan ve onları yeni nesillere ulaştıramayan toplumların büyük sosyal çalkantılar yaşadıkları tespitinde bulunur.

Şişman'a göre (2000, s. 89) değerlerin insan yaşamında önemli bir yeri vardır. İnsan anlam ve değer oluşturucu, yaşamını tercih ettiği değerlere göre düzenleyen bir varlıktır.

Taşdelen'e göre (2015, s. 227) insan değer üreten, değerle ve değer için yaşayan bir varlıktır. Ve bu durum onun hayatını bitki ya da hayvanlardan ayıran bir durumdur. İnsanın başarısı ve başarısızlığı bu değerler çerçevesinde ortaya çıkar. İnsanın yeryüzündeki konumunu, hayatının anlamını belirleyen Şey; varoluşunu da düzenleyen değerlerdir.

İnsanların değerlerini yitirdiği, kendilerini yerküre adı verilen uçsuz bucaksız ummanda başıboş bir yelkenli gibi yapayalnız hissettikleri çağımızda insanımızın yeniden değerleriyle buluşturulma gayretini her türlü takdirin üzerinde tutan Yaman (2012b, s. 64) bunu yapma nedeni olarak bireylerin duygusal ve sosyal açılardan tatmin edilmesinin, en az biyolojik ihtiyaçları kadar önemli oluşuyla ilişkilendirir.

Göz'e göre (2014, s. 89) değerler toplumları ayakta tutan en önemli unsurların başında gelmektedir. Toplum içerisinde bireylerin birbirleriyle ilişkilerine yön veren en önemli kazanımlar arasında zikredebileceğimiz erdemli davranışlar bütünü olarak değerler, insanlığın temel hak ve hürriyetlerinin kazanımlarının hayata geçirilmesinde ve uygulama alanında etkinliğini sürdürmesinde de rol oynar.

Yaman'a göre (2012b, s. 64) bir insana değer vermek, ona değer katmak ve en önemlisi onu önemsemek; ruhsal gelişim açısından son derece önemlidir. Bu denli hayati bir önem taşıyan bir konunun her türlü siyasi mülahaza ve beklentinin çok üzerinde bir konumda değerlendirilmesinde millet ve devlet açısından büyük yararlar vardır.

Varış (1995, s. 1) çocukların değerlere eğitim yolu ile süreklilik ve esneklik kazandırarak çağ koşullarının isteklerine uygun ve geleceğe dönük yeni değerler ürettiklerini söyler.

Özen ve diğerleri (2012, s. 285) bireylerin nitelikli bireyler olarak toplumda var olabilmeleri için değerlere gereken önemin verilmesi gerektiğini çalışmalarında vurgulamışlardır.

Değerlerin ne denli önemli olduğuna dikkat çekmek isteyen Yaman (2012a, s. 10) "Çocuklarının insanca yetişmesini, dürüst, ilkel, çalışkan, vakur, vefalı, iyiliksever, mantıklı, kararlı... olmasını kim arzu etmez?" sorusunu yöneltir. Ve âdeta bu soruya içimizden cevap vermemizi ister.

Deveci ve Ay (2009, s. 168) son yıllarda tüm dünyada olmakla birlikte, Türkiye'de de yaşanan olumsuz toplumsal olayların, insanların değerleri yeterince kazanamamasından kaynaklandığı söylenebileceği kanısındadır.

M. Z Aydın'ın (2014, s. 13) tavsiye niteliğindeki "Unutmayalım, hepimizi tek tek yöneten hayatın temel değerleridir. Bu değerlerin çocuklarımızda gelişimini tesadüflere ya da sosyal çevreye bırakmayıp bizzat etkin olmak gerekmektedir." sözleri değerler eğitiminin önemine vurgu yapmaktadır.

2.1.4. Değerlerin Sınıflandırılması

“Değerlerin sınıflandırılması genellikle yabancı kaynaklar tarafından yapılmıştır.” (Yiğit ve Kesmeçi, 2015, s. 1322).

Değerler üzerinde yapılan araştırmaları etkili bir biçimde sürdürebilmek amacıyla birçok sınıflandırma yapıldığını söyleyen Yazıcı (2006, s. 501) bu sınıflandırmalardan en çok bilinen ve kabul edilenlerin; Nelson, Rokeach, Spranger ve Schwartz’a ait taksimlerin olduğunu belirtir.

Yazıcı (2006, s. 501) Nelson’a göre değerlerin; bireysel değerler, grup değerleri ve sosyal değerler olarak üçe ayrıldığını ifade eder.

Yazıcı (2006, s. 502) Rokeach’a göre değerlerin; Temel değerler (Terminal) ve Araç değerler (Instrumental) olmak üzere iki gruba ayrıldığını söyler.

Yazıcı (2006, s. 502) Spranger,’a göre değerlerin altı temel gruba ayrıldığını söyler. Bunlar: estetik, teorik (bilimsel), ekonomik, siyasi, sosyal ve dinî değer gruplarıdır.

Yazıcı (2006, s. 502, 503) Schwartz’a göre değerlerin; bireysel ve kültürel olmak üzere iki düzeyde incelendiğini söyler. Bireysel düzeydeki incelemelerde değerler, kişilerin yaşamlarını yönlendirmedeki önemlerine göre ele alınırlar. Değerlerin kültürel düzeyde incelenmesindeki amaç ise, toplumun genelinde paylaşılan ve toplumsal normlara dayanan soyut fikirlere ilişkin bilgi üretmektir. Kültürel düzeydeki inceleme birimi kültürel grubun (ulus, etnik grup) kendisidir.

2.1.5. Değerler Felsefesi (Aksiyoloji)

Sönmez (2010, s. 65) felsefenin üzerinde çalıştığı alanlar konusunda bir birliğe varılamasa da genel kabul gören sorunların varlık sorunu (ontoloji), bilgi sorunu (epistemoloji), değerler sorunu (aksiyoloji) olduğunu söyler.

Şişman (2000, s. 88) felsefenin temel uğraş alanlarının varlık felsefesi (ontoloji), bilgi felsefesi (epistemoloji), ve değerler felsefesi (aksiyoloji) biçiminde adlandırıldığını belirtmektedir.

Felsefenin de tıpkı farklı bilim dalları gibi uğraş alanları olduğunu belirten Erden (2008, s. 29) bu uğraş alanlarının sınıflanmasında büyük bir uzlaşma olmamasına

rağmen yine de felsefenin varlık felsefesi (ontoloji), bilgi felsefesi (epistemoloji), değerler felsefesi (aksiyoloji) başlıkları altında sınıflanabileceğini söyler.

Değerler felsefesi Erden'e göre (2008, s. 29) insanın değer sistemleriyle ilgilenir ve insanların değer yargılarını şekillendiren ve yönlendiren ilkeleri tespiti uğraşır.

Değerler sorununun etik ve estetik konularını içerdiğini söyleyerek söze başlayan Sönmez (2010, s. 67) bu disiplinin ahlaklı, ahlaksız, iyi, kötü, saygılı, saygısız, özgürlük, tutsaklık, erdem, erdemsizlik, mutluluk, mutsuzluk, güzellik, çirkinlik, vicdanlılık, vicdansızlık vb. konularla ilgilendiğini belirtir.

Değerler felsefesini olayları, nesnelere, sahip oldukları ya da temsil ettikleri *değerler* açısından inceleyen felsefi soruşturma alanı olarak gören Arslan (2007, s. 120) değerlerle ilgili ilk ve en önemli sorunun da değerlerin nasıl bir yapıya sahip oldukları - yani öznel mi nesnel mi, ya da başka bir yapıda mı- yönünde olacağını vurgular.

Şişman (2000, s. 89, 90) değerler felsefesinin değerlerin doğasını açıklamaya çalıştığını, değerlerin kaynağını, oluşumunu, değişip değişmeyeceğini, evrensel ya da göreceli, öznel ya da nesnel, bireysel ya da toplumsal oluşunu açıklamaya çalıştığını, değerlerde bir öncelik sıralaması ve hiyerarşinin olup olmadığını da araştırdığını söyler.

Şişman (2000, s. 90) değerler felsefesinin kendi içinde etik ve estetik olarak iki kola ayrıldığını belirtir.

Göz (2014, s. 98) uluslararası belgelerde insanlığın evrensel değerleri olarak ortaya konulan esasların, yıllar öncesinin ahlaki değerleri olarak toplumumuz tarafından kabul edildiğini, hayat tarzı olarak yaşatılıp büyük bir bütün olarak yeni yetişmekte olan gençliğimize ulaştırılmasına gayret sarf edildiğini belirtir.

2.1.6. Değerler Eğitimi

Artık yeni nesli mekanik bir anlayışla zihnen eğitip ahlaki eğitimden yoksun bırakmanın toplum için yeni bir tehdit unsuru üretmek olduğunun kavrandığını söyleyen Kenan (2009, s. 277) modern eğitimin daha kuşatıcı ve sorumluluk duygularını geliştirecek bir modele geçişi sağlamak zorunda olduğunu belirtir.

Acun ve diğerlerine göre (2013, s. 193) eğitim sürecinin en temel işlevlerinden birisi o toplumun sosyal ve kültürel değerlerini genç kuşaklara aktarmaktır. Kenan (2009, s. 275) değerlerin bir sonraki nesle etkin bir şekilde nasıl aktarılabileceği

sorusunun tüm zamanların en önemli konuları arasında yer aldığını; bunu da değerlerin ve eğitimin nasıl yapılacağı üzerine yapılan çalışmalara Plato ve Aristo'dan başlayarak, devam eden asırlarda yaşayan pek çok düşünür ve eserlerine bakıldığında görüldüğünü belirtir.

Yaman (2012a, s. 11) günümüzde dünya ülkelerinin birçoğunda olduğu gibi Türkiye'de insani değerlerde ciddi aşınmalar gözlemlendiği tespitinde bulunur. Bu olumsuz sürecin insanlık ailesini tehdit etmeye başladığı, insanların her türden değerden uzaklaştıkça da insanlıklarını kaybetmeye yüz tuttuğu konusunda bizleri uyarır. Yaşanan bu olumsuz gidişatın tersine çevrilmek istenmesi arayışları sonucunda da eğitim basamaklarında *değerler eğitimi* diye ifade edilen bir eğitim modeli öngörüldüğü bilgisini bizimle paylaşır.

Şener (2013, s. 2501) bireylere değerleri aktarma yolunun eğitimden geçtiğini düşünür. Bundan dolayı da değerler eğitiminin, son yıllarda üzerinde önemle durulan konulardan biri olmaya başladığını belirtir.

Meydan (2014, s. 95) birey açısından değerler eğitiminin gerekliliğini eğitimde bireyin bütün olarak ele alınması ihtiyacının doğal sonucu olarak görür. Ona göre birey bir makine ya da robot değildir, kişinin zekâsı ve bedensel yetenekleri kadar değer veren, nefret eden, kıskanan, tutku ile bağlanan *vb.* bir yönü daha ve bu yönü eğitilmedikçe dengeli bir kişilikten söz edilemez.

2.1.6.1.Tanım

Yaman'a göre (2012a, s. 18) sahip olunan değerler bireyin gelecekte kişiliğini, bakış açısını, davranışlarını, hayata bakışını, hatta hayatını belirleyecek etkenlerdir. Bu yüzden de bireyin belli başlı değerlerin farkına varması, gerekli değerleri kazanması, yeni değerler benimsemesi ve bütün değerleri kişiliğinin temel taşları hâline getirerek davranışa dönüştürmesi gerekir. Neredeyse hayat boyu devam eden bu değer kazanma/kazandırma süreçlerine "*değerler eğitimi*" denilmektedir.

"Öğretimin sadece zihinsel öğrenmelerle sınırlı kalmayıp öğrencilerin duygu, tutum *vb.* davranışlarının hepsinin geliştirilmesi yani eğitimin bütünselliğini tamamlayan unsur değerler eğitimidir." (M. Z. Aydın, 2014, s. 4).

M. Z. Aydın (2010, s. 4) değerleri öğrenilebilir ve öğretilbilir olgular olarak görür ve değerlerin farklı toplumlarda farklı şekiller almasını bu düşüncesine kanıt

olarak kullanır. Bu yüzden de değerleri eğitimin konusu içerisinde değerlendirir. Eğitimi bir bina olarak gören Aydın değerleriyse onun tuğlaları olarak tanımlar. Bu düşüncesine katılmamak da elde değildir doğrusu.

“Değerler eğitimi sevgi, saygı, sevgi sorumluluk, dürüstlük ve adalet gibi evrensel bazı değerlerin doğruluğunu vurgular ve öğrencilerin bunları anlamalarını, bunlara önem vermelerini ve yaşamlarını bu değerlere göre yaşamaları konusunda kendilerine yardımcı olur.” (Altan, 2011, s. 56).

2.1.6.2.Amaç

Değerleri hayatla doğrudan ilgili ve insanın insan gibi yaşama çabasının bir ürünü olarak gören M. Z. Aydın (2010) değerlerin her çağda eğitimin hem konusu hem de amacı olduğunu savunur. Eğitimin amacı her ne olursa olsun değerlerin bu süreçte yer alacağını söyler (s. 5). Eğer biz de biraz konunun üstüne eğilirsek değerlerin var olmadığı bir eğitimin ne kadar içi boş ve sığ olacağını görme imkânına kavuşuruz.

Aydın’a göre (2010, s. 6) değerler eğitiminin amacı, bireyin değerlere bağlı bir kişilik geliştirmesini sağlamaktır.

“Değerler eğitiminin amacı bütün insanlığın ortaklaşa sahip olduğu evrensel değerlere vurgu yaparak iyi karakter örnekleri sergileyen, ahlaki değerlere sahip, sorumluluk duygusu içinde hareket eden vatandaşlar ortaya çıkarmaktır.” (Altan, 2011, s. 5).

“Değerler eğitiminin amacı, çocuğun doğuştan getirdiği en iyi tarafı ortaya çıkarmak; kişiliğinin her yönüyle gelişmesini sağlamak; insani mükemmelliğe ulaşmasına yardımcı olmak; bireyi ve toplumu kötü ahlaktan korumak ve kurtarmak, bunun yanında iyi ahlakla donatmak ve devamını sağlamaktır.” (M. Z. Aydın, 2010, s. 5, 6).

M. Z. Aydın’a göre (2014, s. 5) değer eğitiminin amacı, insanın hem kendi mutluluğu hem de başkalarının mutluluğuna ve mükemmelliğine yardımcı olacak şekilde hareket etmesini sağlamaktır.

“Değerler eğitimi bireylerde saygı, sevgi, sorumluluk, erdem, cesaret, inanç, azim, adalet ve bireysel disiplin gibi çok önemli ahlaki ve medeni değerleri kazandırmayı amaçlamaktadır.” (Altan, 2011, s. 5).

M. Z. Aydın'a göre (2014, s. 4) okullardaki değerler eğitiminin amaçlarından biri, öğrencilerde sağlıklı, tutarlı ve dengeli bir kişilik oluşturmaktır. Bu birinci amaç, yani "öğrencilerde sağlıklı, tutarlı ve dengeli bir kişilik oluşturmak", esasen eğitimin en temel amacıdır. Zira o olmadan, belirlenmiş diğer amaçlara ulaşılsa bile çok fazla bir anlam ifade etmez.

M. Z. Aydın'ın (2014, s. 4) tespitine göre eğitim seviyesi ve bilgi arttığında nitelikli ve istenen tutumlar, davranışlar da artmıyorsa değerler eğitimi ihmal ediliyor demektir.

Şener (2013, s. 2505) değerler eğitiminin, toplumun birlik, bütünlük, huzur ve mutluluğunda önemli bir yer tuttuğunu söyler. İnsanların doğru, güzel ve iyi olana yönelmesinde değerler eğitiminin hayati bir önem taşıdığına dikkat çeker.

2.1.6.3.İçerik

Yaman'a göre (2012a, s. 17) insani, ahlaki, kültürel, ruhsal, toplumsal ve evrensel boyutlarda oluşabilen duyarlılıkların özümsemesi ve benimsenmesi süreci değerler eğitiminin esasını teşkil eder.

M. Z. Aydın (2010, s. 5) bizi daha da derinden düşünmeye sevk etmek istercesine gençlikte ortaya çıkan ya da var olan bir kişilik sorunun düpedüz eğitimdeki bir değerler sorununa işaret ettiğini söyler. Bu durumu şu çarpıcı ifadelerle de gözler önüne serer:

"Çocukların yüreklerinin darmadağınık edildiği bir zamanı yaşıyoruz. Bizim değer sunamadığımız yürekler, bayağı değerlerle dolduruluyor. Çocuklarımız psikolog, psikiyatrist, rehber ve danışmanların kapılarını çalmadan önce, bizler genel ortamı, sağlıklı kişilik inşasına imkân verecek ortamlar hâline getirmeliyiz. Bu da bize, değerler eğitiminin önemini hatırlatmaktadır."

Değerler eğitiminin esasının değerleri öğretmek olduğunu söyleyen M. Z. Aydın (2010) değerler eğitiminin kalbe, zekâya ve iradeye hitap etmesi gerektiğini belirtir ve amacının iyiliği sevdirmek, tanıtmak, istemek olması gerektiğini ifade eder (s. 6). Aydın'ın bu çarpıcı ifadelerinden de anlaşılıyor ki eğitim salt bilgi donanma ya da ezber yapma işi değil toplumun değerleriyle de donanma işidir. Çocuklarımıza

yukarıda da ifade ettiğimiz toplumsal değerleri öğretmeli ve onların bu değerleri yaşantı hâline getirmesini sağlamalıyız.

M. Z. Aydın (2010, s. 7) iyiyi-kötüyü, doğruyu-yanlış, güzeli-çirkini teorik olarak öğrenip kuralları, kanunları ezberlediği hâlde, yalan söylemeyi, rüşvet almayı, çalmayı, kişisel çıkarını her şeyden üstün tutmayı, başkalarını bertaraf etmek için onlara iftiralar atmayı, ayıplarını araştırarak, hilelerle onlara zarar vermeyi sürdüren, hatta bunları başarı sayan kimselerin varlığını, onların öğrendiklerini benimseyememiş olmalarıyla açıklar. Bu noktada değerlerin ancak ve ancak yaşantıyla kazanılabileceğini bir kez daha vurgular. Bu yüzden de değerler eğitiminde hayatın içinde uygulamalara ihtiyaç olduğunu hatırlatır.

“Ülkemizde de gittikçe artan ve toplumsal huzuru bozan birçok olay görülmekte ve bu olayları gerçekleştiren kişilerin değerler konusunda yeterince eğitilemedikleri anlaşılmaktadır.” (Yazıcı, 2006, s. 500). Bu cümle tahlil edildiğinde değerler eğitiminin önemi net bir biçimde anlaşılacaktır. Eğer sağlıklı bir değer eğitimi yapılmazsa toplumsal huzurun bozulacağı aşikârdır.

Günümüzde eğitim alanında da değerler eğitiminin önemsenmekte olduğunu, değerlerin çocuklara nasıl aktarılacağı konusunda çalışmalar yapıldığını ifade eden M. Z. Aydın (2010, s. 7) sevgi, saygı, dürüstlük, paylaşma, işbirliği, hoşgörü, önyargısız yaklaşma, şiddetten kaçınma vb. konuları kapsayan eğitim programları geliştirilmeye başlandığı bilgisini bizimle paylaşır. Bu programlarla amaçlananın, çocukları bu kavramlarla erken yaşlarda tanıştırmak, kendi akran grubuyla birlikte çeşitli masal, hikâye ve grup etkinliklerinden de yararlanarak bu kavramlar konusunda düşündürmek olduğunun üstünde durur.

M. Z. Aydın’a göre (2014, s. 5) değer eğitimi bireysel olduğu kadar toplumsal yönü de olan bir konudur.

G. Aras’a göre (2014, s. 8) kendisine değer atfedilen insan, değerler üretebilecek, ürettiği değerleri sağlıklı ve doğru değerlendirme yöntemleri ile yorumlayabilecek ve algılayabilecek güce sahiptir. Ancak bu gücü ortaya koyabilmek için nitelikli bir eğitim almalı, yeteneklerinin farkına vararak, teknolojiye, gelişime, değişime açık bir bakış açısıyla üretebilmelidir. Bu noktada, öncelikle insanın kendisini tanıması ve değerini bilmesi önemlidir. Değerlerin öğretilmesi bireylerin karakter

gelişimine katkıda bulunan bir süreçtir. Eğitimin bireylerin davranışlarını değiştirebilecek öğretiler bütününe kapsadığı düşünüldüğünde ailede başlayan eğitimin, ilkokul düzeyinden üniversite eğitimine kadar, hatta yaşam boyunca birey üzerinde ne denli büyük bir güce sahip olduğu bilinmelidir.

Kültürel ve ulusal açıdan anlamlı bir yere sahip olan değerler devletlerin izledikleri eğitim politikaları doğrultusunda vatandaşlara kazandırılmaya ve böylece ortak, geçerli ve birbirleri için güven arz eden değerler oluşturulmaya çalışılır (Ergin ve Karataş, s. 34).

Gençlerin ahlaki değerler konusunda yönlendirmeye ihtiyaç duyduğunu dile getiren Altan (2011, s. 56) bu yönlendirme sorumluluğunun da ailelere ve öğretmenlere ait olduğunu söyler. Okulların da evrensel olarak kabul gören temel değerleri ve bireylerin bu temel değerler etrafında oluşturacakları değerleri savunma, muhafaza etme ve geliştirme konusunda sorumlulukları olduğunu ifade eder.

“Araştırma sonucunda, değerler eğitiminin öğrencilerin sosyalleşmesi, millî-evrensel değerlerin aktarılması, kişilik gelişimlerine katkı sunması, sorumluluk kazanmaları, toplumsal sorunlara duyarlılık ve var olan sorunlara duyarlılık ve çözüm önerileri getirmeleri bakımından katkı sağladığı için önemli ve gerekli olduğu öğretmenler tarafından dile getirilmiştir.” (Gömleksiz ve Kılınc, 2015, s. 43).

Yaman’a göre (2012b, s. 65) çocuklarımızın zihinlerine bunca bilgi depolamak yerine, onlara daha fazla oranda “kişilik ve karakter eğitimi, ortak duygu, ortak bilinç” vermeliyiz. Bunu yaparken en önemli güç kaynağımız ise, ecdadımızın dünyaya bakış açısı olmalıdır. Gelecek nesillerini planlamayan ve kendince ideal insan yetiştiremeyen toplumlar, ekonomik açıdan ilerleseler dahi ayakta kalamazlar. Bütün yatırımlar içinde en kıymetli olanı insana yapılan yatırımdır.

Akbaş (2008, s. 10) değer eğitiminin günümüzde gerek öğretim programlarına gerek örtük program kapsamına giren uygulamalarla yapıldığını ifade eder.

2.1.7. Değerler Eğitimi Akımları

Akbaş (2008, s. 11) değer eğitiminde bugüne kadar değer gerçekleştirme, karakter eğitimi, vatandaşlık eğitimi, ahlak eğitimi olmak üzere dört önemli hareket ortaya çıktığını ifade etmiştir.

2.1.7.1.Değer Gerçekleştirme

“Bu yaklaşım; bireyin, kendi duygu, inanç, öncelik ve değerlerinin farkında olmasını, güçlü ve zayıf yönlerini bilmesini ve yaşam onuruna sahip olmasını kapsar.” (Akbaş, 2008, s. 12). Akbaş bu hareketin amacını da, kişilerin yaratıcı ve eleştirel düşünceye sahip yetiştirilmesi olarak açıklar (2008, s. 12).

2.1.7.2.Karakter Eğitimi

Davranışları yönlendiren ilkelerin toplumun ve zamanın ahlaki ilkelerine uygun olmasının ahlaki karakter, bencillik gibi kuvvetlerin bireyin istikrar ve dengesini bozması ise ahlaki olmayan karakter olarak isimlendirildiğine değinen Akbaş (2008, s. 16) karakter kelimesini ister ahlaki, ister ahlak dışı olsun yalnız tutarlı hareketler için kullanmak gerektiğine dikkat çeker.

2.1.7.3.Vatandaşlık Eğitimi

Akbaş (2008, s. 16) toplum hâlinde yaşayan insanların birbirleriyle ve devletle olan ilişkilerinin düzenli ve uyumlu olabilmesi için yazılı kurallara ve değerlere ihtiyaç olduğuna dikkat çeker.

Okulların, topluma yeni katılan bireye, diğer insanlarla ve devletle olan ilişkilerindeki hak ve görevlerini öğrettiğine dikkat çeken Akbaş (2008, s. 19) vatandaşlık görevinin gerektirdiği bilgi, beceri ve değerlerin herkese aynı şekilde verilmesinin herkesin ortak bir eğitim sürecinden geçirilmesi ile mümkün olacağını söyler. Bu durumu sağlamak amacıyla da vatandaşlık eğitiminin okulun görevlerinden biri hâline geldiğini ekler.

2.1.7.4.Ahlak Eğitimi

Bütün toplumu ayakta tutmayı sağlayan temel değerler sistemi ahlaktır. Ahlaki değerlerin hiçe sayılmaları en başta toplum denilen sosyal birliği ortadan kaldırır. Bu olmayınca da hiçbir değer sisteminin ayakta durması mümkün değildir. Herkesin kendi çıkarları doğrultusunda çalıştığı ve kendinden başka kimseyi düşünmediği bir toplumda sanat hayatından da, ekonomik ve sosyal hayattan da söz edilemez (Akbaş, 2008, s. 21).

2.1.8. Millî Eğitim Bakanlığı ve Değerler Eğitimi

“Eğitim kurumlarının değerler eğitiminden sıyrılmış olarak ele alınması düşünülemez.” (Yiğit ve Kesmeçi, 2015, s. 1328).

T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı 2010 yılında valiliklere, tüm okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim okullarına ders içi ve ders dışı etkinlikleriyle değerler eğitimi ile ilgili faaliyetlerin gerçekleştirilmesi hususunda B.08.0.TTK.0.72.02.00 (2010/53) sayılı bir genelge göndermiştir. Bu genelgede değerler eğitiminin toplumun tümünü ilgilendirdiğinden çok boyutlu ele alınması gerekliliği üzerinde durulmuş ve eğitim sistemini oluşturan tüm unsurların bu konuda duyarlılık ve bilinç kazanmasına ihtiyaç duyulduğundan bahsedilmiştir.

Genelgede bireyi, aileyi, yaşadığımız toplumu ve dünyayı tehdit eden risk ve sorunların çözümünde toplumsal yaşantımızın temel yapısını oluşturan millî, manevi, sosyal, ahlaki ve kültürel değerlerimizden yardımlaşma, dayanışma hoşgörü, misafirperverlik, vatanseverlik, doğruluk, iyilik, temizlik, çalışkanlık, dürüstlük, sevgi, saygı, duyarlı olma, adil olma, paylaşımcı olma gibi kazanımların en önemli referans kaynağımızın olacağına üstünde önemle durulmuştur. Ayrıca öğretmenlerin de öğrencilere değer kazandırma hususunda öncü rol ve görevleri bulunduğu vurgulanmıştır.

Cihan (2014, s. 434) Değerler Eğitimi Projesinin dayanağını 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu, Millî Eğitim Bakanlığı Stratejik Planı ve 18. Millî Eğitim Şurasından aldığını belirtir ve bu projenin okullarda uygulanmasından öncelikle her il için saptanan İl Proje Yürütme Kurullarının sorumlu olduğunu ekler.

18. Millî Eğitim Şûrasında değerler eğitimi konusu “Spor, Sanat ve Değerler Eğitimi” başlığı altında incelenmiştir. Bu başlık altında 29. maddeden başlayıp 39. madde de dâhil olmak üzere on (10) maddelik yer tutan değerler eğitimi ile ilgili kısım madde sıraları da değiştirilmemek kaydıyla aşağıda verilmiştir (18. Millî Eğitim Şurası).

SPOR, SANAT, BECERİ ve DEĞERLER EĞİTİMİ

29. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından, çocuklarımızın ve gençlerimizin sahip olduğu değerleri belirlemeye yönelik ülke çapında alan araştırması yapılmalı ve bu araştırma her dört yılda bir güncellenmelidir.

30. Öğretim programlarında, değerler eğitiminde değer aktarımı yerine ulusal ve evrensel değerler birlikte düşünülerek farkındalık kazandıracak yaklaşımlara öncelik verilmelidir.
31. Değerin bir tercih olduğu ve toplumların benzer tercihlere sahip kişilerden oluştuğu vurgulanarak öğretmenlere değer eğitimi bilinci kazandırılmalıdır.
32. Öğretmen yetiştiren tüm programlara değerler eğitimine yönelik bir ders konulmalı ve sistemdeki öğretmenlerin hizmet içi eğitim programlarında değerler eğitimine yer verilmelidir.
33. Ortak değerlerin vurgulanması ve değer farklılıklarının zenginlik olduğu bilincinin kazandırılması için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.
34. Tüm eğitim-öğretim kademelerinde değerler eğitimine yönelik, STK'lerle iş birliği yapılarak alan öğretmenlerinin ortak kullanabileceği program ve materyal geliştirilmelidir.
35. Değerler eğitimine, okul öncesinden başlayarak yaygın eğitim dâhil olmak üzere eğitim-öğretimin her kademesinde, tüm dersler ve okul kültürü içerisinde yer verilmeli ve bu konuda öğretmen, yönetici, öğrenci, aile ve çevre ile iş birliğine gidilmeli, farkındalık oluşturulması için kitle iletişim araçlarından faydalanılması amacıyla gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.
36. Ödüllendirme kriterlerinde, değerler eğitimi açısından örnek davranışlar sergileyen öğrencilere yönelik düzenlemeler yapılmalıdır.
37. Medya ve değerler eğitimi ilişkisi konusunda farkındalık kazandırmaya yönelik araştırma ve eğitim çalışmalarına önem verilmeli; bu konuda gerekli yasal düzenlemeler yapılmalıdır.
38. Öğrencilerin akademik başarıları yanında değerlerin oluşumunda önemli yeri olan duygusal, sosyal ve ruhsal zekâ gelişimlerine yönelik de yatırım yapılmalıdır.
39. Değerler eğitimi konusunda önemli işlev gören “din kültürü ve ahlak bilgisi” dersi çoğulcu bir anlayışla tüm öğretim kurumlarında daha etkin olarak okutulmalıdır.

Bu proje kapsamında işlenecek değerlerin verilen referans değerler çerçevesinde bulunulan yerin çevre ve ihtiyaç şartlarına göre belirleneceği ifade edilmiştir. Ayrıca

Millî Eğitim Müdürlükleri'ne işlenecek değerleri ya da değerlerin işleniş sırasını değiştirme yetkisi verilmiştir (MEB, 2010).

2.1.9. Değerler Eğitimi ve Öğrenci - Okul - Aile - Toplum İlişkileri

Yaman'a göre (2012a, s. 18) bireylerin değerlerle karşılaştıkları ilk ortam çocukluk dönemlerinin geçtiği aile kurumudur. G. Aras'a göre (2014, s. 14) değer kavramı önce ailede daha sonra okulda ve esasında yaşam boyu okuyarak ve öğrenerek edinilen bir olgudur.

M. Z. Aydın (2014, s. 12) değer aktarımı konusunda günümüz anne baba ve eğitimcilerinin işlerini geçmiştekilere göre daha zor görmektedir. Yaman'a göre (2012a, s. 19) değerler eğitimi süreci çok erken yaşlarda ailede başlamalı ve örgün eğitim basamaklarının değişik süreçlerinde desteklenmelidir.

Özen ve diğerleri (2012, s. 285) son yıllarda değerler eğitimi üzerinde sıkça durulmakta olduğunu söyler. Bu anlamda ilk görevin ailelere düştüğünü, ailelerin bireylerdeki değerlerin şekillenmesinde, karakterlerinin oluşumunda bireyler üzerinde etkiye ve katkıya sahip olduklarını, okulların katkısının da ailelerden sonra ikinci büyük etkiye sahip olduğunu ifade eder.

Güven (2014, s. 225) sağlıklı bir toplumun devamlılığında büyük önem taşıyan değerlerin bireylere aktarılmasında ilk görevin ailelere düşerken ailelerden sonra okullara büyük sorumluluklar düşmekte olduğunu söyler.

Turan ve Aktan'a göre (2008) okul, değerler üzerine inşa edilmiş bir yaşama ve öğrenme alanıdır (s. 230). Okullar sosyal değerlerin öğretildiği ve yaşandığı mekânlar olmalıdır (s. 251).

M. Z. Aydın (2014, s. 4) çocuklarımıza değerlerimizin okullarda öğretilmesini sağlıklı bir toplum oluşturmak açısından son derece önemli görür.

Alpagu'ya göre (2015, s. 30) her toplum ve toplumu oluşturan her birey belirli değer yargıları çerçevesinde dâhil olduğu toplumda kendisine bir statü ve konum belirler. Bireyin toplum içindeki yeri veya bir toplumun diğer toplumlar karşısındaki statüsü ve konumu onların yapıp-etmelerinin bir sonucu olarak otomatik bir şekilde belirlenir.

Turan ve Aktan'a göre (2008, s. 231) her bireyin ve toplumun olduğu gibi her okulun da kendine özgü değerleri vardır veya zamanla bu değerleri oluşturur. Bireyler

kendilerine ait değerlerle ve çevrelerine ait değerlerle örülü bir yaşama sahiptir. Bir değer örüntüsü ile yaşamlarını sürdüren bireylerin, üyesi oldukları toplumun ve okulun değerlerini oluşturdukları ve aynı şekilde kendi değerlerini de toplum ve okulun değerleri ile değiştirebildikleri görülmektedir.

E. Sever, Memiş ve A. Sever (2015, s. 247) bireylerin toplumsallaşma ve topluma uyum sağlama sürecinde toplumun temelini oluşturan davranış yapılarını öğrenmeye ve içselleştirmeye ihtiyaç duyduğunu dile getirir. Toplumun temel dinamiklerini oluşturan bu davranış yapılarının yüzyıllardır insanların birikimleri sonucu oluşturdukları inanç, gelenek, görenek, adet, tutum ve düşüncelerini kapsadığını belirtir. Yüzyıllar boyu oluşan bu birikim de toplumun genel değer yargılarını ortaya çıkardığını ekler. Toplumun sahip olduğu değerlerin aile, okul ve çevrede bireylere aktarıldığını vurgular.

Özen ve diğerlerine göre (2012, s. 285) toplumların iyi bir yaşam kurabilmeleri için değerler eğitimine gereken önem verilmelidir. Acun ve diğerlerine göre (2013, s. 193) küreselleşmenin hızlandığı bu dönemde en önemli hususlardan biri her toplumun kendi kültürel değerlerini koruyarak sosyal ve kültürel gelişimlerini sürdürmeleri olmuştur.

Güven (2014, s. 225) toplumların, edindikleri değerleri tarihsel süreç içerisinde sonraki kuşaklara aktarma amacı taşıdığını söyler. Her milletin gelecek nesillerinin iyi yetişmesi için emek harcadığını söyleyen Karatay (2007b, s. 943) bireylerin toplumun beklentileri doğrultusunda yetiştirilmesi, kendisiyle barışık, ailesi ve çevresiyle uyumlu, sosyal ve konumlarının gerektirdiği rolleri üstlenmesi için değer aktarımının örgün eğitim kurumlarında devam ettiğini ifade eder. Toplumun beklentilerine ait bu hedefleri gerçekleştirmenin kolay olmadığını da ekler.

Deveci ve Ay (2009, s. 168) eğitim kurumları olan okullarda öğrencilerin akademik yönden gelişiminin sağlanmaya çalışılması ile birlikte öğrencilere ders içi ve ders dışı etkinliklerle çeşitli değerlerin kazandırılmasının büyük bir önem taşıdığı görüşündedir.

Karatay'a göre değerler özellikle günümüzde hızlı ve sürekli bir değişiklik içindedir (2007b, s. 943). Okullar örgün eğitimin planlı ve programlı yapıldığı ortamlar olduğundan dolayı değer aktarımının en etkili yapıldığı, değer eğitiminin de en etkili gerçekleştirildiği yerlerdir (Karatay, 2007b, s. 943).

Akbaş (2008, s. 9) okulların görevlerinden birinin, okul programında açık olarak belirtilsin ya da belirtilmesin değerleri öğretmek, belirlenen kurallar doğrultusunda öğrencileri disipline edip onların ahlaki gelişimine katkıda bulunmak ve karakterini olumlu yönde etkilemek olduğunu söyler.

Okulların amaçları arasında toplumun istediği insan tipini yetiştirmek olduğundan; toplum tarafından kabul görmüş millî ve evrensel değerlerin öğrencilere kazandırılmasının önem arz ettiğini düşünen Gömleksiz ve Kılınç (2015, s. 36) toplum tarafından kabul görmüş değerlerin hem toplumun huzurunu hem de kişinin mutluluğunu sağlamada önemli olduğunu vurgular.

elikpazu ve Aktaş'a göre (2011, s. 415) okullar, ulusal ve evrensel değerlerin iletimini sağlayarak toplumların devamlılığını sağlayan kurumlardır. Bu açıdan eğitim sürecinin her kademesinde değer eğitimine verilmesi gereken önem göz ardı edilmemelidir.

Yaman (2012a, s. 19) ailede, okulda, toplumda ve medyada sevgi, saygı, hoşgörü, sorumluluk, vakur, adalet, aileyi önemseme, bağımsızlık, zgr düşünebilme, iyimserlik, diğerkâmlık, duyarlı olma, dürüstlük, vefa, temizlik, konukseverlik, vatanseverlik gibi birçok değerin yapılacak etkinlik ve uygulamalarla hayata geçirilmesi ve davranışa dönüştürülmesinin çok önemli olduğu görüşündedir.

Gömleksiz ve Kılınç, (2015, s. 43) değerler eğitimi çalışmalarının önemli ve gerekli olduğunu ve bu kapsamda okul içi ve okul dışında yapılacak bu çalışmalara gerekli önemin verilmesi gerekliliğine dikkat çeker. Ayrıca, okul yönetimi, ğretmen ve ailelerin uygulamaların içinde yer alması sağlanarak yapılan çalışmaların etkililiğinin arttırılabileceğini belirtir.

G. Aras'a göre (2014, s. 10) insani değerlerin öğrenilmesi açısından bireylerin eğitim aldığı ilk kurum önce aile daha sonra da okullardır. Bu hususta eğitim kurumlarına büyük görevler düşmektedir.

Gz'e göre (2014, s. 98) toplumun yapı taşı olan birey, aile ve idareciler bağlamında bütün toplumsal değerlere sahip çıkmak ve sürdürmek sorumluluğu müşterektir.

2.2. Masal

2.2.1. Masalın Tanımı

2.2.1.1.Sözlüklerdeki Tanımlar

Masal: 1. Genellikle halkın yarattığı, ağızdan ağıza, kuşaktan kuşağa sürüp gelen, çoğunlukla insanların veya tanrıların başından geçen, olağan dışı olayları anlatan hikâye. 2. Öğüt verici, ahlak dersi veren alegorik eser (Türkçe Sözlük, K-Z arası, TDK, s. 1510).

Masal: 1. Çocuklara anlatılan ve çoğu ilgi çekici olaylarla süslenmiş ilgi çekici öykü (TDK, 1979, s. 556).

Masal: 1. Fevkalade olayı macera ve kahramanlara yer verilerek, hayalî, sözle nakledilen ve daha çok çocuklara anlatılan hikâye. 2. İbret verici kıssalı hikâye, mesel (Doğan, 1990, s. 745).

Masal: 1. Kulaktan kulağa nakledilerek zamanımıza kadar gelen olağanüstü maceralarla, kahramanlıklarla süslenmiş olan hayalî hikâye. 2. Öğretici ve öğüt verici çocuk hikâyesi, ahlaki dersler veren alegorik eser (Ayverdi ve Topaloğlu, 2007, s. 708).

Masal: 1. Çocuklara anlatılan, çoğu insanla ilgili olan ve olağan dışı hadiselerle dayanan öğüt verici hikâye. 2. İnanılmayacak hikâye, cin, peri, hikâyesi. 3. Saçma sapan söz, boş şey. 4. Öğüt ve ibret verici hikâye, ahlak dersi veren alegorik eser (Sami, 1985, s. 830).

2.2.1.2.Türk Araştırmacıların Tanımları

Elçin (1986, s. 368) masal kelimesinin kökenini verirken bu kelimenin Habeşçe “mesl”, Ârâmicce “maslâ” ve İbranicedeki “mâsâl” kelimesinden Araplara “mesel, mâsal” şeklinde ve mukayese, karşılaştırma manasından geçtikten sonra Türkçeye mal olduğunu anlatır.

Elçin masal kelimesinin bazı Türk boylarındaki lehçe ve ağızlarda ayrı ayrı isimler aldığını belirttiikten sonra bu isimlerin neler olduğunu belirterek devam eder. Masala; Çuvaş Türklerinin “hallap”, Kazak, Kırgız ve Kazanlıların “ertek, ertegi”, Teleutların “çorçek” ve Doğu Türkistan Türklerinin “çoçek” adını verdiklerini söyler (1986, s. 368).

Elçin (1986, s. 368) masalı bilinmeyen bir yerde bilinmeyen şahıslara ve varlıklara ait hadiselerin macerası, hikâyesi olarak tanımlar.

Yavuz (2009, s. 25) Arapça bir sözcük olan “mesel”in dilimize masal biçiminde geçtiğini söyler. Ayrıca bu kelimenin İngilizcesinin *tale*, Fransızcası’nın *conte*, Almancasının ise *maerchen* olduğu bilgisini verir. Masalın değişik bölgelerimizde metel, matal, metelok, mesel, misal, mesele, meselok, nağıl, çirok, hikkaye, hekat, sanık, sanıka isimleriyle anıldığını da ekler.

Tezel (2008, s. 7) masal kelimesinin Arapça bir kelime olan “mesel”den çıktığını söyler. Buna kanıt olarak da Kamus-ı Osmanî’ye göre masal kelimesinin meselin değiştirilmiş biçimi olduğunu ileri sürer.

Tezel (2008, s. 7) hemen bütün şehirlerimizde masal kelimesinin kullanıldığı hâlde yurdumuzun kasaba ve köylerinin bazılarında masal yerine mesel, metel, matal kelimelerinin kullanıldığını söyler.

Yavuz (2015, s. 11) masalı “Masallar, dünya halk kültürlerinin ortak düş, düşün ve gerçek ırmaklarıdır.” şeklinde tanımlar.

Timurtaş (1981, s. 26) masalı şahıs ve vakaları insanüstü ve tabiatüstü hususiyetler ve nitelikler taşıyan hikâyeler olarak tanımlar.

Tezel (2008, s. 8) masalı aynen şu şekilde tanımlar: “Olayların geçtiği yer ve zamanı belirli olmayan peri, dev, cin, ejderha, arap bacı vb. kahramanları, belirli kişileri temsil etmeyen hikâyedir.”

Güleç (2002, parag. 1) kelimenin, dilimize Arapçadan; Araplara da Habeş ve Arami dillerinden geçtiğini belirttikten sonra masalın dilimizdeki anlamının “bilinmeyen bir yerde, bilinmeyen şahıslara ve varlıklara ait olayların macerası” olduğunu söyler.

Sakaoğlu (1973, s. 5) masalı “Kahramanlardan bazıları hayvanlar ve tabiatüstü varlıklar olan, olayları masal ülkesinde cereyan eden, hayal mahsulü olduğu hâlde dinleyenleri inandırabilen bir sözlü anlatım türüdür.” şeklinde tanımlar.

Sakaoğlu (2013, Bölüm, 1, s. 3) masalı “Dinleyiciyi inandırmak gibi bir iddiası olmayan, yapısında kalıplaşmış ifadeler bulunan, masal anası, masal ninesi adı verilen kadınlar tarafından anlatılan hayal ürünü anlatmalara masal denir.” şeklinde tanımlar.

Kabaklı (1971, s. 73) masalı “Sözlü nesir halk verimlerinin en güzel edebî çeşidi olan masal günlük hayatın sınırlı, kuru gerçeğiyle yetinmeyen halk muhayyilesinin tabiat ve gerçek dışı bir âlemde yaşattığı kahramanların hikâyesidir.” şeklinde tanımlar.

Öztürk (1986, s. 101) masalı “Gerçek hayatta, mevcut çekişmelerin içinde hareket eden bir kahramanın etrafında yer alan olağanüstü motif, sembol ve tiplerin şekillendirdiği olaylarla ideal bir hayatı sergileyen bir anonim türdür.” şeklinde tarif eder.

Güney (1987, s. 164) masalı “Halkın birleşik yaratıcılığıyla meydana gelmiş sözlü mahsullerdir.” şeklinde tarif eder.

Binyazar (2015, s. 7) masalı “Masal, yaratıcısı belli olmayan, ağızdan ağıza sürüp gelen, insan belleğinde geniş bir düş dünyası yaratan bir anlatı türüdür.” şeklinde tanımlar.

Sarıyüce (2009, s. 41) masalın gelenekte “İnsanların başından geçen olağanüstü nitelikteki olayları yazanı, yeri, zamanı belirtmeden anlatan öyküler” olarak tanımlandığını söyler.

Sarıyüce (2009, s. 41) masala “İnsanların başından geçen olayları olağanüstü motiflerle süsleyerek anlatan öykülerdir.” şeklinde bir tanım yapmanın uygun olacağını düşünür.

Kurnaz (1986, s. 19) masalı “Hayal ürünü kişi veya varlıkların, bilinmeyen bir yer ve zamanda başından geçen olağan ve olağanüstü olayların anlatıldığı anonim halk edebiyatı türü” olarak tanımlar.

Şimşek (2005, s. 57) masalı “Halkın hayal gücünden ve ortak bilincinden doğmuş, dilden dile aktarılarak kuşaktan kuşağa geçen, kahramanları dev, peri, ejderha gibi olağanüstü varlıklara olan gerçeküstü hikâyelere masal denir.” şeklinde tanımlar.

Birinci (1985, s. 282) masalı “Halkın ortak şuurunda doğmuş ağızdan ağza, kuşaktan kuşağa sürüp gelen, cereyan ettiği yer ve zaman bilinmeyen, normal ya da olağanüstü şahıs veya peri, cin, dev, ejderha gibi yaratıklara ait olağan dışı ve tamamıyla hayal mahsulü birtakım hadiselerin hikâye edildiği sözlü halk edebiyatı ürünü” olarak tanımlar.

“Masal olağanüstü olaylarla süslü, olağanüstü kişilerin başından geçen, zaman, yer kavramları belli olmayan ilgi çekici bir anlatımla hayvanları, eşyaları, dile getirerek hazırlanmış kısa hikâyedir.” (Karaalioğlu, 1973, s. 279).

“Masal tolumun hayal gücüyle yaratılmış, yeri, zamanı belli olmayan olayları anlatan sözlü edebiyat ürünlerindedir.” (Demiray, 1977, s. 93).

“Masal yazarı bilinmeyen halkın ortak yaratısı şeklinde sözlü olarak aktarılan (...) olağan kişilerin kullanılarak, başkişinin önüne çıkartılan birtakım engelleri birbirlerinden destek alarak ya da olağanüstü güçlerin yardımını alarak aşmalarını ve sonsuz mutluluğa erişmelerini kısa, yalın söz kalıplarını kullanarak dile getiren anlatı türüdür.” (Yıldırım, 2012, s. 43).

Kıraç (1997, s. 45) masalı “kurgusunu insanın yaptığı bir düş” olarak tanımlar ve masalı âdeta gerçek hayatın rüyası gibi görür.

E. Gökşen (1955, 547) masalı “İnsanların hayal ve hareket ihtiyacını karşılayan masal, çok eski bir fikir ve sanat eseridir.” şeklinde tanımlar.

Şirin (1987a, s. 157) masalı “Olağanüstü biçimde, bilinmeyen bir yerde, bilinmeyen kişiler ve varlıklarla ilgili olayların çarpıcı bir anlatımıdır masal” şeklinde tanımlar.

Baş (2012, s. 126) masalı “Sözlü kültürün zengin dünyasında, toplumun bilinçaltını asırlarca dönüştürüp aktaran, kaynakları, motifleri ve nitelikleri ile milletin yaşam dünyasının bir nevi aynası olan masallar, sözün büyüğü ve geçmiş ile gelecek arasında taht kuran bir kültür köprüsüdür.” şeklinde tanımlar.

2.2.1.3.Yabancı Araştırmacıların Tanımları

Kunos (1978, s. 113) masalı “Masal dediğimiz şey her milletin dönen aynasıdır.” şeklinde tanımlar.

Sakaoğlu (1973, s. 5) Kenneth W. Calark ve Mary W. Clark’ın masalı “Olağanüstü karakterlerin ve yaratıkların gerçeküstü dünyasında şöhret ve talih kazanan mütevazı kahramanları ve harikaları ihtiva eden nesirlerdir. ” şeklinde tanımladığını belirtir.

Sakaoğlu (1973, s. 5) Warren S. Walker’ın “Gerçek olmayan bir dünyada, belirli olmayan bir yerde, belirli olmayan karakterler arasında geçer, acayipliklerle doludur.” şeklinde tanımlandığını belirtir.

2.2.2. Masalların Özellikleri

Ozan (2011, s. 72) halk masallarının sihirli ve gizemli dünyasının, temelde kendine özgü kurallar ve düzenler çerçevesinde kurulduğunu söyler.

“Sözlü kaynaklar arasında yer alan ve özel bir anlatıcı tarafından, belli bir geleneğe bağlı kalınarak anlatılan masalların *kendine özgü bazı özellikleri vardır.*” (Sakaoğlu, 2013, Bölüm 1, s. 3).

Masallar anonimdir: “Günümüzde masal araştırmacıları masalların anonim olduğu konusunda hemfikirdir. Masalların ilk kez nerede, ne zaman, kim tarafından anlatıldığı belli değildir. Masalların kaynakları hakkındaki görüşler bile bu konuda bir açıklık getirememektedir.” (Asutay, 2013, s. 271).

Güleç (2002, parag. 1) masalı anonim halk edebiyatı ürünlerinden en yaygın olanlarından biri olarak görür. “Anonim halk edebiyatı ürünlerinden birisi masaldır.” (Kurnaz, 2011, s. 11). “... nesilden nesile intikal eden ve hususiyetle geceleri söylenen masalların ilk yaratıcılarını tespit edemiyoruz.” (Elçin, 1986, s. 370).

Sarıyüce (2009, s. 41) bir masalı ilk kez kimin söylediğini saptamanın olanaksızlığına değindikten sonra bir masalın ilk kez bir yerde söylendiğini sonra uzun yıllar boyunca geniş alanlara hatta uzak ülkelere bile yayılabileceğini söyler.

Çetinkaya’ya göre (2007, s. 25) masalların en önemli özelliği, anonim olmalarıdır. Başlangıçta belli bir kişi tarafından yaratılan masallar, yıllar içinde halkın izlerini taşımış, bünyesine farklı unsurlar almış, değişmiş; değişirken de gelişmiştir. Böylece kimin yarattığı belli olmayan anonim bir ürün hâline gelmiştir.

Masallar sözlü gelenek ürünüdür: Gerek Kabaklı’nın (1971) “Sözlü nesir halk verimlerinin en güzel edebî çeşidi olan masal...” (s. 73), Uçak’ın (2010) “Halk kültürüne bağlı sözlü bir anlatım türü olan masallar...”(s. 1), Yiğit ve Kesmecî’nin (2015) “Sözlü kültür geleneğinin en eski anlatı türü olan masallar...” (s. 1324) sözleri, gerek Aytaş’ın (2006) “Masal tür olarak daha çok sözlü geleneğe bağlıdır.” (s. 7) cümlesi masalın sözlü gelenek ürünü olduğunu ispatlar niteliktedir. Karaalioğlu da (1973, s. 280) masalı sözlü edebiyatın, halk nesrinin en güzel verimlerinden biri olarak görür. Güleç’e göre (2002, parag. 1) masalların “bir varmış, bir yokmuş” ve “evvel zaman içinde” diye başlamaları “bilinmeyen bir yerde, bilinmeyen şahıslara ve varlıklara ait olayların macerası” olarak tanımlanan masalın bu tanımını doğrular niteliktedir.

Seyidoğlu (1987, s. 128) masalların bir kişinin yazdığı ya da ortaya attığı ürünler olmadığını, yüzyıllar boyunca sözlü gelenek içerisinde bugüne değin ulaştıklarını söyler. Bu düşüncesini “Bir üretme söz konusu değildir, sadece nakletme vardır.” cümlesiyle sağlamlaştırır. Vaktiyle üretilmiş masalların bir takım ilavelerle günümüze ulaştıklarını söyler.

Masallar uzun bir geçmişin malıdır: Sarıyüce’ye göre (2009, s. 41) masalların uzun yolculuğu bir kusur değil masal için en doğal bir olgunlaşma yoludur. Bir masal uzun süre halkın dilinde anlatıla anlatıla parçalara bölünse de sonuçta gelişir, süzülür, renklenir daha da güzelleşmiş olarak günümüze ulaşır. Sarıyüce (2009, s. 41) masalların üç bin yıldır insanların yoldaşı olduğunu söyler.

Masallar anlatıcılarıyla var olur: Saçkesen (2010, s. 11) masalların özel anlatıcıları olduğunu, bu usta anlatıcıların masalı icra ederken, kendi bilgi ve tecrübesine bağlı olarak kültürel değerlerle yoğurarak yeniden yaratım sürecini gerçekleştirebildiğini, sosyal çevre ve şartların tesiriyle yaratım sürecine ilaveler yapıp bazı kısımları çıkarabileceğini anlatır.

Sakaoğlu (2013, Bölüm 1, s. 10) masalların özel anlatıcılar tarafından dile getirildiğini söyler. Dinlediği masalı kendi bilgi ve kültürüyle yoğurarak, yeniden şekillendirdikten sonra kendi üslubu ile anlatan kişilerin usta anlatıcılar olduğunu ve bunlara “masal anası”, “masal ninesi” veya “masalcı” adı verildiğini bizimle paylaşır.

Masalların kendine özgü bir mantığı vardır: Güney (1987, s. 165) her masalın kendine özgü bir mantığı ve bir özü olduğunu bunun için de masalcıların “masal deyip geçmeyin; kökleri vardır geçmişte, dayanır durur, dağ gibi... Dallarını vardır üstümüzde, yeşerir gider, bağ gibi...” dediğini ifade eder. Boratav (1987, s. 122) masalın kendine göre bir mantığı, peşinen kabul edilmiş imkânları olduğunu söyler. Masallarda yeri geldiğinde hayvanların konuştuğunu, bazılarının kılık değiştirip insan olduklarını ya da kimi insanların hayvan kılığına girdiğini, varlıklar ve olayların alıştığımız ölçülerin dışına çıkabileceğini, aklın alamayacağı kadar büyüyüp küülebileceklerini belirtir.

Masallar fantastiktir: Sarıyüce’ye göre (2009, s. 43) masalların tipik ayırđı olağanüstü ögelerle kurulmuş olmasıdır. Masallarda yoğun bir düş gücü ve olağanüstülükler hâkimdir. Hemen hemen her masalda dünyamızda gerçekleşmeyen olaylar bulunur. Masallarda geçen olaylarda belirleyici olan fantastik kısımlardır (Asutay, 2013 s. 271). Karaköse’ye göre (2003, s. 93) masallar hayal dünyasından

beslenen ve hayal dünyasını besleyen bir türdür ve gerçeklerden tamamen ayrı bir âlemi vardır.

Masallarda imkânsızlık diye bir şeyin olmadığını söyleyen Tezel (2008, s. 13) düşünülen ya da düşünilemeyen her şeyin masalarda gerçekleşebileceğini de ekler. Masallarda bir küpün üzerine binip gözünüzü açıp kapayınca kadar bin yıllık yolun aşılabileceği, yedi kat yerin altında karıncaların padişahıyla buluşup bir ejderhanın sırtında on iki kat gökyüzüne bir anda yükselerek aslanlar padişahıyla konuşabileceği tespitini paylaşır bizimle. Timurtaş (1981, s. 26) masallarda hayal unsurlarının ağır bastığını, masalların olağanüstü unsurlar içerdiğini belirtir.

Şirin, masallarda imkânsızlıklar olmadığını, gerçekleşmesi mümkün olmayan her şeyin masalarda gerçekleşebileceğini söyler. Bir küpün üzerine binerek bin yıllık yolun göz açıp kapayınca kadar aşılabileceğini, en ufak bir parmak adamın dahi en zorlu işleri başarabileceğini de söylediklerine kanıt olarak kullanır (1987a, s. 159, 160). “Masallarda çevresi silik olağanüstü bir olay vardır.” (Baymur ve Demiray, 1961, s. 13).

Çetinkaya’ya göre (2007, s. 27) masallar, olağanüstü özelliklere sahiptir. Masalın kahramanından tekerlemesine, olayın geçtiği yerden zamana kadar her unsurunda bir olağanüstülük göze çarpmaktadır. Güney’e göre (1987, s. 165) masallarda olağanüstü başta gelir, gerçekler arka planda kalır. Masallardaki “bir varmış bir yokmuş” başlangıcı da tekerlemelerle örülmüş döşeme bölümü de dinleyenleri olağanüstü olaylara hazırlamak içindir.

Masallarda yer kavramı ve zaman dilimi müphemdir: “Masallarda yer ve zaman belirsizdir” (Arıcı, 2012, s. 19). “Masalda genel olarak yer ve zaman kavramı yoktur. “Evvel zaman içinde...” belirli bir zaman dilimini göstermez. Olayın hangi tarihte geçtiğini bilemeyiz.” (Tezel, 2008, s. 8).

Masallarda zamanın tarihi zamanla hiçbir ilgisi olmadığını dile getiren Kabaklı (1971, s. 75) masallarda geçen zamanın ne kesin ne de yaklaşık olarak söylenemeyeceğini ekler. Masalların “Evvel zaman içinde... Bir varmış bir yokmuş...” gibi sözlerle başlama nedenini de geçmiş zamanı iyice belirsiz kılma düşüncesiyle açıklar. Elçin (1986, s. 368-369) masallarda zamanın bilinmeyen bir zaman olduğunu “Bu zaman varlığı ile yokluğu tereddüde düşüren bir geçmiş zamandır.” sözleriyle vurgular. Bu zamanın çerçevesini varlığın mutsuz görünüşünden uzak, her an içinde

yaşanılacak bir zaman olarak çizer. Bu zamanı masal kahramanına geniş hareket imkânı verdiği için “hür” bir zaman olarak görür.

Öztürk’e göre (1986, s. 101) masalarda belirsiz bir zaman ve mekân vardır ve bu belirsiz zaman ve mekân içinde ideal bir hayata ulaşmanın mücadelesi yaşanır. Bilkan (2001, s. 61) masaldaki olayların her zamanda, her yerde ve herhangi bir insan için geçerli olmasında bu belirsiz zaman anlayışının büyük bir önem taşıdığına dikkat çeker.

Masalda çoğunlukla olayların geçtiği yerler ve zamanlar da belirsizdir. Bu nedenle de masallar “Zamanlardan bir zamanda”, “Var olan olmayan zamanın birinde”, “Evvel zaman içinde” , “Bir zamanlar”, “Ülkenin birinde”, “Zamanlardan birinde”, “Dünyanın bir yerinde”, “Uzak ülkelerden birinde”, “Zamanın birinde bir memlekette” , “Zamanın birinde Kafdağı'nın ötesinde” gibi sözlerle başlarlar (Yavuz, 2009, s. 27).

Güleç’ e göre (2002, parag. 4) masalların temel özelliklerinden biri zamana ve mekâna kayıtlı olmamasıdır. Çetinkaya (2007, s. 28) masalarda zaman belirtilirken “günlerden bir gün, evvel zamanda, bir zamanlar, gel zaman git zaman” gibi belirsiz, genel ifadeler kullanıldığını söyler. Şirin (1987a, s. 157) masalların bizce bilinmeyen zamanının “evvel zaman içinde bir zaman” olduğunu söyler.

Masalarda kalıp tipler vardır: Hemen her masalda var olan kişilerin tek tip diyebileceğimiz özellikleri vardır. Genel olarak iyi insan tanımına giren tüm iyi, güzel ve insancıl karakter özellikleri iyi kahramanda; kötü, çirkin, zalim, zarar veren ya da tehlikeli olarak adlandırılan olumsuz ve zararlı karakter özellikleri de kötü figürde toplanır (Asutay, 2013, s. 272-273).

Masallar nesir şeklinde anlatılagelirler: Sakaoğlu (2013, Bölüm 1, s. 4) masalların genellikle nesir şeklinde olduğunu; ancak çok az da olsa bazı masalların nazım-nesir karışımı olduğunu gözden kaçırılmaması gerektiğini ifade eder. Saçkesen (2010, s. 12) masalların nesir bir tür olduğunu, Türk masallarının büyük çoğunluğunun nesir olma özelliğini koruduğunu belirtir. Bunun yanında az da olsa içinde manzum parçalar bulunan masallardan söz eder. Yıldırım (2012, s. 45) masalların düzyazı ürünleri olduğunu söyler.

Masalar geçmiş zaman kalıbıyla anlatılırlar: Sakaoğlu (2013, Bölüm 1, s. 8) masalarda zamanın geçmiş zaman olduğunu söyler. Masal anlatıcısının geçmiş zamanı kullanma nedenini olayların hem geçmişte olduğunu, hem de gerçek olmadığını bizlere

hatırlatmak olarak düşünür. Saçkesen (2010, s. 12) masalların geçmiş zamanın rivayeti şeklinde anlatıldığını bunun da dinleyiciyi gerçek dünyadan alıp masalın büyültü ortamına hazırlayabilmek için yapıldığını söyler. Güleç'e göre (2002, parag. 1) masalların -miş'li geçmiş zamanda anlatılması da belirsizliğini belirten özelliğinden kaynaklanmaktadır.

Masalların dili sade ve üslubu akıcıdır: "Masalların dili sade üslubu akıcıdır." (Arıcı, 2012, s. 19). Arıcı (2009, s. 33) masal üslubunu bir söyleyiş üslubu olarak yorumlar.

Masallar didaktiktir: Masalların neredeyse tamamında mutlu bir son vardır ve daima iyiler kazanır. Masallar genellikle alınması gereken eğitsel dersi açıkça sergiler. Bu dersler genellikle iyi-kötü, güzel-çirkin güçlü-güçsüz, zengin-yoksul gibi zıtlıklardan ortaya çıkar (Asutay, 2013, s. 272).

Masallarda gerçekçi öğelere de rastlamak mümkündür: Binyazar'a göre (2015, s. 7) düş ürünü kurgularla gelişen masallar gerçekçi öğeler taşır. E. Aras'a göre (1997, s. 42) insanlar masallara hakiki hayatta yaşadıkları olaylara ilaveten birtakım hayallerini, duygu ve düşüncelerini de katarlar. Bunun için insanoğlunun, gerçek hayatıyla, hayallerinin birleştirildiği masallarda olağan olaylarla, olağanüstü olaylar yan yana birer gerçek olaymış gibi anlatılır.

Günay'a göre (1987b, s. 247) masallar asırların birikmiş irfanı ve hayat görüşünü kendine has bir atmosferde aktaran, mutlu sonla biten, dürüstlüğü, sabrı telkin etmenin de yanında karşılaşılan haksızlık ve hilelere tepki göstererek başarıya ulaşan kahramanlarıyla hayatın gerçek taraflarını aksettirir.

Sarıyüce'ye göre (2009, s. 41) masalların olağanüstülüğü özünde değil, onları süsleyen motiflerinde görülür. Masalları oluşturan olay örgüsü öykü türünde olduğu gibi insanoğlunun gerçeğiyle çok yakından ilgilidir.

Kıraç (1997, s. 46) masala, masal karakterini kazandıran olağanüstü hayalî unsurların, realiteye giydirilmiş tılsımlı bir elbise gibi onu sarıp; çıplak realiteyi esrarengiz bir sis perdesiyle kuşatarak ona dayanılmaz bir cazibe kazandırdığını yeniler.

Güney'e göre (1987, s. 165) masallar sadece hayal ve fantezi ürünü değildir, çeşitli motifler kullanarak sosyal gerçeklikler oluşturmaktadırlar.

Özdemir ve Çekici (2013, s. 113) masalın, gerçeklerle yetinmeyen insanın düşsel olana yönelmesi, kendi gerçekliğini düşlerle tanımlamanın bir biçimi olarak

değerlendirilebileceğini savunur. Dolayısıyla, masalların da insani gelişime önemli katkıları olduğunu söyler. Bir başka ifadeyle düşlerden beslenen masal dilinin, bir biçimde gerçekliğin tanınmasına ortam hazırladığını belirtir.

Çetinkaya'ya göre (2007, s. 27) masallardaki hayalî unsurlar ortadan kaldırıldığında hayatın kendisini açıkça görmek mümkündür.

Masallar küçükler kadar büyüklere de hitap eder: Enginün'e göre (1987, s. 57) masallar büyük küçük herkesin zevk aldığı bir türdür. Büyükle küçüğü kaynaştıran bir eserdir aynı zamanda. E. Gökşen'e göre (1955, s. 547) kuruluşlarından beri topluluklara hükmetmiş olan masal, bugün de küçüğe ve büyüğe tesir etmektedir.

Masallar geçmişin birikimini yansıtarak geleceğe yön verir: Arıcı'ya göre (2012, s. 99) masallar her geçtiği çağın bin bir özelliğini alarak yeni bir çağa doğru yol almış sonunda da eriyerek verimli ovalar oluşturmuş ve yeşeren yeni nesillere geçmişin birikimini sunmuştur. Bu yönüyle de geleceğe yön veren gizli bir rehber olarak görülebilir.

Masalı insanlığın hayal ve özlemlerinin dile getirildiği bir edebiyat türü olarak gören Suat, Arıcı ve Şimşek (2011, Bölüm 7, s. 63) masalların bir taraftan geçmişin aydınlatıp tarihe kaynaklık ederken diğer taraftan geleneğin kuşaktan kuşağa aktarılmasında bir nevi köprü görevi üstlendiğini aktarır. Ayrıca masalların eski zamanların dilini, dinini ve edebiyatını kısacası bütün kültürünü ve yaşayış tarzını bugüne ulaştırdığını belirtir.

Masallar mutlu sonla biter: Ozan (2011, s. 73) masallarının özelliklerinden birinin de masalın ana karakterinin olay akışında mutlu sona ulaşip muradına ermesi olduğunu söyler. Masalların genellikle mutlu sonla bittiğini belirten Çetinkaya da (2007, s. 31) kahramanın başından türlü olaylar, uğursuzluklar geçtikten, pek çok engel asıldıktan sonra mutlu sona ulaşıldığını ekler. Bu mutluluk kimi zaman “kırk gün kırk gece düğün” ile kutlanır.

2.2.3. Masalların Kaynakları

Masal özelliği taşıyan sözlü metinlerin çok yaygın ve zengin bir anonim tür olduğunu söyleyen Öztürk (1986, s. 114) masalların kaynaklarının arkaik devirlere kadar gidebileceğini de belirtir.

Tezel (2008, s. 9) masalın ilk insan topluluklarından doğduğunu, dolayısıyla da masalların çok eski bir geçmişi olduğuna şüphe duyulamayacağını belirtir. Masalları çok eski bir geçmişin malı olarak görür.

“Masalların ilk defa dünyanın hangi bölgesinde yaratıldığına dair birçok görüş ileri sürülmüştür.” (Kabaklı, 1971, s. 73).

Masallardaki üçlü belirsizlik (yer, zaman, kahraman belirsizliği) nedeniyle masalın tarihî evrimini belirlemek, öteki edebî türlerin zaman içindeki evrimini belirlemekten daha zordur. Fakat bu zorluk, insanoğlunun kafasında, “Masallar nasıl ve hangi gereksinimlerden doğmuştur, bunları yaratanlar kimlerdir, günümüze kadar nasıl gelip, hangi değişimleri göstermişlerdir?” gibi soruların oluşmasını engellememiştir. Çünkü insanoğlu daima en özelinden en geneline kadar, bilinmeyi bilmek ister ve bu konuda, şu veya bu biçimde, ama basit ama bilimsel kafa yorar. Bu “kafa yormalar”ın sonucunda da masalların kaynağı konusunda, ortaya çeşitli görüşler atılmıştır (Yavuz, 2009, s. 27,28).

Masalların nasıl doğduğuna dair elimizde kesin bilgiler olmadığını söyleyen Seyidoğlu (1987, s. 125, 126) ancak birtakım teorilerden hareket ederek masalların doğuşu hakkında bazı fikirler ileri sürülebildiğini belirtir. Masalların ortaya çıkışı hakkında çok değişik görüşler ileri sürülse de bugün için teorilerden başka kesin delillere dayanan bir görüş bulunmadığını yineler.

Günay’a göre (1987a, s. 132) masalların kaynağı ile ilgili öne sürülen teorilerden hiçbiri tamamıyla kabul görmemiştir. Bunun nedeniniyse masalların anlatıldıkları bölgenin bütün özellikleriyle kaynaşmasıdır.

Karaköse (2003, s. 93) masalların henüz bir kaynağa isnat edilmemesinden ötürü onları insanlığın ortak mahsulü saymanın makul bir tutum olduğunu söyler. Onun düşüncesine benzer biçimde Bilkan (2001, s. 15) bütün masal dallarının tıpkı insan soyunda olduğu gibi bir tek ağaçta birleştiğine şüphe olmadığını belirtir.

Bilkan (2001, s. 14) birçok araştırmacının masalların Hindistan kökenli olduğu yolunda görüş bildirdiğini söyler. Kunos (1978, s. 93) bütün dünya masallarının iki aslı olduğunu söyler. Bunlardan birincisini Orta Asya’daki eski Hindistan’da, diğerini de her milletin kendi düşüncesinde görür. Dünyanın bütün masallarının izinin Hintlilerin eski diyarına giden ruhi yollarını gösterdiğini savunur. Oğuzkan (1977, s. 26) masalların

ilk çıkış yeri olarak genellikle Hindistan, Çin ve Yunanistan gibi ülkelerden söz edildiğini söyler.

Şirin de (1987a, s. 159) yeryüzünün birçok yerinde anlatılagelen masalların birbirine benzediklerini görerek bütün masalların tek bir kaynaktan çıktığı fikrini beyan edenler olduğunu, bu kaynağın da çoğunlukla Hindistan ya da eski Mısır olarak beyan edildiğini söylemeden geçmez.

Kabaklı'ya göre (1971, s. 76) masalları aynı kaynaktan tek ülkeden çıktığını iddia edenler bu görüşlerini tüm masalarda beşeri yönün ağır basmasına, ortak duygu ve özelemlerin işlenmesine dayandırmıştır.

Masalın kaynakları konusunda belirtilen görüşleri bir nehrin iki yakasında yürüyen yolculara benzeten Öztürk (1986, s. 119) tıpkı bu yolcular gibi görüşlerin de aynı yöne doğru ilerlerken onları birbirinden ayıran şeyin "su" olduğuna vurgu yapar.

2.2.3.1.Saim Sakaoğlu Görüşü

Masalların nerede doğduğu, nerelere yayıldığı konusunda uzun tartışmalar yapılmasına rağmen hâlen kati bir neticeye ulaşılamadığını söyleyen Sakaoğlu (1973, s. 66, 67) masalların menşe nazariyelerini şöyle açıklar:

Tarih Öncesi Nazariye: Bu görüşü öne sürenlerin masalların kaynağını Hint eserleri olan Vedalar'da aradığını belirten Sakaoğlu (1973, s. 66) G. Grimm ve Dasent'in bu görüşün savunucuları olduğunu söyler.

Tarihî Nazariye: Sakaoğlu (1973, s. 66) masalların tarihî devirlerde teşekkül ettiğinin ileri sürüldüğü bu görüşte ilmî anlamda ilk defa Sylvestre de Sacy'nin uğraştığını belirtir. Masalların menşei olarak vedalar değil Pançatantra kabul edilir.

Etnografik Nazariye: Masalları mitolojilerin değil, medeni hayatın bakiyeleri olarak gören bu nazariyeyi Lang, Tylor, M. Lennon gibi etnografların temsil ettiğini belirtir (Sakaoğlu, 1973, s. 67).

Bu üç görüşün de haklı ve de kuvvetli tarafları olduğunu ve birbirini tamamladığını söyleyen Sakaoğlu (1973, s. 67) bugün masalların hiçbir menşeye bağlanamadığını ekler.

Sakaoğlu (2009, s. 15) makalesinde masalın kökeniyle ilgili sorgulamalara girişir ve masalları Hint mitolojisi ya da masal kitaplarına bağlamanın gerekliliği, bu anlatmaları medeni hayatın artıkları olarak kabul etmenin doğruluğu, masalların

oluşumunda dinin etkisini aramanın mümkünlüğü konusunda okuyucuya sorular sorar. Ardından da bütün masalları bir kökene, tek çıkış noktasına bağlamanın doğru olmadığını söyler.

Sakaoğlu (2009, s. 17) masalların tarihin güzel sayfalarında yerlerini almış dünyanın Nazariye, Görüş ya da Okullarıyla kapılarını kapatmadığını hatta kapılarını bizlere sonuna kadar açtığını belirtir.

2.2.3.2.Umay Günay Görüşü

Mitolojik görüş: Bu görüşü ortaya atanlar masal ve mitleri Hint-Avrupa medeniyetinin mirası kabul etmektedir (Günay, 1975, s. 17).

Hindoloji Görüşü: Theodor Biefey'in öncülüğünü yaptığı bu görüş masalların kaynağı olarak Hindistan'ı görür. Günay (1975, s. 18) bu görüşün savunucularından Biefey'in Hindistan masallarının sözlü gelenekle, İslami tesirle, Moğol kanalıyla olmak üzere üç yolla batıya taşındığı tezini savunduğunu söyler.

Antropolojik Görüş: Günay (1975, s. 18) bu görüşün en önemli temsilcilerini Edward Taylor ve Andre Lang olduğunu söyler. Andre Lang masallardaki ilkel fikirlerden hareketle masalların çok eski zamanlarda teşekkül ettiğini öne sürer. Kültürün birbirine paralel tekâmülü sonunda benzer masalların teşekkül ettiğini ifade eder (Günay, 1975, s. 18).

2.2.4. Masalların Sınıflandırılması

Masalları bir esasa bağlayarak tasnif etme yolundaki ilk gayreti J. G. von Hahn gösterir. Masalların tasnifini geniş ölçüde ele almayı düşünenlerin başında Kaarle Krohn gelmektedir (Sakaoğlu, 1973, s. 68, 69).

Anti Aarne masalları başlıca üç kısma bu kısımları da kendi içinde tali kollara ayırır (Sakaoğlu, 1973, s. 69, 70).

1. Hayvan Masalları

1.1. Vahşi hayvanlar

1.2. Vahşi Hayvanlar ve Evcil Hayvanlar

1.3. Vahşi Hayvanlar ve İnsan

- 1.4. Evcil Hayvanlar
- 1.5. Kuşlar
- 1.6. Balıklar
2. Asıl Masallar
 - 2.1. Sihir Masalları
 - 2.2. Efsane Tarzındaki Masallar
 - 2.3. Kısa Hikâye Tarzındaki Masallar
 - 2.4. Aptal Dev Masalları
3. Fıkralar
 - 3.1. Edepsizlik
 - 3.2. Evli Kimselerin Latifeleri
 - 3.3. Kahraman Olan Bir Kızın Latifeleri
 - 3.4. Kahraman Olan Bir Erkeğin Latifeleri
 - 3.5. Kurnaz Adam
 - 3.6. Tesadüf Suretiyle Mutluluk
 - 3.7. Aptal
 - 3.8. Papazların Latifeleri
 - 3.9. Yalan Masalları

Anti Arne tasnifi kendisinin ölümüne kadar ona yakın memleketin masallarına uygulanmış; ancak tasnifin yapıldığı dönemlerde Birinci Dünya Savaşı'nın yaşanması tasnifin tutulmasını önlemiştir. (Sakaoğlu, 1973, s. 70)

Stith Thomson masalları beş kısma ayırır (Sakaoğlu, 1973, s. 72).

1. Hayvan Masalları

2. Asıl Halk Masalları
3. Güldürücü Hikâyeler, Nükteli Fıkralar
4. Zincirlemeli Masallar
5. Sınıflamaya Girmeyen Masallar

Bu tasnifin esasını Anti Aarne hazırlamış, Stith Thompson onun hazırladığı tasnifi geliştirmiştir (Sakaoğlu, 1973, s. 72).

Gedeon Huet masalları dört kısma ayırır (Sakaoğlu, 1973, s. 72).

1. Harikulade Hikâyeler
2. Realist Hikâyeler
3. Tuhaf Hikâyeler
4. Kahramanları Hayvan Olan Hikâyeler

Gedeon Huet bu tasnifi 1923 yılında hazırladığı “Les Contes Populaires” adlı eserinde yapmıştır (Sakaoğlu, 1973, s. 72).

Pertev Naili Boratav ve Wolfram Eberhard masalları yirmi üç başlıkta toplar (Sakaoğlu, 1973, s. 74-75).

1. Havan Masalları
2. Hayvan ve İnsan
3. Hayvan veya Bir Ruh Bir İnsana Yardım Eder
4. Tabiatüstü Bir Ruh veya Hayvanla Evlenme
5. İyi Ruhla ve Evliyalarla Yaşama
6. Kaderin Hâkimiyeti
7. Rüya
8. Kötü Ruhlarla Yaşama

9. Sihirbazlar
10. Bir Kız Sevgili Bulur
11. Bir Erkek Sevgili Bulur
12. Fakir Kız Zenginle Evlenir
13. Kıskançlık ve İftira
14. Hor Görülen Koca (Eş) Kahramandır
15. Zina ve Baştan Çıkarma
16. Acayip İcraat Ve Olaylar
17. Acayip Davalar
18. Realist Masallar
19. Acayip Tesadüfler
20. Komik Hikâyeler
21. Aptal ve Tembel Erkek ya da Kadınlar
22. Hırsız ve Dedektif
23. Akıllı, Hilekâr veya Cimri Erkek ya da Kadınlar

Sakaoğlu'na göre Türk masallarının sınıflandırılması üzerine yapılmış en başarılı çalışma Pertev Naili Boratav ve Wolfram Eberhard'ın birlikte hazırladıkları “Typen Türkischer Volksmärchen” adlı eserdir (Sakaoğlu, 1973, s. 73).

Warren S. Walker ve Ahmet E. Uysal masalları “Teles Alive in Turkey” adlı eserinde yedi başlık altında sınıflandırır (Sakaoğlu, 1973, s. 75).

1. Tabiatüstü Masallar
2. Şaşırtıcı ve Hünerli İstidlalli Masallar
3. Mizahi Masallar

4. Ahlaki Masallar
5. Koroğlu
6. Dini Kúçük Dúřürücü Masallar
7. Fıkralar

Sakaoğlu'na göre (1973, s. 75) Warren S. Walker ve Ahmet E. Uysal'ın yaptığı tasnif fıkraları da içine alması bakımından Eberhard – Boratav'a göre bir adım ileridedir.

2.2.5. Masalın Bölümleri

Bilkan (2001, s. 76) masalın Şekil olarak masal tekerlemesi, masalın kendisi ve masal sonu adlı üç bölümden oluştuğunu söyler.

Kabaklı (1971, s. 77) Türk masallarının kuruluşunda döşeme, olay ve dilek adlı üç bölüm olduğunu söyler.

Oğuzkan (1977, s. 28) halk masallarının döşeme, gövde, sonuç olmak üzere üç bölüme ayrıldığını söyler.

Döşeme: Döşeme, masalın giriş bölümdür. Bu bölüme masal başı ya da tekerleme de denir. Türk masallarında bu bölüm oldukça uzun sürer. Çok ustaca ve zekice geliştirilmiş olan döşeme bölümü Türk halk masallarının en ilginç bölümüdür (Oğuzkan, 1977, s. 28). Masalcının dinleyicileri masal atmosferine hazırlamak, onları biraz güldürmek biraz da ustalığını konuşturmak için koştuğu sözler zinciri döşemeyi oluşturur (Kabaklı, 1971, s. 77). Sözcük oyunlarından meydana gelen döşeme olağanüstü benzetme ve ögelerle masala hazırlık işlevi görür. Amacı dinleyicinin ilgisini masala çekmektir (Şimşek, 2005, s. 57). Kabaklı'ya göre (1971, s. 77) döşemeye ilgili ilgisiz, manalı manasız birçok sözler doldurulur. Söz zincirleri arasındaki seci (nesir kafiyesi) ahengi ve bağlantıyı kurmaktadır.

Gövde: Gövde, masalın olayları, tasvirleri ve konuşmaları ile geliştiği ana bölümdür. Bu bölüme genellikle bir varmış bir yokmuş, günlerden bir gün gibi sözlerle geçilir (Oğuzkan, 1977, s. 29). "Evvel zaman içinde, bir zamanlar" gibi soyut bir zaman tasviriyle başlanan bu bölümde masal kahramanları tanıtılır, baştan sona bir olay zinciri anlatılır (Şimşek, 2005, s. 57).

Sonuç: Sonuç, masalın bitiş bölümüdür. Bu bölüme “üç elma” adı da verilir. Döşeme bölümüne göre çok kısa olan bu bölümde dua edilerek sözlere son verilir (Oğuzkan, 1977, s. 29). Kabaklı’ya (1971, s. 78) göre gönülden bir dua niteliğindeki son bölüme “dilek bölümü” denilebilir ve bu bölümde masal güzel bir sonuca bağlanır. Masal anlatıcısı kahramanların iyi bahtını, bu masalı dinleyenler için de temenni etmeye başlar. Dilek kısmı da döşeme kısmı kadar uzun olmasa da kalıplaşmış birkaç sözden ibarettir. Şimşek (2005, s. 57) bu bölümün anlatıcının tarzını yansıttığını, masalcının hem özgün üslubunu yansıtabilmek hem de anlattığı olaylara bir gerçeklik görüntüsü verebilmek amacıyla yine bir tekerleme söylediğini ifade eder.

2.2.6. Masal Tekerlemeleri

Sakaoğlu (2013, Bölüm 1, s. 5) masalların başında, ortasında ve sonunda belirli görevleri olan ve “formel”, “kalıp söz” ve “tekerleme” adı verilen söz öbekleri bulunduğunu belirtir.

“Tekerleme, tuhafılık için masalların başında, söz arasında, kelimelerin benzerliğinden faydalanılarak söylenen yarı manalı, yarı manasız sözlerdir.” (Karaalioğlu, 1973, s. 242).

Kurnaz (2012, s. 42) tekerlemeyi “Herhangi bir ana konuya bağlı olmaksızın birbirini tutmayan duygu, düşünce ve hayalleri tezat, abartma, güldürü ve şaşırtmaya dayalı söz kalıpları içinde anlatan anonim halk edebiyatı türüne tekerleme denir. Amacı şaşırtmak, eğlendirmek olan bir söz oyunudur.” şeklinde tanımlar.

Arıcı (2012, s. 35) masal tekerlemelerini “Masal tekerlemeleri masalların başında sözcüklerin ses benzerliğinden yararlanılarak söylenen yarı anlamlı, yarı anlamsız söz dizileridir.” şeklinde tanımlar.

Bilkan (2001, s. 76) masal tekerlemelerinin masalların başında, ortasında ve sonunda söylenen kalıplaşmış sözler olduğunu ifade eder.

“Masalların çoğu bir tekerlemeyle başlar.” (Karataş, 2009, s. 191). “Dinleyicileri masalın büyülü atmosferine sokan kalıp sözler gerektiği yerlerde kullanılmak üzere masalcının hafızasında hazır bulunur.” (Çıblak, 2008, s. 45).

Günay’a göre (1987a, s. 130) tekerlemeler dinleyicileri masal atmosferine, alışılmış mantık kuralları dışındaki bir âlemin mantığına hazırlar ve masalın girişinde, içinde ya da sonunda yer alabilir. Tekerlemelerde zaman, mekân, doğum, ölüm gibi

kavramlar, varlıkların nitelik ya da nicelikleri alışılmışın dışında farklı bir tasavvurla ifade edilir. Tekerleme söylenirken yoklukla varlığın sınırları kalkmıştır ve bu nedenle var derken yok, yok derken de var anlatılmış olabilir. Hayatın alışılmış ve tekdüze kuralları ve yaşama tarzı dışında gerçeküstü problemler alaya alınarak bütün imkânsızlıklar imkân dâhilinde görünerek rahatlama, canlılık, güldürü ile yaşama sevincine ulaşmanın bir yolu denenir.

Arıcı'ya göre (2012, s. 35) masal tekerlemeleri birbiriyle pek ilgisi olmayan ancak dinleyicinin ilgisini masala çekmek için bir araya getirilmiş sözlerden oluşur. Tekerlemenin asıl güzelliği de birbiriyle ilgisiz görünen bu tür sözlerin bir düzen içinde sıralanmasıdır ve bu da bir söz ustalığı gerektirir.

Arıcı'ya göre (2012, s. 35) tekerlemenin aslında masalla hiçbir ilgisi yoktur. Sadece dinleyenin ilgisini çekmek ve onu masal dünyasına girişe hazırlamak için söylenir. Tezel'e göre (2008, s. 10) tekerlemenin masalla hiçbir ilgisi yoktur. Tekerleme sırf dinleyicinin ilgisini çekmek ve onu realiteyle ilgili olmayan masal âlemine girişe hazırlamak için masaldan önce söylenir.

Yavuz'a göre (2009, s. 152) masalların çoğunlukla başında ve sonunda, bazen de ortasında yer alan tekerlemeler, anlatıma ayrı bir tat vermek ve dinleyenin ilgisini çekmek için, anlatıcının en büyük yardımcısıdır.

Kurnaz (2012, s. 42) masal tekerlemelerinin masalların başında, ortasında ve sonunda yerine göre uzun veya çok kısa olarak söylenen kalıplaşmış sözler olduğunu söyler. Masal tekerlemeleri genellikle mensur olsa da bu tekerlemelerde iç kafiye ve ses unsurlarından yararlandığını ekler.

Kurnaz (2012, s. 41) dinleyicinin dikkatini çekebilmek için masala tekerleme ile başladığını bu tekerlemelerin iç kafiye imkânlarından yararlanmakla birlikte nesir diliyle söylendiğini belirtir.

Yıldırım (2012, s. 45) masaldaki en önemli biçim özelliklerinden birini tekerleme olarak görür ve tekerlemelerin masalın başında olabileceği gibi ortasında ya da sonunda da yer alabileceğini belirtir. Ayrıca masal ortasında yer alan tekerlemelerin işlevinin anlatımı hızlandırmak olduğunu düşünür.

Masalların başında anlatılan tekerlemelerin dinleyiciyi masal içine çektiğini söyleyen Karaköse (2003, s. 94) bu tekerlemeleri oluşturdukları merak unsurlarıyla da masal felsefesini ve amacını özetlediklerini belirtir. Karaköse'ye göre (2003, s. 95)

başta söylenen tekerlemeler masalın gerçek olmadığını, eğlendirmek, ibret ve ders vermek gibi eğitim amaçlı olduğunu vurgular.

Bilkan'a (2001, s. 76) göre masal tekerlemeleri birbiriyle ilgisiz düşünceler ve kelime oyunlarından ibarettir. Tekerlemelerin ana amacı dinleyicinin ilgisini çekerek dikkatini masal üzerinde sürekli kılmaktır.

Bilkan (2001, s. 77) masal tekerlemelerinin zaman zaman manzum bir biçimde de karşımıza çıktığını, bu tekerlemelerin ezberlenmesinin kolay, ahenkli, vezinli tekerlemeler olduğunu söyler.

Yavuz (2009, s. 152) tekerlemelerin bazen uzun (özellikle baştakiler), bazen de çok kısa olan söz kalıpları olduğunu söyler. Yavuz'a göre (2009, s. 156) masalın başında söylenen tekerlemeler masalın gerçek olmadığı; eğlendirmek, ders vermek amacıyla uydurulduğu konusunda dinleyenleri uyarmak işlevini de amaçlar.

Yavuz'a göre (2009, s. 156, 157) masalın sonunda söylenen tekerlemelerin işlevi her şeyin olumlu, masal kahramanlarının gönlünce sonuçlanıp mutlu sona varıldığını belirtmek ve dinleyenlere de iyimserlik, umut aşılıp "İyilerin iyilik, kötülerin kötülük bulacağı" iletisini vermektir. Bu nedenle de çoğu zaman, özetleyici tek bir cümleden oluşur. "Onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine." gibi.

Yavuz (2009, s. 152) masalcının asıl masala başlamadan önce birtakım karışık, şaşırtıcı, akıl dışı olayları sanki kendisi yaşamış gibi anlattığını sonra da bir dengine getirip asıl masalın konusuna geçiverdiğini söyler.

Günay (1987a, s. 130) giriş tekerlemelerinin yanında masal içinde yer alan ara tekerlemeleri ve sonuç tekerlemelerini masal üslubunun ve dünyasının tamamlayıcı unsurları olarak görür.

Çetinkaya (2007, s. 25) masalların başında, ortasında ve sonunda belli amaçlarla kullanılmış tekerlemelerin yer aldığını, ayrıca bu türe özgü "Bir zamanlar... Çok eski zamanlarda... Gel zaman, git zaman... Günlerden bir gün..." gibi kalıp ifadelerin bulunduğunu, bu kalıpların da dinleyiciyi masal dünyasına soktuğunu söyler.

Karaalioğlu (1973, s. 242) tekerlemelerdeki beklenmedik hayal oyunlarının, çapraşık düşüncelerin, şaşırtıcı görüşlerin, çocuksu bir söyleyişin, baş-orta-son uyaklı ses oyunlarının, tutarsız hayallerin, mantık dışı olguların, bizde hoş giden bir şaşkınlık, eğlendirici bir tuhaflıklar olgusu yarattığını söyler. Bu söz cambazlıklarına masallarda daha çok başvurduğumuzu da ekler.

Bilkan'a göre (2001, s. 79, 80) masal girişlerindeki tekerlemelerin birçoğunda görünüşte saçma sapan sözler gibi görünen; ancak *mana dili* taşıyan ifadeler rastlanmaktadır. Bu tür ifadelerin arka planında derin bir bilgi ve anlam yüklü kültürel bir zemin bulunmaktadır.

2.2.7. Masalarda Dil ve Üslup

Baş (2012, s. 126) değerlendirmeler neticesinde masalın öne çıkan en çarpıcı özelliğinin sahip olduğu dil olduğunu söyler.

Baş, (2012, s. 126) masalların beynelmilel donanımda olsalar da üslupları ile ait oldukları milletlerin farklılıklarını gösterdiklerini belirtir. Kabaklı'ya göre (1971, s. 75) masal üslubu bir söyleyiş üslubudur.

Arıcı (2012) masalların açık, akıcı, kulağa hoş gelen, müzikaliteye sahip bir üsluba sahip oluşunu uzun zaman sözlü gelenek içerisinde yer almasına bağlar. Masalarda yer alan deyim, atasözü, özlü söz ve sembolik ifadeleri başlı başına bir üslup özelliği olarak görür (s. 31). Ayrıca masal üslubunu bir söyleyiş üslubu olarak yorumlar (s. 33).

Masalarda anlatım dili olarak halkın dilinin benimsediğini belirten Sakaoglu (2013, Bölüm 1, s. 5) bunun nedenini de masalların anlatıcısının da dinleyicisinin de halktan kişiler olmasında görür.

Masalın millî karakter kazanma süreci üslupla bağlantılıdır. Masal üslubu bir dilin en tabi hâlini yansıtır. Masallardaki tüm sembolik anlatımlar ve dil hususiyetleri (atasözleri, deyimler, cümle yapıları, edebî sanatlar) konuşma dilinin rahatlığı içinde ortaya konur (Bilkan, 2001, s. 71).

“Masalların dili sade üslubu akıcıdır” (Arıcı, 2012, s. 19). Yavuz'a göre (2009, s. 27) genellikle yaratıcısı belli olmayan, bu hayal yaratısı masal olaylarının anlatımı da oldukça yalın bir konuşma diliyle gerçekleştirilir ve sözlü anlatım türünün doğallığını, rahatlığını yansıtır. Böyle olunca, öteki bazı edebî türlerde yer alan ve ancak yazı dilinin kalıcılığıyla saptanabilen, uzun uzun doğa betimlemeleri ve ruh çözümlemeleri, masalda pek görülmez. Bu tür betimlemeler, yalnızca birkaç sözle geçiştirilir.

Yavuz'a göre (2009, s. 105) masal anlatan, konuşma dilinin bütün rahatlığını ve renkliliğini kullanarak, anlatımını ilginç bir hâle getirmeye çalışır.

Yavuz (2009, s. 105) masalarda dilin yalın bir Türkçe olduğunu, anlatımda betimlemelerin oldukça az yer aldığını, masalın bütününde hareketli bir dil hâkimiyeti görüldüğünü söyler. Buradan hareketle de masalın betimleme değil, eylem ağırlıklı olduğunu belirtir.

Halk masallarımızın uzun zamandan beri anlatıla anlatıla mükemmel bir yapıya kavuştuğunu söyleyen Sarıyüce (2009, s. 42) eşsiz bir masal dilimiz olduğuna dikkat çeker.

Yavuz'a göre (2009, s. 105) masalda genellikle sıfatlar az kullanılırken, fiiller çok kullanılır. Bu da hareketliliği sağlayan temel öğedir. Yavuz'a göre (2009, s. 105) masal anlatımında hareketliliği ve renkliliği sağlayan bir başka ilginç öge de anlatımın yer yer şiirlerle süslenmesidir.

Baş'a göre (2012, s. 126) masalcının üslubu, ana dilinden derlediği söz varlığıyla şekillenir. Dilin zengin birikimiyle meydana gelmiş farklı söz unsurları, masalcının anlatım dünyasında edindikleri özgün dizgiyle, dinleyici ve okuyucunun hayal dünyasını fetheder ve masal bu engin edinimler sonucu oluşan tahkiyesiyle insanı cezbeder.

Baş'a göre (2012, s. 127) masalarda sadece sahip oldukları kelimelerle değil, bunların yanında özellikle deyim, atasözü ve ikilemeleriyle de ön plana çıkarlar. Türkçenin zengin söz varlığını; kıvrak dil oyunları, benzetmeler, ses benzeşmeleri vb. özellikler ile bünyesinde işleyen masallarımızın sahip olduğu her söz unsuru, Türkçenin eğitimi ve öğretimi sürecinde önemli bir değer ifade edecektir.

Baş'a göre (2012, s. 133) masal türü, kendini tamamlayan özelliklere uygun bir söz varlığı dünyasına sahiptir. Bu sebeple özellikle sözlü kültürün göstergesi olan kalıplaşmış öğeler ve bunlara yönelik oluşmuş bazı sözler masal metinlerinde yüksek oranda kullanılmıştır.

Yavuz'a göre (2009, s. 112, 113) masal anlatımını, konuşma dilinin bütün zenginliğiyle renklendiren öteki unsurları ise şöyle sıralayabiliriz: Konuşma dilinde sıkça kullanılan ikilemeler, pekiştirme sıfatları, tezlik, sürerlik, yaklaşma bildiren fiiller, ses taklidi sözcükler, deyimler, atasözleri, benzetmeler, hayır dualar, beddualar, masal söylemleri.

Çetinkaya'ya göre (2007, s. 26) masalarda zengin bir söz varlığı bulunmaktadır. Anonim olan bu üründe deyim, atasözü, ikileme, yenileme ve pekiştirme sözcüklerinden bolca yararlanılmaktadır.

Yavuz'a göre (2009, s. 503) ikilemeleri, pekiştirme sıfatlarını, tezlik-sürerlik ve yaklaşma fiillerini, ses taklidi sözcükleri, deyimleri, atasözlerini, duaları, bedduaları, bu birbirinden güzel, renkli, inceliklerle yüklü halk dili söylemlerini anlatım biçimlerinde barındıran masallar, bireye yalnızca ana dilinin tadını vermekle kalmaz; sanatçıların, yazarların gelecekte o dili geliştirip edebî-sanatsal ürünler vermelerine de katkıda bulunur.

Kabaklı'ya göre (1971, s. 76) masalların tahkiye (hikâye ediliş) tarzındaki özellik asla ayrıntılara sapılmamasıdır. Zaman ve mekânlar arasında büyük boşluklar bırakılarak kırk, hatta bin yıllık zamanın bir çift söz ile geçiştirilmesi de yine masal anlatımının bir özelliğidir. Bunun nedeni ise masalın baş özelliğinin çabukluk olmasıdır.

Arıcı (2012, s. 82) masallardaki ifade zenginlikleriyle masalları dilin inceliklerini temsil eden edebî metinler olarak görür. Masalarda geçen teşhis, intak, teşbih, istiare, mecaz, kinaye, gibi edebî sanatların masallardaki dil zenginliklerine önemli katkılar sağladığını ve masalların gücünü artırdığını düşünür.

Arıcı'ya göre (2012, s. 82) masalarda halk söyleyişleriyle dolu, çoğu zaman mizahi karakter kazanmış bir dil kullanılır. Masallardaki gülünç ifadeler, alaycı sözler ve komik durumlar dinleyicinin dikkatini toplayan ve masal metnini zevkli bir hâle getiren unsurlar olarak önemli bir yere sahip görülür. Çetinkaya (2007, s. 26) “Deve tellal iken pire berber iken ben anamın beşiğini tıngır mıngır salları iken...” gibi ifadelerden masalarda kullanılan dilin, mizahi özellikler taşıdığını anlamamız gerektiğini belirtir.

Mustafa Aldı'nın (2014, s. 250) yaptığı röportajda H. L. Sarıyüce “Bizim çok güzel bir masal dilimiz var. Bunu analarımız yaratmıştır. Bir dağ köyünde masal analarının dizi dibinde büyüdüğüm için masal dilimizi çok iyi biliyordum. Dünya'nın bütün masalları şaşılacak derecede birbirlerine benzerler. Masallar dilleriyle birbirlerinden fark edilir” sözleriyle dünyadaki masalları birbirinden ayırt etmemize yarayan malzemenin “masal dili” olduğunu vurgulayarak bunu anlamamızı sağlar.

Arıcı (2012, s. 79) masalları oldukça veciz, etkili ve güzel bulur. Masalların üsluplarındaki sağlamlık ve etkileycilik sayesinde hem çocuklar hem de büyükler için önemli bir güdülenme, hayal kurma ve bilgi sunma aracı olduğunu düşünür.

Bilkan (2001, s. 75) masallardaki üslup özelliklerini şu şekilde sıralamıştır:

1. Masallar anlatıcının ağız özelliklerine ve masalın anlatıldığı yörenin mahallî niteliklerine göre her anlatılış sırasında yeniden şekillenebilirler.
2. Tekerlemelerin şiirsel niteliği, masala ahenkle birlikte merak artırıcı bir özellik de katmaktadır.
3. Masal cümlesi konuşma dilinin tabiliği içerisinde akıcı ve rahat anlaşılabilir bir dildir.
4. Masalda sade ve halk söyleyişleriyle süslenmiş ve mizahi bir özellik kazanmış bir dil kullanılır.
5. Atasözü, deyim ve kalam-ı kibar niteliğindeki sözlerle zenginleştirilen masallar dilin inceliklerini temsil eden edebî metinlerdir.
6. Masal dilinin ve üslubunun niteliği, anlatıcının kültürü, dil becerisi ve birikimiyle belirlenir.
7. Masalarda özellikle mecaz, kinaye, teşhis, intak, teşbih, istiare gibi edebî sanatlar kullanılmıştır.
8. Masalarda komik unsurlar, alaycı ifadeler ve gülünç durumlar dinleyicinin dikkatini toplayan ve edebî metni zevkli bir hâle getiren unsurlar olarak önemli bir yere sahiptir.

2.2.8. Masalarda Çevre

Masal çevrelerinin hiçbir coğrafi mekâna bağlanamayacağını, ülkelerin büsbütün gerçek dışı ülkeler olduğunu söyleyerek söze giren Kabaklı (1971, s. 74) masalarda Yedi Derya Adası gibi haritada bulunmayan ülkeler veya iki memleket arası, yedi kat yerin altı, yedi kat yerin üstü gibi hayalde tasarlanan yerler seçildiğini belirtir. Masalarda çevre tasvirlerinin büsbütün yok sayılmayacağını ancak bu tasvirlerin gözleme değil hayale dayandığını ifade eder. Bu çevre tasvirleri dünyadan seçilen unsurlarla donatılmış fakat dünyada rastlanması imkânsız olan bahçeler, saraylar, ırmaklar, şehirlerdir.

Masal mekânlarının gerçekte ilişkisi olmayan hayalî yerler olduğunu söyleyerek söze giren Arıcı (2012, s. 29) bu mekânların bugün Dünya’da var olan hiçbir çevreyle bağlantılı olmadığını da belirtir. Kafdağı ya da Çin-Maçın gibi yerlerin masallara özgü mekânlar olduğunu da ekler. Yıldırım da (2012, s. 44) masalarda adı geçen yerlerin düşsel yerler olduğunu söyler. Masalarda geçen mekânların genellikle belirsiz mekânlar olduğunu ifade eden Bilkan (2001, s. 63) mekân unsurunun da tıpkı zaman unsuru gibi meçhul olduğunu ifade eder. Bu düşüncesinin ardında da olayların memleketin birinde, uzak bir memlekette, Kafdağı’nın arkasında, uzak bir diyarda geçtiğinin söylendiğini belirtir.

Saçkesen’e göre (2010, s. 12) masal dünyasında yer alan mekânlar özel ülkelerdir. Periler ülkesi, karanlık yerler, yeraltı dünyası, dilenciler ülkesi, Kafdağı, Hint, Yemen, gibi masal ülkeleri Türk Masalları’nda adları geçen yerlerdir.

Masalların hayalî coğrafyasının dışında bir de gerçek bir coğrafyası -Dünya’mız- olduğunu söyleyen Sakaoğlu (2013, Bölüm 1, s. 8) Dünya’mızın bazen bize çok yakın olan yerleri, bazen de çok uzak olan kesimlerinin masal anlatıcısının dilinde şekillendiğini ifade eder.

Yıldırım (2012, s. 44) masalda olayların belli bir mekân ile sınırlı olmadığını, başkişinin uzaklara gittiğini, göç edip bu şekilde masal örgüsünü geliştirdiğini söyler.

2.2.9. Masal Kahramanları

2.2.9.1.Özellikleri

“İnsanlar, hayvanlar ve hayalî (mevhum) yaratıkların iç içe yaşadığı başlıca sanat verimi masallardır.” (Kabaklı, 1971, s. 74).

İptidai kavimlerde masal kahramanlarının çevre ve yaşayış şekli gereği hayvan biçiminde görüldüğünü söyleyerek söze giren Tezel (2008, s. 9) toplulukların medenileşme sürecinde masallardaki kahramanların insan biçimine girdiğini ifade ederek sözlerini sürdürür.

Arıcı (2009, s. 35,36) masallardaki en önemli unsurların başında kahramanlar geldiğini; masalların kahraman kadrosunun insanlar, insanüstü varlıklar ve hayvanlar ile ağaç, taş ve bitkilerden oluştuğunu söyler. Masal kişilerinin tarihsiz ve mekânsız kişiler olduğunu da ekler.

Masalın gerçekten hayale uzanan bir tür olarak gören Arıcı (2012, s. 21) kahramanları da bu paralelde değerlendirir. Masalların kahraman kadrosunu da insanlar, insanüstü varlıklar ve hayvanlar ile ağaç ve taşlardan ibaret olan bitkilerden müteşekkil görür.

“Masalda kahraman kadrosunu insanlar, tabiatüstü varlıklar ve çoğu teşhis sanatıyla insana özgü vasıflarla çıkan hayvanlar oluşturmaktadır.” (Bilkan, 2001, s. 81).

Luthi’ye göre (1996, s. 148) halk masalları öbür dünyaya ait olarak kabul edilen birçok varlıktan bahseder. Bunlar büyücü kadınlar, periler, gaipten haber veren cadılar, devler, cüceler, iyi ya da kötü sihirbazlar, ejderhalar ve esrarengiz hayvanlar olabilir.

Kurnaz’a göre (2011, s. 19) masal kahramanları insanlar, hayvanlar, bitkiler, cansız varlıklar, her çeşit eşya, dev, cin, peri gibi hayalî yaratıklar olabilir.

Kabaklı (1971, s. 74) peri, cin, gulyabani, dev, şahmeran gibi hayal yaratıklarının masallara özgü kahramanlar olduğunu söyler. Masalların asıl kahramanlarını yine de insanlar olarak görür.

Arıcı (2012, s. 22) asıl masal kahramanlarının insanlar olduğunu; ama bunların adı sanı olmadığını ifade eder. Bilkan da (2001, s. 81) masal kahramanlarının toplumdaki belirli kişiler değil de genel tipler olarak anlatılmasını masalın milletlerarası yönü ve estetik sunumuyla ilişkilendirir.

Yıldırım’a göre (2012, s. 43) masal anlatısının merkezinde genellikle tek bir başkişi yer alır ve anlatı başkişinin çevresinde yoğunlaşır. Başkişinin dışında anlatıda ikinci dereceden kişiler vardır; ancak bunların kendi başlarına bir işlevi yoktur. Başkişiden dolayı bir anlam kazanırlar ve anlatıda olayın devamını sağladıkları sürece yer alırlar. Çünkü olayı devam ettiren asıl kişi başkişidir, bütün kişiler başkişiyle bağlantılıdır. Yardımcı kişiler başkişiye sorunu çözmesi için gerekli araçları verirler ya da yol gösterirler. Başkişi ve olağan kişiler olağanüstü varlıklarla sıradan kişilermiş gibi ilişkide bulunurlar. Başkişi çok kolay bir şekilde olağanüstü kişilerle ilişkiye girer, gerekirse evlenir. Onu korkutan ya da tedirgin eden bir şey yoktur.

Yıldırım’a göre (2012, s. 43) masal başkişisinin olağanüstü bir kişiliği yoktur, bu özelliğini olağanüstü yaratıklarla ilişkiye girdiğinde edinir. Kendilerine verilen araçları gereksinim olduğunda önerildiği gibi kullanırlar. Daha önce merak edip bakmazlar ya da kullanmayı denemezler. Masallardaki başkişiler genelde herhangi bir şekilde mağdur

olmuş kişilerdir. Genelde başkişilerin adları yoktur, onlara verilen bir sıfat ile özellik kazanırlar.

Arıcı'ya göre (2012, s. 24) masalların ikinci önemli kahramanları gerçeküstü karakter taşıyanlardır. Bunların da dev, peri, ejderha ve cin başta olmak üzere çok hayalî yaratıklar olduğunu söyler.

“Masal kahramanları genellikle tabiatüstü güçlerle donatılmıştır.” (Karataş, 2009, s. 191). “Masal insanları olağan ve olağanüstü nitelikleri kendilerinde toplamıştır.” (Kabaklı, 1971, s. 74).

Yavuz (2009, s. 27) masal kahramanlarının da yine çoğunlukla cin, peri, dev, ejderha, cadı karı, Keloğlan, Arap, padişah, şehzade, vezir, yoksul kız, akıllı küçük oğlan gibi genel tipler olup belirli kişilerle sınırlı kalmadığını söyler.

Kabaklı (1971, s. 74) peri, dev, cin gibi hayalî kişilerin masallarda insanlara mahsus ölçüler, huylar, tutkular içinde ele alındığını belirtir. Yani bu kahramanlar insanlar gibi sever, hırslanır, öç alır veya yardım ederler. Bu yaratıklar insan kahramanın yardımcısı ya da çatışma hedefi olarak hep ikinci derecede rol alırlar. Çoğu, kahramanın başarı göstermesi gerçeği anlaması hedefe ulaşması için bir aracı gibidir.

Boratav'a göre (1987, s. 122) kimi masallarda da insanların yerini arslan, tilki, horoz, vb. hayvanlar alır ya da maceralarına devler, periler, ejderhalar gibi dünyamızda gerçekten yaşamamış ve yaşamayacak olan tabiat dışı varlıklar katılır.

Masallarda yaşayan at, balık, ceylan, kuş gibi hayvanların da olağan dışı vasıflar taşıdığını ifade eden Kabaklı (1971, s. 74) bu kahramanların da insan gibi konuşup üzülp severek kin duyabildiğini ekler.

Luthi'ye göre (1996, s. 148) masal kahramanı bir sürü fantastik olayı tecrübe etmesine rağmen asla şaşkınlığını belli etmez.

Masal kahramanlarının belirli bir zamanda yaşamış kişiler olmadığına dikkat çeken Kabaklı (1971, s. 75) bu kahramanların her ülke ve zamanda olabilecek padişah, bezirgân, vezir, köylü, kadı, derviş, ırgat, harami vb. gibi sembol tipler olduğu söyler.

Kurnaz'a göre (2011, s. 19) kahramanlar iyiler ve kötüler olmak üzere ikiye ayrılabilir ve sonuçta daima kötüler cezalandırılır, iyiler anacına ulaşır.

Öztürk'e göre (1986, s. 137) olayların ağırlığı kahramanlardan birinin üstünde yoğunlaşsa da diğer kahraman da kız olsun erkek olsun başlangıçtan sona kadar olayların etkisi altında kalmaktadır. Bazı masallarda olayları arkasından sürükleyen

erkek kahramanken bazı masalarda kız kahraman olayların gelişmesine şekil ve yön verir.

Öztürk'e göre (1986, s. 138) kız ya da erkek olsun birinci dereceden masal kahramanı sağduyu sahibi, iyi niyetli, uysal, çalışkan, hayal gücünün de üstünde bir güzelliğe sahip kişidir.

Öztürk'e göre (1986, s. 138) masal kahramanları sadece yüksek zümreden çıkmaz. Toplumun her kesimindeki insanlar masal kahramanlarının şahsında yaşatılır. Bu düşüncesini "Masalda imtiyazlı bir sınıf değil, güçlü kişiliği olan kahramanlar yaşar." cümlesiyle de kuvvetlendirir. "Masal kahramanlarının toplumun en alt katından en üst katına kadar türlü zümrelerden olabilir." (Kabaklı, 1971, s. 74).

Boratav'a göre (1987, s. 122) masal kişileri belli bir tarih anında, belli bir yerde yaşamış olan bir topluluğun belli fertleri değil de bir padişah, bir tüccar, bir karı koca gibi yersiz ve adsız kişilerdir.

Öztürk'e göre (1986, s. 101) olağanüstü güçte görülen ve masal kahramanının masal hayatına karışan hayvanların diğer olağanüstü unsurlar gibi birer vasıta. Kahramanı başarıya ulaştırıp kahramanın hayatından silinirler. Asıl kahramanlar ise gerçek hayata dönerler. Öztürk buradan hareketle de masalı gerçek hayatı içinde ve ona bağlı düşünmemiz gerektiği sonucuna ulaşır.

Öztürk'e göre (1986, s. 136) şekilleri ile birer motif yaptıkları işlerle birer tip olan olağanüstü güçteki bu kavramlar şahıslaşarak masal kahramanlarına masal olaylarında eşlik eder.

2.2.9.2. Tipler

Dev: Dev son derece güçlü bir yaratıktır. Bir ayağı dağda öbür ayağı öteki dağdadır. Kayaları bir anda sökebilir ve uzaklara fırlatabilir. İsterse denizleri bir yudumda içebilir, insanları bir lokmada yutabilir. Dev anası devin dışıdır. Bir dudağı yerde bir dudağı göktedir (Demiray,1977, s. 104).

Olağanüstü kahramanların başında devlerin geldiğini söyleyen Sakaoglu (2013, Bölüm 1, s. 7) devlerin Kaf Dağı'nda yaşadıklarını, üç veya yedi başlı olduklarını, bir hamlede öldürülmesi gerektiğini, aksi hâlde ters bir hamlenin devlerin ölümsüzlüğüne sebep olacağı bilgisini verir. Masal metinlerinden öğrendiğimize göre devlerin dışısı ve erkeği vardır. Dağlarından gelen kahraman dev anasının göğsünden emebilirse onun

evladı olur; olmazsa ölümlerden ölüm beğenecektir. Devler çok güçlü olmakla birlikte saflıklarıyla da dikkati çekmektedirler.

Öztürk (1986, s. 135) bu dünyada ya da uzak yerlerde yaşayan devlerin çok güçlü, kuvvetli hatta insan eti yiyen birer varlık olarak tasvir edilmelerine rağmen masal yapısı içinde her zaman masal kahramanına yenildiklerine dikkat çeker. Birçok masalda insan vasıflarına yaklaşan bu engelleyici ve yok etmeye kararlı yaratıkların bazı hâllerde ev, bark, arazi, çoluk, çocuk sahibi olduklarını söyler. Öztürk'e göre (1986, s. 135) bu yaratıkların kaba kuvvetin dışında akla dayanan bir düşünce ya da derinlikleri yoktur.

Arıcı (2012, s. 47) şekil ve ruhsal yönleriyle insana benzettiği devlerin büyük kulaklı, yedi başlı; yaratıklar içinde azman kabul edilebilecek niteliklere sahip bir varlık olarak görür. Devlerin insan etiyle beslenerek insanları kokusundan tanıdığını dile getirir.

Karaköse (2003, s. 100) masal kahramanının akli ve cesareti sayesinde devleri yendiğini söyler. Devleri kötülüğü temsil eden çok iri yaratıklar olarak tanımlar. Karaköse'ye göre (2003, s. 100) insan psikolojisi bir tehlikeyi ilk anda olduğundan daha büyük algıladığı için ya da kendi başarısının ön plana çıkarma eğiliminden dolayı dev tipini ortaya çıkarmış olabilir. Karaköse (2003, s. 100) son olarak devlerin bedence çok iri olmalarına karşın akılcıca büyük olan insan tarafından yenildiklerini söyler.

Cin: Sakaoğlu (2013, Bölüm 1, s. 6) cinlerle daha çok masal formellerinde karşılaştığımızı söyledikten sonra onların daha çok tekin olmayan yerlerde karşımıza çıktığı bilgisini verir.

Peri: Masalarda rastlanan doğaüstü yaratıklardan biri de perilerdir. Periler güzel yaratıklardır (Demiray,1977, s. 104).

Öztürk (1986, s. 135) masallardaki peri kızlarıyla ilgili çoğu kez kuş şeklinde göründükleri, semavi bir hayat sürerek insanoğlunun erişemeyeceği muhayyel bir ülkede yaşadıkları, hayal üstü güzellikte oldukları, ideal güzelliği temsil ettikleri bilgilerini verir.

Cadı: “Cadılar masalın tekin olmayan yaratığıdır. Cadının ötede beride kötülük yaptığına inanılır.” (Demiray,1977, s. 104). Sakaoğlu (2013, Bölüm 1, s. 7) masalarda karşımıza çıkan cadının çirkin suratlı, kazma dişli, burnu sümüklü, ara bozucu, küpe veya süpürgeye binerek çok kısa bir sürede uzaklara gidebilen bir tip olduğunu söyler. Bilkan'a göre (2001, s. 83) masaldaki cadı tipi genellikle uzun burunlu, kaba sesli, saç

başı dağınık yaşlı bir kadın görünümünde karşımıza çıkar. Cadıların en büyük silahı büyü ve entrikadır. Cadılar kılıktan kılığa girebilir ve kendisini genç, güzel ve tatlı dilli göstererek insanları aldatır. Cadılar küplerine binerek arkalarına sihirli hırkalarını da geçirip bin yıllık yolu bir anda aşabilirler.

Öztürk (1986, s. 135) masallardaki cadı kadınların daha çok büyücülükle masal kahramanına zorluk çıkardığını ifade eder. Bu kahramanların, kötü niyetleri ve despot davranışlarıyla çevrelerine kötülük eden belirli tiplerin toplum tarafından tenkit edilmeleri neticesinde masalda yaşatıldıklarını ekler.

Ejderha: “Ejderha çoğu kez Kafdağı’nda yaşar, ateş püskürtür. Çeşitli biçimlerde görünebilen korkunç bir canavardır.” (Demiray,1977, s. 104).

Mistik kahramanlar (Ağzı Dualılar): Aras (1997, s. 43) Türk masallarında dervişlerin, Hızır’ın, ak sakallı ihtiyarların da çok önemli bir yer tuttuğu söyler. Bunların duaları sayesinde Allah’ın masal kahramanına olağanüstü özellikler bahsettiğini belirtir. Ayrıca derviş, Hızır ve ak sakallı ihtiyarlar halk arasında Allah’ın birer elçisi gibi kabul edildiğini ekler. Onlar, Allah’ın kudretiyle yapılacak işlerin olmasında birer vesile olarak karşımıza çıkmaktadır. Sakaoğlu (2013, Bölüm 1, s. 8) Türk Masaları’nda herkesin duasının kabul olmadığını, daha çok Hızır, derviş, pir, yaşlı bir adam, vb. duaları gerçekleştiğini belirtir.

Keloğlan: “Türk Masaları’nın sevimli kahramanlarından biri olan Keloğlan saftır, alçak gönüllüdür, sabır ve çilekeşliğin sembolüdür” (Demiray, 1977, s. 103).

Keloğlan üzerinde önemle durulması gereken bir tiptir. Yoksul bir ailenin çocuğu olarak karşımıza çıkan Keloğlan dış görünüşünden asla beklenilmeyen keskin bir zekâya ve sahiptir. Hatta Türk’teki zekâ gücünü onun kadar temsil edebilen başka bir masal kahramanı yok denilebilir. Bazen de akla gelmeyecek hile ve kurnazlıklarla düşmanlarını alt edip zengin bile olabilir. Kötülük yapan kimseleri saf dışı bırakmakta zorlanmaz. Haksızlık yapan kahramanlar, devler Keloğlanın akli, zekâsı, kurnazlığı, hileleri karşısında her daim yenilmeye mahkûmdur. Zalim padişahları tahtından edip onun yerine padişah olduğu masallar da vardır (Tezel, 2008, s. 17, 18).

Şirin (1987a, s. 159) masalda canlı cansız tüm varlıkların insan gibi konuştuğunu, adeta insanlaştığını söyler. Bu söylediklerini ispatlamak istercesine de devlerin, canavarların aile hayatı sürdüğünü, çiftçilik avcılık yaptığını; perilerin başlarında onları yönetenlerle bir topluluk oluşturduğunu sıralar.

Masalarda dev ya da cadıların çoğu kez insanların yaşadığı yerlerden uzakta çok sınırsız mesafelerde yaşadığını ifade eden Öztürk (1986, s. 135) masal kahramanının ancak ve ancak uzun ve meşakkatli bir yolculuktan sonra bunların yanına varabildiğini söyler.

Güney'e göre (1987, s. 165) Keloğlan, Peri kızı, dev anası, yedi köyün yüz karası, İddı ile Bidı, Hılı ile Dılı, Kara Ese, Sarı Köse gibi daha nicelerini sayabileceğimiz masal kahramanlarının hamuru bir; ama huyu suyu bir değildir. Bu kahramanların akı da karası da vardır.

2.2.9.3. İşlevleri

Sarıyüce'ye göre (2009, s. 41) masalların gerçek dışı, olağanüstü varlıkları; yani devler, ejderhalar, Tanrısal güçleri olan kişiler, büyücüler, şişeden çıkan Araplar, küreğiyle bir dağı kaldırıp başka yere koyan yiğitler insanların özlemlerini temsil ederler. İnsanlar kendi güçleriyle yapmak isteyip de yapamadıklarını bunlara yaptırırlar ve bu insanoğlunun yaratıldığı günden beri değişmeyen bir gerçektir.

Günay'a göre (1987a, s. 131) Türk masal kahramanları arasında pasif ve problemlerinin tamamını yardımcılarla çözen beceriksiz tipler pek nadirdir. Günay'a göre (1987a, s. 132) Türk Masalları'nda masal kahramanları çaresizliği, talihsizliği kader kabul edip boyun bükme yerine talihlerini düzeltmeye ve güzelleştirmeye çalışırlar. Bu sırada onlara olağanüstü nitelikli yardımcılar destek olur. "Gayret kuldan, lütuf Allah'tan." inancını taşıyan kahramanlar da lütfâ mazhar olurlar.

C. Gökşen (2009, s. 5) masal kahramanının toplumsal normlara ters düşmeyen, duygu, düşünce ve davranışlara sahip olduğunu söyler. Kişinin masal kahramanının şahsiyetinde kendine hazır bir model bulup onun yaptıklarını benimseyerek gerektiğinde onun gibi davrandığını belirtir. Çocuğun masal kahramanlarıyla bütünleşerek zorlukların üstesinden gelmeyi başarma denemelerine girdiğini söyleyen Bilkan (2001, s. 27) çocuğun bu denemeler neticesinde kendine güven hissi kazandığını ifade etmektedir.

Güney (1987, s. 165) masal kahramanları arasında beğenilen, örnek alınması gerekenler kadar beğenilmeyen, şerrinden kaçılması gerekenler de olduğunu masalların asıl eğitim değerinin de burada gizlendiğini söyler. Çocuklarımızın ruhunu en güzel örneklerle inşa ederek onları inandıkları yolda yürüyebilecek, yürüdükleri yolda

güçlükleri yenecek şahsiyetli birer insan yapmanın bu kahramanlarla mümkün olduğuna inanır.

Konedralı, Güneyli ve Ummanel her masalda karşılaşılan farklı kişiliklerin ya da kahramanların kişinin kendinden farklı insanları tanımalarına ve onlara saygı duymalarına katkıda bulunduğu tespitinde bulunur (2006, s. 550).

Günay'a göre (1987b, s. 247) her toplum terbiye, taklit ve telkinle kendi kültürel isteklerine, kendi doğru yanlış standartlarına, örflerine, kıymet hükümlerine uygun düşen davranışları benimseterek yaygın şahsiyet tipini yaratır.

Öztürk'e göre (1986, s. 133) masal kahramanlarının şahsında yaşatılmak istenilen değerler, esasında toplumu oluşturan kişilerin özlediği mutluluğu gösterir.

Öztürk'e göre (1986, s. 133) masalarda savunulan, *erdemleri kişiliğinde taşıyan kahramanlar* toplumun ideal gördüğü özelliklere sahiptir. Bu kahramanlarda toplumun tasvip ettiği, alkışladığı kişilikler yaşar. Masal kahramanları gerçek hayatta özlemi duyulan tiplerdir.

2.2.10. Masal - Toplum İlişkisi

Tezel (2008, s. 9) masalın doğuşunda bir kişinin maliyken hafıza ve çevre değiştikçe söylenenin unutulduğunu, sonunda da masalın herkesin, topluluğun malı olduğunu söyler. Kendisini yaratan kişinin tesirleri silindiğinde de onun yerine toplumun duygularının, düşüncelerinin, ruh hâlinin bütün masalı sardığını belirtir.

Kunos (1978, s. 113) Türk masal dünyasının cinli perili masal âleminin tohumlarının belki binlerce sene evvel halkın gönlünde, fikirlerinin derinliklerinde yerleşerek çiçekler açtığını, şairane meyveler yetiştirdiğini söyler. Bu masal âleminin geçmiş yüzyılları hatırlatırken her bir milletin geçmişini de rüya görmüş gibi karşıladığını ekler.

Şirin (1987a, s. 158) masalı bütün toplumun bir kesiti olarak görür, toplum hakkında genel bir döküm verdiğini, toplumun ruhunu yansıttığını belirtir.

Karaköse'ye göre (2003, s. 94) masallar içinden çıktığı toplumun sosyal, psikolojik ve ontolojik özelliklerini yansıtır. Yavuz da (2009, s. 35) "Masalarda ait oldukları toplumların gelenek, görenek ve inançlarını, sosyal, kültürel, ekonomik yapılarını yansıtan pek çok ileti vardır." der. "İnsanlığın varlığı kadar eski olan masal insan düşüncesinin ilk edebî mahsulüdür." (Öztürk, 1986, s. 125).

Öztürk (1986, s. 125) yeryüzündeki toplulukların kendi görüş, anlayışına dayanan hayata, tabiata bakış tarzını değerlendirip anlatan, kullandıkları maddi ve manevi malzemeleri ile örülmüş masalları olduğunu söyler. Ve bu masal geleneğinin örüldüğü malzemenin zaman akımı içinde çeşitli değişikliklere uğrasa da bugüne geldiğini ekler.

Arıcı (2012, s. 58) masalların millîlik ve yerellik özellikleri sayesinde toplum hayatına önemli katkıları olduğuna dikkat çeker.

Masalların ilgili oldukları toplumun tarihî özelliklerini yansıttığını söyleyen Oğuzkan (1977, s. 27) bu özellik yardımıyla da sosyoloji ve antropolojiye materyal sağladıklarını belirtir.

Baymur ve Demiray (1961, s. 13) halk masallarının nesilden nesile sözlü olarak geçtiğini ve toplumun âdetlerini, düşünüş tarzını, zevkini gösteren bir eser hâlini aldığını söyler.

Masalların birçok ortak özellikleri olsa da her toplumun masallara kendi ahlak, din, anlayışı ile insan ilişkilerindeki tutumuna, eğitimine ve zevk seviyesine göre ulusal bir damga bastığına dikkat çeken Oğuzkan (1997, s. 26) bu farkları oluşturan nedeni masalların kuşaktan kuşağa aktarıldığı toplum ya da kültürlerin ortam, düşünce ve duygu tarzı yönünden değişik özellikler taşımasında görür.

Binyazar'a göre (2015, s. 8) masalda insanlığın bütün hâlleri sıralanır. Toplumsal yaşamda insanı iyisi kötüsü dev/cin/peri tiplmesiyle verilir. Zıt yönleriyle çizilen bu düşsel yaratılar, kişiliklerimizdeki iyi-kötü geçişimlerinin simgesidir.

“Masallar toplumun rengine bürünürler.” (Kabaklı, 1971, s. 73). Masalları bir toplumun ortak ürünleri olarak gören İpek (2011, s. 3) masalların toplumu bütünleştirici özelliğe sahip olduğunu söyler.

Güleç (2002, parag. 20) makalesine âdeta bir öğüt niteliğindeki “Masalları, çok uzaklardan değil, can kulağımızla dinlemeli, bu toplumun müşterek tecrübesinden süzölmüş birer bal ve şerbet olan masalları, iyice hazmetmek için âdeta yudumlamalıyız.” cümleleriyle son verir.

2.2.11. Masal - Kültür İlişkisi

Sakaoğlu'na göre (1973, s. 13) masallar insan kültürü için büyük önem taşırlar. Sakaoğlu (1973, s. 17) masalların kültür bakımından bir değer taşıdığını ilk defa Grimm Kardeşlerin kabul ettiğini de belirtir. Kıraç'a göre de (1997, s. 45) masalın bir kültür ürünü olarak önemini inkâr etmek mümkün değildir.

Sözlü geleneğin kültürlerin en eski ifade biçimlerinden biri olduğuna dikkat çeken Taşdelen (2015, s. 229) bu ürünlerin -atasözleri, fıkralar, halk hikâyeleri, türküler, masallar, efsaneler, destanlar- halkın yaşam deneyimlerinin ürünü olduğunu ifade eder. Geçmişten günümüze doğru süzülerek gelen bu ürünleri sağduyunun sesi olarak görür.

Halkın tecrübe ve bilgeliğini dile getirmenin, gelecek nesillere ulaştırmanın ifade biçimini bulduğunu söyleyen Taşdelen (2015, s. 221) bu ifade biçiminin de kolay anlatılıp kolay anlaşılabilir, kolay hatırlanıp, dinleyende hoşlanma duygusu oluşturan atasözü, fıkra, masal, türkü, efsane, destan, ağıt gibi sözlü kültür ürünleri olduğunu belirtir. Ulus olarak zengin bir sözlü gelenek kültürüne sahip olduğumuzu da ekler.

Yeniasır (2015, s. 1951) insanların kültürlerini ancak ve ancak söz aracılığıyla nesilden nesile aktarabildiğini bizimle paylaştıktan sonra toplumun inançlarının, çeşitli gelenek ve göreneklerinin sözlü gelenek ürünleri içerisinde en çok masallarda yer bulduğuna da değinir.

E. Aras'a göre (1997, s. 42) masallar, ait olduğu milletin veya yerin coğrafi yapısından iklimine, halkın geçim kaynağından, din, dil, üslup ve ahlaki özelliklerine kadar bütün kültür değerlerini aksettirirler.

Arıcı (2012, s. 58) masalların ait oldukları milletin çeşitli özelliklerini barındırmasının bu türün nesiller arasında kültürel köprü vazifesi görmesine vesile olduğunu söyler. Anlatılan masalların yeni nesillere farkında olunmadan atalarının dinini, dilini, eski âdetlerini, geleneklerini, göreneklerini de aktardığını, böylece de nesiller arasındaki kültür aktarımının sağlandığı konusunda bilgi verir. Masalların kültür aktarımı sayesinde toplumlardaki düzen ve sükûnete katkıda bulunduğunu belirtir.

Şahin (2011, s. 219) masalların toplumun kültürel değerlerini kuşaktan kuşağa aktarma görevini üstlenen sözlü halk edebiyatı eserleri olduğunu söyler.

Masalı evrensel bir anlatı türü olarak gören Yiğit ve Kesmeçi (2015, s. 1324) masalların muhtevasında toplumların kültürel zenginliklerini barındırdığını ve işlevselliğini kaybetmeden günümüze geldiğini düşünür.

Derman (2002, s. 88) masalların bünyesinde kendisini meydana getiren milletinden geçmişinden bugüne kadar getirdiği kültürel mirasın ipuçlarını barındırdığı tespitinde bulunur.

Karakuş'a göre (2014, s. 231) masalların kültürel kimlik oluşturma işlevini yerine getirirken yazıldıkları toprakları, o toprakların insanlarını da anlattır. "Millî kültürün bir parçası olan masallar bu yönü ile estetik bir yapıya sahip ürünlerdir." (İpek, 2011, s. 3).

Öztürk (1986, s. 102) masallara şekil veren bazı vasıfların milletlerarası özelliklerinin olmasına rağmen her milletin kendi gelenek ve düşüncesinin mahsulü olan masallarına millî benliğinden unsurlar kattığının da üstünde durur. Ayrıca masalların millet geleneği ve inanç tarzı ile şekil kazandığını belirtir.

"Her masal kültür birikimimizin şekillendirdiği düşünce ağacının bir yaprağıdır, onu besleyen kökler geçmişin, geçmiş nesillerimizin tarih akışı içinde hayata bakış tarzıdır." (Öztürk, 1986, s. 127).

Işık (2012, s. 186) masallardaki karakter ve olayların her milletin kendi kültür birikimiyle yoğrularak şekil aldığını söyler.

Köksal'ın (2013, s. 22) yaptığı röportajda Y. Feyzioğlu masalların, hepimizi birbirine bağlayan ortak kültürümüz olduğunu söyler.

Binyazar (2015, s. 9) masalları, halkların yaşam biçimlerini, dünyaya bakışlarını ve değer yargılarını yansıtmaları yönünden de önemli kültür kaynakları olarak görür.

"Mitlerin ve masalların kültürel kimliğin çok tanımlayıcı bir parçası olduğu veya sanat yaratmalarının en temel esin kaynaklarından biri olduğu daha derinden hissediliyor." (Oğuz, 2011, s. 44).

Sonuç olarak Öztürk (1986, s. 132) masalı bazı evrensel yönlerine rağmen belli bir toplumun anonim kültür birikimine dayandırır ve onları tarihin gelişme çizgisinin dışında düşünmemizin mümkün olmadığını belirtir.

2.2.12. Masal - Eğitim İlişkisi

Halkın kendini daha çok konuşarak eğittiğini ifade eden Taşdelen (2015, s. 221) sözün eğitici işlevine dikkat çeker. Halkın eğitim anlayışını özellikle sözlü gelenekte aramanın doğru bir yaklaşım olacağını söyler.

Sözlü gelenekte eğitimi bir dikkat ve çıraklık işi olarak gören Taşdelen (2015, s. 223) eğitim yöntemini de okuma değil dinleme, ezberleme değil tecrübe, gözleme olarak görür. Sözlü geleneği zaman zaman nasihat ya da bilgelik, zaman zaman kıssa ya da hisse, zaman zaman da konuşma ve dinleme geleneği; sözlü gelenekteki eğitimi de yaşam boyu eğitim olarak görür. Sözlü gelenekte dinleyeni hayata hazırlayan eğitici bir içerik bulunduğunu vurgular.

Sözlü gelenek ürünlerinin ortak dil, anlam, değer unsuru olarak kendini gösterdiğini; sözlü gelenek konuştuğunda ortak aklın, tecrübenin, bilincin konuştuğunu belirten Taşdelen (2015, s. 222-223) sözlü kültürün güldürürken de ağlatırken de eğlendirirken de eğitmek isteği güttüğünün altını çizer. Ayrıca bu sözlü kültür ürünlerinin yeni bir mesaj, yeni bir bakış içerdiğini, halkın bilgeliğinin, düşüncesinin ve hissiyatının billurlaştığı sözler olduğuna da dikkat çeker.

Yavuz'a göre (2009, s. 17) genelde edebiyatın, özelindeyse sözlü edebiyatın insan eğitimindeki rolü yadsınamaz ölçüdedir.

Yavuz'a göre (2009) toplumu eğiten temel öğelerden biri de masallardır (s. 19). Masallar ait oldukları toplumlar tarafından çocukları-yetişkinleri, yani bütün bir halkı "uyandırmak" için yaratılır (s. 22).

Bars (2015, s. 157) ahlaki öğeler içeren fabl ve masalların, insanlara iyi davranışlar kazandırmak, kötü birtakım davranışlardan uzaklaştırmak için anlatıldığının altını çizer. Folklorun okur-yazar olmayan toplumlarda çocukların eğitiminde öncelikli bir unsur olarak ortaya çıktığına da değinen Bars birçok toplumda bilgilerin folklorda somutlaştırıldığını söyler.

Yavuz'a göre (2009, s. 19) insanoğlu kendi yaşam gerçeğini, çözüm önerilerini, beklentilerini masal olaylarına ve masal kahramanlarına yükleyerek anlatmış ve yüzyıllar boyu, bu yolla gelecek kuşakları uyarmaya, eğitmeye, yaşamın zorluklarına karşı onları donanımlı kılmaya çalışmıştır. Arıcı ve Bayındır'a göre de (2015, s. 107) insanlar kendi doğrularını, çözüm önerilerini, beklentilerini masallarla anlatarak kendinden sonrakileri eğitmeye ve eğlendirmeye çalışmıştır. Dil ve anlatımlarının güzelliği, kapsamlarının genişliği, olayların olağanüstülüğü, kahramanlarının çeşitli özellikleriyle masallar bu özelliği kazanmıştır.

“Genel olarak masallar, eğitici, öğretici ve ders verici bir niteliğe sahiptir.” (Arıcı, 2012, s. 71)

Küçük, Gedik ve Akkuş (2014, s. 1073) masalların çocukların istenilen davranışları, değerleri, iletileri ve bilgileri kazanma sürecinde eğitimcilere yarar sağlayabileceğini düşünmektedir.

Özünel'e göre (2011, s. 60) masal, içinde barındırdığı kodlar nedeniyle bir kültürel gen haritası gibidir. Bu özelliğiyle çoğu zaman araştırmacılar, sanatçılar, medya ve politikacılar tarafından insanları erdem, ahlak, toplumsal cinsiyet rolleri gibi normatif kurallar konusunda eğitebilecek eğlenceli bir oyuncak ve zengin bir araç olarak görülmüştür.

Masalların ders verme, eğitime, sonuç çıkarma amacına hizmet eden özelliklere sahip olduğunu belirten Bilkan (2001, s. 26) masalın düşünce ve duygu terbiyesi açısından da önem taşıdığını savunmuştur.

Çetinkaya'ya göre (2007, s. 28) masalarda bu açıkça söylenmese de dinleyici, anlatılan olaylardan kendine düşen payı alır, bir ders çıkarır.

Masalların toplumda var olan ortak motifleri taşıdığını söyleyen Şen (2005, s. 425, 426) bu ürünleri eğitimin vazgeçilmez unsurlarından görür. Masallardaki kültürel motiflerin çocuğun eğitiminde önem taşıdığını söyleyerek söze başlayan Bilkan (2001, s. 27) masallarla dini ve millî konuların kuru bir nasihat şeklinde değil de renkli ve zengin bir üslupla telkin edildiğini belirtir. Safarova (2010, s. 22) insan kültürü açısından büyük önem taşıdığını düşündüğü masalların öğüt veren kısımlarının kişiyi iyi ahlaka, doğruluğa yöneltmek gayesini güttüğünü düşünmektedir. Masalarda ahlaki değerler daima ön plandadır ve dikkatle korunurlar.

Çıblak'a göre (2008, s. 42) masallar insanı hayata hazırlamada, duyguları beslemede, realist mesajları olağanüstülikle süsleyerek renklendirmede rol oynar.

Akkaya (2014, s. 318) masalların duyuşsal, bilişsel becerilerin gelişimine katkı sağlayarak kişiyi eğittiğini söyler.

Yeniasır (2015, s. 1945) masalların eğitimsel işlevleri olduğu konusu üzerinde önemle durur. E. Gökşen'e göre (1955, s. 547) masalın eğitimde önemli bir yeri vardır. "Masallar vasıtasıyla eğitim öteden beri eğitimcileri düşündürmüştür." (Enginün, 1985, s. 187).

Masalları kültürel kimliği oluşturan bir tür olarak gören Arıcı ve Bayındır (2015, s. 109) bu türün serbest zamanları dolduran bir edebî ürün olarak değil, her akademik kazanımı destekler bir eğitim aracı olarak görülmesi gerektiğini düşünür.

Masalların insan kültürü açısından büyük önem taşıdığını söyleyerek söze başlayan Sakaoğlu (1973, s. 13, 14) masalların öğüt veren kısımlarının daha ziyade iyi ahlaka, doğruluğa yöneltmek gayesini güttüğünü vurgular. Masallarda ahlaki değerlerin daima ön planda tutulduğunu ve dikkatle korunduğunun da altını çizer.

Masalın çocuk eğitimde önemli rolü olduğu konusunda çocuk terbiyecilerinin ittifakına dikkat çeken Sakaoğlu (1973, s. 14) çocuklar için masalın yadsınamaz önemde olduğunu vurgular.

Şen (2005, s. 425) masallardan herkesin bir pay çıkardığını bu payın da kıssadan hisse olduğunu söyler.

Her ferdin masalda kendine ait bir ses duyduğunu söyleyen Öztürk (1986, s. 126) her masalın öğretici bir yanı olduğunu da ifade eder.

E. Aras'a göre (1997, s. 42) masallar, sadece hoşça vakit geçirilmesi veya boş vakitlerin değerlendirilmesi gayesiyle anlatılmamaktır. Bunların asıl amacının, insanların örf, âdet ve inanç şekillerini yaşatmak ve özellikle çocukları eğitmek olduğu söylenebilir.

C. Gökşen'e göre (2009, s. 2) masallara eğitim açısından baktığımızda çok renkli ve çeşitli şekillerden oluşan bir yapıyla karşılaşırız. Bu etkileyici yapıyı, bir bayanın parmakları arasında duran, üzeri çeşitli desen ve renklerle işlenmiş bir yelpazeye veya tavus kuşuna benzetebiliriz.

C. Gökşen (2009, s. 2) masalların dışarıdan bakıldığında akla mantığa sığmayan olayların ve durumların anlatıldığı, gerçeğe hiçbir ilgisi olmayan hayal ürünü hikâyeler olarak görüldüğünü, daha çok yaşlı ninelerin çocukları eğlendirmek için anlattığı hikâyeler olarak bilinip hiç ciddiye alınmadıklarını; ancak işin içine girdikçe, masalımsı bir ifade ile kırk kilitli kapı veya kırk kilitli sandık açıldıkça içerde gördüğümüz güzelliklerin, mücevherler ve hazinelerin başımızı döndürdüğünü söyler. Bunu fark eden eğitimcilerin, masallara dört elle sarılmakta, çocukların masallarla büyütülmesini ısrarla vurgulamakta olduklarını da belirtir.

Özdemir ve Çekici'ye göre (2013, s. 113) masallardaki düşsel ve düşünsel birikimin paylaşılması, aynı zamanda kimi değerlerin yeni kuşaklara aktarılmasına da olanak sağlamaktadır. İnsanlığın soyut bağları olarak görülen ve bir arada yaşamayı pekiştiren bu değerlere, yalnız çocukların değil, büyüklerin de sahip olması istenir. Bu

nedenledir ki masalların, geçmişte ve günümüzde de eğitim-öğretim açısından önemli bir işlevi vardır.

E. Aras'a göre (1997, s. 42) masallar anlatıldığı zaman bir taraftan insanları eğlendirirken diğer taraftan da ahlak, din, sosyoloji ve sağlık gibi çeşitli sahalarda eğitmekte ve onlara çeşitli bilgiler vermektedir. Arıcı ve Bayındır'a göre (2015, s. 107) masallar, halk içinden çıkarak halkın hem eğlenmesini hem de eğitilmesini sağlamaya yönelik bir özelliğe sahiptir.

Güney (1987, s. 165) masalların eğitici, öğretici değerlerinden yeteri kadar faydalanamadığımızdan, okuma kitaplarında dahi Türk Masalları'ndan bir örnek verilemediğinden yakınır. Ve bunu fırsat bilenlerin de -Güney'in tabiriyle kapı ardı bezirgânları- dil ve duygu yönünden aşağılık masal kitaplarını piyasaya sürdüğü tespitinde bulunur.

Âdeta tüm söylenenleri bir sonuca bağlayan Enginün (1985, s. 187) halk kültür ve masallarını çok bereketli bir saha olarak görür. Bu kaynaktan binlerce eser çıkarılarak çocuğun hem ahlak hem de sosyal bakımdan eğitiminin sağlanabileceğini söyler.

Bölümümüze Sarıyüce'nin ders verir nitelikteki (2009, s. 44) "Aklı başında hiç bir eğitimcinin masalları dışlaması öğütlenemez." sözleriyle son vermek uygun olacaktır.

2.2.13. Masal – Millîlik - Evrensellik İlişkisi

Masalın evrenselliğinden önce ona millî olan malzemesi şekil ve özellik kazandırır (Öztürk, 1986, s. 131).

Şirin'e göre (1987a, s. 158) her masal her şeyden önce millî olma özelliğine sahiptir.

Kurnaz (2011, s. 11) masalların söylendikleri dile göre millîlik özelliği gösterdiklerini belirtir. Türk halk edebiyatında da yüzyıllardan beri sözlü gelenekte yaşamaya devam ettiklerini ekler.

Masalın insanlığın düşüncesi ile başladığını söyleyerek söze giren Öztürk (1985, s. 98) masalların millî olma vasfı taşıdığını vurgular. Her milletin hayat anlayışına göre değişik yapılara sahip masallarının meydana geldiğini de ifade eder.

Karakuş (2014, s. 231) masalların ülkenin tarihinden, geleneğinden, dil ve duygu derinliğinin kaynağından yeryüzüne çıkarak millî bir kimlik oluşturmalarının üstünde önemle durur.

Kabaklı'ya göre (1987, s. 228) masallar evrensel verimlerdir. Onlar hem beşeriye hem de beşeriyet tablosunun birer mozaik parçası olan millî insanlara hiç ayrılık yeri bırakmadan seslenirler.

“İnsanlığın hayat içinde ve tabiat karşısındaki ortak duygu ve düşüncelerinin temellerini işleyen masalların söylendikleri dile göre millî karakter kazanırlar.” (Elçin, 1986, s. 370).

Binyazar (2015, s. 8) masalı, insan davranışlarındaki temel zıtlıkları, gerilimleri yansıtan evrensel bir anlatma isteğinin ürünü olarak görür. Ona göre her ulusun masalı ayrı gibi görünür; yine de bütün masallar zıtlıkların ve çelişkilerin ortaya konulmasında, düşsel varlıkların yaratılmasında hemen aynı kurgu çevresinde gelişir.

Yavuz'a göre (2015, s. 11) herhangi bir zamanda ve dünyanın bir yerinde, bu masalları okuyan ve okuyacak olan çocuklar, ortak bir dünya bilinci, ortak bir duruş, dünyayı ortak bir algılayış geliştirmişlerdir ve bundan sonra da geliştireceklerdir. Çünkü dünya halkları bu masalları, çocuk-yetişkin ayrımı gütmeden, tüm insanları iyiden ve doğrudan yana yönlendirip bilinçlendirmek, onları yaşamın karşısında donanımlı ve uyanık kılmak, yaşayacakları sorunlar karşısında güçlü ve sorun çözücü olmalarını sağlamak için yaratmışlardır. İşte halk anlatılarının, özellikle de masalların gücü buradan kaynaklanır. Bu nedenle de masalları “Dünya halk kültürlerinin ortak düş, düşün ve gerçek ırmakları” olarak tanımlayabiliriz. Bu ırmaklar tamamen hayatın gerçeklerinden kaynaklanırlar ve hayatın içinden akarlar. Döküldükleri yer ise yine hayattır. Öyleyse masallar, hayatın ta kendisidir.

2.3. İlgili Araştırmalar

2.3.1. Masal Araştırmaları

Arıcı, A.F. (2004). Tür Özelliklerine ve Tarihlerine Göre Türk ve Dünya Masalları. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*. 26, 159-169.

Alangu, T. (1961). *Billur Köşk Masalları*. İstanbul: Remzi Kitapevi.

Alangu, T. (1967). *Keloğlan Masalları*. İstanbul: Yaylacık Matbası.

Boratav, P.N. (1958). *Zaman Zaman İçinde*. İstanbul: Remzi Kitapevi.

Boratav, P.N. (1969). *Az Gittik Uz Gittik*. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Günay, U. (1975). *Elazığ Masalları*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.

Güney, E.C. (1953). *Bu Toprağın Masalları*. İstanbul: Doğan Kardeş Yayınları.

Güney, E.C. (1957). *En Güzel Türk Masalları*. İstanbul: Varlık Çocuk Klasikleri.

Güney, E.C. (1967). *Gökten Üç Elma Düştü*. İstanbul: Doğan Kardeş Yayınları.

Makas, Z. (2000). *Türk Dünyasından Masallar*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Sakaoğlu, S. (1973). *Gümüşhane Masalları "Metin Toplama ve Tahlil"*. Ankara: Atatürk Üniversitesi Yayınları.

Sakaoğlu, S. (2003). *Masal Araştırmaları*. (İkinci Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.

Sakaoğlu, S. ve Ergün, M. (1991). *Türkmen Halk Masalları*. Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Yayınları.

Seyidoğlu, B. (1975). *Erzurum Halk Masalları Üzerine Araştırmalar (Metinler ve Açıklamalar)*. Ankara: Atatürk Üniversitesi Yayınları.

Tezel, N. (1971). *Türk Masalları I-II*. İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Tezel, N. (1936). *İstanbul Masalları*. İstanbul: Burhanettin Matbaası.

Turan, A. Ş. (1989). *Uygur Halk Masalları*. Ankara: Kültür Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yayınları.

Yılmaz, M. (1994). *Kırgız Halk Masalları*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları

2.3.2. Değerler Eğitimi Araştırmaları

Acun, İ., Yücel, C., Önder, A., Tarman, B. (2013). Değerler: Kim Ne Kadar Veriyor?. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 191-20.

Akbaş, O. (2008). Değer Eğitimi Akımlarına Genel Bir Bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(16), 9-27.

Aydın, M. Z. (2010). Okulda Çalışan Herkesin Görevi Olarak Değerler Eğitimi, <http://www.facebook.com/l.php?u=http%3A%2F%2Fdegeregitimi.com%2Fmakaleler%2Fmakaleler.html&h=4AQEe1YfB> adresinden 06/04/2014 tarihinde alınmıştır.

Balcı, M. (2014). *Değerleri Yaşa(t)mak ve Değerler Sözlüğü*. İstanbul: Ensar Neşriyat.

Cihan, N. (2014). Okullarda Değerler Eğitimi ve Türkiye'deki Uygulamaya Bir Bakış. *Turkish Studies*, 9(2), 429-436.

Kaymakcan, R. ve Meydan, H. (2016). *Ahlak Değerler ve Eğitimi*. (İkinci Baskı). İstanbul: Dem Yayınları.

Kenan, S. (2009). Modern Eğitimde Kaybolan Nokta: Değerler Eğitimi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 9(1), 259-295.

Hökekleli, H. (2013). *Psikoloji, Din ve Eğitim Yönüyle İnsani Değerler*. İstanbul: Dem Yayınları.

Turan, R. ve Ulusoy, K. (Editörler). (2014). *Farklı Yönleriyle Değerler Eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi.

Ulusoy, K. ve Dilmaç B. (2012). *Değerler Eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi

Yaman, E. (2012). *Değerler Eğitimi “Eğitimde Yeni Ufuklar”*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Yazıcı, K. (2006). Değerler Eğitimine Genel Bir Bakış. *TÜBAR “Türklük Bilimi Araştırmaları*, 19, 499-518.

2.3.3. Değerler Eğitimi ve Masal Konusunu Kısmen de Olsa Birlikte Ele Alan Eserler

Arıcı, A. F. (2012). *Masalın Sesi*. Ankara: Pegem Akademi

Karatay, H. (2007). Dil Edinimi ve Değer Öğretimi Sürecinde Masalın Önemi ve İşlevi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(3), 463-475.

Küçükbaşmacı, G. ve Öztürk, B. (2011). İlköğretim 6, 7, 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Masal Metinlerinin Kültür Aktarımındaki Rolü. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 19(2), 671-678.

Ünlüer, P. (2013). *Masalların Dini Ve Ahlakî Değerler Açısından İncelenmesi (Billur Köşk Masalları Örneği)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Yavuz, M. H. (2009). *Masallar ve Eğitimsel İşlevleri*. (Dördüncü Baskı). İstanbul: Ürün Yayınları

Yılmaz, A. (2012). Çocuk Eğitiminde Masalın Yeri (Binbir Gece Masalları Örneği). *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25, 299-306.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Yıldırım ve Şimşek (2000, s. 19) nitel araştırmayı gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlar.

Türk Dünyası masallarının değerler eğitiminde kullanılabilirliğinin belirlenmeye çalışıldığı bu araştırma için en uygun yöntem nitel araştırma yöntemidir. Çünkü nitel araştırmalarda araştırılacak konunun “*ne kadar*” olduğunu öğrenmekten çok, geniş bir bakış açısı elde etmeyi istenildiğine vurgu yapılmaktadır (Büyüköztürk ve diğerleri, 2014, s. 240).

Büyüköztürk ve diğerleri (2014, s. 241) nitel araştırmalar yapılırken araştırılacak konu ile ilgili derinlemesine bilgi sağlanması istendiğini ifade ederler. Araştırmada masal ve değerler eğitimi konuları detaylı bir biçimde incelenecek ve ardından değerlerin öğretilmesi için en uygun masallar belirlenerek ortaya konulacaktır.

Nitel araştırma yöntemiyle yapılacak araştırmada Tarama Modeli kullanılacaktır; çünkü Tarama Modeli geçmişte ya da hâlen var olan bir durumu olduğu gibi betimlemeyi, tanımlamayı amaçlar. Araştırmaya konu olan nesne kendi koşulları içerisinde var olduğu gibi tanımlanır ve onları herhangi bir şekilde değiştirme çabası gösterilmez (Karasar, 2005, s. 77).

3.2. Evren ve Örneklem

Soruları cevaplamak için ihtiyaç duyulan, verilerin elde edildiği canlı ya da cansız varlıklardan oluşan büyük grup evren, özellikleri hakkında bilgi toplamak için evrenden seçilen sınırlı bir parça örneklem olarak adlandırılır (Büyüköztürk ve diğerleri,

2014, s. 80, 81). Araştırmada evren, Türk Dünyası masalları; örneklem ise okuduğumuz kaynaklardan hareketle ulaşabildiğimiz kadar çok Türk masalıdır.

Olasılı ve seçkisiz olmayan bir örnekleme yaklaşımı olan amaçsal örnekleme çalışmanın amacına bağlı olarak bilgi açısından zengin durumların seçilerek derinlemesine araştırma yapılmasına olanak tanır (Büyüköztürk ve diğerleri, 2014, s. 90). Türk masallarının değerler eğitiminde kullanılabilirliğinin inceleneceği bu araştırma için en uygun Türk Dünyası masalları ele alınarak değerlendirilecektir. Bu yüzden uygun olan örneklem amaçsal örneklemdir.

3.3. Verilerin Toplanması

Dokümanlar nitel araştırmalarda etkili biçimde kullanılması gereken bilgi kaynaklarıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2000, s. 141). Mevcut kayıt ya da belgeleri inceleyerek veri toplamaya Belgesel Tarama denilir. Belgesel Tarama'da belli bir amaç için kaynaklara ulaşip onları okuma, not alma ve son olarak da değerlendirme işlemlerini içerir (Karasar, 2005, s. 183).

Araştırılması düşünülen konu ya da olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsayan doküman incelemesi tek başına bir araştırma yöntemi de olabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2000, s. 140).

Araştırmada kullanılacak değerleri tespit etmek amacıyla Millî Eğitimin Genel Amaçları'na bağlı kalınmak suretiyle ortaöğretimin temel ilkeleri göz önüne alınmış, ayrıca yayımlanan İlk Ders Genelgesi, İlk Ders Genelgesi'nin değerleri değiştirme hakkı doğrultusunda Millî Eğitim Müdürlükleri'nin kullandıkları değerler titizlikle incelenmiştir. Belirlenen değerlerin Millî Eğitim Bakanlığının değerler eğitimi konusunda yaptığı çalışmalarla örtüşen değerler olmasına özen gösterilmiştir. Ardından Türk Dünyası'nda anlatılagelen masallar incelenmiş ve bu masallardaki hâkim tema dikkate alınarak uygun değerlerle eşleştirilmiştir.

3.4. Verilerin Analizi

Nitel analiz yapan araştırmacının alandan toplamış olduğu verilerden hareketle bu veriler içerisinde saklı duran bilgiyi keşfetmeye ve ortaya çıkarmaya çalıştığını belirten Özdemir (2010, s. 326, 331) nitel veri analizinde asıl olanın sosyal gerçekliği açıklamaya çalışmak olduğunu ifade eder.

Dokümanların ek veri kaynağı olmadığı, araştırmanın tüm veri setini oluşturduğu durumlarda dokümanlar üzerinde tam bir veri analizi yapılmalıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2000, s. 150). Araştırmaya temel teşkil edecek masallar başlangıçta sözlü kültürün ürünüken daha sonra yazıya aktarılan kaynaklardır. Öztürk de (1986, s. 105) bugün yaşayan masallarımızın sözlü gelenekte yaşayanlar ile yerli ve yabancı heveslilerin yazıya geçirdiği metinler olmak üzere iki alanda varlığını devam ettirdiğini ifade eder. Bu yüzden doküman tarama yöntemi, kullanabileceğimiz tek yöntem olarak karşımızda durmaktadır.

Dokümanların tüm veri setini oluşturduğu durumlarda araştırmacılar dokümanlarını dört aşamada analiz edebilirler. Bu aşamalar: Analize konu olan veriden örneklem seçme, kategorilerin geliştirilmesi, analiz biriminin saptanması, sayısallaştırma aşamalarıdır. Sayısallaştırma aşamasında araştırmacı bulunan sonuçları düzyazı şeklinde de ifade edebilir. Mutlaka sayısallaştırma gereği yoktur. (Yıldırım ve Şimşek, 2000, s. 150-153). Kategoriler alandaki araştırmalardan yola çıkarak araştırmanın amacını yansıtacak biçimde belirlenmiştir. Araştırmaya konu olan Türk Dünyası masalları içinden Amaçsal Örneklem Yöntemiyle kırk adet masal seçilmiştir. Bu masallar hâkim temaları yönüyle analiz birimlerine ayrılmıştır. Bunun ardından masalların Millî Eğitim Bakanlığı Değerler Yönetmeliği dikkate alınarak tespit edilen uygun değerlerle eşleştirilmesi sağlanmıştır. Bu eşleşme masal temasından hareketle yapılmıştır. Ulaşılan sonuçlar düzyazı biçiminde raporlaştırılmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR

4.1. Masallar ve Değerler Eğitimi

Yiğit ve Kesmeçi (2015, s. 1327) toplumun genelinde kabul gören değerlerin bir anda ortaya çıkmadığının bu değerlerin özellikle yaş itibarıyla büyük olan bireyler tarafından yeni nesillere aktarıldığı ve öğretildiğine dikkat çeker. Bu durum düşünüldüğünde de masalların değerlerin aktarılmasında ne denli önemli olduğunun anlaşılacağını söyler.

“Değerler eğitimi açısından masalların önemi azımsanamayacak derecededir. Masallar hem geleneklerimizin hem millî-manevi değerlerimizin gelecek nesillere aktarılması, öğretilmesi ve benimsetilmesi adına büyük önem taşımaktadır.” (Yiğit ve Kesmeçi, 2015, s. 1328).

Değerler eğitimi açısından masalların önemi azımsanamayacak derecede olduğunu söyleyen Yiğit ve Kesmeçi (2015, s. 1335) masalların geleneklerimizin, millî-manevi değerlerimizin gelecek nesillere aktarılması, öğretilmesi ve benimsetilmesi adına büyük önem taşımakta olduğunu vurgularlar.

Masalın bir yandan bireyin dil becerilerini geliştirirken bir yandan da bireyde millî ve evrensel kültür değerlerine karşı bir bilinç uyandırdığını söyleyen Karatay (2007a, s. 466) masalların eğlendirme işlevinin yanında bilgilendirme, eğitme, duyarlılık geliştirme gibi işlevlerinin de olduğunu vurgular. Masalların millî ve evrensel değerlerin genç kuşaklara aktarılmasında da eğitimcilere uygulamada kolaylık ve yarar sağlayacağını altını çizer (s. 469).

Çıblak (2008 s. 40) masalların insanları psikolojik ve sosyal açıdan etkileyerek onlara örf ve âdetlerin öğretilip ahlaki değer yargılarının benimsetilmesinde, sorumluluklarının hatırlatılmasında, kişilikli birer vatandaş olmada bunların yanında

günlük hayatın sıkıntılarında bir an da olsa uzaklaştırmada büyük rol üstlendiğini belirtir.

Karatay (2007a) masalı millî ve evrensel değerlerin kazanılması sürecinde kullanılması gereken önemli materyaller arasında görür (s. 473). Masalların hayal dünyamızı zenginleştiren unsurlarla kazanılması gereken iyilik, dürüstlük, çalışkanlık ve yardımseverlik gibi olayların olaylar içinde edinimini sağladığını belirtir (Karatay, 2007a, s. 471).

Karatay (2007a, s. 474) masalları eğitici kıymeti olan daha açık bir ifadeyle çocukların millî bir kimlik edinmelerinin yanında millî ve evrensel değerleri farkında olmadan benimsemelerini sağlayan anonim halk edebiyatı ürünleri olarak görür.

Küçük, Gedik ve Akkuş (2014, s. 1073) masalların çocukların istenilen davranışları, değerleri, iletileri ve bilgileri kazanma sürecinde eğitimcilere yarar sağlayabileceğini düşünmektedir.

Dürüstlük, sabır, adalet, eşitlik, bağlılık gibi evrensel değerlerin kendilerini en güzel masallarda dile getirdiğini vurgulayan Yılmaz (2012, s. 300) masalların eğitimsel işlevlerinin önemsendiğini de ifade etmiştir. Ayrıca Yılmaz'ın (2012, s. 209) "Masallar genellikle toplumun kültürel ve ahlaki kurallarını hayal ürünü motiflerle ve gerçeküstü kahramanlarla dinleyiciye ulaştırırlar." sözü de konumuz açısından oldukça kayda değer bir sözdür.

Çetinkaya (2007, s. 31) dostluk, arkadaşlık, iyilik, yardımlaşma, dayanışma, paylaşma, birlik olma, özveride bulunma, aile ilişkileri gibi evrensel nitelik taşıyan durumlara hemen hemen bütün masallarda rastlandığını ifade eder. Çetinkaya'nın "evrensel nitelik taşıyan durumlar" sözüyle ifade etmek istediği evrensel değerler olsa gerektir.

Öztürk (1986, s. 131) masal dünyasında iyiliklerin savunulduğunu, iyilerin mükâfatlandırıldığını, fertler arası sevgi ve saygıya değer verildiğini insani değerlere sadık kalınarak o değerlerin yaşandığını ve bunun neticesinde de toplumda ihtiyaç duyulan düzenin mücadelesi verildiğini söyleyerek sözlerini sürdürür.

Tahiroğlu ve diğerlerine göre (2013, s. 483) masallar çocuğa geçmişiyile ilgili bilgiler verdiği gibi millî eğitimin temel amaçları doğrultusunda birçok değeri de kendine has bir şekilde öğretmektedir. Masallar sayesinde çocuk kuru bir bilgi olarak

karşısına çıkan iyilik ve kötülüğü, yardımseverliği, hoşgörüyü, arkadaşlığı vb. değerleri daha aktif bir biçimde öğrenmekte ve hayatında uygulamaktadır.

“Masallar vasıtasıyla çocuğa ileride sahip olacağı pek çok değer telkin edilir: Kahramanlık, dürüstlük, aklını kullanma, gibi.” (Enginün, 1985, s. 188).

“Masallar adalet, doğruluk-dürüstlük, iyilik, güzellik, sabırlılık vb. değer yargılarını ön plana çıkarır.” (Çıblak, 2008, s. 40).

Bilkan (2001, s. 27, 28) adalet, merhamet, sadakat, cömertlik, ihanet gibi doğrudan doğruya insan karakterini yansıtan hususların masallarda çok fazla işlendiğini söyler.

Günay (1987a, s. 131) bütün masallarda iyilik ve kötülüğün, güzellik ve çirkinliğin, zenginlikle yoksulluğun; bir başka deyişle olumlu ile olumsuzun mücadelesinin anlatıldığını söyler.

Masalın çocuklar için bir eğlence konusu olan, adalet, doğruluk, iyilik, güzellik konularını ön planda tuttuğunu söyleyen E. Aras (1997, s. 42) gençler ve yetişkin insanlar için de terbiye edici bir özelliğe sahip olduğunu düşünür. Masalların efsane ve destanlar gibi, milletin temel değerlerini oluşturan hasletleri ihtiva eden son derecede önemli eğitici ve öğretici bir rol üstlendiklerini de ekler.

Masalların yaşamın gerçeklerinden hareketle herkese ibret dersi verdiğini söyleyen Asutay (2013, s. 270, 272) da masallarda mutlu sonlar olduğunu ve daima iyilerin kazandığını ve çoğunlukla alınması gereken bir dersin açıkça sergilendiğini belirtir. Masallarda alınması gereken derslerin sunulduğunu ve bu derslerin de genellikle insancıl ve evrensel değerlere uygun davranışlar olduğunun önemle üstünde durur.

İdeal toplum düzeninin oluşumunda kazanılmış değerlerin korunması, yaşatılması ve aktarılmasının ne denli önemli olduğunun ve toplumu oluşturan bireylere bu değerlerin kazandırılması gerekliliğinin üstünde duran Akkaya (2014, s. 314) değerleri kazandırırken de muhtevası ve verdiği iletiler bakımından edebî türler arasında masalların önemli bir yere sahip olduğunun altını çizer. Masaların kişinin ait olduğu toplumla ve onun değer yargılarıyla bütünleşmesine, hayata olumlu bir gözle bakarak çevreye ve başkalarına duyarlı olabilmesine, iyi-kötü, hak-hukuk olgularını

anlamlandırıp ve şekillendirmesine, duygu-düşünce dünyasını zenginleştirmesine katkı sağladığını da ekler.

E. Sever, Memiş, A. Sever (2015, s. 248) masalları geçmiş ve gelecek arasındaki önemli bir köprü olarak görür. Masalları geçmişin davranış yapılarının - günlük yaşam işleyişi, aile yaşantısı, bayramları, düğünleri, büyükler ve küçükler arasındaki iletişim, eğitim şekilleri, yemek alışkanlıkları, çevre ilişkileri- sade bir dille anlatıldığı edebî bir ürün olarak nitelendirir. Masalların değerler eğitiminde bir araç olarak kullanılması gerektiğini de vurgular.

Masalın özünde yer alan gerçekçi mesajların, dinleyicinin takdir süzgecinden geçerek onun iç dinamizmini oluşturan değerler arasında yerini aldığı noktasına dikkat çeken Kıracı (1997, s. 48) masalın binlerce yıldır cazibesini koruyarak yaygın bir şekilde yaşıyor olma başarısında, realist mesajları renklendirerek veren bir tür olma özelliğinin önemli rolü olduğunu belirtir. Masalın rasyonaliteye aykırı düşen yönünün, yalnızca masalın yüzeysel görünümünde olduğunu da ekler.

Yavuz'a göre (2009, s. 22) bir ülkenin masallarında, o ülke insanının psikolojik, sosyolojik, ekonomik, etik göstergeleri, değerleri kısaca yaşam serüveni gizlidir.

Her ne kadar masalların kökünün bir (aynı) kaynağa dayansa da asırların imbiğinden süzülen masalların millî renklere boyandığını ifade eden Işık (2012, s. 186) masal kahramanlarına yüklenen vazifelerin, uğruna fedakârlıkta bulunulan değer yargılarının millî ahlakı yansıtır duruma geldiğini söyler.

“Kısmen millî olarak yorumlayabileceğimiz Türk Masalları'nı okurken bu milletin değer yargılarının, örf, âdet ve ananelerinin, uğruna feda ettiği hasletlerinin izlerini görürüz.” (Işık, 2012, s. 186).

Öztürk (1986, s. 132) masallarda toplumun değer ölçülerinin yaşatıldığını, bazı fertlerin davranışlarında görülen kabullenemeyeceğimiz olayların tenkit edildiğinin, bu tenkit sayesinde de toplumun önem verdiği değerlerin savunulduğunun üstünde durur.

Karaköse (2003, s. 105) makalesinin sonuç bölümünde masalların tüm insanlığı saran bir atmosferi ve tüm insanlığa hitap eden mesajları olduğunu, gerçek dışı sanılan hemen her masal unsurunun inanç ve ahlak sistemleri içinde yer aldığını, ayrıca birçok unsurun ilmî yönden izahının mümkün olabileceği kanaatini dile getirir.

Görgü (2006, s. 537) çocuğun masal kişileriyle kendini özdeşleştirerek kendini tanıma ve değerlendirme, davranışlarını olumlu yönde değiştirebilme, toplumsallaşma,

uygar davranışlar kazanabilme, toplumla uyum içinde olma, *ulusal ve evrensel değerleri tanıma ve özümseme* olanağı bulabileceğini söyler.

Konedralı, Güneyli ve Ummanel (2006) yaptıkları çalışmada masalların (Kıbrıs masalları) eğitsel özelliklerini incelemişlerdir.

Konedralı ve diğerleri (2006, s. 550) masalların Kıbrıs'a özgü kültürel ve toplumsal değerlerin, gelenek ve göreneklerin çocuklara aktarılmasında önemli birer araç olarak karşımıza çıktığını belirtir. Ayrıca toplumun benimsediği ya da karşı çıktığı inançları çocuklara tanıtmada incelenen masalların etkili olabileceğini saptamışlardır.

“Çocuklarımızın içinde doğup büyüdüğü ve varlıklarını sürdürdüğü değerleri temele alan masallar...” ifadesi Konedralı ve diğerlerinin (2006, s. 550) masal metinlerinde yoğun bir değer temasının olduğunu bize gösterir niteliktedir.

Masalların kültür aktarımındaki rolünü çeşitli açılardan değerlendiren Küçükbasmacı ve Öztürk (2011, s. 686) bu değerlendirmeden sonra makalenin sonuç bölümünde; inceledikleri masalların dinî, ahlaki ve toplumsal değerler (akraba ziyareti, vedalaşma, iyilik, kader inancı, iyilik, karşılıksız iyilik, iyi yürekli olmak, ellerini açıp Allah'a seslenmek, kâfir, kibirlenmemek, helal kazanç, merhamet etmek, zor durumda olana acıma, herkese saygı göstermek, kimseyi küçümsememek, komşuluk, empati, söz ve davranışların uyumu, teşekkür etmek, sıra gözetmek) aracılığıyla kültürlenme sürecine katkısı olacağını vurgularlar.

4.2. Araştırmada Kullanılacak Değerler Listesi

Türk Dünyası masallarının değerler eğitiminde kullanılabilirliğinin belirlenmeye çalışıldığı bu araştırma için incelenen masallar arasından seçilmiş ve tezde yer almış kırk adet masalda tespit edilen kırk üç adet değer açıklanmıştır.

- 4.2.1.** Adalet
- 4.2.2.** Affetme / Bağışlama
- 4.2.3.** Aile Birliğine Önem Verme
- 4.2.4.** Alçak Gönüllülük / Tevazu
- 4.2.5.** Arkadaşlık
- 4.2.6.** Beceri Edinme
- 4.2.7.** Cesaret
- 4.2.8.** Çalışkanlık

- 4.2.9. Cömertlik
- 4.2.10. Çözüm Odaklı Olma
- 4.2.11. Dayanışma / Tesanüt
- 4.2.12. Dış Görünüşle Yargılamama
- 4.2.13. Diğerkâmlık / İsâr / Özgecilik
- 4.2.14. Dinî Değerlere Duyarlılık
- 4.2.15. Eğitimin Önemini Kavrama
- 4.2.16. Emanete Hıyanet Etmemek
- 4.2.17. Empati / Duygudaşlık
- 4.2.18. Eş Seçme Özgürlüğü
- 4.2.19. Güzel Huylu Olma / Yumuşak Huylu Olma
- 4.2.20. Hatalardan Ders Çıkarma
- 4.2.21. İşi Ehline Verme / Kabiliyete Uygun İş Seçme
- 4.2.22. İyilik
- 4.2.23. Kalp Kırmama
- 4.2.24. Kardeşlik
- 4.2.25. Kötülükten Sakınma
- 4.2.26. Mesleki Etiğe Uygun Davranma
- 4.2.27. Ölçülü Olma / İtidal
- 4.2.28. Ön Yargılı Olmama
- 4.2.29. Özgürlük
- 4.2.30. Sabır
- 4.2.31. Sadakat
- 4.2.32. Sağlıklı İletişim Kurma
- 4.2.33. Sözünde Durma / Ahde Vefa
- 4.2.34. Şefkat
- 4.2.35. Tecrübeye Önem Verme / İstişarede Bulunma
- 4.2.36. Tedbirli Olma / Önlem Alma
- 4.2.37. Tokgözlülük / Kanaat
- 4.2.38. Tutumluluk / Tasarruflu Olma
- 4.2.39. Varlık Sebebini Kabul / Fıtrata Uygun Davranma
- 4.2.40. Vatanseverlik

4.2.41. Vefa

4.2.42. Yardımseverlik

4.2.43. Yerinde Davranma / Toplumsal Rollere Uygun Davranma

4.3. Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları, İlköğretimin Amaçları, Ortaöğretimin Temel İlkelerinin Vurguladığı Değerlere İlişkin Bulgular

Göz (2014, s. 99) toplumsal değerlerin yeni nesillere ulaştırılması için çalışmaların etkili ve sağlıklı bir şekilde sürdürülmesi gerektiği düşüncesindedir.

Göz'e göre (2014, s. 97, 98) bütün mahlukatı seven, hele insanı şerefli bir mahlukat olarak gören bir anlayışla hayatını sürdüren ve etrafındaki insanlarla ilişkilerini hoşgörü ve sevgi bağlamında sürdüren insanımızın değerleri, gelecek nesillere yol gösterici olarak okyanusun ortasındaki fenerler gibi hayatın akışına yön verecektir. Bu değerlerin gelecek nesillere eğip bükülmeden ulaştırılması en önemli toplumsal sorumluluklarımızdan biridir.

“Eşya, her şey zıddıyla kaimdir. Bir şeyin iyi ya da kötü, yararlı ya da zararlı... olduğunu anla(t)manın en pratik yolu da onu zıddıyla karşılaştırmaktır.” (Kayhan, 2006, s. 183).

4.3.1. Adalet

Adalet:

1. Hak ve hukuka uygunluk, hakkı gözetme, doğruluk, türe. 2. Herkese kendine uygun düşeni, kendi hakkı olanı verme. (TDK, 1998, s. 21).

1. Herkesin hakkına riayet etme, hakkını verme, zulüm ve eziyet etmeyip herkes hakkında doğru hüküm verecek hakkı yerine getirme, adillik. 2. Haksızlıktan uzaklaşma. 3. Düzenli ve dengeli davranma. 4. Hakkaniyet. (Doğan, 1990, s. 8).

İslam Ansiklopedisi'nde (Çağrıcı, 1988, s. 341) adalet “Ferdî ve içtimâî yapıda dirlik ve düzenliği, hakkaniyet ve eşitlik ilkelerine uygun yaşamayı sağlayan ahlaki erdem” şeklinde tanımlanmıştır.

“Adalet, kişilerin sahip oldukları hakların belirlenmesine ve belirlenen hakların sahiplerine teslim edilmesine yarayan ölçüttür.” (Diyanet İşleri Başkanlığı [DİB], 2015, s. 163).

Gazali (1970, s. 148) adaleti “Adalet faziletlerin toplandığı bir faziletler topluluğudur.” şeklinde tanımlar.

Adalet denilen fazilet; hikmet, iffet ve şecaatin birleşip kaynaşmasıyla ortaya çıkar (Kınalızade, 1833, s. 95). Hiçbir erdem yoktur ki adaletten üstün olsun. Adalet yalnızca erdemlerden bir erdem görülmemelidir. Çünkü erdemlerin tamamıdır. Adalet erdemlerin tamamı olduğu gibi onun zıddı zulüm de erdemsizliklerin tamamıdır (Demirkol, 2015, s. 421, 422).

Hökelekli (t.y., s. 132) adaleti “Adalet, bir şeyi yerli yerine koymak, her hakkı hak sahibine vermektir. Hüküm ve davranışlarında tarafsız ve ilkeli olmak, eşitliği gözetmektir. Menfaat, yakınlık, düşmanlık, ön yargı vb. nedenlerin etkisinden uzak doğru ve dürüstçe iş yapmaktır.” şeklinde tanımlar. Demirkol da (2015, s. 421) adaletin eşitlik olduğuna vurgu yapar.

Göz’e göre (2014, s. 91) ahlak felsefesinin en önemli değer kavramı olarak adalet bütün erdemleri kendisinde toplayan bir değerdir. Adalet insanlık tarihiyle beraber varlığını devam ettiren değerlerin başında gelmektedir. Bu kavramın yüklendiği anlam çok geniştir. İnsanlık tarihî boyunca ahlaki erdemler hakkında değerlendirme yapan filozoflar tarafından diğer erdemlere ulaşabilmek için gerekli bir erdem olarak görülmektedir. İnsan nefsi, hikmet, iffet ve şecaatin özelliklerini kendisinde gösterebilmesinin en önemli unsuru adalet değeriyle sağlanabileceğini belirtirler.

Sadi’ye göre (1975, s. 25, 26) adaletin insanlar arasındaki her meselede yaşanır olması zorunludur. İşlerde adalet yerine haksızlık hâkim olursa hak sahibi hakkını alamaz olur ve zulüm artar. Her şeyin ruhunu oluşturduğu düşünülen adaletin yitirilmesi işi yarar olmaktan çıkarıp zarar haline getirir. Karagöz (2004, s. 19) adaletle hükmetmenin taraflar arasında haksızlık yapmamayı, haklıya hakkını, haksıza cezasını vererek hakkaniyete uygun hükmetmeyi, zulmetmemeyi kapsadığını söyler. Pazarlı (1972, s. 201) adaleti üstümüze düşen görevleri yapmak ve etrafımızdakilerin haklarına saygılı davranmakla ilişkilendirir. Kişilerin haklarına saygı göstermenin de adaletten olduğunu söyler.

Adil kişi adaleti önce kendisine, sonra yakından uzağa doğru etrafındaki diğer kişilere karşı sergilemelidir. İnsan kendisine karşı adaleti; akıl, öfke ve şehvet güçlerini dengeleyerek sağlayabilir. Bu güçler adalete göre dengelenmezse şehvet ve öfke kişiyi kendi tabiatlarına uygun eylemlere sürükler. İnsan ayırt etme gücüne sahiptir. Olumsuz

güçlerin farkına varıp onları dizginleyen insan kargaşayı da ortadan kaldırır. Kendisini bu şekilde dengeleyen kimse dostlarını, ailesini, yakın ve uzak çevresini ve hatta hayvanları da adalet gerçekleşinceye kadar dengelemekle uğraşır (Demirkol, 2015, s. 422). Adalet duygusu kişide çocuk yaşlardan itibaren kendiliğinden var olmaya başlayan, insanın ilkel tavrını dengeleyen bir duygudur. Olumlu ve olumsuz duygularımız arasında bir denge noktasıdır (Mehmedoğlu, 2004, s. 130). Adaleti gözetmek başkalarıyla ilişkilerimizde bir ödevdir. Ancak bunun yanında başkalarının adaleti gözetmesi için elimizden geleni yapmak da ödevimizdir (Güngör, 1995, s. 106).

Toplumdaki huzurun sağlanmasındaki en önemli, en temel ilke adalettir. Eğer bir toplumda erdemler, ideal, ilke ve değerler hayata geçirilmişse adalet vardır (Aydın ve Bekiryazıcı, t.y., s. 284). Yönetimi ayakta tutan da fert ve toplumlara ıslah eden de her şeyin düzenli yürümesini sağlayan da adalettir (Sadi, 1975, s. 27). Nitekim Buladı da (2002, s. 25) bir milletin ancak adaletin hâkim olması ile ayakta duracağı görüşündedir. Zulmün, baskının, haksızlığın ve insan haklarına tecavüzün arttığı bir toplumun eninde sonunda yıkılacağına inanır. Adaletin yerini zulmün aldığı toplulukların devamının sağlanmadığını ifade eder. Demirkol (2015, s. 422) dünyanın imar edilmesini sosyal adalete, tahrip edilmesini de sosyal zulme bağlamıştır.

Karagöz (2004, s. 19) adaleti mutlak ve kurallara dayalı adalet olarak ikiye ayırır. Mutlak adaletin akla dayanıp devamlılık gösteren, güzel ve iyi olduğunu, kurallara dayalı adalet ise suç işleyenleri cezalandırılarak haklıya hak, haksıza ceza verilmesini öngördüğünü belirtir.

DİB'e göre de (2015, s. 163, 164) adil insan herkesin hakkını gözetir, hak sahibine hak ettiği değeri verir, haklıyı güçlü bilerek, haksıza karşı durur. Herkese layık olduğu muameleyi yapar. İşleri ehline verir. Demirkol (2015, s. 423) adil bir yönetici sayesinde ülkenin bayındır olabileceğini, insanların zulümden kurtulabileceğini düşünür. Zulme meydan vermemek için de her vatandaşın sorumluluklarını yerine getirmesi gerektiğine değinir.

“...insanlar arasında hüküm verdiğiniz zaman, kim olursa olsun adaletle hükmetmenizi emrediyor. Bakın Allah size ne güzel öğüt veriyor...” ([Nisa 4/58], Kısa Açıklamalı Kur'an-ı Kerim Meali, 2012, s. 93) ayetinde yüce yaratıcı adalet konusuna dikkat çekmiştir.

4.3.2. Affetme / Bağışlama

Affetmek: 1. Bağışlamak. 2. Hoşgörü ile karşılamak, mazur görmek. (TDK, 1998, s. 28).

DİB'e göre (2015, s. 170) insan olduğumuz için hata yapabiliriz. Bütün yaratılanlar hatalarıyla, kusurlarıyla yaşadıkları için af dileyen kişiyi bağışlayarak ona varlık dünyamızı açabiliriz. Böyle yaparak hem kendi mutluluk ve iç huzurumuza hem de af dileyen kişinininkine katkıda bulunabiliriz.

Af, *İslam Ansiklopedisi*'nde Çağrıcı tarafından (1988, s. 394) “Bağışlama ve sorumluluktan kurtarma anlamında ahlak ve fıkıh alanlarında kullanılan bir terim” şeklinde tanımlanmıştır.

Bağışlamak hataları görmezden gelmek, kabullenmek ya da gururunu ayaklar altına almak değildir. Affetmek öfke ve düşmanlığı ortadan kaldırmaktır. Kusurları affetmek onları ortadan kaldırmaya da nefreti ortadan kaldırması bakımından önemlidir (DİB, 2013, s. 320).

Çoklar ve Dönmez (2014, s. 40) gerek kendini bağışlama gerekse diğerini bağışlama konusunun son yıllarda sosyal psikologlar ve klinik psikologlar tarafından ilgi görmeye başladığını söyler. Karagöz de (2015, s. 77) bağışlamayı toplumsal uzlaşma açısından önemli, değerli ve erdemli bir davranış olarak görür.

Dodurgalı (2011, s. 64) öfkeyi yutarak halkın kusurlarını affetmenin eğitilmiş kişilerin işi olduğu kanaatindedir. Bu yönde bir tutumun insana menfaat sağlayıp zararı dokunacak hareketleri de ondan uzaklaştırdığını söyler. DİB (2013, s. 325) affetmenin sıcak, sağlıklı, olgun bir iletişim ortamını mümkün kılacağını söyler. Çünkü affetmenin kötü duyguları yüreğimizden çıkaracağını düşünür.

DİB (2013, s. 325) bağışlamak kelimesinin dilimizde affetmek anlamını karşılama yanında “karşılık gözetmeden vermek” anlamına da geldiğine dikkat çektikten sonra bağışlamanın bir bakıma bağışta bulunmak olabileceğini belirtir. Affeden kişinin kendisine, affedilene ve topluma bağışta bulunmuş olacağını da ekler.

Dodurgalı (2011, s. 64) *Kur'an-ı Kerim*'in insan hata yaptığında ardından pişman olursa kişiye hoşgörülü davranılmasını ve affedilmesini emrettiğini söyler. Bu affedici tutumun insanları kazanma gayesi güttüğünü, iyiye ve doğruya yönlendirme amacı taşıdığını da belirtir.

Rabbimizin kullarını bağışladığı gibi kulların da başkalarını affetmesi gerekir. Dolayısıyla Rabbi tarafından bağışlanmak isteyen kimselerin başkalarını da affetmesi beklenir (DİB, 2013, s. 321).

Kur'an-ı Kerim'de Allah'ın affediciliği çeşitli ayetlerde ifade edilerek affin ilahi bir sıfat ve yüksek bir ahlaki meziyet olduğu kesin olarak ortaya konmuştur (Çağrıcı, 1988, s. 394).

“... Hiç kuşkusuz Allah bağışlayıcı, çok merhametlidir.” ([Tegâbün 64/14], Kısa Açıklamalı Kur'an-ı Kerim Meali, 2012, s. 522) ayetinde de affetme konusuna değinilmiştir.

4.3.3. Aile Birliğine Önem Verme

Ailenin toplumun çekirdeği ve temeli olduğunu söyleyerek söze giren Ağdemir (1991, s. 10) sağlıklı ve güçlü bir toplumun ancak sağlıklı ailelerden oluşabileceğini söyler. Ona göre aileye düzen vermek toplumu düzeltmekle eş değerdir. DİB (2013, s. 102) aileyi gerek kişinin en yakın çevresini oluşturması, gerekse toplumu meydana getiren en küçük birim olması bakımından önemser. Bunun yanında eğitimin başladığı yer olması bakımından da aile ayrı bir yere konumlandırılır. Dodurgalı da (2011, s. 15) anne, baba ve çocuğun var olduğu her yerde eğitim faaliyetinin de olduğu yönünde görüş bildirir.

Hayatı paylaşan eşler arasında yaşanan kırgınlıklar aile yuvasının parçalanmasına, ailedeki huzurun bozulmasına yol açabilir. Bu yüzden eşler arası iletişimde duyarlı davranılmalı ve anlaşmazlıkların uzamadan çözülmesi gerekmektedir (DİB, 2013, s. 365). Çağrıcı (2011, s. 31) ailenin bütün çağlarda ve bütün toplumlarda geçerli bir kurum olmasını, onun insanlık için başka yollardan ulaşılamayacak amaçlara hizmet etmesinin bir sonucu olarak nitelendirir.

Çocuğu dünyaya getirmekle ailenin işlevinin tamamlanmış olmadığını söyleyen Çağrıcı (2011, s. 32) ailenin bundan öte çocukların beden, zihin ve ahlak bakımından sağlıklı ve dengeli yetişmelerinde birinci derecede rol aldığını; bu suretle insanlığın her bakımdan gelişmesine ilk ve en önemli katkıyı da sağlayacağını ifade eder. Dodurgalı (2011, s. 160) anne babalığın öğrenebilir bir sanat olduğunu ileri sürer ve her anne babanın da bu sanatı öğrenmek zorunda olduğunu ifade eder.

Aile olmak demek yalnızca sahip olunan ekonomik imkânların paylaşılması değil, ekmek ile beraber hayatı da paylaşmaktır. Beraber geçirilecek keyifli zamanlar, tatlı sohbetler günlük rutinimiz içerisinde yer almalıdır. Aile olmak bir arada olmanın bütün aile üyeleri için birer mutluluk vesilesi olmasıdır (Dinç, 2014, s. 91). Aile içinde her ferdin bazı rolleri ve bu rollere uygun maddi ya da manevi hakları olduğu gibi sorumlulukları da vardır (DİB, 2013, s. 103). Dodurgalı (2011, s. 119) çocuğun yetiştirilmesi ve sosyalleşmesinde en büyük sorumluluğun anne babaya yüklendiğini belirtir.

Çağrı (2011, s. 33) çocuğun ilk tanıdığı, güvendiği, özendiği, sevdiği ve en köklü duygusal bağlarla bağlandığı kişilerin ana ve babaları olduğunu belirtir. Dodurgalı da (2011, s. 161) aileyi duygularımızın geliştiği ve en yoğun yaşandığı sosyal ortam olarak görür. DİB (2013, s. 103) ise evladın; kendisini dünyaya getiren, ona şefkat göstererek büyüten, çocuğu için çeşitli zorluklara göğüs geren anne babasına karşı saygılı, iyi, hassas davranması, onlara değer verdiğini her fırsatta belli etmesi gerektiğini ifade eder.

Ailenin bütünlüğünün bozulması, parçalanması ya da dağılması sonucu çocuklar aile ortamından ve anne ve babalarından ayrı kalabilmektedirler. Bu durum çocukların aile ortamından uzak olarak yetişmesine neden olduğu gibi gelecekte yetişkin bir birey olduğunda, kendilerinden beklenen rolleri ve davranış kalıplarını benimsemelerini de güçleştirecektir (Şengün, 2007, s. 205). DİB (2013, s. 409) aile fertlerinin birbirine karşı sevgi, saygı, hoşgörü ilkelerine göre hareket ettiği sürece huzurlu bir aile ortamı oluşacağına vurgu yapar.

Özdoğan'a göre (1978, s. 13) ailedeki bireylerle duygusal ilişkilerin sürdürülmesinin yanı sıra akılcı, gerçekçi ve karşılıklı güven ve saygıya dayalı ilişkiler geliştirmek gereklidir.

4.3.4. Alçak Gönüllülük / Tevazu

Alçak gönüllü: 1. Aşağı olanları kendisiyle eşit tutan veya kendi değerini olduğundan aşağı gösteren kimse, mütevazı. (TDK, 1998, s. 75).

Kınalızade (1833, s. 101) tevazuyu “Nefsin mevki, makam ve malca kendinden aşağıda olan kimselere karşı kendisine bir üstünlük, bir meziyet iddia etmemesidir.” şeklinde tanımlar.

Pazarlı (1972, s. 294) “Tevazu veya alçak gönüllülük gösteriştan kaçmak, kendini olduğundan daha aşağı göstermek alışkanlığıdır.” şeklinde tanımlar.

Hökelekli (t.y., s. 114) alçak gönüllülüğü “Alçak gönüllülük, başkasına karşı gelecek ya da onun hoşuna gidecek her tür davranıştan sakınarak, onun önünde kendi benliğimizi silme yönünde bir eğilimdir.” şeklinde tanımlar.

Alçak gönüllülüğün zıttı olan gurur Sadi’ye göre (1975, s. 123) kötülüğün anahtarıdır. Hökelekli (t.y., s. 115) gururu “Gurur bencillik duygusunun bir görünüşüdür; insanın kendi kişiliğine ve benliğine fazlaca güvenmesi ve ona değer vermesidir.” şeklinde tanımlar.

DİB’e göre (2013, s. 331) kibir; kişinin başkalarını küçük görerek nefsinin onlardan üstün saymasıdır. Kendini beğenme, büyüklenme gibi kavramlarla da ifade edilir. Gazali (2014, s. 361) kibrin şeytanın işlediği ilk günah oluşuna dikkat çeker. Şeytanın kibir günahı neticesinde cehenneme sürgün edildiğini vurgular.

Alçak gönüllülük kişinin sefil ya da haysiyetsiz biçimde yaşaması değildir. Alçak gönüllülük makam, servet ya da şöhret gibi geçici şeylere gereğinden fazla önem vermemek ve bunları insanlara yardım edebilmek için kullanmaktır (Pazarlı, 1972, s. 298).

Mütevazı kişiler makam sahibi olsa dahi bunu bir övünme aracı olarak kullanmaz, diğer insanlara da asla yüksekte bakmaz. Makamının esiri olmaz. Ne yaşamı ne davranışları göze batar. Gösteriş meraklısı olmaz. Büyüklerle büyük, küçüklerle küçük gibi konuşabilir. (Pazarlı, 1972, s. 288). Nitekim Hökelekli de (t.y., s. 118) mütevazı insanın, neye sahip olursa olsun, diğer insanlardan farklı ve üstün hangi meziyetler taşırsa taşırsın, onlarla övünmediğini ve başkalarına yüksekte bakmadığını ifade eder. Büyükle büyük, küçükle küçük olur. Herkesle uyumlu bir iletişim ve dostluk kurar; güler yüzlü, tatlı dilli ve sevecen bir yaklaşımı vardır.

Kibrin afetleri oldukça büyük, sıkıntılarıysa korkunçtur. Kibir seçkin kişilerin dahi mahvolmasına sebep olmuştur. Kalbinde gurur taşıyan kişi kindarlığı terk edemez, öfkelerini yutamaz, doğruluğa devam edemez. Hasedi bırakmadığı gibi alay, gıybet gibi huylardan da kendini kurtaramaz. Kibrin en kötü kısmıysa insanı ilimden istifadeden menettirebilmesidir (Gazali, 2007, s. 707).

Kınalızade (1833, s. 193) büyüklenme davranışından kurtulup tevazu elde etmek isteyenlere kendi mertebesi ölçüsünde düşünmesini salık verir. Kınalızade (1833, s.

101) tevazu özelliğinin Allah'ın büyüklüğünü ve bu ölçüde de kendi küçüklüğünü idrak eden kulda doğacağını söyler. Tevazuyu vicdan ve fikri güzelleştirecek en güzel huy olarak ifade eder.

Şener (2013, s. 2515) alçak gönüllülük değeri ya da davranışının bugün maalesef gençler arasında “ezik” argosuyla küçümşenen bir değer ya da davranış hâline geldiğine hayıflanır. Aslında günümüzdeki birçok sorunun gerçek çözümünün de yine alçak gönüllülük değerinde olduğunu düşünür. Örnek olarak da, bencilliğin, ırkçılığın, kötülüğün asıl sebebinin kendini başkalarından büyük görme olduğunu söyler. DİB'e göre de (2015, s. 176) alçak gönüllü insanlardan oluşan bir toplumda herkes haddini bilir, huzur dolu bir hayat sürülür.

Rabbimiz “O Rahman'ın kulları ki, yeryüzünde kibir ve gösterişten uzak son derece ağırbaşlı, saygılı ve alçak gönüllü olarak yürürler; Rablerinin emirlerini tanımayan cahiller kendilerine sataştığı zaman, onurlu ve efendi bir tavırla karşılık vererek ‘Müslüman olasıcalar selam sizlere. Biz sizlerle bir olamayız.’ derler.” ([Furkan 25/63], Kısa Açıklamalı Kur'an-ı Kerim Meali, 2012, s. 346) ayetiyle alçak gönüllü olmanın önemine dikkat çeker. Yeryüzünde kibirden uzak, alçak gönüllü bir yaklaşım içinde olmamızı emreder.

4.3.5. Arkadaşlık

Arkadaşlık: Arkadaş olma durumu, arkadaşa yakışır davranış, omuzdaşlık, ünsiyet. (TDK, 1998, s. 133).

Özoğlu (1978, s. 14) arkadaşlığı “Arkadaşlık biyolojik, psikolojik ve toplumsal gereksinmelerimizi doymak için kurduğumuz ilişki biçimidir.” şeklinde tanımlar.

Arkadaşlık faydalı birçok yönü bulunan sosyal bir olgudur. Bu yüzden arkadaşlığın teşvik edilmesi gerekir. Arkadaşlık algı, duygu, eylem birlikteliğiyle beraber bir arada olma isteğini gerektirir (Dodurgalı, 2011, s. 320). Aynı yerde belirli bir zaman beraber bulunmadan başlayıp en üst düzeyde dostluğa kadar gelişen bir ilişki bütünlüğü olan arkadaşlık ilişkilerinin sağlıklı ve olumlu olabilmesi için karşılıklı anlayış ve saygının esas alınması gerekir (Özoğlu, 1978, s. 15).

Eğer arkadaşlık duygusu olmazsa çocuk sadece kendiyle ilgilenen, sadece kendi sevinç ve üzüntüsüyle ilgilenen bir kişilik geliştirir. Arkadaşlık geliştiren çocuk başkasının da dertlerine ağlayacak ya da başkasıyla da sevinecektir (Dodurgalı, 2011, s.

320). Ülkü (1978, s. 13) çocuklukta oyunla eşleştirilen arkadaş kavramının ergenlikte giderek daha derin zihinsel ve duygusal anlamlar ile daha çok kişisel değerlere ilişkin ögeler kazandığını düşünmektedir.

Arkadaşlık iyi-kötü, güzel-çirkin gibi değerlerin kazandırılmasında önemli bir rol oynar. Toplumsal etkileşim olgusunun ortaya çıkması, gelişmesi bakımından da önemi yadsınamaz (Dodurgalı, 2011, s. 320, 321).

Arkadaşlık ilişkilerinde belirgin davranış özellikleri arasında yardımlaşma, sevgi, güven, saygı, yarar, paylaşma, anlayış ve hoşgörü sayılabilir (Özoğlu, 1978, s. 14, 15). Arkadaş olunacak kimselerde çalışkanlık, dürüstlük, iyilikseverlik huylarının aranması gerekir. Bu huylar kişinin diğer iyi huyları taşıdığına göstergesi olabilmektedir (Başgil, 2012, s. 22).

Arkadaşlık üç kısımdır: Üst olanlarla, ast olanlarla ve akran olanlarla arkadaşlık. Sana akran olanlarla arkadaşlık etmenin yolu da arkadaşlarının ayıplarını görmezden gelerek onda oluşan hâlleri anlamaya çalışmak, anlayamazsan arkadaşını değil anlayamadığın için kendini kınamaktan geçer (Kuşeyrî, 2014, s. 382).

Kınalızade (1833, s. 114) alçaklık ve hıyaneti defalarca beliren kimselerle ülfet ve arkadaşlığın caiz olmadığını belirtmiştir. Kötü arkadaşın bir gencin başına gelebilecek kötülüklerden en kötüsü olduğunu düşünen Başgil (2012, s. 21, 22) kötü arkadaşın kişiye maskeler ve türlü sinsiliklerle yaklaştığı konusunda bizleri uyarır.

4.3.6. Beceri Edinme

Beceri: 1. Elinden iş gelme durumu, ustalık, maharet. 2. Kişinin yatkınlık ve öğrenime bağlı olarak bir işi başarma ve bir işlemi amaca uygun olarak sonuçlandırma yeteneği, maharet. 3. Vücudun, yapılması güç alıştırmalara yatkın olması durumu (TDK, 1998, s. 252).

Beceri kişinin iş ve işlemlerde amacına uygun davranışlar sergileyebilme, çeşitli işleri yapabilme, verilen işlerde başarı gösterebilme yetisi olarak tanımlanabilir. Beceri öğrenilebilir bir süreç içerir. Yeteri derecede zaman, emek ve çaba harcadığı takdirde insan becerilerini artırıp becerilerine yenilerini ekleyebilir, yeni beceriler geliştirebilir.

Beceri bir şeyi çok iyi yapabilmeyi ifade eder. Kişi ya doğuştan çok özel bir yeteneğe sahiptir ya da tüm becerilerini yeteri kadar uygulamayla kazanır (Tallis, 2003, s. 20).

Neredeyse her insanda çeşitli sebeplerle gizli kalmış, gelişmemiş güç ve yetenekler vardır. Kendini bilen insan bu yetenekleri bulur, değerlendirir ve geliştirir. Bu sayede aynı zamanda hem kişiliğini belirginleştirir hem de güçlendirir (Köknel, 1998, s. 7). Sadi (1975, s. 64) kabiliyeti olanların imkânlarla göre yetiştirmenin mümkün olduğunu ifade eder.

“Becerileri hatalı yapmak hatalı olmakla aynı şey değildir.” (Tallis, 2003, s. 84).

4.3.7. Cesaret

Cesaret:

1. Güç veya tehlikeli bir işe girişirken kişinin kendinde bulunduğu güven; yüreklilik, yiğitlik, yürek ve göz pekliği. 2. Çekinmezlik, atılganlık. (TDK, 1998, s. 398).

1. Cesur olma hâli, tehlikeli işe girmekten korkmamak, yüreklilik, yiğitlik. (Doğan, 1990, s. 164).

Cesur: 1. Cesaretle, korkusuz, yürekli, yiğit. 2. Gözü pek, atılgan. (Doğan, 1990, s. 164).

Cesaret korku anında metanetini sürdürmek, dinî ya da dünyevi haklarını korumak için gerektiğinde canını dahi verebilecek yiğitliği göstermektir. Ayrıca insanın dehşete kapılmasına yol açacak bir olay karşısında bile sabır ve sebatla soğukkanlılığını koruması, endişe etmeden sakin davranabilmesi de cesarettir (DİB, 2013, s. 344, 345). Kınalızade (1833, s. 199) hiddet ve öfke anlarında bunu bastırabilen, sabır gösterip selamete ulaşan kimsenin cesur kişi olabileceğini söyler.

Sadi'ye göre (1975, s. 32) cesaret iyi şeyleri elde etmek ve kötü şeyleri yok etmek için gösterilen sabır ve tahammülden ibarettir. O cesaretin merkezinin kalp olduğunu savunur. DİB (2013, s. 345) cesaretin temeline akıl ve zekâyı koyar.

Cesarete hiç bitmeyecekmiş gibi hissettiren bir üzüntünün akabinde ne kadar ihtiyaç duyuluyorsa çok büyük bir sevincin taşınabilmesinde de o denli ihtiyaç duyulur. Kendimizi hissetmek, denemek, özümsemek konularında da cesarete ihtiyaç duyarız. Cesaret bilinçten kaynaklanan, duygularımızı yönlendiren bir güçtür aynı zamanda (Mehmedoğlu, 2004, s. 129). Altınkaya'ya göre (1995, s. 364) cesur bir adam, kuvvetli bir kalbe, sarsılmaz ve sağlam bir iradeye sahip olan adamdır. Ayvaz'a göreyse (2014, s. 55) cesaret öz güvenden doğar.

Sadi (1975, s. 34) makbul bir cesaretin hakkı, kamu yararını ve sosyal menfaatleri hedef alması gerektiği görüşündedir. DİB'e göre de (2013, s. 345) cesaret şahsi üstünlük ya da büyüklük elde etmek için değil yalnızca hak ve adaletin kurulması için kullanılmalıdır.

Altinkaya'ya göre (1995, s. 364) dünyada her şey cesaret ile elde edilir. İnsanları bulutların üstünde dolaştıran da denizlerin dibinde gezdiren de hep cesarettir.

Kınalızade (1883, s. 202) cesaret göstermek gerekli olduğu hâlde susup hareketsiz kalmanın, korkmanın doğru olmadığına dikkat çeker. Korkaklığı kötü bir huy olarak nitelendirir.

4.3.8. Cömertlik

Cömert:

1. Para ve malını esirgmeden veren, eli açık, selek, semih. 2. Verimli. (TDK, 1998, s. 413).

1. Elinde olanı harcayan, eli açık, sahavetli, başkalarına yardımdan kaçınmayan. (Doğan, 1990, s. 174)

Cömertlik:

1. El açıklığı, verimlilik, semahat, mürüvvet. (TDK, 1998, s. 413).

1. Eli açıklık. 2. El açıklığı. (Doğan, 1990, s. 174)

İslam Ansiklopedisi'nde Çağrı (1993, s. 72) tarafından "Eldeki imkânları meşru ölçüler içinde, gönüllü olarak ve karşılık beklemeden başkalarının yararına sunma eğilimi" olarak tanımlanır.

"İslami literatürde cömertlik kavramı için genellikle seha, sahavet ve cud terimlerinin kullanıldığı görülür." (Yaşaroğlu, t.y., s. 97). Sufilere göre cömertliğin ilk derecesi seha, ikinci derecesi cud, son mertebesi de îsârdır. Malının bir kısmını verirken bir kısmını kendine bırakan sahavet sahibidir. Malının çoğunu harcarken kendine bir parça bırakan cud sahibidir. Zarar ve sıkıntılara katlanarak yetirebileceği geçimine başkasını tercih eden îsâr sahibidir (Kuşeyrî, 2014, s. 336).

Aydın ve Bekiryazıcı (t.y., s. 245) "Cimriliğin zıddı olarak cömertlik insanın hiçbir dünyevi karşılık beklemeden çoğu kere de ondan bir istekte bulunmadan sahip olduğu mal ve paradan başkalarına, özellikle ihtiyaç sahiplerine gönülden gelerek, güler yüzle, başa kakmadan vermesi eylemidir." şeklinde tanımlar.

Kişinin toplum ve başkaları için sahip olduklarını fedası cömertlik olduğu gibi sahip olduklarını karşılıksız biçimde başkalarının yararına kullanan kişiye de cömert denir. Kişi cömertse kendisinden bir şey talep edilmesi için kapısının ardına kadar açılmasını bekler. Ancak cimri kapısına vurulmasına dahi tahammül edemez (Aydın ve Bekiryazıcı, t.y., s. 245). DİB (2013, s. 251) cömertliğin kazanılan servetin yok edilmesi, malın başkalarına gitmesi değil; tam aksine kişinin mal mülkünü kalıcı kılmaya çalışmasıdır. Cömertlik karşılıksız ikram etmek olduğu gibi verilen şeyden karşılık beklemek de cömertlik değil ticaret kabul edilir. Zira ikram ancak karşılıksız olursa cömertlik olarak adlandırılabilir.

Cömertlik israf ve cimrilik arasında normal bir durumdur. Eli tamamen açmak ile tamamen kapamak arasındaki vasat yoldur. Cömert kişi verdiğini de aldığını da yapılması uygun oranda ayarlar. Cömertlik kalpten gelerek yapılmalıdır. Kalbi istemeden yalnızca azalarıyla veren hakiki cömert sayılamaz. Yine verirken teşekkür ya da övülmek beklentisinde olan kimse de hakiki cömertlerden olmadığı gibi övülmeyi parayla satın aldığından ancak alışverişçi olur. Cömertlik karşılıksız yapılmalıdır (Gazali, 2007, s. 554).

Şener (2013, s. 2513) cömertliğin sahip olunan imkân ve varlıkları ahlaki ölçüler içinde başkaları ile paylaşmak olduğunu söyler. Cömertliğin sadece sahip olunan maddi imkânların paylaşılması olmadığını belirten Yaşaroğlu (t.y., s. 114) cömertliğin mal vermekten canını feda etmeye, bilgi paylaşımından her türlü fazilete ortak kılmaya kadar geniş bir anlam yelpazesine sahip olduğunu düşünür. DİB (2013, s. 250) cömertliğin paylaşmak olduğunu; cömertliğin sevgiyi, şefkati, bilgiyi, zamanı, serveti paylaşmaktan geçtiğini söyler.

Şener'e göre (2013, s. 2513) cömertlik duygusu olmadan herhangi bir ideolojik sistem üzerinden sosyal adaleti gerçekleştirmek yoksullukla baş etmek zordur.

Cömertlik kimi zaman muhtaca uzanan yardım eli olurken kimi zaman kırık bir gönle ferahlık veren teselli, kimi zaman bilgilendirme, kimi zaman hastaya sunulan ilaç, bazen affetme bazen de içten gelen bir tebessüm hâlinde ortaya çıkar (Yaşaroğlu, t.y., s. 114).

Gazali (2007, s. 522) malı olan kulun en uygun hâlini cömertlik ve iyilik yaparak cimrilikten uzaklaşmasında görür. Cömertliğin kurtuluş esaslarından biri olduğunu söyler. Sadi (1975, s. 123) cimriliğin el darlığı ve ayrılığa yol açtığını söylerken

cömertliği her iyiliğin başı, tüm faziletlerin anahtarı olarak görür. Cömertlik kendi ihtiyacı olduğu hâlde bile başkasına bir şeyler verecek dereceye insanı yükselttiği kadar cimrilik de ihtiyacı olduğu hâlde bir şeyleri kendi nefsinden dahi esirgemeye sürükler (Gazali, 2007, s. 549). Şentürk'e göre (2013, s. 101) cimrilik ne kadar kötü bir huy ise bunun karşıtı olan cömertlik o kadar sevimidir. Cömertlik, insanın muhtaç olmadığı şeyi ihtiyacı olanlara ve olmayanlara vermektir.

Gazali (1970, s. 165) sebebini korkaklık olarak gördüğü cimriliğin harcanması gereken yerde malını harcamaktan kaçınmak olduğunu düşünmektedir. DİB (2013, s. 254) cimriliğin âdeti bir hastalık olduğunu, sahip olduğu şeyleri başkalarıyla paylaşma isteği duymayan, kendisi için de harcamayan cimri kişinin elindekileri başkalarına da ikram etme duygusunu ahmaklık olarak nitelediğini söyler.

4.3.9. Çalışkanlık

Çalışkanlık: Çalışkan olma durumu, faaliyet. (TDK, 1998, s. 429).

Çalışkan: Çok çalışan, çalışmayı seven, faal. (TDK, 1998, s. 429).

Şener (2013, s. 2509) her insanın alanında başarılı olmak istediğini söyleyerek konuya girer ve başarının ön şartını da çalışmak olarak görür. Kimsenin çalışmadan, çaba sarf etmeden, gayret göstermeden başarılı olamayacağını ifade eder. Kınalızade'ye göre (1833, s. 220) hiçbir yüce mertebe çalışmaksızın hasıl olmaz. Neyfer (2012/1980, s. 265) çalışmak değerini insanlık onurunu koruyan esaslarından birisi olarak görür. İnsanın çalışarak haysiyetini rencide edecek dilencilik, yoksulluk, miskinlik gibi kötü hâllerden kurtulacağına vurgu yapar. Çalışkanlığın zıddı olan tembellik Sadi'ye göre (1975, s. 123) mahrumiyetin anahtarıdır.

Gerek temiz bir başarının, yüksek bir ahlakın gerek ruh ve beden sağlığının temel şartı ve en bereketli kaynağı çalışmaktır. Bunun tersi olan tembellik ise her türlü ahlaksızlığın anasıdır (Başgil, 2012, s. 59). Köknel (1982, s. 220) ruh sağlığının sürdürülmesinde çalışmanın öneminin yadsınamayacağı, çalışmayan insanlarda ruhsal ve bedensel dengenin bozulacağını konusunda uyarıda bulunur. Ruhsal dengesi bozulan insanlar için en iyi tedavi yolunun da yine çalışmaktan geçtiğini belirtir.

Köknel (1982, s. 218) incelemelerin tüm canlıların yaşamlarını sürdürebilmek adına buldukları toplulukta üzerine düşen görevi yaptıklarını, yaşamlarını durmaksızın çalışarak sürdürdüklerini göstermesi üzerinde durur. İnsan beden ve

ruhunun da durmaksızın çalışacak biçimde düzenlendiğini, uyusak dahi hem beden hem de ruhsal faaliyetlerin çalışır durumda olduğunu ifade eder. Atalay (1997, s. 38) insanın çalışmak üzere yaratıldığını söyler. İnsanın çalıştığı müddetçe zaman zaman başarısızlık yaşasa da bunu olağan bir süreç olarak görür. Çalışan ve bu azmi diri tutan herkesin bir gün mutlaka kazanacağına inanır.

L. Doğan'a göre (2009, s. 99) bütün insanların geçimini temin etmek, ihtiyaçlarını karşılayabilmek için çalışması gerekir. Bu sorumluluklarını bilmek, üstüne düşen görevleri yerine getirmek olarak da ifade edilebilir. İz'e göre (1982, s. 165) her varlık varlığının devamı uğruna çalışmalıdır. Çalışmak hareket etmektir. Hareket etmekse tüm evrenin temel düzenini oluşturur. Çalışan insansa kendisine ve ailesine olduğu kadar mensup olduğu millete de çeşitli yararlar sağlar.

Şener'e göre (2013, s. 2509) bireyler gibi toplumların da başarılı olması için belli bir çalışma kültürüne sahip olmaları gerekir. Çalışma kültüründen uzak milletler geri kalmaya mahkûmdurlar. Neyfer (2012/1980, s. 265) de bir hastalık kabul ettiği tembelliğin hâkim olduğu toplumlarda kişilerin ihtiyaçları için çalışmak yerine hırsızlık edip çalmayı âdet edindiğini vurgular.

Şener (2013, s. 2509) çalışmak, bir toplumun gelişmişlik düzeyine etki eden en önemli faktörlerden biri olduğu için çalışmayı bir değer yargısı, hem de toplumun en önemli bir değer yargısı olarak gördüğünü açıklar. İnsanın var olabilmesi, kendini gerçekleştirme için tek yol çalışmaktır. Çalışmak, bireyi ve toplumu geliştiren en önemli tutkulardan biridir (Köknel, 1982, s. 218). İnsan geleceğini ancak ve ancak değişip gelişmeyi planlayarak zamanın şartlarına uygun çalışıp üretmekle teminat altına alabilir. Zamanın ve kalkınmış ulusların gerisinde kalmak, dolayısıyla tarih sahnesinden silinmek istemeyen milletlerin çalışıp üretmesi gerekir (Erol ve Tütak, 2015, s. 224).

Başgil (2012, s. 60) çalışmanın değerini nitelik ve veriminde bulur. Çalışmaktan elde edilecek maddi, manevi, bilimsel faydaya odaklanır.

4.3.10. Çözüm Odaklı Olma

Korkut (2002, s. 177) kişilerin probleme iyi bir çözüm yolu bulmak, başka deyişle karar vermek yerine problemi görmezden gelmek, problemin kendiliğinden yok olmasını ya da çözülmesini ummak, başkalarının o problemi çözmesini beklemek, karar

vermeyi ertelemek, sorumluluğu başkaları üzerine atmak gibi yolları denediği görüşündedir.

İnsan yaşamında hiçbir sorunun olmaması ya da insanın her an yeni bir sorunla karşılaşması dolayısıyla da sorunsuz bir yaşam ya da sorunsuz bir yer bulması mümkün değildir. Bu nedenle sorunsuz bir yaşam beklemek yerine, sorunların nasıl çözülebileceğini öğrenmek önem taşımaktadır (Güner, 2000, s. 62).

Saracaloğlu, Serin ve Bozkurt'a göre (2008, s. 123) insanlar yaşamları boyunca karşılaştıkları problemleri çözebildikleri ölçüde sağlıklı, huzurlu ve mutlu bir hayat sürdürebilirler. Bundan dolayıdır ki başarılı olmaları ve hayattan tat almaları problemlerini en uygun tarzda çözebilme yeteneğine sahip olmalarına bağlıdır. Korkut'a göre (2002, s. 177) problem çözme, bir sorunu çözmek için önceki yaşantılar aracılığı ile öğrenilen kuralların basit biçimde uygulanmasının ötesine giderek yeni çözüm yolları bulabilme şeklinde tanımlanabilir.

Güner'e göre (2000, s. 62) problem çözmek isteyen birey, sorununun ne olduğunu anlar, bu sorunun çözümü için ne istediğini belirler (hedefini belirler), belirlediği hedefe ulaşmasını sağlayacak yolları görür. Eğer seçtiği yollar işe yaramazsa hedefine ulaşınca ya da bu hedefe ulaşmanın olanaksız olduğunu görünceye kadar başka yollar dener.

Tallis (2003, s. 34, 35) problem çözmek isteyen kişilerin kendilerine "Ben ne yapabilirim?" sorusunu yöneltmelerini ister. Bunu yapmaları sonucunda birden fazla çözüm yolu düşünebileceklerinin mümkün olduğuna değinir. Bu soru sonucunda ne kadar çok fikir bulunursa fikirlerden birinin doğru olma olasılığının yüksek olacağını da belirtir.

Problemi verimli bir şekilde çözemeyen kişi kendini tembellik ya da ihmalkârlıkla suçlamamalıdır. Bunun yerine iyi bir problem çözememesinin nedeni araştırılmalıdır (Tallis, 2003, s. 84). Sorunları tartışmak sorunun köküne inmeye yardımcı olur. Bu da sorunla daha etkili bir şekilde ilgilenebilmeyi sağlar (s. 32). Kişi kendini serinkanlı hissedinceye kadar problem çözmeyi erteleyebilir (s. 29). Başarılı bir sorun çözücü hâline gelene kadar en kolay sorunları çözmeye başlamak iyi bir fikir olabilir (s. 34). Etkili bir problem çözücü olmak isteyen kişinin biraz uygulama yapması gerektiğini düşünmektedir (s. 19).

4.3.11. Dayanışma / Tesanüt

Dayanışma: Dayanışmak işi, tesanüt. 2. Bir topluluğu oluşturanların duygu, düşünce ve ortak çıkarlarda birbirine karşılıklı bağlanması, tesanüt. (TDK, 1998, s. 534).

Bugünkü Türkçede dayanışma terimi ile karşılanan tesanüt kelimesi toplumu oluşturan bireylerin birbiriyle dayanışma ve yardımlaşma içinde olmasını, birbirine güç ve destek sağlamasını ifade eden ahlak terimidir (Demir, 2001, s. 526).

Akdoğan, Boştaş ve Koç (2014, s. 168) dayanışmayı “Bir topluluğu oluşturanların duygu, düşünce ve ortak çıkarlarda birbirlerine karşılıklı bağlanması demek” şeklinde tanımlar.

Sadi’ye göre (1975, s. 44) kişinin tek başına yapamayacağı, ortak bir çalışma gerektiren işler vardır. DİB (2013, s. 107) ideal bir toplumun oluşmasını insanların birlik, beraberlik, dayanışma değerlerinin hâkim kılındığı bir yapı içerisinde bulunmasına bağlar.

Güngör (1995, s. 112) dayanışmayı insanların eşitliği gerçekleştirmek için birbirlerine yardım etmeleri olarak görür. İnsanların yalnız yaşamasının mümkün olmayacağını, hiç kimsenin de hayatın tüm gereklerini tek başına karşılayamayacağını düşünür. Aydemir (2015, s. 227) insanların birlikte olmalarındaki sebebi, yaşamın temel amaç ve ihtiyaçlarından gördüğü dayanışma duygusuyla ilişkilendirir. Dayanışma denildiğinde bir toplumu oluşturan bireylerin ve grupların toplumun bütünlüğünü korumak ve bekasını sağlamak amacıyla birbirlerine karşı yaptıkları her türlü maddi ve manevi yardımlar ile dışarıdan gelebilecek tehlikelere karşı toplumu oluşturan birimlerin tek amaç etrafında birleşerek mücadele etmelerini anlamamız gerektiğini ifade eder.

Sosyal bir varlık olan insan beslenmek, korunmak için gerekli şeyleri temin etmek, hayatını sürdürmek zorundadır. Bunları da ancak toplum içinde dayanışma sayesinde sağlayabilir (Salman, Canbulat ve Yiğit, 2002, s. 71).

Tek başına yapılan işler hata ile sonuçlanabilir. Müşterek (ortak) çalışma sonucu başarılan işlerse tek başına yapılan işin aksine hatasız olur (Sadi, 1975, s. 43). Huzurlu bir toplum isteyen insanlar dayanışma ve iş birliği içerisinde çaba göstermelidir. Çünkü insanın bireysel olarak yapabilecekleri sınırlıdır (DİB, 2013, s. 106).

Nice dargın insanlar vardır ki, bazı sorunları çözmek için bir araya geldikleri ve ortak çıkarları için beraber çalıştıkları zaman aralarındaki sorun yok olmuş ve yerini dostlukla samimiyete bırakmıştır (Sadi, 1975, s. 43).

Sert'e göre (2009, s. 399) dayanışma kişinin yakın çevresinden başlamalıdır. Böylelikle sosyal birlik ve bütünlük kişinin kendisi, ailesi, yakın çevresinden başlayarak yaygınlaşacaktır. Güngör (1995, s. 113) insanın yakın çevresinden başlayan dayanışmanın aşama aşama dış çevrelere doğru geliştiğini, en çok görüşülen kişilerin en çok dayanışma içinde olacağını söyler. Dodurgalı (2011, s. 122) toplum hayatında birlik ve beraberliğin sürmesini büyük ölçüde toplum kültürünün canlı yaşanmasına bağlı kılar.

İnsan unsurunda yaşanan eksiklikler topluma birlik, dayanışma ve kültürel bağlılık noktasında sıkıntı yaşatmaktadır (Turan ve Gümüş, 2015, s. 598). İyi bir toplum hayatı, halk arasında dayanışmanın en çok olduğu yerlerde görülmüştür. Bazı bilim adamları da toplumun temelini dayanışma ile açıklamaya çalışmışlardır (Güngör, 1995, s. 114). Dayanışma içinde sağlıklı bir toplum inşa edebilmek için insanların karşılıklı yardım ve ilişki içinde bulunmaları gereklidir. Dayanışmanın sağlanamadığı toplumlarda insanlar ekonomik açıdan güçlü olsalar da moral bakımından çöküş yaşayacaktır. Böyle toplumlarda da yabancılaşma kaçınılmaz olacaktır (Salman, Canbulat ve Yiğit, 2002, s. 94).

4.3.12. Dış Görünüşle Yargılamama

Bedenlerimiz yalnızca biyolojik olgular değildir ve salt bu bakış açısıyla algılanmazlar. Çünkü bedenlerimiz fiziksel olduğu kadar da toplumsal olgulardır. Bedenlerimiz hem tarihî hem de toplumsal etmenlerin izlerini taşır. Bedenlerimizi tüm insanlıkla paylaşıyoruz da denilebilir (Yumul, 2012, s. 90).

Canlı (2008, s. 171) iletişimi etkileyen faktörlerden birinin de fiziksel görünüm olduğunu söyler. İnsanlar, birbirlerine, etraftakilere giyimleri ve kuşamları ile sürekli mesaj verirler. İz (1982, s. 99) insanın yüzünden sonra ilk olarak üst başına bakılacağını ifade eder. Bundan dolayı da kişinin giyim kuşamının karşıdakini tiksindirmeyecek bir temizlikte olmanın gerektiğini söyler.

Bedenlerimiz bir yandan sınıflandırılırken bir yandan disipline maruz bırakılıyor, tabularla susturulurken tabuları da ifşa ediyor. Bedenlere değer ya da

değersizlik atfedilmesi de söz konusu. Dolayısıyla bedenlerimiz toplumsal hiyerarşideki yerimizi belirlemekle kalmayıp aynı zamanda konumlandırıldığımız yeri de yansıtıyor (Yumul, 2012, s. 90).

Canlı (2008, s. 171) giyim-kuşamın kişilerarası iletişimde ilk izlenimlerin oluşmasında etkili olan bir görünüş kodu olduğunu ifade eder. Karşı karşıya gelen iki kişi arasındaki ilk etkileşim, iletişim sürecinin önemli bir belirleyicisidir.

Giyinmek kişiler arasındaki simgesel sınırların belirlenmesinde işlev gören bir kimlikleşme aracı olarak da görülebilir. Sosyal statü ve sınıf farklılıklarının, görünüşe göre bir ayırım biçiminde somutlaşmasında giysiler çeşitli anlamlar ifade ederler. Bu nedenle hem iletişimsel bir değere, kimliğin siyasal ya da kültürel boyutlarına ilişkin birtakım önemli ipuçlarına sahiptir (Köse, 2007, s. 458).

Giyimimizde temizlik ve sadelik esas olmalıdır. Ayrıca saçın ve varsa sakalın temiz ve düzenli olması, tırnakların belli aralıklarla kesilmesi, ağır olmamak kaydıyla güzel kokular sürünmesi, giyim-kuşam ile ilgili dışarıya olumlu mesajlar veren hususlardan görünür. Hatiplerin başarısında, en az söylediği sözler kadar giyimleri de pay sahibidir (Canlı, 2008, s. 172).

Hz. Peygamber'in giyim-kuşama çok önem verdiğiinden dolayı temiz elbiseler giyip saçlarını itina ile taradığını, itikâfta (Ramazan ayının son on gününde camiden hiç çıkmadan ibadet edilmesi) olduğu zamanlarda bile başını uzatarak zevcesine taratacak derecede saçlarına dikkat ettiğini söyleyen Canlı (2008, s. 171, 172) onun sakalını da hiçbir zaman dağınık hâlde bırakmadığını ekler. Sürme ve koku kullandığını da belirtir.

İnsanların gerek Allah katında gerek de diğer insanlar nazarında kıymeti ne dış görünüşlerine ve mal varlıklarına göre değerlendirilir. Sadece niyet ve samimiyetlerine göre değerlendirilir (DİB, 2013, s. 141).

4.3.13. Diğerkâmlık / Îsâr / Özgecilik

Diğerkâmlık: Özgecilik. (TDK, 1998, s. 581).

İslam Ansiklopedisi'nde îsâr olarak geçen kelimenin bir ahlak terimi olarak bir kimsenin, kendisi ihtiyaç içinde bulunsa bile sahip olduğu imkânları başkalarının ihtiyacını karşılamak üzere kullanması, başkasının yararı için fedakârlıkta bulunması anlamlarında kullanıldığı belirtilir. Kelimenin Türkçede daha çok diğerkâmlık ve özgecilik kavramlarıyla karşılandığı da eklenir (Çağrı, 2000, s. 490).

Îsâr ihtiyacı olduğu hâlde başkasını kendine tercih ederek cömertlikte bulunmak demektir. Cömertliğin en yüksek derecesi îsârdır (Gazali, 2007, s. 549). Kuşeyrî (2014, s. 336) sufilere göre cömertliğin en yüksek mertebesinin îsâr olduğunu ifade eder. Ancak yetecek derecedeki geçimini zarar ve sıkıntılara katlanarak başkası için harcamanın îsâr olduğunu söyler.

Diğerkâm kişi asla bencil olamaz. Bencillik onun için olsa olsa düzeltilmesi gereken bir kusur, bir zaafıdır. Sancaklı da (2006, s. 31) bencilliğinin diğerkâmlığın zıddı olduğunu, insanın yalnız kendisiyle ilgilenmesi, ilişkide bulunduğu herkesi ve her şeyi kendi yararına kullanma isteği anlamına geldiğini, ahlak sistemlerinde ve insan davranışlarında ciddi bir kusur olarak kabul edildiğini düşünür. Bencilliğin, hemen her konuda ve alanda yardımlaşmaya, dayanışmaya ve iş birliğine engel olduğunu söyler.

Diğerkâm kişi karşısındaki kişileri de en az kendi kadar önemser. Başkalarının yararına işler yapar ve bu işleri yaparken işi kendi için yapıyormuş gibi çalışır. İlişkide bulunduğu kişiler için kendine istediklerini ister, kendi başına gelmesini istemediği kötü durumlardan muhatabını da sakınır. Ş. Arslan'ın (t.y, s. 103) “Başkasının iyiliğini isteme, başkalarına faydalı olma eğilimi için kullanılan ahlak terimidir.” şeklindeki tanımı da bu görüşü destekler.

Diğerkâmlık kişiyi bencillikten kurtararak diğer insanlara da en az kendisi kadar değer verme, kendini onların yerine koyabilme alışkanlığı kazandırır. Kişi diğerkâm olabilmek için illa çok üst bir seviyede olmayı beklememelidir. Kendi muhtaç durumda olsa dahi başkalarına fedakârca davranabilecek ahlaki olgunluğa erişebilir. Diğerkâmlık bir bakıma sevginin doruk noktası olarak da görülebilir (DİB, 2013, s. 277, 278). Sancaklı da (2006, s. 29) başkasını düşünmeyen ve başkasıyla ilgilenmeyen bir bireycilik anlayışının dinde de yeri olmadığını belirtir.

Diğerkâmlık kişiler arası sevgiyi pekiştirir, insan ilişkilerinin güçlenmesine yardım eder. Bu nedenlerden dolayı toplumsal açıdan oldukça önemlidir. Birbiri için özveride bulunarak kendinden önce diğerinin ihtiyacına da odaklanan bireylerden oluşan toplum muhtaçların azaldığı refah seviyesi yüksek, sağlıklı bir toplum olabilir (DİB, 2013, s. 278, 279). Sancaklı (2006, s. 26) dünyaya diğerkâmlık gibi ulvi ve yüce duygular hâkim olmuş olsaydı, tarih boyunca haksız ve gereksiz yere yapılan pek çok savaş yapılmamış, insan kanı akıtılmamış ve günümüzde de daha adil ve insanca yaşanılır bir dünya düzeni kurulabilmiş olduğunu düşünür.

Bencilliğinden sıyrılan insan bunu fiillerine de yansıtmalıdır. Karşılık beklemez; fakat toplum için çalışmaya başlar. Hatta sadece insanlar için değil, hayvanlar ve bitkiler için de fedakârca davranır (DİB, 2013, s. 533).

Mala, mülke ya da mal ve mülke ulaştıracak sebeplere kendinin ihtiyacı varken başkalarının ihtiyaçlarını görmek îsârdandır. Çok büyük bir fazilet olan îsârın belki de en güzel örneği ensarın Mekke'den hicret eden muhacirlere gösterdiği'dir (Kınalızade, 1833, s. 109). Keleş (t.y, s. 74, 75) îsâr vasfının üstünlük ve kıymetinin, kendisi de son derece ihtiyaç içerisinde iken başkalarını kendine tercih etme gibi çok ileri bir ahlaki nitelik olmasından kaynaklandığını söyler.

Genellikle maddi fedakârlıklar için kullanılan îsâr kavramı bazı kaynaklarda kişinin sevdiği bir kimse için hayatını feda etmeyi göze alması kastedilerek bahsedilir. Bu türlü îsâr can ile yapılan îsârdır. Bu türlü îsârın malla yapılandan daha faziletli bir tutum olduğu belirtilir. Bundan dolayı tasavvufta sevgi de îsâr olarak da tanımlanır. Çünkü en yüksek derecede sevgi, seven kişinin gerektiğinde sevdiği için canını seve seve feda etmeyi göze almasını sağlar. Allah yolunda şehit olmanın değeri de buradan gelse gerektir (Z. Durmuş, 2003, s. 24).

4.3.14. Dinî Değerlere Duyarlılık

Kişilik gelişimini ve kişilik özelliklerini etkileyen faktörlerden biri de dindir. (Mehmetoğlu, 2004, s. 5). Okumuş (2003, s. 52) dini, toplumdaki en güçlü, en derinden hissedilen, en etkili güçlerden biri olarak görür. Din ayrıca sosyal hayatın da önemli bir boyutudur. Dindar kişi sadece Allah'a değil, bütün dinî değerlere saygı, teslimiyet ve bağlılık gösterir (Kasapoğlu, 2005, s. 179).

Uysal (2015, s. 42) içerisinde inanç, ibadet ve ahlak kurallarının yer aldığı ilahi kaynaklı bir sistem olarak gördüğü dinin, onu kabul eden birey ve toplumları derinden etkileyerek onların hayatına yön veren, bireyin davranışlarında, ilişkilerinde belirleyici olan etken olarak görür. Din kişiyi hem kutsal hem de dünyevi hayatta özgür kılar. Bu özgürlükle birey gerek uhrevi gerek dünyadaki hayatta diğer varlıklardan ayrılır (Mehmedoğlu, 2004, s. 120).

Din, kişinin geçmiş hayatı içindeki karanlık ve derin köklerini kavrar; derin, duygusal bağları ele geçirir; üzerinde aklın karar vermesi gereken büyük bir tecrübeyi meydana getirir (Mehmetoğlu, 2004, s. 79). Güven'e göre (2012) kişinin sosyal

hayattaki rolünün ne olduğu sorusuna cevap aranırken en önemli referans kaynağı dindir. Bu yüzden fertler dinden uzak kalamazlar (s. 933). İnsanların gerek bireysel ve gerek toplumsal faaliyetlerinde dinî inançların hem izlerini hem de etkisini görmek mümkündür. Dinin insan yaşayışı ve psikolojisi üzerinde yadsınamaz etkileri vardır (s. 936). A.R. Aydın'a göre de (2009, s. 87) birey hayatında dinin önemli bir yeri bulunmaktadır. Dinî inanç ve ritüellerin birey ve toplumu canlı tuttuğu, Tanrı'yla olan ilişkilere devamlılık sağladığı bilinmektedir. Bir yaşam tarzı olarak din bireyin duygu, düşünce ve davranışlarına da yön vermektedir. Mehmedoğlu (2004, s. 57) dinî değerlere olan ihtiyacımızın kendisini en çok ölüm ve ayrılık olaylarında belli ettiğini düşünmektedir.

Din bir çevredir, kültür, hava, atmosferdir. Din mezar taşından mimariye, çevre düzenlemesine, folklorla kadar her alanda etkisini gösterir (Güven, 2012, s. 936). Dinler insanlar için vardır. Dinî tutum ve davranışlar bir yandan kişiliğimizi geliştirirken bir yandan da ruhsal anlamda bizi rahatlatır (Mehmedoğlu, 2004, s. 13, 14). Dinlerin ahlaki bir amacı vardır. Dinî ve ahlaki değerler de birbirinin tamamlayıcısıdır. Bu durumda ortalama insanın bile sahip olması gereken ahlaki özelliklerden yoksun bir dindarlık, hem o dindarın tavırlarında, hem de onu gözlemleyen bireylerin zihinlerinde çelişkilere neden olur. Bundan ötürü dinî değerler ve dinî uygulamalar ahlaki bir zemin arar. (Uysal, 2005, s. 57).

Mehmedoğlu (2004, s. 121) dinî değerlerin sahiplenip içselleştirilmek için onların hakkıyla bilinmesi gerektiğine dikkat çeker. Birey eğer dinî değerleri hakkıyla bildiği için içselleştirip uyguluyorsa bunun özgür iradesiyle yaptığının kabul edileceğini söyler.

Kılavuz'a göre (2005, s. 55) dinî duygu ve düşünceleri benimseyen ve dinî uygulamaları yerine getiren bir yetişkini örnek alan çocuk ya da gençte, örnek aldığı model gibi düşünme ve davranma için güdülenme meydana gelmektedir. Yaşanan güdülenmeden sonra yetişkinlerin, sözlü eğitim yoluyla duygu, düşünce ve davranışları şekillendirerek çocuk ve gencin, örnek alma yoluyla kendisini eğitmesine destek vermeleri gerektiğini de düşünür.

4.3.15. Eğitimin Önemi Kavrama

Bir toplumun en önemli meselesi eğitim meselesidir. Tarihe bakıldığında eğitime önem verip okuyan, okuduklarını da uygulayan ve çalışma disiplini kazanmış toplumlar her zaman sorunlarını çözerek ileriye gitmiş, gelişmiştir (Çiçek, 2004, s. 55). Sadi (1975, s. 48) ilmi maldan daha değerli görür. Bunun nedeniniyse ilmin insanı korumasına bağlar. İlimin bütün davranışlarımızın temelini meydana getirdiğini savunur.

Karagöz (2015, s. 86) insanın temel haklarından birinin de eğitim olduğunun altını çizerken Gökalp (1986, s. 167) ilmin objektif ve müspet olması hasebiyle evrensel olduğunu vurgular. Atay (1997, s. 69) ilmin insanı doğruya ve gerçeğe ulaştıracağını, hiçbir zümre ya da grubun çıkarı göz önüne alınmadan tarafız biçimde yapılması gerektiğini açıklar.

İlim olmadığı takdirde insanın şerefini sürdüremeyeceğini söyleyen Kınalızade (1833, s. 175) bu şerefi kabul edemeyen insanın hayvandan aşağı olacağını düşünür. Sadi (1975, s. 50) insanın ilimsiz karanlıktan kurtulamayacağını, cehaletle de en aşağı durumlara düşeceğini söyler. İz'e göre (1982, s. 141) ilim insanlığın hem süsü hem de şerefi olma özelliği gösterir. İlim kişinin hem nefsi gözünde hem de diğer insanların gözünde değerini artıran bir manevi varlıktır.

Atay (1997, s. 70) Allah'ın en çok övdüğü kimselerin ilim adamları olduğunu belirtir. Allah'ın ilim adamlarına verdiği değer bir belirtisinin de insanların bilmediklerini öğrenmek amaçlı ilim adamlarına başvurmayı öğütlemesi olarak görür.

Cehalet her zaman çirkin, ilim ise hep iyi bir haslettir. Bu yüzden kimse her ne bahaneyle olursa olsun ilmi, öğrenmeyi terk etmemelidir. İlim hazineleri asla unutkanlığa terk edilmemelidir (Kınalızade, 1833, s. 160, 161). Herhangi bir şeyi bilmek insana saygı kazandırırken, cehalet tam aksine küçümsenir (İz, 1982, s. 141, 142).

Cahiller arasından dönüp duran laflar hayvanların bağırımlarına benzer. Cahil kişi hatalar arasında yüzer, konuşabilme özelliğinden dahi mahrum kalır (Kınalızade, 1833, s. 175).

Bilmeyen ve hatta bilmediğini de bilmeyen kişi sürekli cahil kalmaya mahkûmdur. (Kınalızade, 1833, s. 176). İlim öğrenmek için ilim adamına gidilir; ancak o kimseye gitmek mecburiyetinde değildir. İlim sahibi kişi ilmi olmayı bulup ona

öğretmek mecburiyetinde değildir, bunun aksine ilim ihtiyacı olan kişi ilim sahibini bulmalıdır (Atay, 1997, s. 70).

4.3.16. Emanete Hıyanet Etmemek

DİB (2015, s. 160) emanetin geri alınmak üzere bırakılan şey olduğunu, emin insanın ise emaneti sahibine teslim edene kadar sahibinin beklentisine uygun olarak koruyup kollayan kişi olduğunu söyler.

Bulut (2002, s. 139) emanetin, kişinin üzerinde bulunan, korunmakla yükümlü olunan bir şeyin her türlü zarardan korunması anlamında bir davranışa ya da bir nesneye isim olduğunu söyler.

Emanet; Allah, özel ya da tüzel kişi tarafından insana verilen herhangi maddi ya da manevi bir şey olabilir. Yerine göre bir söz, bir sır, bir iş ya da görev emanet kapsamına girebilir (Karagöz, 2004, s. 17). Bi(rbi)rine geri alınmak üzere bırakılan şey emanettir. Borçlar emanettir, yeri geldiğinde ödenmek zorundadır; ödünç eşyalar emanettir, zamanı geldiğinde iadesi şarttır (Karagöz, 2004, s. 18).

Emanete riayet etmek emanetlere karşı sorumlulukları bilerek emanete gereken saygı ve itibarı göstermektir. Emanetleri gereğince korumak omzumuzu yükten kurtardığı gibi vicdanı da lekelenmekten korur (DİB, 2015, s. 160). Bulut'a göre (2002, s. 137) emanet ehli olan kişi, aynı zamanda adaletlidir. Çünkü emanete riayet etmek adaletle davranmak anlamına da gelmektedir

Bulut (2002, s. 136) ahlaki bir kavram olarak emaneti, adil ve ahlaki temellere dayanan bir toplumsal düzenin esasları arasında görür. Emanete riayetin de; insanın, kendisinden diğer insanlara ve hatta Rabbine uzanan bir çizgiyi ifade ettiğini düşünür. Sadi (1975, s. 23) emanete riayet etmeyen, özü sözü birbirini tutmayan yalancı ve dolandırıcının adının insanlar arasında kötü anılacağına altını çizer. Karagöz de (2004, s. 18) emanete hıyanetin peygamberimiz tarafından münafıklık alameti olarak görüldüğünü söyler. Bulut (2002, s. 142) toplumdaki sıkıntıların, eksikliklerin giderilmesine yönelik, insanlara emanete riayet bilincinin verilmesi gerektiği kanaatindedir.

Dünya'da sahip olduğumuz her şey insana emanet olarak verildiğine göre insan bu emanetlere riayet derecesine göre emin ya da hain sıfatıyla anılır. (DİB, 2013, s. 590). Emanete riayetin kişinin doğru istikamette gittiğinin bir göstergesi olduğunu düşünen Bulut (2002, s. 137) doğru yolda olan fertlerin oluşturduğu toplumdaysa sosyal

ilişkilerin birbirleriyle zincirleme hâlinde olduğunu savunur. Sosyal yapının korunmasının da insanlar arası ilişkilerde kendini göstereceğini ekler.

Emanete hıyanet etmemek Kur'an-ı Kerim'de de "Ey iman edenler! Sakın hak yolda mücadeleyi terk edip de Allah'a ve Resulüne ihanet etmeyin; aksi hâlde dininiz, malınız, aileniz, sağlığınız, insani değerleriniz, doğal güzellikleriniz gibi korumanız için size teslim edilmiş olan kendi emanetlerinize bile bile ihanet etmiş olursunuz." ([Enfal 8/27], Kısa Açıklamalı Kur'an-ı Kerim Meali, 2012, s. 173) şeklinde yerini bulur.

4.3.17. Empati / Duygudaşlık

"Empati, karşımızdaki canlıları anlayabilmek için kendimizi onların yerine koyarak, onların duygu ve düşüncelerini anlamaya çalışmaktır." (Çalışkan, Aydın ve Aslanderen, 2014, s. 31).

"Empati bir insanın kendisini karşısındakinin yerine koyarak onun duygularını ve düşüncelerini doğru anlamasıdır." (Işıksaçan, 2010, s. 26).

Duygudaşlık doğumdan ölüme gelişen, değişen bir süreçtir. Ancak öğrenilip biten bir süreçten ziyade bir varoluş tarzıdır demek daha doğru olacaktır (Uslu, 2014, s. 196).

Ağırman'a göre (2006, s. 26) empati karşısındakinin ruh dünyasına nüfuz ederek, duygularını okuyabilme çabasıdır ve içgörü içerir. Zihinsel ve duygusal bir çabadır. Karşımızdaki kişinin ruh dünyasına nüfuz edebilirsek onu en net biçimde anlayabiliriz. Anladığımız kişiyle de mükemmel bir iletişim kurabiliriz.

Duygudaşlığı insanoğlunun bireysel ve sosyal bir varlık oluşunun doğal sonucu olarak gören Uslu (2014, s. 194) insanların yeri geldiğinde yakın çevresiyle, yeri geldiğinde yaşadığı toplumla, yeri geldiğindeyse evrensel kültürün diğer bireyleriyle duygudaş olabilmesi gerektiğini savunur.

Işıksaçan (2010, s. 29, 30) empatinin karşımızdakinin bakış açısıyla bakabilmek, kişinin duygularını ve düşüncelerini anlamak, anladığımızı karşımızdakilere anlatmak olmak üzere üç aşamadan oluştuğunu söyler.

Karşısındakiyle empati kurabilen insan yalnızca kendini düşünen benmerkezci tavırdan uzaklaşmış insandır. Kişi benmerkezci tavırdan uzaklaştığı ölçüde empati değerine yaklaşır. Empatik bir tutumla karşısındakini anladığı ölçüde de sosyal ilişkilerde başarılı olur. Nitekim Ağırman'a göre de (2006, s. 25) empatiyi bireysel ya

da toplumsal ilişkilerde hayatı kuşatan bir anlama ve anladığını eyleme dönüştürme çabası olarak ele almak gerekir. Işıksaçan'a göre de (2010, s. 26-27) empati ancak benmerkezcilikten uzak durularak kurulabilir. Empati kurabilen kişiler topluma uyum sağlarlar ve duyarlılıkları fazladır.

Bireyin önce kendisine sonra da içinde yaşadığı topluma karşı sorumlu olmasını sağlayan duygudaşlık bireyin öz bilinç düzeyini artırması açısından önemlidir (Uslu, 2014, s. 195). Duygudaşlık kurulabilmesi için düşünsel beceriler ön koşuldur. Bunun yanında duygudaşlıkların gelişip derinleşmesi, bireylerin yaşantı çeşitliğine, alışkanlıklarına, uyarınları anlamlandırma gücüne ve aldığı duygu eğitimine de bağlıdır (Uslu, 2014, s. 195).

Çalışkan ve diğerlerine göre (2014, s. 30) empatik anlayış, canlıları birbirine yaklaştırma, iletişimi kolaylaştırma özelliğine sahiptir. Empati sadece duygu değil, anlama, düşünme, hissetme, iletme biçimi olarak da kabul edilebilir. Işıksaçan (2010, s. 28, 29) empatik iletişimle karşımızdakine değer verdiğimizizi ve onu anladığımızı gösterebileceğimizi ifade eder. Böylece çevremizdekilerin bizimle iletişim kurmaya istekli olacağını ekler. Duygularını bize açarken daha samimi olacaklarından karşılıklı daha anlamlı, yakın, yardım esasına dayalı ilişkiler kurulacağını söyler. Ağırman'ın tespitine göre (2006, s. 27) insanlar kendileriyle empati kurulduğunda başkaları tarafından anlaşıldıklarını, kendilerine önem verildiğini hisseder ve rahatlar. Metin de (2011, s. 200) kendisine empati ile yaklaşılan kişinin, kendini anlaşılmış hissedeceğinden gerginlikten uzak bir biçimde rahatlayıp kendini daha rahat ifade edeceğini belirtir.

Uslu'ya göre (2014, s. 195) duygudaşlık, bireylerin insan haklarına, özgürlüğe, eşitliğe ve sosyal adalete olan bağlılığını artırırken toplumdaki demokratik kültürü geliştirmelerine yarar.

Empati, iletişimi kolaylaştıran en önemli becerilerden biridir. Kullanıldıkça da gelişir (Çalışkan ve diğerleri, 2014, s. 31). Kendi içsel ve dışsal dünyamızı kavradığımız ölçüde başka dünyaları da kavrayabileceğimize dair duyguların, kişiye empati yeteneği kazandırdığını düşünen Metin (2011, s. 182) empati becerisi ve eğilimleri yüksek olan, bu nedenle diğer insanlara yardım eden kişilerin çevreleri tarafından benimsenme ve sevilme olasılığını yüksek bulur. Ağırman'ın düşüncesine göre (2006, s. 27) empatik kişilerin çevreyle iletişimleri yüksek düzeydedir ve bu kişiler çevrelerinde sevilir.

Metin'e göre (2011, s. 182) çatışan, kavga eden bireylerde empati yoksunluğu; anlaşılan bireylerde ise empati zenginliği vardır.

4.3.18. Eş Seçme Özgürlüğü

Evlenmek insanların diğer yaratılmışlardan ayrıldığı kutsal işlerden biri olarak görülür. Evlenmek kişiyi hem maddi hem de manevi huzura kavuşturur. Hiçbir sınıf evlenmenin dışında tutulamaz (Atay, 1997, s. 72). Allah kadın ve erkeği bir nefisten yaratmıştır. İnsanlık ailesini meydana getirdiği belirtilen erkek ve kadın arasında eşitlik vardır. Aralarında üstünlük farkı yoktur (Atay, 1997, s. 83). Evlenmek sadece sahiplenme duygusu, kıskançlık ya da bencillik doğuran basit bir şey değildir. Biriyle sevinç ve üzüntünü paylaşabilmek, yakınları için fedakârlık yapabilmek, karşılıklı sadakat duygularını hissedebilmek de evlilik için gereklidir (Erkal, 1991, s. 406).

Özgüven'e göre (2001, s. 37) eş seçme çok boyutlu birçok değişkeni içeren geleceğe dönük bir karardır ve bu yüzden önemlidir. Kavuncu'ya göre (2006, s. 29) evlilik yolunda yapılan eş seçimi bireyin yaşamı boyunca alacağı zor kararlardandır. Eş seçiminde, karar verilirken eğitim, görgü, yaş, ailelerin özellikleri çok önemli etkenlerdir. Bu etkenler evlilik boyunca uyumu sağlama konusunda yanımızda taşınır.

İnsan yaşantısındaki en önemli kararlardan biri olan eş seçimi kişinin eşini seçtikten sonraki yaşamını birçok yönden olumlu veya olumsuz yönde etkilenmektedir (MEB, 2009, s. 15).

Çubukçu (1973, s. 37) İslamiyet'ten önce Araplarda evlendirilirken kadınların rızalarını almaya gerek görülmediği bilgisini verir. İslam dinininse kadına geniş ölçüde özgürlük kazandırdığını belirtir. Evlenmede kadının rızasına önem verildiğine dikkat çeker.

Eş seçme ve evlenme geleneksel düzende tamamıyla bireyin ait olduğu ailenin sorumluluğunda görülür ve gerçekleştirilirken günümüzde bireylerin kişisel sorumluluğu hâlinde gelmiştir (Özgüven, 2001, s. 37).

Bireyler bağımsız iradeleriyle eşlerini seçseler de bu konuda kadın ya da erkek olsun toplumun değerlerinden tamamen bağımsız karar verdikleri söylenemez. En modern toplumlarda dahi görünürde özgür seçimle yapıldığı düşünülen evlilikler sosyal sınıftan eğitim düzeyine, yaşam biçimlerinden aile kökenlerine kadar birçok toplumsal faktörün etkisinde kalır (Özgüven, 2001, s. 37). Bireylerin eş seçme ve eşe ilişkin

nitelikleri belirleme konusunu sosyal sınıf, statü, eğitim düzeyi, inançlar, yaşam biçimi, aile kökenleri gibi birçok toplumsal faktör etkilemektedir (MEB, 2009, s. 15).

Eş seçme ile ilgili yaşanan problemler evrenseldir ve her toplumda söz konusu problemler yaşanır. Zira karşı cinsten iki kişinin farklı hayal ve beklentilerini birbirlerine anlatıp yeterince tanımaları pek mümkün olmamaktadır (Özgüven, 2001, s. 40).

Ülkemizde eş seçimi konusunda gençlerin kendi aralarında anlaşıp müstakbel eşlerini belirledikten sonra ailelerinin onayına sunma ya da ailelerin çocukları adına eşleri seçmesi olmak üzere iki temel yaklaşım vardır (MEB, 2009, s. 17). Yapılan evliliklerde ya evlenecek kişiler kendi kararlarını verip eşlerini seçtikten sonra ailelerinin onayına sunmakta ya da aileler çocuklarının adına onlar için eşlerini seçmektedir (Özgüven, 2001, s. 39, 40).

Evlilikte eş seçiminin doğru yapılmış olması oldukça önemlidir. İyi bir seçimse seçeneklerin çok olması ve onları tanıma olanaklarının yeterliliğiyle ilgili görülür (Özgüven, 2001, s. 44).

4.3.19. Güzel Huylu Olma / Yumuşak Huylu Olma

Yumuşak huyluluk güzel bir ahlaktır. Sakin olmayı, öfkeyi yenip nefse hâkim olarak kızmamayı, heyecana kapılıp kimseyi kırmamayı, hoşla gitmeyen şeyler karşısında sabır ve tahammül göstermeyi içerir. Ayrıca soğukkanlı, vakarlı olmak da yumuşak huyluluktur (Konyevî, 2010, s. 130). İnsanlara tatlı, hoş sözler söylemeliyiz. İyi bir söz, hoşla gidecek bir cevap, kişiler için hayırlı bir dilekte bulunmak, elbette ki kötü ve ağır sözler söylemekten yeğdir. İnsanların gönlünü alabilmek için servet dahi dağıtılsa faydalı olunamayabilir; ama güler yüzlü, hoş sözlü olunarak karşı taraf memnun edilebilir, kişi kendini daha çok sevdirebilir (Atay, 1997, s. 61). Yumuşaklık iyi ve temiz bir kalbe, hoşgörüyü ve olgunluğa işaret sayılır (Pazarlı, 1972, s. 316).

Sadi (1976, s. 51) iyi huyların yararının fazlaca olduğunu söyler. İyi huylu belaları gizleyip kötülüklerle iyilikle karşılık verdirdiğini söyler.

İyi huyluluk, uyumlu, geçimli ve nazik olma, yumuşak davranma manalarına gelen rıfk kelimesiyle yakın anlamlı sayılabilecek kelimeler lutf, yumuşaklık, hilm, teysir (kolaylık gösterme) kavramlarıdır. Rıfk kelimesinin karşısında ise sertlik, kaba ve

kırıcı davranış manasındaki un, gıllat, hiddet, huşunet, hurk ve şiddet kavramları kullanılmaktadır (Çağrı, 2008, s. 51).

Rıfk (incelik) bir fazilet olarak görülür ve kişiyi yumuşak, güler yüzlü ve nazik olmaya yönlendirir. Rıfk sahibi insan isteklerine kavuşarak dostlarını artırır, düşmanlarının isteklerine mâni olur (Kınalızade, 1833, s. 104, 105).

Gazali (2014, s. 445) kötü huyları sokucu yılan ve akrebe benzetir. Kötü huyun acısının kalbin derinliklerine sindiğini düşünür. Kınalıza de (1833, s. 113) kötü huy sahibinin sohbetinden ise hiçbir hayır umulmayacağını söyler.

Kötü huyumuz konusunda bizi uyarın kimsenin davranışını hoşnutlukla karşılayıp kötü huyumuzu düzeltmek varken bunu bize söyleyene karşı tenkit edici bir tavır takınıyoruz. Bunun sebebini kalp katılığında aramak gerekir (Gazali, 2014, s. 445).

Çirkin huylar yıkılmaz bir kale gibi ruh ülkesinde uzun süre kalmışsa kişi bu çirkin huylardan kurtulmak için nefesine yapılması güç işler yüklemelidir. Yani bozulması güç yeminler etmeli, altından asla kalkamayacağı adaklar adamalı ki ona sahip olan kötü huydan kurtulabilsin (Kınalızade, 1833, s. 173).

4.3.20. Hatalardan Ders Çıkarma

Gazali'ye göre (2014, s. 444) insan kusurlarını bilirse onları gidermesi de mümkün olur. Fakat buna rağmen insanların birçoğu kusurlarını görmeye yanaşmaz. DİB (2013, s. 49) mümin kişinin yaptığı hatayı düzeltmek, işlediği günahı temizlemek gayreti içinde olması gerektiğini vurgular.

İnsan elbette kendini inceleyerek başkasında kınadığı kusurlardan kendini arındırmalıdır (Gazali, 2014, s. 446). Akpınar ve Akdoğan (2010, s. 18) insanın hata ve sınırlarının farkında olup hatasız olamayacağını bilmesini, sağlıklı bir kişilik yapısı için önemli görür. Sert'e göre (2009, s. 391) hata, insan olmanın bir sonucudur ve bundan dolayı herkes hata yapabilir. Önemli olan hata yapıp yapmamak değil, hatalardan ders çıkarmak, pişman olmak ve aynı hataya tekrar düşmemektir.

Hata yapma, her durumda özellikle de ölümcül ve telafisi mümkün olmayan durumlarda teşvik edilmesi gereken bir yol olamaz. Önemli olan, öğrenme sürecinde hataların, daha fazla hata yapmayı önleyecek bir şekilde işe koşulmasıdır. (Akpınar ve Akdoğan, 2010, s. 16)

Hatalardan ders çıkarma bir öğrenme stratejisi olarak da kullanılmaktadır. Akpınar ve Akdoğan'ın (2010, s. 14) “Negatif Bilgi Kavramı: Hata ve Başarısızlıklardan Öğrenme” adlı makalesinde ayrıntılı olarak işlenen bu kavram şöyle ifade edilir: “Negatif bilgi, öğrenme sürecinde hataları daha fazla hata yapmayı önleyecek biçimde ise koşarak, öğrencilerin risk alma, yaratıcılık ve girişimcilik gibi özelliklerine destek sağlama potansiyeline sahiptir. Okulların da, hatalarından ders çıkararak, öğrenen örgütler hâline gelebilmesinde negatif bilgi, akıllı başarısızlıklar olarak önemli bir işlev görebilir.”

Edebiyatımızda hatalardan öğrenmenin değerine vurgu yapan “Bir musibet, bin nasihatten evladır.” gibi birçok atasözü ve özdeyişe rastlamak mümkündür (Akdoğan ve Akpınar, 2010, s. 18)

Akpınar ve Akdoğan (2010, s. 16) hatalardan ders çıkarmak için her bireyin tek tek hata yapmasını beklemenin her zaman doğru olmayacağını, bunun yerine başkalarının yaşadığı hatalardan da ders çıkarılarak yararlanılması gerektiğini vurgular.

4.3.21. İşi Ehline Verme / Kabiliyete Uygun İş Seçme

Yaşayabilmek için elde edilmesi lazım olan bilgi herkesin yeteneğine göre farklılaşır. En basit sanattan en olgunlaşmış sanata kadar herkes kabiliyetine göre bir meslek edinerek hayatını kazanır. Kişinin kabiliyeti olup olmadığına bakmadan girişilen işler sonuç vermez (İz, 1982, s. 144) . Meslek seçimi kişinin şahsi ilgi ve tercihlerine bağlı bir meseledir (Güngör, 1995, s. 203).

Neyfer'e göre (2012/1980, s. 266) toplumu oluşturan fertler imkân nispetinde yapabilecekleri uygun görevlere getirilmelidir. Sadi (1975, s. 25) adil birinin kabiliyetli ve güvenilen kişileri iş başına getirmesi, bu yolla da zulme ve haksızlığa meydan vermemesi gerektiğini söyler.

DİB'e göre (2013, s. 541) işlerin ehil kimselere verilmesi işlerin düzgün yürümesi için gereklidir. Bu kimselerin de o işin hakkını vermesi gerekmektedir. İşler ehil kimselere değil de iltimas ve adam kayırmaya dayalı şekilde liyakatsiz kişilere verilirse bu durum birtakım yeni iltimaslara yol açacaktır. Haksızlık doğuran bu durum ehil kimseyi de mağdur edecektir. İşinde ehil olmayan kişi işini de tam anlamıyla yapamayacağı için toplumda huzursuzluk oluşacaktır. Atay (1997, s. 78) ehliyetsiz kişinin işleri bozduğu, bozuk iş yaptığı için toplumu da bozup yıktığını söyler.

Herhangi bir göreve talip olan kişi yapamayacağı görevi üstlenmek istememeli hatta o görev kendisine verilmiş olsa dahi kabul etmemelidir. Görevi kabul etmede önce görevin getirdiği maddi ve manevi sorumluluğu düşünmelidir (DİB, s. 542). İşleri ehil olana vermenin dünya nizamını ve sosyal düzeni gerçekleştirmedeki rolü inkâr edilemez. Herkes en iyi neyi yapabiliyorsa, kim hangi işin uzmanıysa o kişiyi o işe vermek İslam'ın da sosyal düzeni sağlarken kullandığı bir temeldir (Atay, 1997, s. 77).

Müslüman hangi işi yaparsa, hangi işte çalışırsa çalışsın o işi teknik ve usulüne uygun olarak en iyi, en güzel biçimde yapmalıdır (Karagöz, 2015, s. 57). İnsan ilgilendiği, yaptığı işi en güzel şekilde yapmalıdır. Bu da işinde uzman olmayı gerektirir. Kişi yaptığı işte uzman olmak zorundadır (Dodurgalı, 2011, s. 24). İşler ehil olana verildiğinde çözümler kolaylaşacak, işler yoluna girecektir (Atay, 1997, s. 77).

4.3.22. İyilik

İyilik: 1. İyi olma durumu, salah. 2. Karşılık beklenilmeden yapılan yardım, kayra, lütuf, kerem, ihsan, inayet. 3. Sağlığı yerinde olma durumu, esenlik. 4. Yarar veya elverişlilik, nimet. (TDK, 1998, s. 1128).

Şener (2013, s. 2513) iyiliğin karşılık beklenmeden yapılan yardım olarak tanımlandığını söyledikten sonra iyiliğin her toplumun en çok ihtiyaç duyduğu bir değer yargısı olduğunu belirtir. Kişi bir diğerine iyilik ederken maddi bir karşılık elde etme ya da birine şirin görünme kaygısı taşımamalıdır (DİB, 2013, s. 166).

İyiliğin kabul gördüğü ve yaygın olduğu bir toplumda insanlar refah ve mutluluk içinde yaşayacaktır. Zira iyilik de kötülük de doğrudan doğruya insanla ilgilidir (DİB, 2013, s. 610). Şener'e göre de (2013, s. 2513) iyiliğin yaygın olduğu bir toplumda yardımlaşma ve dayanışma duyguları gelişir. İyilik, insanlar arası ilişkileri geliştiren, topluma dalga dalga yayılan bir ilaç gibidir. Güven, sosyal sermaye, huzur ve yaşama sevinci gibi toplumu ayakta tutan temeller bu değerle yakından ilgilidir.

Kişiyeye kalp huzuru kazandıran herhangi bir maddi veya manevi karşılık, bir çıkar elde etme düşüncesi taşımadan yapılan iyiliktir (Keleş, t.y., s. 77). İyilik yapmak isteyen bir kişi bunu hiç kimseye duyurmadan yapmanın yollarını bulabilir. Zira reklam kaygısı taşıyan iyiliklerin sadece sözde iyilik olduğu açıktır. İyilik yapan bazı kimselerin reklam amacı gütmeksizin topluma duyurmasındaysa sakınca yoktur. Çünkü bu iyiliğe teşvik edici bir yoldur (DİB, 2013, s. 164).

DİB'e göre (2013, s. 107) kişi iyi ya da kötü her olaydan toplumun tamamının etkileneceğini bilir. Bu yüzden de kendisinin iyiliğini düşündüğü kadar toplumun da iyiliğini düşünür. Kendi mutluluğu için ne kadar çaba harcıyorsa etrafındakilerin mutluluğu için de çaba harcar. Sadi de (1975, s. 127) iyiliğe çağırınları hayrın anahtarı kötülüğün ise kilidi olarak görür.

Kişinin iyilik gördüğü kişiye iyilik yapması kolaydır. Fakat asıl zor olan kötülük gördüğümüz kişilere de iyilik yapmaktır ki; çoğu kişiyi iyilikten alıkoyan da budur. (Yaşaroğlu, t.y., s. 117, 118). İyiliğe iyilikle karşılık vermek güzeldir; ancak zorlu bir imtihan olan, bize kötülük edene dahi iyilik etmektir (Görgülü, t.y., s. 128).

Dikkatleri iyi bir insan olmanın ancak iyilikle mümkün olacağına çeken Görgülü (t.y., s. 129) iyilik yapmak için zengin olmayı beklemenin kendini hayırdan mahrum bırakmak olduğunu düşünür. Ayrıca iyilik edilenle aynı dili konuşmak, aynı ırka, dine, mezhebe mensup olmanın da gerekmediğini vurgular. Sert'e göre (2009, s. 399) iyi bir dünyada yaşayabilmenin şartı her durumda iyilik yapmaktır.

Çapçuoğlu (t.y, s. 160) insandaki iyilik hâlinin içsel ve dışsal desteklere ihtiyacı olduğunu savunur. İçsel desteklerin kaynağını bireyin kendisi olarak görürken, dışsal desteğinse birden çok kaynağı olduğunu belirtir. Yılmaz (t.y., s. 13) insanın iyilik etmesinin önündeki en büyük engelin dünya sevgisi ve dünya nimetlerine aşırı bağlılık olduğunu düşünmektedir.

“Unutma ki, Allah iyilik yapanların mükâfatını elbette zayi etmeyecektir.” ([Hud 11/115], Kısa Açıklamalı Kur'an-ı Kerim Meali, 2012, s. 223).

4.3.23. Kalp Kırmama

Kalp maddi hayatımızın merkezi olduğu kadar manevi hayatımıza da yön veren bir kaynak olarak düşünülmelidir (DİB, 2013, s. 60). Birisinden acı sözler duyan kimse “Kalbimi kırdı.” der. Burada kişinin incindiği anlamı vardır (Pazarlı, 1972, s. 87).

Dinç'e göre (2014, s. 90) her ne kadar dile kolay gelse de incinmemek ve incitmemek kişilerarası ilişkilerde ulaşılmaması gereken, zor ve zahmetli; ama ideal olan menzildir. DİB (2013) insanlar arasında kırgınlık ya da gücenmeye yol açacak olumsuz tavırlardan kaçınmayı tavsiye eder (s. 367). Bir kimsenin duyduğunda üzüleceği bir şey onun yokluğunda da konuşulmamalıdır (s. 387).

İnsanı üzen ya da gücendiren çokça sebep vardır. Kendisine haksızlık edilen, hakarete uğrayan, hor görülen, ahı alınan insanların gönlü yıkılır. Kaba saba davranışlarıyla insanı inciten bencil kişiler tahrip edici hareketler de sergiler. Muhataplarının kalplerini kırarak onların kalplerinde de kötü duyguların oluşmasına sebep olan bu kişiler dolaylı olarak manevi bir yıkıma da kapı aralarlar (Sağlam ve Yiğitoğlu, 2014, s. 40).

İnsanlar bazen sevdiği kişiyi paylaşmak istemediğinden ya da onu kıskandığından bazen de kasıtlı olarak muhatabını aşağılamak, kötölemek, küçük düşürmek, maksadıyla acımasızca sözler sarf edebilir. Bu durum bazen nefret bazen de gafletten kaynaklanabilir. Kişi sözlerinin karşısındakini ne kadar inciteceğini hesaplamadan onun hakkında konuşabilir (DİB, 2013, s. 431). Dinç'e göre (2014, s. 91) zor zamanlarda, tartışmalar esnasında ne kadar kızgın, kırgın olursa olsun kişi dilini kılıç gibi kullanıp kalplerini yaralamamalı, sözüne dikkat ederek konuşmalıdır.

Öfkeli konuşmalar karşımızdaki olumsuz duygular oluşturur, kişiyi ümitsizliğe sürükler. Söylenen güzel bir sözse insanın kalp tellerine dokunur, kişinin ayağa kalkmasına yardım eder. Gönül ehli olanlar gerek davranışlarıyla gerek kalpten, içten konuşmalarıyla gönül onarıp kişilerin manevi cevherlerinin açığa çıkmasına vesile olurlar (Sağlam ve Yiğitoğlu, 2014, s. 40).

Bütün ilahî manaları kendisinde topladığı düşünülen insan gönlüne büyük önem veren Yunus Emre ne suretle olursa olsun başka bir insanın üzülmesine sebep olan kişinin gönül yıktığını dolayısıyla da Allah'ın mekânını, durağını, evini yıkmış sayılacağını düşünür. Gönül yıkan kişinin iki cihanda da mutsuz olacağını söyler (Sağlam ve Yiğitoğlu, 2014, s. 40). Yunus Emre'nin şiirlerinde gönül kırmak da gönül kırmak da sıklıkla namazla kıyaslanan davranışlardır. Yunus bir kez dahi gönül kırmış kişinin kıldığı namazın namaz olamayacağını belirtir. İslam'ın temel şartlarından olan namaz ve hac ibadetlerinin gönül yapmak veya yıkmakla kıyaslanıyor olması da oldukça dikkat çekicidir (Akbalık, 2013, s. 24). Bir kere bile olsa gönül kıran bir insanın namazının namaz sayılmayacağı kanaatindeki Yunus Emre gönül kırılıp alınan abdestin de el yüz yıkamaktan ibaret kalacağını belirtir. Buradan da Yunus Emre'nin İslam'ın şartlarından olan, dinin direği olarak değerlendirilen namazdan dahi daha mühim olan bir değerden -gönül kırmamaktan- haber verdiği görülür (Sağlam ve Yiğitoğlu, 2014, s. 41).

4.3.24. Kardeşlik

Kardeşlik:

1. Kardeş olma durumu, uhuvvet. 2. Kardeş kadar yakın sayılan kimse, yakın dost. 3. Seslenme sözü olarak kullanılır. 4. Birlik, beraberlik. (TDK, 1998, s. 1215).

1. Kardeş olma hâli. 2. Yakın arkadaşlık, samimi dostluk. 3. Birlik, beraberlik. 4. Sevgi, dostluk. (Doğan, 1990, s. 596)

Türkçe kardeşlik kelimesinin karşılığı olarak Arapçada uhuvvet kelimesi kullanılır. Bu kelime aynı ana babadan ya da bunlardan birinden dünyaya gelenler arasındaki kan bağıını belirtir. Bunun yanında aynı sülale, kabile ya da millete mensup olma, aynı inanç ve değerleri, dünya görüşünü paylaşma gibi ortaklık ve benzerlikleri bulunan kişi ya da gruplar arasındaki birlik ve dayanışma ruhunu da ifade eder. (Çağrı, 2001, s. 485).

Aynı anne ve babadan doğmuş erkek veya kız çocuklara öz kardeş denilir. Kardeşlerden yaşça küçük olanlar; büyük kız kardeşlerine abla derken, erkek kardeşlerine ağabey diye hitap ederler (N. Yıldırım, 2015, s. 45). Aynı anne veya babadan doğmamış, annesi veya babası biyolojik olarak farklı olan kardeşlere üvey kardeş denir. Bunlar biyolojik anneleri aynı, babaları farklı ya da biyolojik babaları aynı, anneleri farklı olan kardeşlerdir (N. Yıldırım, 2015, s. 52).

İslam nesep (soy) kardeşliği, süt kardeşliği gibi kavramların yeri olduğunu söyleyen N. Yıldırım (2015, s. 52) nesep kardeşliği ile soy kardeşliğinin evlenmeye engel olduğunu da bildirir. Nesep kardeşliğinin mirasın sebeplerinden birisi olduğunu, kardeş olanların birbirine mirasçı olduğunu da söyler.

Kardeşlik kan bağıının ötesindeki bir durumu -aynı değer ve inanç sistemine bağlı olan kimseleri- kastetmek için de kullanılır (Sancar, 2013, s. 24). Kardeşlik ahlakı ve hukukunu toplumların canlı kalmasına yardımcı olan en önemli değerlerden biri olarak gören Bulut (2013, s. 102) bu ahlakı gerçekleştirebilen toplumların birliğini, dirliğini ve huzurunu koruyabileceğini belirtir. N. Yıldırım'a göre (2015, s. 54) din kardeşliği, kan kardeşliği, ahiret kardeşliği gibi kavramlar dini veya ahlaki manada yardımlaşmayı ve dayanışmayı sağlayan bir husus olması bakımından kayda değerdir.

Sancar (2013, s. 39) kardeşliği modern dünyada hızla yiyip bitirilen, sonra posası kenara atılan bir tüketim nesnesinden ibaret görür. İslam'ın oluşturmak istediği

kardeşliğinse modern yaklaşıma taban tabana zıt olduğunu vurgular. Kur'an-ı Kerim kardeşlik anlayışını, din kardeşliği vurgusu "Unutmayın insanlar birbirlerine düşman olamazlar, onlar ancak kardeşlerdir." ayetiyle ([El Hucurat, 49/10], Kısa Açıklamalı Kur'an-ı Kerim Meali, 2012, s. 481) bildirmiştir.

Yaratıcının sevgisinde birleşen insanlar yaratıcıdan ötürü bir aile gibidir. İnsanların kardeş olması da büyük dinlerin getirdiği bir değerdir. Aynı vatan üzerinde yaşadığımız kişilerle de vatanımızdan ötürü kardeşlik bağımız vardır (Bilgin, 1980, s. 30).

Bütün mal varlıklarını Mekke'de bırakarak hicret edenler -muhacirler- Medine'nin yerli halkı -ensar- tarafından kardeşçe karşılanmış ve yanlarında malları olmamasına karşın mağdur olmamışlardır. Ensar ve muhacir arasında oluşturulan bu tutum kardeşlik tutumudur. Oluşan bu kardeşlik aynı zamanda büyük bir dayanışmanın da örneğidir (Z. Durmuş, 2003, s. 27). Oluşturulan bu kardeşlik projesiyle yalnızca insanlar bir araya getirilerek toplumsal bütünlük sağlanmakla kalmamış aynı zamanda dili, ırkı, huyu farklı olan fertler aynı duygulara sahip bir vücut hâline de getirilmiştir (Tan, 2012, s. 10).

Çocuklarımızın birbirlerini kıskandıracak güç gösterilerinde bulunmak yerine imkânlarını paylaşmalarına, sevgi ve kardeşlik ortamında eğitim görmelerine fırsat oluşturmamız gerektiğini düşünen Demirkol (2015, s. 416, 419) birlikte yapılan ibadetlerin de toplum fertlerinde yüksek sevgi, bağlılık ve kardeşlik meydana getireceğinin altını çizer.

4.3.25. Kötülükten Sakınma

Kötülüklerin kötülüğünü kusmak için kullandıkları zehirli bir dili ve felsefesi vardır (Başgil, 2012, s. 23). Kötülükten sakınmak ve sakındırmak konusunda hassas davranmak Allah'a karşı sorumluluğumuzun bilincinde olmanın bir gereğidir (DİB, 2013, s. 51). Sadi (1975, s. 128) kişinin daima iyiliği aşılayarak şerri azaltmaya çalışması gerektiğine dikkat çeker. Bu uğurda çalışan kişinin iyilik arzusuyla hareket ederek başkasının da menfaatini istediğini söyler.

İnsanın olumsuz yanı kötülüğe de meyledebilir. Bazen kötülük daha cazip gösterilebilir. Bundan dolayı da insanın yanlış bir algıya kapılması muhtemeldir. Ancak kişideki irade iyiliği tercih ederek kötülüklerden uzaklaşma noktasında kullanılmalıdır

(Sert, 2009, s. 390). Sadi'ye göre (1975, s. 127) insan iyiliğe çağırarak kötülükten sakındırmak suretiyle herkes için iyilik dilemelidir.

Koç'a göre (2014, s. 68) insanlar, iyiye yönelmek ve kötüden uzaklaşmak için motivasyona ihtiyaç duyarlar.

Sadi (1975, s. 62) kişinin istediği iyiliğe ulaşamadığı zaman da şerden korunduğu için hoşnut olacağını söyler.

Kötülüklerle karşı korunmak hususunda eğitimden faydalanılmalıdır. Ancak bunun yanında kötülüğe karşı tavır almak ve kötülüğe müdahale etmek de gayet önemlidir (DİB, 2013, s. 608). Kötülüğe karşı koyabilmek için korkuyu atmak şarttır. Çünkü korku kişinin kötülüğü gidermeye güç yetirememesine sebep olur (Kınalızade, 1833, s. 203).

İnsanların pek çoğu kendi belirledikleri ölçüler içinde iyi insan olmak ve hem kendilerini hem de sevdiklerini kötülüklerden korumak için çaba sarf ederler. Kötülükten sakınmak için gösterilen bu çaba oldukça önemlidir (Sert, 2009, s. 391). Kötülük yapmamak önemlidir; ancak yeterli değildir. Çünkü kötülüğün başkaları tarafından yapılmasını da önlemek gerekir. Bu, kötülüğün yayılmasını önlemek açısından gayet önemli ve gereklidir (Atay, 1997, s. 38, 39). Görgülü'ye göre (t.y., s. 131) kötülükler ondan şikayet etmekle değil iyiliği yaymakla engellenebilir. DİB'e göre (2013, s. 49) kötülükler bir zincir gibi birbirini tamamlar ve umursanmadığında çığ gibi büyür.

Kötülüğe düşmek bir taşın yüksekte aşıya düşmesi kadar kolayken herhangi bir faziletin kazanılması ağır bir taşı yüksek bir dağa çıkarmak kadar zordur. Bundan dolayı büyük bir kuvvet, sağlam bir azim ve sebat ister (Kınalızade, 1833, s. 158).

Karagöz (2015, s. 75) kötülüğü en güzel biçimde savmanın kötülüğe kötülükle karşılık vermemek, bunun aksine kötülük yapanı affetmekle mümkün olacağını belirtir.

Sert'e göre (2009, s. 394) kötülükten uzaklaşmamız kendimiz için olduğu kadar içinde yaşadığımız fiziksel ve sosyal çevre için gereklidir.

“İçinizden hayra çağırarak, iyiliği emreden ve kötülükleri önlemeye çalışan bir topluluk bulunsun. İşte gerçek kurtuluşa erenler bunlardır.” ([Al-i İmran, 3/104], Kısa Açıklamalı Kur'an-ı Kerim Meali, 2012, s. 71).

4.3.26. Mesleki Etiğe Uygun Davranma

Şentürk (2009, s. 26) meslek kavramının, bir kimsenin geçimini sağlamak, toplumda saygınlık kazanmak, kendini geliştirmek ve gerçekleştirmek vb. gibi amaçlarla sürekli olarak yaptığı iş, tuttuğu yol, uğraş alanı olarak tanımlandığını söylemektedir.

Şentürk (2009, s. 26) meslek etiği kavramını “Meslek etiği, insanların mesleklerini icra ederken onların davranışlarına yön veren, onlara rehberlik eden kurallar, standartlar ve ilkeler bütünüdür.” şeklinde tanımlar.

İşgüden ve Çabuk (2006, s. 60) meslek etiğini “Meslek etiği meslek yaşamındaki davranışları yönlendiren, neyin yapılacağı neyin yapılmayacağı konularında rehberlik eden etik prensipler ve standartların toplamıdır.” şeklinde tanımlar.

Kişilerin çeşitli işler için kendilerini emanet ettikleri meslek gruplarının, mesleki zümrelerin kontrolü amacıyla her meslek kendi meslektaşlarına bir vazifename düzenlemeli, bir haysiyet divanı oluşturmalıdır. Bu vazifename mesleki ahlakın kurallarını göstermeli ve bu kurallara uymayan meslektaşlar haysiyet divanı tarafından uygun bir cezayla cezalandırılmalıdır. Bu uygulama vatandaşların uğrayacakları zararları önlemek adına gayet yararlı olacaktır (Gökalp, 1986, s. 141).

İşgüden ve Çabuk’a göre (2006, s. 60) meslek etiği, etik disiplininin bir alt dalıdır. İnsan yaşamının büyük bir parçasını oluşturan meslek yaşamının da kendine göre kuralları ve bir etik anlayışı vardır. Karataş (2014, s. 31) her meslek grubunun, genel ahlaki kurallar içinden kendi alanını ilgilendiren ilkeleri öne çıkararak kendine özgü meslek ilkeleri tespit ettiğini vurgular.

Tabakoğlu’na göre (2010, s. 21) iş veya çalışma ahlakı, ahlak kurallarının hayata geçirildiği en önemli alandır ve iş hayatında ortaya çıkan meselelerde kendini gösterir. Zaim’e göre de (2010, s. 4) iş ahlakı kişinin işini nasıl en güzel biçimde yapacağı ile ilgili kurallar manzumesi olarak ele alınmaktadır. Gökalp (1986, s. 85) meslek ahlakını tüm meslek gruplarının yapıp yapmamakta serbest olmasına rağmen mesleği gereği sadece bir gruba yasak olan fiiller olarak görür. İşgüden ve Çabuk (2006, s. 59) meslek etiği kurallarının, meslek mensuplarınca benimsenmiş ve genel kabul görmüş kurallar olduğunu ifade eder.

Şentürk (2009, s. 26) mesleki etik ilkelerin çeşitli işlevleri yerine getirdiği bilgisini verir. İşgüden ve Çabuk’a göre (2006, s. 61) mesleğini belirlenmiş olan

kurallar ve standartlar çerçevesinde yapan kişiler toplumun güvenini kazanır, zaman ve kaynak israfını önler. Erden'e göre (2008, s. 158) bir mesleğin ahlak kurallarının belirgin olması ve onlara sahip çıkılması mesleğin saygınlığını artırır.

Gökalp (1986, s. 85) mesleki ahlakı açıklarken kolera salgını baş göstermiş bir memleketi örnek gösterir. Bu salgından kaçılması normalden mesleki ahlakları gereği orada kalması gerekenlerin doktor ve din adamları olduğunu söyler.

İş ve meslek etiğinin standartlarının düşmesini toplumsal dengesizliklerin ortaya çıkmasında önemli bir faktör olarak görülür. Çünkü meslek etiğine önem vermeyen meslek gruplarının menfaatlerini ön planda tutması toplumun diğer fertlerini önemsememelerine neden olur (İşgüden ve Çabuk, 2006, s. 64). Gökalp (1986, s. 85) insanın meslek sahibi kişilere karşı hayatlarını, onurlarını, özgürlük ve yararlarını himaye edecek tek kuralı, mesleki ahlaka ait örgüt ve görevlerden ibaret bulur.

Oltu'ya göre (1999, s. 127) mesleki açıdan ahlak o mesleğin itibarlı biçimde yürümesini sağlayacak kurallar topluluğudur. Bu kurallar da meslek gruplarının birbirleri ile olan ilişkilerini yönlendirmekle kalmaz. Aynı zamanda topluma meslek gruplarının işlerini yapma performansları ile ilgili bilgi de verir.

4.3.27. Ölçülü Olma / İtidal

Aydın ve Bekiryazıcı (t.y., s. 251) ölçülü olmayı “Ölçülü olmak sosyal hayatta her türlü aşırıktan uzak olup hikmet ve ahlak olgunluğuna yönelmektir.” şeklinde tanımlar.

İtidal kelimesi felsefe kültürünün İslam Dünyası'nda gelişmesiyle birlikte mizaç, karakter ve ahlakta aşırılıklardan uzaklık, ılımlılık, denge manasında ahlak ve psikoloji terimi olarak kullanılmaya başlanmıştır (Çağrı, 2001, s. 456).

Kayhan'a göre (2006, s. 149) evren dengedir, dünya dengedir, hayat dengedir. Dengesiz, ölçüsüz, hesapsız, kuralsız, gelişigüzel hiçbir şey mevcut değildir. Kınalızade (1833, s. 203) haddini aşan her şeyin zıddına çevrildiğine dikkat çeker. Bir şeyin normalinde kalmak faziletken normalin aşınca rezilet (bayağılık) olduğuna vurguda bulunur. Şengün'e göre (2007, s. 217) aşırılık ve ölçsüzlük bireyin ve toplumun yok oluşunu kolaylaştırır.

Eğer arzu ve isteklerimizi makul sınırlar, ölçüler içinde tutmazsak geniş imkânlarla sahip olsak da huzur ve mutluluktan yoksun oluruz (DİB, 2013, s. 521).

Kişiyi erdemli bir yaşama iletecek olan her türlü aşırılıktan uzak durarak fikir, tutum ve davranış açısından ölçülü bir yaşamı tercih etmektir. Her türlü aşırılığın sonu hep pişmanlıktır (Aydın ve Bekiryazıcı, t.y., s. 251).

Kayhan (2006, s. 174) Dünya nimetlerinden yararlanırken, bolluk ve rahatlık içinde yaşarken dahi ölçünün aşılmamasını, aşırıya gidilmemesini tavsiye eder. DİB’de (2013, s. 520) Allah’ın verdiği nimetlerden ölçülü biçimde faydalanılması gerektiğini söyler.

Kınalızade (1833, s. 93, 94) huyların dahi itidal sınırında meydana geldiğinde değer kazandığını düşünür. İtidal sınırındaki huylara fazilet denildiğini ifade eder. İtidal sınırından çıkarak ifrat ya da tefride meyleden huylaraysa rezilet denileceğini belirtir.

Hissî konularda da aşırılıktan kaçınmanın ahlaki bir tavsiye olarak yer aldığını belirten Kayhan (2006, s. 165) aşırı, dengesiz duygusallıktan uzak olabilmenin akıl ve ruh sağlığı, sağlam bir sinir yapısına sahip olma ve mantıklı düşünüp yerinde kararlar verebilme açısından önemli olduğu kanaatindedir. Dengeli, ölçülü gösterilmediği takdirde hoşgörü gibi bir değer dahi fayda yerine zarar getirir (DİB, 2013, s. 413). Aşırı sevinmek dahi ölçüsüzlüktür. İnsanı dengeli olmaktan çıkarır ve başarıyı dahi başarısızlığa çevirebilir (Atay, 1997, s. 38). Her şeyde olduğu gibi tevazuda da aşırıya kaçmamak önemlidir (DİB, 2013, s. 336).

DİB (2013, s. 201) Müslüman’ın insanlarla ilişkilerinde ölçülü ve tutarlı olmasının bekleneceğini ifade eder. Çeşitli sebeplerle insanlarla ilişkilerinde tutarsız, ölçüsüz davranmanın Müslüman’a yakışmayacağını da söyler.

“İslam’ın öngördüğü ilkeli hayat, olması gerekenin ne gerisinde kalmayı ne de aşırı gitmeyi uygun bulur. O, ifrat ve tefrit yolunu kapayan dengeli, aşırılıktan arınmış bir davranışı öngörür.” (Kayhan, 2006, s. 161, 162). Peygamber efendimiz her davranışta dengeli ve ölçülü olmayı gözetmiştir (DİB, 2013, s. 563).

“Her şekliyle aşırılık marazi bir yapıdır; bir nevi hastalıktır.” (Kayhan, 2006, s. 189).

Mantıklı bir düşünüşle irdelendiğinde, tahlil edildiğinde dengeli davranmanın çok boyutlu ve uzun vadeli ferdî ve toplumsal; maddi ve manevi vb. pratik yararları tespit edilebilir: İnsani ilişkilerindeki dengeliliği hayatını olumlu etkileyecek; hiçbir zaman ve şekilde mahcup olacağı bir iş yapmamış olacaktır (Kayhan, 2006, s. 189).

Söz, iş ve davranışta dengeli olanların sergilediği güzel örnekler diğerlerini, sonra gelenleri etkileyecek; hayatın her bir noktasında, her bir iş ve davranışta başkalarını da düşünerek hareket etme alışkanlığı toplumdaki bencillik duygusunu yıkacak ve sosyal ahlak daha da yükselecektir (Kayhan, 2006, s. 190).

Akdoğan (2014, s. 186, 187) dengenin ve ölçünün olmadığı bir sosyal ortamda, insanların nasıl davranışlarda bulunacağını önceden tahmin edilemeyeceğini söyler. Böyle bir toplumda da acıma, yardımlaşma, hayatı paylaşma duyguları köreleceğinden, insanların benmerkezci ve çıkarıcı tutum alacağını düşünür. Böyle bir durumda ben ve biz duyguları arasındaki ölçünün yitirilmiş olacağına dikkat çeker. Ölçünün kaybolduğu, insani duyguların köreldiği bir toplumda da denge ve uyumdan değil, olsa dengesizlikten ve uyumsuzluktan bahsedilebileceğini vurgular.

4.3.28. Ön Yargılı Olmama

Ön yargı:

Bir kimse veya bir şeyle ilgili olarak belirli şart, olay veya görüntülere dayanarak önceden edinilmiş olumlu veya olumsuz yargı, peşin yargı, peşin hüküm. (TDK, 1998, s. 1734).

Peşin hüküm. (Doğan, 1990, s. 884).

Ön yargılı: Ön yargıları olan, ön yargı ile karar veren. (TDK, 1998, s. 1215).

Kişileri tanımadan, onlarla ilgili hiçbir bilgimiz olmadan onlar hakkında peşinen hüküm vermek olarak tanımlayabileceğimiz ön yargı kavramı kişilerde bulunması hoş karşılanmayan bir kavramdır. Bu kavramın olumsuz ve değer olarak ifadesi ön yargılı olmamaktır.

Ön yargının; bireylerin veya herhangi bir şeyin lehinde ya da aleyhinde ön yargıya dayalı fikir, peşin hüküm olarak tanımladığını söyleyen Gürses (2005, s. 145) ön yargının, psikolojideki kullanımında, sadece inançlar ve fikirler hakkındaki peşin hükümü değil, aynı zamanda duygusal çağrışımı da içerdiğinden dolayı geniş bir anlam kazandığını söyler. Parker (2012a, s. 41) ön yargıdaki duygulanımın genellikle olumsuz (antipatik) olduğunu, ancak olumlu (sempatik) duygular eşliğinde seyreden ön yargıların da bulunduğunu ifade eder.

Ön yargı kavramı günlük yaşamda sıradan, iyi ya da kötü bir yargı içermeyen, kanıta ya da herhangi bir bilgi ya da deneyime dayanmayan her türlü ön fikir anlamında

kullanılır (Göregenli, 2012, s. 22). Ön yargı gerçekçi olmayan, öğrenilen ilk bilgilere göre üzerinde fazla düşünülmeden, acele ve yüzeysel bir şekilde oluşturulmuş görüşlerden meydana gelir (Aydın ve Genç, 2014, s. 174). İlhan ve Çevik'e göre (2013, s. 52) seçimlerimizden, verdiğimiz kararlara kadar farkında olmadan ön yargılarımızın etkisi altında olabiliriz.

Herkes aynı derecede ön yargılı olmadığına göre nedenleri anlaşılıp uygun müdahale edilen ön yargı tamamen yok edilemese de büyük oranda azaltılabilir (Paker, 2012a, s. 44). Başar'a göre (2003, s. 223) ön yargıyı azaltmanın yolu bilgi ve düşüncüyü artırmaktan geçer. İlhan ve Çevik (2013, s. 63) bazı ön yargıların bilgi verilerek düzelirken, bazı ön yargıların her türlü bilgiye rağmen varlığını koruduğuna dikkat çeker. Paker (2012b, s. 59, 60) ön yargıların azaltılabilmesi için; aile ve eğitim sistemi içinde mutlakçı düşüncenin reddedilerek eleştirel düşüncenin kazandırılması, kişiye kendini tanıma, kendi üzerine düşünebilme, kendiyle yüzleşme becerilerinin kazandırılması, yaygın ön yargılar konusunda toplumun doğrudan ve oldukça açık biçimde eğitilmesi konularına dikkat çeker.

Değişime karşı oldukça dirençlidirler. Bilişsel ya da duyuşsal süreçler de olsalar algılamalarımızı ve davranışlarımızı etkilediklerinden sonuçları önemli olabilir (Aydın ve Genç, 2014, s. 174-175). Göregenli (2012, s. 22) davranışa dönüşen ön yargıların ayrımcılığa bile yol açtığını ifade eder.

Temelsiz, delilsiz, tahminden ibaret olan zanlar ön yargılara sebep olan kuruntulardır (DİB, 2013, s. 474). Ön yargısız biçimde birbirlerinin duygu durumlarını, içinde buldukları şartları okuyabilen insanlar birbirini anlayabilirler. (Metin, 2011, s. 183). Köknel'e göre de (1982, s. 13) bir insanı anlamak, kişiliğini tanımak ona ön yargısız, art niyetsiz bir yaklaşımla mümkün olur.

4.3.29. Özgürlük

Özgürlük: 1. Herhangi bir kısıtlamaya, zorlamaya bağlı olmaksızın düşünme veya davranma, herhangi bir şarta bağlı olmama durumu, serbestî. 2. Her türlü dış etkiden bağımsız olarak insanın kendi iradesine, kendi düşüncesine dayanarak karar vermesi durumu, hürriyet. (TDK, 1998, s. 1747).

Adugut (2013, s. 64) özgürlüğü “Özgürlük, insanlıkla birlikte başlayan bir mesele, ilk felsefi argümanlarla filozofların dilinden düşmeyen bir kavramdır.” şeklinde tanımlar.

Aydın ve Bekiryazıcı (t.y., s. 188) özgürlüğü “Özgürlük; başkalarına ve kendisine zarar vermemek kaydıyla her istenileni yapabilme niteliği, iradeyle istekleriyle iyi ve kötü davranışlardan birini seçebilme yetkisidir.” şeklinde tanımlar.

Akyol ve Uyanık (2014, s. 180) özgürlüğü “Kişinin iyice düşünüp seçenekler arasında en uygun olanının ne olduğuna iç belirlenim ve dış zorlamadan bağımsız kalarak hür iradesiyle karar vererek eylemini gerçekleştirmesidir.” şeklinde tanımlar.

Mills özgürlüğü (1959/1979, s. 268) ne kişinin istediğini yapabilmesi ne de önündeki seçeneklerden birini tercih etmesi olarak görür. O özgürlüğü her şeyden önce gerçekleşmesi mümkün seçeneklerin ortaya konulması, tartışılabilmesi, seçilebilmesi olanağı olarak görür.

Hançerlioğlu (1996, s. 278) insanın özgür olmasını yetenek, eğilim ve becerilerini serbestçe geliştirebileceği olanaklara sahip olabilmesinde bulur. Bunun da ancak ve ancak doğa ve toplum yasalarının insanlar tarafından kendi yararına kullanılabileceği durumlarda ortaya çıkacağını savunur.

Adugut’a göre (2013, s. 89) insanın varlığı özgürlüktür. Bu düşünceden hareketle özgürlüğünü kaybeden kişi varlığını, tüm benliğini de kaybedeceğinden özgürlük vazgeçilemez bir değerdir. Benliğini kaybetmek istemeyen her birey özgürlük değerine sıkı sıkı sarılacaktır. Aydın ve Bekiryazıcı’ya göre (t.y., s. 189) özgürlük bazı sınırlamalarla kısıtlansa dahi insanlara verilmiş en temel haktır ve bu hakkın alınması yetkisi kimseye verilmemiştir.

Kimilerine göre özgürlük insanın kendi gelişimine hükmedebilmesidir. Bu bir anlamda kendini şekillendirme kapasitesidir. Buradan hareketle özgürlüğün içgüdülerin üzerimizdeki egemenliğine son vererek sorumluluğu elden bırakmamak olduğu da düşünülebilir. Böyle bir özgürlük insanca yaşayabilmeyi de beraberinde getirecektir (Mehmedoğlu, 2004, s. 119, 120).

Yapılmak istenilen bir eylemin başkaları tarafından engellenmeden yapılması ya da yapılmak istenilmeyen bir fiilin zorlamayla yapılmaması üzerine verilen güvence özgürlüktür. Özgür eylem gönüllü eylemdir de denilebilir. Özgürlük insanın kendi iradesiyle verdiği kararları kapsadığı için davranışların sonuçlarından da sorumluluk

doğurur (Akyol ve Uyanık, 2014, s. 186). Kişi özgürse, özgür bir iradesi varsa seçim yapıp yaptığı seçimlerin sorumluluğunu alır. Ancak yine de özgürlük kişinin dilediğince davranması, arzu ya da isteklerini hiçbir zorlukla karşılaşmadan gerçekleştirmesi değildir. Çünkü mutlak özgürlük yoktur (Aydın ve Bekiryazıcı, t.y., 189, 190). Başar'a göre de (2003, s. 219) özgürlüğün istediği her şeyi yapabilmek ya da başıboşluk olarak algılanıp öyle uygulanmaya çalışılması, bireysel özgürlüklerin de sonu olur.

Aydın ve Bekiryazıcı (t.y., s. 189) özgürlük duygusunu davranışların şekillenmesinde önemli görür. Kişinin düşünce ve ifadelerini özgürce açıklayabilmesi, inandığı dini seçmesi ya da inanmaması da özgürlükle ilintilidir (Karagöz, 2015, s. 87). Sevgiyi içinde bulundurmeyen durumlar özgürlüğü zedeleyebilir (Mehmedoğlu, 2004, s. 121).

Neyfer (2012/1980, s. 264) insanda bulunan insanlığa hürmet ve ikram edilerek, bu insanlığa ihanet edilmemesi, zorlanmaması, başkasının hürriyetlerine zarar vermedikçe hürriyetine müdahale edilmemesi gerektiğini savunur.

Özgürlüğün sorumsuz ve sınırsız biçimde kullanıldığı durumlarda kendi sınırlarını tayin ettiğini söyleyen Mehmedoğlu (2004, s. 119) bunun sonucunda da insanların özgürlük adı altında diğer insanlarla ilişkilerinde ezici bir rekabet oluşturacağını ifade eder. Özgürlük bu türlü düşünülürse onun anlam alanını olumsuzlaştırır.

4.3.30. Sabır

Sabır:

1. Acı, yoksulluk, haksızlık gibi üzücü durumlar karşısında ses çıkarmadan onların geçmesini bekleme erdemi, dayanç. 2. Olacak veya gelecek bir şeyi telaş göstermeden bekleme. (TDK, 1998, s. 1875).

1. Acıya, üzüntüye ve sıkıntıya katlanma; zorluk, güçlük ve musibetlere dayanma; haksızlıklar karşısında nefsi tepkilerden alıkoyma; elde edilemeyen şeyler için kendini zapt etme; tahammül. 2. Olabilecek şeyleri telaşa kapılmadan bekleme. 3. Devam etme, sebat gösterme. 4. Nefsine hâkim olma. (Doğan, 1990, s. 947)

Sabır kelimesi bir ahlak terimi olarak üzüntü, başa gelen sıkıntı ve belalar karşısında direnç gösterme, olumsuzlukları olumlu kılmak için gösterilen metanet gibi manalara gelir. Sabır kelimesinin karşıtı da ceza (telaş, kaygı, yakınma) anlamlarında kullanılır (Çağrı, 2008, s. 337).

Aydın ve Bekiryazıcı (t.y., s. 244) ahlaki faziletlerin en önemli ilkelerinden biri olarak gördükleri sabrı “Acıya, zorluğa, haksızlığa ve başa gelen üzücü olaylara dayanma gücü, bir felakete veya belaya uğrayanın yakınmadan, her şeyin Cenab-ı Allah’tan geldiğinin bilinciyle karşılaştığı sıkıntıya sonuna kadar tahammül gösterip kendini kontrol etmesidir.” şeklinde tanımlar. Sadi de (1976, s. 54) belalar ne kadar büyük olsa da sabırla geçirilmesi gerektiğini, aksi takdirde belanın ağırlığının artacağını; sabrınsa belanın ağırlığını hafifletip sonunda kazanç getireceğini söyler.

Şener (2013 s. 2520) sabrı “Sabır; hastalık, üzüntü, acı, yoksulluk vb. üzücü durumlar karşısında insanın kendini feryat etmekten, dilini şikâyet etmekten engellemesi; güzel ve hoş olmayan şeyleri yapmaktan sakınmasıdır.” şeklinde tanımlar. Pazarlı (1972, s. 289) sabrın hayatın engelleri, zorlukları karşısında sarsılmadan ya da ümitsizliğe düşmeden dayanıp geri adım atmadan direnilmesi olduğu görüşündedir.

Gazali’ye göre (1970, s. 161) çirkin lezzetlerden kendisini koruyup hevayı hevese karşı mukavemet göstermek sabırdır. Altinkaya tarafından (1995, s. 59) sabır “Sabır acıya katlanmak, zorlu durumlar karşısında şikâyet etmemektir.” şeklinde tanımlanır.

Güçlük zorluk ve sıkıntılara göğüs germenin adı sabırdır. Umut sanatkârının tuttuğu dal sabırdır (DİB, 2015, s. 172). Bu tanım sabrın zorluklara göğüs gererken ve her acının geçeceğini umut ederken sarıldığımız bir dal olduğunu kanıtlar.

Altinkaya (1995, s. 59) sabrı “Sabır insanların kendilerine karşı yapılan kötü hareketler karşısında nefsinin tutması demektir.” şeklinde tanımlarken sabrı güzel ahlakın ağırlık merkezine koyar; hayatın ışığı, saadetin anahtarı olarak görür. Şener’e göre (2013, s. 2520) sabır, başlı başına bir değer olmakla birlikte; iffet, tokgözlülük, azim, sebat, metanet, hoşgörü, merhamet ve tevazu gibi birçok değer yargısını da beraberinde getirir. Açıklanmayacak ve söylenmeyecek sözleri söylememeye karşı gösterilen sabır sır tutma değer yargısının ortaya çıkmasına neden olur. Bu örnekleri arttırmak mümkündür.

Önemli olan sabretmenin bile bir mükâfatı olacağını bilerek dayanma gücümüzü artırabilmemizdir. Zaten DİB’e göre de (2015, s. 172) sabır insanı olgunlaştırır, geliştirir ve güçlendirir. Sabır güç olsa da sabrın sonunda kendimizi olgunlaşmış ve daha güçlü buluruz. Aydın ve Bekiryazıcı’ya göre (t.y., s. 244) sabır insanı olgunlaştırır, geliştirir

ve güçlendirir. Sadi (1975, s. 61) sabredemeyenleri pişman, amaçlarına ulaşanları ise sabırlı görür.

Sabretmek; haksızlık, zulüm, haksız tecavüzlere, insan haysiyetine gölge düşürecek saldırılara katlanmak ve yaşananlara ses çıkarmamak değildir. İnsan iradesiyle üstesinden gelebileceği kötülöklere katlanırsa sabretmiş değil, tembellik göstermiş olur (Aydın ve Bekiryazıcı, t.y., s. 244). Pazarlı (1972, s. 292) sabretmenin hakaret ve haksızlıklara göz yummak ya da uyuşukluk hâli olmadığını söyler. Yerinde gösterilmeyen sabrın miskinlik, küçüklük olacağını düşünür. Koç'a göre (2014, s. 69) sabır; olumsuzluklara boyun eğmek değil, bunları ortadan kaldırmak için dirençli olmak, çaba göstermek, alternatifler geliştirebilmek ve tüm çabalara rağmen amaca ulaşamadığı takdirde de yeni girişimler için umudu ve heyecanı kaybetmemektir.

Sadi'ye göre (1976, s. 54) hangi iş olursa olsun o işte ancak sabırla başarı beklenebilir. Sabrı tükenen insanın âdeta başarısı da tükenir.

Sabır kişinin musibetler karşısında sızlanmayıp güçlü olması, tahammül etmesi ve sakin olabilmesidir. İstikrarı koruyabilmenin en temel yolu sabırdır (DİB, 2013, s. 201). Altinkaya (1995, s. 59) sabrın şeref ve haysiyetin, namus ve istiklalin muhafazasında en büyük engelleri yıkacağı, sabırlı kişinin her zaman ve her yerde başarılı olacağı görüşündedir.

“... Acele etme, ümit ve heyecanını yitirme, dayan, diren, bıkip usanma. Rabbi'nin vadettiği gün gelinceye kadar geri adım atma; bu yolda başına gelebilecek bela ve sıkıntılara karşı güzelce sabret.” ([Mearic 70/5], Kısa Açıklamalı Kur'an-ı Kerim Meali, 2012, s. 536).

4.3.31. Sadakat

Sadakat: İçten bağlılık, sağlam, güçlü dostluk. (TDK, 1998, s. 1880).

Kınalızade'nin Ahlâk-ı Alâî (1833, s. 111) adlı eserinde sadakat garazdan, menfaatlerden sıyrılmış, saf ve halis dostluk olarak tanımlanır. İnsanlar arasında meşhur olan sadakatin daima din, devlet ve milletine; dostlarına, akraba ve komşularına sözle ve işle hayır ulaştırma arzusu şeklinde ortaya çıktığı belirtilir. Kasapoğlu da (2010, s. 128, 129) sadakati insanın dinine, milletine, dostlarına, komşularına, yakınlarına, akrabalarına söz ve fiilleriyle iyilik ulaştırma çabası olarak görür.

Aydemir (2010, s. 49) doğruluk, dürüstlük, samimiyet, mutlak itaat, tereddütsüz bağlılık, içtenlik gibi anlamlara geldiğini söylediği sıdk ve sadakati insanda görülmesi arzulan bir özellik olarak görür.

Sadakat her alanda herkese karşı gösterilmesi gereken bir erdem, büyük bir fazilettir (DİB, 2013, s. 241). Kasapoğlu'na göre (2010, s. 120) sadakat olmadan erdem olmaz denilebilir. Toplumsal erdemlerin en başta gelenlerinden, İslam Ahlakı'nın değişmez ilkelerinden birisi sadakattir.

Ahlakçıların sadakati toprağa ekilmiş bir tohuma benzettiğini söyleyen Kınalızade (1833, s. 111) bu tohumun toprak altında ne kadar kalsa da Allah tarafından bir afet gelmediği müddetçe yeşereceğini vurgular. Bu fazilete sahip olan kişilerin mutlaka bunun semeresini göreceğini ilan eder.

DİB (2013, s. 243) sadakat sahibi kişinin insan ilişkilerinde dosdoğru olup asla yalan konuşmadığına vurgu yapar.

Eşler arasındaki duygusal, düşünsel ve eylemsel ilişkilerin sadakat kapsamında değerlendirilmesini mümkün gören Badur ve Başara (2016, s. 103) sır saklama, yalan söylememe, gerçekleri gizlememe gibi durumların temelinde de sadakat yükümlülüğünün yattığını düşünürler. Sadakat eşler arası ilişkilerin uzun soluklu olabilmesi ve aile ocağının ayakta kalabilmesinin en önemli yapı taşı olarak da görülür (DİB, 2013, s. 241).

Kasapoğlu (2010, s. 121) Kur'an-ı Kerim'de sadakatin temel ahlaki erdemlerden birisi olduğunu söyler. İnanan kişi öncelikle Hakk'ı tasdik eder, ardından da tasdik ettiği doğrulara sadık kalır. Hâl ve hareketlerinde, söz ve amellerinde, iç ve dış âlemde kabul ettiği doğrulara sadık kaldığı ölçüde de imanını yansıtır (DİB, 2013, s. 242).

Nazıroğlu (2014, s. 307) yurttaşlığın temel niteliklerinden biri olarak gördüğü sadakat kültürünün geliştirilmesinde ana sorumluluğu aileye yükler. Sadakat öğretimini ailenin hem açık hem de örtük hedefi olarak ifade eder. Hedeflenen niteliğin çocuğu toplumun sadık ve sağlıklı bir bireyi olarak yetiştirmek olduğunu söyler.

4.3.32. Sağlıklı İletişim Kurma

Salmış (2011, s. 37) iletişimi “İnsanın kendisi ve çevreyle kurduğu mesaj alışverişine iletişim denmektedir.” şeklinde tanımlar.

Çalışkan ve diğerleri (2014, s. 32) iletişimin canlıların var oluşundan beri süregelen temel bir olgu olduğunu belirtir. Metin (2011, s. 178) iletişimin hayat devam ettiği müddetçe devam edecek bir süreç olduğunu söyler.

İletişim duygu, düşünce, ya da bilgilerin çeşitli yollarla karşı tarafa yansıtılmasını içerir. Belki de iletişim kişinin bir başka kişiyi etkileme sürecidir. Etkileşim ve paylaşımdır (Çalışkan ve diğerleri, 2014, s. 33).

Işıksaçan (2010, s. 11) iletişimin katılanların birbirine verdiği iletileri anlama ve yorumlamaya çalışma bir süreci olduğunu düşünür.

Toplumdaki herkes yaşadığı sürece iletişime muhtaçtır. İnsanların birbirlerini tanımaları, bilgi alışverişinde bulunmaları, ortak iş yapmaları ve ortak hareket etmeleri iletişimle mümkündür. Bunun tersine çatışma, ayrışma, kavga gibi olumsuzluklar da kötü iletişim sonucunda ortaya çıkmaktadır (Metin, 2011, s. 180).

Dinç’e göre (2014, s. 88) sağlıklı bir iletişim, kişinin duygu, düşünce ve ihtiyacını kırmadan ve kırılmadan ifade edebilme becerisidir.

İletişim aktif bir süreç olmakla beraber kimin, kime, neyi, nasıl, niçin söylediğini kapsar (Salmış, 2011, s. 46). Metin iletişimi sadece insanın insanla konuşması olarak görmez. Aynı zamanda bilgi edinmenin bir aracı olarak da görür (2011, s. 178). İletişim; gönderici, mesaj, kanal, alıcı, geri bildirim, bağlam adlı öğelerden oluşur. Bu öğelerden herhangi birinin eksikliği ya da devre dışı kalması durumunda iletişim gerçekleşemez (Salmış, 2011, s. 46).

Etkin, sağlıklı iletişim kurulabilmesi için yapılması gereken ilk şey iletişim sürecinde kopukluk yaşanabileceğinin farkına varmaktır (Işıksaçan, 2010, s. 41). İletişimde; iletmek istediğimiz ya da ilettiğimizi sandığımız ile gerçekte ilettiğimiz; muhatabımızın da almak istediği ya da aldığını sandığı ile gerçekte aldığı arasında farklılıklar bulunabildiğini söyleyen Koç (2014, s. 66) bu farklılıkların oluşmasında pek çok etkenin rol oynadığını söyler. Bunların mesajın verilmesini ve alınmasını olumsuz yönde etkilediğine dikkat çeker.

Dinç’e göre (2014, s. 89) ideal olan kırmadan ve kırılmadan duygu, düşünce ve ihtiyacımızı ifade edebilmektir. Birini kırmadan ifade edebilmek karşımızdakinin

duygu, düşünce ve ihtiyaçlarını yok saymadan, karşımızdakine kendi duygu, düşünce ve ihtiyaçlarımızı dayatmadan, kendimizi tatlı söz, güzel dille ifade ederek ve karşımızdakinin anlayabileceği bir dille ona hitap ederek kendimizi ifade etmek demektir. Kırılmadan ifade edebilmekse; kendi duygu, düşünce ve ihtiyaçlarımızı devamlı saklamadan, bastırmadan, karşımızdakinin yanlış da olsa tepkilerini anlamaya çalışarak, empati yaparak, farklı düşünebileceğini, farklı hissedebileceğini, farklı ihtiyaçları olabileceğini kabul ederek, kelimelerine, vurgularına, beden diline yoğunlaşmadan bizim iletişimimizden ne anladığına ve bize ne demek istediğine yoğunlaşarak kendimizi ifade etmek demektir.

DİB'e göre (2013, s. 389) insanlarla sağlıklı iletişim kurmak sadece güzel söz söylemekle olmamaktadır. Güzel konuşma kadar etkili dinleme becerilerini de öğrenmek gereklidir. Çünkü dinlemeyi bilmeyen kimselerin yalnızca konuşarak çift yönlü ve anlamlı ilişki yürütülmesi imkânsızdır. Işıksaçan'a göre (2010, s. 72, 73) sağlıklı iletişim kurmak için dinleme alışkanlıklarımızı da geliştirmeliyiz. Etkisiz dinlemek iletişimi olumsuz etkiler. Zaten iletişim konuşma, analiz ve dinleme aşamalarından oluşur. Bu yüzden dinlediğimizden çok konuşmak iletişimde başarısızlığa yol açar.

Kendisini muhatabının yerine koyan insan onu anlamaya çalışıyor demektir. Dünya'ya ve olaylara onun gözüyle bakıp kendini o gibi hissetmeye başlayan kişilerin dünyaları birbirlerine yakınlaşır. Meselelere bakarken sanki kendi meselesiymiş gibi bakar, samimi ve yakın ilişki kurarak etkin iletişimin zeminini hazırlar. Yakın ve samimi ilişkiler güven yaratır. Oluşan güven sayesinde de insanlar birbirlerine kendi dünyalarını daha rahat bir şekilde açar. Bu, tarafların birbirlerini daha yakından anlamalarının en etkili yoludur (Metin, 2011, s. 199).

Özdoğan'a göre (2008, s. 94) insanın kendi yürüdüğü yolda kendi gerçeğini bulması, bütün bir insan olarak kendini ifade ederek diğer insanlarla sağlıklı iletişim kurması öncelikle kendisini tanımaktan geçmektedir. Metin'e göre (2011, s. 183) yalnızca kendini düşünen birey, çevresine duyarsız, onlarla sağlıklı iletişim kuramayan, dolayısıyla da karşısındakileri anlayamayan ve kendisi de başkaları tarafından anlaşılmayan bireydir.

Özgüvene göre (2001, s. 26) iletişimde yaşanan güçlükler; kaynak kişinin zihnindeki fikir ve duyguların alıcıya olduğu gibi iletilememesi, iletişimi gerçekleştiren

tarafların farklı algılara sahip olması, iletişim esnasında yaşanan güvensizlikler, bireysel ayrılıklar gibi nedenlerden kaynaklanır. Işıksaçan da (2010, s. 88) yanlış anlamaların giderilmesi ve iletişimin başarıyla devam edebilmesi için geri bildirimde bulunulması gerektiğini düşünmektedir.

4.3.33. Sözünde Durma / Ahde Vefa

Durmuş (2002, s. 95) “Ahit, insanoğlu için vazgeçilmez olan, onsuz yaşamın mükemmel olamayacağı çeşitli antlaşmaları, sözleşmeleri içeren kapsamlı temel bir ahlaki bir ilkedir.” şeklinde tanımlar. Pazarlı (1972, s. 288) vaadini yerine getirmeye sözünü tutmak ya da ahde vefa denildiğini söyler.

Söz vermek kişinin kendi istek ve iradesiyle kendisini yükümlülük altına sokmasıdır. Bir kimseye söz veren başkasına karşı bir yükümlülük altına girmiş, ona bir hak tanımıştır (Pazarlı, 1972, s. 288).

Aydın ve Bekiryazıcı’ya göre (t.y., s. 296) sözünde durmama bütün istenmeyen huyların kaynağıdır ve çirkin bir niteliktir. Pazarlı’ya göre (1972, s. 288) kişi yapmayacağı, yapamayacağı şeyi vadetmemelidir. Bolca vaatte bulunmasına rağmen sözünü tutmayan kişi yalancıdır. Sözünü tutmayan kimse başkasını boş ümitlerle kandırdığı gibi, kendini de küçük düşürmüş olur. Kasapoğlu’na göre (2010, s. 128) verdiğimiz sözü yerine getirmediğimiz takdirde, hem başkalarının hem de kendimizin gözünde değerimiz düşer.

Sözünde durmak doğruluğun bir koludur (Pazarlı, 1972, s. 288). Sözünde doğru olmak doğruluğun arandığı yerlerden birisidir. Dilin söylediklerinin dengeli ve tutarlı oluşu sözlerdeki doğruluğu yansıtır. Doğruluk denilince çoğunlukla ilk akla gelen husus doğru konuşmak ve yalan söylememektir (Kasapoğlu, 2010, s. 122).

DİB (2013, s. 398) insanın gerek söz ve gerek davranışlarında doğruluğu esas olarak yalandan da olabildiğince kaçınmasını dünyevi ve ahlaki açıdan faydalı bulur. İnsan ilişkilerinde yalandan uzak durulması ve doğruluğun esas alınması fert ve toplum hayatının sağlıklı olmasını temin eder. Kasapoğlu (2010, s. 128) doğru sözlü olan, davranışlarıyla güven telkin eden kimsenin her konuda inandırıcı kabul edilip herkes tarafından sevileceğini belirtir. DİB’e göre (2013, s. 304) verilen söze sadık kalınmasının kişiye hem onur ve güven hem de yaratıcının iltifatını kazandırır.

Kişinin lehine de aleyhine de olsa her koşulda verdiği sözleri tutması müminin ayıracı özelliklerindendir (DİB, 2013, s. 299). Çok kereler dil söz vermek için yarışır. Sonrasındaysa ise nefsimiz bu sözü yerine getirmeye çalışmamızı istemez. Bu durumsa münafıklığın alametlerindendir (Gazali, 2007, s. 290). Verdiği sözden dönen ikiyüzlü ve münafık sayılmıştır. Bu durum kişinin insanlar arasındaki değerini düşürür (Atay, 1997, s. 59). Peygamber efendimiz de eğer bir söz verildiyse, anlaşma yapılysa o sözün mutlaka yerine getirilmesi gerektiğini öğütler (DİB, 2013, s. 298).

İnsanların birbiriyle iyi geçinmesi önce doğrulukla başlar. Kişiler birbirine yalan söylemez, sözünde durursa güven, saygı, sevgi duyguları oluşur. Doğruluk iyi davranışların temelini oluşturur (İz, 1982, s. 175). Doğru sözlü kişilerin dostlukları da değerlidir. Böyle insanlar her yerde ve her zaman güven teşkil ederler (Pazarlı, 1972, s. 284).

Kişisel, toplumsal ve uluslararası hayatı birbirine bağlayan en güçlü bağ ve güven unsuru ahde vefadır. Ahde vefa aynı zamanda insanlar arasında güvenin hâkim olabilmesi için tek sağlam araç ve yoldur. Ahde vefa ile sağlanmayan güven olmadan toplum hayatı mümkün olmaz, insanlık yapısı geliştirilemez. Ahde vefa olmazsa toplum dağılır (Durmuş, 2002, s. 94).

“Onlar Allah’a verdikleri söze bağlı kalan ve insanlarla yaptıkları anlaşmaları bozmayan kimselerdir.” ([Ra’d 13/20], Kısa Açıklamalı Kur’an-ı Kerim Meali, 2012, s. 239).

4.3.34. Şefkat / Merhamet

Şefkat: Acıyarak ve koruyarak sevme, sevecenlik. (TDK, 1998, s. 2080).

Kınalızade (1833, s. 115) “Çevresindeki insanlara hoş olmayan bir olay, bela, musibet, hastalık, iflas isabet ettiği zaman, bundan müteessir olup bunların, elemeleriyle elemelenmek ve onlara yardımcı olmaktır.” şeklinde tanımlar. Bunun aksini merhametten uzaklık olarak görür ve bunun pek fena bir huy sayılacağını da belirtir. Merhametsiz insan aynı zamanda bencil ve menfaatleri peşinde koşan bir insan olacaktır. Gazali’ye göre (2007, s. 405) şefkat; selamet, esenlik üzere olmanın ve güzel ahlakın sonucudur.

Şefkat, insanların başına gelen tüm kötü durumlar için üzüлüp acı duyarak bu durumun önlenmesi ve oluşan zararların giderilmesi için istek duyulmasını ifade eden bir kavramdır (Pazarlı, 1972, s. 203).

Görmez'e göre (2016, s. 4) kalbin akli merhamettir. Akleden o kalp kaybolursa merhamet de kaybolur. Sayar'a göre (2013, s. 6) insan tüm mevcudiyete karşı şefkat beslemelidir. Merhamet, şefkat birinin acısıyla harekete geçmek, o acıyla yerinde duramayıp acıyı dindirmek için de gayret göstermek demektir.

Kişinin yardımsever ve affedici olmasını da sağlayan şefkat ve merhamet hisleri insan kalbinin yumuşak, duyarlı ve hassas olmasıdır. Gerek bir insanın diğerine karşı iyi davranması ya da iyilik yapması ne kadar merhamet ürünüyse insanın suçunu, kusurunu, hatasını affedip onu cezalandırma yoluna gitmemesi de merhamettir (Karagöz, 2015, s. 72). Gazali'ye göre (2014, s. 105) başkalarına merhametli olmak diğer insanların haklarına riayet ederek tüm canlılara hürmeti borç bilmek ve başkalarına zarar vermemektir.

Günümüzde unutulmuş şefkat ve merhametin yerini şiddet ve zulüm almaya başlamıştır. Bu yüzden günümüzde şefkat ve merhamet ihtiyaç duyulan erdemlerin başında gelir. (Yaran, 2007, s. 32). Görmez de (2016, s. 5) şefkat ve merhameti kaybettiğimizi düşünmektedir. Bu yüzden şefkat ve merhametin, yani kalbimizdeki aklın yeniden harekete geçirilmesi gerektiği noktasını vurgular. Bunun için de evlerin birer merhamet ocağı olması, eğitim sistemi içinde de bu değerleri bulundurmaları gerektiğini ilave eder. Son olarak da kâinatın dahi merhamet üzerine inşa edildiği bilgisini sunar.

Merhamet göstermek önemlidir. Ancak kime, nasıl, ne zaman merhamet gösterileceği de önemlidir. Çünkü azgına gösterilen şefkat onu başkalarının da hakkına tecavüz etmeye teşvik edecektir. Bu durum da merhametten maraz doğmasına sebep olacaktır (DİB, 2013, s. 91).

Çelenk (2003, s. 32) aile bakım, şefkat ve korumasının okul başarısının yükselmesinde önemli bir faktör olduğunu savunur. Güngör (2016, s. 156) bir çocuğun yaşayabileceği en büyük acılardan birini anne ya da baba şefkatinden uzak kalmak olarak görür.

Mevlana'nın da şefkat ve merhameti öğütlerken merhametsizlik ve zulme karşı uyararak bu türden davranışların eninde sonunda kişinin kendisine döneceğini ve kendisine zarar vereceğini savunduğunu söyleyen Yaran (2007, s. 33) Mevlana'nın tüm varlıkları imkânlarımız ölçüsünde şefkat ve merhamet kanatlarımız altına almamızı tavsiye ettiğini de belirtir.

“Allah size karşı gerçekten çok şefkatli, çok merhametlidir.” ([Hadid 57/9], Kısa Açıklamalı Kur’an-ı Kerim Meali, 2012, s. 503).

“Ey insanlar, yeryüzünde merhametli olanlar gökyüzünden de merhamet bulurlar. Siz yeryüzündekilere merhametli olun ki gökyüzündekiler de size merhametli olsun.” (Görmez, 2016, s. 5) hadisi de merhamete dikkat çekilen bir hadistir.

4.3.35. Tecrübeye Önem Verme / İstişarede Bulunma

İnsanoğlunun duygu ve düşünceleri ancak onları yazılı ya da sözlü olarak anlattıkları kadarıyla bilinebilir. İnsanı ancak kendini bize anlattığı kadarıyla anlayabiliriz. Kişi kendini açmadıysa, duygularını ve düşüncelerini başkasına anlatmadıysa, o bu dünyadan göçerken, onunla beraber adeta bir dünya da göçmüş olur. İnsan, yaşadığı dünyanın, o dünyayı yaşarken hissettiği duyguların ve sahip olduğu düşüncelerin kendisiyle beraber göçüp gitmemesini ister. Bunun için de hayata bakışını, duygu ve düşüncelerini, hayatı boyunca edindiği tecrübeleri, kendisinden sonrakiler de yararlansınlar diye, miras olarak bırakmak ister. Anne babalar da çocuklarına miras olarak sadece maddi varlıklarını değil, bilgi birikimlerini ve tecrübelerini de bırakırlar. Esasen bıraktıkları bu ikinci miras, birinciden daha önemlidir. Çünkü birinci miras harcandıkça azalırken, ikincisi miras yararlanıldıkça insanın ömrüne bereket gelir, kendi yaşamı başkasının tecrübeleriyle bütünleşerek yeni anlamlar kazanır, yanlışlardan kurtulma fırsatı yakalanır (Uysal, 2007, s. 63).

Aslan (2014, s. 224) bilgisi sınırlı olan insanoğlunun doğru hareket edebilmek için daha bilgili olanlara danışmak onların bilgi ve tecrübelerinden istifade etmek kabiliyetiyle yaratıldığı görüşündedir. Her konuyu o konuyu bilgi, tecrübe ve ihtisas sahibi insanlarla istişare etmek gerektiğini ifade eder.

Tecrübe ile kişi hayatındaki sağlam olmayan bilgilerden kurtulabilir. Tecrübeli kimse gereksiz bilgi ve görüşleri tecrübe süzgecinden geçirmeden onlara itibar etmez, değer vermez. Bu sayede de hataya düşmez. Tecrübe tüm hükümlerde önemli bir bakış açısıdır (Neyfer, 2012/1980, s. 277). Müslüman birine danışmayı erdem olarak kabul etmelidir. Bir bilene danışmak o kişinin görüşlerine değer vermek anlamına geldiği gibi tek yönlü bakış açısının doğuracağı yanılgılardan da insanı kurtarır (DİB, 2013, s. 511).

İnsanlar tecrübeyi ihmal etmeleri sonucunda buluş ve keşfe dahi götürecek temel metottan uzaklaşmışlardır. Tecrübeden yüz çevrilmesi neticesinde insanların düşünce ufukları yüzyıllarca kapanmıştır (Neyfer, 2012/1980, s. 277).

İstişare etmek özellikle yöneticiler için önemli bir nitelik olarak görülür. Ortak aklın kullanılması ve kişinin karar alma süreçlerine daha fazla kişinin dâhil edilmesi kararların isabet oranını artırırken hem de alınan kararlara daha yüksek bir motivasyonla uyulmasını kolaylaştırır (Zaim, 2012, s. 107).

Çelik (2009, s. 58) tecrübeyi çok önemli öğrenme yollarından biri olarak görür. Bu görüşünü desteklemek için de “Bin nasihatten bir musibet yeğdir.”, “Çocuk düşe kalka büyüyecektir.”, “Hekimden değil, çekenden sorulması tavsiye edilmiştir.” atasözlerini kullanır.

4.3.36. Tedbirli Olma / Önlem Alma

Tedbir: Önlem. (TDK, 1998, s. 2164).

Önlem: Bir şeyi sağlayacak, önleyecek yol, tedbir. (TDK, 1998, s. 1733).

Sosyal bir varlık olan insanoğlunun hayatı tarih ve saati önceden bilinmeyen değişik risklerle karşı karşıyadır. İnsanlar bir yandan hayatını devam ettirirken bir yandan da karşılaşabileceği risklere karşı tedbirli olmak zorundadır (Canbay ve Demir, 2013, s. 303).

Tedbirli olmak DİB’de (2013, s. 312) tarlasından iyi ürün almak isteyen bir kimse üzerinden anlatılmıştır. Kişi eğer tarlasından iyi ürün almak istiyorsa tedbir olarak tarlasını güzelce sürüp tohumunu ekmeli. Gübresini atıp gerektiği kadar sulamasını da yapmalıdır. Yani ürüne zarar verecek her türlü şeye karşı tedbirini almalıdır.

İslam’daki tevekkül anlayışında dahi önce gerekli tedbirlerin alınması lüzumu üzerinde durulmuş, tevekkülün alınması gereken tüm tedbirler alındıktan sonra devreye gireceği vurgulanmıştır (DİB, 2013, s. 310). Tedbir kişinin sıkıntıya düşmesini engellemesi açısından önemlidir (Kınalızade, 1833, s. 204).

İnsan yapacağı herhangi bir işte önce alınması gereken tedbirleri iyice düşünmeli, sonra da düşündüğü tedbirlerden yapılması gerekenleri sırasıyla yaparak işe başlamalıdır (İz, 1982, s. 152, 153).

Yusuf Has Hacip'in Kutadgu Bilig adlı eserinde insanın yaratılışı gereği zaman zaman gaflete düşebilen bir varlık olarak ifade edildiğini söyleyen Akgün (1997, s. 5) insanın gaflete düşüp yanılmaması için her zaman ve her yerde uyanık ve tedbirli olması gerektiğine vurgu yapar.

4.3.37. Tokgözlülük / Kanaat

Tokgözlü: Gözü malda olmayan, gözü tok, açgözlü karşıtı. (TDK, 1998, s. 2229).

Tokgözlülük: Tokgözlü olma durumu (TDK, 1998, s. 2229).

Kanaat: Elindekiden hoşnut olma durumu, kanıklık, yeter bulma, yetinme, fazlasını istememe, doyum. (TDK, 1998, s. 1183).

Kınalızade (1833, s. 106) kanaati "Nefsin yeme, içme ve giyimde zaruret miktarınca yapmakla yetinmesi, hırs ve tamaha düşmemesidir." şeklinde tanımlarken Kuşeyrî (2014, s. 246) "Kanaat, alışılan, ülfet edilen şeylerin bulunmaması hâlinde huzur içinde olmaktır." şeklinde tanımlar. Gazali (1970, s. 162) kanaatkârlığı hayati geçimini iyi bir tedbirle idare etmek olarak görür.

Kişinin azla yetinip elinekinde razı olması, kendisinin ve sorumluluğu altında bulunanların ihtiyaçlarını asgari ölçüde karşılayabileceği maddi imkânlarla yetinip başkalarının elindeki şeylere göz dikmemesi, aşırı kazanma hırsından kurtulması kanaattir. Hırs, tamah, hazlara düşkünlük gibi kavramlarla ifade edilen mal ve dünya tutkusunun kalpten silinmesiyle kazanılan ahlaki bir erdem olarak da değerlendirilebilir (Çağrı, 2001, s. 289).

Kanaatkârlıkta belli bir miktarla yetinmek, şuurlu bir razı oluşla gerçekleşmelidir. Fâni lezzetlere haddinden fazla dalmamak ve temiz niyetle olmalıdır. Mal biriktirmek, para toplamak için az yiyip, az içmek kanaat değildir. Bu hâl kanaatkârlığın aksine kötü huylardandır, rezailendir. Aklen ve şeran de kötülenmiştir (Kınalızade, 1833, s. 106). Kanaatkâr kişinin mal elde etmeye hevesli olmaması gereklidir. Eğer kişi kanaatkârım deyip çok kazanmaya özlem duyuyorsa kanaatin azizliğini elinden kaçıır (Gazali, 2007, s. 510).

Maddesel haz isteği ve her şeye sahip olma arzusundan kaynaklanan para sevgisi ekonomik kazanç elde etmenin motivasyonudur. Böyle bir arzuyu doğuran sebepse açgözlülüktür. Semavi dinlerin ekonomik öğretileri incelendiğinde sahip olunanlar

insana yetse bile daha fazlasını isteme eğiliminin açgözlülükten kaynaklandığı görülebilir. Dolayısıyla semavi dinler insanın açgözlü değil tokgözlü olmasını öğütlenmektedir. Bu nedenle insan para sevgisi ile Allah sevgisi arasındaki duruma dikkat etmelidir (Madi, 2015, 149-159).

İnsan bolca heves, tamahkârlık ve biraz da kanaatkârlık üzerine yaratılmıştır. Tamah ve heves kişiyi çirkin ahlaka sürükler (Gazali, 2007, s. 510). Şener'e göre tüketim çılgınlığının toplumu sardığı bu dönemde açgözlülüğün birçok sorunun yanında yoksulluk duygusunun da önemli bir sebebi olduğu bilinmektedir. Bunun yanında sınıflar arası, gruplar arası çekişmelerin, zıtlıkların önemli bir sebebi de yine açgözlülüktür (2013, s. 2511). Gazali'ye göre (2014, s. 206) tamahkâr ve ihtiraslı olmak kişiyi kötü huylar edinmeye ve eğri davranışlarda bulunmaya sürükler. Madi (2015, s. 160) dinî emirlere göre açgözlülük sömürüye yol açan kötü bir zihniyet esasına da sahiptir.

Tokgözlü her nimeti şükür sebebi sayarken açgözlü her kazancı az bulur, şükretmez. Bu yüzden olsa gerektir ki Şener (2013, s. 2511) çocuklara kazandırılması gereken en önemli değerlerden birinin kanaat olduğunu düşünür.

Tamahın yok edilerek kanaatkârlığın kazanılmasında sabır, ilim ve amel esaslarından oluşan ilaç kullanılmalıdır (Gazali, 2007, s. 519).

4.3.38. Tutumluluk / Tasarruflu Olma

Tutumlu:

Tutumlu davranan, idareli, , muktesit. (TDK, 1998, s. 2260).

Gereksiz harcama yapmayan, elinde olanı harcamayıp tutan, muktesit. (Doğan, 1990, s. 1109).

Tasarruf: İsteddiği gibi kullanma yetkisi, kullanım. 2. Para veya herhangi bir şeyi dikkatli kullanma, idareli tüketme. 3. Para biriktirme. (TDK, 1998, s. 2144).

Savurgan:

Çok ve boşuna para harcayan, tutumsuz, müsrif. (TDK, 1998, s. 1920).

İsraf derecesinde harcayan, müsrif. (Doğan, 1990, s. 970).

İnsan yarınımıyla ilgili kaygılar besleyen bir varlıktır. Hâlbuki maddi imkânlarımızı yok eden savurganlık kişiyi yarınını düşünmeyen, sorumsuz biri hâline getirir. Elimizdekilerin disiplinli biçimde harcanması konusundaki görüşler zengin ya

da fakir olsun herkes için geçerlidir. İsrraftan uzak durmak bilinçli olduğunu gösterir. İsraf etmemek kişisel olduğu kadar toplumsal da bir sorumluluktur (DİB, 2013, s. 520, 521). Şener'e göre (2013, s. 2518) tutumluluk, cimrilik değil, israf etmemektir. Yani eldeki imkânları iyi değerlendirmek ve tasarruflu olup geleceği düşünmektir.

1929 yılı Aralık ayında TBMM Reisi Kazım Özalp başkanlığında, Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal'in himayesi altında kurulan Millî Tasarruf Cemiyeti halkı israfla mücadeleye, hesaplı, tutumlu yaşamaya ve tasarrufa alıştırmaya amacını gütmektedir (Özer, 2013, s. 600, 601).

Tasarruf yoklukta da varlıkta da hiçbir şeyi ziyan etmemektir. Tasarruf yapmak, israf etmemek aile bütçesi için olduğu kadar ülke ekonomisi için de oldukça önemli bir değerdir. Bundan dolayı tasarruf değeri; gelecek nesillere taşınması, benimsenmesi, uygulanması ve yaşatılması gereken bir değerdir (Ersoy ve Demirci, 2011, s. 301).

Savurganlığın insanları az emekle ve gayrimeşru yollardan çok kazanma hırsına sürükleyebileceğini söyleyen Özköse (2013, s. 28) bu kişilerin alınları terlemeden elde ettikleri kazançları, kendi bencil duygularını tatmin etmek için ölçsüzce de harcadığını belirtir. Gazali (1970, s. 156) sırf gösteriş yapmak amaçlı gereksiz yere malını saçıp dağıtmak, müsriflik yapmak olarak tanımladığı bezeh adlı kavramı da aşırılık olarak değerlendirir.

Tasarruf ekonomisi günümüzde bahsedilen önemli konulardandır. Enerjide, giyimde, yiyecekte, parada, her şeyde tasarruf gerekmektedir. Bu işe zihniyetten başlamak ve halkı bunun gerekliliğine inandırmak zorunluluğu vardır. Daha çok üretip daha çok tüketmeyi ilke edinmiş dünya insanlığı yediği şeylerin atık ve artıklarını dökcek yer dahi bulamıyor. Açlık denilen felaketin erzak yokluğundan değil, adil davranılmayıp, dengeli paylaşım olmadığından, kimilerinin ciddi israfından doğduğunu söylemek abartılı olmasa gerek (Özköse, 2013, s. 29).

Yaşanılan maddi manevi tüm israfların temelinde iyi eğitilmemiş, ahlaki değerlerden habersiz, amaçsız insanlar vardır. Bahsedilen tarzda kişiler iyi eğitildiği durumda yaşanılan israf son bulabilir (Salman, Canbulat ve Yiğit, 2002, s. 71).

4.3.39. Varlık Sebebini Kabul / Fıtrata Uygun Davranma

Fıtrat kavram olarak doğal yaratılış, doğuştan gelen yeti gücü manalarına gelir (Dodurgalı, 2011, s. 38) ve her canlı fıtratının yönlendirmesine göre hareket eder (İz, 1982, s. 167).

Mikro âlemden makro âleme kadar bir düzen içerisinde yaratılan kâinatta hiçbir şey boşuna var olmuş değildir. Kâinatta bulunana her şeyin bir varoluş gayesi vardır (Salman, Canbulat ve Yiğit, 2002, s. 80).

Fizik âleminin de dünyadaki hayatın da düzeni, maddi ve manevi dinamikleri ve bunları ayakta tutan dengeleri vardır. İnsan için bilgiye dayalı ve akla hitap eden; onun dışındaki canlılarda içgüdüye dayanan kanunların, kuralların oluşturduğu bu düzeni ayakta tutan dengelerin bozulmaması, hayatın normal seyrinde devam edebilmesi için akıllı yaratık olan insan tarafından itinayla korunması ve düzene titizlikle uyulması zorunludur (Kayhan, 2006, s. 151). Varoluş ve yaratılış kanunları gereği insan yaratılır, doğar, var olur. Daima bir değişme ve ilerleme süreci içine girer (Atay, 1997, s. 54).

Kâinat insan için yaratılmıştır, varlık âlemi onun emrine verilmiştir. İnsanın kendini çok iyi yetiştirmesi, bilinçlenmesi, ne yaptığını ya da ne yapması gerektiğini bilmesi gerekir. Çünkü insan varlık âlemini mahiyet ve gayelerine uygun idare etmezse kâinatın düzeni bozulur, yıkılır. Bununla birlikte insan da nizamı bozulanlar arasında yerini alır. Bundan ötürü amaç insanı idareci bir varlık olarak korurken, varlığını sürdürmesini sağlamak da olmalıdır (Atay, 1997, s. 53).

Atay (1997, s. 53) Kur'an-ı Kerim'in kâinatı insana açıklayan, anlatan bir kitap olduğunu, varlıkları, varlıkların varoluş gayelerini, özüne uygun bir şekilde anlattığını belirtir.

Özoğlu (1978, s. 11) insanın, zihinsel gücü, duyguları, başarıları, organik yapısı ve toplumsal ilişkileriyle bir bütün olduğunu belirtir. İslamiyet'in gözettiği ilk hedef insanın ruh ve beden sağlığını gerçekleştirmektir. Bunun için de onu kendi doğal özellikleri içinde ele alır (Dodurgalı, 2011, s. 26). Şuurlu hareketlerimiz insani varlığımızın ifadesi ve benliğimizin malıdır. (Başgil, 2012, s. 36).

Bünyesinde bilinç ya da şuur olarak isimlendirilen ve bir hazineye benzetilebilecek güç taşıyan canlı bir organizmayız. Ve hızını bilinç denen bu hazineden alan binlerce eylemin de failiyiz (Başgil, 2012, s. 29).

Tüm canlıların olduğu gibi hayvanların da doğuştan getirdiği birçok özellikleri vardır. Hayvanlar bünyelerindeki bu özellikleri ortaya koyarken de çevrelerindeki diğer canlılarla iletişim kurarlar. Kurdukları iletişim hayvanların fizyolojik ve psikolojik birçok ihtiyacını karşılamada önemli etkiye sahiptir. Ancak belirtmek gerekir ki her hayvanın doğuştan getirdiği farklı iletişim özellikleri olabilir. Bu özellikleri sayesinde de hayatlarını devam ettirirler ve neslin devamlılığını sağlarlar (Çalışkan ve diğerleri, 2014, s. 33).

İnsan ve hayvanlara bakan kişi her türün birbirinden farklı ya da üstün noktalarını öğrenecektir. Ve öğrendiğinde de ilim kazanma şerefi, düşünme ve konuşma cevherinin insanın hayvanlardan üstünlüğü olduğunu görecektir (Kınalızade, 1833, s. 174, 175). Hayvanlar tabiatlarının gereği içgüdüsel davranırken, insan akıllı bir varlık olmasıyla onlardan ayrılır (İz, 1982, s. 167).

İnsan ancak kendisini diğerlerinden farklı kılan özellik ve yeteneklerini kullanabildiği kadar kendi olur. Yaratıcının beklediği de zaten kendinin farkında olan, kendini bilen insan olsa gerektir (Mehmedoğlu, 2004, s. 15).

“Musa, ‘Bizim Rabb’imiz’ dedi, ‘var olan her şeye yaradılışındaki temel özellikleri armağan eden ve ayrıca her varlığı kendi yaradılışındaki amaç ve hikmete uygun niteliklerle donatan, onları daima iyiye ve güzele doğru yönlendirerek her şeye hedefini ve yolunu gösteren yüce Allah’tır. Kulağa duymayı, göze görmeyi, balığa yüzmeyi, kelebeğe uçmayı, toprağa bitki çıkarmayı ve ağaca çiçek açıp meyve vermeyi öğreten Allah, işte bize ayetleriyle kendisine kulluk etmeyi öğretiyor.” ([Taha, 57/9], Kısa Açıklamalı Kur’an-ı Kerim Meali, 2012, s. 299).

4.3.40. Vatanseverlik

Vatan: Doğup büyüyen, üzerinde yaşanılan ülke, memleket, yurt. (Doğan, 1990, s. 1137).

Vatansever:

Vatanını seven kimse, vatanperver, yurtsever. (Doğan, 1990, s. 1137).

Vatanseverlik: Vatansever olma durumu (TDK, 1998, s. 2335).

Kemal (1993/1873, s. 223) vatanı “Vatan öyle bir gâlibin şimşiri veya bir kâtibin kalemiyle çizilen mevhum hatlardan ibaret değil; millet, hürriyet, menfa’at, uhuvvet, tasarruf, hakimiyyet, ecdada hürmet, âileye muhabbet, yad-ı şebâbet gibi, birçok

hissiyat-ı ulviyenin ictimâ'ından hâsıl olmuş bir fikr-i mukaddesdir. ” şeklinde tanımlar. Bu tanımdan vatanın galip olan bir devletin kılıcıyla ya da eli kalem tutan birinin kalemiyle çizilmiş sınırlardan ibaret olmayıp millet, hürriyet, menfaat, kardeşlik, haklarımızı kullanma, hâkimiyet, atalara saygı, aileye sevgi, çocukluk hatıraları gibi birçok yüce duyguların toplanmasından oluşmuş, mukaddes bir düşünce olduğu kanısına varabiliriz. Gökalp (1986, s. 80) vatani üstünde oturduğumuz topraktan öte millî hars olarak görür. Toprak yalnızca millî harsı barındırır. Bu yüzden kutsaldır.

Şarşembiyava (2015, s. 176) vatanseverliği “Vatanseverlik en yaygın anlamıyla, vatanını sevmek ve vatani için her türlü özveride bulunma duygusudur.” şeklinde tanımlar. Güngör de (1995, s. 164) vatanseverliğin içinde fedakârlığın da bulunduğunu, vatan için yapılan fedakârlığın kendi mutluluğumuzu da garanti altına aldığını söyler. Bu nedenle bir memleketi savunanların her zaman işgal edenlerden daha cesur ve fedakâr olduğunu ekler.

Vatan ya da vatanseverlik denildi mi aklımıza gelecek isimlerden biri ve belki de ilki “Vatan” adlı makalesiyle Namık Kemal olsa gerektir. Namık Kemal İbret gazetesinin 121 numaralı 22 Muharrem 1290 sayısında neşredilen bu makalesinde vatan ve vatan sevgisi konularındaki görüşlerini ifade etmiştir.

Kemal (1993/1873, s. 223) insanın vatanını bebeklerin beşiğini, çocukların eğlenceyi, yaşlıların köşelerine çekilmeyi, evladın annesini, babanın ailesini sevdiğine benzer bir hisle sevdiğini söyler. Bu hissin alelade bir his olmadığını da belirtir. Güngör (1995, s. 164) vatani savunan kişiyi annesi, babasını, sevgilisini ölümden kurtarmak için uğraşan kişiye benzetir.

Kemal (1993/1873, s. 223) vatan sevgisi üzerinde durduğu makalesinde kişinin vatanını sevmek sebeplerini de bir bir sıralar: İnsan, hayatını başlatan ilk nefesi vatan havasında alır. Göz, dünyaya baktığında gördüğü ilk şey vatan toprağıdır. Vücudu vatanın bir parçasıdır. Kişinin hürriyeti, rahatı, yararı hep vatan sayesinde devamlı kalır. Onu dünyaya getiren atalarının mezarları ve dünyaya getireceği çocuklarının yeri vatanıdır. Vatandaşlar arasında dil ve menfaat birliği, gönül yakınlığı ve düşünce ortaklığı doğmuştur. Dünya içinde karşılaştırılsa vatan kişinin evi gibidir. Gökalp'e göre (1986, s. 81) vatan; dinî, ahlaki, bedii güzelliklerin bir müzesi, bir sergisidir. Vatanımızı kuvvetli bir aşkla sevmemiz bu samimi güzelliklerin toplandığı yer olduğu içindir. Güngör (1995, s. 164) kişinin vatani her yönüyle tanıyıp aile ocağını sevdiği gibi

vatanını da sevdiğinde vatanın onun için dünyanın herhangi bir yerinde bulunan toprak parçası olmaktan çıkacağını ifade eder.

Vatan ve millet sevgisi Türk kültüründe yüceltilen değerlerin başında gelmektedir. Türk insanı için vatan kutsaldır. Bu nedenle de erdemli olmanın başında vatanını ve halkını sevmek, onları korumak, yüceltmek ve asla ayrılmamak düşüncesi gelir (L. Doğan, 2009, s. 89). Vatan toprağı kutsal sayılır ve Türk değerlerinin en başında gelir. Vatan için ölmek bir şereftir. Türkler, vatan için ölmeye şehitlik gibi yüksek bir makam vermişlerdir. Şehitlik dinsel anlamda peygamberlikten sonra gelen en yüksek bir makamdır. Türk kültürü ile kültürleşmiş olan her Türk, bu yüksek makama ulaşmak ister (Tel, 2014, s. 700).

Vatan sevgisi insana pek çok fayda sağlar. Ancak kişi vatanını ondan bir fayda geleceğı için sevmeyiz. Aksi takdirde vatan için ölmeyiz. Vatanseverlik bu esas gözetilerek öğretilmelidir (Güngör, 1995, s. 163). Şarşembiyava'ya göre (2015, s. 176) her türlü sıkıntıya katlanan ve vatanın geleceğini düşünüp onun için savaşanlar; vatanını en çok seven halk yığınlarıdır. Gökalp (1986, s. 81) vatanımızı en çok seveceğimiz anın millî harsımızı bütün güzellikleriyle meydana çıkardığımız an olduğunu düşünür. Ayrıca millî harsımızı meydana çıkardığımızda şiddetle seveceğimiz bu sevimli vatan uğruna şimdiye kadar yaptığımız gibi yalnız tehlike zamanlarında hayatımızı değil, barış ve sükûn anlarında da kişisel ve toplumsal tüm ihtiraslarımızı feda edebileceğimizi savunur.

Güngör (1995, s. 164) kişinin vatanının özellikleri tanıtılarak yetiştirilmesi gerektiğini söyler. Vatanının özellikleri hatıralarının ayrılmaz bir parçası hâline geldiğinde aradaki bağın, bağlılık ve sevgiye dönüşeceği görüşündedir.

S. Yazıcı ve F. Yazıcı (2010, s. 649) yurtseverlik eğitiminin ülkelerin sahip oldukları siyasal, toplumsal, kültürel ve eğitimsel yapıya göre farklılık gösterse de tüm eğitim programlarında örtük veya açık biçimde yer aldığını söyler.

4.3.41. Vefa

Vefa:

Sevgide sebat, sevgide durma, sevgi bağlılığı. (TDK, 1998, s. 2338).

1. Sözüne yerine getirme, sözünde durma, borcunu ödeme. 2. Sevgi, dostluk ve bağlılıkta sebat. 3. Yetme, yetiştirme. (Doğan, 1990, s. 1139)

Vefasız: Vefası olmayan, sevgisi çabuk geçen, hakikatsiz. (TDK, 1998, s. 2338).

Kınalızade (1833, s. 115) vefayı din, akıl ve örf yönünden kötü görülmeven hususlarda herkesin hakkını korumaya dikkat etmek olarak görür.

Vefanın günümüz dünyasında unutulmaya yüz tutmuş önemli bir değer olduğunu belirterek söze başlayan Gürer (2015, s. 76) vefanın dinimizdeki yerinin çok yönlülüğüne de dikkat çeker.

Yapılan iyiliklerin, verilen nimetlerin, gösterilen özenin takdir edilip unutulmaması konularını içeren vefa bireyin hem diğer insanlarla, hem tüm canlılarla hem de Allah ile ilişkisinde merkezî bir yerde bulunmaktadır. Bu konumundan dolayı vefa hem bireysel hem de toplumsal manada sevgi, beğenme, onaylama duygularının kalıcılılaşmasına, artarak devamına araç olmaktadır (Gürer, 2015, s. 76). Vefa samimiyet, sadakat, bağlılık, sabır gibi erdemlerle de yakından ilişkilidir. Vefa karşılıklı ilişkilerimizde bir ölçü olarak kullanılabilir (Hökelekli, 2013, s. 231).

Vefa sayesinde insanlar arasında ılımlı, verimli işler gelişir; insanların yardım kapısı açık olur. Vefakâr insanlar sözlerinde durdukları gibi orta halli yardımseverlikten de asla vazgeçmezler. Ayrıca Allah'ın vermiş olduğu mal ve mülkten muhtaçlara yardımı bir vefa duygusu olarak kesmezler (Kınalızade, 1833, s. 115). Vefa kişinin yakınları ile ilişkilerinde çıkarlardan uzak durmayı, kendini sadık biçimde dostlara adamayı, söz verdiğinde yerine getirmek için en yüksek bağlılığı ifade eder (Hökelekli, 2013, s. 229).

Akgün'e göre (1997, s. 4) vefa göstermek, insanlığın ayırıcı özelliklerinden biridir. Ancak vefakâr olan insan, insan olur ve böyle bir insan da insanlık adını yüceltebilir.

Dostluk ve yardımlaşmanın yurttaşlar arasında sürekli biçimde korunup gözetilmesi, bu durumu bozacak her türlü söz ve davranışın da kötü kabul edilmesi vefadır (Pazarlı, 1972, s. 203).

Vefa değerinin eksikliği çeşitli üzücü olaylara yol açabilir. Bizlere bakıp büyüten anne babalarımızın yaşlandıklarında unutulmaları bunlardan biridir. Bu gibi üzücü olayların yaşanmaması için aile hayatından başlayıp sosyal hayata kadar her alanda bu değer doğru biçimde kazandırılması gereklilik hâline gelmiştir (Gürer, 2015, s. 77). Vefa değerinin kazandırılabilmesi için aile üyeleri eş ve dostlarını aramalı,

sevinç ve üzüntülerine ortak olmalıdır. Çocuklara vefat eden akrabalar da anlatılmalıdır. Ziyaretlerde ve misafir geldiğinde çocuklar da orada olmalıdır (Hökelekli, 2013, s. 242).

4.3.42. Yardımseverlik

Yardımseverlik:

Yardımsever olma durumu. (TDK, 1998, s. 2397).

Yardımsever olma hâli, hayırseverlik. (Doğan, 1990, s. 1158).

Yardımsever:

Yardım etmekten hoşlanan kimse, hayırsever. (TDK, 1998, s. 2397).

Yardım yapmaktan hoşlanan kimse, hayırsever. (Doğan, 1990, s. 1158).

Yardım konusu asla tek taraflı sanılmamalıdır. Zira her zayıf kişinin kendince güçlü bir tarafı vardır. Yardım karşılıklı bir olgudur (İz, 1982, s. 192). Vatandaş (2003, s. 149) yardım ilişkisinde taraflardan birisini yardımsever, diğer tarafı ise yardıma muhtaç kesim oluşturduğu bilgisini verir.

Vatandaş'a göre (2003, s. 150) Türkiye'de, bütün toplumlarda olduğu gibi toplumsal yaşamın bir zorunluluğu olarak doğmuş bulunan yardımlaşma, önemli ve bu önemine bağlı olarak da kutsanan bir yüksek değerdir.

Yardımseverliği, önemli ve yaygın bir toplumsal değer olarak gören Vatandaş (2003, s. 149) toplumsal hayatta karşılaşılan ve çözümünde zorlanılan problemlerin, yardımlaşma yoluyla kolaylıkla çözülebileceğine inanır. İnsanlar çok farklı konularda birilerine yardım edebilirler. İz'e göre (1982, s. 190) yardımlaşma toplumun temelini atıp ardından o toplumu kuvvetli toplumlar arasına katacak, birlik ve bütünlüğü sağlayacak temel değerlerden biridir.

Bir toplumda muhtaç fazla olmasına karşın para azınlığının elinde toplanmışsa bu o toplumda insanların yardımlaşmadığının göstergesidir. Ve toplum uçuruma sürükleniyor demektir. Buradan hareketle yardımlaşmanın zengin ve muhtaç farkını ortadan kaldıracığı, toplumda gereken dengenin yardımlaşma ile sağlanacağı sonucuna ulaşılır (İz, 1982, s. 193). Yardımlaşma iyilikleri teşvik ve kötülüklerden uzaklaşma şeklinde olmalıdır (Sert, 2009, s. 396).

Modern devletin yoksul kesimleri koruyucu yöndeki sosyal sorumluluklarının bir gereği olarak ortaya çıkan kamusal ya da sosyal yardımlar yoksulların korunmasında önemli bir araçtır. Sosyal yardımların temel amacı, muhtaç kişilere, muhtaçlık

koşullarını ortadan kalkıp yardım almadan hayatlarını sürdürebilecek duruma gelinceye kadar gelir güvencesinin sağlanmasıdır (Öğülmüş, 2011, s. 84).

Günümüzde bazı hukuk sistemleri, insanlara şahit oldukları bir acil durumda yardım etmeye yönelik belirgin bir sorumluluk yüklerler. Mesela Kanada’da hayatı tehlikede olan her insanın yardım alma hakkı vardır. Bu hak Kübek İnsan Hakları ve Özgürlükleri Sözleşmesi’yle güvence altına alınmıştır. Bu yüzden insanlara yardım etmek hukuki bir görevdir (Çaksu, 2013, s. 15).

Demirkol (2015, s. 422) sosyal ve medeni bir varlık olduğunu söylediği insanın diğer insanlarla yardımlaşmadan yaşayamayacağını ifade eder. Karşılıklı yardımlaşmayı, denklik, eşitlik ve orantıyı bozmayacak şekilde insanların birbirlerine hizmet etmesine bağlı görür.

Herkes kendi güç ve yeterliliklerine göre yardım eder. Hiçbir yardım küçük görülmemelidir. Kişi mal konusunda yardım edebileceği gibi güç ve kuvvetiyle ya da bilgisiyle de yardımda bulunabilir (İz, 1982, s. 191).

“İyilikleri yaygınlaştırma ve kötülükleri engelleme konusunda birbirinizle yardımlaşın; günah işlemek ve düşmanlık amacıyla yardımlaşmayın.” ([Maide 5/2], Kısa Açıklamalı Kur’an-ı Kerim Meali, 2012, s. 109).

4.3.43. Yerinde Davranma / Toplumsal Rollere Uygun Davranma

Bireyler yer aldıkları toplum içinde üzerlerine aldıkları rolleri yerine getirir. Her toplum kişiden üstüne aldığı rolü en iyi biçimde yerine getirmesini bekler. Her rolün bireye yüklediği sorumluluklar olduğu gibi verdiği ayrıcalıklar da vardır (Özkalp, 2004, s. 46).

Bireyin, toplumca kabul edilmiş ahlaki değerlere uygun davranış kalıplarını benimsemesinde kültürel normların önemli katkıları vardır (Şengün, 2007, s. 217). Eroğlu (2015, s. 300) sosyal normların toplum içerisindeki insan davranışlarını düzenlediğini belirttiğinden sonra bunları moda, teamül, görenek, âdet, gelenek, örf ve töre şeklinde sıralayabileceğimizi belirtir. Bu kavramları kesin tanımlar ve sınırlarla birbirinden ayırmayı oldukça güç bulur. Özkalp’e göre (2004, s. 46) kişinin yerine getireceği rolleri toplum içindeki bir takım normlar belirler.

Rol, yaptırım gücü bulunan standartlara -ki bunlar toplumsal normlardır- göre yerine getirilir. Bu durumda rol, toplumsal normlara uygun davranmaktan başka bir şey

değildir (Ceylan, 2011, s. 100). Sahip olunan roller toplumun bizden istediklerini yapmamıza yardımcı olur. Roller sayesinde insanlar bir arada düzgün biçimde yaşar. Rollerin getirdiği toplumsal sorumluluk da kargaşayı önler (Özkalp, 2004, s. 46, 47).

Bir taksiye bindiğimiz zaman şoförün bizi isteğimize uygun yere götürmesini, bir annenin çocuklarına iyi bakmasını, öğretmenin öğrencileriyle titiz bir biçimde ilgilenmesini bekleriz. Çünkü toplum rollere uygun davranışlar sergilememiz beklentisindedir. Biz de her ortamda uygun roller oynayarak uygun davranışlar sergileriz (Özkalp, 2004, s. 46).

Statü ve rol kavramları bir madenî paranın iki yüzü gibidir. İnsanlar işgal ettikleri statüye uygun roller sergilerler. Profesör statüsündeki bir insanın rolü öğrencilerine karşı hocalıktır. Ancak profesörün duruma göre meslektaş, yazar, danışman ya da baba rolü de üstlenmesi gerekmektedir (Özkalp, 2004, s. 46).

Kınalızade'nin (1833, s. 98) Ahlâk-ı Alâî'sinde "Bir melekedir ki, onunla istekleri elde etmek ve aramakta her maddeye münasip olan had ve miktarı korur, riayet eyler. Şöyle ki, ne vacip olan şeyi terk ve ihmal eder, ne de yeri ve gereği olmayanı alıp kullanır." şeklinde açıklanan hüsn-i taakkul maddesi yerinde davranma bahsi içine alınabilir. Zira bu maddede her maddeye gerekli sınır ve miktarı koruyarak buna uyulması gerektiği üzerinde durulmuştur. Sadece yeri ve gereği olandan münasip miktarda kullanılmasının uygun olacağı vurgulanmıştır.

4.4. Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları, İlköğretimin Amaçları, Ortaöğretim Temel İlkelerinin Vurguladığı Değerleri Örnekleyen Masallara İlişkin Bulgular

Enginün'e göre (1987, s. 57) masallar insanlığın binlerce yıllık tecrübesini, arzularını, özlemlerini ifade eder ve bunları bazen çok gerçekçi bazen de çok fantastik boyutlarda verir.

Öztürk (1986, s. 125) birçok masalda insanlığın değişmez duygu ve düşüncelerinin ortak tema olarak işlendiklerini bu duygu ve düşüncelerin işlenmesinde ve onlara anlam kazandırmada kullanılan malzeme, motif ve düşünceye canlılık kazandıran tiplerin millî olduğunu ifade eder.

E. Gökşen'e göre (1955, s. 550) masalın bünyesindeki hayal, duygu, hareket ve ifade nitelikleri arasında bir ahlakilik de vardır. Masal, her ne kadar doğrudan doğruya bir telkin vasıtası değilse de dolaylı olarak ahlakidir.

Halk masallarının temalarının yalnız güçlü olmadığını söyleyen Demiray (1977, s. 103) bu temaların aynı zamanda nesnel ve anlaşılır nitelikte olduğuna dikkat çeker. Masallardaki güçlü temaların dün olduğu kadar bugün de geçerliliğini koruduğunu belirtir. Bu temaları âdeta masalın belkemiği olarak görür.

Öztürk (1986, s. 126) insanlığı asırlar boyu meşgul eden, düşündürten ya da etkileyen “adalet, güzellik, zulüm, baskı, zenginlik, fakirlik, kıskançlık, iyilik, tabiat, insan ilişkileri, ahiret” gibi kavram ya da tutkuların masallarda işlenen müşterek konular olduğuna dikkat çeker.

Sakaoğlu'na göre (2013, Bölüm 1, s. 9) bütün masalarda, dinleyicileri iyiliğe, güzelliğe, doğruluğa, dürüstlüğe, çalışkanlığa sevk eden bir mesaj verilir. Bu sebeple her masalın sonunda iyiler mükâfatlandırılır (muradına ererek, padişah olarak; padişahın kızıyla evlenerek, kırk gün kırk gece düğün yaparak, *vb.*), kötüler ise cezalandırılır (kırk katır, kırk satır seçimi ile, hile ile, geldiği yerden tekrar eski yerine gönderilerek, *vb.*).

Kurnaz'a göre (2011, s. 11) masal bir eğlence ve eğitim aracı olarak bütün milletlerde görülen bir türdür. İnsanlığın hayat ve tabiat karşısındaki ortak duygu, düşünce ve hayallerini konu alırlar.

Binyazar (2015, s. 7) masalda geçen olaylar birbirine benzer gibi görünse de, her birinin ayrı bir duygu yoğunluğunun, yaratıcı düşüncenin ürünü olduğunu söyler. Her birinden çıkarılacak ayrı sonuçlar olduğunu da ekler.

“Genellikle halk masallarının temaları açık ve sağlamdır. Tema masalın vermek istediği fikir, ilgi merkezi, yani anlatılmak istenen duygu ve düşüncedir.” (Demiray, 1977, s. 103).

Sakaoğlu (2009, s. 15) masalları okudukça kurgularının son derece sağlam olduğunu gördüğünü söyler. Her masalda, bir modern hikâyede görülebilecek yapı sağlamlığı olduğuna değinir.

Öztürk'e göre (1986, s. 139) masallara bütünlük veren masal çizgisi devamınca asıl kahramanın yanında isteyerek ya da tesadüfen yer alan ikinci veya üçüncü derecedeki şahıslar bir bütün olarak masala özellik kazandırır. Bu sayede de savunulan tema veya hayat anlayışı bu bütünlük içinde sergilenme imkânı bulur.

Günay “Mutluluk ve başarı, hüner ve emek karşılığı kazanılır.” ana fikrinin bütün masalarda hâkim olduğunu söyler (1987a, s. 131).

4.4.1. Adalet ve Çiçek Ağacı

Değer: Adalet ve Güzel Huylu Olma

Kullanılacak Masal: Adalet ve Çiçek Ağacı

Masal Künyesi: Zhamakina, A. (2009). *Kazak Masalları Üzerine Bir İnceleme*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Masalın Sayfa Aralığı: 285 – 287.

Masalın Özeti:

Şehrin birinde yaşayan bir çift varmış. Çok fakir olduklarından yalnızca bir tarlaları bulunuyormuş. O tarlayı da ekip biçecek hayvanları olmadığından başka bir komşularına satmışlar. Komşuları tarlayı ekerken toprak altında bir testi bulmuş. Bu testinin içi altın doluymuş. Tarlanın yeni sahibi testiyi doğruca tarlayı satın aldığı komşusuna götürüp vermiş. Tarlanın eski sahibiyse tarlayı sattığını, altınların artık tarlanın yeni sahibinin olduğunu düşünüyormuş.

İkisi de fakir olan bu iki adam, altınları kimin alması gerektiği üzerine çokça tartıştıktan sonra anlayamayıp padişaha fikir sormaya gitmişler. Padişah bu iki adamın da bu kadar adaletli olduğuna şaşırılmış. En sonunda eğer çocukları varsa çocuklarını evlendirerek altınları da onlar için harcamalarını söylemiş. Bu fikir iki adamın da gayet hoşuna gitmiş. Çocuklarını birbiriyle evlendirerek altınları onlar için kullanmışlar.

Zaman geçtikten sonra altınları buldukları yerde bir çiçek ağacı yetişmiş ve altın vermeye başlamış. Ülkenin padişahı bunu görünce çok şaşırılmış ve sırrını öğrenmek için kambur bir ihtiyara gitmiş. İhtiyar onu bir sonraki şehirde oturan abisine göndermiş. Padişah o şehre de gitmiş. Bulduğu kişi kardeşinden daha da genç gösteriyormuş. Bu ikinci kişi de sırrı diğer abisinin bildiğini söylemiş. Padişahın gördüğü son adam diğerlerinin abisi olmasına rağmen onlardan daha genç duruyormuş.

Padişah adama altın veren ağacın sırrını sorduktan sonra nasıl olup da kardeşlerinden daha genç gösterdiğini de sormuş. Adam her şeyi anlatacağına dair padişaha söz verdikten sonra onu yemeğe davet etmiş. Yemekten sonra karısından karpuz istemiş ve kadının getirdiği karpuzu beğenmeyip birkaç kere yenisini getirmesi

için göndermiş. Karısı da itiraz etmeden sanki yeni karpuz getiriyormuş gibi hep aynı karpuzu getirmiş. Çünkü evde başka karpuz yokmuş.

Adam padişaha kendi karısının akıllı ve uysal olduğunu, bunu da hiç itiraz etmeden defalarca karpuz için gidip gelmesinden anlayabileceğini söylemiş. Bu yüzden de yaşlanmadığını belirtmiş. Ortanca kardeşinin karısının biraz sinirli biraz da iyi bir kadın, küçük kardeşinin karısının çok sinirli bir kadın olduğunu ve yaşlanmalarının sebebinin de eşleri olduğunu açıklamış.

Altın veren çiçek ağacının hikâyesini anlatan adam “O iki adamın iyi yaşamı” için bu ağacın gönderildiğini, sadece o adamların talihi olduğunu, bu yüzden da yabancı birinin bu ağaca yaklaşmadığını söylemiş.

Değerle İlgili Bulgular:

Satın aldığı tarladan çıkan altın dolu bir testiyi tarlanın eski sahibinin hakkı olduğunu düşünerek ona götüreren bir adam ve tarlanın eski sahibi arasında geçen olaylarla başlayan masalda hâkim düşünce “adalet” olsa gerektir. Çünkü her ikisi de fakir, paraya ihtiyaç duyan insanlar olmalarına rağmen tarladan çıkan altın dolu testinin kendilerinin değil diğerinin hakkı olduğuna inanmaktadır. Bu durum adaletin “Adalet, kişilerin sahip oldukları hakların belirlenmesine ve belirlenen hakların sahiplerine teslim edilmesine yarayan ölçüttür.” (Diyanet İşleri Başkanlığı [DİB], 2015, s. 163) tanımıyla da örtüşmektedir.

İki adam arasında altınları almak değil âdeta almamak üzerine bir tartışma yaşanır. Çünkü tarlanın yeni sahibi altınların tarlanın ilk sahibine ait olduğunu düşünürken ilk sahibiyse tarla artık kendisine ait olmadığına göre altınların yeni sahibe verilmesi gerektiğini düşünür. Masaldaki her iki adam da hakka, adalete uygun davranmak istedikleri için bir türlü anlaşmaya varamazlar.

Günümüz insanının paraya olan büyük düşkünlüğü göz önüne alındığında bu iki adamın onurlu davranışı daha da kıymetlenecektir. Yüzyılımız insanının bilhassa maddi çıkarlar söz konusu olduğunda adil davranma gereği duymadığı ortadadır. Günlük hayatta da karşımıza çıkabilecek böyle bir olayda kişiler masaldaki kahramanların aksine altın dolu testinin karşıdakine değil kendisine ait olduğunu ispatlamaya çalışacaktır. Muhtemel olan şudur ki, böyle bir olay belki de şiddete varacak davranışlarla son bulup haber bültenlerinde dahi yer alacaktır.

Yukarıda bahsettiğimiz çöküntü, bu masaldaki adalet düşüncesiyle yer değiştirirse dünya daha yaşanılır bir yer olmaya yaklaşacaktır. Çünkü “Adalet mülkün temelidir.” anlayışını kaybeden bir toplumda, dolayısıyla da dünyada yaşamının insanları mutlu etmeyeceği görülmüştür.

Masalda altın ağacı gören padişah sorularına cevap ararken karşılaştığı üç kardeş üzerinden verilen mesajsa güzel huya sahip insanların hem muhatap olduğu kişileri hem de kendilerini mutlu edeceği, yormayacağıdır. Çünkü adam, padişaha akıllı ve uysal olduğu için övündüğü karısı sayesinde genç kaldığını, diğer kardeşlerininse eşleri sinirli olduğu için yaşlandıklarını belirtir.

İnsanlara tatlı, hoş sözler söylemeliyiz. İyi bir söz, hoş gidecek bir cevap, kişiler için hayırlı bir dilekte bulunmak, elbette ki kötü ve ağır sözler söylemekten yeğdir. İnsanların gönlünü alabilmek için servet dahi dağıtılsa faydalı olunamayabilir; ama güler yüzlü, hoş sözlü olunarak karşı taraf memnun edilebilir, kişi kendini daha çok sevdirebilir (Atay,1997, s. 61).

Günlük hayatın koşturmacasına bağladığımız sinirli ve hoşnutsuz tavrımızın hem ruhen hem de bedenen bize verdiği zararlar yapılan araştırmalarla ortaya koyulmaktadır. Padişahla konuşan adamın evde başka karpuz olmadığını bilmesine rağmen eşini tam on iki kez karpuzu değiştirmeye göndermesi karşısında bile kadının sakinliğini koruması, uysal davranışını sürdürmesi yani güzel huyu; masalı dinleyenleri de bu kadar sakin, uysal ve güzel huylu olmaya yönlendirecek güçtedir.

Kardeşlerinin, sinirli eşleri nedeniyle ağabeylerinden daha yaşlı göstermeleri de sakin, uysal, güzel huylu olunmadığı takdirde yaşanabilecek olumsuzluğu gözler önüne serer niteliktedir.

Umulur ki, masalı okuduktan sonra adalet düşüncesi ve güzel huylu olma isteği kişinin içine yerleşip kök salarak kişiyi yönlendirecektir.

4.4.2. Aslan ile Taşıyıcının Rastlantısı

Değer: Kalp Kırmama

Kullanılacak Masal: Aslan İle Taşıyıcının Rastlantısı

Masal Künyesi: Şamlıoğlu, E. S. (2013). *Kırım Tatar Masalları Üzerine Bir İnceleme*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Masalın Sayfa Aralığı: 283 – 284.

Masalın Özeti:

Dağdan ağaç taşıyarak geçimini sağlayan bir adam varmış. Bu adam dağa gittiği bir gün bir aslan görmüş. Aslandan korkmuş; fakat oradan geçmesi de gerekiyormuş. Yaklaştığında aslanı ayağından bir böcek ısırıldığını ve ayağın gittikçe şiştiğini görmüş. Yüklemeci, aslanın ayağındaki zehri akıtmış ve aslan yüklemeciye kendisine büyük bir iyilik yaptığı için teşekkür etmiş.

Yüklemeciye bir yeri kazmasını söylemiş ve o yerden bir küp altın çıkmış. Aslan yüklemeciye yaptığı iyilikler için bu altınları alıp kullanmasını söylemiş. Ondan her gün ormana bir çanak yiyecek getirerek kendisiyle yemesini istemiş.

Yüklemeci işlerini düzene koyduktan sonra aslana her gün bir çanak yemek götürmeye başlamış. Bir müddet sonra aslanın yemeğin içine salyasını akıttığını düşünerek onunla yemek yememeye karar vermiş. Aslan bu durumu anladıktan sonra yüklemeciye kafasına baltayla vurmasını, aksi hâlde kendisinin bunu yapacağını söylemiş. Yüklemeci aslanın kafasına baltayla vurduktan sonra aslan adama tam kırk gün sonra gelmesini söylemiş.

Yüklemeci kırk gün sonra aslanın yanına gitmiş. Aslan balta yarasını yüklemeciye göstererek açtığı yaranın kırk günde geçtiğini, lakin asıl yüklemecinin yaptıklarının kalbini kırdığını, incittiğini ve onların asla geçmediğini söylemiş. Yüklemecinin aslanla ilk karşılaştığı günkü tavırlarının değiştiğini, artık dost kalamayacaklarını söyleyerek onu kovmuş.

Değerle İlgili Bulgular:

Masalda ifade edilmek istenilen düşünce dağdan odun taşıyarak geçimini sağlayan bir yüklemeci ve bir aslan üzerinden verilmiştir. Yüklemeci aslanla ilk karşılaştığında onun böcek ısırıldığı için şişen ayağındaki zehri temizlemiştir. Aslanla dostlukları da bu şekilde başlamıştır. Yüklemeci masalın başında yardımsever ve yiğit bir adamdır. Ancak aslanın yardımıyla zengin olduktan sonra kendini aslandan daha üstün görmeye başlar. Aslanın doğası gereği yemek yerken salyasını yemeğin içine akıtması yüzünden onu hor görür. Yüklemecinin bu tavrından incinen, kalbi kırılan aslan ona bir ders verir.

Yüklemeciden kafasına baltayla vurmasını ister ve ardında da kırk gün sonra yanına gelmesini söyler. Yüklemeci aslanın yanına tekrar geldiğinde yarasının iyileştiğini söyler. Kendisini hor görüp inciten, kalbini kıran yüklemeciye en güzel dersi insanın vücudundaki yaranın en fazla kırk günde iyileştiğini; ama kendisinde açtığı yürek yarasının bir ömür geçmeyeceğini söyleyerek verir.

Yüklemeci ve aslanın yaşadıklarını anlatan bu masalda kimsenin kalbini kırmamamız gerektiğinin altı çizilmiştir. Burada aslan her ne kadar cüsse ve güç bakımından yüklemeciden üstün bir yırtıcı hayvan olsa da onun sözleriyle kalbi kırılır. Etrafımızda gördüğümüz kimseler de güçlü ve dayanıklı olsalar da yanlış davranışlarla onları incitebilir ve kalplerinin kırılmasına yol açabiliriz.

İnsanı üzen ya da gücendiren çokça sebep vardır. Kendisine haksızlık edilen, hakarete uğrayan, hor görülen, ahı alınan insanların gönlü yıkılır. Kaba saba davranışlarıyla insanı inciten bencil kişiler tahrip edici hareketler de sergiler. Muhataplarının kalplerini kırarak onların kalplerinde de kötü duyguların oluşmasına sebep olan bu kişiler dolaylı olarak manevi bir yıkıma da kapı aralarlar (Sağlam ve Yiğitoğlu, 2014, s. 40).

Masal, aslanın yüklemeciye kalbini kırmasının ondaki etkilerini anlatmasıyla bitiyor. Masalda yer almasa da yüklemecinin bu dersten etkilenmemiş olması düşünülemez. Çünkü aslanın yüklemeciye verdiği ders yaşadığı olayın onda bıraktığı etkileri doğrudan anlatır niteliktedir.

Bu masalın okuyucuları, kendilerini kimseden üstün görmemeleri, durum her nasıl gelişirse gelişsin kalp kırmamaları konusunda duyarlılık geliştirerek bu davranışları yapmamaya özen göstereceklerdir. Eğer böyle bir davranış kalıbı benimsemişlerse ve kalp kırılmışlarsa da bu durumu telafi etmeye, kalbini kırdıkları kişinin gönlünü almaya çalışacaklardır. Kalp kırmama değerini kazanan her birey diğer bireylerle daha sağlıklı ilişkiler kuracak ve topluma daha faydalı olacaktır.

4.4.3. Ayşe Kız ile Fatma Kız

Değer: Yardımseverlik

Kullanılacak Masal: Ayşe Kız ile Fatma Kız

Masal Künyesi: Yavuz, M. H. (2009). *Masallar ve Eğitimsel İşlevleri*. (Dördüncü Baskı). İstanbul: Ürün Yayınları.

Masalın Sayfa Aralığı: 494 – 496.

Masalın Özeti:

İki komşu aile ve bu ailelerin Ayşe ve Fatma adında iki kızları varmış. Fatmalar Ayşeleri hiç çekemezlermiş. Ayşeler yoksul, ama iyi kalpli insanlarmış. Yoksulluklarına bir çare bulmak isteyen Ayşe, evden ayrılıp yollara düşmüş.

Bir armut ağacına rastlamış. Ağaç kıza nereye gittiğini sormuş, Ayşe de çalışmaya gittiğini söylemiş. Armut ağacı kızdan dallarını budayıp toprağını çapalamasını istemiş. *“İleride bir gün meyvemi de yersin.”* demiş.

Ayşe yolda yıkık dökük bir çeşmeye rastlamış ve çeşme kıza *“Beni temizle tamir et. Gün gelir soğuk suyundan içersin.”* demiş.

Ayşe sonra da her tarafı küllerle kaplı bir fırın görmüş ve isteği üzerine onu da temizlemiş. Bundan sonra yolu üzerine çıkan bakımsız bir kuzuyla, hasta bir ata da yardım edip çok yorulan Ayşe, bir ağacın altında uyuyakalmış.

Kız uyandığında karşısında heybesi altınla dolu bir at görmüş. Bu at Ayşe'nin daha önce yardım ettiği atmış. Onu evine götüreceğini söylemiş. Yolda üşüyen Ayşe'ye daha önce yardım ettiği kuzu yünlerinden bir kazak vermiş. Yolda acıkan Ayşe'ye daha önce temizlediği fırın çörek vermiş. Çörekleri yiyen Ayşe susamış ve daha önce temizlediği çeşmenin buz gibi suyundan içmiş. Armut ağacı evine götürmesi için Ayşe'ye bir sepet armut vermiş.

Kızın geldiğini gören horoz *“Ayşe kız geliyooor, bir ata binmiş geliyoor, üürüüü . . . Atın heybesi de altınla dolu üürüüüü”* diye bağırmaya başlamış.

Bunları gören kıskanç komşular kendi kızları Fatma'yı da yola çıkarmış. Fatma ağacın yardım isteğini bir evin bir kızı olduğu gerekçesiyle reddedip söylenerek yoluna devam etmiş. Ayşe'nin geçtiği her yerden geçmiş; ama karşısına çıkan her şeyi çeşitli bahanelerle azarlamış, hiçbirine yardım etmemiş. En son atı da azarlayıp ağaç altında uyuyakalmış.

Uyandığında karşısında atı görmüş ve at kıza onu evine götüreceğini söylemiş. Atın heybesi meğer yılanlarla çıyanlarla doluymuş. Fatma yolda üşümüş; ama daha önce yardım etmediği kuzu ona kazak vermemiş. Acıkmış; ama fırın ona çörek vermemiş, susamış; ama çeşme su vermemiş. Dibinde bir sepet armut duran ağaçtan sepeti almak istemiş; ama ağaç sepeti *kızın başından aşağı boşaltmış.*

Kızın geldiğini gören horoz “Fatma kız geliyooor, atın üstünde geliyooor, üürüüü, atın heybesi de yılanlarla çıyanlarla dolu üürüüü . . .” diye bağirmaya başlamış.

Bunu duyan annesi Fatma’yı kucaklamış ve heybesini boşaltmış. Ortaya dökülen yılan ve çıyanlar Fatma’yı da annesini de sokarak öldürmüş.

Öte yandan ise iyi kalpli ve yardımsever Ayşe ve annesi de ömür boyu mutluluk içinde yaşamışlar.

Değerle İlgili Bulgular:

Masalda olaylar zinciri zıtlıkların çarpışması üzerine kurulmuştur. Masalda birbirine zıt özelliklere sahip iki aile ve bu iki ailenin de yine birbirine zıt özelliklerde iki kızı vardır. Fatma’nın ailesinin maddi durumu hakkında bilgi verilmese de kıskanç oldukları söylenmiştir. Ayşe’nin ailesininse yoksul; ama iyi kalpli insanlar oldukları belirtilmiştir.

Ayşe, ailesi yoksul olduğu için çalışmaya gidecek kadar fedakâr, yolda gerek kendisinden yardım isteyenlere gerek de yardım istemediği hâlde yardım ettiklerine bakılırsa gayet yardımsever bir kız.

Fatma ise ailesi gibi kıskanç, karşısına çıkan herkesi azarlayacak kadar gergin ve yardımsever olmak ne ise işte onun tam tersi özelliklere sahip, kendinden başkasını düşünmeyen bencil bir kız.

Ayşe’nin hiçbir karşılık beklemeden ailesi için para kazanmaya gittiği sırada bile karşısına çıkan ağacı budayıp çapaladığını, çeşmeye bakım yaptığını, fırını temizlediğini, bir kuzu ve bir ata da yardım ettiğini okuyoruz masalda. Ayşe’nin yaptığı tüm bu iyilikler onun ne kadar yardımsever bir kız olduğunu bize gösterir mahiyette olsa gerek.

Fatma’nınsa elini sıcak sudan soğuk suya sokamayacağını söyleyerek, hiç kimseye yardım etmediğini, bunun yerine karşısına çıkan her varlığı azarladığını okuyoruz.

Herkes kendi güç ve yeterliliklerine göre yardım eder. Hiçbir yardım küçük görülmemelidir. Kişi mal konusunda yardım edebileceği gibi güç ve kuvvetiyle ya da bilgisiyle de yardımda bulunabilir (İz, 1982, s. 191).

Masalda Fatma'nın davranışları ne kadar benmerkezli ve bencilceyse Ayşe'nin davranışları da o kadar diğerkâmdır.

Ayşe yardım ettiği at tarafından evine getirilmiş, üşüdüğü sırada yardım ettiği koyun kazak, acıktığı sırada temizlediği fırın çörek, bakım yaptığı çeşme su, budadığı ağaç da armut vermiştir. Ayşe yol boyu yaptığı tüm iyiliklerin karşılığını almış ve sonunda büyük bir zenginliğe de kavuşup ailesiyle mutlu bir şekilde yaşamıştır.

Fatma ise hiç iyilik yapmasa da vermeden alabileceğini düşünmüş; ama giderken terslediği hiç kimseden dönüş yolunda ihtiyacı olduğunda yardım görememiştir. Bencil olmasının cezasını da hem o hem de ailesi çekmiştir.

Masalda biri bencil diğeri yardımsever iki karakter üzerinden zıtlıklar çarpıştırılmak suretiyle yardımsever karakter ödüllendirilmiş, yardımsever olmayan karakter ise cezalandırılmıştır. Masal, okuyucusuna yardımsever olduğunda ödüllendirileceği, olmadığıdaysa cezasını çekeceği mesajını başarıyla vermektedir.

Görüldüğü üzere masalda baskın olarak verilen değer “Yardımseverlik” değeridir. Bu değer tüm masal boyunca yardımsever Ayşe ve bu değerini ona kazandırdıkları üzerinden verilirken yardımseverlik değerinden yoksun Fatma örneği üzerinden de yardımsever olmayan kişilerin yaşayacağı olumsuzluklar masal diliyle gözler önüne serilmiştir.

Masalı okuyanlar elbette ki tüm olumlu özellikleriyle yardımsever Ayşe kızı örnek alacak ve etrafında Fatma kız gibilerini gördüklerinde ona dahi yardım ederek kendine getirmeye çalışacaktır.

4.4.4. Bahtlı Kel

Değer: Dış Görünüşle Yargılamama

Kullanılacak Masal: Bahtlı Kel

Masal Künyesi: Asano, R. (2010). *Türkmen Masalları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Masalın Sayfa Aralığı: 130 – 134.

Masalın Özeti:

Eski bir zamanda bir padişah yaşıyormuş. Bu padişahın yetişkin üç tane kızı varmış. Bu kızlar evlilik çağına gelmelerine rağmen babaları onları evlendirmemiş.

Onlar da babalarına evlilik çağına geldiklerini bildirmek istemişler. Bunu anlatmak için de yaşlı bir kadından yardım istemişler.

Kadın pazardan bir geçmiş, biri olmuş, biri de yeni olgunlaşmaya başlamış üç kavun alıp babalarına yedirmelerini söylemiş. Babaları kavunları yiyince kavunların olgunluk durumlarını sormuş ve vezir de kızların artık evlenmek istediği için böyle bir yola başvurduğunu anlatmış.

Padişah kızlarını evlendireceğini duyurup yiğitleri sıraya dizmiş. Kızlarına da birer elma vererek hoşlandıkları kişileri vurmalarını istemiş. Büyük kız vezirin oğlunu, küçük kız bir bey oğlunu vururken küçük kız kimseyi vurmamış. Gelmeyen kişi olup olmadığını araştırmışlar ve Keloğlan'ın gelmediği anlaşılmış. Tutup Keloğlan'ı da getirmişler ve küçük kızın attığı elma Keloğlan'ı vurmuş.

Padişah büyük iki kızını evlendirip onlara çadır kurmuş, padişahlıktan gelen haklarını vermiş. Küçük kızına ise ne çadır kurmuş, ne de padişahlıktan gelen hakkını vermiş.

Keloğlan kızı alıp kulübesine götürmüş. Kız da oğlanı yıkayıp temizlemiş, temiz elbise giydirmiş. Kel de sıradan bir kel değilmiş, maharetli ve hikmetli biriymiş. Süleyman peygamber gibi bütün canlıların dilini anlıyormuş. Çocuk ava gidip av getirir, kız pişirmiş.

Padişahın büyük damatları kayınbabaları padişah olduğu için bütün gün yatar, arada da ava gidermiş. Padişah da onlara armağanlar verirmiş.

Padişah bir gün damatlarına canının av eti çektiğini söylemiş. Damatlar ava çıkmış. Keloğlan çağrılmamasına rağmen arkalarında gitmiş. Büyük damatlar av bulamamışlar ve Keloğlan'a birkaç geyik bulması için yalvarmışlar. Keloğlan da bacanaklarının vücuduna kendi damgasını vurması karşılığında avladığı geyiği onlara verebileceğini söylemiş. Onlar da bunu kabul etmiş.

Keloğlan hayvanlarla konuşabildiği için bir grup geyik çağırıp av yapmış. Bacanaklarının vücuduna damgasını basan Keloğlan geyikleri bacanaklarına vererek evine dönmüş.

Büyük damatlar avlarını eve götürüp padişahı da yemeğe çağırılmışlar. Padişah yemeği keyifle yedikten sonra damatlarına hediyeler vererek oradan ayrılmış. Padişahın büyük iki damadı korkudan ava çıkamaz olmuşlar. Büyük damatlarından davet gelmeyince padişah küçük damadını ziyarete gitmiş.

Küçük damat ve kız, kuş etlerinden yemekler bir de pilav yapıp sofrayı donatmışlar. Padişah yemeğini keyifle yerken pilavın altından at tezeği çıkmış. Padişah kızı ve damadını ayıplamış. Diğer damatlarının böyle olmadığını söylemiş.

O zaman Keloğlan büyük damatlarının aslında av yapmadığını, o avları kendinin bulduğunu anlatmış. Ve vücutlarına bastığı damgayla da bunu ispatlamış. Padişah damatlarını çağırıp onları tehdit ederek kovmuş.

Keloğlanı sarayına almış ve güvenilir adamlarından biri yapmış. Padişah ölünce yerine Keloğlan padişah olmuş.

Değerle İlgili Bulgular

Masal, padişahın evlenme çağına gelmiş üç kızının babalarına bunu anlatmaya çalışmayı istemeleriyle başlar. Kızlar muratlarına hasıl olup bunu anlatmayı başardıklarında babaları ülkesindeki tüm yiğitleri toplayarak kızların karşlarına dizer. Kızlarına ellerindeki elmayı kime atarlarsa onunla evleneceklerini söyler.

Büyük kız vezirin oğluna, ortanca kız da beyin oğluna atar elmalarını. Padişah bundan memnun olur. Zira padişah kızlarının olsa olsa bir vezir ve bey oğluna layık olacağını düşünür. Damat adaylarının huyunu suyunu bilmeden babalarının saygınlığına ve maddi durumuna dikkat eder.

Küçük kız yiğitlerden birini vuramayınca birinin kalıp kalmadığına bakılarak Keloğlan yaka paça meydana getirilir. Keloğlan dış görünüşünden dolayı yargılandığından yaka paça sürüklenir. Küçük kız elindeki elmayla Keloğlan'ı vurunca padişah sinirden küplere binerek kızını Keloğlan'a verir; ama gözünün önünden kaybolmalarını ister. Keloğlan, dış görünüşü nedeniyle yargılanmaya devam eder. Padişah diğer kızlarına ve damatlarına çadır diker, Keloğlan'la kızına dikmez. Diğer damatlarına ve kızlarına padişahlıktan hak verir, Keloğlan'la küçük kızına vermez.

Keloğlan karısını da alarak kulübesine gider. Aslında Keloğlan'ın herkesten gizlediği bir özelliği vardır: Hayvanların dilinden anlayabilme yeteneğine sahiptir. Ama bunu kimselere belli etmediği için dış görünüşüyle yargılanır, işe yaramaz biri olarak görülür.

Padişahın dış görünüşüyle yargılandığı, kendine denk, kızına layık görmediği için dışladığı Keloğlan padişahın hiçbir yardımı olmaksızın geçimini kendi başına sağlar. Padişahın, babalarının saygınlığından ötürü kendine denk gördüğü damatları ise akşama

kadar yatmaktan başka hiçbir iş yapmayı padişahın sırtından geçinirler. Buna rağmen padişah ekmeğini kendi kazanan Keloğlan'ı değil de diğer damatlarını hediyelere boğar. Keloğlan dış görünüşünden ötürü yargılanmaya devam eder.

Canı av eti isteyen padişah büyük damatlarını ava gönderir. Ancak gün boyu yatan bu damatlar av da bulamayıp onların arkasından giden Keloğlan'a av bulması için yalvarırlar. Keloğlan bunu onların vücuduna damgasını basmak şartıyla kabul eder. Damatlar çaresiz bu şarta razı olur. Keloğlan bunu yaparken sırası geldiğinde kendini dış görünüşüyle değerlendirerek küçümseyen padişaha kendine denk gördüğü damatlarının beceriksizliğini ispatlamayı düşünmüş olsa gerek.

Padişah damatlarının hazırladığı av sofrasında keyiflenir; ama onlar korkularından padişahı bir daha davet edemezler. Çünkü padişah onlardan bir daha av istediğinde ne cevap vereceklerini bilemezler. Padişah küçük kızının ve Keloğlan'ın kulübesine gitme fırsatı bulur o esnada. Keloğlan ve kız da babasına güzel bir sofraya donatır. Ama pilavın içinden at tezeği çıkınca padişah yine Keloğlan karşısında diğer damatlarını övmeye başlar. Bunun üzerine Keloğlan kendisini dış görünüşüyle yargılayarak küçümseyen padişaha damatlarının kendisine yedirdiği avları kendinin vurduğunu söyleyerek, diğer damatlarının beceriksizliğini padişaha ispat eder.

Padişah, Keloğlan'ı dış görünüşüyle yargıladığından pişman olmuş mu bilinmez; ama onu yanına saraya alır. Onun en güvenilir adamlarından olduğu gibi o öldüğünde de padişah olur.

İnsanların gerek Allah katında gerek de diğer insanlar nazarında kıymeti ne dış görünüşlerine ve mal varlıklarına göre değerlendirilir. Sadece niyet ve samimiyetlerine göre değerlendirilir (DİB, 2013, s. 141). Keloğlan da dış görünüşün aldattığı olduğunu, birini dış görünüşüyle değerlendirmenin yanlış olduğunu, dış görünüşüyle yargıladığımız birçok insanın çok çeşitli ve önemli özellikleri olabileceğini hem padişaha hem de masal okuyucularına ispatlamış olsa gerek.

Sokakta gördüğümüzde dış görünüşüyle bizde saygın bir görüntü oluşturan nice kimseler onları tanıdığımızda bu görüntünün altında gizledikleriyle canımızı sıkılmıştır. Ya da ilk gördüğümüzde dış görünüşü nedeniyle uzak durmayı düşündüğümüz insanlar da en yakın dostumuz olmuştur. Dış görünüş aldattıcıdır. Bu yüzden insanları dış görünüşle yargılayarak onlar hakkında yanlış kararlar almamalıyız. Tam aksine bir

insana saygın, yetenekli ya da becerikli diyebilmek için onları tanımamız gerektiğine inanmalıyız.

Masalda dış görünüşle yargılamama değeri padişah, kızları ve damatları arasındaki olaylarla açıklanmıştır. Bu masalı okuduktan sonra bizim de dış görünüşün aldatıcı olabileceği konusunda farkındalık geliştirerek hayatımızı bu doğrultu da şekillendirmeye çalışmamamız mümkün olmasa gerek.

4.4.5. Baktıbay Kadı

Değer: İşi Ehline Verme / Kabiliyete Uygun İş Seçme

Kullanılacak Masal: Baktıbay Kadı

Masal Künyesi: Zhamakina, A. (2009). *Kazak Masalları Üzerine Bir İnceleme*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Masalın Sayfa Aralığı: 311 – 313.

Masalın Özeti:

Geçimini odunculukla sağlayan ihtiyar bir adam varmış. Çocuğu olmayan bu adamın tek isteği bir çocuğunun olmasıymış. Bir gün yolda beze sarılı bir şey bulmuş ve içini açtığında bunun bir bebek olduğunu görmüş. Bebeği eve götürmüş ve karısı da çok mutlu olmuş. Buldukları bu çocuk için bir toy düzenleyip adını da Baktıbay koymuşlar.

Baktıbay yaşlılarına göre akıllı ve yetenekli bir çocukmuş. Çocukların arasında çıkan kavgaları çözdüğü için ona kadı lakabını vermişler.

Bir gün köyün asıl kadısının oğlu ve gelini yolda şeytanlara rastlamışlar. Gelin kocasının iki adama dönüştüğünü görmüş. Meğer şeytan yolda kocasının kılığına girerek tıpkı onun gibi davranmaya başlamış. Gelin hangisi kocası, hangisi şeytan bir türlü ayırt edememiş. Kadı oğlu ve şeytan yol boyu dövüşerek kadı evine kadar gelmişler. Kadı da bu işi bir türlü çözememiş; çünkü her ikisi birbirinin aynısıymış. Çocuğun annesi de kendi oğlunu tanıyamamış.

En sonunda kadı, komşu köydeki bir bilgeye durumu danışmaya karar vermiş. Kadı, eşi, oğlu, gelini ve şeytan beşi birlikte komşu köye doğru yola çıkmışlar. Yol boyunca da kadı oğlu ve şeytan kavga etmeye devam etmiş.

Baktıbay'ın yaşadığı köyün yakınına geldiklerinde çocuklar yolcuların kavga ettiğini görüp nedenini öğrenmişler. Onları kendi aralarında kadı lakabı taktıkları Baktıbay'a götürmek istemişler; ama yolcular bir çocuğun kendilerine faydası

olmayacağını düşünüp gitmek istememiş. Çocuklar onların mutlaka kendi akıllı ve adaletli kadılarına gitmelerini istediklerinden yola devam etmelerini engellemiş. Onları köye girmeye mecbur bırakmış.

Baktıbay olanları dinledikten sonra her iki gencinde soyunarak karşı tepeye çıkmasını, o tepeden de aşağıya doğru koşmalarını istemiş. Yere koyduğu testiye ilk girenin kazanıp gelini alacağını, diğerinin ise öldürülerek cezalandırılacağını duyurmuş.

İki genç de tepeye çıkmış ve bir süre sonra bir tanesi hızla gelerek testiye girivermiş. Çocuklar arkada kalanı tutmaya gittiğinde Baktıbay onu öldürmemeleri gerektiğini söylemiş. Herkes Baktıbay'ın az önce söylediği şeyden vazgeçtiği için şaşırılmış. O zaman Baktıbay, kadılara yakışır bir sakinlikle kalkıp *“Bu testiye giren insan değildir, şeytandır. Arkada kalan delikanlı ise insandır. Hangisinin şeytan olduğunu anlamak için bu yolu kullandım. Aslında bu testinin içine insan sığmaz.”* demiş.

Karısına kavuşan adam da kadı da çok mutlu olmuş. Kadı, halka akıllı kimselerin akıl vermesi gerektiğini söyleyerek Baktıbay'ı ülkenin kadısı ilan etmiş.

Değerle İlgili Bulgular:

Baktıbay Kadı masalının ana kahramanı Baktıbay, bir oduncunun bulup evlat edindiği, yaşlılarına göre daha akıllı, kabiliyetli bir çocuktur. Baktıbay akıllı ve uzlaştırmacı kararlarıyla diğer çocuklar tarafından kadı lakabıyla anılır olmuştur. Çocukların arasında çıkan uyuşmazlıkları çözdüğü için zamanla kavgalar azalmıştır. Çocukların Baktıbay'a verdiği kadı lakabı Baktıbay'ı kadılık mesleğinin gereklerine uygun bulduklarını göstermektedir. Çocuklar Baktıbay'ı kendilerinin kadısı olarak düşünürken onun özelliklerini göz önüne aldığı için kabiliyete uygun iş bulma/seçme konusuna dikkat çekilmiştir.

Çocuklar Baktıbay'a, onun akıllı ve adaletine yoldan geçen kişilerin de sorununu mutlaka çözebileceğine inanacak kadar güvenmektedir. Ve kadılık mesleğinin en önemli özelliklerinden birinin de güvenilirlik olduğu aşikârdır. Baktıbay çocuklar arasındaki uyuşmazlıkları çözerek bu güveni fazlasıyla sağlamış olsa gerektir.

Baktıbay köyün gerçek kadısının uğraşıp çözemediği, akıl yürütemediği bir konuyu bile olayı doğru değerlendirmesi, akıllı ve sakinliğiyle hemen çözmüştür. Bu olay üzerine köyün asıl kadısı da durumu değerlendirerek halka akıllı bir adamın akıl

vermesi gerektiğini söylemiş ve Baktıbay'ı yaşının küçük olmasına dahi aldırmadan kadı yapmıştır.

Masal bütünüyle incelendiğinde masalda işlenen değer iş ehline verme / kabiliyete uygun iş seçme olduğu aşikârdır. Masalı okuduğumuzda masalda geçen cümlelerden Baktıbay'ın akıllı, uzlaştırmacı, sakin, adaletli, güvenilir biri olduğunu tespit ediyoruz. Baktıbay bu özellikleri sayesinde önce çocuklar arasında kadı olarak anılmış, ardından da verdiği kararlar isabetli bulunarak gerçek kadı tarafından kadı atanmıştır. Buradan da anlaşılıyor ki her iş o işi yapabilecek yeteneklere sahip birine, o işin ehline verilmelidir. İnsanların işleri kabiliyetleriyle paralel olmalıdır. Atay da (1997, s. 77) işlerin ehil olana verildiğinde çözümlerin kolaylaşacağını, işlerin yoluna gireceğini söyler.

Masalda Baktıbay'ın kadı olmakla ilgili bir beklentisi olmadığı, ona kadı yakıştırmasının arkadaşları tarafından yapıldığı anlaşılıyor. Kadılık mesleği Baktıbay için biçilmiş kaftan olarak görülüp Baktıbay kabiliyetine uygun işe yakınlaştırılıyor.

Yaptığımız iş kabiliyetimize uygunsa insanlar verdiğimiz kararlardan memnun olur ve bizi işini iyi yapan, saygın biri olarak tanır. Ancak tam tersi durumdaysa bize verilen işi tam anlamıyla yapamadığımızdan işler aksar, yanlış kararlar vererek insanları mağdur edebilir, toplumdaki saygınlığımızı yitirebiliriz. Bundan dolayı kabiliyetlerimize uygun işler seçmeliyiz. Yeteneklerimiz doğrultusunda bir işte çalışırsak hem işimizden doyum sağlar hem de etrafımızdakileri isabetli hükümlerimizle memnun edebiliriz.

4.4.6. Ben Nasıl İt Oldum?

Değer: Varlık Sebebini Kabul / Fıtrata Uygun Davranma

Kullanılacak Masal: Ben Nasıl İt Oldum?

Masal Künyesi: Milci, E. Ç. (2006). *Başkurt Masalları ve Başkurt Türkçesindeki Sözcük Grupları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.

Masalın Sayfa Aralığı: 138 – 141.

Masalın Özeti:

Çok eskiden bir aile yaşarmış. Bu ailenin bir oğlu, bir kızı Yomşak isimli bir de köpekleri; komşularının da bir oğlu ve Muynak isimli bir köpeği varmış. Komşu

çocukları Rüstem ve Reşit dostça yaşadığı için köpekleri Yomşak ve Muynak da iyi anlaşmış. Fakat bir gün kötü bir büyücü onların köpeklerini kaçırmış. Çok üzölmüşler ve büyücüyle konuşmaya kardeşleri Gülşat'ı yollamışlar.

Büyücü köpekleri vermek için bir şart koşmuş. Çocukları köpeğe, köpekleri de insana dönüştüreceğini söylemiş. Gülşat çok üzüölüp ağlayarak dönmüş. Ancak çocuklar okula gitmeye üşendiğı için büyücünün bu şartını kabul etmiş. Büyücü bastonunu sallayınca istediğı olmuş.

Muynak ve Yomşak Rüstem ve Reşit'e; Reşit ve Rüstem de Yomşak ve Muynak'a dönüşmüş; ama davranışları aynı kalmış. Rüstem ile Reşit köpek olduklarına bakmadan masaya otururken, Muynak ile Yomşak da insan gibi davranmak yerine yere yayılıp kendilerine kemik atılmasını beklemişler.

Anneleri onları kovmuş; ertesi gün okula gitme vakti gelince Muynak ile Yomşak'ın peşine köpek gibi görünen Rüstem ve Reşit'te takılmış. Köpek gibi göründüklerine bakmadan konuşa konuşa gitmişler. İnsanlar, insan gibi konuşan köpeklere hayretle bakmış.

Okula vardıklarında Muynak ile Yomşak sınıfa girmeyi becerememiş; ama Rüstem ile Reşit'i de okula almamışlar. Öğretmen sinirli olduğı için Muynak ile Yomşak hırlamaya, havlamaya başlamış. Öğretmen okulda sanki insanlar değil de köpekler okuyor gibi davranışlar sergilendiğini söyleyerek Muynak ve Yomşak'ı müdürün odasına götürmüş. Onlar müdürün odasında öğretmenlerinin kolunu da ısırmışlar. Odaya Rüstem ve Reşit girdiğinde köpeklerin okula girmesine şaşırıp kalmışlar. İnsan gibi konuşmaları üzerine daha da şaşırmışlar ve bayılmışlar. Rüstem ve Reşit her şeyi anlatınca büyücüyü bulmaları için hep beraber yola çıkmışlar.

Büyücü şelalenin altında kazdığı bir mağarada yaşıyormuş. Çocuklar nasıl olup da büyücünün yanına gideceklerini düşünürken büyücü onları görmüş, görünce kahkahalarla gülmüş gülmüş, sonra uyumaya gitmiş.

O an şelalenin tepesinden bir oğlan inmiş ve suyun sesini duymazsa büyücünün uyanamayacağını, Gülşat'ın gidip büyücünün parmağından tutarak "Abri, babri, kakri, şarki. Oğlanlar köpeğe, köpekler oğlana dönüşsün." demesini söylemiş ve şelalenin tepesine çıkmış. Suyun sesi kesilmiş, sihirli sözcüklerden sonra Muynak ile Yomşak tekrar köpek olurken Rüstem ve Reşit'te yeniden insan olmuş. Kızcağız büyücünün

tılsımlı bastonunu alıp suya fırlatınca, büyücü bir baykuşa dönüşüp, mağaranın derinliklerine uçup gitmiş.

Şelale oğlanına da teşekkür eden çocuklar mutlu bir şekilde evin yolunu tutmuş.

Değerle İlgili Bulgular:

Masalımız Rüstem ve Reşit adlı iki dostun köpekleri Yomşak ve Muynak'ın da kendileri gibi dost olduklarının anlatılmasıyla başlamıştır. Masalda bir de Rüstem ya da Reşit'ten hangisinin kardeşi olduğu söylenmeyen Gülşat adlı bir kız vardır. Masalımızın üç insan iki köpek olmak üzere beş ana karakteri bulunmaktadır. Olağan bir hayatları olan bu beşlinin hayatları, ortaya çıkan bir büyücüden sonra değişip karmaşıklaşır. Zira büyücü çocukların köpeklerini kaçıtır. Masaldaki ilginç olaylar da böyle başlar.

Köpeklerini geri almak isteyen çocuklar kardeşleri Gülşat'ı büyücüyle konuşup onu ikna etmesi için gönderdiğinde büyücü çocukları köpeğe, köpekleri de çocuğa çevirdiği takdirde Muynak ve Yomşak'ı vereceğini söyler. Büyücü bunu isterken hepimize komik bir oyun oynayacak gibi durmaktadır. Başlangıçta büyücünün ortaya koyduğu şartın sebebini anlayamayız. Çünkü bunu yapmakla eline ne geçeceğini kestiremeyiz.

Masal ilerledikçe büyücünün insan yaptığı köpeklerin görünüş bakımından insana benzemesine rağmen köpek gibi davranmaya, köpek yaptığı insanların da köpek gibi görünmelerine rağmen insan gibi davranmaya devam etmelerinden mühim bir ders alacağımızı anlarız.

Büyücü her ne kadar çocukların köpek, köpeklerin de çocuk vücuduna girmesini sağlasa da onların mizacını değiştiremez. Varlık ve yaratılış sebeplerine uygun olarak insanlar köpek gibi görünse de insan davranışları sergilemeye devam eder; köpekler de insan bedeninde köpek gibi davranırlar. Çünkü dış görünüşümüz değişse de, varlık sebebimiz olan özelliklerimiz, doğuştan bizimle gelen, varlığımıza temel oluşturan özelliklerimiz aynı kalır.

Nitekim masalımızda da aynen böyle olur. İnsan bedenindeki Muynak ve Yomşak masaya oturmayı beceremez, kendilerine kemik atılmasını bekler, okula gittiklerinde nasıl davranacaklarını bilemez, yoldaki insanlara saldırır, öğretmeni ısırırlar ve en önemlisi de konuşmak yerine havlarlar. Köpek bedenindeki Reşit ve

Rüstem de yemeklerini masada yemek ister, okula girmeye çalışırlar, konuşarak insanları hayretler içinde bırakırlar.

Bunların sebebi olaylarda yerleri değişse de her varlığın yaratılırken sahip oldukları özelliklere göre davranmaya devam etmesi, bedenleri yer değiştirse de karakterlerin aynı kalmasıdır.

Masalda öğretmenin Muynak ve Yomşak'ın davranışları karşısında “*Sanki bu okulda insanlar değil de köpekler okuyor gibi*” demesi de esas olanın görünüş değil mizaç olduğunu, varlık sebebimizin asla değişmeyeceği gerçeğini kanıtlayan bir cümledir. Çünkü insan bedeninde de olsalar davranışlarının köpeğe benzemesi öğretmenin gözünden kaçmaz. Burada yapılan vurgu da önemli olanın varlık sebebimiz olduğunu kanıtlar.

Çocuklar başlarına gelen bu olaylardan sonra yanlış yaptıklarını fark ederler ve durumlarını düzeltmek isterler. Bunun için de büyücüyü bulmaları gerekmektedir. Büyücüyü bularak oradaki şelalenin de yardımıyla herkes kendi bedenine yani eski hâline döner ve masal bu noktada mutlu sona erer.

Mikro âlemden makro âleme kadar bir düzen içerisinde yaratılan kâinatta hiçbir şey boşuna var olmuş değildir. Kâinatta bulunana her şeyin bir varoluş gayesi vardır (Salman, Canbulat ve Yiğit, 2002, s. 80).

Yaradılıştan getirdiğimiz özelliklerimizi asla değiştiremeyeceğimizin farkına varmamızı sağlamak için anlatılan bu masal, varlık sebebini kabul değerini işlemiştir. Çocuklar sonunu düşünmeden kalkıştıkları iş yüzünden pişman olup eski hallerine, yaratılırken sahip oldukları özellik ve görünüme tekrar sahip olmak için mücadele ederler. Yanlış yaptıklarını kabul edip kendilerini köpek bedeninde de olsa insan gibi davranmaya zorlayan şeyin yaratılırken kendilerine bahşedilen özellikler olduğunu fark ederler.

Masal bittiğinde sonunu iyice düşünmeden böylesine büyük işlere kalkışmamamız gerektiğini anlarız. Üstelik varlık sebebimizi sorgulayarak değiştiremeyeceğimiz durumları kabulleniriz. Değiştirmeye çalışmamamız gerektiğini de kavrarız.

4.4.7. Bey'in Vaziyeti

Değer: Hatalardan Ders Çıkarma

Kullanılacak Masal: Bey'in Vaziyeti

Masal Künyesi: Şamlıoğlu, E. S. (2013). *Kırım Tatar Masalları Üzerine Bir İnceleme*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Masalın Sayfa Aralığı: 293 – 294.

Masalın Özeti:

Zamanın birinde bir bey ve bu beyin bir oğlu varmış. Bu bey'in oğlu akıldan biraz noksanmış. Bey zengin olmasına zenginmiş; ama oğlunun kendisi öldüğünde tüm malını harcayacağını ve garip kalacağını düşünüp üzülmüş.

Bey hastalandığında tavana yarım çuval altın saklamış, çuvalı bir tahtaya bağlamış. Tahtaya da bir ip takmış. Oğlunu yanına çağırarak kendisi öldüğünde malını mülkünü tüketeceğini tahmin ettiğini, bu durumda bu ipin ucunu boynuna bağlayıp asılması gerektiğini tembihlemiş.

Bey öldükten sonra oğlu elinde avucunda ne varsa onunla sadece parası için arkadaşlık edenlerle birlikte harcamış ve tüm parasını bitirmiş. Parası kalmadığında arkadaşları da onu terk etmiş.

Çocuk elinde kalan son birkaç kuruşla karnını doyurabilmek için ancak bir ciğer almış, evine giderken arkadaşlarının bir yerde eğlendiğini görmüş. Elindeki ciğeri kapı önündeki ağaca asıp yanlarına gitmiş; fakat arkadaşları onunla hiç konuşmamışlar. Bunun üzerine çocuk dışarı çıkmış; fakat ciğeri ağaçta göremeyince onu bir kuşun alıp götürdüğünü sanmış.

Büsbütün aç kaldığını düşünürken eski arkadaşlarına gidip “*Sizin yanınıza gelirken aldığım ciğeri ağaca asmıştım, kuş almış galiba. Bana birkaç kuruş verseniz de bir ciğer alsam.*” demiş. Fakat onlar çocuğa kuşun ciğeri almayacağını söyleyerek kovmuşlar.

Çocuk çaresiz eve gittiğinde babasının sözü aklına gelmiş. İpe asıldığında tavandan altın dolu bir çuval düşmüş. Ertesi gün çocuk çuvaldaki altınlardan bir iki tanesiyle gidip ihtiyaçlarını almış. Onun altın bulduğunu duyan sahte dostları da tekrar etrafında toplanmışlar.

Dostları toplandığında oğlan onlara babasından kendine bir sürü demir parçaları kaldığını onları da farelerin yediğini söyler. Sahte dostları çocuğa yaranmak için onu onaylamışlar. Fakat o “*Ciğeri kuş aldı dediğimde bana hiç biriniz inanmadınız, beni yalancıkla suçladınız. Şimdi farelerin demir yediğine inanıyorsunuz.*” diyerek hepsini evden kovmuş.

Değerle İlgili Bulgular:

Masalda babasından yüklü bir miktar miras kalan; fakat bu mirası savurganlıkla harcayan bir kahraman vardır. Bu kahraman yarını düşünmeden, arkadaşlarının samimiyetini test etmeden nesi var nesi yoksa onlarla harcamış, har vurup harman savurmuştur. Bir müddet sonra atalarımızın “Hazıra dağ dayanmaz.” sözünü haklı çıkarırcasına, müsrif harcamaları koskoca bir serveti bitirmesine yol açmış, elinde avucunda hiçbir şey kalmamıştır. Parası bittiğinde bolca parası varken yanında olan tüm dostları da çekip gitmiştir.

Parası bittikten sonra zor duruma düşen ve eski günlerde yanından hiç ayrılmayan dostlarından yardım isteyen kahraman onlardan istediği desteği göremez ve onların kendiyile sadece parası varken arkadaşlık eden sahte dostlar olduğunu geç de olsa anlar.

Çaresizce eve giden kahraman babasının dediği ipe kendini asmaya kalkar. Ne var ki o ip altın dolu çuvalın yere düşmesi içindir. Çuvaldan çıkan altınlarla karnını doyurmak için yüklü miktarda alışveriş yapan kahramanın sahte arkadaşları onun yine zengin olduğunu anlayarak yanına gider. Kahraman babasından kalan tüm serveti onlarla birlikte bitirmiş, onlarsa kahramana bir yemek parasını dahi çok görüp bir de onunla alay etmişlerdir.

Kahramanımız yaşanan olaylardan ve yaptığı hatalardan ders alarak arkadaş sandıklarının kendine parası için yaklaşan, parası olmadığına ona yüz çeviren kişiler olduğunu anlamıştır. Bu yüzden yanına tekrar gelen arkadaşlarını yanından kovmuştur. Sert’e göre (2009, s. 391) hata, insan olmanın bir sonucudur ve bundan dolayı herkes hata yapabilir. Önemli olan hata yapıp yapmamak değil, hatalardan ders çıkarmak, pişman olmak ve aynı hataya tekrar düşmemektir.

İnsanoğlu aklı, yorumlama, sorgulama, değerlendirme gücü sayesinde hatalarından ders çıkarabilen ve geçmişi hatırlayarak aynı hatayı ikinci kez yapmamaya

gücü yeten bir varlıktır. Yanılmak da insanoğluna özgü olduğundan dolayı olayları yanlış yorumlayabilir ya da sırf iyi niyetimizden dolayı aldatılabilir ya da yanlışlığa düşebiliriz. Masaldaki kahraman da belki biraz saf olduğundan ya da belki işlerin sonunu hesap edemediğinden dolayı arkadaş sandıklarıyla tüm servetini bitirmiş; ancak karnını doyurmaya dahi imkânı kalmadığında onlardan yardım görememiştir.

Hepimizin istediği elbette hatasız bir hayattır; ancak hata yapılmadan yaşanmış olunamayacağını öne süren kimseler de vardır. Mühim olan hatalarımızdan dersler çıkararak hataları tekrarlama konusunda ısrarcı olmamaktır. Hatalı davrandığımız bir durum olduğunu tespit ettiğimizde hemen bu hatamızdan ders çıkarmalı ve yolumuza devam etmeliyiz. Bu masalın okuyucuları da hatalarından dersler çıkararak kötü durumlardan ve onları üzen kişilerden uzak duracak gücü kendinde hissedecektir.

Yukarıda da açıkladığımız gibi masala hâkim olan değer “Hatalardan ders çıkarma” değeridir. Masaldaki kahraman gibi hatamızdan ders çıkarır ve aynı hatayı tekrar etmezsek ilerleme kaydedebiliriz. Yaptığımız hatadan dolayı zarar görsek de hatamızın bizi yenileyeceğini unutmamalım. Zira hatasız hayat yaşanmamış bir hayat olduğu gibi hatadan ders çıkarılmayan hayat da sürekli aynı güzergâhı izleyen bir dönme dolaptır.

4.4.8. Bijmapapah

Değer: Ön Yargılı Olmama

Kullanılacak Masal: Bijmapapah (Sümüklü Kalpak)

Masal Künyesi: Aslan, Z. (2012). *Karaçay - Malkarlarda Tılsımlı Masallar*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Masalın Sayfa Aralığı: 511 – 518.

Masalın Özeti:

Bijmapapah adıyla karşımıza çıkan kahraman babasına yardım eden kendi bir karış sakalı bin karış bir cüce sayesinde dünyaya gelmiş. Cücenin adama yardım ederken tek koşulu oğlunu belli bir yaşa geldiğinde uzaklara göndermesi ve oğlunun ancak evlendiğinde geri dönmesiymiş.

Bijmapapah büyüdüğünde babası ona olanları anlatmış ve babasının sözünü emir bilen çocuk yollara düşmüş. Yolda eski bir saraya rastlamış ve bu sarayda üç tane atla

karşılaşmış. Atlar Bijmapapah'a kendilerini almasını, ona yardımcı olacaklarını söylemişler. Daha sonra Bijmapapah'tan kendilerini insanlara göstermemesini, kuyruklarından birer kıl alarak ihtiyacı olduğunda o kılı yakmasını söylemişler.

Bijmapapah çobanların misafiri olmuş ve çobanlar ona Han'larından bahsetmişler. Han ona iş vermeyi kabul etmiş. Bijmapapah nedendir bilinmez kendini herkese deli gibi göstermiş. Sümüklü Kalpak anlamına gelen Bijmapapah lakabını da bu yüzden almış.

Öte yandan Han'ın kızları evlenme isteklerini babalarına bildirmişler. Han kızlarının eline ballı çörekler vererek kimi istiyorlarsa bu çörekleri onlara vermelerini istemiş. Büyük iki kız çörekleri komşu ülkelerin şehzadelerine verirken, küçük kız Bijmapapah'ı önceden görüp beğendiği için çöreği ona vermiş. Ablaları kızın bu hâline gülmüşler.

Han küçük kızının bu davranışına çok sinirlenmiş. Büyük kızlarına toy düzenlerken küçük kızının Bijmapapah'ı seçmesine razı olmayarak onları kümese yerleştirmiş.

Günler sonra Han hastalanmış ve yaşlı bir cadı Han'ın ancak aslan eti ve aslan sütüyle iyi olabileceğini söylemiş. Han'ın büyük damatları aslan eti ve aslan sütü aramaya gitmiş. Kimsenin aklına Bijmapapah gelmemiş.

Bijmapapah eski sarayda gördüğü atı yardımına çağırmış, aslan eti ve sütünü bulmuş. Yolda kendini tanıtmayarak hiçbir şey bulamayan damatlara et ve süttten biraz vermiş ve bunun karşılığında da damatların vücuduna kendi damgasını bastırmıştır.

Hana iyileşmesi için büyük damatların getirdiği et yeterli olmadığı için Han Bijmapapah'ın getirdiği eti burun kıvrarak da olsa yemiştir.

Günler sonra han yine hastalanmış; ancak Bijmapapah'ı aklına bile getirmemiş. İyileşmesi için lazım olan maral etini bulmaları için Han oğlu olan büyük damatlarını görevlendirmiş. Bijmapapah eski sarayda gördüğü atlardan birini daha çağırmış ve maral etini bulmuş. Yolda yine kendisini açığa vurmayıp hiçbir şey bulamayan damatlara kendi damgasını vücutlarına basma şartıyla etten bir parça vermiş.

Damatların getirdiği et yeterli olmayınca Han istemeye istemeye de olsa Bijmapapah'ın getirdiği etten yiyip iyileşmiştir.

Han, iyileşmesinin şerefine toy düzenlemiştir. Bütün halkı toplamış, uzak-yakın bütün hanları oğullarıyla birlikte çağırmış. Büyük damatlarına çok iyi atlara binmelerini

ve çok pahalı, gösterişli kıyafetler giymelerini buyurmuş. Bijmapapah Han'ın kendisini çağırmasına içerlemiş.

Toy başladığında atlardan aldığı kılları tutuşturarak kahramanca toya katılıp atları Han'a hediye etmiş. Toya gelen kahraman yiğidin Bijmapapah olduğunu kimse anlamamış. Üçüncü atla toya katıldığında her şeyi olduğu gibi anlatmış ve Bijmapapah olduğunu söylemiş. Büyük damatların aslında Han için hiçbir şey yapmadığını aslan etini ve sütünü de, maral etini de bulanın kendisi olduğunu anlatmış ve damatların vücuduna vurduğu damgalarla bunu ispatlamış.

Han diğer damatlarını kovarak yalnızca Bijmapapah'ı damatlığa kabul edip ülkesini ona vermiş. Ömürlerin sonuna kadar mutlu yaşamışlar.

Değerle İlgili Bulgular:

Metinde Bijmapapah yeteneklerini gizleyen ve Han'dan iş isterken kendini deli olarak tanıtan bir karakter olarak gösterilmiştir. Aslında Bijmapapah adı onun akıldan biraz noksan olduğunu düşünen işçiler tarafından ön yargıları dolayısıyla kendisine verilmiştir. Metinde karşımıza çıkan ilk ön yargı bu kısımdadır.

Han'ın küçük kızının Bijmapapah'ı görüp beğenmesi, herkesin ona deli gözüyle bakmasına karşın onu sevmesi kızın ön yargılardan uzak olduğunu bize gösterir.

Ablaları kardeşlerinin seçtiği adam karşısında ön yargılarına engel olamamış ve fazlaca gülmüşlerdir. Han, kızının Bijmapapah'ı seçmesine sinirlenerek ve muhtemelen "Han kızı nasıl olur da bir deliyle evlenir." diye düşünerek ön yargılı davranmıştır. Ve onları ceza olarak kümeste yaşamaya mahkûm etmiştir.

Han, hasta oluşunun ardından büyük damatlarını göreve gönderirken Bijmapapah'ı aklına bile getirmemiştir. "*O köleye böyle bir vazife vermek neye yarar?*" sözü de Bijmapapah'a yöneltilen ön yargıyı gözler önünde serer. Tüm ön yargılara rağmen aslan eti ve sütünü bulan Bijmapapah kendini yine de açığa vurmaz.

Han bir daha hastalandığında onu ilk iyileştiren kişi Bijmapapah olmasına karşın ön yargılarından dolayı onu aklına bile getirmez. Soylu olan iki büyük damadına güvenir. Ama Bijmapapah tüm ön yargıları alt edercesine Han'a lazım olan maral etini de bulur. Han Bijmapapah'a o kadar ön yargı besler ki onun getirdiği etle şifa bulacak olmasına karşın eti yemek istemez.

Han iyileşmesinin şerefine verdiği yemeğe bile çağırılmaz Bijmapapah'ı. Çünkü onu ne kızına ne de kendine layık bulmaz. Bijmapapah'a beslediği ön yargı devam etmektedir. Çünkü ön yargılar değişime karşı oldukça dirençlidirler. Bilişsel ya da duyuşsal süreçler de olsalar algılamalarımızı ve davranışlarımızı etkilediklerinden sonuçları önemli olabilir (Aydın ve Genç, 2014, s. 174-175).

Toy esnasında ortaya üç kez çıkan yiğidin Bijmapapah olduğu anlaşıldıktan sonra Han yaptıklarına pişman olur, ön yargılarından kurtularak soylu damatlarını kovar ve kendine sadece Bijmapapah'ı damat kabul eder.

Bu masalın okuyucuları masal bittiğinde insanları dış görünüşlerine göre yargılamamaları gerektiğini, ön yargılarımızdan arınmadıkça hata üstüne hata yapacağımızı, ön yargılı olduğumuz için kötü algıladığımız insanların aslında çok yetenekli olabileceğini, insanları yargılamadan önce daha dikkatli incelemelerde bulunulması gerektiğini öğrenir.

4.4.9. Cömert Kız

Değer: Cömertlik

Kullanılacak Masal: Cömert Kız

Masal Künyesi: Birdal, A. (2004). *Kuzey Azerbaycan Masalları Üzerine Bir İnceleme*. Yüksek Lisans Tezi. Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Masalın Sayfa Aralığı: 52 – 57.

Masalın Özeti:

Geçmiş zamanlarda çok zengin bir padişah varmış ve bu padişah sarayının kırk kapısından gelip geçen fakir fukaraya kırk kese gümüş para dağıtırmış. Bir gün padişah vezirine kendisinden daha cömert bir padişah olup olmadığını sormuş. Veziri de padişaha halka hükmeden bir kız padişah olduğunu, bu padişahın cömertlik ve merhamette kendisini geçtiğini anlatmış. Çünkü bu kız sarayının seksen kapısında fakirlere seksen kese altın para dağıtıyormuş. Bu sözler üzerine padişah bu hanım padişahı görüp sırrını öğrenmek istemiş ve yollara düşmüşler

Hanım padişahın sarayı önüne varıp bu zenginliği nasıl elde ettiğini sormuşlar. O da “*Şehirlerin birinde havanda altın dövüp havaya savuran yaşlı bir adam var. Bu adamın sırrını öğrenip bana söylerseniz size sırrımı söylerim yoksa söylemem.*” demiş.

Padişahla vezir yaşlı adamın yanına varıp olanı biteni anlatmış. Yaşlı adam da *“Buraya yedi gün uzaklıkta bir şehir var. Oradaki ayakkabıcının sırrını öğrenin ben de size kendi sırrımı anlatayım.”* demiş.

Padişahla vezir ayakkabıcıyı bulmuş. Bu adamın elindeki iğneyi önce dizine sonra da diline batırdığını görmüş Ayakkabıcıya olanı biteni anlatmışlar. Ayakkabıcı *“Benim sırrımı öğrenmek istiyorsanız falan şehirde elleriyle kafasına vurup sonra da ah eden kör oğlanın sırrını öğrenin.”* demiş.

Padişahla vezir yollara düşmüş ve kör oğlanı bulmuşlar. Kör oğlana hâlinin sebebini sormuşlar. Oğlan da başından geçenleri anlatmaya başlamış.

Çok fakir bu çocuk zorlukla geçinirken karşısına bir derviş çıkmış. Bir yolculuğa çıktığını onunla beraber gelirse çok mal mülk vereceğini söylemiş. Çocuk bu adamla yola düşmüş. Adam üç at alıp birine kendi binmiş, birine çocuğu bindirmiş ve birini de yedeğine almış. Vardıkları yerde o kadar çok altın varmış ki, üç ata da altın yüklemişler. Çocuk açgözlülükten ceplerine bile altın koymuş.

Tekrar yola koyulmuşlar. Şehre yaklaştıklarında adam iki atı yükleriyle çocuğa verip birini kendi almış. Önce kabul eden çocuk açgözlülüğünün esiri olarak ihtiyarın elindeki altınlara da göz dikmiş. Altınları alan çocuk ihtiyarın elindeki altın işlemeli bastonu da almak isteyince ihtiyar *“Oğul bu kadar açgözlü ve insafsız olma.”* dediyse de çocuk dinlememiş. Ardından kör olan çocuğu yine bu derviş evine bırakıp çocuk ne verdiyse almamış. İşte bu olaydan sonra çocuk tamahkârlığına ah vah eder dururmuş.

Kör oğlanın yanında ayrılan padişah ve vezir bu sırrı ayakkabıcıya söylemiş. Ayakkabıcı da başından geçenleri anlatmaya başlamış.

Ayakkabıcı fakir bir adammış ve kazandıkları ailesini geçindirmeye bile zorlukla yetiyormuş. Bir gün ayakkabısını tamir ettiren bir adam karşılığında bir altın vermiş ve her ayakkabısını tamir ettiğinde bir altın vermeye de devam etmiş. Çokça altın biriktiren adam bu adamın hırsız olabileceğini düşünerek padişaha haber vermiş. Padişahın adamları geldiğinde altın veren adam bir güvercine, verdiği altınlarda demire dönmüş. O günden sonra da adam iğneyi *“Ayaklarım kırılıydu da gitmeseydim.”* diyerek ayağına *“Kendi sırrımı kendi dilimle açığa verdim.”* diyerek de diline batırmaya başlamış.

Ayakkabıcının yanından ayrılan padişahla vezir bu sırrı havanda altın dövüp savuran ihtiyara söylemiş. İhtiyar başından geçenleri anlatmaya başlamış.

İhtiyar bir gün yolda giderken biri beyaz biri siyah iki yılanın sarıldığını görmüş ve yılanlara bir taş atmış. Taş beyaz yılanı yaralamış ve aradan iki saat geçmeden iki yılan gelerek adamı yılanlar padişahının çağırdığını söylemiş. Meğer taş attığı beyaz yılan yılanlar padişahının kızıymış. Adam kendine fenalık yapacaklarını sanarak korkmuş; ama adamı götürmeye gelen yılanlar padişahının kızının düşman yılanın oğluyla görüşmesini engellediği için adamı ödüllendireceğini söylemiş. Ayrıca adama yılanlar padişahı ona ne istediğini sorduğunda kırkıncı odayı istemesini söylemişler.

Adam yılanlar padişahının huzuruna çıktığında odalarından birini istemiş ve padişah ona kırk tane anahtar vermiş. Her odada birbirinden güzel şeyler varmış ve adam otuz dokuzuncu odada dayanamayıp o odayı istemiş. Çünkü bu odada iki değirmen sürekli altın öğütüyorlarmış. Kırkıncı odayı gördüğündeysen sabırlı olmadığına pişman olmuş. İşte ihtiyar adam bu değirmenin öğüttüğü altınları havaya savuruyormuş.

İhtiyar adamanın yanından ayrılan padişah ve vezir bu sırrı hanım padişaha söylemişler ve o da kendi sırrını anlatmaya başlamış.

Kız çok fakir bir hayat yaşıyormuş. Kafasından hep zenginlerin neden fakirlere yardım etmediği geçiyormuş. Ve eğer zengin olursa tüm fakirlere yardım edeceğini düşünüyormuş. Ormanda karşısına nur yüzlü bir adam çıkarak kıza *“Falan dağda bir ot bitiyor. O otu al, dağın altındaki kırmızı çeşmenin suyuyla karıştır. Ondan sonra o suyu bakıra sürersen bakır altın olur.”* demiş. Kız adamın dediklerini yapmış ve bakırın gerçekten altın olduğunu görmüş. Sayısı belli olmayan varlığını da fakir fukaraya dağıtmaya başlamış.

Kızın bu anlattıklarından sonra padişah kıza evlenme teklif etmiş ve varlıklarını fakir fukaraya beraber dağıtmaya başlamışlar.

Değerle İlgili Bulgular:

Kuzey Azerbaycan’da anlatılan bu masalda üzerinde önemle durulan başlıca konu “cömertlik”tir. Masal, varlığını halkına dağıtan cömert bir padişahın başından geçen olayları konu almaktadır. Masal bu padişahın kendinden daha cömert birinin olup olmadığını araştırması üzerine kurgulanır. Metnin tamamında fakir insanların çeşitli şekillerde zengin oluşu ve ardından da paralarını cömert bir şekilde dağıtmaları ya da cömertliğin tersi olarak mala tamah edip elindekileri de kaybetmeleri işlenmiştir.

Masalda sondan işleyen seyri biz başından anlatırsak havanda altın dövüp savuran adam yılanlar padişahının otuz dokuzuncu odasından aldığı altın öğüten değirmeden çıkan altınları saçarak cömertliğini göstermektedir. Öğüttüğü altını hırsa kapılmadan etrafa saçmaktadır. Elindekileri kendine bile ayırmadan dağıtan bu adam oldukça cömert bir masal kahramanıdır.

Ayakkabı tamircisi cömert bir müşterisinin ona verdiği altınları kötü düşünceleri nedeniyle kaybettiği için hep pişmanlık duymaktadır. Müşterinin cömertliğine karşı tamircinin nankör davranması elindekileri kaybetmesine yol açmıştır. Burada etrafımızdaki cömert kişiler hakkında kötü düşünmememiz gerektiği vurgusu yapılmaktadır.

Kör oğlan ise ona oldukça cömert davranan, iki eşek dolusu altın veren adamın işlemeli esasına bile göz dikerek açgözlülüğünün esiri olmuş ve tamahkârlığının cezasını da ömür boyu sürecek bir pişmanlık çekerek ve kör olarak ödemiştir. Burada kör oğlana kendine aldığından daha çok veren cömert adamın mala değer vermemesi ile kör oğlanın paraya aşırı derecede tamahı karşı karşıya getirilmiştir. Cömertlik övülürken mala tamah, cezalandırılması gereken kötü bir değer olarak ele alınmıştır.

Şehirdeki kapılarda geçenlere altın dolu keseler dağıtan hanım padişah da masalda cömertliğiyle takdir toplayacak bir kahramandır. Fakir bir kızken zenginlerin fakirlere yardım etmeme sebeplerini düşünen kız, zengin olduğunda tamaha kapılmamış, cömert davranarak elindekileri fakirlerle paylaşmaya başlamıştır.

Aydın ve Bekiryazıcı'nın (t.y., s. 245) "Cimriliğin zıttı olarak cömertlik insanın hiçbir dünyevi karşılık beklemeden çoğu kere de ondan bir istekte bulunmadan sahip olduğu mal ve paradan başkalarına, özellikle ihtiyaç sahiplerine gönülden gelerek, güler yüzle, başa kakmadan vermesi eylemidir." tanımı da masaldaki cömertliğin tanımıyla uyuşmaktadır.

Masaldaki cömert padişah ve kendinden daha cömert bulduğu hanım padişah evlenerek hem zenginliklerini hem de cömertliklerini iki katına çıkarlar. Güçlerini birleştirip daha zengin olduklarında bile elindekileri fakir ve fukaraya dağıtmaya devam ederler.

Masalın bütününde cömertlik sahip olunabilecek en güzel değer olarak ele alınmıştır. Masalda elindekileri hiçbir para hırsına kapılmadan, karşılık beklemeden, başa kakmadan ihtiyaç sahipleriyle paylaşan masal kahramanları okuyucuya cömertlik

değerini en güzel biçimde sunduğu gibi kötü niyetine ya da para hırsına kapılması sonucu ceza gören kahramanlarsa tamahın çirkinliğine dikkat çekmiştir.

4.4.10. Çoban Oğlu

Değer: Vatanseverlik

Kullanılacak Masal: Çoban Oğlu

Masal Künyesi: Şamlıoğlu, E. S. (2013). *Kırım Tatar Masalları Üzerine Bir İnceleme*. Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Masalın Sayfa Aralığı: 224 – 226.

Masalın Özeti:

Padişahın kızları babalarına evlenmek istediklerini yaşlarını temsil eden kavunlarla anlatırlar. Padişah yaş sırasına göre her kızına birer altın top vererek saray önünde toplanan delikanlılardan seçtikleri kişilere bu topu atmalarını istemiş. Büyük ve ortanca kız beğendikleri yiğitleri seçmişler.

Küçük kız sarayın önünde toplanan yiğitlerden hiç birini vurmamış. Padişah kızının neden kimseyi topla vurmadığını, sarayın önünden geçmeyen birinin kalıp kalmadığını sormuş.

“Kaz kümesini temizleyen Taz baş oğlan kaldı.” cevabını almış. Onu da çağırılmışlar, gelmiş. Küçük kız attığı topla onu vurmuş. Padişah buna razı olmamış bir kez daha denemişler. Kız yine onu vurmuş. Padişah kızına oldukça kızmış. Çünkü kızının seçtiği damatla komşu ülkelerin padişahlarının alay edeceğini düşünüyormuş. Padişah kızı Taz baş oğlanla evlenmesin diye “*Takdire baş eğmek istersen kaz kümesine git. Sana düğün yapmam. Çeyiz vermem.*” demiş.

Meğer Taz oğlan başındaki işkembesini çıkarıp, düldülüne binip, bayırlar eteğinde, gül bahçeleri içinde cesaret gösterirmiş ve padişahın küçük kızı bunu defalarca seyretmiş. Korku bilmez bu yiğidin gür siyah saçlarını, fidan boyunu beğenip, ona gizliden sevdalanmış.

Kız, kaz kümesine gidip onunla evlenmek istediğini söylemiş ve Taz baş oğlan da kabul etmiş.

Aradan belli bir zaman geçtikten sonra komşu ülkenin kralı bu ülkeye savaş açmış. Padişahın büyük damatları savaşa gitme cesaretini göstermişler. Taz oğlan da

savaşa gitmek istemiş; ama padişah onun bu isteğine *“Ahırdaki yaşlı atı alsın, gitsin.”* diye cevap vermiş.

Taz oğlan savaşa gitmiş; ama düldülüne binerek düşman askerlerine karşı çok başarılı bir mücadele vermiş. Kimse onun Taz oğlan olduğunu anlamamış. Savaşta yaralanmış ve padişah üstün başarılarından dolayı yaralı elini kendi mendiliyle sarmış. Yiğit ortadan kaybolmuş; fakat padişah bu yiğide takdirini *“Üç damadım var, bir tanesi bu yiğit gibi olamadı.”* diyerek bildirmiş.

Saraya döndüklerinde Taz oğlanın karısı kocasının cebinde bulduğu mendili padişah babasına getirmiş. *“Sizin mendilinizi kocamın cebinde buldum.”* demiş. Padişah hemen Taz oğlanı çağırılmış. O da başından geçenleri anlatmış. Padişah elinin içindeki yaraya bakarak onun doğruyu söylediğini anlamış.

Taz oğlan padişahın *“Sen kim olursun?”* sorusuna *“Temirkaya çobanının oğlu Bektimir oluyorum.”* cevabını vermiş.

Padişah *“Aferin babana. Memleketine sadık bir yiğit yetiştirmiş. Dile benden ne dilerse?”* diyerek övgüsünü dile getirmiş.

Değerle İlgili Bulgular:

Masalın kahramanı Taz oğlan padişahın kaz çobanlığını yapan biridir. Ancak kimse bilmesede hava karardığında atına binip cesaretiyle çeşitli kahramanlıklar gerçekleştiren cesur bir yiğittir.

Padişahın en küçük kızı onu görür ve bu hâllerinden etkilenir. Evleneceği kişi olarak onu seçer; ama babası bu evliliği onaylamaz. Taz oğlanı da küçümser. Kızına çeyiz bile vermeden onu gönderir.

Bir müddet sonra komşu ülkenin padişahı ülkeye savaş açtığında padişahın büyük damatları vatanlarını korumak için savaşa gitme cesaretini göstermelerine karşın savaşta başarılı olamazlar.

Kaz çobanı olduğundan ötürü herkes tarafından küçümsenen Taz oğlan da vatanını seven bir kişi olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü kimse onu savaşa çağırmasına rağmen vatanını korumak için savaşa gitmek istemiştir. Savaşta da çok büyük yiğitlik göstererek düşman askerini geri püskürtmüştür.

Masalda kimsenin onaylamadığı, herkesin hor gördüğü Taz oğlan vatan savunmasında görev alarak kahraman olduktan sonra herkes tarafından takdir

görmüştür. Çünkü bizim kültürümüzde vatanını sevmek ve vatan uğruna canından dahi vazgeçmek kutsal kabul edilen bir olgudur.

Özetle ifade etmek gerekirse masalda vatansever olmak düşüncesi işlenmiştir. Gerek padişah, padişahın büyük damatları, gerekse Taz oğlan vatanlarını korumak için bir saniye bile düşünmeden düşman askerleriyle çarpışmaya gitmişler ve vatanlarını korumuşlardır. Güngör'ün (1995, s. 164) vatanseverliğin içinde fedakârlığın da bulunduğunu, vatan için yapılan fedakârlığın kendi mutluluğumuzu da garanti altına aldığını söylemesi masal kahramanlarının davranışlarını bize açıklamaktadır.

Padişahın masalın sonunda Taz oğlanı överken söylediği “*Aferin babana. Memleketine sadık bir yiğit yetiştirmiş.*” sözü de bu masaldaki hâkim temanın vatanseverlik olduğunu doğrular niteliktedir.

4.4.11. Fakir Adamla Kurt

Değer: İyilik

Kullanılacak Masal: Fakir Adamla Kurt

Masal Künyesi: Haspolat, B. (2001). *Türk Masalları*. İstanbul: Şule Yayınları.

Masalın Sayfa Aralığı: 41 – 45.

Masalın Özeti:

Eskiden fakir bir adam varmış. Karısı da onu terk etmiş. Adam bunun üzerine Tanrı'dan mal getirmeye karar vermiş. Yolda bir kurda rastlamış. Kurt adama nereye gideceğini sormuş. Adam da Tanrı'dan mal almaya gittiğini söylemiş. Kurt adama yedi yıldır kalp ağrısı çektiğini söylemiş. Tanrı'ya bunun ilacını sormasını istemiş. Fakir adam soracağını söyleyerek yoluna devam etmiş.

Akşam olduğunda geceyi geçirmek için durduğu ağaç ona nereye gittiğini sormuş. Adamın Tanrı'dan mal getirmeye gittiğini öğrenince de meyvelerinin çürüyerek düştüğünü söyleyip nedenini Tanrı'dan öğrenmesini istemiş. Adam öğreneceğini söyleyip yoluna devam etmiş.

Ertesi gün bir dere kenarından geçerken sudan kafasını çıkararak bir balık dile gelmiş. Adamın Tanrı'dan mal almaya gittiğini öğrendiğinde başının suya girmez olduğunu söyleyip Tanrı'dan bunun sebebini sormasını istemiş. Adam soracağını söyleyip yoluna devam etmiş.

Adam yoluna devam ederken Tanrı “*Malını evine götürdüm, evine dön.*” demiş. Adam yolda ona sorulanları Tanrı’ya sorup dönüş yoluna koyulmuş.

Yolda balığa rastlamış. Balığa Tanrı’nın “*Solungacında cevher varmış, onu çıkarırsa başı suya girer.*” dediğini söylemiş. Balık adama Tanrı’nın verdiği malın bu olduğunu, o cevheri almasını söylemişse de adam dinlemeyip yoluna devam etmiş.

Ağaca Tanrı’nın “*Damarlarında altın var, onun ısınmasından dolayı meyveleri olgunlaşmadan çürüyüp düşüyor.*” dediğini söylemiş. Ağaç adama bu malın Tanrı tarafından verildiğini söylemiş. Adamdan bu malı alıp zengin olmasını istemiş. Böylece kendisi de huzur içinde yaşayacakmış; ama adam dinlemeyip yoluna devam etmiş.

Adam evine yaklaştığında kurda rastlamış. Kurt adama Tanrı’dan mal alıp almadığını, hastalığının sebebini sormuş. Adam da Tanrı’nın malı evine götürdüğünü söylemiş. Kurda Tanrı’nın “*Kötü bir insanı yerse iyileşir.*” dediğini de söylemiş.

Kurt adama yolda kendinden başka birileriyle de karşılaşp karşılaşmadığını sormuş. Adam da balık ve ağaçtan bahsetmiş. Kurt “*Tanrı’nın sana verdiği ağaçtaki altını, balıktaki cevheri, Tanrı’nın malını almayan sensin. Senden daha kötü birini nerede bulacağım?*” diyerek adamı yemiş.

Değerle İlgili Bulgular:

Masalda karşımıza çıkan adamın ilk öğrendiğimiz özelliği tembelliğidir. Ardından fakir olduğunu ve karısı tarafından terk edildiğini de öğreniriz. Bu adam fakirliğinden kurtulmak için Tanrı’dan mal istemeye karar verir. Olaylar da burada gelişmeye başlar.

Adam giderken sırayla bir kurt, bir ağaç ve bir balığa rastlar ve onların bazı sorularını Tanrı’ya sormaya söz verir. Burada adam kendi istekleri yanında yolda karşılaştığı varlıkların da isteklerini Tanrı’ya götürmeye karar veren iyi biri olarak karşımıza çıkar. Zira ulaşmaya çalıştığı amaçla birlikte kendi dışındaki varlıkların da dertleriyle ilgilenir.

Adam Tanrı’nın ona malını evine götürdüğünü söylemesi üzerine geri döner. Yolda balıkla karşılaştığında balığın solungacında cevher olduğunu, bu yüzden kafasını suya batıramadığını söyler. Balık adama iyilik edip Tanrı’nın bahsettiği malın solungacındaki cevher olduğunu, onu alması gerektiğini söylese de adam balığın bu

iyiliğini geri çevirir. Balığın solungacındaki cevheri ne kendi sahip olmak için ne de balığa iyilik etmek için çıkarır.

Adam ağaçla karşılaştığında damarlarındaki altın yüzünden meyvelerinin çürüdüğünü söyler. Ağaç adama her ne kadar damarlarındaki altını almasını, böylece hem zengin olup hem de kendini bu dertten kurtarmasını söylese de adam kabul etmez. Adam altını alsa bir yandan ağaca iyilik ederken bir yandan da zengin olacaktır; ama yoluna devam eder.

Adam son olarak kurtla karşılaşır ve onunla en son karşılaşmasının ardından başından geçenleri anlatır. Kurdun kalp ağrısının şifasının kötü bir insanı yemesinde olduğunu da kurda söyler. Kurt adama yolda iyilik etmediği, balıktaki cevher ve ağaçtaki altının Tanrı'nın ona verdiği mallar olduğunu, bunları almayan adamdan daha kötü bir adam bulamayacağını söyleyerek adamı yer.

Şener (2013, s. 2513) iyiliğin karşılık beklenmeden yapılan yardım olarak tanımlandığını söyledikten sonra iyiliğin her toplumun en çok ihtiyaç duyduğu bir değer yargısı olduğunu belirtir.

Masalda adam Tanrı'dan mal istemeye giderken yoldaki varlıklara iyilik eden bir tavır sergilerken Tanrı ona mal verdiğini söyledikten sonra duyarsız bir davranış biçimi sergilemeye başlar. Aslında Tanrı ona mal verirken içindeki iyiliği ortaya çıkarmasını istemiştir. Bu yüzden verdiğini söylediği malı yolda karşılaştığı varlıklara iyilik ederek alabileceği biçimde göndermiştir. Ama adam bunun farkında olmadığı için ne ağaç ya da balığa iyilik etmiş ne de Tanrı'nın verdiğini söylediği malı alabilmiştir.

Masalda kurgu öyle belirlenmiştir ki adam Tanrı'nın ona verdiği mala diğer varlıklara iyilik ederek kavuşacak ya da son karşılaştığı kurt olayları analiz ettikten sonra ona ceza verecektir. Nitekim kurt adama başından geçenleri sorduktan sonra onun iyilik etmeyen kötü bir insan olduğuna karar verip onu yemiştir.

Masalda içindeki iyiliği ortaya çıkarmanın ve iyilik yapmanın önemi, iyilik yapıldığı takdirde elde edilecek mükâfatlar üzerinde durulurken bir yandan da iyi bir insan olmamanın doğuracağı kötü sonuçlardan bahsedilmiştir. Masal okuyucuları masal bittiğinde elde etmek istedikleri için mutlaka çaba göstermesi gerektiğinin farkına varacaklardır. Yaptıkları her iyiliğin bir şekilde kendilerine döneceğini hissedip çevrelere daha duyarlı hâle geleceklerdir.

4.4.12. Fatma Nine

Değer: Ölçülü Olma, Kötülükten Sakınma

Kullanılacak Masal: Fatma Nine

Masal Künyesi: Tezel, N. (2008). *Türk Masalları*. (Üçüncü Baskı). İstanbul: Bilge Kültür Sanat.

Masalın Sayfa Aralığı: 331 – 335.

Masalın Özeti:

Bir varmış, bir yokmuş. Vaktin birinde Fatma Nine adında, biricik ineğinden sağdığı sütleri satarak geçinen kimsesiz bir kadın varmış. Fatma Nine'nin ineği süt vermez olmuş, bir zaman sonra da ölmüş. Fatma Nine pazarın yolunu tutmuş orada beğendiği sarı bir ineği almak için sahibiyile pazarlığa girişmiş. Giriştiği pazarlıktan sonra koynunda sakladığı bir altınla ineği almış.

İneğin ipini tutmuş, evine giderken bir hendeğe rastlamışlar. İnek hendeğin karşısına bir türlü geçmemiş. İneği orda bırakıp dönmüş geri. Yolda bir köpeğe rastlamış. Köpeğe ineğini bacağından ısırmasını, ineğin de bu sayede karşıya atlamasını istemiş. Köpeğe ineğin ona bir şey yapmadığını öne sürerek kadının bu isteğini geri çevirmiş.

Fatma Nine rastladığı ormandan bir dal koparıp köpeğe vurmak istemiş. Böylece köpek gidip ineği ısırır diye düşünmüş. Dalı koparmaya çalışırken orman ana kadına kızmış. Kadın da köpeğin ineği ısırmadığını, ineğin de hendeği atlamadığını söylemiş. Bu yüzden bir dal koparıp köpeğe vuracağını anlatmış. Orman köpeğin kendine bir şey yapmadığını söyleyerek dalı vermemiş.

Fatma Nine şehre bakkala gitmiş ve kibritle gaz yağı istemiş. Ormanın ona dal vermediğini, köpeği dövemediğini, köpeğin ineği ısırmadığını, ineğin de hendeği atlamadığını söylemiş. Bakkal ormandan bir fenalık görmediğini söyleyerek istediklerini satmamış.

Fatma Nine yolda gördüğü bir adamın evvelden hırsız olduğunu öğrenince bakkalı yağma etmesini istemiş. Bakkalın ona kibritle gaz yağı vermediği için ormanı yakamadığını, orman dal vermediği için köpeğe vuramadığını, köpeğin ineği ısırmadığı içinde ineğin hendeği atlamadığını anlatmış. Adam hem hırsızlığı bıraktığını hem de bakkaldan bir fenalık görmediğini söyleyerek kadını göndermiş.

Fatma Nine bekçiyi görmüş. Bekçiden hırsızın yakalamasını istemiş. Hırsızın bakkalı yağmalamadığını, bakkalın da kibritle gaz yağı vermediğini, ormanı yakamadığı için ormandan dal alamadığını, köpeği dövemediği için de ineğin hendeği atlamadığını söylemiş. Bekçi o adamın hırsızlık yapmadığı için asla yakalamayacağını söylemiş.

Fatma Nine subaşıya gidip bekçiyi yakalamasını istemiş. Ona da aynılarını anlatmış. Subaşı da kabahatsiz kimseleri cezalandırmanın haksızlık olacağını söyleyerek bekçiyi yakalamamış.

Fatma Nine bu sefer de şehrin kadısına giderek tüm olayı anlatmış. Kadı, kitabı karıştırmış. Sonra da sinirlenmiş. Anlattıklarının kitapta yeri olmadığını söyleyerek kadını kovmuş.

Fatma Nine elerini açıp *“Ey Azrail, şu kadı efendinin canını al.”* diye bağırmağa başlamış. O sırada tesadüfen gök gürleyince kadı korkudan subaşının bekçiyi cezalandırmasını söylemiş. Bekçi ceza almamak için hırsızın yakalamaya, hırsızın bakkalı yağmaya, bakkalın sahibi gaz yağı ile kibriti vermeye, orman dalı almasına razı olmuş. Kadın köpeğe vurmuş, köpek ineği ısırınca inek hendeği atlamış. Kadın ineği önüne katıp köyün yolunu tutmuş.

Değerle İlgili Bulgular:

Masalda kimsesiz yaşayan ve ineğinden sağdığı sütleri satarak geçimini sağlayan Fatma Nine adlı bir kadın anlatılmıştır. Fatma Nine'nin yeni aldığı ineğe hendeği atlatamamasıyla başlar olaylar.

Masalda önemle üstünde durulan iki değer ölçülü olma ve kötülükten sakınma değerleridir. Fatma Nine masaldaki diğer kahramanlardan bazı isteklerde bulunur. Ama bu istekler ölçüsüz, bir diğerine kötülük yapma üzerine kurulu isteklerdir. Diğer kahramanlar da istekleri ölçüsüz buldukları ve karşısındakine kötülük yapmak istemediklerinden Fatma Nine'nin bu isteklerini geri çevirirler. Ancak Fatma Nine bu ölçüsüzlüğün farkına varmak yerine, olayları kötü bir sona yaklaştırma pahasına da olsa isteklerinin dozunu artırır.

İneği hendeği atlamayan Fatma Nine köpekten ineği ısırmasını ister. Köpek inek kendisine bir kötülük yapmadığı için onu ısırmayı reddeder. Kötülükten sakınır. Bunun üzerine Fatma Nine onu dövmeye kalkar. Dövmek için ağaçtan dal alamaz. Ağaç da köpeğe kötülükte bulunmayı reddeder. Fatma Nine bu basit olay için ormanı yakmaya

bile niyetlenir. Allah'tan bakkal sahibi bunu engellemek için ona kibritle gaz yağı vermez. Bakkalın sahibi de bu ölçüsüz isteğe karşı çıkar ve kötülük yapmaktan sakınır.

Fatma Nine isteklerindeki ölçsüzlüğe bakmadan eski bir hırsızdan bakkalı soymasını ister. Hırsız hırsızlığı bıraktığını, alnının teriyle çalıştığını, hırsızlığın kötü bir eylem olduğunu, bakkalı soymayacağını söyler.

Hırsız kötülükten sakınmaya çalışsa da Fatma Nine'nin duracağı yoktur. Bu sefer de hırsızlık yapmayan bu adamı bekçiye şikâyet eder. Bekçi her ne kadar hırsızlık yapmayan birini tutuklamanın mantıksız olduğunu söylese de Fatma Nine durmaz. Subaşına giderek bekçiyi şikâyet eder. Subaşı bekçinin haklı olduğunu söylediğinde de ineğinin atlamasından başka bir şey düşünmeyen kadın şehrin kadısına kadar gider. Kadı olayların kadındaki ölçsüz istekleri yüzünden bu hâle geldiğine dikkat çeker. Ama Fatma Nine ölçsüz isteklerini kadıyı cezalandırması için Azrail'i çağırmasına kadar vardırır.

Masaldaki Fatma Nine günlük hayatımızda sıklıkla karşımıza çıkan, kendi isteklerini gerçekleştirmek uğruna birilerinin kötülüğüne sebep olacaksa dahi ölçsüz isteklerde bulunan tiplerin karşılığıdır. Böyleleri yalnızca isteğinin gerçekleşmesine odaklı kimselerdir. Bundan başka bir şey düşünemez, kime zarar vereceklerini akıllarından dahi geçiremezler. Aydın ve Bekiryazıcı (t.y., s. 251) kişiyi erdemli bir yaşama iletecek olanı her türlü aşırılıktan uzak durarak fikir, tutum ve davranış açısından ölçülü bir yaşamı tercih etmekte bulur. Her türlü aşırılığın sonunun hep pişmanlığa dayandığını söyler.

İnsanların pek çoğu kendi belirledikleri ölçüler içinde iyi insan olmak ve hem kendilerini hem de sevdiklerini kötülüklerden korumak için çaba sarf ederler. Kötülükten sakınmak için gösterilen bu çaba oldukça önemlidir (Sert, 2009, s. 391). Masaldaki diğer kahramanlar artık daha az rastladığımız, birine kötülük etmek şöyle dursun yapılacak kötülüğe ufacak da olsa dahil olmak istemeyen sağduyulu kimseleri temsil eder. Bu temsilde de gayet başarılı olurlar. Masalımızda kötülükten sakınmak için yapılan işin yanlış olması yeterli motivasyonu sağlar.

Masal bittiğinde isteklerimizi, isteklerimizin ölçülü olup olmadığını, şiddetle istediğimiz şeylerin başkalarına zararı dokunup dokunmayacağını sorgularken bir taraftan da iyilik yapmak kadar önemli bir diğer kavramın da kötülükten sakınmak

olduğunu hissedeceğiz. Hiç kuşkusuz daha ölçülü isteklerde bulunup kötülükten sakınan bireyler olmak ve bu değerleri kazanmak için çaba sarf etmeye başlayacağız.

4.4.13. Gururlu Kız

Değer: Alçak Gönüllülük

Kullanılacak Masal: Gururlu Kız

Masal Künyesi: Tezel, N. (2008). *Türk Masalları*. (Üçüncü Baskı). İstanbul: Bilge Kültür Sanat.

Masalın Sayfa Aralığı: 416 – 420.

Masalın Özeti:

Annesi ile fakir bir hayat süren bir kız varmış. Bu kız o kadar güzel o kadar güzelmış ki gittiği her yerde güneş doğmuş gibi olurmuş. Upuzun saçları başında bir taç gibi durur, giydikleri eski de olsa her şeyi kendine yakıştırmış. Bu kızın tek kusuru da güzelliğinden dolayı çok gururlu olmasıymış. Yeryüzünde ondan başka güzel biri yokmuş gibi başı hep yukarıda gezer kimseleri beğenmezmiş.

Bir gün yamalı hamam havlusuyla kırık tarağını alarak hamama gitmeye karar vermiş. “*Tanıdık birini görürsem belki hamam paramı verir.*” diye umut ediyormuş. Hamamcı kadın onun hâlimden fakir bir kız olduğunu anlayarak ve bir de güzelliğine hayran olarak kızını hamama çağırılmış ve kızını bir kurna başına göndermiş.

Kızcağız kendi kendine yıkanırken karşı kurnada yıkanan bir Arap kadının etrafında insanların pervane gibi döndüğünü görmüş. Birine sormuş ve kadının vezirlerden birinin karısı olduğunu öğrenmiş. Kadının bir vezir karısı olduğu hâlde kendini yıkayan kadınlarla konuşmasına, onlarla şakalaşıp herkese iyilik ve güzler yüzle muamele etmesine yani kadının hiç gururlu olmamasına şaşırılmış.

Kız ona bakarken vezirin karısı da bu güzel kızını görmüş ve onun fakir bir kız olduğunu da anlamış. Kızını yanına çağırarak konuşmuş, yıkanmaları bittikten sonra sedirler üstünde oturup bir şeyler yiyip içip serinlemişler.

Ayrılma vakti geldiğinde vezirin karısı kızın da parasını vermiş ve kızını da evine misafirlige davet etmiş. Kız tüm gururuyla annesinin haberi olmadığını, gelemeyeceğini söylemiş. Kadının konağa gittiklerinde birini annesine göndererek haber vereceklerini söylemesi üzerine kız kabul etmiş.

Kız konağa vardığında her şeyi hayran hayran seyretmeye başlamış. Gördüğü şeyler üzerine vezirin karısını kıskanmaya başlamış. Kadın, kızı biraz yalnız bırakmış ve kız da balkondan etrafı seyretmiş. Kadın geldiğinde kıza koruluğa çıkmayı teklif etmiş. Korulukta epeyce yürüdüktan sonra kıza “*Şimdi bu ormanda ikimizin de bahtını çağıracağım. Bakalım ne çıkacak.*” demiş. Kız ne olacağını anlamasa da sesini çıkarmamış.

Kadın bağırmış: “*Bahtım, talihim ne isen bana görün.*” Bu söz üzerine kadının önünde genç ve yakışıklı bir delikanlı belirmiş. Kadın kıza dönüp “*İşte benim talihim. Nasıl?*” demiş ve kadının bir işaretiyle delikanlı ortadan kaybolmuş.

Bu sefer de güzel kız bağırmış: “*Bahtım, talihim ne isen bana görün.*” Bu söz üzerine kızın önünde iki büklüm, sakallı bir ihtiyar belirmiş. Kadının bir işaretiyle ihtiyar ortadan kaybolmuş.

Kadın kıza dönerek “*Gördün mü kızım? Güzelim diye hiç gururlanma. Benim gibi alçak gönüllü, güler yüzlü olursan her isteğine kavuşursun. Yoksa işte böyle talihin hastalıklı ihtiyar bir adamdır.*” demiş.

Güzel kız o günden sonra gururu bırakmış. Alçak gönüllü, güler yüzlü olmuş. Günün birinde de zengin bir vezirin yakışıklı oğlu ile evlenmiş. Muradına ermiş.

Değerle İlgili Bulgular:

Gururlu Kız masalındaki tema hoş karşılanmayan gurur, kibir üzerinden bu duygunun zıttı verilerek anlatılan alçak gönüllülük değeridir.

Masalın girişinden itibaren kızın çok güzel olması nedeniyle çok gururlu olduğu, kimseleri beğenmediği vurgulanmıştır. Masalda kız anlatılırken kullanılan “*Bu kızın tek kusuru da güzelliğinden dolayı çok gururlu olmasıymış.*” cümlesi masalda gururun yanlış olan bir duyguyu ifade etmek için kullanılacağını gösterir niteliktedir. Hökelekli (t.y., s. 115) gururu “Gurur, bencillik duygusunun bir görünüşüdür; insanın kendi kişiliğine ve benliğine fazlaca güvenmesi ve ona değer vermesidir.” şeklinde tanımlar.

Masalda gurur gibi kötü bir özelliğe sahip kızın karşısına zengin olmasına rağmen örnek alınacak derecede alçak gönüllü olan vezirin karısı konulmuştur. Bunun nedeni de hem kötüyü hem iyiyi okuyucuya göstererek alçak gönüllü insanların her zaman çevresinde sevilen, bu özellikleri karşısında da isteklerini elde eden kişiler olduğunu vurgulama isteği olsa gerektir. Hökelekli (t.y., s. 114) alçak gönüllülüğü

“Alçak gönüllülük, başkasına karşı gelecek ya da onun hoşuna gidecek her tür davranıştan sakınarak, onun önünde kendi benliğimizi silme yönünde bir eğilimdir.” şeklinde tanımlar.

Masalda anlatılan kız, annesiyle yaşayan oldukça fakir bir kızdır. Girdiği her yerde âdeta güneş doğmuş izlenimi verecek kadar güzel olan bu kızın kusurlu tarafı da gururlu olmasıdır. Gururu yüzünden burnu havalarda dolaşmaktadır.

Padişahın sonra en çok sözü geçen yöneticinin - bir vezirin - karısı olarak çok büyük bir konakta, şatafat içinde yaşayan bir kadının onca zenginliğe karşın etrafındakilere güler yüzlü davranması, gurura kapılmaması yüceltilerek anlatılmıştır.

Masalın sona bağlanacağı kısımda da kadın hem kızın hem de kendinin talihini çağırır. Alçak gönüllülüğü âdeta bir yaşam felsefesi olarak benimsemiş kadının karşısına genç bir delikanlı çıkmış. Aslında buradaki genç delikanlı alçak gönüllü olan insanların hayatının mutlu geçeceğine dair sunulan bir metafordan başka bir şey olmasa gerektir. Tüm güzelliğine rağmen gururu elinden bir silah gibi bırakmayan kızın bahtı ise tabii ki yaptıkları neticesinde umduğu gibi olmamıştır.

Bir vezir karısı olmasına karşın hep alçak gönüllü ve güler yüzlü yaşayan kadın genç kıza gururun insanın elinden ne gibi güzel huyları alabileceğini çarpıcı biçimde anlatmıştır. Güzel; ama gururlu kız alçak gönüllü kadının kendine verdiği kısa, çarpıcı hayat dersinden etkilenerek o günden sonra tıpkı ona bu hayat dersini veren kadın gibi güler yüzlü ve alçak gönüllü olmuştur. Masalın son kısmında da gururlanmayı bırakan kızın alçak gönüllü oluşu sayesinde mükâfatlandırıldığı belirtilmiştir.

Bu masalı okuyan kimseler elbette ki masaldakilerden hareketle gururun insanı iyi bir hayata götürmeyeceğini anlayarak alçak gönüllü ve güler yüzlü olmaya çalışacaktır.

4.4.14. Han ile Yılan

Değer: Aile Birliğine Önem Verme

Kullanılacak Masal: Han ve Yılan

Masal Künyesi: Şamlıoğlu, E. S. (2013). *Kırım Tatar Masalları Üzerine Bir İnceleme*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Masalın Sayfa Aralığı: 187 – 188.

Masalın Özeti:

Kırım'da insanların çok korktuğu, büyük ve korkunç bir yılan varmış. Bu yılan Han'ın kızını Dünya'daki her şeyden daha çok sevdiği haberi gelmiş. Yılan bu haberi duyduktan sonra doğruluğunu öğrenmek istemiş. Bir gece Han'ın odasına girerek padişaha kızını gerçekten kendinden bile çok sevip sevmediğini sormuş. Han da sevdiğini söylemiş.

Yılan bunun üzerine Han'ın kızıyla evlenmek istediğini, kızını ona eş olarak vermezse bütün padişahlığını başına yıkacağını söylemiş. Ayrıca padişahın yiyecek bir lokma ekmeğe muhtaç olarak öleceğini de eklemiş. Han yine de kızını daha çok sevdiğini söylemiş; ama yılanın "*Tamam o zaman yarın sabah ülkende taş taş üstünde kalmayacak.*" demesi üzerine Han, kızını yılanla eş olarak vermeyi kabul etmiş.

Yılan, Han'ın bu davranışlarından öğrenmiş. Han'a bu durum kendi başına gelseydi kızını her türlü işkenceye direnerek asla ona vermeyeceğini söylemiş. Benden öğrenen herkes artık senden öğrensin diyerek orayı terk etmiş.

Değerle İlgili Bulgular:

İnsan için ailesi paradan puldan, işten güçten, itibar ve zenginlikten, dahası Dünya'daki her şeyden önemli olmalıdır. Çünkü insan ancak ailesiyle mutlu ve huzurlu olabilir. Kişi Dünya'daki bütün zenginliklere de sahip olsa ailesinin bir ferдинin üzgün olması bu zenginliği anlamsız kılmaya yetebilir.

İnsanların gördüğünde korktuğu, öğrendiği, gözünde küçülttüğü bir yılan bile Han'a her ne yaparsa yapsın asla ona kızını vermeyeceğini söyler. İşkence görse bile yılan kızını kimselere vermeye dayanamaz, onun için kendi ölmeye razı gelebilir. Çünkü yılan aile birliğinin önemini kavramıştır. Ancak masaldaki Han padişahlığına, paraya, mala olan düşkünlüğü sebebiyle kızından vazgeçmeye razı olan olumsuz bir örnektir. Yılandan korkar ve her şeyden çok sevdiğini söylediği kızını, uğruna hiçbir mücadeleye gerek duymadan yılanla eş vermeye razı olur. Yılan Han'ı lanetler ve onun yalanını ortaya çıkarıp ders verdikten sonra oradan ayrılır.

Çağrıcı (2011, s. 31) ailenin bütün çağlarda ve bütün toplumlarda geçerli bir kurum olmasını, onun insanlık için başka yollardan ulaşılamayacak amaçlara hizmet etmesinin bir sonucu olarak nitelendirir.

Masalda aile birliği değeri zenginliğini koruyabilmek için kızından vazgeçerek aile birliğine önem vermeyen Han ile aile birliğini bozmamak için kendi canını dahi ortaya koyabilecek bir yılan üzerinden başarıyla işlenmiştir.

Han, masalın aile birliğine önem vermeyen olumsuz kahramanı, yılansa aile birliğini her şeyden kutsal sayan olumlu kahramanıdır. Hanlar halkın saygı duyduğu, güvenilir ve adil yneticilerken yılanlar görüldüğünde korkulan, iğrenilen ve hatta öldürülmeye çalışılan hayvanlardır. Ancak masalda kahramanlar günlük hayattaki bu rolleriyle değil de alışılmışın dışında bir tablo içinde bize sunulmuştur. Bu masaldaki ironi zenginliği herkesi hayran bırakacak kadar güçlüdür.

Masalı okuduktan sonra aile birliği değerini sorgulamaya başlayan okuyucu elbette kendine yılanı örnek alacak ve tıpkı onun gibi ailesini tüm kötülüklerden koruma gücünü kendinde bulacaktır. Kızını zenginliğine feda eden Han ise okuyucunun gözünde alalacak ve kendi gibi davranılmak istenilmeyen kişi olacaktır.

Görüldüğü üzere masal, aile birliği değerini ironilerle dolu bir dille anlatmış ve kararı okuyucuya bırakmıştır.

4.4.15. Hünerli ocuk

Değer: Beceri Edinme

Kullanılacak Masal: Hünerli ocuk

Masal Künyesi: zen, S. (2008). *Konu ve Yapı Bakımından Kırgız Peri Masalları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Masalın Sayfa Aralığı: 331 – 335.

Masalın zeti:

Çok eskiden yaşayan bir hanın güzel mi güzel akıllı mı akıllı bir kızı varmış. Hanın atına bakan ihtiyarın oğlu hanın kızını görüp aşık olmuş. Babasına hanın kızını kendisine alması için dil dökmeye başlamış. İhtiyar koskoca hanın kızını kendine vermeyeceğini söyleyerek oğlunu vazgeçirmeye çalışsa da oğlu vazgeçmemiş.

Han bir gün ihtiyarla çocuğun tartıştığını görüp yaşlı adama sebebini anlattırmış. Han, ihtiyara oğlu gece gündüz yanan şamdanı getirirse kızını vereceğini söylemiş. Oğlan birkaç ay süren bir yolculuktan sonra altın şamdanı bularak dönmüş. şamdanı babasına vererek padişaha göndermiş.

Padişah ihtiyara oğlu eğer kendi memleketinde olmayan bir beceri öğrenirse kızını ona vereceğini söylemiş. Oğlan hemen yola çıkmış, birkaç yıl uğraşmasına rağmen kendi ülkesinde olmayan bir hüner bulamamış. Geri dönmeye de mecali kalmayınca yaşlı bir kadının yanında onun işlerine yardım ederek yaşamaya başlamış.

Oğlan bir gün bir adamın birinin, ayağını ateşin içine sokup yaktıktan sonra kendine tekrar ayak yapabildiğini görmüş. O sırada evin kapısı açılmış ve içeriden bir kız çıkmış. Çocuk başından geçenleri anlattıktan sonra kız ona gördüğü adamın babası olduğunu, bundan başka bir sürü hünerleri de olduğunu söylemiş. Kızın babası istediği zaman her kılığa girebilirmiş. Çocuğa yanında kalmasını babasının hünerlerini ona öğreteceğini, hünerleri öğrendikten sonra da gitmesini söylemiş.

Çocuk kızın öğrettiği her şeyi öğrenip oradan ayrılmış. Yaşlı kadının yanına gitmiş. Yaşlı kadına at kılığına gireceğini, kendisini pazarda satmasını söylemiş. Yularını satmaması konusunda da uyarmış. Eğer yularını satmazsa mutlaka geri geleceğini de eklemiş. Yaşlı kadın çocuğun dediklerini yapmış, aldığı paralarla zengin yaşamaya başlamış.

Daha sonra oğlan aynı şeyleri tekrar ederek deve kılığına girmiş. Kadın onu pazara götürdüğünde hünerlerin asıl sahibi adam bunları görmüş. Kendi evinde gördüğü çocuğa kızının hünerlerini öğrettiğini anlamış. Kadından deveyi de çok para vererek yuları da almış. Deveyi bahçeye bağlayıp içeri girmiş. Niyeti onu öldürmekmiş.

Kız bahçede bağlı deveyi görünce olanları anlamış. Kuş olup uç, kaç diyerek çocuğu bağlı olduğu yerden çözmüş. Hüner sahibi adam da bir kartal olup peşine düşmüş. Çocuk uçarak kendi memleketine varmış. Hüner sahibi adam da ardından gitmiş. Akşama kadar çeşitli kılıklara girerek en son adamı alt etmiş ve babasının yanına dönmüş.

Olanları izleyen han gördüklerini çok beğense de bu işe bir anlam verememiş. Bu işin sırrını kimin kendine anlatacağını araştırmış. Oğlan her şeyi anlatmış. Hanın kendisine ülkesinde olmayan bir hüner öğrenirse kızını vereceğini söylediğini eklemiş. Han oğlana söyledikleri gerçekse şu anda da göstermesini söylemiş ve çocuk gösterdiğinde sözünü tutup kızını vermiş.

Değerle İlgili Bulgular:

Masalda hanın kızına âşık olan bir gencin, kız ile evlenebilmek için verdiği mücadele konu alınmıştır. Han, kızını gence vermek için önce altın şamdanı bulmasını, çocuk bu görevi yerine getirdiğindeyse ülkesinde bulunmayan bir beceri öğrenmesini şart koşmuştur.

Çocuk yıllarca dolaşmasına rağmen kendi ülkesinde olmayan bir hüner bulamaz. Tam umutsuzluğa düştüğü anda dilediği kılığa girebildiğini öğrendiği bir adam görür. Bu adamın kızından onun tüm hünerlerini öğrenir. Adam çocuğun kendi hünerlerini öğrendiğine kanaat getirince onu yok etmeye çalışır.

Masalda sevdiği kızla evlenebilmek uğruna hüner yani beceri öğrenmek için yola çıkan bir genç konu alındığına göre masalda işlenen değer beceri geliştirmedir. Bir konu üzerine yoğunlaşmak, yoğunlaşılan konuda beceri geliştirerek ustalaşmak kişiyi herkesten bir adım öne çıkarır. Tallis (2003, s. 20) kişinin becerisi ölçüsünde aranan, saygı duyulan, takdir edilen biri olacağını, becerinin bir şeyi çok iyi yapabilmeyi ifade ettiğini söyler.

Nitekim hanın, kızını vermek için öne sürdüğü şart değerlendirildiğinde hüner kazanmanın ne denli önemli görüldüğü netlikle açıklanır. Han, kızını kendi ülkesinde olmayan bir beceri kazanana vermek düşüncesindedir. Beceri geliştirme olgusu ve beceri geliştiren kişi bu denli değerlidir işte. Bir han damat adayı seçimini hüner, beceri kazanma ve bu yeni beceriyi ülkesine getirme üzerine kurar. Han, bir kişinin hüneri sayesinde geçimini sürdürebileceğini, hüneri ölçüsünde de saygın, değerli biri olarak algılanacağını düşünmektedir.

Beceriler çeşitlidir. Ve edindiğimiz beceri başımızı derde sokacak kadar mühim olabilir. Masaldaki kahramanımız da beceri öğrenirken bu becerinin ilk sahibi tarafından yakalanarak yok edilmek istenir. Ölüm tehlikesiyle burun buruna gelir. Ancak kahramanımız öğrendiği beceriyi becerinin sahibinden dahi ileri dereceye taşır. Öyle ki kendisini yok etmeye çalışan kişiyi alt eder. Demek ki öğrenilen her yeni beceri insanı geliştirdiği gibi beceriyi öğrenen kişi de becerisini daha üst noktalara çıkarabilir. Becerisi nedeniyle ölümle yüz yüze geldiği gibi yine becerisi sayesinde ölümden de kurtulabilir. İşte beceri kazanmak değeri bu denli önemlidir. Bu yüzden gelişime açık olmalı ve her zaman işimize yarayacak yeni beceriler edinmeliyiz.

4.4.16. İbiş ile Memiş

Değer: Vefa, Affetme

Kullanılacak Masal: İbiş ile Memiş

Masal Künyesi: Tezel, N. (2008). *Türk Masalları*. (Üçüncü Baskı). İstanbul: Bilge Kültür Sanat.

Masalın Sayfa Aralığı: 379 – 382.

Masalın Özeti:

Evvel zaman içinde İbiş ile Memiş adında iki kardeş varmış. Çok ihtiyar olan babaları ölmeden önce çocuklarına annelerini onlara emanet ettiğini, ona kendisinin hiç sıkıntı çektiğini, annelerini rahat yaşatmaları için de bıraktığı tarlaları sürüp ekmeleri, hayvanları otlatmaları gerektiğini söylemiş.

İki kardeş beraber tarlaları sürmüşler; ama ekin ekme zamanı geldiğinde küçük kardeş Memiş, abisine onun ekini ekmesini kendinin de davaları gütmesini teklif etmiş. Abisi İbiş de kabul etmiş.

Memiş dağda koyunları güderken arkadaş olduğu bir çoban varmış. Bu çobanla ikisi anlaşır koyunları satarak kaçmaya karar vermiş. Memiş bunu yaparken koyunları satıp parasını yemeyi düşünüyormuş. “Annemden bana ne? Ağabeyim düşünüsün.” diyormuş.

Birkaç gün sonra Memiş ve diğer çoban ortadan kaybolmuş. Abisi ne kadar arasa da onları bulamamış. Ellerinden koyunları gittiği için geçimleri zorlaşmış. Ekinleri biçtiklerinde ödemek şartıyla komşularından birkaç tane koyun almışlar.

İki akılsız arkadaşsa koyunları satarak paraları eğlencelerde harcamışlar ve sonunda parasız kalmışlar. Ne ellerinden gelen bir iş ne de geri dönmeye yüzleri olmadığı için amele olup yolda çalışmaya başlamışlar.

Köyde annesiyle kalan İbiş ekinlerin biçme zamanına kadar bir bakkalda çırak olmuş. Dükkânda bulduğu bir cüzdanı da karakola götürüp teslim etmiş.

Ekin biçme zamanı geldiğinde tarlasında çalışmaya koyulmuş. Yoruldukça yerlerde yatan altın renkli başaklara bakıp ferahlıyormuş. Annesi de oğluna sürekli dua ediyor, öğlenleri oğlunun yemeğini getiriyormuş.

Tarlada biçtiği buğdayları arabaya yükleyen İbiş bir yokuşa gelmiş. Her zaman yokuşu kolaylıkla çıkan hayvanlar o gün çıkamamış. İbiş uğraşsa da hayvanlar bir adım bile atmamış. Çaresiz orada gecelemiş. Sabah kalktığında arabadaki buğdayların altına

dönüştüğünü görerek çok şaşırılmış. Altınların içinden çıkan bir parmak adam İbiş'e şaşırmasını, verdiği sözleri tutan dürüst insanların her işi başaracağını, kardeşi Memiş gibi kimseyi düşünmeden hareket edenlerin de cezasını çekeceğini söyleyip ortadan kaybolmuş.

Sevinçle arabasını süren İbiş yol kenarında düşe kalka ilerleyen bir adam görmüş. Onun kardeşi Memiş olduğunu anlamakta gecikmemiş. Kardeşinin yaptıklarının cezasını fazlasıyla çektiğini düşünen İbiş onu affetmiş. Beraberce eve gitmişler. Memiş annesinin de ellerine sarılarak ondan da af dilemiş. İyi kalpli kadın onu affetmiş. Paraların bir kısmını fakirlere vermişler, bir kısmıyla da tekrar çalışmaya koyulmuşlar.

Değerle İlgili Bulgular:

Masalda iki önemli değer üstünde -vefa ve bağışlama- durulmuştur. Bu değerler İbiş ile Memiş adlı iki kardeşin babaları öldükten sonra yaşadıkları üzerinden işlenmiştir. Babaları ölürken bu iki kardeşe çalışıp annelerine bakmalarını vasiyet etmiştir. İbiş babasının vasiyetine uygun çalışarak annesine bakar. Memiş ise babasının vasiyetini, annesinin üzüleceğini, kardeşini zor duruma düşeceğini umursamadan, aldırmadan gütmeye gittiği koyunları satarak oradan kaçmıştır.

Bu masaldaki İbiş babasının vasiyetine uygun biçimde çalışan, dükkânda bulduğu parayı karakola götürüp harama el uzatmayan, vefalı bir evlattır. Memiş ise babasının vasiyetini hiçe sayan, tüm aileye ait koyunları satarak harama el uzatan, yalnızca kendini düşünen vefasız bir evlattır. Masalda İbiş ne ise Memiş tam tersidir.

Kardeşi koyunları çalıp gittiği için bir yıl zorluklarla mücadele eden, babasına verdiği söz gereği annesine hem tarlada hem de bakkalda çalışarak bakan İbiş bir yılın sonunda bu vefalı davranışlarının ödülünü bir araba dolusu buğdayın altına dönüşmesiyle alır. Hökelekli (2013, s. 230) vefayı sevdiklerimize değer vererek onların hatıralarına hürmet etme, onları hayırla anma duygusu olarak görür. Masalda kardeşi gibi vefalı olmayan, ailenin tümüne ait koyunları çalarken “*Annemden bana ne? Ağabeyim düşünsün.*” diyecek kadar vefasız bir evlat olan İbiş ise vefasızlığının cezasını parasız pulsuz kalıp dilenmeye başlayarak çeker. Masalda vefa değeri; varlığı ödüle, yokluğu ceza çekmeye sebep olacak kadar önemli bir değer olarak işlenmiştir.

Vefalı davranışlarının sonunda bir araba dolusu altını olan İbiş sevinçle evine giderken yolda, onları düşünmeyip sadece kendini düşünerek vefasızlık gösteren Memiş'i görür. Memiş dilenerek evine dönmektedir. İbiş, Memiş'in hâlini gördüğünde onun yaptıklarının cezasını fazlasıyla çektiğini düşünerek onu affetmiş. Masalın bu kısmında daha önce vefalı olduğunu gördüğümüz İbiş'in aynı zamanda affedici, bağışlayıcı biri olduğunu da anlarız. Onları yüzüstü bırakarak koyunları satıp kaçan kardeşini bile affeder. Onu alıp eve götürür. Memiş evde annesinden de özür diler ve annesi de onu affeder. Masalda çocukların annesi de en az İbiş kadar affedicidir. Vefasızlık eden oğlunu, yaşadıklarıyla zaten cezasını çektiğini düşünerek affeder. DİB'e göre (2015, s. 170) insan olduğumuz için hata yapabiliriz. Bütün yaratılanlar hatalarıyla, kusurlarıyla yaşadıkları için af dileyen kişiyi bağışlayarak ona varlık dünyamızı açabiliriz. İbiş ve annesi de tüm yaptıklarına karşın herhangi bir şart koşmadan Memiş'i affederler. Bir araba altını onunla da paylaşırlar.

Masalda işlenen vefa ve affedicilik değerleri masalın bütünselliği içine o kadar güzel yerleştirilmiştir ki masalı bitirdiğimizde bu değerlere uygun davranma eğilimine girmememiz mümkün değildir. Masalda davranışlarını örnek alabileceğimiz kahraman vefalı ve affedici olan İbiş'tir. Masalı okuyanlar onun gibi çalışkan, sözüne sadık, vefakâr, bağışlayıcı biri olmak isteyecektir.

Vefa toplumumuzda giderek kaybolan bir değer olmasına rağmen en önemli değerlerin başında gelmektedir. Çünkü vefa değeri, aynı anda birçok başka değeri de bünyesinde barındırır. Dolayısıyla vefalı kimse de vefalı olmanın yanında başka birçok güzel değeri de yaşatır.

Bu masal bittiğinde vefa değerini daha çok sorgulayarak vefanın bize kazandırdıklarını ya da vefasızlığın kaybettirdiklerini düşünüp değer hakkında farkındalığımızı artırabiliriz. Bunun yanında vefalı bir kişinin özelliklerinden kendimizde eksik olanları bularak tamamlayıp bu değeri kazanabiliriz.

İçimizde sürekli büyüyen kin ve nefret duygularıyla bir türlü tam anlamıyla kimseyi affedemez olduk. Affetmenin büyüklük olduğuna inana kimse kalmadı. Masaldaki Memiş karakterinin davranışlarını sergileyen birini biz kolayca affedebilir miydik acaba? Büyük olasılıkla abisi İbiş ve annesi kadar kolay affedemezdik. Ama bu masalı okuyup İbiş ve annesinin tavrını gördükten sonra affetmenin bir erdem, önemli bir değer olduğunu görerek affetme değerine yeni bir bakış açısı kazanabiliriz.

Karşımızdaki kişi bizi kırmış, bize zarar vermiş olsa da onu affederek hem kendimizi hem de karşımızdaki kişiyi rahatlatmış oluruz.

4.4.17. Kırk Arap

Değer: Cesaret, Sabır

Kullanılacak Masal: Kırk Arap

Masal Künyesi: Tezel, N. (2008). *Türk Masalları*. (Üçüncü Baskı). İstanbul: Bilge Kültür Sanat.

Masalın Sayfa Aralığı: 215 – 222.

Masalın Özeti:

Bir padişahın üç kızı varmış. Padişah bir gün vezirini de alarak gezintiye çıkmış. Yürürken karşlarına bir kale çıkmış. Kalede kimsecikler yokmuş. Sadece balkonda bir altın sandalye duruyormuş. Bu boş sarayda duran altın sandalyeye bir anlam verememişler. Padişah gezmeyi çok seven kızlarını birer birer bu saraya göndermeye karar vermiş. Padişah, kızlar gördükleri yerin sırrını orada bir gece kalarak çözmeye çalışsın istemiş.

İlk gece vezir, büyük kızı götürüp saraya bırakmış. Kız sandalyeye oturup beklemeye başlamış. Bekledikçe korkusu artıyormuş. Kız beklerken saraya elinde yarım bir kuzu gövdesiyle bir dev gelmiş. Kız korkusundan sabahı zor etmiş. O gece yaşadıklarını da kimseye anlatmamış.

İkinci gece vezir, ortanca kızı götürüp saraya bırakmış. Kız ablası gibi sandalyeye oturup beklemeye başlamış. Bekledikçe korkusu artıyormuş. Kız beklerken saraya elinde yarım bir kuzu gövdesiyle bir dev gelmiş. Kız korkusundan sabahı zor etmiş. O gece yaşadıklarını da kimseye anlatmamış.

Üçüncü gece vezir, küçük kızı saraya bırakmış. O da ablaları gibi sandalyeye oturup beklemeye başlamış. Kız beklerken elinde yarım kuzuyla dev yine gelmiş ve bir kapıdan girip kaybolmuş. Kız, devin nereye gittiğini takip etmiş. Dev elindeki yarım kuzuyu mutfağa bırakıp gitmiş. Küçük kız mutfağa girip bu etten çeşitli yemekler yapmış ve biraz yiyip uyumuş. Sabah vezir gelince kız korkmadığını sarayda kalmaya devam edeceğini söylemiş. Kızın anne babası, ablaları bu olaya çok şaşırılmış.

Meğer dev sandıkları kişi bir padişahmış ve dev kılığına girerek insanları deniyormuş. Kızın pişirdiği yemekleri yemiş ve kendi kendine *“Bu kız hem cesur hem de sabırlı galiba.”* demiş.

O akşam dev kılığındaki padişah saraya yine girmiş ve sandalyede oturan kızın yanından *“Sabreden kazanır.”* diyerek geçmiş, kuzuyu mutfağa bırakıp yine gitmiş. Kız bu etten de çeşit çeşit yemekler yapmış, biraz yiyip uyumuş.

Vezir geldiğinde korkmadığını takunyaya ihtiyacı olduğunu söylemiş. Vezir kızın korkmadığına şaşırılmış, ertesi gün elinde takunyalarla geldiğinde *“Bu takunyaları büyük ablanız gönderdi, çok değerli olduğundan sizden parasını da istiyor.”* demiş. Kız kara kara parayı nasıl ödeyeceğini düşünürken dev gelmiş ve kızın yanından *“Sabreden sonunda kazanır.”* diyerek geçip mutfağa gitmiş.

Kız ertesi sabah uyandığında bir torba altın bularak kardeşine göndermiş. Bu sefer de vezirden tarak istemiş. Vezir kızın korkmadığına şaşırılmış, ertesi gün elinde tarakla geldiğinde *“Bu tarağı ortanca ablanız gönderdi, çok değerli olduğundan sizden parasını da istiyor.”* demiş. Kız kara kara parayı nasıl ödeyeceğini düşünürken dev gelmiş ve kızın yanından *“Sabreden sonunda kazanır.”* diyerek geçip mutfağa gitmiş.

Kız, ertesi sabah uyanıp saçlarını taramaya başladığında taraktan çil çil altınlar dökülmüş. Sabah gelen vezirle bu altınları ablasına göndermiş. Vezir kıza bütün saray halkının kızı görmeye geleceğini söylemiş. Kız yine kara kara düşünmeye başlamış, *“Ne pişiririm, onca insanı nasıl ağırlarım?”* diye. Akşam dev gelmiş aynı sözleri söyleyip çıkmış. Sabah kız devin ona bıraktığı bir kâğıt bulmuş. Kâğıtta *“Ocağın yanındaki sopayı üç defa yere vur.”* yazılıymış.

Kız bu sopayı yere vurduğunda kırk Arap ortaya çıkmış ve ne emri varsa yerine getireceklerini söylemiş. Kız da babasının ve saray halkının geleceğini, onlar için kalacak yere ve yemek yapacak adama ihtiyacı olduğunu anlatmış. Devler kızın isteklerini yerine getirmiş.

Dev kılığındaki padişah kıza *“Sen hem cesur hem de sabırlı çıktın.”* demiş. Ve onunla evlenmek istediğini söylemiş. Kız önce tüm bunları bir rüya olduğunu sansa da padişah karısı olmuş.

Cesaretinin ve sabrının da mükâfatını görmüş.

Değerle İlgili Bulgular:

Kırk Arap adlı masaldaki temanın “Cesaret ve Sabır” olduğu aşikârdır. Gerek büyük kızların korkudan sabahı zor etmelerine, sabah da sabredemeyerek dönmelerine yapılan vurgu gerek devin “*Bu kız hem cesur hem de sabırlı galiba.*” sözü ve gerekse sürekli yenilediği “*Sabreden sonunda kazanır.*” sözü bizi masaldaki hâkim temanın cesaret ve sabır olduğu fikrine götürmektedir. Ayrıca masal sona erdirilirken dev kılığındaki padişahın kıza söylediği “*Sen hem cesur hem de sabırlı çıktın.*” sözleri padişahın cesur ve sabırlı bir kızla evlenmek istediğini, cesaret ve sabır değerlerinin kızlarda dahi aranan özellikler olduğunu vurgular niteliktedir.

Hökelekli (2013, s. 103-117) cesareti korku, endişe ve zorluk karşısında zihinsel ve ahlaksal olarak ayakta kalma gücü olarak ifade ederken; sabrın ise karşımızdaki herhangi bir olumsuz durum ya da olumsuzluk oluşturabilecek tüm olaylara dayanma gücü olduğunu belirtir.

Cesur ve sabırlı kişilerin başlangıçta zorlansalar da sonunda diledikleri mükâfata ulaşacaklarını masalın sonundaki “*Cesaretinin sabrının mükâfatını görmüş.*” sözleriyle kuvvetle vurgulanmıştır.

Masal dinleyenlere dolaylı olarak “Küçük kız gibi cesur ve sabırlı olursan isteklerini yerine getirecek gücü kendinde bularak hayatta da başarılı olabilirsin.” ya da “Hayatta istediğine ulaşmak için cesur ve sabırlı olmak gerekir.” demektedir. Bunu yaparken de dinleyenin önüne kızın ablalarının o sarayda kalmaya bir gece dahi sabredememeleri, korkudan sabahı zor etmeleri örneğini koyarak sabır ve cesaret değerine sahip olamayan kişilerin dileklerini yerine asla getiremeyeceği tezadını sunar.

İnsan hayatı boyu çeşitli zorluklarla yüz yüze gelir ve eğer cesaret gösterir, sabırla çalışmaya devam eder, korkularının üstüne giderse isteklerini yerine getirebilir.

Masalda kız cesaret ve sabrı sonunda bir padişahla evlenerek rüya gibi bir yaşama kavuşmuştur. İnsanoğlu masal âlemindeki gibi bir padişahla evlenmek için değil de her ne için cesaret ve sabır gösterirse onu elde eder. Hayatına başarı ve özgüven kazanarak devam eder.

4.4.18. Kırk Kardeş

Değer: Tokgözlülük

Kullanılacak Masal: Kırk Kardeş

Masal Künyesi: Tezel, N. (2008). *Türk Masalları*. (Üçüncü Baskı). İstanbul: Bilge Kültür Sanat.

Masalın Sayfa Aralığı: 23 – 44.

Masalın Özeti:

Kırk oğlu olan bir padişah varmış. Bu padişah kırk oğlunu, kırk kız kardeş ile evlendirmek istermiş. Yanına vezirlerini de alarak kardeş olan kırk tane kız aramaya gitmiş. Tebdil-i kıyafet gittiği bir köyde kırk kız kardeş bulmuş ve kızlara nişan takarak geri dönmüş. Kırk oğlan, kırk kız kardeşi almak için yola çıkmış. Yolda karşılarına ak sakallı bir ihtiyar çıkmış ve yolda görecekları çayırılıkta asla konaklamamalarını tembihlemiş.

Şehzadeler nişanlandıkları kızları almış geri dönerken ak sakallı ihtiyarın öğüdünü dinlememiş ve çayırılıkta konaklamışlar. Bir tek en küçük şehzade uyumayıp gece boyu beklemiş. Karşılarına bir ejderha çıkmış ve kırk oğlanı da kırk kızını da yakalamış. En küçük şehzade hem kendi hem de nişanlısının kalması şartıyla kardeşlerini ve nişanlılarını serbest kalmasını sağlamış.

Ejderha şehzadenin nişanlısını alıkoyarak şehzadeden, peri padişahının kızındaki sihirli çalgıyı getirmesini istemiş.

Şehzade yolda karıncalara yardım etmiş ve karıncalar padişahı ona “*Dile benden ne dilerse.*” demiş. Şehzade kendisinin de bir padişah oğlu olduğunu söyleyerek herhangi bir dilekte bulunmamış. Şehzadenin bu tok gözlülüğü karıncalar padişahının çok hoşuna gitmiş ve ona üç tane karınca kanadı vermiş. Şehzade bu karınca kanadını yaktığında tüm karıncaların ona yardıma geleceğini söylemiş.

Şehzade yolda gördüğü üç çocuğu uzlaştırmaya çalışırken bir ok atmış ve bu ok aslanlar padişahının ayağına isabet etmiş. Ayağındaki yaranın irini aktığında rahatlamış ve şehzadeye “*Dile benden ne dilerse.*” demiş. Şehzade kendisinin de bir padişah oğlu olduğunu söyleyerek herhangi bir dilekte bulunmamış. Şehzadenin bu tok gözlülüğü aslanlar padişahının çok hoşuna gitmiş ve ona üç tane kıl vermiş. Şehzade bu kılları yaktığında tüm aslanların ona yardıma geleceğini söylemiş.

Şehzade peri padişahının sarayını bulmuş ve ona başından geçenleri anlatmış. Peri padişahı sihirli çalgıyı vermek için şartlar ileri sürmüştü. Tokgözlülüğüyle kazandığı ödüller peri padişahının isteklerini yerine getirmesini sağlamış. Peri padişahı ona sihirli çalgıyı vermiş. Ejderha sihirli çalgıyı alınca şehzadeyi ve nişanlısını serbest bırakmış.

Küçük şehzade başından geçenleri babasına anlatmış. Padişah kırk gün kırk gecelik bir düğünden sonra en küçük şehzadeyi de evlendirmiş. Yerini ona vermiş.

Onlar ermiş muradına biz çıkalım kerevetine. Gökten üç elma düştü biri anlatanın, biri dinleyenin biri de tüm tokgözlü insanların başına...

Değerle İlgili Bulgular:

Kırk Kardeş adlı masal dikkatle incelendiğinde masaldaki temanın “Tokgözlülük” olduğu görülmektedir. En küçük şehzade gerek büyüklerin sözünü dinlemesi, gerekse akıllı, çözüm odaklı davranışlarıyla masalı dinleyen kişinin rol model alabileceği bir masal kahramanıdır.

Masalda en küçük şehzade karıncalara yardım etmesi nedeniyle karıncalar padişahı tarafından takdir görmüş ve karıncalar padişahı, şehzadeye ondan istediği şeyi dileyebileceğini söylemiştir. En küçük şehzade burada isteklerinin kölesi olarak her şeyden vazgeçip çeşitli şeyler isteyebilirdi. Fakat en küçük şehzade bir an bile tereddüt etmeden “*Hiçbir şeye ihtiyacım yok. Sağlığınızı dilerim.*” sözleriyle herhangi bir isteği olmadığını belirtmiştir. Karıncalar padişahı da “*Aferin sana. Tokgözlü insanları herkes sever.*” sözleriyle şehzadenin tokgözlü oluşunu takdir etmiş ve ona başka bir lütufta bulunarak âdeta şehzadenin bu davranışını ödüllendirmiştir.

Yanlışlıkla da olsa aslanlar padişahının derdine çare olan en küçük şehzade aslanlar padişahı tarafından da takdir görmüş ve bu sefer de aslanlar padişahı istediğini dileme hakkı tanımıştır. Şehzade burada da “*Hiçbir şey istemem. Sadece sağlığınızı dilerim.*” sözleriyle nazikçe; ama kararlı bir istekte bulunmayacağını belirtmiştir. Aslanlar padişahı da “*Aferin delikanlı, tokgözlüymüşsün.*” diyerek şehzadedeki tokgözlülük davranışını pekiştirmiştir. Ayrıca ona yardımcı olacak bir lütufta da bulunmuştur.

Günümüzde doyumsuz yetişen, her metanın kendinde olmasını isteyen bizler için şehzade oldukça mühim bir örnektir. Zira o amacına odaklanmış ve isteklerine gem vurmaya başlamıştır. Yaşadığı her iki olayda da sağlıktan başka bir dileği olmayan

şehzade üzerinden tokgözlü olmak gerekliliği vurgulanmış, masaldaki olay örgüsü tokgözlülük değeri üzerine inşa edilmiştir. Şehzade tokgözlü oluşu sebebiyle kendiliğinden bazı ödüllere layık görülmüş ve bu sayede de başına gelen güç işleri aşmayı bilmiştir.

Masalda adeta “*Tokgözlü insanlar için her zaman mükâfatlar vardır.*” mesajı verilmektedir. Şener’e göre tüketim çılgınlığının toplumu sardığı bu dönemde açgözlülüğün birçok sorunun yanında yoksulluk duygusunun da önemli bir sebebi olduğu bilinmektedir. Bunun yanında sınıflar arası, gruplar arası çekişmelerin, zıtlıkların önemli bir sebebi de yine açgözlülüktür (2013, s. 2511).

Dolayısıyla bu masal, bitmek bilmeyen bir istekler listesiyle yaşayan, açgözlü kişilere tokgözlü olmanın insana kazandırdıklarını başarılı bir biçimde anlatmıştır.

4.4.19. Kocasını Seçen Kız

Değer: Eş Seçme Özgürlüğü

Kullanılacak Masal: Kocasını Seçen Kız

Masal Künyesi: Zhamakina, A. (2009). *Kazak Masalları Üzerine Bir İnceleme*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Masalın Sayfa Aralığı: 340 – 341.

Masalın Özeti:

Eski zamanlarda akıllı ve güzel bir padişah kızı varmış. Padişah, kızının sevdiği biriyle evlenmesini istediğinden evlenmesi için baskı yapmamış. Bir gün kız, babasına giderek evlenme zamanının geldiğini, kim ona güzel bir hediye getirirse onunla evleneceğini söylemiş. Babası da bu durumu halka duyurmuş.

Kızla evlenmek isteyen üç delikanlı ellerinde hediyelerle karşılaşmışlar. Birinde halı, birinde ayna ve diğerinde de elma varmış. Hediyeleri birbirlerine anlatmaya başlamışlar.

İlk delikanlının elindeki halının göz açıp kapayana kadar istenilen yere ulaştırdığını söylemiş. İkinci delikanlının elindeki aynaysa dünyada olup biteni haber vermiş. Üçüncü delikanlıdaki elmaysa yiyene şifa vermiş.

Delikanlılar dünyada neler olup bittiğini görmek için aynaya bakmışlar ve padişah kızının ölmek üzere olduğunu görmüşler. Hemen halıya binerek kısa zamanda saraya varıp kıza elmayı yedirmişler ve kız dirilmiş.

Kız, elmayı getiren delikanlıyla evlenmek istediğini söylemiş. Diğer delikanlılar kıza aynada olanı görüp halıyla hızla yanına ulaşmalarına rağmen neden elmayı getirenle evlendiğini sormuşlar.

Kız da onlara delikanlı elmayı geç de getirse kendisini iyi edebileceğini söylemiş. Üstelik elmayı yediği için geri veremeyeceğini; ama onların hediyelerini geri verebileceğini eklemiştir. Bu yüzden de elmayı getiren delikanlıyla evleneceğini anlatmıştır.

Değerle İlgili Bulgular:

Bu masalda ustalıkla işlenen değer eş seçme özgürlüğü değeridir. Henüz masalın girişinde padişahın akıllı ve güzel bir kızı olduğunu, padişahın, kızını kendi sevdiği kişiyle evlenmesi için kimseyle evlendirmedeğini öğreniyoruz. Masalın başında kızın akıllı ve güzel olması vurgulanmıştır. Buradan kızın, herkesin isteyebileceği bir kız olduğuna, evlenmek istenilmeyecek herhangi bir özelliği olmadığına ulaşmamız mümkündür. Dolayısıyla kızın hâlen kendine uygun bir eş seçmeyi beklemesinden kaynaklanmaktadır. Babası da kızının bu kararına saygılı davranarak onun istediği bir zamanda; istediği, kendi seçtiği bir adamla evlenmesini destekler. Masaldaki baba istediği her şeyi yapma gücüne sahip bir padişah olsa da kızının eş seçme özgürlüğünü destekleyen bir portre çizer.

Masal dünyasında dahi kızlara eş seçme özgürlüğü tanıyan bu anlayışın günümüzde olmayışı bizi dehşete düşürecek kadar ironiktir. Zira her anlamda çağdaşlaşma yoluna gidildiği vurgusu yapılan yirmi birinci yüzyılda televizyon, gazete ve internette haberleşen yaşanılmış olaylar kızlara eş seçme özgürlüğü sunmayan aileleri, çeşitli sebeplerle istemediği kişiyle evlenenlerin yaşadığı zorlukları gözler önüne sermektedir. Oysaki her insanın birlikte bir ömür geçireceği kişiyi seçme özgürlüğü vardır.

Özgüven'e göre (2001, s. 37) eş seçme çok boyutlu birçok değişkeni içeren geleceğe dönük bir karardır ve bu yüzden önemlidir.

Okuduğumuz masalda prenses evlenme zamanının geldiğine karar verdiğinde babasına bu durumu ve evlenmek istediği kişide aradığı özelliği söyler ve babası da bu olay karşısında gayet anlayışlı davranır. Kızının eş seçme özgürlüğünü destekler. Kız ona beğeneceği bir hediye getiren adamla evlenmeyi istediğini söyleyerek eş adayında aradığı ölçüyü de yine kendi belirler.

Kızının eş seçme özgürlüğünü destekleyen padişah, kızının söylediklerini halka duyurur. Padişahın kızına beğeneceği hediyelerle eş adayları gelmeye başlar. Kız, eş seçiminde koyduğu ölçüye uygun davranır.

Kıza hediye getiren üç delikanlı bir yerde karşılaşarak hediyelerini birbirlerine anlatırlar. Birinin elinde dünyada ne olup bittiğini gösteren ayna, birinin elinde istediğin yere hızla götüren bir halı, birinin elinde de yiyene şifa veren elma vardır. Aynadan bakarak kızın hasta olduğunu görürler, halıya binerek kızın yanına hızlıca varırlar ve elmayı kıza yedirip onu iyileştirirler.

Kız bu üç delikanlıdan elmayı getirenle evlenmek istediğini söyler. Üç delikanlının ortak yaklaşımıyla iyileşen kızın elmayı getiren delikanlıyı eş olarak seçme nedenini açıklamak zorunda hisseder kendini. Kız, bu kararı delikanlının elmasını yiyerek iyileştiği için vermesinin yanında, elmayı yediği için iade etmesinin mümkün olmaması ve elmayı getiren kişinin diğer ikisiyle karşılaşmayıp geç gelmesi hâlinde dahi kendisini iyileştirmesinin mümkün olacağı gerekçeleriyle de vermiştir.

Evlilikte eş seçiminin doğru yapılmış olması oldukça önemlidir. İyi bir seçimse seçeneklerin çok olması ve onları tanıma olanaklarının yeterliliğiyle ilgili görülür (Özgüven, 2001, s. 44). Masal sona ererken kızın eş seçme özgürlüğünü kullanarak evlendiğine şahit oluyoruz. Kız eş seçerken özgürce belirlediği ölçüye göre davranmış ve bu ölçüye en çok uyan üç kişi arasında da kendince oldukça adaletli ve geçerli bir seçim yapmıştır.

Bu masalı okuduktan sonra eş seçme özgürlüğü değerinin her çağda geçerliliğini koruyan bir değer olduğuna kanaat getirilir. Verdiği tüm kararlar koşulsuz gerçekleştirilen bir padişahın dahi kızına bu özgürlüğü tanımasından çıkarılacak fazlaca ders vardır.

Umarız ki okuyucu masalı bitirdiğinde eş seçme özgürlüğü konusunda yeni bir bakış açısı kazanarak bu değeri içselleştirebilir.

4.4.20. Kötü Kral

Değer: İyilik

Kullanılacak Masal: Kötü Kral

Masal Künyesi: Yavuz, M. H. (2009). *Masallar ve Eğitimsel İşlevleri*. (Dördüncü Baskı). İstanbul: Ürün Yayınları.

Masalın Sayfa Aralığı: 192 – 193.

Masalın Özeti:

Ülkelerin birinde kötü kalpli, hem kendi halkına zulmeden hem de komşu ülkelerle hiç geçinemeyen bir kral varmış. Bu kralın Züleyha isminde hem güzel hem de iyi kalpli bir kızı varmış. Ama kızı hastaymış. Kral buna çok üzülmüş. Ülkesine, kızını kim iyileştirirse ona vereceğini duyurmuş.

Komşu ülkelerden birinin iyi kalpli kralı ve onun da iyiliksever bir oğlu varmış. Bu iyiliksever delikanlı kızı iyileştirmek için kendi ülkesinden yaşlı bir bilgeyi oraya göndermiş. Bilge, kızın iyileşmesi için Kaf Dağı'ndaki devler ülkesinde bir ormanda yetişen sihirli bir otun suyunu içmesi gerektiğini söylemiş. Bunu duyan iyi kalpli delikanlı silahını kuşanmış, uçan atına binmiş, Kaf Dağı'na gitmiş. Kaf Dağı'ndaki devler çok büyük ve sayıca çok fazlaymış. Korkan delikanlı bir kayanın arkasına saklanıp kıza yardım edemeyeceği için üzölmeye başlamış.

Delikanlının yanına bir iyilik perisi gelmiş ve delikanlının ne kadar iyi yürekli olduğunu bildiğini söyleyerek ona gerekli otu verip ortadan kaybolmuş. Delikanlı otu hemen bilgine vermiş. Bilgin, otu kaynatıp suyunu kıza içirmiş. İyileşen kız kendini kurtaran delikanlıyla evlenmek istemiş.

Olanlardan sonra yaptığı kötölüklerde pişman olan kötü kral da iyi bir insan olmaya karar vermiş. Kızına ve iyiliksever delikanlıya kırk gün kırk gece süren düğün yapmış. Uzaktan olanları izleyen iyilik perisi de onlara yardımcı olduğu için sevinmiş.

Değerle İlgili Bulgular:

Masalımızın kahramanı Züleyha güzel, şefkatli ve iyi kalpli bir kızdır. Ancak babası, kızının aksine kötü kalpli halkına ve komşu ülkelere kötü davranan bir adamdır. Bu kötü kalpli kralın iyi kalpli kızı Züleyha bir gün hastalanır. Olaylar da böyle başlar zaten.

Komşu ülkelerden birinde yaşayan iyi kalpli bir kralın iyiliksever oğlu kendi ülkesindeki bir bilgini kızın hastalığına çare bulsun diye gönderir. Delikanlı o kadar iyi kalpli ve iyilikseverdir ki bilginin tedavi için gerekli olduğunu söylediği otu Kaf Dağı'ndaki devler ülkesine almaya gider. Ancak oradaki devlerin sayıca fazla ve oldukça da büyük olmasından dolayı delikanlı saklanır ve kızın iyileşmesi için gerekli ilacı alamayacağına üzölmeye başlar.

Masal bütünüyle iyilik değeri üzerine kurulduğundan olsa gerek delikanlı üzülürken ortaya bir iyilik perisi çıkar. Delikanlıya iyi yürekli oluşunun bir mükâfatı olarak gerekli otu getirir. İyi yürekli delikanlı hemen ilacı bilgine verir ve kız bu iyiliksever delikanlı sayesinde iyileşir. Masalın sonunda da bu delikanlıyla evlenir. Masaldaki iyilik değeri mutlu bir evliliğin başlamasına da vesile olur.

Masalın başlangıcında bize kötü kalpli olarak tanıtılan kral da olayların sonunda iyilik değerinden nasibini alarak iyi bir insan olmaya karar verir.

Masalda iyi olmak, iyilik yapmak, iyiliksever olmak yoğun bir şekilde vurgulanmıştır. Masalın çeşitli yerlerinde masaldaki iyi kahramanlar “iyi kalpli kızı, çok iyi kalpli bir kral, iyiliksever delikanlı, kralın iyi kalpli oğlu, iyi niyetli olduğunu, çok iyi bir kral olmaya” şeklinde nitelenerek iyilik değerine vurgu yapılmıştır. Tüm bu vurgunun yanında masalda bir de iyilik perisinin varlığı masalın bütünüyle iyilik değeri üzerine kurulduğunun ispatıdır. Dolayısıyla masalda işlenen değer yadsınamaz biçimde iyiliktir.

Masal okuyucuları masal kurgusu içinde yoğun biçimde yer alan iyilik değerinden etkilenerek kendi yaşamlarını bir kez daha sorgulayacaklardır. Masal kahramanlarının karşılıksız iyilik yapmalarından etkilenen okuyucu kendi yaşamında da iyilik değerine daha fazla yer verecektir.

Masaldaki iyi kalpli delikanlının kıza yaptığı iyilik kadar büyük iyilikler elinden gelmese de mutlaka çeşitli iyilikler yapmaya gayret edecek, hem kendi mutlu olurken hem de etrafındakilerin mutlu olmasına yardım edecektir. Böylece hem içimizdeki hem de etrafımızdaki iyilik çoğalacaktır.

Dikkatleri iyi bir insan olmanın ancak iyilikle mümkün olacağına çeken Görgülü (t.y., s. 129) iyilik yapmak için zengin olmayı beklemenin kendini hayırdan mahrum bırakmak olduğunu düşünür. Ayrıca iyilik edilenle aynı dili konuşmak, aynı ırka, dine, mezhebe mensup olmanın da gerekmediğini vurgular.

Masaldaki kötü kalpli kral dahi yaşanan olaylardan etkilenerek yaptığı kötülüklerden pişman olmuş iyi bir insan olmaya karar vermiştir. Dolayısıyla hayatında çeşitli kötülükler yapan insanlar da bu kralı gözlemleyerek hiçbir şey için geç kalmadıklarını kavrayabilirler. Böyle insanlar da yaptıklarından pişman olur, bir farkındalık yaşayarak iyiliğe hayatlarında yer açarlar.

4.4.21. Lokman Hekim Hakkındaki Efsane

Değer: Mesleki Etiğe Uygun Davranma

Kullanılacak Masal: Lokman Hekim Hakkındaki Efsane

Masal Künyesi: Saçkesen, A. (2010). *Özbek Masallarının Tip ve Motif Yapısı*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Masalın Sayfa Aralığı: 735 – 736.

Masalın Özeti:

Lokman Hekim ve iki oğlu bir yere gidiyorlarmış. Yolda ağaç kabuğuna giren bir kuş görmüşler. Çocuklar babalarından kuşu yakalamalarını istemiş; ancak Lokman Hekim dönüşte yakalayacağını söylemiş. Böylece yollarına devam etmişler. Dönüşte kuş ve yavrularının öldüğünü görmüşler.

Gördükleri kuş padişahınmış. Padişah çok öfkelenmiş. Lokman Hekim ve iki oğlunu zindana attırmış. Onlara yemek verilmesini bile yasaklamış. Bu yüzden de Lokman Hekim'in oğulları ölmüş.

Bir gün padişah balık yerken kemiği boğazına takılmış. Hiçbir hekim çare bulamamış. Padişahın hizmetçilerinden birinin Lokman Hekim'i hatırlatması üzerine padişah onun getirilmesini emretmiş.

Lokman Hekim padişahın derdine oğlunun kanının şifa olduğunu söylemiş ve padişah da bunu kabul etmiş. Lokman Hekim gizlice şehzadenin yanına giderek bunun bir oyun olduğunu, ona kılıcı doğrulttuğunda "*Babacığım!*" diye bağırması gerektiğini söylemiş.

Cellat kılıcı savurduğunda şehzade "*Babacığım!*" diye bağırmış. Padişah da "*Oğlum!*" diye ayağa fırlamış. Bunu fırsat bilen Lokman Hekim padişahın sırtına vurarak kemiğin dışarı çıkmasını sağlamış.

Padişah ona altınlar vermiş. Ama o almamış. Çünkü oğullarının ölümü hala aklındaymış. Padişah oğullarının ölümüne neden olsa da Lokman Hekim mesleği gereği padişahın hayatını kurtarmış.

Değerle İlgili Bulgular:

Masalda öfkelenmesi sonucu Lokman Hekimi ve onun iki oğlunu zindana atan zalim padişah Lokman Hekim'in oğullarının zindanda açlıktan ölmesine neden olur. Daha sonra boğazına takılan bir kılçık onu Lokman Hekim'e muhtaç eder.

Lokman Hekim'i zindandan çağırdıklarında hekim, oğullarının ölümüne sebep olmasına rağmen padişaha yardım elini uzatır. Ve uyguladığı yöntem sayesinde padişahı, aslında oğullarının ölmesine sebep olan bir adamı kurtarır.

Lokman Hekim adından da anlaşılacağı üzere bir hekimdir. Hem de mesleğinde oldukça başarılı bir hekimdir. Mesleğindeki başarısı nedeniyle çare bulunamayan hastalıklar için Lokman Hekim'in mutlaka bir çare bulabileceği düşünülür. Padişahın sorunu hiçbir hekim tarafından çözülememiş ve son çare olarak Lokman Hekim zindandan çağırılmıştır.

Lokman Hekim oğullarının ölümüne sebep olmuş padişahın derdine çare bulamadığını söyleyip onu bu durumda bırakabilirdi. Ya da intikam almak için padişahın oğlunu bu uğurda gerçekten öldürtebilirdi. Ancak Lokman Hekim bunlardan hiçbirini yapmayarak onu tedavi eder. Bunu ona yaptıran şey mesleki etiğe uygun davranma değeri değil de nedir?

Bir hekimin görevi hastalarının dertlerine çare olmak, onları iyileştirmek ve bunu yaparken de hiçbir ayırım gözetmemektir. Elbette ki bu türlü davranmak oldukça güçtür. Çünkü tedavi etmeniz istenen kişi bir katil, hatta sizin yakınlarınıza zarar vermiş bir katil dahi olabilir. Nitekim masalımızda da böyledir. Ancak hekimlik mesleği gereği çok güç olsa da o kişiyi tedavi etmeniz gerekir. Lokman Hekim de çok güç olsa da oğullarının katilini tedavi ederek mesleki etiğe uygun davranmış, hepimize insanlık dersi vermiştir. İşgüden ve Çabuk'a göre (2006, s. 61) mesleğini belirlenmiş olan kurallar ve standartlar çerçevesinde yapan kişiler toplumun güvenini kazanır, zaman ve kaynak israfını önler.

Masalın son cümlesi olan *“O, oğullarının ölümüne neden olsa bile mesleğine sadık olduğu için padişahı ölümden kurtarmış.”* cümlesi de Lokman Hekim'in padişahı hekimlik meslek etiğine uygun davranarak kurtardığını bize özetler niteliktedir.

Masalı okuduktan sonra hepimiz sahip olduğumuz mesleğin üzerimize yüklediği mesleki sorumlulukları gözden geçirerek kendimize mesleki etik ilkelerine uygun davranmak zorunda hissedeceğiz. Mesleki etiğe uygun davranma değeri sayesinde mesleğinizde takdir edilecek üst seviyelere ulaşacağımızdan şüphemiz olmasın.

4.4.22. Minnetli Aştan Minnetsiz Yumruk İyi

Değer: Özgürlük

Kullanılacak Masal: Minnetli Aştan Minnetsiz Yumruk İyi

Masal Künyesi: Saçkesen, A. (2010). *Özbek Masallarının Tip ve Motif Yapısı*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Masalın Sayfa Aralığı: 738 – 739.

Masalın Özeti:

Zamanın birinde iki kardeş yaşarmış. Bunlardan büyüğü padişaha hizmet ederek geçimini sağlarmış. Padişaha hizmet ettiği için varlık içinde yaşar; ama aynı zamanda da bir kusurum olursa padişah ölümünü emreder diye korkar dururmuş.

Kardeşlerden küçüğü tarım yaparak geçimini sağlarmış. Arazisi az olduğu için kazandığı ailesine yetmez, kanaat ederek geçinirlermiş.

Bir gün ağabeyi kardeşine misafirlige gelmiş. Kardeşinin durumuna acıyarak ona sarayda iş bulmayı teklif etmiş. Ancak kardeşi padişahın sarayında çok varlık içinde olsa da her an ölüm tehlikesi yaşamak yerine kendi kazandıkları az da olsa daha rahat yaşamayı seçeceğini söylemiş. Ve ağabeyine “*Minnetli aştan minnetsiz yumruk daha iyi.*” sözünü söylemiş. Ağabeyi bu sözden etkilenerek kendi yoluna gitmiş.

Değerle İlgili Bulgular:

Masalda kazancı az bir iş ve kıt kanaat bir geçim, hiç kimseye minnet etmeden yaşamak, zenginlik içinde; ama başkasının isteğine göre, birilerine minnet ederek yaşamaya yeğ tutulmuştur.

Masaldaki büyük kardeş padişahın yanında çok kazanarak geçinen; ancak her dakika yanlış bir şey yapıp cezalandırılma korkusu yaşayan biridir. Daha çok kazanarak daha iyi yaşasa da aslında özgür değildir. Çünkü padişah ne isterse yapmaya mahkûmdur. Ve yanlış bir şey yaptığı an öldürüleceğini bilerek can korkusuyla yaşamaktadır.

Küçük kardeş kendi işinde çalışarak az kazanmaktadır; ama yine de kimsenin yanında, onun korkusuyla yaşamak istememiştir. Dolayısıyla herhangi bir zorlamaya bağlı kalmadan, kendi seçimleriyle yaşamayı, yani özgürlüğü tercih eder. Ona göre minnetsiz ve özgür yaşamak zengin yaşamaktan çok daha önemlidir.

Adugut'a göre (2013, s. 89) insanın varlığı özgürlüktür. Bu düşünceden hareketle özgürlüğünü kaybeden kişi varlığın, tüm benliğini de kaybedeceğinden özgürlük vazgeçilemez bir değerdir. Benliğini kaybetmek istemeyen her birey özgürlük değerine sıkı sıkı sarılacaktır.

Masalda karşımıza çıkan iki kardeşe zıt özellikler verilerek okuyucunun kendi kahramanını seçmesi istenmiş olmalı. Masalı okuyan kişiler ya büyük kardeş gibi özgürlüğünü, hatta hayatını; daha rahat yaşamak, geçimini kolay sağlamak uğruna feda edecek ya da küçük kardeş gibi aşı az olsa da minnetsiz, özgür bir yaşamı tercih edecektir.

Masaldaki olayların gidişatı göz önüne alındığında işlenen değer özgürlük olduğu görülecektir. Özgür kişi ne kimsenin isteklerini yerine getirmek zorundadır ne de birilerinden korkar. Hayatını tek başına devam ettirdiği için de kimseye muhtaç hissetmez kendini. Bu yüzden özgür olmak en önemli değerlerin başında gelir. Verecek hesabı sadece kendine olan kişi kimseden korkmadığı için özgürdür. Daha az kazanması da bu büyük değer yanında önemsizleşir.

İnsanca yaşamamızı sağlayan değerlerin başta gelenlerinden birinin özgürlük olduğunu hatırladık tutarken özgürlüğümüzün bir başkasının özgürlüğünün başladığı yerde bittiğini de unutmamalıyız.

4.4.23. Mir Mehmet ve Altı Kardeşi

Değer: Tedbirli Olma

Kullanılacak Masal: Mir Mehmet ve Altı Kardeşi

Masal Künyesi: Yavuz, M. H. (2009). *Masallar ve Eğitimsel İşlevleri*. (Dördüncü Baskı). İstanbul: Ürün Yayınları.

Masalın Sayfa Aralığı: 211 – 214.

Masalın Özeti:

Bir varmış bir yokmuş. Bir padişahın yedi tane oğlu varmış. En küçüğünün adı Mir Mehmet'miş. Ve bu çocuk yiğitliğiyle tanınmış. Bir gün bu çocukların babası ölmüş. Yedi kardeş evlenmeye karar vermiş. En küçükleri kendileri gibi yedi kız kardeş ile evlenmelerini, böylece hep bir arada yaşayabileceklerini düşünmüş.

Babaları öldüğü için başka bir yerde yaşayan amcalarına gitmişler. Amcaları onları düşünceli gördüğünde bir dertleri olup olmadığını sormuş. Onlar da yedi kız

kardeşle evlenmek istediklerini; ama nereden bulabileceklerini bilmediklerini söylemiş. Amcalarının da yedi kızı varmış. Amcaları kızlarını yeğenlerine vermiş. Kızlarını alıp gidebileceklerini, yalnız yolda Üç Yayla'da konaklamamaları gerektiğini söylemiş.

Yol hazırlığı yapıp yola çıkmışlar. İlk yaylaya vardıklarında kardeşler orada konaklamak istemişler. Mehmet, amcalarının uyarılarına rağmen orada konaklamak isteyen kardeşlerine engel olamamış. Kardeşlerine söz dinletemeyen Mehmet bütün gece nöbet tutmuş. Herkes uyuduğunda ortaya bir ejderha çıkmış. Mehmet sabaha kadar onunla dövüşmüş, sonunda da onu öldürüp yakındaki dereye atmış. Sabah kardeşlerine hiçbir şey söylemeyen Mehmet onlarla yola koyulmuş.

İkinci yaylaya vardıklarında kardeşleri konaklamak istemiş ve Mir Mehmet yine uyumayıp beklemiş. Bu sefer ikincisinden de korkunç bir ejderha ortaya çıkmış. Mehmet onu da öldürmüş, sabah kardeşlerine bir şey söylemeden onlarla yola koyulmuş.

Üçüncü yaylaya vardıklarında kardeşleri yine konaklamak istemişler. Mehmet de bir süre nöbet tutsa da iki gecedir uykusuz olduğu için uyuyakalmış. Gencin bir vakti bir ejderha çıkıp Mehmet'e falanca ülkenin padişahının kızını getirmesini istemiş.

Ertesi sabah Mir Mehmet kardeşlerine ve amcasının kızlarına veda ederek oradan ayrılmış. Yolda bir akarsuyu geçemeyen karıncalara yardım etmiş. Karıncalar da ona bir tüy vermiş ve başı sıkışırsa bu tüyleri birbirine sürterek onları çağırabileceğini söylemiş.

Yolda isterse çok su içebilen, çok yemek yiyebilen iki kişiyle daha karşılaşmış ve onlar da Mehmet'in namını bildikleri için kendine yardım edebileceklerini söylemişler.

Mir Mehmet bahsedilen ülkeye gidip padişahın kızını istemiş. Padişah da ona üç şartı olduğunu söylemiş. Ondan bir fırın dolusu ekmeği bir seferde yemesini, bir araba dolusu otunun ateşini tek seferde söndürmesini, arpa ve buğday karışımını üç araba dolusu tahılı bir gecede ayırmasını istemiş.

Mehmet bunları nasıl yapacağını düşünürken yolda rastladığı ve ona yardım edeceğini söyleyen kişiler aklına gelmiş. Obur adam bir oturuşta bir fırın ekmeği yerken, çok su içen adam yangını söndürmüş, karıncalar da tahılları ayırmışlar.

Bu olanlar karşısında şaşırın kral kızını Mehmet'e vermeye razı olmuş.

Değerle İlgili Bulgular:

Masalda en küçüğü yiğitliğiyle tanınan Mir Mehmet olmak üzere yedi kardeş vardır ve yedisi de bekârdır. Bu yedi kardeşin padişah babaları öldüğünde kendileri gibi kardeş yedi kızla evlenmek ister. Başka bir şehirde oturan amcalarına gittiklerinde onun yedi kızı olduğu öğrenirler. Amcalarının kızlarını alan çocuklar yola çıkarken amcaları Üç Yaylalar'da konaklamalarını tembih ettikten sonra onları uğurlar.

Masalda buraya kadar anlatılan kısım âdeta tedbirli olma değerine giriş için hazırlıktır. Çünkü ilk yaylaya vardıklarında amcasının sözlerine kulak asmayan kardeşleri orada konaklamak isterken Mehmet tedbir amaçlı bütün gece uyanık kalmaya karar verir. Tedbirli olması sayesinde de gece ortaya çıkan ejderhadan hem kendisini korur hem de uyuyan kardeşlerini. Mücadele ederek ejderhayı öldürür.

Ertesi gün ikinci yaylaya vardıklarında da yine yedi kardeşin içinde tedbirli davranan bir tek Mehmet olur. Tedbir amaçlı yine uyumayan Mehmet, bir öncekinden daha büyük bir ejderhayla savaşarak onu da öldürür. Tedbirli olması yine hem onu hem de kardeşlerini korur.

Üçüncü gün, üçüncü yaylaya vardıklarında diğer kardeşler hiçbir tedbir almadan orada konaklayıp uyurken Mehmet yine tedbirli olmak ister. Bütün gece yine uyumadan beklemeyi düşünürken iki gecedir uykusuz kaldığı için uyuyakalır. Tedbiri elden bırakıp uyuyakaldığı gece gelen ejderhanın ondan istediğini yapmak zorunda kalır.

Yapılacak işlerde gerekli hazırlığı yaparak önlemimizi önceden almamız gerektiğini vurgulayan bu masalda tedbir değeri en güzel biçimde işlenmiştir. Masalda tedbir kişiyi ölümden dahi kurtaran, sahip olunmadığı takdirde de kişinin ölümüne dahi sebep olabilecek bir değer olarak karşımıza çıkar. Masalın tedbir değerine sahip karakteri Mehmet iken bu değerden yoksun karakterler kardeşleridir.

Kardeşlerin tedbirsizliği, Mehmet'in ilk iki gece tedbirli davranmasına rağmen üçüncü gece uyuyakaldığı için tedbiri elden bırakıp ejderhanın isteklerine boyun eğmesi bu değer varlığı ve yokluğu arasındaki farkı net bir biçimde görmemiz istediği içindir.

İnsan yapacağı herhangi bir işte önce alınması gereken tedbirleri iyice düşünmeli, sonra da düşündüğü tedbirlerden yapılması gerekenleri sırasıyla yaparak işe başlamalıdır (İz, 1982, s. 152, 153).

Masalı bitirdiğimizde elbette ki diğer altı kardeş gibi tedbirsizliğimizin cezasını çekmektense Mehmet gibi önlemlerini önceden alan tedbir değerine karşı farkındalık kazanmış bireyler olmamız umulur ki; bu da gayet mümkündür.

4.4.24. Mirza Mehmet

Değer: Arkadaşlık

Kullanılacak Masal: Mirza Mehmet

Masal Künyesi: Yavuz, M. H. (2009). *Masallar ve Eğitimsel İşlevleri*. (Dördüncü Baskı). İstanbul: Ürün Yayınları.

Masalın Sayfa Aralığı: 327 – 328.

Masalın Özeti:

Bir varmış bir yokmuş. Eskiden bir kral ve üç oğlu yaşarmış. Kral ölünce en küçük oğlu Mirza Mehmet'e pay bırakmadığı anlaşılmış. Babasının yönettiği ülkede parasız kalan Mirza Mehmet gurbete çıkmak zorunda kalmış.

Epeyce bir yol gittikten sonra bir tilkiye rastlamış. Tilki, Mehmet'in adını, mirastan pay alamadığını biliyormuş. Onu yanına almasını ve kendisine arkadaş olacağını söylemiş. Mirza Mehmet de kabul etmiş. Yola beraber devam etmişler. Mirza Mehmet aynı şekilde bir arslan, bir şahin, bir de ayıyı yanına alıp onlarla birlikte dağdaki bir mağaraya yerleşmiş.

Aradan uzunca bir zaman geçtikten sonra tilki ve diğerleri Mehmet'in evinden getirdiği eşyaları karıştırmaya başlamışlar. Güzel bir kızın tahta üzerine çizilmiş resmini bulmuşlar. Aralarında anlaşarak bu kızı yaşıyorsa Mirza Mehmet'e almaya ve onu mutlu etmeye karar vermişler.

Resmin bulunduğu tahtayı alarak cadılar kraliçesine gitmişler. Kızın, kralın kızı olduğunu öğrenmişler. Bu fedakâr arkadaşlar kendi aralarında herkesin kendi cinsinden yüzer savaşçı getirmesini kararlaştırmışlar.

Hazırlıksız yakalanan kral komşu ülkelerden yardım istemiş. Mehmet'in kardeşlerinin yönettiği ülkede krala yardıma gelen ülkeler arasındaymış. Savaş çok şiddetliymiş. Sonunda dayamayan kral, beyaz bayrak göstererek teslim olmuş. Kızını Mehmet'e vererek onu tahtının varisi de yapmış.

Değerle İlgili Bulgular:

Masalda olaylar kral olan babasının Mirza Mehmet'e mirasından pay bırakmaması ve Mehmet'in hayatını kazanmak için gurbete gitmesiyle başlar. Mirza Mehmet yolda onu tanıyan bir tilkiyle karşılaşır. Tilki, Mehmet'e onu da yanına almasını, kendisine arkadaş olabileceğini söyler. Mirza Mehmet tilkinin onunla arkadaş olmasını kabul eder. Yolda giderken aynı şekilde bir arslan, bir ayı, bir de şahini de yanlarına alırlar. Böylece dört hayvan ve bir insanın arkadaşlığı başlar.

Masalda Mirza Mehmet hayvanlarla arkadaş olmayı yadırgamadığı gibi masalı okuyan bizler de bu arkadaşlığı asla yadırgamayız. Yadırgamamızın nedeni arkadaşlık denen kutsal duygunun kimler arasında yaşanacağına dair bir sınırlama yapılmayacağına farkında olmamızdır.

Masal ilerledikçe Mirza Mehmet'le arkadaş olan hayvanların, arkadaşlarını onun için fedakârlıklar yapacak kadar sevdiğini anlarız. Tilki ve diğerleri arkadaşlarının çok güzel bir kızın resmini bir tahta parçasının üzerine kazıdığını fark ettiklerinde bu kızı bulup arkadaşlarını mutlu etmeye karar verirler. Arkadaşlarının mutluluğu için hiç tanımadıkları bir kızı bulup onu arkadaşlarıyla evlendirmek gibi zor bir göreve talip olurlar. Bunu yaparken de şikâyet etmedikleri gibi üstüne bir de memnun olurlar. Onlar için arkadaşlık, arkadaşlarının mutlu olması demektir.

Tilki ve diğerleri kızın yerini öğrenebilmek için cadılar kraliçesinin yanına gitmeyi göze alırlar. Cadılar kraliçesi onların kararlı olup olmadığını öğrenmek için şartlar ileri sürse de bu şartları arkadaşları için gerçekleştirirler. Hatta kızın o ülkenin kralının kızı olduğunu öğrendiklerinde bile fikirlerini değiştirmezler. Arkadaşları için yaşayabilecekleri tüm zorlukları göze almışlardır bir kere.

Kralın kızını arkadaşlarıyla evlendirebilmek için ülkeye savaş açmayı dahi göze alırlar. Bir arkadaş için yapılabilecek en büyük fedakârlıklardan biri bu olsa gerektir. Her hayvanın kendi cinsinden yüzer adet savaşçıyla savaşa katılmasına karar verirler. Kendilerinin hiçbir çıkarı olmamasına rağmen arkadaşları için ve hatta ondan habersiz giriştikleri bu mücadelede başarıya ulaşırlar. Arkadaşları için kocaman bir ülkeyle savaşan kahramanlarımız bu savaşı kazanarak bir taraftan arkadaşlarının âşık olduğu kızla evlenmesini sağlarken diğer taraftan da kralın vârisi olmasını sağlarlar. Özoğlu (1978, s. 14, 15) arkadaşlık ilişkilerinde belirgin davranış özellikleri arasında yardımlaşma, sevgi, güven, saygı, yarar, paylaşma, anlayış ve hoşgörü sayılabileceği görüşündedir.

Mirza Mehmet ve diğer hayvanlar arasındaki arkadaşlık bugün özlemini çektiğimiz çıkarsız arkadaşlığın en büyük örneğidir. Masalda çıkarsız, katıksız, karşılıksız arkadaşlığı görüyoruz. Arkadaşların birbiri için ne türlü fedakârlıklar göze alıp nasıl mücadelelere girişebileceğine hayranlıkla bakarken böyle arkadaşlarımız varsa seviniyor, yoksa hayıflanıyoruz.

Modern dünyada en az rastladığımız şey böyle bir arkadaşlıktır. Özlediğimiz, aradığımız, ihtiyaç duyduğumuz böyle arkadaşlarımızın olmasıdır.

Masalın tüm kurgusu arkadaşlık değeri üzerine oturtulmuştur. Masalda arkadaşlık kutsallaştırılmış, yüceltilmiştir. Okuyucuya arkadaşlık denen değerın kişinin arkadaşları için her türlü riski göze alabilmesi gerektiği hissettirilmiştir.

4.4.25. Padişah ile Çoban

Değer: Yerinde Davranma

Kullanılacak Masal: Padişah ile Çoban

Masal Künyesi: Ardoğan, A. (2004). *Uygur Halk Masalları. Yüksek Lisans Tezi.* Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Masalın Sayfa Aralığı: 286 – 390.

Masalın Özeti:

Avlanmayı seven bir padişah muhafızlarını da yanına alarak ava çıkmış. Padişahın karşısına bir ceren çıkmış, cereni kovalamışlar. Padişah askerlerle birlikte bir halka halinde cerenin etrafını sarmış, cereni kim kaçırırsa onu öldüreceğini söylemiş. Tam o sırada ceren padişahın üstünden zıpladığı gibi kaçıp gitmiş. Bu olayı kendine yakıştıramayan padişah kimsenin arkasına takılmamasını emrederek cerenin peşine düşmüş. Akşam olduğunda cerenin izini kaybettiği gibi yolunu da bulamamış. Acıkmaya da başlayan padişah az ileride bir kulübe görmüş. Bu kulübeye vardığında boylu poslu, neşeli bir adam bulmuş. Bu adam padişahı kulübeye davet etmiş. Ona mısır ekmeği ve katık vermiş.

Adamla sohbete girişen padişah kendini haydutlardan kaçarken yolunu kaybetmiş bir tüccar olarak tanıtmış ve geceyi orada geçirmek istemiş. Adı Ayaz olan bu fakirin evinde misafirin altına serecek yatak olmadığından kendininkileri ona verip kendi yerde yatmaya razı olmuş. Padişah sabah kalktığında çobanı uyumamış kendine bakarken bulmuş. Çoban bunu misafirin her türlü güvenliğini temin etmek için

yaptığını söylemiş. Padişah, bu adamın basit bir çoban olsa da temiz kalpli, yüce gönüllü, alicenap, samimi biri olduğunu hissetmiş.

Padişah saraya döndüğünde bu adamın kendisini tanıdığı için mi izzet ikram gösterdiğini yoksa samimi mi davrandığını merak etmeye başlamış. Bu yüzden en güvendiği vezirini derviş kılığına sokarak Ayaz'ın yanına göndermiş. Ayaz aynı misafirperverliği vezire de göstermiş. Padişah yine de emin olamamış ve oğlunu da dilenci kıyısında Ayaz'ın kulübesine göndermiş. Ayaz aynı misafirperverliği padişahın oğluna da göstermiş. Bunun üzerine padişah Ayaz'ı saraya çağırarak kendine muhafız yapmış.

Bir gün ava giderken padişah Ayaz'ın zekâsını sınamak istemiş. Padişah Ayaz'a sorular sormuş ve Ayaz sorulan soruları hiç duraksamadan cevaplamış. Padişah Ayaz'ın hazırcı cevap oluşundan çok etkilenerek ve onun zeki biri olduğundan iyice emin olarak Ayaz'ı vezir tayin etmiş.

Ayaz vezir olduktan sonra padişaha sunduğu önerilerle açgözlü memurların çıkardığı halka ağır gelen kanunları yürürlükten kaldırmış. Devlet iktisadi açıdan güçlenmeye başlamış. Ancak Ayaz'ı çekemeyen memurlar Ayaz'ı çekiştirerek, kötülemişler. Padişah onlara inanarak Ayaz'ı görevden almış. Tekrar görevlerine dönen açgözlü memurlar yüzünden halkın beli bükülmeye başlamış. Ülkesindeki mutsuzluk arttığı için padişah Ayaz'ı görevden almakla iyi etmediğini anlamış ve Ayaz'ı tekrar göreve getirmiş.

Padişah kimin kendine daha sadık olduğunu anlamak için kırk katıra kırk altın yükleyip yanına da tüm adamlarını alıp yola çıkmış. Yolda altınları saçmaya başlamış. Belli bir süre gittikten sonra bakmış ki yanında sadece Ayaz yürüyor. Diğerleri saçtığı altınlar için kavga ediyormuş.

Padişah Ayaz'ın sadakatinden emin olduktan sonra ona başvezirlik ve hazinedarlık makamlarını vermiş. Ayaz yüksek makamlara çıktıktan sonra da padişaha, halka, devlete sadakatle hizmet etmiş, vergileri uygun hâle getirmiş, alım satımı, ticareti geliştirmiş, çiftçilerin, zanaatkârların, ticaret erbabının önünü açıp parası olmayana hazineden kredi vermiş.

Gözden düşen memurlar Ayaz'ı yine haksız yere kötülemeye başlamışlar; ama padişah bu sefer onlara inanmamış. Ayaz'la beraber hazineye gittiğinde hazinenin hiç olmadığı kadar dolu olduğunu görmüş.

Çıkarken bakmış ki, hazinenin kapısında bir çift çarık asılıymış. Padişah bunların ne olduğunu sorduğunda Ayaz kendinin vaktiyle fakir bir çoban olduğunu unutmuyup halkın gözünden düşmemek için böyle yaptığını söylemiş.

Padişah Ayaz'ın alicenaplığından etkilenerek kendisi de yaşlanmış olduğundan padişahlığı Ayaz'a bırakmış. Ayaz da ülkeyi adaletle yönetmiş.

Değerle İlgili Bulgular:

Masalımızın en önemli iki kahramanı Padişah ve Ayaz'dır. Masalda Ayaz çeşitli rollerde karşımıza çıkar. Padişah ise Ayaz'a görevler veren, onun içinde bulunduğu duruma uygun davranışlar sergilemesi karşısında bir başka rol biçen kişidir.

Masalda Ayaz'ı ilk olarak fakir bir çoban olarak görürüz. Bir cerenin peşinden koşarak yolunu kaybeden padişah Ayaz'ın kulübesini görür. Ayaz'a padişah olduğunu söylemez. Ayaz fakir bir çoban olmasına rağmen onu elinden gelecek en iyi şekilde ağırlar. Padişaha evindeki yemeklerden ikram eder ve başka yatağı olmadığından kendininkini padişaha verir. Bütün gece uyumayıp padişahı bekler. Çünkü misafirini her türlü tehlikeden koruması gerektiğine inanır. Padişah onun misafirperverliğinden çok etkilenir. Ayaz'ı denemek için önce vezirini derviş olarak oraya gönderir. Ayaz ona da padişaha gösterdiği misafirperverliğin aynısını gösterir. Padişah Ayaz'ı denemek için bu sefer de oğlunu dilenci kılığında Ayaz'ın yanına gönderir. Ayaz aynı misafirperverliği ona da gösterir.

Yaşadığımız ülkede, içinde bulunduğumuz kültür ortamında misafire hürmet etmek, onu el üstünde tutarak gönlünü hoş etmek, misafirimizi ev sahibinden memnun bir şekilde uğurlamak anlayışı hâkimdir. Ayaz masaldaki ilk rolünde misafirine izzet ikram göstererek yerinde bir davranış göstermiştir.

Padişah basit bir çoban olsa da temiz kalpli, yüce gönüllü, alicenap, samimi biri olduğunu hissederek Ayaz'ı kendine muhafız yapar. Ayaz yerinde davranma değerinin mükâfatını görmüş olur.

Ayaz'ı ikinci kez padişahın sarayında muhafız olarak görürüz. Padişahla yola çıkan Ayaz kendine sorulan sorulara hiç duraksamadan cevaplar verir. Padişahın muhafızı olduğunda padişahın sorularına tam da onun istediği yanıtları verebilmesi Ayaz'ın padişahın önceki davranışlarını gayet yerinde yorumlamasından ileri gelir.

Padişah onun hazırcevap ve zeki bir insan olduğunu görerek kendine vezir tayin eder. Ayaz yerinde davranma değerinin mükâfatını alır.

Ayaz'ı üçüncü kez padişahın veziri olarak görürüz. Ayaz vezir olduğunda halka ağır gelen vergileri kaldırarak devleti ekonomik açıdan güçlendirmiştir. Halkı refaha ulaştırmıştır. Ayaz tam da devleti yöneten kişilerden beklenebilecek şekilde davranarak onları, kendilerini ezen vergilerden kurtarmış, devleti ekonomik olarak güçlendirmiş. Halkın refah durumunu yükseltmiştir.

İlk olarak gözden düşen açgözlü eski yöneticilerin çekiştirmeleri sonucu vezirlikten uzaklaştırılan Ayaz, padişahın durumu doğru yorumlaması sayesinde hem başvezirliğe hem de hazinedarlığa getirilmiştir.

Ayaz hazinedar olduktan sonra da bir ülkenin ekonomisinden sorumlu kişinin yapması gereken ne varsa yapmıştır. Vergileri uygun hâle getirmiş, alım satımı, ticareti geliştirmiş, çiftçilerin, zanaatkârların, ticaret erbabının önünü açıp parası olmayana hazineden kredi vermiştir. Ayaz hazinedar olarak da oldukça yerinde davranmıştır.

Ayaz'ı masalın başından itibaren değerlendiren, onun hep yerinde davranma değerine uygun düşen davranışlar sergilediğini gören padişah Ayaz'ı kendi yerine padişah yapar. Masal Ayaz'ın ülkeyi adaletle yönettiği de söylendikten sonra sona erdirilir. Ayaz masalın sonunda da yine yerinde davranma değerini sürdürmüştür. Çünkü ülkeyi yöneten kişiden beklenen en büyük özellik olan adaletli olma özelliğine uygun biçimde ülkeyi yönettiği söylenmiştir.

Masalda misafir ağırlayan, muhafızlık yapan, vezir, hazinedar, başvezir ve sonunda da padişah olan Ayaz hep içinde bulunduğu rollere uygun davranışlar sergilemiştir. Dolayısıyla masalda yerinde davranma değeri işlenmiştir. Özkalp (2004, s. 46) her toplumun kişiden üstüne aldığı rolü en iyi biçimde yerine getirmesini beklediğini, bunun yanında her rolün de bireye yüklediği sorumluluklar ya da verdiği ayrıcalıklar olduğuna dikkat çeker.

İçinde bulunduğumuz durum her neyi gerektiriyorsa o duruma uygun biçimde, toplumsal rollerimizi yerine getirerek, yerinde davranışlar gerçekleştirmemiz gerçekten önemlidir. Halk arasında sıkça söylenen “Düğünde oynanır, cenazede ağlanır.” atasözü de yerinde davranma değerini destekleyen en güzel sözlerden biridir.

Masalımızın kahramanı Ayaz gibi ne derece yerinde davranırsak o derece mükâfatlar alır, saygınlığımızı artırabiliriz. Masal okuyucularımızın da yerinde

davranma değerinin önemini kavrayarak bu değere uygun davranışlar gerçekleştirmesi beklenir.

4.4.26. Padişah İle Oduncu

Değer: Eğitimin Önemini Kavrama

Kullanılacak Masal: Padişah ile Oduncu

Masal Künyesi: Ardoğan, A. (2004). *Uygur Halk Masalları. Yüksek Lisans Tezi.* Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Masalın Sayfa Aralığı: 291 – 292.

Masalın Özeti:

Eski zamanlarda şiire, koşuğa meraklı bir padişah varmış. Her sözü kafiyeyle söylemek istermiş. Onun huzuruna gelen herkesin isteklerini şiir şeklinde iletmesi gerekirmiş. Bu yüzden de ülkenin halkı kafiyeli konuşmaya alışmış. Bu ülke şairler Memleketi diye anılmaya başlamış. Bu ülkenin her tarafında şiir okuma yarışmaları düzenlenir olmuş. Yarışmaların birincilerine kendi ağırlıkları kadar altın verirmiş. Yazılan şiirin her mısrası için de ayrı bir mükâfat verilmiştir.

Bu şehirde odunculukla geçinen, dört eşeğiyle ormandan odun getiren bir adam varmış. Bu adam yine bir gün ormana giderken oduncu olduğuna, okuma yazması olmadığına hayıflanmaya başlamış. Okuma yazması olmadığı için oduncu olduğunu, okuma yazması olsa şair olup şiir yazacağını, padişahın himayesinde güzel günler geçireceğini düşünmüş. Oduncu bu düşüncelerle ilerlerken aklına bir koşuk gelmiş ve sonra bu koşuğun pek de fena olmadığını düşünmeye başlamış. Eşeğlerini döndürerek padişaha şiirini sunmayı ve ondan ödül almayı düşünmüş.

Padişah o gün yanındakilerle ava çıkmış. Oduncuyu eşeğleri boş dönerken görünce onunla sohbet etmiş. Oduncu koşuk düzdüğünü padişaha koşuğunu sunmaya gittiğini anlatmış. Padişah kimliğini açık etmeden ona padişahın karşısında kendinin de şiir okuduğunu söylemiş. Oduncunun şiirini dinleyip yorum yapmak istemiş. Oduncu şiiri okuduğunda şiiri padişahın beğenmeyeceğini söylese de adam padişahın karşısına çıkmakta inat etmiş.

Padişah da atını geri çevirip oduncudan önce saraya varmış. Oduncu saraya girdiğinde karşısında az önce yolda sohbet ettiği adamı görmüş.

Padişah, oduncuya iki ay yetecek kadar ödül vermiş, onu meşhur saray şairine emanet etmiş. Onun bir yılda iyi bir yazıcı olmasını, iki yıl içinde de meşhur memleket şairleri arasına katılmasını istemiş. Üstat, emek verip öğretmiş. Oduncu da gayret edip öğrenmiş ve hedeflenen süreden önce bütün memlekette eşsiz bir şair olarak yetişmiş. Tüm memlekette tanınıp ününe ün katılmış

Değerle İlgili Bulgular:

Masal ülke padişahının şiirden ve koşuktan hoşlanan biri olduğu söylenerek başlamış. Padişahın ülkedekilerin isteklerini şiir şeklinde ifade etmelerini istediğini bu yüzden de ülkede herkesin şiir yazma yeteneğinin geliştiği söylenmiş. Bu ülke diğer ülkeler tarafından Şairler Memleketi olarak adlandırılmaya başlanmış. Ülkede şiir yarışmaları düzenleniyor, kazanan şaire padişah tarafından ödül veriliyormuş.

Zevk aldığı şeylerden ve uygulamalarından anlaşılan odur ki bu padişah eğitime önem veren, ülkesindeki kişilerin eğitim almalarını, iyi şair olmalarını destekleyen bir padişaktır. En iyi şairlerin mükâfatlandırılması padişahın kendini geliştirmeye ve eğitime önem verdiğini gösterir. Çünkü bir ülkenin büyük çoğunluğunun şiir yazma konusunda başarılı olması ancak ve ancak iyi hatta mükemmel bir eğitimle mümkün olabilir.

Masalın diğer kahramanıysa okuma yazma bilmeyen bir oduncudur. Bu oduncu ormana odun taşımaya giderken okuma yazma bilmediği için hayıflanır. Çünkü okuma yazması olan kimseler şiir yazarak padişahın karşısında şiir okuyup mükâfat alabilmektedir.

Masaldaki oduncu karakterinin okuma yazma bilmemesi, okuma yazma bilmemesinin hayatının olabileceğinden daha kötü ilerlemesine sebep olduğunu düşünmesi eğitim almanın önemine dikkat çeken çarpıcı bir kısımdır. Eğitim alan kimselerin kendini ifade etme becerilerinin gelişerek kendilerini geçindirebilecek bir iş edinmelerinin mümkün olduğunun altı çizilir.

Okuma yazma bilmeyen bu oduncu padişahın huzuruna çıktığında eğitimin önemine inanan padişah onun okuma yazma bilmediği için yaşadığı kedere şahit olduğundan onu ülkenin en iyi şairinin yanına emanet eder. Şaire bir yıl içinde onu en iyi şekilde yetiştirmesini tembih edilir. Üstadı öğretir, oduncu da gayret edip en iyi şekilde öğrenir.

Cehalet her zaman çirkin, ilim ise hep iyi bir haslettir. Bu yüzden kimse her ne bahaneyle olursa olsun ilmi, öğrenmeyi terk etmemelidir. İlim hazineleri asla unutkanlığa terk edilmemelidir (Kınalızade, 1833, s. 160, 161).

Oduncunun padişah sayesinde ülkenin en iyi şairinin yanında eğitime verilmesi bu masal metninde eğitime önem verme değerinin işlendiğinin son kanıtıdır. Çünkü padişah yaşı ya da mevkisine bakmadan eğitim görmeyen herkesin hakkı olduğuna, eğitim görmek isteyen herkesin de bu eğitimi alması gerektiğine inanmaktadır.

Masal bütünüyle eğitime önem verme değerini işlemiştir. Masalın tamamı okunup incelendiğinde bu yargıya varılır. Bu masal aynı zamanda eğitimin yaşı olmadığını da kanıtlar niteliktedir. Çünkü padişah, yaşı hayli ilerlemiş olan oduncuya eğitim verme konusunda asla tereddüt etmez. Ve oduncu da eğitim almak istediğinden bu fırsata sarılır ve hedeflenen zamandan da önce en iyi şairler arasına girer.

Masalı okuduktan sonra eğitimin önemini kavrayan okuyucu eğitime devam ediyorsa daha çok çalışmaya gayret edeceği, eğitimini yarıda bırakmışsa devam etmeye çalışacağı, yaşı ilerlediği hâlde eğitime devam etmek isteyenlerin de devam etmek için kendilerinde güç bulacağı muhakkaktır.

4.4.27. Sadık Kadın

Değer: Empati

Kullanılacak Masal: Sadık Kadın

Masal Künyesi: Birdal, A. (2004). *Kuzey Azerbaycan Masalları Üzerine Bir İnceleme*. Yüksek Lisans Tezi. Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Masalın Sayfa Aralığı: 105 – 106.

Masalın Özeti:

Bir varmış, bir yokmuş iyi anlaşan bir karı koca varmış. Adam çiftçilik yapar, kadın evde yün eğirirmiş. Kadının zekâsı halkı kendine hayran bırakırmış. Kadının şöhreti gittikçe artmış. Bir gün bu kadının şöhretini muhtarın karısı da duymuş. Kadının kendisinden iyi olduğunu düşünüp hırsından çatlayacak gibi olmuş. Muhtar birkaç günlüğüne şehre gitmesi gerekmiş. Muhtar evden çıkar çıkmaz kadın da kendini dilenci kılığına sokarak kadını aramış, bulmuş. Bu kadın dilenciye bir şeyler vermiş ve gidip bahçede güneşin altına oturmuş. Yanında da bir parça kuru ekmek, ısınmış bir kap da su varmış. Bunu gören muhtarın karısı akıllı kadına bahçede bunca güzel ağaç varken

neden onların gölgesinde değil de güneşte oturduğunu sormuş. Kadın da kocasının güneşin altında çalıştığını, yanında da kuru ekmek ve sudan başka bir şey olmadığını, böyle yapmazsa onun çektiği zahmetin değerini bilemeyeceği için o nasıl çalışıyorsa kendinin de öyle çalıştığını söylemiş. Böyle davrandığı için de kocasının kendini çok sevdiğini eklemiş.

Muhtarın karısı bu akıllı kadına kendisi ne yaparsa kocasının onu çok sevebileceğini sormuş. Kadın da bu sırrı söylemek için üç tane aslan kılı istemiş. Muhtarın karısı o günden sonra aslan aramaya başlamış. Sonra padişahın aslanlarının tutulduğu barınağı bulmuş. Kafesin içindeki aslanların ekmeğini ve suyunu vermeye karar vermiş. Sonra korkarak da olsa kafesin dışından onları sevmeye, tüylerini okşamaya başlamış. Biraz zaman geçtikten sonra aslanlara iyi davranarak kendini sevdirmiş. Ve onları severken aslanlardan birinin üç tüyünü koparmış. Kopardığı tüyleri akıllı kadına götürmüş ve yaptıklarını birer birer anlatmış. Akıllı kadın da ona aslanlara kendini sevdirmek için neler yaptıysa kocasına da aynen onları yapmasını, böylelikle kocasının onu seveceğini söylemiş.

Değerle İlgili Bulgular:

Masalın ana kahramanı iki kadındır. Bu kadınlardan biri akli ve zekâsıyla tüm şehir halkını kendine hayran bırakırken bir diğeri bu kadının şöhretini duyup onun aklını sınamak için yollara düşen muhtarın karısıdır.

Masalda akli ve zekâsıyla herkesi kendine hayran ettiği söylenen kadının masaldaki en belirgin özelliği hayatını kocasının çalışma şartlarına göre şekillendirmesidir. Kocasını tarlada güneşin altında yanında sadece kuru ekmek ve sudan başka bir şey olmadan çalıştığı için kendisi de bahçede güneşin altında oturur. Yanına da sadece kuru ekmek ve su alır. Bunu yapma sebebini de kocasının çektiği zahmetin değerini bilebilmek olarak ifade eder. Eşi kadının bu davranışını kendine sadık oluşuyla açıklar ve onu çok sever.

Kadının, kendine kocasının şartlarına benzer şartlar oluşturması onunla empati (duygudaşlık) kurmak içindir. Kadın kocasının yaşadıklarını yaşayıp hissettiklerini hissederek bir nevi ona olan gönül borcunu öder. “Empati, karşımızdaki canlıları anlayabilmek için kendimizi onların yerine koyarak, onların duygu ve düşüncelerini anlamaya çalışmaktır.” (Çalışkan, Aydın ve Aslander, 2014, s. 31).

Masalda, akıllı kadını kıskanan ve onu bulmaya çalışan muhtarın karısının ilk özelliği ise kıskanç oluşudur. Muhtarın karısı akıllı kadını bulduğunda bahçede onca ağaç varken neden güneşin altında oturduğuna anlam veremez. Çünkü muhtarın karısı empati değerinden yoksundur. Bu yüzden de eşi şehre gittiğinde onu beklemek yerine diğer kadını aramaya gitmiştir. Akıllı kadın ona güneşte oturmasının nedenini eşiyle aynı duyguyu paylaşmak olduğunu söylediğinde oldukça şaşırır.

Kendisi ne yaparsa eşinin onu seveceğini sorar. O da aslanın üç tüyünü ister bu sırrı açıklamak için. Kadın yine aklını konuşturur ve muhtarın karısının bazı şeyleri empati kurarak anlamasını ister.

Muhtarın karısı padişahın aslanlarının bulunduğu kafese gider ve aslanlara kendini sevdirmenin yollarını arar. Onlara ekmeklerini sularını kendi verir. Her gün yanlarına gider, onları sever, tüylerini okşar. Zamanla aslanlar kadına alışır ve kadın üç tüy koparmayı başarır. Akıllı kadına bu tüyleri götürdüğünde kadın ona aslanlara kendini sevdirmek için neler yaptıysa eşine de yapmasını böylece eşinin onu çok seveceğini söylemiş.

Akıllı kadın muhtarın karısının aslanlarla empati kurarak kendini sevdirmeye yollarını aramasını istemiştir. Aslanlara kendini sevdirmeye yollarını bulduğunda eşine de kendini sevdirebilmesi için neler yapması gerektiğini bulabilecektir. Akıllı kadının bu yöntemiyle kadın, kocasıyla da empati kurabileceğinden kocası için neler yapması gerektiğini kolaylıkla bulabilecektir.

Okuduğumuz masalda empati değeri işlenmiştir. En basit anlamda kendimizi bir başkasının yerine koyarak onun gibi düşünmek olarak tanımlanabilecek empati tam olarak yerleşmemiş bir değerdir. Çünkü insanlar karşısındaki kişiyle empati kurarak onu anlamak yerine kendi düşüncülerinin en doğru olduğu iddiası gütmeye çalışırlar. Hâlbuki karşısındakiyle empati kuran bir insan onu en doğru biçimde anladığı için insan ilişkileri gelişecek, anlaşmazlıklar ortadan kalktığı için de kavgalar azalacaktır.

Masalı bitiren okuyucular eşiyle empati kurarak onu en iyi biçimde anlayan kadının eşiyle yaşadığı mutlu hayatı gördüğünde empati kurabilmek için nelerin lazım geldiğini öğrenme ihtiyacı hissedecektir. Bu yolla da değeri içselleştirerek insanları daha iyi anlamak, hayatının daha güzel gitmesini sağlamak için önemli bir adım atmış olacaktır.

4.4.28. Sağırklar

Değer: Sağlıklı İletişim Kurma

Kullanılacak Masal: Sağırklar

Masal Künyesi: Şamlıoğlu, E. S. (2013). *Kırım Tatar Masalları Üzerine Bir İnceleme*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Masalın Sayfa Aralığı: 376 – 377.

Masalın Özeti:

Sağır bir adamın biri total üç koyunu varmış. Adam koyunlarını kaybetmiş. Koyunlarını aramaya çıktığında saban süren bir adam görmüş ve ona koyunlarını sormuş. Meğer koyunları sorduğu adam da sağırmış ve elleriyle bir yerleri göstermiş. Koyunları kaybolan adam onun gösterdiği yere gitmiş ve koyunlar tesadüfen oradaymış. Koyunlarını bulan adam, sabancıya total koyunu vermek istemiş. Ancak sabancı adamın koyununu onun topallaştırdığını ima ettiğini sanmış. Adama koyunlarını görmediğini anlatmış; ama o kendinden sağlam koyunu istiyor sanmış.

İkisi tartışmaya başlamış ve kadıya gitmeye karar vermişler. Giderken atlı bir adama rastlamışlar. Ve ikisi de ayrı ayrı anlatmışlar. Meğer bu atlı da sağırmış. At çalan bu adam, hırsız olduğunu anladılar sanarak at benim değil; ama eğer benim diyerek kaçmaya başlamış. Diğer iki sağır da onun peşinden gitmiş. Yolda bir kadına rastlamışlar. Kadını görünce üçü de kendi düşündüklerini ayrı ayrı anlatmış.

Gördükleri kadın da sağırmış ve geliniyle kavga edip evden kaçmış. Kadın adamların evine dönmesi gerektiğini söylediğini sanmış. Gitmeyeceğini söylemiş.

Dördü bir olup kadıya gitmişler. Hepsi derdini anlatmış; ama kadı da sağır olduğu için işler iyice karışmış. Kadı, üç adam ve bir kadın yanına geldiğinde oranın âdetine göre arife günü ay görülürse ertesi gün bayram olacağını bildiğinden ertesi günün bayram olduğuna karar vermiş.

Değerle İlgili Bulgular:

Masalda karşımıza çıkan beş kahramanın da sağır olması olayların oldukça karışık bir hâl almasına yol açmıştır. Çünkü kahramanlarımız sağır olduklarını bildikleri hâlde bunu karşısındakine hiç söylemeden iletişim kurdukları için ortaya iletişim engelleri çıkmış ve bir türlü birbirlerini anlayamamışlardır. Olaylara eklenen her

kahramanının sağır olmasıyla iletişimsizlik çığ gibi büyümüş ve bir türlü kimse kimseyi anlayamamıştır.

Masal boyunca sağır kişiler karşısındakini asla anlayamamasına rağmen anladıklarını sanarak cevap vermişlerdir. Sürekli konuşmuşlar; ama iletişim kurmayı asla başaramamışlardır.

Masalda altı çizilen husus sağlıklı iletişim kurmamız gerektiği, dolayısıyla masalda işlenen değer de sağlıklı iletişimin kurma değeridir.

Masaldaki kahramanlar yaşadıkları sağlık sorunları nedeniyle anlayamamışlardır. Ancak yaşadığımız yüzyılın en büyük sorunlarından biri de iletişime engel herhangi bir sağlık sorunundan kaynaklanmasa da sağlıklı iletişim kuramamak olsa gerektir. Her konuda fikir beyan edip sürekli konuşmak isteyen kişiler karşısındaki kimselerin ne söylediğini umursamaz hâle gelmiştir. İletişimsizlik nedeniyle insanlar birbirini anlayamaz, karşısındakilerin dünyasına giremez, sürekli kavga eder olmuşlardır.

İnsanların kendilerine sunulan bilgileri bir sünger gibi değil, filtre gibi aldığı için söylenen sözün de, sözün nasıl söylendiğinin de önemli olduğunu ifade eden Koç (2014, s. 66) bunların içinde en önemlisinin muhatabımızın, söylediklerimizden anladığı kısım olduğuna dikkat çeker.

İletişim gönderici, mesaj, kanal, alıcı, geri bildirim, bağlam adlı öğelerden oluşur. Bu öğelerden herhangi birinin eksikliği ya da devre dışı kalması durumunda iletişim gerçekleşemez (Salmış, 2011, s. 46). Masaldaki iletişimsizlik sorunu aslında kahramanlardan birinin bile sağır olduğu için duyamadığını, dolayısıyla da konuşulanları anlayamadığını söylemesiyle çözülecek basit bir sorundur. Fakat sağır olduklarını söyleyerek sağlıklı iletişim kurmak yerine anladıklarını düşündükleri şey üzerinde konuşmayı tercih etmişlerdir.

Günlük hayatımızda biz de söyleneni yarım duymuş, tam anlamamış olsak da tekrar sormak yerine duyduğumuzun üstüne söylenmiş olabilecekleri tahmin ettiğimizi sanarak konuya dâhil olabiliyoruz. Bu da çoğu zaman bizleri metindeki sağır kahramanlardan birine yakınlaştırıyor. Böyle durumlarda illaki konuya dâhil olmak isteniyorsa baştan anlatılması istenebilir. Ancak bunu yapmak çok zormuşçasına asla böyle bir istekte bulunmadan kendimize iletişim engelleri yaratıyoruz.

Sağlıklı iletişim kurmak, karşılıklı ilişkilerimizde bizi bir adım daha öne çıkaracaktır. İletişim kurarken karşımızdakinin de söylemek istediklerine önem vererek

dikkatimizi ona verirsek, sadece konuşmak yerine dikkatli bir şekilde dinlersek sağlıklı iletişim kurabilmiş oluruz. Yoksa masaldaki sağır kahramanlar gibi bir diğerimizi anlamadan konuşmamıza rağmen ifade etmek istediklerimizi karşı tarafa kesinlikle iletememiş oluruz. Sağlıklı iletişim kuramadığımız bu gibi durumlardan dolayı tıpkı masaldaki kahramanlar gibi başımıza olmadık işler açabiliriz.

Sağlıklı iletişim kurma değerine sahip olduğumuz zaman kendimizi daha rahat ifade edebildiğimizi, karşımızdakini daha güzel anlayabildiğimizi, sorunlarımızı daha rahat çözebildiğimizi göreceğiz. Bu yüzden sağlıklı iletişim kurma konusunda daha hassas davranmamız faydamıza olacaktır.

4.4.29. Şefkatlilik

Değer: Şefkat

Kullanılacak Masal: Şefkatlilik

Masal Künyesi: Saçkesen, A. (2010). *Özbek Masallarının Tip ve Motif Yapısı*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Masalın Sayfa Aralığı: 727 – 728.

Masalın Özeti:

Eski bir zamanda yaşayan zengin bir adam varmış. Bu adam çok zengin olmasına rağmen çok cimriymiş. Dışarı giderken kızına yalnızca yarım ekmek bırakmış.

Bir gün kapan almayı unutup evine kapan almaya dönmüş. Evine dönerken elinde yarım ekmek bulunan bir dilenciye rastlamış ve elindeki ekmeği nereden bulduğunu sormuş. Dilenci de adamın evini göstererek o evde yaşayan şefkatli bir kızın ona bu ekmeği verdiğini söylemiş.

Adam çok öfkelenmiş ve kızına ekmeği dilenciye neden verdiğini sormuş. Kız da adama yaşlı olduğu için acıdığını ve bu yüzden ekmeğini verdiğini söylemiş. Adam çok sinirlenmiş. Kızının sol elini bileğinden kesip ormana terk etmiş. Ormana gezmeye çıkan padişah kızı görmüş, saraya götürüp yetiştirmiş. Ne kadar akıllı ve ahlaklı olduğunu bilen padişah, kızı oğluyla evlendirmiş. Düğünden sonra kız şehzadeye çayını sol eliyle uzatmış. Şehzade çayı kız sol eliyle uzattığı için almamış. Kız çok üzülmüş ve Allah'a isyan ederek ağlamaya başlamış. Dilenciye acıdığı için elinden olduğunu, bu durumda Allah'ın kendisine neden şefkat göstermediğini düşünüyormuş.

Kız ağlarken ekmeği verdiği dilenci ortaya çıkmış. Meğer bu dilenci bir sihirbazmış. Kıza elini yerdeki kuma batırmasını söylemiş, sonra da ortadan kaybolmuş. Kız elini kumdan çıkardığında altından bir eli olduğunu görmüş. Ertesi gün altından eliyle şehzadeye çay uzatmış ve padişah ikisinin düğünlerini tekrar yapmış.

Değerle İlgili Bulgular:

Masalda şefkat duygusunun önüne geçemeyerek babasının çok sinirli olduğunu unutan bir kızın elindeki yarım ekmeği dilenciye vermesiyle olaylar başlar. Kızın çok cimri ve şefkatten bihaber babası sinirlenip kızın sağ elini keser, onu ormana terk edip geri döner.

Hökelekli (2013, s. 199) şefkati çevremizdeki insanları kabullenerek onlarla yakından ilgilenme, onlara sempati ve sevecenlik gösterme olarak görür.

Masaldaki kız acıma duygusuna sahip, merhametli, şefkatli bir kahramandır. Babasıysa kızının aksine zengin; fakat cimri, sinirli, şefkatten mahrum biridir. Masaldaki baba kız birbirine zıt karakterler çizer. Bu zıtlığın temel prensibi baba-kızın şefkat değerine sahip olma ya da olmama durumunda gizlidir. Bu yüzden masal şefkat değeri üzerine yoğunlaşmıştır.

Kızından şefkatini esirgeyerek dilenciye ekmeğini verdiği için kızının sağ elini kesen babayla tanımadığı bu kızı ormanda bularak yetiştiren, ardından da oğluyla da evlendiren padişah da babalık şefkati yönünden karşılaştırılmış olsa gerek. Tabi kızı yetiştiren padişah da şefkat yönünden kızın öz babasından hayli üstündür.

Kız evlendiği şehzadenin sol eliyle uzattığı çayı almaması üzerine fazlaca üzülerken kendi şefkatine karşılık yaşadıklarına içerler. Allah'ın kendisine şefkat göstermediğini ima eder. Tam o sırada yardım ettiği dilenci ortaya çıkarak kıza sihirle altından bir el yapar. Kız tekrar saraya dönerek eşiyle mutlu olur.

Kız masalın başında şefkatli oluşundan dolayı babası tarafından cezalandırılmasına karşın padişah tarafından şefkat görerek teselli olmuştur. Padişahın onu oğluyla evlendirmesinin ardından sağ eli olmadığından çayı sol eliyle uzattığı için eşi tarafından hoş karşılanmaz. Buna üzüldüğü şefkatli olmasına rağmen bunu yaşamasına âdeta isyan eder. Allah'ın kendisine şefkat göstermediğini bile düşünür. Ancak masalın son aşamasında yine şefkatli oluşunun mükâfatını, altından bir ele sahip olarak görür.

Hökekleli de (2013, s. 200) şefkatli insanın yalnızca tatlı duygular yaşamadığını hayatın acı yönlerini ve güçlüklerini de yaşadığını vurgular.

Yaşadığımız yüzyılda, yaşanan bu karmaşanın içinde şefkat değeri neredeyse kaybolmaya yüz tutacak durumdadır. Çünkü kendimizden başkasını düşünmemize izin vermeyen bencilce yaklaşımlarımız, içimizden şefkat duygusunu silip götürmek üzeredir. Masal bu bağlamda incelendiğinde masaldaki kızın bir gün boyunca yiyebileceği yarım ekmeğini hiç de bencilce davranmadan dilenciye vermesi şefkatli birinden başkasının sergileyemeyeceği bir davranıştır. Ayrıca bunu yaparken babasının cimri ve kızgın oluşunu da görmezden gelir. Zaten şefkatli insan da olaylara kendi görebileceği zararı dahi göze alarak yaklaşır.

Şefkat değerini en az masaldaki şefkatli kız kadar içselleştirerek mükâfatını göreceğimizden şüphemiz olmasın.

4.4.30. Şımarık Oğlan ile Akıllı Gelin

Değer: Sadakat

Kullanılacak Masal: Şımarık Oğlan ile Akıllı Gelin

Masal Künyesi: Özen, S. (2008). *Konu ve Yapı Bakımından Kırgız Peri Masalları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Masalın Sayfa Aralığı: 369 – 372.

Masalın Özeti:

Eski zamanlarda zengin bir adam ve onun şımarık bir oğlu varmış. Adam oğlunun şımarık olduğuna üzülürmüş. Düşünüp taşınmış ve ne yapıp edip hayatını sürdürmek zorunda kalacağı için onu fakir bir kızla evlendirmiş. Adam vakti geldiğinde ölmüş ve şımarık çocuk babasından kalan nesi var nesi yoksa yemiş bitirmiş. Ancak bir gün karısı malın mülkün bittiğini oğlanın çalışıp para kazanması gerektiğini hatırlatmış.

Şımarık oğlan çalışmamasına neden olarak karısının çok güzel olduğunu, kendisi çalışmaya gittiğinde karısının güzel yüzünü görüp birilerinin onu kaçırmamasından korkmasını öne sürmüştü. Karısı, eşinden başkasına asla bakmayacağını söylemiş. Ve kocasına bir gül vererek verdiği güle bakmasını söylemiş. Oğlan bu güle baktığında aynı durursa kendinin evde onu beklemekte olduğunu, eğer gül solarsa birinin onu kaçırdığını anlaması gerektiğini söylemiş.

Oğlan karısının söyledikleriyle ikna olarak Şehirde üç zengin kardeşin yaşadığı eve hizmetçilik etmeye gitmiş. Elindeki güle bakar, gülün aynı kaldığını görüp sevinirmiŐ. Bir gün bu kardeşlerin en büyüğü oğlanın ne yaptığını sorup her Şeyi öğrenmiş. Sonra da oğlanın güzel karısını parasıyla kandırıp kaçırmaya karar vererek kadının oturduğu eve gitmiş.

Kadın akıllı olduğu için adamın niyetini anlamış. Dışarıdan çağırduğu bir çocuja Őifreli sözler söyleyerek adamın atını kestirip onu korkutmuŐ. Adamın kaçarken çukura düşmesini sağlamış. Daha sonra bu adamın diğer iki kardeşi de çocunun hikâyesini duyup sırayla gelmişler. Kadın onları da çukura hapsedmiŐ ve ölmemeleri için her gün bir parça ekmek vermiş.

Bir süre sonra kocası çalıştığı yerden evine dönmüş. Kadın başından geçenleri anlatmış. Çukuru açıp adamları göstermiş. Adamlar kadını aldatamayacaklarını anlayarak oradan kaçmışlar. Oğlan ve karısı mutlu bir Şekilde yaşamışlar.

Değerle İlgili Bulgular:

Masalda güzel mi güzel karısını bırakıp çalışmaya gitmek istemeyen bir kahraman vardır. Bu kahraman önceleri babasından kendine kalan parayla çalışmadan, sadece karısını seyrederek de geçimini sürdürebilmiŐtir. Ancak paraları bittiğinde çalışması gerekmiŐtir. Kahramanımızsa eşinin çok güzel olduğunu, sürekli ona bakmak istediğini söylemiştir. Ayrıca kendisi olmadığında karısını başkasının alıp kaçıracığından korktuğunu da eklemiştir.

Kahramanımız eşini çok sevdiği için onu kaybetme korkusuyla yüz yüze kalmıştır. Ancak güzel karısı güzel olduğu kadar de eşine sadıktır. Çünkü ona asla başkasına bakmayacağını söyler. Sadakatini kanıtlamak için de eşine bir gül verir. Bu gül canlı kaldığı müddetçe kahramanımız karısının kendini beklediğine emin olacaktır. Çünkü bu gül ancak eşini kaçırdıklarında solacaktır. Karısının sadakati ve âdetâ sadakatinin sağlamasını yapmak için ona verdiği gül kahramanımızı ikna eder.

Evlendiğinde zengin olan eşinin, babasından kalan paraları harcayarak elinde avucundakini tüketmesine karşın güzel gelin eşine bağlılığını ve sadakatini sürdürür. Çünkü sadakat her Őartta devam etmesi gereken bir değerdir. Güzel gelin de eşine sadakatle bağlıdır.

Kahramanın çalışmaya gittiği evde sürekli gülüne bakması ev sahibinin dikkatini çekmiştir. Kahramanın karısının çok güzel olduğunu öğrenen ev sahibi gelini parasıyla elde edip kaçırabileceğini düşünerek kahramanın evine gitmiştir. Ancak kocası evde bulunmamasına rağmen güzel gelin hazırladığı bir oyunla adamı kuyuya hapsedmiştir. Gelen adamın çok zengin olmasına rağmen sadakatinden asla ödün vermemiştir. Daha sonra kahramandan eşinin güzelliğini işiten diğer ev sahipleri de gelinin yanına onu kaçırmak niyetiyle gelmiş; ama gelin onları da kuyuya hapsedmiştir.

Kuyuya hapsettiği kişileri eşi gelene kadar oradan çıkarmayan gelin bunu belki de eşine olan sadakatini ona bir kez daha göstermek amacıyla yapmıştır. Kahramanımız kuyudaki adamları gördüğünde eşinin sadakatine yüzde yüz inanmış olsa gerek.

Sadakat eşler arası ilişkilerin uzun soluklu olabilmesi ve aile ocağının ayakta kalabilmesinin en önemli yapı taşı olarak da görülür (DİB, 2013, s. 241). Sadakat değeri masalda oldukça başarılı biçimde işlenmiştir. Kendisi fakir, eşi uzakta olan bir kadının kendini muhafaza ederek eşine asla sadakatsiz davranmadığı gözler önüne serilmiştir.

Eşler arasında sadakat duygusunun devamı evliliğin de uzun süre devam etmesini sağlayan en büyük bağdır. Biz de masalda eşine sadakatle bağlı bir gelin modeli görmekteyiz. Bu gelin sadakat denildiğinde aklımıza gelecek bir rol model olmalıdır. Çünkü günümüz evliliklerini bitiren sadakatsizliğe karşı dimdik duran bir örnektir masaldaki gelin.

Günümüz evliliklerinin bitmesinin temel sebeplerinden biri olan sadakatsizlik masalımıza girmeyi başaramamıştır. Bu yüzden masal bittiğinde okuyucu sadakat ve bağlılığın insanı mesut ettiği gerçeğini görecek ve sadakat değeri onun için eskisinden çok daha önemli olacaktır.

4.4.31. Temir Bolat

Değer: Çözüm Odaklı Olma

Kullanılacak Masal: Temir Bolat

Masal Künyesi: Aslan, Z. (2012). *Karaçay - Malkarlarda Tılsımlı Masallar*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Masalın Sayfa Aralığı: 549 – 553.

Masalın Özeti:

Büyük bir dağ köyünde insanlar mutlu bir hayat yaşıyormuş. Köydeki huzurlu hayat, köydeki erkeklerin teker teker kaybolmaya başlamasıyla bozulmuş. Köy halkı kaybolanları ne bulabiliyor, ne onlardan bir haber alabiliyor ne de nereye gittiklerini bulabiliyor. Komşu köylerden de adamlar kaybolduğu için onlardan da şüphelenemiyorlarmış. Ne olduğuna anlam veremeyen köylüler her yere beş altı kişi beraber gitmeye başlamışlar.

Köyde anneleri ölmüş, babaları da gizemli bir şekilde kaybolmuş en küçüklerinin adı Temir Bolat olan üç kardeş de yaşıyor. Bu üç kardeş, oklarını yaylarını alıp avlanmaya çıkmış, uygun olan bir yere barınak yapmışlar. İlk gün Temir Bolat ve ortanca kardeşleri ava gitmiş ve ağabeylerini yemek pişirmesi için bırakmış.

Temir Bolat ve kardeşi gittikten sonra barınağa, kendi bir karış sakalı bin karış olarak tasvir edilen horoza binmiş bir cüce gelmiş ve genci bağlayıp gitmiş. Akşam diğer kardeşler geldikten sonra kardeşlerini çözüp yemek yemişler ve yatmışlar.

Ertesi gün Temir Bolat ve en büyük kardeş ava gitmişler ve onlar gittiğinde horoza binmiş cüce yine gelmiş ve bu sefer de onu bağlayıp gitmiş. Akşam diğer kardeşler geldikten sonra kardeşlerini çözüp yemek yemişler.

Temir Bolat kardeşlerine barınakta kendi kalacağını onların da saklanıp beklemesini böylece cüceyi yenebileceğini söylemiş. Fakat cücenin kalabalık yerlere gelmediğini, cama konan bir serçe kuşundan öğrenmişler.

Ertesi gün Temir Bolat, cüceyi tek başına beklemiş ve onu yenmiş. Cücenin yıllardır kaçırdığı herkesi de bulup serbest bırakmış.

Değerle İlgili Bulgular:

Masala mutlu bir hayat süren dağ köyünün yaşadığı sorun ortaya konularak başlanılmıştır. Bu köydeki erkeklerin sessiz sedasız kaybolmaya başlamasıyla köyün huzurlu hayatı yerini tedirginliğe bırakır. Yıllarca aramalar bir sonuç vermez, kaybolan bir tek kişiyi bile bulamazlar. Yaşanan bu soruna mantıklı ve uzun vadeli bir çözüm bulmak yerine kendilerini anlık koruyabilecekleri bir düşünce üretirler. Buna göre köyün erkekleri her nereye giderse gitsin kalabalık gitmeye başlar.

Bu köyde anneleri ölmüş, babaları da gizemli bir şekilde kaybolmuş en küçüklerinin adı Temir Bolat olan üç kardeş de yaşıyordu. Bu üç kardeş oklarını alarak

avlanmaya çıkarlar. Buldukları bir yere bir barınak yaparlar. Birinci gün en büyük kardeş barınakta kalır. Horoza binmiş bir cüce gelir ve onu etkisiz hâle getirir. İlk günün sonunda da Temir Bolat ve kardeşleri de olayı değerlendirerek çözüm bulmak yerine evde ortanca ağabeylerini bırakmayı çözüm olarak görürler. İkinci günün sonunda da aynı şey yaşanır.

Üçüncü günün sonunda Temir Bolat kardeşleriyle de konuşup ciddi bir çözüm bulma arayışına girer. Olaylara çözüm odaklı yaklaşmaya başlayan Temir Bolat yaptıklarıyla herkesi bezdiren, yıllardır köyde insan bırakmayan cüceyle savaşıp onu alt etmeye karar verir. Kararına göre ya ölecektir ya da yıllardır başlarına bela olan bu sorunun çözümüne odaklanmıştır.

Güner'e göre (2000, s. 62) problem çözmek isteyen birey, sorununun ne olduğunu anlar, bu sorunun çözümü için ne istediğini, hedefini belirler, belirlediği hedefe ulaşmasını sağlayacak yolları görür. Eğer seçtiği yollar işe yaramazsa hedefine ulaşmaya ya da bu hedefe ulaşmanın olanaksız olduğunu görünceye kadar başka yollar dener.

Temir Bolat kararlı tavrıyla kendi bir karış sakalı bir karış bu kötü cüceyi yenerek yıllardır kaçırdığı adamları da bulur.

Günümüzde korkarak ya da yüzeysel sorunlar bularak sorunlarını erteleyen zihniyet Temir Bolat'ın kararlılığına ve en sonunda olaya çözüm odaklı yaklaşarak olayları çözümlemesini örnek almak zorundadır.

4.4.32. Tutumlu Evlat

Değer: Tutumluluk

Kullanılacak Masal: Tutumlu Evlat

Masal Künyesi: Ardoğan, A. (2004). *Uygur Halk Masalları. Yüksek Lisans Tezi.* Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Masalın Sayfa Aralığı: 324 – 326.

Masalın Özeti:

Evvel zaman içinde bir çiftçinin Esqer ve Ekber adlı iki oğlu varmış. Adam çocuklarını çok sevdiğinden onlara her gün birer gümüş para verirmiş. Adamın büyük oğlu Esqer şımarık ve savurganken, küçük oğlu Ekber uslu ve tutumluymuş. Ekber bir sandık yapmış ve babasının verdiği paraları hep bu sandıkta biriktirmiş.

Çiftçi ölmek üzereyken çocuklarını yanına çağırarak kendilerine pek bir şey bırakmadığını, ellerindeki beraber harcamalarını tembih etmiş. Esqer babasının vasiyetine uymayıp büyük çocuk olmasını bahane ederek büyük evi kendisi almış, küçüğünü de kardeşine vermiş. Herkes kendi hayatını yaşamaya başlamış. Esqer savurgan olduğu için iki yıl içinde neyi var neyi yoksa harcamış. Ekber ise tutumlu davranıp evlenmiş, iki de çocuk sahibi olmuş. Eşiyle beraber çalışmışlar, sandığına her gün para atmaya devam etmiş. Sandığını hiç açmamış.

Esqer ve Ekber'in memleketlerinde büyük bir kıtlık olmuş. Esqer varını yoğunu harcadığı için acınacak duruma düşmüş. Ekber kardeşi olduğu için onu evine almış. Abisi yine de kendi savurganlığını göremeyip Ekber'in nasıl böyle iyi bir hayat yaşadığına şaşırılmış. Gece uyuyor numarası yaparak Ekber'i ve karısını dinlemeye karar vermiş. Karısı Ekber'e kıtlık olduğu için artık sandığı açmaları gerektiğini söylemiş.

Esqer açılan sandıktan altın çıktığını görünce kardeşini padişaha altın çaldığını söyleyerek şikâyet etmeye karar vermiş. Böylece Ekber hırsızlık suçundan hapse girerken evi ve ailesinin de kendine kalacağını düşünmüş. Hemen padişaha gitmiş, düşündüklerini anlatmış.

Padişah Ekber'i huzuruna çağırtmış. Ekber parayı çalmadığını, bu parayı çocukluğundan beri biriktirdiğini söylemiş. Kıtlık olduğu için sandığı ilk kez açtığını da eklemiştir.

Padişah bu tutumlu çocuğu kendi hazinedarı tayin ederken, Esqer'i ise; varını yoğunu har vurup harman savurduğu, kardeşine iftira ettiği için zindana attırmış.

Değerle İlgili Bulgular:

Masalda yer alan değer, Esqer ve Ekber adlı iki kardeş ve onların birbirine zıt karakterleri üzerinden verilmiştir.

Masalın girişinde kardeşlerden büyük olan Esqer şımarık ve savurgan; küçük olan Ekber uslu ve tutumlu olarak tanıtılır. Masalın başında, vurgulanacak değer tutumluluk olduğu anlaşılmaktadır.

Esqer aldığı parayı hemen harcayıp babasından tekrar para isterken Ekber aldığı parayı hep bir sandıkta biriktirmeyi tercih eder ve uzun yıllar geçse de sandığını açmaz. Babaları öldüğünde Esqer kendi büyük olan evi alırken kardeşine daha küçük evi verir. Herkes kendi hayatlarını sürmeye başladığında bile Esqer savurganlığı neticesinde her

şeyi har vurup harman savurur ve dilenecek duruma düşer. Masalın bu kısmında savurgan bir kişinin elindeki her şeyi kaybedeceği noktasına dikkat çekilir.

Şener'e göre (2013, s. 2518) tutumluluk, cimrilik değil, israf etmemektir. Yani eldeki imkânları iyi değerlendirmek ve tasarruflu olup geleceği düşünmektir.

Esqer'in tersine Ekber masalın başındaki olumlu kişilik özelliklerini sürdürerek evlenir, çocukları olur. Karısı ile beraber tutumlu olmaya devam eder. Sandığına paraları atar ve sandığını da hiç açmaz. Durumları da günden güne düzelir. Ekber'in tutumluluğa devam etmesi sonucunda abisinden iyi durumda kalması da gözler önüne serilir. Ve tutumlu insanların giderek daha da iyi bir yaşama sahip olacağı anlatılır.

Memleketlerinde yaşanan kıtlık neticesinde Ekber zor durumda kalan abisi Esqer'i de yanına alır. Ama kendi savurganlığını göremeyen abisi Ekber'i kıskanır ve onun bu kadar iyi bir hayatı olduğuna anlam veremez.

Ekber memleketteki kıtlıktan dolayı sandığı açmaya karar verir ve yıllarca biriktirdiği paranın bir kısmını harcamak ister. Ekber'in yıllarca para biriktirdiği sandıktan altınlar çıkar. Masalın bu kısmında da yine savurgan olmazsak, tutumlu olup kazandıklarımızdan birikim yaparak zor günlerimizde bu birikimi harcıyıp rahat edebileceğimiz vurgulanmıştır.

Ekber'in sandığından altın çıktığını gören Esqer niyetini bozmuş ve padişaha kardeşinin bu altınları çaldığı yönünde bir şikâyet götürmeyi planlamış. Bunun sonucunda Ekber'in zindana atılacağını böylece de onun evi ve ailesinin kendine kalacağını düşünmüş.

Padişaha haber vermiş ve Ekber'i padişahın huzuruna çıkarmışlar. Ekber altınları çalmadığını *“Ben bu altını çalmadım, ihtimal ki on sene boyunca tutumlulukla, kanımı terimi katarak çalışmanın mükâfatı olarak sandıktaki gümüş, altına dönmüş olmalı.”* sözleriyle anlatarak kendini aklamayı başarmış.

Padişah tutumlu olan Ekber'e inanarak onu sarayın hazinesinden sorumlu tutmuş. Esqer ise savurgan ve yalancı oluşunun cezasını zindana atılarak çekmiş.

Padişah tutumlu olduğu için sarayın hazinesinin başına geçirerek Ekber'i ödüllendirmiştir. Bu kısımdan da dinleyiciler tutumluluğun ödüllendirilecek kadar güzel bir davranış olduğu kanısına varırlar.

Padişahı Esqer'i cezalandırdığındaysa savurgan bir insanın çeşitli felaketlere sürükleneceğini hissederler.

4.4.33. Üç Şart

Değer: Sözünde Durma

Kullanılacak Masal: Üç Şart

Masal Künyesi: Yavuz, M. H. (2009). *Masallar ve Eğitimsel İşlevleri*. (Dördüncü Baskı). İstanbul: Ürün Yayınları.

Masalın Sayfa Aralığı: 325 – 326.

Masalın Özeti:

Bir varmış bir yokmuş. Evvel zaman içinde biri doğuda biri batıda iki büyük ülke varmış. Doğudaki padişahın oğluyula batıdaki padişahın kızı birbirlerini rüyalarında görerek âşık olmuşlar ve doğudaki padişahın oğlu kızı bulmak için yollara düşmüş. Batıdaki ülkeye varıp padişahın kızını istemiş.

Padişah kızını vermek için üç şart öne sürmüştü. Padişahın ilk şartı, delikanlının ülkeyi rahatsız eden bir devı öldürmesiydi. Bu dev suları kurutup hayvanları yiyor, insanlara da zarar veriyormuş. Delikanlı kılıcını kuşanmış ve devı öldürmüştü.

Padişahın ikinci şartı, delikanlının devlerin şimşir tarağını getirmesiydi. Bu tarakla taranan saçlardan inciler, pırlantalar dökülürmüş. Delikanlı, yıkanan devlerin tarağını alıp kaçmış. Devler tarağı alan kişinin kızsı erkek, erkekse kız olması için beddua etmiş. Delikanlı kız olduğu için üzülse de kimseye bir şey belli etmeden tarağı götürüp padişaha vermiş.

Padişahın üçüncü şartı, delikanlının devlerin sihirli aynasını getirmesiydi. Bu ayna bakanı çok güzel gösterirmiş. Delikanlı devler uyurken aynayı alıp kaçmış. Devler aynayı çalan kızsı erkek, erkekse kız olması için beddua etmiş. Delikanlı tekrar erkek olduğu için mutlu olmuş. Tarağı padişaha vermiş.

Padişah ona kızını vermek yerine tutuklatmış, zindana attırmış. Padişahın kızı vezirler aracılığıyla bu haberi tüm ülkeye yaymış. Halk delikanlının zindandan çıkarılıp ülkeye padişah yapılması için saraya yürümüştü. Durumun ciddiyetini anlayan padişah delikanlıya kızını vereceğini ve onu tahtına vâris yapacağını söylemiş.

Kız ve delikanlı evlenip mutlu olmuşlar.

Değerle İlgili Bulgular:

Masal, birbirlerini rüyalarında görek âşık olan iki padişah çocuğunun kavuşma hikâyeleri konu alınmakla beraber sözünde durma değerini işlemiştir.

Padişah, kızıyla evlenmek için yollara düşüp gelen delikanlıya kızını vermek için üç şartı olduğunu ve bu şartları yerine getirdiği takdirde kızını verebileceğini söyler. Yani delikanlıya istediği üç şartı yerine getirirse kızını onunla evlendireceğine dair söz verir. Ülkenin sahibi, onun yöneticisi olan padişahın elbette ki verdiği sözü tutan biri olması beklenir. Padişahın söz alan delikanlı bu şartları yerine getirerek kızla evlenebileceğini düşündüğü için şartları yerine getirmeye koyulur.

Delikanlı ilk olarak ülkeyi zor durumda bırakan bir devi öldürür. İkinci olarak devlerin taranan saçan inciler saçılmasını sağlayan tarağını alır. Üçüncü olarak da devlerin bakanı çok güzel gösteren aynasını alır. Ejderhayla kıyasıya canı pahasına mücadele eder, tarağı alırken devlerin bedduasıyla kıza dönüşür, aynayı alırken devler tekrar beddua eder de yeniden erkeğe dönüşür.

Delikanlı hayatını tehlikeye atmasına, cinsiyetinin değişmesi tehlikesiyle baş başa kalmasına rağmen padişahın üç şartını yerine getirir. Ancak padişah delikanlıya verdiği sözü tutmaz. Sözü tutmadığı gibi bir de onu zindana attırır. Padişahın kızı da sözünü yerine getirmesi gerekirken sözünden vazgeçen babasının bu davranışını hoş karşılamaz. Vezirler aracılığıyla padişahın ülke için fedakârlıklar yapan birine verdiği sözü tutmadığını, üstüne bir de onu zindana attırdığını ülkeye yayar. Pazarlı'ya göre (1972, s. 288) kişi yapmayacağı, yapamayacağı şeyi vaat etmemelidir. Bolca vaatte bulunmasına rağmen sözünü tutmayan kişi yalancıdır. Sözünü tutmayan kimse başkasını boş ümitlerle kandırdığı gibi, kendini de küçük düşürmüş olur.

Haberi duyan halk delikanlının zindandan çıkarılıp kendilerine padişah yapılması isteğiyle sarayın önünde toplanır. Çünkü padişahın verdiği sözü yerine getirmemesini kabullenemezler. Burada önemli olan nokta halkın sözünü tutmayan padişaha sözünü tutmadığı için baskı yapabiliyor olmasıdır. Sözünde durma değerine sahip olmayan bir yönetici halk tarafından tenkit edilebilir. Sözünde durma değeri işte bu kadar mühim bir değerdir.

Halkın bu tavrı karşısında genç zindandan çıkar. Sözünde durmazsa halkın kendisini bulunduğu konumdan indireceğini fark eden padişah geç de olsa sözünü tutar ve delikanlıya kızını verir.

Sözünde durma değeri, hassasiyetle yaklaşılmaması gereken bir değerdir. Masalı bitirdiğimizde verdiğimiz sözü tutmamız gerektiğini, verdiği sözü yerine getirmeyen kimsenin ne kadar yüksek bir mertebede olursa olsun ayıplanacağını öğreniriz. Tutamayacağımız sözler vermekten sakınıp verdiğimiz sözlerin arkasında kuvvetle durabiliriz.

4.4.34. Vur Tokmak

Değer: Emanete Hıyanet Etmemek

Kullanılacak Masal: Vur Tokmak

Masal Künyesi: Saçkesen, A. (2010). *Özbek Masallarının Tip ve Motif Yapısı*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Masalın Sayfa Aralığı: 639 – 642.

Masalın Özeti:

Bir varmış bir yokmuş geçimini kuş avlayarak sağlayan yaşlı bir karı koca varmış. Bir gün adamın tuzağına bir leylek takılmış. Adamı görünce leylek dile gelmiş ve leyleklerin başı olduğunu kendisini bırakmaları karşılığında ne isterlerse verebileceğini söylemiş. Yaşlı adam leyleği bırakmış ve leylek giderken onu Aladağ'ın arkasında bulabileceklerini söylemiş.

Yaşlı adamın tuzağına hiçbir şey yaklaşmaz olmuş. O zaman adam leyleği hatırlamış. Aladağ'a doğru yola çıkmış. Yolda yalancılar rastlamış ve yalancının leyleğe ait olduğunu öğrenmiş. Yalancıya leyleğin yanına gittiğimde ne isteyim diye sormuş. Onlar da kaynar kavanozu istemesini söylemişler.

Yaşlı adam leyleğin yanına gidip kaynar kavanozu istemiş. Geri dönerken dinlenmek için bir yere uğramış ve kavanozunu oradaki çocuklara emanet etmiş. Ederken de “*Sakın ha bu kavanoza ‘Kayna kavanoz.’ demeyin.*” diye tembihlemiş. Çocuklar adamı dinlemeyerek “*Kayna kavanoz.*” demişler ve kavanozdan altınlar çıkmaya başlamış. Çocuklar adamın kavanozunu çalıp adama başka bir kavanoz vermişler.

Adam eve gitmiş “*Kayna kavanoz.*” demiş; ama hiç bir şey olmamış. Leyleğin kendisini aldattığını düşünerek leyleğin yanına bir daha gitmeye karar vermiş. Yolda yine yalancılar rastlamış ve onlara ne istemesi gerektiğini sormuş. Onlar da açıl sofrayı istemesini söylemişler.

Yaşlı adam leylekten açıl sofrayı istemiş bu sefer de. Leylek de onu boş göndermemiş. Dönerken dinlenmek için bir yere uğramış ve sofrayı bir önceki çocuklara emanet etmiş. Ederken de “*Açıl sofraya demeyin.*” diye tembihlemiş. Çocuklar adamı dinlemeyerek “*Açıl sofraya.*” demişler ve önlerine çeşitli yemekler olan bir sofraya serilmiş. Çocuklar sofrayı çalıp adama başka bir sofraya vermişler.

Adam eve girmiş “*Açıl sofraya.*” demiş; ama hiçbir şey olmamış. Leyleğin kendisini aldattığını düşünerek leyleğin yanına bir daha gitmeye karar vermiş. Yolda yine yalancılarla rastlamış ve onlara ne istemesi gerektiğini sormuş. Onlar da vur tokmağı istemesini söylemişler.

Yaşlı adam leylekten vur tokmağı istemiş bu sefer de. Leylek de onu boş göndermemiş. Dönerken dinlenmek için bir yere uğramış ve vur tokmağı bir önceki çocuklara emanet etmiş. Ederken de “*Vur tokmak demeyin.*” diye tembihlemiş. Çocuklar adamı dinlemeyerek “*Vur tokmak.*” demişler ve tokmak fırlatarak çocukları dövmeye başlamış. Çocuklar ağlarken yaşlı adam uyanmış.

Çocuklar yaşlı adamdan tokmağı “*Dur tokmak*” demesini istemişler. Adamın kendilerine verdiği emanetleri çaldıklarını ve geri getireceklerini söylemişler. Adam “*Dur tokmak.*” diyerek onları kurtarmış. Kaynar kavanoz ve açıl sofrayı da alarak evine gitmiş. Karısıyla kalan ömürlerini mutlu bir şekilde geçirmişler.

Değerle İlgili Bulgular:

Masalda olaylar, yaşamını avcılıkla sürdüren bir ihtiyarın tuzağına leyleğin düşmesiyle başlar. Tuzağı düşen bu leyleğin leyleklerin başı olduğunun öğrenilmesi ve leyleğin adama istediği her şeyi verebileceğini söylemesi serbest kalmasını sağlar.

Adam leylekten kaynar kavanozu ister. Leyleğin verdiği bu kavanozu dinlenmek için durduğu esnada gördüğü çocuklara emanet eder. Ancak kavanozun sırrını öğrenen çocuklar emanete riayet yerine hıyanet eder ve kavanozu çalarak başka bir kavanozla değiştirirler. Adamsa kavanozdan altın çıkmadığını görünce emanetine hıyanet edileceğini düşünmez de leyleğin kendisini aldattığını düşünür.

Adam leyleğin yanına ikinci kez gider ve ondan açıl sofrayı ister. Leylekten aldığı bu sofrayı yine aynı çocuklara emanet eder. Çocuklar açıl sofranın da sırrını öğrenir ve yine kendilerine emanet edilen sofrayı da çalarak başka bir sofrayla

değiştirirler. Adam, sofranın yemeklerle donanmadığını görünce yine bunu leyleğin kendini aldatmasına yorar, çocukların emanete hıyanet edebileceğini düşünmez.

Adam leyleğin yanına ikinci kez gider ve ondan vur tokmağı ister. Leylekten aldığı bu tokmağı da yine aynı çocuklara emanet eder. Çocuklar vur tokmağın da iyi bir şey çıkacağını düşünür; ama tokmak onları dövmeye başlar. Çocuklar yedikleri dayaklar sonunda ağlamaya başlar ve adam uyanır. Adamdan tokmağı durdurması isterler. Başlarına gelenlerin emanete sahip çıkmayıp çaldıkları için olduğunu düşündüklerinden olsa gerek ki her şeyi itiraf ederler. Adam tokmağı durdurur. Çocuklardan kaynar kavanoz ve açıl sofrayı da alarak evine döner.

Masalda adam leylekten aldıklarını büyük bir iyi niyetle ve belki de asla emanete hıyanet edilmeyeceğini düşündüğünden çocuklara emanet eder. DİB (2015, s. 160) emanetin geri alınmak üzere bırakılan şey olduğunu, emin insanın ise emaneti sahibine teslim edene kadar sahibinin beklentisine uygun olarak koruyup kollayan kişi olduğunu söyler.

Çocuklar adamın bu düşüncesine karşın her seferinde adamın emanetlerine hıyanet eder. Adamsa her seferinde leyleğin onu kandırdığını düşünürken çocuklardan ve emanetlerini onların değiştirdiğinden asla şüphe etmez. Zaten adam emanetlerini çocukların çaldığını kendi çabasıyla değil onların itirafları sonucunda öğrenir. Çünkü çocuklar emanete hıyanetin cezasını vur tokmak sayesinde çekerek pişman olurlar ve adama tövbe ettiklerini söylerler.

Masalda ihtiyar adam ve çocukların yaşadıkları üzerinden emanete asla hıyanet etmemek gerektiği, emanete hıyanet edilirse de mutlaka anlaşılacağı ve ceza çekileceği vurgulanmıştır. Dolayısıyla masalda işlenen değer emanete hıyanet etmemek değeridir.

Birine verdiğimiz herhangi bir eşyanın bıraktığımız şekilde muhafaza edilmesi elbette ki hepimizin istediği bir durumdur. Ancak bu dün olduğu gibi bugün de her zaman mümkün olmamaktadır. Çünkü emanet ettiğimiz eşya ya da sırrımız emin ellerde değilse, emanete hıyanet etmeye kalkışacak birindeyse emanetimizi dilediğimiz gibi alamayabiliriz. Bu durumda da özellikle bizim için kıymetli şeyleri tanımadığımız ya da az tanıdığımız birine emanet etmek yerine tanıdığımız, güvenilir ellere teslim etmek daha yerinde olacaktır.

Masalı okuduktan sonra bu konuda hepimizde oluşacak farkındalığın ardından birine emanet bırakırken seçici davranmamız gerektiğini öğrenirken bize bir emanet

bırakıldığında yeterince hassasiyet göstererek emanete hıyanet değil riayet etmeyi görev bileceğiz.

4.4.35. Yasemin

Değer: Kardeşlik

Kullanılacak Masal: Yasemin

Masal Künyesi: Yavuz, M. H. (2009). *Masallar ve Eğitimsel İşlevleri*. (Dördüncü Baskı). İstanbul: Ürün Yayınları.

Masalın Sayfa Aralığı: 277 – 278.

Masalın Özeti:

Bir ananın yedi oğlu varmış. Bu yedi çocuk bir kız kardeşleri olmadığı için evden uzaklara gitmişler. Onlar gittikten sonra kadının bir de kızı olmuş. Kadın kızına Yasemin adını vermiş. Kız büyüdüğünde annesine neden ağabeyleri olmadığını sormuş. Kadın aslında ağabeyleri olduğunu; ama uzaklara gittiğini söylemiş. Kız da ağabeylerini bulmak için yola çıkmış. Dağlar taşlar aştıktan sonra bir kulübeye varmış. Ocağın yanında yedi turnanın durduğunu görünce, buranın kardeşlerinin evi olduğunu anlamış ve ortalığı temizleyip yemek pişirmiş.

Kardeşleri gelip bu kızın kendi kardeşleri olduğunu öğrenince bir arada yaşamaya başlamışlar. Ağabeyleri kızın ormanda yaşayan bir deve karşı uyarılmışlar. Ama kız bir gün ocak sönünce ateş aramak için evden çıkmış ve devin evine varmış. Kızı gören dev onu öldürmek için kızın parmağını emmeye başlamış, kız bayılmış. Ağabeyleri eve dönüp kızın olmadığını görünce devin evine gitmişler. Kötü kalpli devi öldürmüşler. Tam kardeşlerini kurtaracakları sırada kızın ayağına orada bulunan büyülü bir çuvaldız batmış ve kız ölmüş.

Kızın neden öldüğünü anlayamayan kardeşleri kızın gömmeye kıyamamışlar. Kızı bir tabuta koyup tabutu da bir eşeğe yüklemişler. Eşek bir köye varmış. Köylüler tabutu görünce cenazeyi yıkayıp gömmeye karar vermişler. Kızın ölüsünü yıkayan kadın topuğundaki büyülü çuvaldızı çıkarınca kız birden canlanmış. Kızı kendi köylülerinden biriyle evlendirmişler.

Aradan geçen zaman diliminde Yasemin'in de bir kızı olmuş. Bu kız çeşme başında oynarken oradan geçen yedi erkek kardeş bu kızın kardeşlerine benzeterek

sevmek istemişler. Kız korkup kaçmış ve durumu annesine haber vermiş. Yasemin o adamların kardeşleri olduğunu anlayarak kızına da olup biteni anlatmış.

Birbirlerine kavuşan kardeşler kalan ömürlerini beraber, mutluluk içinde geçirmişler.

Değerle İlgili Bulgular:

Yasemin adlı masalda kardeşliğin önemi, kardeşlerimizi sevmemiz gerektiği Yasemin ve ağabeyleri üzerinden başarıyla işlenmiştir. Aynı anne ve babadan doğmuş erkek veya kız çocuklara öz kardeş denilir. Kardeşlerden yaşça küçük olanlar; büyük kız kardeşlerine abla derken, erkek kardeşlerine ağabey diye hitap ederler (N. Yıldırım, 2015, s. 45). Yedi erkek kardeş bir de kız kardeşleri olsun ister; ama olmadığı için evlerinden uzaklara gider. Oğulları gittikten sonra kadının bir kızı olur; ama o da aynı şekilde ağabeyleri olsun istemektedir. Masalda buradan hareketle bir ailede hem kız hem de erkek evlatların değerli olduğu vurgusu yapılır. Masalda kızın korkusuzca ağabeylerini aramaya gidişi ve ağabeylerin, kardeşleri olduğunu duyduklarında çok sevinmeleri kardeşlerimizin hayatımızda ne denli önemli ve özel olduklarını bize gösteriri niteliktedir.

Yedi erkek kardeşin kız kardeşlerini yaşadıkları yerin kötü yanlarına -deve- karşı uyarması masalı okuyanlara âdeta “Kardeşini elinden geldiğince koruyup kollamalı, onu kötülüklerden sakınmaya çalışmalısın.” demektedir.

Yasemin’i devin elinden kurtaramayan ağabeyleri kız kardeşlerini o kadar sevmekte ve öldüğüne o kadar üzülmemektedir ki onu toprağın altına koymaya dahi kıyamaz ve tabutunu bir eşeğe yüklerler. Masalın bu kısmında kardeş acısı yaşayan ağabeylerden hareketle kardeşlerinizin kıymetini bilmemiz, onlara sevginizi hissettirmemiz gerektiği üzerinde durulmuştur.

Yedi kardeş kardeşlerinin ölümü üzerinden yıllar geçse de çeşmenin başında gördükleri kız, kardeşlerine benzeterек sevmek isterler. Görüldüğü gibi kardeşlerinin acısı hâlâ tazedir onlar için. Çeşmenin başındaki kıza yalnızca Yasemin’e benzediği için bile değer verirler. Yasemin’i öldü sandıkları için bu kızın akrabaları olabileceği akıllarına gelmez.

Yasemin de üstünden yıllar geçse de ağabeylerini tanıyarak onlarla sarılıp özlem giderir. Demek ki kardeş acısı üstünden yıllar geçse de unutulamayacak kadar kuvvetli bir acıdır.

Masalın başında birbirine kavuşan kardeşler hemen birbirleriyle nasıl kaynaştılsa masalın sonunda tekrar kavuştuklarında da aynı şekilde mutlu olup kalan ömürlerini beraber geçirme kararı alırlar.

Kavga etsek, küssek, barışsak da kardeşlerimiz hepimiz için paha biçilemez derecede önemlidir. Ancak zaman zaman hayat telaşından zaman zaman kızgınlıktan ve hatta kıskançlıktan ihmal ettiğimiz kardeşlerimizin bizim için ifade ettiği kıymet ve sevgiyi hatırlatan, ruhumuzun derinliklerinde hissetmemizi sağlayan bu masalla kardeşlik duygusuna güzel bir vurgu yapılmıştır.

Masalda kardeşlik değerinin alt değerleri olan kardeş özlemi, kardeş sevgisi, kardeş acısı aşama aşama işlenmiş ve okuyan kişinin farkındalık kazanması sağlanmıştır.

4.4.36. Yedi Nar Çubuğu

Değer: Dayanışma

Kullanılacak Masal: Yedi Nar Çubuğu

Masal Künyesi: Birdal, A. (2004). *Kuzey Azerbaycan Masalları Üzerine Bir İnceleme*. Yüksek Lisans Tezi. Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Masalın Sayfa Aralığı: 137 – 138.

Masalın Özeti:

Bir zamanlar bir arada yaşayan, her işlerini beraber yapan yedi kardeş varmış. Hiç kimse onları yenemez, herkes onları kıskanırmış. Ava gitseler yedi kardeş bir olup bir fili bile canlı yakalayabiliyorlarmış.

Yıllar geçmiş, kardeşlerin her biri evlenmiş. Çoluk çocuğa karışmışlar. Birbirlerine geliş gidişleri azalmış. Hırsızlar evlerini soymuş, değersizleşmişler. Ava tek başına gittikleri için eli boş dönmeye başlamışlar.

Babaları iyice yaşlanmış. Çocukları ne zaman yanına gelse hep geçimlerinin sıkıntılı olduğundan bahseder dururmuş. Yaşlı adam oğullarının bu şekilde devam ederlerse sonlarının kötü olacağını görerek çocuklarını bir araya toplamış. Ertesi gün hepsinin birer nar çubuğu alarak yanına gelmelerini istemiş.

Ertesi gün yedi kardeş yedi nar çubuğuyla çıkagelmiş. Adam nar çubuklarını bir araya getirerek her oğluna tek tek verip nar çubuklarını kırmalarını istemiş. Çocuklardan hiçbiri bunu yapamamış. Daha sonra yaşlı adam çubukları çocuklarına tek tek verip kırmalarını istemiş. Çocukların her biri aldığı çubuğu ikiye kırmış.

Yaşlı adam çocuklarına, bu çubuklar gibi bir arada olurlarsa kimsenin onlara gücünün yetmeyeceğini, ne zaman ki birbirlerinden ayrılırlarsa düşmanlarına yenileceklerini söylemiş. Birbirlerinden uzaklaşmadan ve birbirlerinin sözünden çıkmadan yaşarlarsa güçlü ve mutlu olacaklarını da söylemiş.

Kardeşler babalarının bu haklı nasihatinden sonra tekrar birleşip birbirleriyle yardımlaşmaya başladılar. O günden sonra bu yedi kardeşin karşısına hiç kimse çıkamaz.

Değerle İlgili Bulgular:

Yedi Nar Çubuğu masalı dayanışma değeri üzerine inşa edilmiştir. Masal bize her işlerini beraber yapan asla birbirinden ayrılmayan, kimsenin yenemediği yedi kardeşin varlığından bahsederek başlar. Masalın başında yedi kardeş tüm işlerini birlik, beraberlik ve dayanışma içinde hallederler. Öyle ki yedi kardeş dayanışmaları sayesinde aslandan file her hayvanı avlayabilirler. Düşmanları onarı yenemez, ahali onları kıskanır. Elbette ki bunların hepsi kardeşleri dayanışma içinde yaşamaları sayesinde.

Masal ilerlediğinde kardeşlerin hepsinin evlenip çoluk çocuğa karıştığını birbirlerine de geliş gidişlerinin azaldığını öğreniriz. Aralarında dayanışma varken fil bile avlayan kardeşler avdan eli boş dönmeye, işleri rast gitmeyip geçimleri bozulmaya başlar. Çocuklar dayanışma değerini kaybettiği anda güçleri azalır. Nitekim Sadi (1975, s. 44) kişinin tek başına yapamayacağı, ortak bir çalışma gerektiren işler olduğuna dikkat çeker.

Babaları oğullarının gidişatını hiç beğenmez. Oğullarının bu kötüye gidişini birbirleriyle olan bağlarını koparıp birlik, beraberlik ve dayanışmalarının bozulmasına bağlar. Oğullarına bu kötü gidişe dur diyecek bir ders vermeye karar verir. Çocuklarının birer nar çubuğu ile evine gelmesini ister.

Nar çubuklarını bir araya getirerek kırmalarını ister; ama çocuklar bunu beceremez. Her çocuğuna birer çubuk verdiğindeyse çubukları ortadan ikiye bölebilirler. Babaları çocuklarına nar çubukları gibi bir arada, dayanışma içinde kalırlarsa onları kimsenin yenemeyeceğini; tek tek kalırlarsa, birbirlerinden ayrılırlarsa

düşmanlarına yenileceklerini söylemiş. Çocuklarına birlik, beraberlik ve dayanışma içinde olmalarını öğütlemiş.

Yedi kardeş babalarının bu sözlerini çok haklı bulmuş ve eski günlerdeki gibi birleşerek dayanışma içinde mutlu yaşamışlar.

Masalda dayanışma değerinin varlığı yedi kardeşin hayatlarını olumu etkilerken yokluğu oldukça olumsuz etkilemiştir. İnsanlar dayanışma içinde iş yaptığında tek başlarına yapamayacakları birçok işin üstesinden kolaylıkla gelebilir. Ancak işlerimizi yalnız başımıza kimseden yardım almadan yapmaya çalıştığımızda başarısızlıkla karşı karşıya kalabiliriz. Çünkü güç işler tek başına yapılmaya çalışıldığında daha da güçleşir.

Atalarımız dayanışma değerinin önemi yıllar önce kavramış ve bu değeri vurgulamak için “Bir elin nesi var, iki elin sesi var.” ve “Birlikten kuvvet doğar.” gibi çok önemli atasözlerini hem üretmiş hem de günümüze kadar devamını sağlamıştır. Dayanışma değeri dün olduğu gibi bugün de çok önemlidir ve yarın da önemli olmaya devam edecektir.

Masalı okuduktan sonra bu değer ne denli önemli olduğu kesinlikle kavranmış olacaktır. Çünkü masal bu değeri hem yedi kardeşin beraberken çok güçlü olup kimsenin onları yenememesi gibi bir yaşantı hem de nar çubuklarının birlikte tutulduğunda asla kırılmadığı gibi somut bir örnek üzerinden vermiştir.

4.4.37. Yılanşah

Değer: Diğerkâmlık

Kullanılacak Masal: Yılanşah

Masal Künyesi: Saçkesen, A. (2010). *Özbek Masallarının Tip ve Motif Yapısı*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Masalın Sayfa Aralığı: 575 – 576.

Masalın Özeti:

Eski bir zamanda birbirinden güzel üç kızı olan yaşlı bir adam varmış. Bu adam bir gün pazara giderken kızlarına pazardan bir istekleri olup olmadığını sormuş. Büyük kızı çarık, ortanca ayna, en küçüğü de elma istemiş.

Adam pazarda işlerini hallettikten sonra kızlarının isteklerini aramaya koyulmuş. Çarık ve aynayı bulmuş; ama çok aramasına rağmen elma bulamamış. Aramaktan yorulan yaşlı adam oradaki birine durumu anlatmış. Anlattığı kişi yaşlı adama şehirdeki

bütün elmaların Yılanşah'ın elinde olduğunu söylemiş. Yaşlı adam kızı üzülmesin diye dağlar ardında yaşayan Yılanşah'ı bulmuş ve ondan kızı için bir elma istemiş.

Yılanşah elmayı vermek için kızla evlenmek şartını koymuş. Yaşlı adam bunu kabul etmeyerek dönmüş. Aradan bir süre geçince Yılanşah kızı istemeye görücü göndermiş. Birkaç kez gelen görücüler ret cevabı olarak geri dönmüş.

Yılanşah bunun üzerine köye giden suyu kapatmış ve halk susuzluktan muzdarip olmaya başlamış. Hatta susuzluktan ölenler dahi olmuş. İnsanların ölmesine dayanamayan kız istemeyerek de olsa Yılanşah'la evlenmeyi kabul etmiş. Yılanşah onları çok iyi karşılamış ve suyu kapatan engeli kaldırmış. Çok güzel geçen bu düğünün ardından Yılanşah yakışıklı ve pehlivan bir yiğide dönüşmüş. Meğer Yılanşah'a bir cadı büyü yapmış ve bu büyüün kalkmasının tek yolu da o kızla evlenmesiymiş. Yılanşah, bir şahın oğluymuş. Kızın ablalarını da yiğit kimselerle evlendirip babalarını da saraya getirmiş. Mutlu bir hayat yaşamışlar.

Değerle İlgili Bulgular:

Masalda Yılanşah adlı bir yılanın kendisinden elma istemeye gelen adamın kızıyla evlenmek istemesi ve bu istek üzerine gelişen olaylar konu edilmiştir. Masalın sonunda öğrendiğimize göre Yılanşah bir şahın oğludur. Kötü bir cadının büyüyle yılan olmuştur ve eski hâline dönebilmesi için tek yol o kızla evlenebilmesidir. Masalda bu uğurda yaşanan bir mücadele söz konudur.

Yılanşah önce kızın istediği elma karşılığında onunla evlenmek isteğini söyler. Kabul edilmez. Ardından kızı istemeleri için görücü gönderir. Kabul edilmez. Son çare olarak kızın köyüne giden su yolunu kapatarak köy halkını susuz bırakır.

Kız Yılanşah'la evlenmeyi istemez; ancak Yılanşah su yolunu kapattığı için köyde çocuk ve ihtiyarlar da ölmeye başlayınca duruma dayanamayarak Yılanşah'la evlenmeyi kabul eder. Kız bu evliliği kendisi için değil köydeki diğer insanlar için gerçekleştirir. Hökelekli de (2013, s. 244) diğerkâmlığın ben düşüncesinin ötesine geçerek başkası için eylemde bulunmak olduğunu ifade eder. Diğerkâm kişinin karşılığında bir şey beklemeksizin kendi çıkarlarından ödün vererek fedakârca davranabileceğini söyler. Bu yüzden de masal diğerkâmlık değeri üzerine inşa edilmiştir. Kız yalnızca kendini düşünenin bencillik olduğuna, eğer Yılanşah'la evlenmezse köy halkından ölenlerin artacağına karar vererek Yılanşah'la evlenmeyi

kabul eder. Köy halkını da en az kendisi kadar düşünen kız Yılanşah'la evlenmeyi kabul ettikten sonra istediği olur. Yılanşah su yolundaki engeli kaldırır ve köy, suya kavuşur. Kız da belki de diğerkâmlık yaparken hiç aklına gelmeyecek şekilde ödüllendirilerek kocasının yakışıklı, yiğit bir şaha dönüşmesine şahit olur.

Kız köy halkı için yılan sandığı şahla evlenmeyi kabul ederken böyle bir mükâfat aklına dahi gelmemiştir desek yalan söylemiş olmayız herhalde. Kız, köy halkı için yaptığı bu fedakârlığa tek mükâfatının su yolundaki engel yüzünden kimsenin ölmeyecek olması olarak görse de bambaşka mutluluklar da yaşar.

Diğerkâm kız hem su yolunu açtırıp köy halkını kurtarır, hem yakışıklı bir şahın eşi olur, hem ablalarının da iyi evlilikler yapmasına hem de babasının da sarayda yaşamasına vesile olur. Kızın masalda yaşadığı tüm bu mutlu olayların başlangıçtaki diğerkâmlık değerini sergilemesi sonucunda kazanılmış mükâfatlardır.

Masal okuyucuları bu masalı bitirdikten sonra başkalarının yararına işler yaptıklarında mutluluğun mutlaka gelip kendilerini de bulacağını bilerek hareket edeceklerdir.

Biz de bencilce, sadece kendimiz için yaşamak yerine etrafımızdaki insanların da en az bizim kadar değerli olduğuna inanmalıyız. Bu düşünce neticesinde diğerkâm bir kişi olup başka insanlara da yararlı olmalıyız. Kim bilir bu şekilde tıpkı masaldaki kız gibi birçok mutluluğu bir arada yaşayabiliriz.

4.4.38. Yumru Yumak

Değer: Yardımseverlik, Çalışkanlık

Kullanılacak Masal: Yumru Yumak

Masal Künyesi: Milci, E. Ç. (2006). *Başkurt Masalları ve Başkurt Türkçesindeki Sözcük Grupları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.

Masalın Sayfa Aralığı: 101 – 102.

Masalın Özeti:

Çok eskiden yetim bir kız yaşarmış. Bu kız peltekmiş. Üvey annesi onu sevmezmiş. Bir gün kızın yün yumağını atmış. Kız önce bir at çobanına sonra da bir sığır çobanına rastlamış. Bu çobanlar kıza yolu göstermişler. Onların gösterdiği yolu takip edince bir ninenin evine varmış. Nine kıza kendi verdiği işleri yaparsa yumağını

vereceğini söylemiş. Kız akşama kadar şifalı ot toplamaktan tut da çamaşır yıkamaya kadar ninenin söylediği ne kadar iş varsa yapmış.

Akşam olunca nine kıza yumağını, yanına azığını verip kızın peltekliliğini de düzelterek onu geri göndermiş. Kız şarkılar söyleyerek evine dönmüş. Üvey annesi kızın peltekliliğinin gitmesine sinirlenmiş. Kendi kızının da gözleri şaşımış. Kızının yumağını da atmış.

Kız ağlaya ağlaya yola düşmüş. At çobanına yumağını sormuş. Ama şaşılığın olduğundan adamın gösterdiğinin tersi yöne gitmeye başlamış. Sığır çobanı kızın şaşılığını anlayınca ona ters tarafı göstermiş ve kız nasıl olduysa sonunda ninenin evine varmış. Nine kıza kendi verdiği işleri yaparsa yumağını vereceğini söylemiş. Kız ninenin buyurduğu işleri yapamamış. Nine şifalı bitkiler toplamasını istemiş, kıza çöp toplamış. Bunun üzerine kadın kızın dilini peltek yapıp yanına da bir kurt, bir tilki, bir de ayı sürüsü vererek kızını göndermiş.

Kız türkü söyleyip zengin olduğunu düşünerek evine varmış. Ama bu hayvanlar kızını ve annesini yemiştir.

Değerle İlgili Bulgular:

Masal peltek konuşan bir kızın elindeki yün yumağının üvey annesi tarafından uzağa fırlatılmasıyla başlıyor. Buradan anlıyoruz ki, üvey annesi kıza pek de iyi davranmıyor. Kız, yumağın peşinden gidip ormanda yaşayan bir ninenin evine varıyor. Nine, yumağı kıza söylediği işleri yapması şartıyla verebileceğini söylüyor. Kız da bu şartı kabul ediyor. Akşama kadar nine için çalışmaya, büyük bir gayretle onun işlerini yapmaya başlıyor. Nine için şifalı otlar topluyor önce. Ninenin çamaşırını yıkıyor. Akşama kadar ne iş verilse çalışıyor. Buradan anlıyoruz ki yumağını kaybeden bu kız çalışkan, yardımsever bir kız. İz'e göre (1982, s. 191) herkes kendi güç ve yeterliliklerine göre yardım eder. Hiçbir yardım küçük görülmemelidir. Kişi mal konusunda yardım edebileceği gibi güç ve kuvvetiyle ya da bilgisiyle de yardımda bulunabilir.

Akşam olduğunda nine kıza çalışkanlığının, yardımseverliğinin mükâfatı olarak yumağının yanında azık da veriyor. Ve kızın peltekliliğini düzelterek onu yolcu ediyor.

Kız türküler söyleyerek eve varıp olanları anlattığında üvey annesi kıskanıp şaşkınlıkla olan kızının yumağını da fırlatıyor. Bunu yaparken amacı üvey kızının peltekliğini düzelterek nineye kendi kızını da göndererek kızını şaşkınlığından kurtarmak olsa gerek.

Kadının kendi kızı nineye gidiyor; ancak diğer kız gibi yardımsever ve çalışkan olmadığı için nineye yardımdan çok zararı dokunuyor. Nine şifalı ot istiyor kız çer çöp topluyor. Sadi'ye göre (1975, s. 123) çalışkanlığın zıttı olan tembellik mahrumiyetin de anahtarıdır. Kız çalışmadığı için yaşlı kadının ona vereceği tüm ödüllerden de mahrum kalıyor.

Nine iki kızın çalışkanlık ve yardımseverlik bakımından farkını görerek onlara bu farka göre davranıyor. İlk kız çalışkanlığının ve yardımseverliğinin mükâfatını alırken ikinci kız ne çalışkan ne de yardımsever olduğu, işleri eline yüzüne bulaştırdığı için nine şaşkınlıkla gözünü düzeltmek şöyle dursun dilini peltek yapıyor. Yanına da tilki, ayı, kurt sürüsü katıyor ceza olarak.

Yardımsever ve çalışkan olmak er ya da geç insanın mükâfat göreceği iki değerdir. Masalımızda bu iki değer bir kadının üvey ve öz iki kızı üzerinden işlenmiştir. Kadının üvey kızı yardımsever ve çalışkanken öz kızı bencil ve tembeldir. Bu iki kardeşteki zıt özellikler üzerinden bu değerlere sahip olanlarla yoksun olanların farkı anlatılmıştır.

Masalda yaşlı bir kadının işlerini ona yardımcı olarak bitiren, çalışkan kız önümüze olumlu bir örnek olarak konulurken üvey kardeşi tembel, bencil, eli işe yakışmayan olumsuz örnek olarak okuyucuya sunulmuştur. Tercih hakkı okuyucuya bırakılsa da okuyucunun yardımsever ve çalışkan olan kahramanı tercih edeceği aşîkârdır.

Masalda verilen bu iki değeri hayatımıza yerleştirmemiz bizim için oldukça fayda sağlayacaktır. Yardımsever ve çalışkan olup hem hayattan aldığımız tadı artırabilir hem de insanların yararına işler yapabiliriz.

4.4.39. Zalim Han ve Lokman Hekim

Değer: Tecrübeye Önem Verme

Kullanılacak Masal: Zalim Han ve Lokman Hekim

Masal Künyesi: Şamlıoğlu, E. S. (2013). *Kırım Tatar Masalları Üzerine Bir İnceleme*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Masalın Sayfa Aralığı: 276 – 279.

Masalın Özeti:

Bir zamanlar zalim bir han yaşıyormuş. Bu hanın memleketinde herkesin sevdiği Lokman Hekim adlı bir hekim yaşırmış. Bu hekim hanın dahi kusurlarını söylediği için han tarafından sevilmezmiş. Han, bir gün Lokman Hekim'den kurtulmak için onu derin bir kuyuya atmış ve çıkamasın diye de üzerini taşla kapattırmış. Lokman Hekim'den kurtulduğunu düşünen han yanılıyormuş; çünkü hekimin yanında kendisinin yaptığı bir ilaç varmış bu ilaçtan birer ölçek içtiğinde açlıktan da susuzluktan da eser kalmamış.

Han ölmüş ve yerine ondan da kibirli, zalim olan oğlu tahta geçmiş. Herkese eziyet eden bu yeni hana Allah yaptıklarının cezası olarak dermansız bir dert vermiş. Yattığı yerden kalkamaz hâle gelmiş. Saray hekimlerinden sonra memleketteki tüm hekimler de bu hastalığa çare bulamamışlar. Zavallı hekimlerin başlarını cellada vurdurtmuş.

Günlerden bir gün saraya gelen bir derviş, hana Lokman Hekim'den ve babasının ona yaptıklarından bahsettikten sonra kendisinin derdine yaşasaydı mutlaka onun bir çare bulabileceğini anlatmış.

Han, Lokman Hekim'in atıldığı kuyunun açılmasını emretmiş. Kuyuyu açtıklarında herkes çok şaşırılmış; çünkü öldüğünü düşündükleri Lokman Hekim karşılarında sapasağlam duruyormuş.

Lokman Hekim'e hanın hastalığından bahsedip kendileriyle gelmesini istemişler. Lokman Hekim zalim bir padişaha asla yardım etmeyeceğini söylemiş. Onu almaya gelenler yaşadığı hâlde Lokman Hekimi götürememeleri yüzünden kendilerinin cezalandıracağını söylediğinde dayanamayan Lokman Hekim hana yardım etmeye razı olmuş. Ancak hanın yanına gitmeden önce kırk gün تنها bir yerde yalnız yaşaması gerektiğini söylemiş. Kırk birinci gün han adamlarını onu almaları için göndermiş.

Lokman Hekim hanın yanına vardığında derdinin çaresinin oğlunu kurban edip kanını tenine sürmesinde olduğunu söylemiş. Han bunu kabul etmemiş. Ancak durumu ağırlaştığında Lokman Hekimi tekrar çağırıp kendine başka bir çare bulmasını istemiş. Lokman Hekim de bu derdin tek çaresi olduğunu yinelemiş.

Han çaresiz kendinden uzakta oğlunun kurban edilmesini ve kanının getirilmesini istemiş. Lokman Hekim'se olanları hanın bizzat görmesi gerektiğini belirtmiş.

Lokman Hekim, evvelden koyun kanı ile hazırlanan bir kavanozu çocuğun koynuna gizlice bağlamış. Hana çocuğa bakmasını söyleyip bıçakla önceden hazırladığı kavanozu yarararak hanın görmesini sağlamış. Han yaşadığı acıya dayanamayarak yataktan fırlamış. Lokman Hekim'se yaptıkları oyunu anlatmış. Ardından da insanın ruhu sarsıldığında vücuduna olan tesirlerini anlatmış. Hanın da zalimce öldürdüğü kişilerin akrabalarının dayanılmaz acılar yaşattığını söylemiş. Lokman Hekim'in verdiği dersten etkilenen han halka ziyafet vererek olanları anlatmış.

Değerle İlgili Bulgular:

Kibir ve zalimlikleriyle halka acı çektiren hanlar ve Lokman Hekim arasındaki olayları anlatan bu masalda işlenen değer tecrübeye önem verme değeridir.

Masalda bahsedilen ilk han Lokman Hekim'i usta bir hekim olmasına, tecrübelerinin üstünlüğüne aldırmadan kendi çıkarlarına ters düştüğü için bir kuyuya atarak ölmesini istemiştir. Ancak Lokman Hekim, hanın onu öldürmesini tecrübeleri sayesinde hazırladığı bir ilacı yanına alıp onu içerek yaşamasıyla engeller.

Han öldüğünde yerine geçen oğlu da kibir ve zalimlikte babasından aşağı kalır değildir. Her ne yaparsa yapsın yakalandığı hastalığın çaresini bulmaz. Ancak o zaman yaşlı bir derviş hatırlar Lokman Hekim'i ve onun hekimlikteki tecrübesini. Görülüyor ki işinde ehil ve tecrübeli olmak üzerinden yıllar geçse de asla unutmuyor.

Zalim han derhal Lokman Hekim'in hapsedildiğini kuyunun açılmasını emrediyor. Kuyuyu açanlar Lokman Hekim'in kemiklerini görmeyi umarken onu sapasağlam bulduklarında oldukça şaşırıyorlar. Oysaki Lokman Hekim tecrübesini kuyuda uzun süre yaşayabilmek için kullandığından hayatta kalabiliyor.

Lokman Hekim hastalanan hanı gördüğünde tecrübesi sayesinde onun gönlündeki katılığı anlayarak hastalığının aslında ruhunda olduğunu, bedenini

etkilediğini çözebiliyor. Tecrübe ve bilgi sahibi olmayan birinin bunları anlayabilmesi dolayısıyla çözüm üretebilmesi mümkün değildir. Lokman Hekim tecrübesi sayesinde bir taraftan hastalığına dermen olurken bir yandan da zalimliğinden vazgeçmesi gerektiğini ona ustaca anlatıyor. Aslan (2014, s. 224) bilgisi sınırlı olan insanoğlunun doğru hareket edebilmek için daha bilgili olanlara danışmak onların bilgi ve tecrübelerinden istifade etmek kabiliyetiyle yaratıldığı görüşündedir.

Tecrübeye önem verme değerinin işlendiği bu masal günümüze de ışık tutacak güçtedir. Çünkü tecrübesiz ve yetersiz kişilerin layık olmadıkları yerlere gelmesi günümüzün en büyük sorunlarından biridir. Üstelik zalim ve kibirli kimseler de kendilerinin zalimliklerini yüzlerine vurmaması kaydıyla böyle kişilere paye verebilir. Ancak yalnızca tecrübeli ve birikimli kişilerin çözebileceği sorunlar ortaya çıktığında ne yapılacağına bir türlü karar verilemez. Bu durumda da tecrübeli kişi çağrılarak tıpkı masaldaki gibi yardım istenir. İnsanları içine düştükleri zor durumdan kurtarabilecek yegâne güç birikim ve tecrübe olduğu için tecrübeye ve tecrübeli kişilere önem verme değeri giderek daha da önemli hâle gelmektedir.

4.4.40. Zenginliğin Sırrı

Değer: Dini Değerlere Duyarlılık

Kullanılacak Masal: Zenginliğin Sırrı

Masal Künyesi: Saçkesen, A. (2010). *Özbek Masallarının Tip ve Motif Yapısı*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Masalın Sayfa Aralığı: 728- 729

Masalın Özeti:

Eski zamanlarda malı mülkü sürekli artan, halkı refah içinde yaşayan bir padişah varmış. Bir gün şehrine bir danışman gelmiş ve padişah onu misafir etmiş. Danışmana varlığının sürekli arttığını söylemiş. Varlığındaki artışı durduramadığını, nasıl durdurulabileceğini bilip bilmediğini sormuş.

Danışman padişaha varlığı eksilsin istiyorsa onunla birlikte çöle gelmesini ve bu beraber ekmek yiyerek gezmeyi teklif etmiş. Padişah da bunu kabul etmiş, danışmanla birlikte deve sırtında yola çıkmışlar. Padişah deve sırtında ekmek yerken yere ekmek kırıntılarını düşürmüştü. Bu durumdan çok rahatsız olan padişah inip ekmek kırıntılarını aramış; ama bulamamış. Bunun üzerine ekmek kırıntısı dökülen yere duvar örmüş.

Padişahın malı artmış; ama eksilmemiş. Padişah bunun üzerine danışmanı yanına çağırarak malının artıp eksilmediğini ne yapması gerektiğini sormuş.

Danışman da padişaha eğer çölde yere düşen ekme kırıntısına dikkat etmeseydi malının azalacağını, halkının fakir düşeceğini söylemiş. Ama padişahın ekmeğe saygısından dolayı kırıntıyı duvarla kapattığı için malının artacağını, kendinin ve yurdunun rahat yaşayacağını söylemiş. Ve söylediklerini desteklemek için padişaha “*Ekmek azizdir, kırıntısı ondan da azizdir.*” sözünü söylemiş.

Değerle İlgili Bulgular:

Masalda ekmeğe ve hatta onun yere düşen kırıntısına dahi saygı gösteren, yere düşen kırıntıları bulamadığı için etrafını duvarla kapatan bir padişah konu edilmiştir. Padişah mallarının sürekli artmasına anlam veremez. Zira ülkesi o kadar refah içindedir ki padişah mallarını her yere döktürmesine rağmen kimse almaz.

Bu duruma anlam veremeyen padişah ülkesine gelen danışman sayesinde mallarının sürekli artmasının, ülkesinin zengin ve refah yaşamının aziz görülen ekmeğe saygı duymasından kaynaklandığını anlar. Masalın adı dahi var olan zenginliğin nereden geldiğinin anlatılacağına işaret eder. Masalın adı Zenginliğin Sırrı'dır ve masalı okuduğumuzda zenginliğin sırrının ekmeğe saygı gösterilmesinde gizli olduğu açığa çıkar.

Okumuş (2003, s. 52) dini, toplumdaki en güçlü, en derinden hissedilen, en etkili güçlerden biri olarak görür. Ekmek dinimizde kutsal kabul edilen bir yiyecektir. Kültürümüzde de bunun yansıması olarak yere ekme düşüğünde alıp mutlaka kenara konulur. Çünkü inancımıza göre ekmeğe basılmaması gerekir. Ekmek ayak değmeyen yüksek bir yere ya da basılmayacak bir kenara konulur.

Masaldaki padişah da dinî değerlere saygı göstererek düşürdüğü ekme kırıntılarını yerden kaldırmak için arayacak, bulamadığında da etrafını duvarla örtecek kadar duyarlıdır. Ve biz masalın sonunda anlarız ki padişahın malının sürekli artması halkın refah içinde yaşaması ekmeğe olan saygısından yani dinî değerlere duyarlılık neticesindedir. Danışman, padişaha; padişahın düşen ekme kırıntısını almaması halinde de tam tersi varlıklarının azalıp halkının yolsulaşacağını söyler.

Masalda ekmeğe hürmetin padişah ve halkını zenginleştirdiğini, tam tersi şayet hürmetsizlik edilseydi de halkın yoksullaşıp fakir düşeceği konu edilmiştir.

Tüm bu anlatılanlar ışığında masalda işlenen değerlerin dinî değerlere duyarlılık olduğunu söylemek mümkün olacaktır. Umulur ki yeni nesiller de dinî değerlere duyarlılık geliştirebilir.

4.5. Türk Dünyası Masallarının Değerler Eğitimi Vermede Kullanılabilecek Uygun Kaynaklar Olup Olmadığına İlişkin Bulgular

Şener'e göre (2013, s. 2501) milleti millet yapan ve onu diğer milletlerden ayıran unsurların başında o milletin sahip olduğu değerler gelir. Milletler, millet olma vasfını kaybetmemek için sahip oldukları değerleri bir sonraki nesle aktarma yoluna bakarlar. Bu aktarımı başaramadıkları takdirde kültürel yozlaşma dediğimiz milletin kendine ait toplumsal ve kültürel değerlerin yıpranması, önemini kaybetmesi süreci başlar. Kültürel değerleri yıpranmış veya yok olmuş bir milletin kendi varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlaması ve sürdürmesi imkânsız hâle gelir.

“Türklerin gerek İslam dininin, gerekse daha eski dönemlerden bugüne taşımış oldukları örf, adet ve geleneklerinin etkisiyle, geliştirmiş oldukları, birtakım davranış ve yüceltilmiş değerlerin, yüzlerce yıllık bir dönemde meydana getirdikleri edebiyat ve folklor ürünleri içerisinde önemli bir unsur olarak yer aldığını görmekteyiz.” (L. Doğan, 2009, s. 101).

“Yeni nesle değerler eğitiminin etkili bir biçimde verilebilmesinde toplumun kültürel öğelerinden faydalanılması en doğru yol olarak görülmektedir. Kültürel öğeler ise varlığını, nesilden nesile aktarılırsa devam ettirirler. Bir toplumun kültürünün ve değerlerinin nesilden nesile aktarılmasında ise sözlü ve yazılı anlatım türleri çok önemli bir yere sahiptir. Sözün yazıdan önce var olması halk anlatımlarının yazılı anlatım türlerinden önce doğmasını sağlamıştır. Halk anlatımları, vücut buldukları halkın duygu ve düşüncelerini, hayata bakış açılarını ve en önemlisi de değerlerini barındıran bir kaynaktır. Bu kaynaklar iyi değerlendirildiklerinde gelecek nesiller üzerinde derin izler bırakabilirler. Halk anlatımlarının başında da masallar, destanlar, efsaneler, halk hikâyeleri ve fıkralar gelmektedir.” (Tahiroğlu ve diğerleri, s. 482).

Yavuz' a göre (2009, s. 502-503) masal imbiğinden geçerek yeniden yaratılan kahramanlar ve olaylar aracılığıyla, topluma gerekli iletilerin verilmesi amaçlanmaktadır. Nasıl ki, yaşamın gerçeği ile sanatın gerçeği aynı değilse ve sanatta ver alan gerçeğin artık başka bir işlevi, iletisi, başka bir boyutu varsa masalarda yer

alan gerçekler de aynı bağlamda düşünölmeli ve bu boyuttan bakılarak, halk eğitimindeki işlevleri göz ardı edilmemelidir.

C. Gökşen'e göre (2009, s. 5) masalların eğitime sağladığı en önemli katkılardan biri de kişinin içinden çıktığı toplum ve onun değer yargılarıyla bütünleşmiş bir birey olarak yetişmesini sağlamasıdır. Çocuk masallarda gördükleri sayesinde kendisinden başka insanlarda olduğunu, onların da kendisiyle aynı haklara sahip olduğunu, dürüstlüğün ve yalancılığın sonuçlarını somut olarak görür.

Yavuz' a göre (2009, s. 502) masallar ürünü oldukları toplumların sosyo-kültürel aynalarıdır. Onlarda bir toplumun tüm geleneklerini, göreneklerini, ekonomik yapısını, üretim-tüketim ilişkilerini, etik değer yargılarını bulabiliriz; ama masallar bunları doğrudan değil de çoğu zaman bazı sembollerle anlatırlar. Önemli olan, gerçek yaşamla masal olayları arasındaki koşutluğu kurabilmek ve onların üstündeki giz perdesini kaldırabilmektir. O perdenin altında ileti yüklü, büyölü, olağanüstü, olağanüstü olduğu kadar da gerçek bir dünyanın durduğunu görürüz.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. SONUÇ

5.1. Sonuç

Devamını sağlamak isteyen her toplum, geçmişten miras aldığı değerlerini gelecek nesillere aktarmak zorundadır. Geçmiş ve gelecek arasındaki değer aktarımı şimdiye, yani yeni nesli yetiştirecek bizlere düşmektedir. Gelenekte ailenin sorumluluğundaki değer aktarımı modern toplumlarda eğitimin görevi hâline gelmiştir.

İnsanı toplumsal bir varlık olarak gören ve geliştirilmesi gereken bazı yeterliliklerle dünyaya geldiğini belirten Töremen de (2014, Bölüm 1, s. 11) insanın bulunduğu toplumun değerlerini, gerekli bilgi ve beceriyi eğitim yoluyla kazandığını savunur.

Millî Eğitim Bakanlığının 2010 yılında yayımladığı İlk Ders Genelgesi'yle işe koşulan, 18. Millî Eğitim Şûrası'nda "Spor, Sanat ve Değerler Eğitimi" başlığı altında on maddede incelenen Değerler Eğitimi, önemi her geçen gün daha da artan bir konudur.

Göz (2014, s. 86) değerleri "Toplum bilimleri yönüyle de değerler, toplumu birliktelik içerisinde tutan çimento gibidir." şeklinde tanımlar.

"Kaynaklardan faydalanmayı kültürel sınırların her geçen gün biraz daha zayıfladığı bu dünyada büsbütün yok olmamak için bir kimlik kazanma yolu olarak düşünmek ve her an gündemde tutmak çok büyük faydalar sağlayacaktır." (Ayvazoğlu, 1987, s. 244). Edebiyat eserleri insana özgü değer ve nitelikleri yerleştirip kökleştirir, toplumsal yaşamın gerektirdiği değerleri benimsetir. Kişiye yeni değerler kazandırmak için telkinlerde bulunur (Kavcar, 1999, s. 6).

Birbirinden habersiz, ayrı amaçlar için ayrı yollarda yürüyen, kendi dünyasında yaşayan insanları birleştirebilecek köprünün edebiyat sayesinde kurulacağı aşikârdır

(Kavcar, 1999, s. 2). Halk edebiyatının en önemli anlatı türlerinden biri olan masalların da insanları birleştirebilecek bu köprüyü kurabileceği gözlenmiştir.

Gökşen'e göre (2009, s. 1) masal; olayları hayali bir mekânda ve bilinmeyen bir zamanda geçen, kahramanları insan, hayvan ve olağanüstü varlıklar olabilen, dinleyenleri eğlendirirken eğiten, gerçeği bazı sembollerle veya olağanüstü kalıplara sokarak anlatmaya çalışan, bir tekerlemeyle başlayıp, bir tekerlemeyle ve mutlu sonla biten mensur türdür. Kadim tarihlerde doğduğu düşünülen, kendine her dönem dinleyici bulan masaların günümüzde de ilgiyle okunduğu bilinmektedir.

Günümüz insanlığının en büyük problemlerinden birinin değerler ve yaşama hürriyetini olduğu yaşananlarla da kanıtlanmaktadır (Göz, 2014, s. 86). Kişinin içinde yaşadığı toplumla ve toplumda benimsenen değerlerle bütünleşmesi için ihtiyacı olan değerlerin eşsiz birer edebiyat eseri olan masalarla gelecek nesillere aktarılması mümkün görülmektedir. Masallar gerek doğduğu toplumun gerek evrensel değerlerin aktarımı konusunda öne çıkan kaynaklardır. Masalarda bir toplumun neredeyse tüm değerlerini görmek mümkündür. Sakaoğlu'na göre (2013, Bölüm 1, s. 3) aslında masal, bir milletin aynasıdır. Öztürk de (1986, s. 122) olaylara masal özelliği kazandıran duygu ve düşüncelerin, insanlık hayatına yön veren, ona anlam ve değer kazandıran değişmez tutkulara istinat ettiğini söyler.

Türk Masalları'nın gerek dağıldığı Türk coğrafyaları, gerek içerdiği konular, gerek ilettiği mesajlar göz önüne alındığında çok çeşitli değerleri örnekleyebileceği belirlenmiştir.

Yapılan incelemeler ve seçilen Türk Masalları göstermiştir ki Türk Dünyası masalları değerleri örnekleyebilme gücüne sahiptir. Bir değeri örnekleyen birden fazla masal bulunabileceği gibi bir masalda birden fazla değer tespit edildiği de olmuştur.

5.2. Öneriler

Teknolojinin hızla geliştiği günümüzde insanlar birbirine, hatta kendine giderek daha fazla yabancılaşmaktadır. Teknolojik anlamda yaşadığımız gelişmeler, sağladığı kolaylıklar kadar kişileri büyük bir iletişimsizliğe sürüklemesi yönüyle de irdelenmelidir.

Küreselleşmenin yoğunlaştığı dünyamızda yeni nesle aktarılması gereken kültürel hafıza ve değerler her geçen gün artan bir sorun olarak karşımızda durmaktadır.

Aktarımın nasıl yapılacağı bir yana neyin aktarılacağı konusunda bile henüz bir fikir birliği olduğu söylenememektedir. Kesin olan bir şey varsa bu da yaşadığımız yüzyılın değer öğretimini gerekli kıldığıdır. Çünkü bir millet ancak ve ancak ortak değerler üstünde hür ve ayakta kalabilir. Değerler, aile toplum ve okul işbirliğiyle yaşatılıp gelecek nesillere aktarılmalıdır.

Toplumumuzda önem verilen değerler tespit edilerek bu değerlerin nasıl kazandırılacağı üzerine araştırmalar yapılmalı, yapılan araştırmalar yeni araştırmalara da kapı açmalıdır. Bu araştırmalar her geçen gün artmalı ve yapılan araştırmaların devamı sağlanmalıdır.

Değerler, üretildikleri toplumun dilini ve değerlerini kapsayan, etkileycilik gücü yüksek edebiyat ürünlerinden faydalanılarak yerleştirilebilir. Değerleri örnekleme gücü düşünüldüğünde masalların değerler eğitiminde kullanılmaması kabul edilemez. Bu yüzden masallar değer eğitiminde sıklıkla yararlanılması gereken kaynaklardır.

Masal türünün değer öğretiminde kullanılacak zengin bir kaynak olduğu gerek öğretmen yetiştiren okullarda gerek iş başındaki öğretmenlerin hizmet içi eğitimlerinde paylaşılmalı ve bu konuda farkındalık oluşturulmalıdır. Gelecek nesilleri yetiştiren öğretmenlerin bu konuda duyarlılık geliştirmeleri gereklidir.

Değerleri örnekleme gücü yüksek olan masalların ders kitaplarında kullanılması faydalı olacaktır. Okudukları metinler sayesinde dil, kültür, değer öğrenen öğrencilerimizin bu metinler sayesinde masal dünyasına girmeleri de kolaylaşacaktır.

Değer aktarımında masal kaynakları kullanılırken yazınsal olduğu kadar görsel ve işitsel materyaller de kullanılmalıdır. Bu yüzden masal seslendirme çalışmalarına hız kazandırılması gerekmektedir.

Gelenekte ailenin en deneyimli ya da en yaşlı kişinin dizi dibinde, tüm aile dinlenen masallar, aile içi paylaşımı ve bağlılığı artıran bir tür olma yönüyle de dikkat çeker. Masallar aile sohbetlerine tekrar dâhil edilmelidir. Bu yolla değer eğitiminin ailede gerçekleşmesi de sağlanacaktır. Günümüzde artan aile içi iletişimsizliklerin giderilmesi de bu yolla mümkün görülmektedir.

Masalların ortaya çıkışı ve aktarımında anlatım geleneği rol oynamıştır. Buradan hareketle devamı için de anlatım geleneğinin zenginliklerinden faydalanılmalıdır. Masal anlatım geleneği içinde güzel ve etkileyici masal anlatan kişilere “masal anası” ya da

“masal atası” denilmektedir. Masalların kendi geleneği içinde devam edebilmesi amacıyla yeni masal anlatıcıları yetiştirilmelidir.

Masallarımızın gelenekten geleceğe aktarımını sağlamak için masalların özüne dokunulmadan masal metinlerinde çeşitli değişiklikler yapılabilir. Masalların bu değişikliklerle daha ilgi çekici hale gelmesi sağlanabilir. Bu sayede kültürel hafızamızın ve değerlerimizin devamı da sağlanmış olacaktır.

Masal metinlerindeki gerçeküstü ve fantastik imgeler masalların sinemaya aktarımını kolaylaştıracaktır. Masalların sinemaya aktarımı bu önemli hazinenin gelenekte olduğu gibi gelecekte de devamını sağlamasına yardımcı olacaktır.

Masallar değerler eğitiminde kullanılırken mevcut zıtlık ve zengin ironilerden de yararlanılmalıdır. Çünkü bu zıtlık ve ironiler değerlerin aktarılmasında ve yerleştirilmesinde mühim rol oynayacaktır.

Masallar her yaşa hitap etmesinin yanında bilhassa çocukların ilgisini çeken kaynaklardır. Bu durum göz önüne alınarak masallar çocukların takip etmekten zevk duyduğu çizgi filmlere dönüştürülebilir. Bu sayede değerlerin erken yaşlardan itibaren iletimi mümkün olacaktır.

Türk Dünyası’na ait kırk adet masalın incelendiği bu çalışma konuyla ilgili başka çalışmalar yapılmasının önünü açacaktır. Masalların değerler eğitiminde kullanılabilmesiyle ilgili özellikle deneysel çalışmalar da yürütülmelidir.

KAYNAKÇA

- Acun, İ., Yücel, C., Önder, A., Tarman, B. (2013). Değerler: Kim Ne Kadar Veriyor?. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 191-206.
- Adugut, Y. (2013). Özgürlüğün Kısa Tarihi. *FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi)*, 16, 63-93.
- Ağdemir, S. (1991). Aile ve Eğitim. *Aile ve Toplum Dergisi*, 1(1), 10-12.
- Ağırman, C. (2006). İdeal Bir Davranış Biçimi Olarak Empati ve Hadislerle Empati Örnekleri. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2, 23-53.
- Akbaba, S. (2012). Eğitim Psikolojisi. (Dördüncü Baskı). Özbay, Y., Erkan, S. (Editör). *Ahlak ve Gelişimi* (s.165-203). Ankara: Pegem Akademi.
- Akbalık, E. (2013). Yunus Emre'nin Şiirlerinde Gönül İmgesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(26), 20-28.
- Akbaş, O. (2008). Değer Eğitimi Akımlarına Genel Bir Bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(16), 9-27.
- Akdoğan, A. (2004). Bireysel ve Toplumsal Hayatta Ahlaka Olan İhtiyaç ve İslam. *EKEV Akademi Dergisi*, 18, 179-194.
- Akdoğan, E. M., Boztaş, M. ve Koç Y. (2014). T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersinde Yer Alan Bazı Değerlerin Atasözleri, Deyimler ve Görsel Ögeler İle Öğretimi. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29, 159-176.
- Akgün, M. (1997). Kutadgu Bilig'de İnsan ve Kamil İnsan. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3, 1-10.
- Akkaya, N. (2014). Keloğlan Masallarında Yer Alan Değerlerin İncelenmesi. *The Journal of Academic Social Science (Akademik Sosyal araştırmalar Dergisi)*, 2(1), 312-324. www.jasstudies.com adresinden 28/10/15 tarihinde alınmıştır.
- Akpınar, B. ve Akdoğan, S. (2010). Negatif Bilgi Kavramı: Hata ve Başarısızlıklardan Öğrenme. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi (BAED)*, 1(1), 14-22.
- Akyol, A. ve Uyanık, M. (2014). *İslam Ahlak Felsefesi*. Ankara: Elis Yayınları.
- Aldı, M. (2014). Hasan Latif Sarıyüce ile Masal Edebiyatı Üzerine Söyleşi. *Türk Dili Dergisi Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatı Özel Sayısı*, 756, 248-252.
- Alpagu, H. (2015). Değer Kavramı, Paylaşmak ve Bilgi Teknoloji Çağında Yaşam. *Akademik Bakış Dergisi*, 51, 22-31. <http://www.akademikbakis.org/dergi//deger->

kavrami-paylasmak-ve-bilgi-teknolojisi-caginda-yasam201509.pdf adresinden 19/12/2015 tarihinde alınmıştır.

- Altan, M.Z. (2011). Çoklu Zekâ Kuramı ve Değerler Eğitimi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 1(4), 53-57.
- Altinkaya, M. (1995). *Müminlerde Vaaz ve İrşat Cilt VI.* İstanbul: Şelale Yayınları.
- Aras, E. (1997). Elazığ Masallarında Dua ve Halk Hekimliği. *Millî Folklor*, 42,44.
- Ardoğan, A. (2004). *Uygur Halk Masalları. Yüksek Lisans Tezi.* Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Arıcı, A.F. (2004). Tür Özelliklerine ve Tarihlerine Göre Türk ve Dünya Masalları. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*. 26, 159-169.
- Arıcı, A.F. (2009). Masalların Çocuk Edebiyatında Kullanımı. *Çoluk Çocuk Dergisi*, 87, 35-38.
- Arıcı, A. F. (2012). *Masalın Sesi.* (İkinci Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Arıcı, A.F. ve Bayındır, N. (2015). Masalların Öğretim Aracı Olarak Kullanılması Üzerine Bir Araştırma. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 15, 106-119. www.jllesite.org. adresinden 04.01.2016 tarihinde alınmıştır.
- Arslan, A. (2007). *Felsefeye Giriş.* (Onuncu Baskı). Ankara: Adres Yayınları.
- Arslan, Ş. (tarih yok). Diğerkâmlık. *DEM Dergi*, 4(8), 103-109.
- Asano, R. (2010). *Türkmen Masalları. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.* Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Aslan, R. (2014). İstişârenin Önemi ve Hz. Peygamber'in Uygulamalarından Örnekler. *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 223-241.
- Aslan, Z. (2012). *Karaçay - Malkarlarda Tılsımlı Masallar.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Asutay, H. (2013). Çocuk Yazınının Fantastik Dünyası: Masallar. *Turkish Studies*, 8(13), 256-278.
- Atay, H. (1997). *Kur'an'a Göre İslam'ın Temel Kuralları.* İstanbul: MEB Yayınları.
- Aydemir, A. (2015). Divanü Lûgati't-Türk'te Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma. *Route Educational And Social Science Journal*, 2(2), 226-240.
- Aydemir, Y. (2010). Klasik Şiirimizde Aşk ve Sadakat. *Turkish Studies*, 5(3), 48-62.
- Aydın, A.R. (2009). İnanma İhtiyacı ve Dinî Ritüellerin Psikolojik Değeri. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 3, 87-99.

- Aydın, C. ve Genç, A. (2014). Kur'an'ın Sunduğu Zihniyet Değişimine Karşı Bir Direniş Örneği Olarak Kalıp Yargı ve Ön Yargılar. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 36, 167-214.
- Aydın, İ.H. ve Bekiryazıcı, E. (tarih yok). *İslam Ahlak Esasları ve Felsefesi*. İstanbul: Yenda.
- Aydın, M. (2011). Değerler, İşlevleri ve Ahlak. *Eğitime Bakış Dergisi*, 19, 39-45.
- Aydın, M. Z. (2010). Okulda Çalışan Herkesin Görevi Olarak Değerler Eğitimi, <http://www.facebook.com/1.php?u=http%3A%2F%2Fdegeregitimi.com%2Fmakaleler%2Fmakaleler.html&h=4AQEe1YfB> adresinden 06/04/2014 tarihinde alınmıştır.
- Aydın, M. Z. (2014). Okulda Değerler Eğitiminin İlkeleri ve Sorunları, <https://www.google.com.tr/#q=Okulda+De%2C%2F%2Fdegeregitimi.com%2Fmakaleler%2Fmakaleler.html&h=4AQEe1YfB> adresinden 07/11/2015 tarihinde alınmıştır.
- Aytaş, G. (2006). Edebi Türlerden Yararlanma. *Millî Eğitim Dergisi*, 169, 261-275. http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/169/index3-icindekiler.htm, adresinden 05/11/15 tarihinde alınmıştır.
- Ayvaz, H. (2014). Pozitif Cesaret. *Aktivist Dergi*, 5, 54-55.
- Ayvazoğlu, B. (1987) Kaynaklardan Faydalanmaya Dair. *Çocuk Edebiyatı Yıllığı*. (Yay. Haz. M. Ruhi Şirin). İstanbul: Gökyüzü Yayınları, 244-247.
- Ayverdi, İ. ve Topaloğlu, A. (2007). Türkçe Sözlük (Kubbealtı Lügati). İstanbul: Mas Matbaacılık.
- Badur, E. ve Başara, G.T. (2016). Aile Hukukunda Sadakat Yükümlülüğü ve İhlalinden Kaynaklanan Manevi Tazminat İstemi. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 65(1), 101-136.
- Bars, M. E. (2015). William Bascom'un "Folklorun Dört İşlevi" Işığında Nasrettin Hoca Fıkraları Üzerine Bir Değerlendirme. *Turkish Studies*, 10(4), 149-166.
- Baş, B. (2012). Türk Masallarının Söz Varlığı Üzerine Bir Değerlendirme. *Millî Folklor*, 93, 125-134.
- Başar, H. (2003). Önyargısız ve Ezbersiz Eğitim. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 34, 214-235.

- Başgil, A. F. (2012). *Gençlerle Başbaşa*. (Yetmiş İkinci Baskı). İstanbul: Yağmur Yayınevi.
- Baymur, F. ve Demiray K. (1961). *Çocuk Edebiyatı Antolojisi*. (İkinci Baskı). İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Bilgin, B. (1980). Çocuklarımıza İnsancıl Davranışları Nasıl Kazandırabiliriz?. *Eğitim ve Bilim*, 5(26), 24-32.
- Bilkan, A.F. (2001). *Masal Estetiği*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Binyazar, A. (2015). *On Beş Türk Masalı*. (İkinci Baskı). İstanbul: Can Çocuk Yayınları.
- Birdal, A. (2004). *Kuzey Azerbaycan Masalları Üzerine Bir İnceleme*. Yüksek Lisans Tezi. Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Birinci N. (1985). Türk Edebiyatı Ansiklopedisi. İstanbul: Karakuşak Basın ve Yayın Limitet Şirketi
- Boratav, P. N. (1987). Masal. *Çocuk Edebiyatı Yıllığı*. (Yay. Haz. M. Ruhi Şirin). İstanbul: Gökyüzü Yayınları, 112-124.
- Bulut, A. (2002). *Kur'an'da Emanet Kavramı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisan Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Bulut, H. İ. (2013). Alevi-Bektaşî Türkmen Geleneğinde Sosyal Dayanışma ve Kardeşlik Kurumu Olarak “Musahiplik”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, 65, 101-118.
- Büyüköztürk, Ş. Akgün, Ö. E. Demirel, F. Karadeniz, Ş. ve Kılıç, Ç. E. (2014). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. (On Yedinci Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Canbay, T. ve Demir, M. (2013). Türkiye’ de Sosyal Güvenlik Açıkları ve Sosyal Güvenlik Ahlakı. *Celal Bayar Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20(2), 303-315.
- Canlı, M. (2008). Hz. Peygamber Örneğinde Sözlü ve Sözsüz İletişim. *Bilimname*, 2, 147-177.
- Ceylan, T. (2011). Toplumsal Sistem Analizinde Toplumsal Statü Rol. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(1), 89-104.
- Cihan, N. (2014). Okullarda Değerler Eğitimi ve Türkiye’deki Uygulamaya Bir Bakış. *Turkish Studies*, 9(2), 429-436.

- Çağrııcı, M. (1988). Adalet. *İslam Ansiklopedisi (Cilt 1)*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 341-343.
- Çağrııcı, M. (1988). Af. *İslam Ansiklopedisi (Cilt 1)*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 394-395.
- Çağrııcı, M. (1993). Cömertlik. *İslam Ansiklopedisi (Cilt 8)*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 72-73.
- Çağrııcı, M. (2000). İsar. *İslam Ansiklopedisi (Cilt 22)*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 490-491.
- Çağrııcı, M. (2001). İtidal. *İslam Ansiklopedisi (Cilt 23)*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 456-457.
- Çağrııcı, M. (2001). Kanaat. *İslam Ansiklopedisi (Cilt 24)*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 289-290.
- Çağrııcı, M. (2001). Kardeşlik. *İslam Ansiklopedisi (Cilt 24)*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 485-486.
- Çağrııcı, M. (2008). Rıfk. *İslam Ansiklopedisi (Cilt 35)*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 51-52.
- Çağrııcı, M. (2008). Sabır. *İslam Ansiklopedisi (Cilt 35)*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 337-339.
- Çağrııcı, M. (2011). İslam Ahlaki Kaynaklarında Aile ve Önemi. *Din ve Hayat Dergisi*, 12, 30-35.
- Çaksu, A. (2013). İslam ve Ahlak Felsefesi: “Kötülükten Sakındırma” Prensiplerinin Yardıma Koşmaya Etkisi. *Kelam Araştırmaları*, 11(2), 11-24.
- Çalışkan, N., Aydın, M. ve Aslander, M. (2014). Empati ve Hayvanlarla İletişim. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(1), 29-42.
- Çapcıoğlu, İ. (tarih yok). ‘İyilik/İyi İnsan Olma’ Potansiyelinin Geliştirilmesinde Sosyal Çevrenin Etkisi. *İyilik Kitabı*. (Yay. Haz. Türkiye Diyanet Vakfı). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 159-164.
- Çelenk, S. (2003). Okul Başarısının Ön Koşulu: Okul Aile Dayanışması. *İlköğretim-Online*, 2(2), 28-34.
- Çelik, A. (2009). Atasözlerimizden Eğitim İletileri. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 31, 43-59.

- Çelikpazu, E. E. ve Aktaş, E. (2011). MEB 6, 7 Ve 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerin Değer İletimi Açısından İncelenmesi, *Turkish Studies*, 6(2), 413-424.
- Çetin, Ş. (2004). Değişen Değerler ve Eğitim. *Millî Eğitim Dergisi*, 161, http://dhgm.meb.gov.tr/yayimler/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/161/cetin.htm adresinden 14/11/2015 tarihinde alınmıştır.
- Çetinkaya, Z. (2007). *Masalların Türkçe Öğretimindeki Yeri ve Önemi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Çıblak, N. (2008). Teknoloji Çağında Kültürel Miras Olan Masalların Korunması. *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi (TÜBAR)*, 23, 39-50.
- Çiçek, İ. (2004). Önce Eğitim. *Diyanet Dergisi*, 168, 55.
- Çoklar, I. ve Dönmez, A. (2014). Kişiler Arası İlişkilerde Bağışlama Üzerine Bir Gözden Geçirme. *Nesne Dergisi*, 2(4), 33-54.
- Çubukçu, İ. A. (1973). İslam'da Kadın Hakları. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 21(1), 37-43.
- Demir, O. (2011). Tesanüd. *İslam Ansiklopedisi (Cilt 40)*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 526-527.
- Demiray, K. (1977). *Çocuk Edebiyatı Antolojisi*. İstanbul: İnkılap ve Aka Kitapevi
- Demirel, Ö. ve Kaya, Z. (2003). Öğretmenlik Mesleğine Giriş. (Dördüncü Baskı). Demirel, Ö. ve Kaya, Z. (Editör). Eğitimle İlgili Temel Kavramlar. (1-20). Ankara: Pegem Akademi.
- Demirel, Ö. ve Kaya, Z. (Editörler). (2012). Eğitim Bilimine Giriş. (Yedinci Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Demirkol, B. (2015). Barışın İnşasında Sevgi ve Adaletin Gücü. *International Journal of Science Culture and Sport (IntJSCS)*, 4, 416-424.
- Derman, S. (2002). *Anadil (Türkçe) Öğretiminde Masal Metinlerinin Kullanılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Deveci, H. ve Ay, S. (2009). İlköğretim Öğrencilerinin Günlüklerine Göre Günlük Yaşamda Değerler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(6), 167-181.
- Devellioğlu, F. (1995). Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat. (On İkinci Baskı). Ankara: Aydın Kitapevi.

- Dinç, M. (2014). Ailede Sağlıklı İletişim Nasıl Gerçekleşir?. *Din ve Hayat Dergisi*, 22, 88-92.
- Diyanet İşleri Başkanlığı. (2013). *Hadislerle İslam III*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Diyanet İşleri Başkanlığı. (2015). *Dinim İslam: Temel Bilgiler*. (İkinci Baskı). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Dodurgalı, A. (2011). *Ailede Din Eğitimi*. (Dördüncü Baskı). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Doğan, M. (1990). Büyük Türkçe Sözlük. (Sekizinci Baskı). Ankara: Rehber Yayınları.
- Doğan, L. (2009). Uygur Atasözlerinde Yüceltilen Değerler. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 87-104.
- Durmuş, Z. (2003). Sosyal Dayanışmanın Sağlanmasında Kur'an'ın Öngördüğü İdeal Model: İsar. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 3(1), 17-29.
- Elbir B. ve Bağcı, C. (2013). Değerler Eğitimi Üzerine Yapılmış Lisansüstü Düzeyindeki Çalışmaların Değerlendirilmesi. *Turkish Studies*, 8/1, 1321-1333.
- Elçin, Ş. (1986). *Halk Edebiyatına Giriş*. (İkinci Baskı). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Enginün, İ. (1985). Çocuk Edebiyatına Toplu Bir Bakış. *Türk Dili Dergisi Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı*, 400, 186-194.
- Enginün, İ. (1987). Edebiyat ve Çocuk Edebiyatı. *Çocuk Edebiyatı Yıllığı*. (Yay. Haz. M. Ruhi Şirin). İstanbul: Gökyüzü Edebiyatı. 56-60.
- Erden, M. (2008). Eğitim Bilimlerine Giriş (İkinci Baskı). Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Ergin, E. ve Karataş, S. (2014). Öğretmenlerin Değerler Eğitimi Hakkındaki Görüşleri: Bir Durum Çalışması, *JEDUS*, 2, 33-45. www.jedus.net. adresinden 01/11/2015 tarihinde alınmıştır.
- Erkal, M. (1991). Türk Ailesi ve Batı Avrupa'daki Bazı Değişmeler. *Aile Yazıları 2 "Kültürel Değerler ve Sosyal Değişme"*. (İkinci Baskı). Ankara: Aile Araştırma Başkanlığı Yayınları. 401-408.
- Eroğlu, E. (2015). Geçmişten Günümüze Sosyal Normlar. *Akademik Bakış Dergisi*, 50, 299-308.
- Erol, K. ve Tütak, M. (2015). Çocuk Edebiyatı Kapsamında İbrahim Alâettin Gövsa'nın Çocuk Şiirlerine Değerler Eğitimi Bağlamında Bir Bakış. *International Journal Of Languages' Education And Teaching (IJLET)*, 3(1), 210-228.

- Ersoy, A. F. ve Demirci, A. (2011). Geçmişten Günümüze Türk Ailesinde Tasarrufa İlişkin Değişimler. 1(1). 295-303. <http://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/ERSOY-Ali-Fuat-DEMİRCİ-Aybala-GEÇMİŞTEN-GÜNÜMÜZE-TÜRK-AİLESİNDE-TASARRUFA-İLİŞKİN DEĞİŞİMLER.pdf>. adresinden 10.05.2016 tarihinde alınmıştır.
- Ersoy, E ve Başar, N. (2011). İlköğretim İkinci Kademedeki Eleştirel Düşünmenin Yeri. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(1), 1-10.
- Gazali. (1970). *Mizan'ül Amel*. (Çev. R. Barışık). Ankara: Kılıçarslan Yayıncılık.
- Gazali. (2007). *İhyâu Ulumi'd – Din Cilt III*. (Çev. M. A. Müftüoğlu). İstanbul: Vefa Yayınları.
- Gazali, İ. M. (2014). *Kalplerin Keşfi*. (Çev. S. Uçan). İstanbul: Çelik Yayınevi.
- Gökalp, N. (2014). Kişi Olmanın Değeri ve Değerlerin Kişi Olmadaki Yeri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 12(27), 123-133.
- Gökalp, Z. (1986). *Türkçülüğün Esasları*. (Yedinci Baskı). Ankara: Varlık Yayınevi.
- Gökşen, C. (2009). Masalların Eğitim Yönünden Değerlendirilmesi, *Eğitim Dergisi*, 22, 1-10. <http://www.egitirim.gen.tr/site/arsiv/56-22/374-masalların-egitim-yonunden-değerlendirilmesi.pdf>. adresinden 18/12/2015 tarihinde alınmıştır.
- Gökşen, E. N. (1955). Masalın İmkânları ve Ana Dile Hizmeti, *Türk Dili Dergisi*, 4(45), 546-550.
http://tdk.gov.tr/images/css/TDD/1955s45/1955s45__05_N_GOKSEN.pdf. adresinden 21/12/2015 tarihinde alınmıştır.
- Gömlüksiz, M.N ve Kılınç, H.H. (2015). Ortaokul Öğretmenlerinin Değerler Eğitimine İlişkin Görüşleri, Beklentileri ve Önerileri. *Researcher: Social Science Studies (RSSS)*, 5, 35-45. <http://rssstudies.com>. adresinden 26/11/2015 tarihinde alınmıştır.
- Göregenli, M. (2012). Temel Kavramlar: Önyargı, Kalıpyargı ve Ayrımcılık. *Ayrımcılık “Çok Boyutlu Yaklaşımlar”*. (Derleyenler. K. Çayır, M. A. Ceyhan). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 17-27.
- Görgü, A.T. (4-6 Ekim 2006). Masalların Çocuğun Bilişsel ve Duyuşsal Gelişimine Katkısı. II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu Kongre Kitabı, Ankara.

- Görgülü, U. (tarih yok). Yap İyiliği At Denize. *İyilik Kitabı*. (Yay. Haz. Türkiye Diyanet Vakfı). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 123-131.
- Görmez, M. (2016). Merhamet Kalbin Aklıdır. *Türk Diyanet Vakfı Kadın Aile ve Gençlik Merkezi Bülten (TDV KAGEM)*, 1, 4-5.
- Göz, K. (2014). Toplumsal Değerler Bağlamında Yaşama Hürriyeti. *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1, 85-101.
- Güleç, İ. (2002). Bir Varmış Bir Yokmuş... “Masalların Yorumlanması Üzerine Farklı Bir Yaklaşım”. *Us, Düşün ve Ötesi*, 7, <http://www.usdusunveotesi.net>. adresinden 01.01.2016 tarihinde alınmıştır.
- Günay, U. (1987a). Türk Masallarının Hususiyetleri. *Çocuk Edebiyatı Yıllığı*. (Yay. Haz. M. Ruhi Şirin). İstanbul: Gökyüzü Yayınları, 130-133.
- Günay, U. (1987b). Kaynaklardan Faydalanma. *Çocuk Edebiyatı Yıllığı*. (Yay. Haz. M. Ruhi Şirin). İstanbul: Gökyüzü Yayınları, 245-247.
- Güner, P. (2000). Sorunlarla Etkili Baş Etme Yolu: Problem Çözme. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 3(1). 62-67.
- Güney, E.C. (1987). Folklor Edebiyatı. *Çocuk Edebiyatı Yıllığı*. (Yay. Haz. M. Ruhi Şirin). İstanbul: Gökyüzü Yayınları, 162-170.
- Güngör, E. (1993). *Değerler Psikolojisi Üzerinde Araştırmalar*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Güngör, E. (1995). *Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Güngör, O. C. (2016). Türkçede Öksüz ve Yetim Çocuklarla İlgili Sözcükler. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 5(1), 156-170.
- Gürer, B. (2015). Ailede Din ve Ahlak Eğitimi. *Aile Yazıları* 7. Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Serisi. 65-78.
- Gürses, İ. (2005). Önyargının Nedenleri. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 14(1), 143-160.
- Güven, A. Z. (2014). Türk Efsanelerinin Değerler Eğitimi Bakımından İncelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(26), 225-246.
- Güven, M. (2012). Kültürün Bir Unsuru Olarak Din. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 1(1). 933-988.
- Hançerlioğlu, O. (1995). *Düşünce Tarihi*. (Altıncı Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.

- Hançerlioğlu, O. (1996). *Toplumbilim Sözlüğü*. (İkinci Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Haspolat, B. (2001). *Türk Masalları*. İstanbul: Şule Yayınları.
- Hökelekli, H. (2013). *Psikoloji, Din ve Eğitim Yönüyle İnsani Değerler*. İstanbul: Dem Yayınları.
- Hökelekli, H. (t.y.). Bir Değer: Tevazu (Alçakgönüllülük). *Dem Dergi*, 1(2), 114-119.
- Işık, N. (2012). Türk Masal Kahramanlarının Yolculuktan Olgunluğa Değişim Süreci. *Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Dergisi*, 200, 185-202.
- Işıksaçan, T. (2010). *Etkili İletişim*. (İkinci Baskı). İstanbul: Kumsaati Yayınları.
- İlhan, R. ve Çevik A. (2013). Önyargıların Psikolojisi: Psikodinamik Bir Gözden Geçirme. *Nesne Dergisi*, 1(1), 52-67.
- İpek, B. (2011). Göğsü Kınalı Serçe Kuşu Masalının Çözümleme Denemesi. *Akademik Bakış Dergisi*, 23, 1-4. <http://www.akademikbakis.org> adresinden 10/11/2015 tarihinde alınmıştır.
- İşgüden, B. ve Çabuk, A. (2006). Meslek Etiği ve Meslek Etiğinin Meslek Yaşamı Üzerindeki Etkileri. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(16), 59-86.
- İz, M. (1982). *Din ve Cemiyet*. (Üçüncü Baskı). İstanbul: MED Yayınları.
- Kabaklı, A. (1971). *Türk Edebiyatı*. (Üçüncü Baskı). İstanbul: Türk Edebiyatı Yayınları.
- Kabaklı, A. (1987). Romantik Çağ. *Çocuk Edebiyatı Yıllığı*. (Yay. Haz. M. Ruhi Şirin). İstanbul: Gökyüzü Yayınları, 226-229.
- Karaalioğlu, S. K. (1973). *Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: İnkılap ve Aka Kitabevi.
- Karagöz, İ. (2004). İşi Ehline Vermek. *Diyanet Dergisi*, 159, 17-20.
- Karagöz, İ. (2015). *Birlikte Yaşama Ahlakı ve Hukuku*. (İkinci Baskı). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Karakuş, N. (2014). Türkiye’de Halk Edebiyatı Çalışmalarının Başlaması. *Türk Dili Dergisi Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatı Özel Sayısı*, 756, 730-732.
- Karaköse, S. (2003). Masalların Metafizizi Üzerine, *Millî Folklor*, 58, 93-105.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. (On Dördüncü Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Karataş, M. (2014). İslam’da İletişim ve İletişim Ahlakı. *Din ve Hayat Dergisi*, 22, 30-35.

- Karataş, T. (2009). *Türk Dili*. Ankara: Öncü Basımevi.
- Karatay, H. (2007). Dil Edinimi ve Değer Öğretimi Sürecinde Masalın Önemi ve İşlevi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(3), 463-475.
- Karatay, H. (2007b). Değer Aktarımı Açısından Yerli ve Yabancı Çocuk Edebiyatı Ürünleri. 2(2), 939-948. <http://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/DİL-BİLİMİ-DİL-BİLGİSİ-VE-DİL-EĞİTİMİ-2.-CİLT.pdf> adresinden 26/11/2015 tarihinde alınmıştır.
- Kasapoğlu, A. (2005). Bir Dinî Tecrübe Olarak Kur'an'da Huşû. *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, 15, 177-190.
- Kasapoğlu, A. (2010). Bir Kişilik Özelliği Olarak Kur'an'da "Sadakat". *İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1), 119-155.
- Kavcar, C. (1999). *Edebiyat ve Eğitim*. (Üçüncü Baskı). Ankara: Engin Yayınevi.
- Kavuncu, N. V. (2006). *Kadın Erkek ilişkilerinde Sorunlar ve Çözüm Yolları*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Kayhan, V. (2006). Kur'an'a Göre İsrâf ve İktisat, *Dinbilimleri, Akademik Araştırma Dergisi*, 4(2). 149-195.
- Keleş, E. (tarih yok). Din Kardeşliğinin En İleri Derecesi: İsar. *İyilik Kitabı*. (Yay. Haz. Türkiye Diyanet Vakfı). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 69-82.
- Kemal, N. (1993). Vatan. (Orijinal yayım tarihi. 1873). *Yeni Türk Edebiyatı Antolojisi II (1865-1876)*. (Yay. Haz. M. Kaplan, İ. Enginün, B. Emil). İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınları. 222-227.
- Kenan, S. (2009). Modern Eğitimde Kaybolan Nokta: Değerler Eğitimi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 9(1), 259-295.
- Kılavuz, M. A. (2005). Anne Baba Örnek Davranışlarının Çocukların ve Ergenlerin Dinî Kişiliğinin Oluşumuna Etkileri. *Uludağ Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, 14(2). 41-58.
- Kınalızâde, A. (1833). *Ahlâk-ı Alâî*. (Çev. H. Algül). İstanbul: Kervan Kitapçılık.
- Kıraç, E. (1997). Masallarda Rasyonalite Problemi. *Millî Folklor Dergisi*, 5(36), 45-48.
- Kısa, M. (2012). *Kısa Açıklamalı Kur'an- Kerim Meali*. Konya: Armağan Kitaplar.
- Konedralı, G., Güneşli, A. ve Ummanel, A. (4-6 Ekim 2006). Kıbrıs Türk Masallarının Eğitsel Özelliklerine Genel Bir Bakış. II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu Kongre Kitabı, Ankara.

- Koç, A. (2014). Din Eğitiminde Etkili İletişim. *Din ve Hayat Dergisi*, 22, 66-70.
- Korkut, F. (2002). Lise Öğrencilerinin Problem Çözme Becerileri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22, 177-184.
- Köknel, Ö. (1982). *Kaygıdan Mutluluğa Kişilik*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Köksal, G. (2013). Türklerin Masal Dedesi. *Avrupa Gün Dergisi*, 16, 18-30. www.avrupagun.eu/gazete. adresinden 06.01.2016 tarihinde alınmıştır.
- Köse, H. (2007). Kültürel/Siyasal Bir Kimlikleşme Aracı Olarak Giyim-Kuşam Modası. 457-472. <http://www.ayk.gov.tr>. adresinden 14/05/2016 tarihinde alınmıştır
- Kunos, I. (1978). *Türk Halk Edebiyatı*. (Çev: Tuncer Gülensoy). İstanbul: Kervan Kitapçılık.
- Konyevi, S.M. (2010). *İnsanlığın İftihar Tablosu Hz. Muhammed (S.A.V)*. (Yedinci Baskı). İstanbul: Reyhanî Yayınları.
- Kurnaz, C. (2011). *Eski Türk Edebiyatı*. Ankara: Berikan Yayıncılık.
- Kuşeyri, A. (2014). *Kuşeyri Risalesi*. (Yedinci baskı). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Küçük B., Gedik, F. ve Akkuş, Z. (2014). Masal Kitaplarının Altıncı Sınıf Sosyal Bilgiler Değerleri Perspektifinden Analizi. *Turkish Studies*, 9(2), 1071-1087.
- Küçükbasmacı, G. ve Öztürk B. (2011). İlköğretim 6, 7, 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Masal Metinlerinin Kültür Aktarımındaki Rolü. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 19(2), 671-688.
- Luthi, M. (1996). Halk Masallarında Tek Boyutluluk, (Çev. G. Mirzaoğlu). *Millî Folklor*, 4(31-32), 147-151. (Orijinal makalenin yayım tarihi, ?)
- Madi, İ. (2015). Homo Economicus'un Doyumuzluk "Açgözlülük" Aksiyomunu Semavi Dinlerde Perspektifinden Değerlendirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(53), 145-162.
- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB). (2009). Aile Olmak. Ankara: MEB Yayınları. http://hbogm.meb.gov.tr/modulerprogramlar/kursprogramlari/aile/moduller/aile_olmak.pdf. adresinden 21/05/2016 tarihinde alınmıştır.
- Mehmedoğlu, Y. (2004). *Çocuğum Değerleri Öğreniyor*. (İkinci Baskı). İstanbul: Morpa Yayınları.
- Mehmetoğlu, A. U. (2004). *Kişilik ve Din*. İstanbul: Dem Yayınları.
- Metin, H. (2011). Empatik İletişim ve Yönetişim. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 32, 177-204.

- Meydan, H. (2014). Okulda Değerler Eğitiminin Yeri ve Değerler Eğitimi Yaklaşımları Üzerine Bir Değerlendirme. *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1), 93-108.
- Millî Eğitim Bakanlığı (2010). Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, 2010/53 sayılı Genelge
- Millî Eğitim Bakanlığı. 1739 Sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu. *Resmi Gazete*, 12(14574), s.2342. <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf>. adresinden 06.01.2016 tarihinde alınmıştır.
- Mills, C. W. (1959/1979). *Toplumbilimsel Düşün*. (Çev. Ü. Oskay). Yer yok: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Nazıroğlu, B. (2014). Din Eğitiminde Aile Vizyonu. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(32), 300-309.
- Neyfer, M. (2012). İslam'da Toplumsal Eğitimin Temelleri. (Çev. M. Safa) *Toplum Bilimleri Dergisi*, 6(12), 263-278. (Orijinal makalenin yayım tarihi, hicri 1400, miladi 1980).
- Oğuz, Ö. (2011). Türkiye'de Mit ve Masal Çalışmaları veya Bir Olumsuzlama ve Tek-Tipleştirme Öyküsü. *Millî Folklor*, 23, 208, 219.
- Oğuzkan, F. (1977). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Kadioğlu Matbası.
- Okumuş, E. (2003). *Toplumsal Değişme ve Din*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Otlu, F. (1999). Muhasebe Mesleğinde Meslek Ahlakının Yeri ve Önemi. *Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4, 125-142.
- Ozan, M. (2011). Geçiş Ritüelleri ve Halk Masalları. *Millî Folklor*, 91, 72-84.
- Öğülmüş, S. (2011). Sosyal Yardım Algısı ve Yoksulluk Kültürü. *Aile ve Toplum*, 12(7), 83-96.
- Özdemir, M. (2010) Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 323-343.
- Özdemir, O. ve Çekici, Y.E. (2013). Üretim İlişkileri Bağlamında La Fontaine Masallarında Değer Sorgulaması. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(1), 113-119.
- Özdoğan, Ö. (2008). İnsana Manevi-Psikolojik Yaklaşım. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2, 77-107.

- Özen, S. (2008). *Konu ve Yapı Bakımından Kırgız Peri Masalları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Özen, Y., Güler yüz, K. ve Özen, H.B. (2012). İlköğretim 1-3 Sınıf Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler Dersindeki Değerler ve Değerler Eğitiminin Eğitimin İncelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 1(4), 277-286.
- Özer, S. (2013). 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı Çerçevesinde Yerli Malı ve Tutum Haftası Kutlamaları. *Turkish Studies*, 5(8), 595-613.
- Özgüven, İ. E. (2001). *Ailede İletişim ve Yaşam*. Ankara: PDREM Yayınları.
- Özkalp, E. (2004). Davranış Bilimlerine Giriş. (Üçüncü Baskı). Özkalp, E. *Toplum ve Toplumsal Yapı*, (s.41-55). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Web-Ofset Tesisleri.
- Özköse, K. (2013). Savurganlık Hastalığı. *Somuncu Baba Dergisi*, 158, 26-30.
- Özoğlu, S. Ç. (1978). İnsan İlişkileri ve Öğrenci. *Eğitim ve Bilim*, 2(12). 11-15.
- Öztürk, A. (1986). *Türk Anonim Edebiyatı*. (İkinci Baskı). Erzurum: Bayrak Yayımcılık.
- Özünel, Ö.E. (2011). Yazının İzinde Masal Haritalarını Okuma Denemesi. *Millî Folklor*, 23, 60-71.
- Paker, M. (2012a). Psikolojik Açıdan Önyargı ve Ayrımcılık. *Ayrımcılık "Çok Boyutlu Yaklaşımlar"*. (Derleyenler. K. Çayır, M. A. Ceyhan). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 41-52.
- Paker, M. (2012b). Önyargı ve Ayrımcılığa İlişkisel Psikanalitik Bir Bakış. *Ayrımcılık "Çok Boyutlu Yaklaşımlar"*. (Derleyenler. K. Çayır, M. A. Ceyhan). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 53-60.
- Pazarlı, O. (1972). *İslam'da Ahlak*. İstanbul: Remi Kitapevi.
- Poyraz, H. (2001). Değerler Nasıl Oluşur?. *Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 1(1), 61-71.
- Saçkesen, A. (2010). *Özbek Masallarının Tip ve Motif Yapısı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Sadi, A. B. (1976). *Bahçeden Güller – İslam'ın İtikat İbadet ve Ahlak Prensipleri*. Ankara: Elif Matbaacılık.
- Sağlam, A. ve Yiğitoğlu, M. (2014). Yunus Emre Divanı'nda "Gönül Yapmak" ve "Gönül Yıkmak" Anlayışı. *Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi (TİDSAD)*, 1, 34-43.

- Sakaoğlu, S. (1973). *Gümüşhane Masalları "Metin Toplama ve Tahlil"*. Ankara: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Sakaoğlu, S. (2009). Masalların Oluşumu Üzerine Farklı Bir Yaklaşım. *Millî Folklor*, 84, 13-17.
- Sakaoğlu, S. (2013). Halk Masalları. (İkinci Baskı). Alptekin, A.B. ve Kara, Ç. *Masal*, (s.2-21). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Web-Ofset Tesisleri.
- Salman, Y., Canbulat, M. ve Yiğit, Y. (2002). *Hız Peygamberin Örnekliliği, İslam'ın Sosyal Dayanışma ve İsrafa Bakışı*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Salmış, F. (2011). *Konuşma Estetiği ve Diksiyon*. İstanbul: Armoni Yayıncılık.
- Sami, Ş. (1985). *Kamus-i Türkî*. İstanbul: Karakuşak Basın ve Yayın Limitet Şirketi.
- Sancaklı, S. (2006). Hz. Peygamber'in Erdemli İnsan Yetiştirme Bağlamında İsbâr (Diğerkâmlık) Kavramına Verdiği Önem. *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, 7(17), 29-56.
- Sancar, F. (2013). Toplumsal Birliğin İnşasında Anahtar Kavram Kardeşlik: Gazali Örneği. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4, 21-41.
- Saracaloğlu, S., Serin, O. ve Bozkurt, N. (2008). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Öğrencilerinin Problem Çözme Becerileri İle Başarıları Arasındaki İlişki. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 14, 121-134.
- Sarıyüce, L. (2009). Masalların Çocuk Edebiyatında Kullanımı. *Çoluk Çocuk Dergisi*, 87, 41-44.
- Safarova, M. (2010). *Eğitsel Bir Bakış Açısıyla Anadolu ve Özbek Türk Masallarında Ortak ve Farklı Motifler*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Sayar, K. (2013). Merhamet Dünyamızı Nasıl Aydınlatabilir?. *Türk Diyanet Vakfı Kadın Aile ve Gençlik Merkezi Bülten (TDV KAGEM)*, 1, 6-10.
- Sert, H. E. Kur'an-ı Kerim Işığında Kötülüğü Önlemede İyiliğin Rolü, *1. Ulusal İyilik Sempozyumu (20-22 Haziran 2009)*, Elazığ, 2009, s.390-400.
- Sever, E., Memiş, A., Sever, S. (2015). Pertev Naili Boratav'ın Zaman Zaman İçinde Masal Kitabının Değerler Açısından İncelenmesi. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, (Özel sayı)*, 246-263.

- Seyidoğlu, B. (1987). Masalların Kaynakları. *Çocuk Edebiyatı Yıllığı*. (Yay. Haz. M. Ruhi Şirin). İstanbul: Gökyüzü Yayınları, 125-133.
- Sönmez, V. (Editör). (2010). *Eğitim Bilimine Giriş*. (Yedinci baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Suat, U., Arıcı, A.F. ve Şimşek, T. (2011). Kuramdan Uygulamaya Çocuk Edebiyatı El Kitabı. Şimşek T. (Editör), *Çocuk Edebiyatı Kaynakları* (s. 163-169). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Şahin, M. (2011). Masalların Çocuk Gelişimine Etkilerinin Öğretmen Görüşleri Açısından İncelenmesi. *Millî Folklor*, 89, 208-219.
- Şamlıoğlu, E. S. (2013). *Kırım Tatar Masalları Üzerine Bir İnceleme*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Şarşembiyava, T. (2015). Kırgızistan'da Vatansızlık Algısı Üzerine Bir Araştırma. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(2), 175-185.
- Şen, S. (2005). Kendi Dünyalarını Kendileri Yaratan Çocukları Hayata Hazırlarken Kültür, Sanat ve Edebiyat Eğitimi. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11, 414-426.
- Şener, H. (2013). Hayriyye-i Nabi'de Aktarılan Değerler. *Turkish Studies*, 8(1), 2051-2524.
- Şengün, M. (2007). Ahlaki Gelişimin Psiko-sosyal Dinamikleri. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 23, 201-222.
- Şentürk, C. (2009). Öğretmenlik Mesleğinde Etik. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim*, 111, 25-29.
- Şentürk, L. (2013). *Örnek Vaazlar II*. (Üçüncü Baskı). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Şimşek, T. (2005). *Çocuk Edebiyatı*. (Üçüncü Baskı). Konya: Suna Yayınları.
- Şimşek, T. (Editör). (2011). *Kuramdan Uygulamaya Çocuk Edebiyatı El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Şirin, M. R. (1987a). Çocuk Kalbimizin Kıyısındaki Irmak. *Çocuk Edebiyatı Yıllığı*. (Yay. Haz. M. Ruhi Şirin). İstanbul: Gökyüzü Yayınları. 157-161.
- Şişman, M. (2000). *Öğretmenliğe Giriş*. (İkinci Baskı). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Tabakoğlu, A. (2010). İslam İktisat Ahlakı. *Din ve Hayat Dergisi*, 10, 18-22.

- Tahiroğlu, M., Kayabaşı, O.A. ve Kayabaşı, R. G. (2013). Türk Halk Masallarının Öğrencilerin İnsani Değerlere Yönelik Tutumlarına Etkisi. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 6(4), 477-495. www.Keg.Aku.Edu.Tr adresinden 04.01.2015 tarihinde alınmıştır.
- Tan, Z. (2012). Kur'ân'a Göre Toplumsal Farklılıkları Bir Arada Yaşatmada Mabetlerin Fonksiyonu *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, 1-31.
- Taşdelen, V. (2015). Sözlü Gelenek ve Değerler Eğitimi: “Dede Korkut Hikâyeleri Örneği”. *International Online Journal of Educational Sciences*, 7(1), 219-227. www.jojes.net erişim tarihi: 28/10/15
- Tallis, F. (2003). *Kaygıları Aşmak*. (Çev. O. C. ÖnerToy). İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Tel, M. (2014). Türk Toplum Yaşantısında Fairy Play. *International Journal of Science Culture and Sport*, 1, 694-709.
- Türk Dil Kurumu. (1979). Türkçe Sözlük. (Altıncı Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türk Dil Kurumu. (1988). Türkçe Sözlük (A-J). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi
- Tezel, N. (2008). *Türk Masalları*. (Üçüncü Baskı). İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Timurtaş, F.K. (1981). *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*. İstanbul: Vilayet Yayıncılık.
- Tolan, B. (2005). *Sosyoloji*. Ankara: Gazi Kitapevi.
- Töremen, F. (2014). Eğitim Bilimine Giriş. (Beşinci Baskı). Töremen, F. (Editör), Eğitimle İlgili Temel Kavramlar (s. 9-34). İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık.
- Turan, A. ve Gümüş, K. S. (2015). Türk Dünyasında Kültür, Sosyal Dayanışma ve Birlik Köprüsü Olarak Ahilik Teşkilatı ve Bu Bağlamda Türk Devletlerine Öneriler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(14), 597-612.
- Turan, S. ve Aktan, D. (2008). Okul Hayatında var Olan ve Var olması Düşünülen Sosyal Değerler. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(2), 227-259.
- Uçak, S. (2010). Masalsız Toplum ve Okulda Değerler Eğitimi. http://turkoloji.cu.edu.tr/pdf/Salih_ucak_masalsiz_toplum_degerler_egitimi.pdf. adresinden 05/11/15 tarihinde alınmıştır.
- Uslu, E. (2012). Dil ve Edebiyat Öğretiminde Duygudaşlık. *Kültür Evreni*, 12, 192-199.
- Uysal, E. (2003). Değerler Üzerine Bazı Düşünceler ve Bir Erdem Tasnifi Denemesi: İnsani Erdemler-İslami Erdemler. *Uludağ Üniversitesi Dergisi*, 12(1), 51-59.

- Uysal, E. (2005). Dindarlığın Ahlaki Temeli Üzerine Bazı Düşünceler. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 14(1), 41-59.
- Uysal, E. (2007). İbn-i Hazm'ın Müdavat'ında Ahlaka İlişkin Görüşleri. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 16(2). 59-78.
- Ülkü, S. (1978). Ergenlik Döneminde Arkadaşlık İlişkileri, *Eğitim ve Bilim*, 2(11), 13-16.
- Varış, F. (Editör). (1995). *Eğitim Bilimine Giriş*. Ankara: Alkım Yayıncılık.
- Vatandaş, C. (2003). Toplumsal Bir Değer Olarak “Yardımlaşma” ve Dilenciler. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 149-160.
- Yaman, E. (2012a). *Değerler Eğitimi “Eğitimde Yeni Ufuklar”*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yaman, E. (2012b). Eğitimde Yeni Ufuklar ve Değerler Eğitimi. *Eğitime Bakış Dergisi*, 22, 62-65.
- Yaran, C. S. (2007). Mevlana'nın Yedi Öğüdü: Evrensel Erdemler, Kozmik Temellendirmeler ve Aidiyet Meselesi. *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 16, 21-48.
- Yaşaroğlu, K. (tarih yok). Gönülden Gelen Paylaşım: Bir İyilik Türü Olarak Cömertlik ve İnfak. *İyilik Kitabı*. (Yay. Haz. Türkiye Diyanet Vakfı). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 95-121.
- Yavuz, M. H. (2009). *Masallar ve Eğitimsel İşlevleri*. (Dördüncü baskı). İstanbul: Ürün Yayınları .
- Yavuz, M.H. (2015). *Zamanlardan Birinde “Dünya Masalları”*. (İkinci Baskı). İstanbul: Can Çocuk Yayınları.
- Yazıcı, K. (2006). Değerler Eğitimine Genel Bir Bakış. *TÜBAR “Türklük Bilimi Araştırmaları”* 19, 499-518.
- Yazıcı, S. ve Yazıcı, F. (2010). Yurtseverlik Eğitimi Tarih ve Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Algı, Tutum ve Eğitimsel Uygulamalarına Yönelik Bir Araştırma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(10), 649-660.
- Yeniasır, M. (2015). Kıbrıs Türk Masallarında Yer Alan Değerlerin İncelenmesi. *International Journal Of Languages Education And Teaching*, 7(35), 1943-1953. <http://www.ijlet.com> adresinden 28/10/15 tarihinde alınmıştır.

- Yıldırım, A. ve Şimşek. H. (2000). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (İkinci Baskı). Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yıldırım, M. (2012). *Kısa Anlatı Türleri ve Öğretimi*. Konya: Çizgi Kitapevi.
- Yıldız, M., Dilmaç, B ve Deniz, E.M. (2013). İlköğretim Online, 12(3), 740-748. [Online]: <http://ilkogretim-online.org.tr> adresinden 11/10/2015 tarihinde alınmıştır.
- Yıldırım, N. (2015). Yaşam Döngüsünde Aile, Aile Bireyleri ve Akralıklar. *Aile Yazıları* 7. Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Serisi. 35-62.
- Yılman, M. (Editör). (2006). *Eğitim Bilimine Giriş*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Yılmaz, A. (2012). Çocuk Eğitiminde Masalın Yeri (Binbir Gece Masalları Örneği). *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25, 299-306.
- Yılmaz, K. (tarih yok). İnsân-ı Kâmile Giden Yol: İyilik ve Cömertlik. *İyilik Kitabı*. (Yay. Haz. Türkiye Diyanet Vakfı). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 13-21.
- Yiğit, M.F., Kesmeçi, A.M. (2015). Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitiminde Masal Kullanımı. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 5(3), 1320-1338.
- Yumul, A. (2012). Ötekiliği Bedenlere Kaydetmek. *Ayrımcılık "Çok Boyutlu Yaklaşımlar"*. (Derleyenler. K. Çayır, M. A. Ceyhan). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 89- 96.
- Zaim, H. (2010). İş Ahlakı. *Din ve Hayat Dergisi*, 10, 4-7.
- Zaim, H. (2012). *İş Hayatında Erdemli İnsan*. İstanbul: Empati Yayıncılık.
- Zhamakina, A. (2009). *Kazak Masalları Üzerine Bir İnceleme*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

EKLER

Adalet ve Çiçek Ağacı

Şehrin birinde bir karı koca yaşamaktaymış. Onların bir çocuğu varmış. Onlar fakir ve hiçbir iş yapacak hayvanları yokmuş. Fakat ekin ekmek için küçük bir tarlaları varmış. Bu arsayı fakir bir komşularına satmışlar. Bu komşuları iki öküz bulup ekin ekmeye başlamış.

Bir gün tarlada sabanla toprağı sürerken sabanı toprak altında bir testiye takılmış. Bu testiye toprağın altından çıkarıp onun altınla dolu olduğunu görmüş. Fakat fakir adam altının bir kuruşunu bile almadan tarla sahibine altınları haber vermeye gitmiş. “Senin tarlanda altın dolu bir testi buldum. Gidip onu çabucak al.”, demiş. O zaman arsa sahibi şöyle demiş: “Şu anda tarla benim değil. Ben onu sana satmıştım. Bu yüzden de altın senindir.”

İki fakir uzun zaman “Sen al, yok sen al.” diye tartışmışlar. Sonunda ikisi dövüşüp akıl sormaya padişaha gitmişler. Padişah ikisini dinledikten sonra ikisinin de ne kadar adaletli olduğuna şaşırılmış.

Padişah onlara: “Çocukların var mı, varsa kaç tane?” diye sormuş. Tarlayı kullanan fakirin bir kızı, eski sahibinin ise bir oğlu varmış. O zaman padişah o iki çocuğuevlendirip altını onlara vermelerini söylemiş. İki fakir bu karara sevinmişler. Onlar gençlere güzel bir ev yapmış, düğün yapıp yakınlardaki insanları çağırılmışlar o düğüne.

İki genç mutlu olup babaları kimseye muhtaç olmamış. Zaman geçtikçe altının bulunduğu yerde bir çiçek ağacı çıkmış ve altın vermeye başlamış. Günlerden bir gün padişah ava çıkmış. Giderken yolunda altının bulunduğu yere yaklaşır çiçek ağacını görüp ondan bir çiçek koparmak isteğince ağaç göğe doğru yükselmiş. Padişah çok şaşırılmış. Biraz uzaklaştıktan sonra ağaç tekrar eski hâline dönmüş. Padişah bunu görüp tekrar yaklaştığında ağaç yukarı doğru yükselmiş. Böylece padişah üç defa ağaca yaklaşır istediğini alamadan eve dönmüş.

Padişah, sarayına döndüğünde yaverlerini, imamlarını çağırıp onları olup biteni anlatmış ve onlara “Bu nedir?” diye sormuş. Hiçbiri bunun ne olduğunu söyleyememiş. O zaman padişah evini, halkını bırakıp o şeyin ne olduğunu öğrenmek için yola koyulmuş. Kendi şehirlerine komşu bir şehirde bir yaşlı kadın görmüş. O kadın benim soruma cevap verebilir diye ona gelmiş. Fakat kadın ona cevabı bu şehirdeki kambur bir

ihtiyarın verebileceğini söylemiş ve ona yollamış. Padişah o şehre gelip aradığı kambur ihtiyarı bulmuş.

İhtiyar, padişahın merak ettiği şeyi dinledikten sonra şöyle demiş: “Senin aradığını bilen adam ben değilim. Onu bilen benim ağabeyim. O yakındaki şehirde oturuyor.” Bundan sonra padişah ihtiyardan bir kâğıt alıp onun ağabeyini diğer şehirde bulmuş. Bulduğu ihtiyar kardeşinden büyük olsa da daha genç gösteriyormuş. Başındaki ak saçlar da fazla değilmiş. O zaman padişah çok şaşırılmış. “Bu adam gençmiş. Yaşlı kadın onun ihtiyar olduğunu söyledi. Konuştuğum ihtiyar beni aldatmış demek.” diye düşünüp adama ne istediğini sormuş. Adam onu dinledikten sonra: “Benim gücüm yetmez hem de senin aradığın ihtiyar ben değilim. Ben ortanca kardeşim. En büyük ağabeyimiz vardır. O senin sorunu bilir. O denize yakın bir şehirde oturuyor.” diye cevap vermiş. O zaman padişah bu adamdan da bir kâğıt alarak en büyük kardeşi aramaya gitmiş.

Padişah söylenen şehre gelip o ihtiyarı bulmuş. Padişah aradığı en yaşlı kardeşi görünce daha fazla şaşırılmış. O adam ihtiyara hiç benzemiyormuş. Gepegenç, siyah saçlı biriymiş. Padişah: “Ben seni arıyordum. Bozkırda altın dallı çiçek ağacı nerden çıkmış. Ben ona bir çiçeğini koparmak için yaklaştığımda o yukarı doğru yükseliyor, ondan uzaklaştığımda tekrar yerine dönüyor. Sen bunun sebebini bana açıklar mısın? Bir de görüp şaşırdığım daha bir şey soracağım. Neden o kadar genç gösteriyorsun? En küçük kardeşin ihtiyardır. Saçlarını aklar basmış. Ben onun sizin babanız olduğunu düşündüm.” diye sormuş.

O zaman ihtiyar, padişaha her şeyi anlatacağına söz verip onu önce yemeğe çağırılmış.

Yemeği yedikten sonra ihtiyarın eşi bir karpuz getirmiş. İhtiyar o karpuzu geri verip “Başkasını getir.” demiş. Kadın, eşinin dediğini yaptıysa da tekrar ilk getirdiği karpuzu getirmiş. Çünkü bundan başka bir karpuz yokmuş evde.

İhtiyar eşini on iki defa başka karpuzu getirmesini emretmiş. Fakat sonunda ilk karpuzu yiyip bitirdikten sonra padişaha: “Padişahım bizim evimizde tek bir karpuzun olduğunu gördünüz. Bunu bilerek eşimi kaç kere “Başkasını getir” diye yolladım, bir de eşim hamiledir. O zaman eşim hiç ses çıkarmadan aşağıya on iki defa gidip geldi. Benim eşim akıllı, uysal. Bu yüzden de yaşım büyük olsa bile kardeşlerimden daha genç görünüyorum.

Küçük kardeşimin eşi sinirlidir, bu yüzden çabuk yaşlandı. Ortanca kardeşimin eşi pek sinirli pek de iyi bir kadın değildir. Bu yüzden ortanca kardeşim pek yaşlanmadı.

Senin sorduğuna diyeceğim şu, çiçek ağacının çıktığı yeri bir fakir adam diğer bir fakire satmış ve yeri satın alan fakir o toprağı sürerken altın dolu bir testi bulmuş. O zaman iki fakir kavga edip padişahın emriyle çocuklarını evlendirmişler.

O çiçek ağacı iki fakir birbirleriyle samimi oldukları için bu onların talihidir. Kendi sahibinden başka kimseyi yaklaştırmaz. “O iki adamın iyi yaşamı” için gök bu ağacı gönderdi. Yabancı biri bu ağaçtan çiçek koparamaz. Bunun için ağaç bunu yabancıya anlatmak için göğe doğru yükselir.

Aslan ile Taşıyıcının Rastlantısı

Çok eski zamanlarda dağdan ağaç taşıyıp ailesini geçindiren bir adam varmış. Her zaman dağdan ağaç yükleyip geldiği için ona yüklemeci dev demişler. O, bir gün dağa odun getirmeye gitmiş. O, dağ içinden geçerken onun karşısına bir aslan çıkmış. Yüklemeci, aslanı görünce şaşırıp, önüne geçmeye korktuğu gibi arkasından geçmeye de korkmuş. O sırada aklına, “Aslan yiğittir korkmazsan değmez.” diye fikir gelmiş.

Yüklemeci, aslana doğru gitmiş. O, yerde yatıyormuş. Yüklemeci onun keyifsiz olduğunu anlamış. O, bir o yana bir bu yana bakarken, aslanın bir ayağını yükseğe kaldırıp tuttuğunu görmüş. Bir daha bakmış ki ne görsün, Aslanın ayağı şişmiş ve irileşen ayağına büyük bir böcek girip, zehrini vücuduna aşılamağa başlamış.

Yüklemeci, bunu yavaş yavaş yarıp yarasının zehrini akıtmış. Aslan gözünü açıp yüklemeciye bakıp da:

- Dostum sen bana pek büyük bir iyilik ettin, ben de sana bir iyilik edeyim, - deyip yüklemecinin ardından gitmiş. Onlar dağ içinde gitmişler. Epey gittikten sonra aslan dinlenmiş. Aslan, Yüklemecinin dinlendiği yeri kazmayı teklif etmiş. O yeri kazmaya başlayınca bir küp altın çıkmış. Aslan, Yüklemeciye:

- Dostum sen bunu al, bu sana ölene kadar yetecek bir paradır, lakin sen bana her gün bir çanak yemek getirirsin, beraber yeriz, demiş.

Yüklemeci sevinip bu altınları arkasına yükleyip evine gitmiş. Kendi yaşantısını değiştirip düzene sokmuş. Her gün aslana yemek getirip bu yemekleri beraber yemişler. Böylece yüklemeci birkaç ay kadar aslana yemek taşımış. Günlerden bir gün yüklemeci

kendi kendine; “Ben yemeği çanakdan kaşıkla yerken aslan köpek gibi ağzının suyunu akıta akıta yiyor, onun için ben artık aslanla beraber yemeyeceğim, yemeği bir tek ona getireceğim acaba aslan bana ne yapacak” diye düşünmüş. İkinci günü öyle de yapar.

Aslan:

- Ya sen niye yemiyorsun, diye sormuş.

Yüklemeci:

- Benim karnım tok, ben yedim de geldim, demiş.

Aslan buna inanmayıp yüklemeciye zorlar. Bundan sonra yüklemeci doğrusunu anlatmaya mecbur olmuş.

Yüklemeci:

- Doğrusunu söylemek gerekirse yemekte senin ağzından pek çok tükürük çıkar, onun için yemek istemem, demiş.

Aslan:

- Öyleyse dostum, bizim aramızdaki dostluk bozulur. Birbirimizden ayrılmamız gerekir. Ben sana son olarak bir hazine daha göstereyim, yarın sen keskin bir balta alıp gel, demiş.

İkinci günü aslan, Yüklemeci'ye:

- Baltanı getirdin mi, diye sormuş.

- Getirdim, demiş.

- Getirdiğinle benim başımı vur.

Yüklemeci bu işi yapmayı istemez, aslandan korkar.

Aslan:

- Sen vurmazsan ben senin başını vurmam.

- Başımı yardırmam, diye diye baltayla onun başını yarmış. Aslan, yarılan başını bağlamasını teklif etmiş. Yüklemeci aslanın başını bağlamış. Bundan sonra

Aslan; “Sen şimdi git, kırk gün sonra yine gelirsin, eğer gelmezsen seni bulup getiririm, demiş.

Yüklemeci gidip tam kırk gün sonra aslanın yanına gelmiş. Aslan bağlı olan başının çözülmesini istemiş. Yüklemeci aslanın başını çözünce ona:

- Şimdi senin başın güzel oldu, demiş.

Aslan bu cevaptan sonra “İyileşen yiğit bedenimde balta kılıç yarası, hiç iyileşmez yiğit yüreğimde dilin yaptığı yarası” diye yırlar ve sözüne devam eder.

- İşte dostum, sen kendin balta yarasını nasıl iyileştirdiğini gördün. Bu yara tam kırk günde iyileşti, lakin senin söylediğin sözler hiç yürekten gitmedi. Sen bana ilk rastladığında yiğitlik yapıp ayağımın zehrini akıttın, hatta onu yaladın. Biraz zenginleştikten sonra benimle beraber yemek yememeye bile başladın. Bana yiğit aslan derler dostum, sen yoluna git sana fenalık yapmak istemem. Bu kavga kimle senin hiçbir şeyin buraya uğramasın, demiş ve yüklemeciden ayrılmış.

Ayşe Kız İle Fatma Kız

Bir varmış bir yokmuş. Deve tellal iken pire berber iken, ben babamın beşiğini tıngır mıngır salları iken, iki komşu aile varmış. Bu ailelerin birer de kızları varmış. Birinin adı Ayşe, ötekinki ise Fatma'ymış. Fatmalar Ayşeleri hiç çekemezlermiş. Ayşeler yoksul, ama iyi kalpli insanlarmış.

Yoksulluklarına bir çare bulmak isteyen Ayşe evden ayrılıp yollara düşmüş. Az gitmiş uz gitmiş, dere tepe düz gitmiş derken bir armut ağacına rastlamış. Ağaç Ayşe'ye nereye gittiğini sorunca o da çalışmaya demiş. Bunun üzerine ağaç, "Şu dallarımı budayıp toprağımı çapala, bir gün olur armudumu yersin" demiş. Kız da söyleneni yapıp yine yoluna devam etmiş.

Az gitmiş uz gitmiş her yanı yıkık dökük bir çeşmeye rastlamış. Çeşme de ona, " Beni temizle tamir et, gün gelir soğuk suyumdan içersin " deyince, Ayşe onun söylediğini de yapmış ve yine yürüyüp gitmiş. Derken, her tarafı küllerle kaplı bir fırın görmüş ve isteği üzerine onu da temizlemiş. Bundan sonra yolu üzerine çıkan bakımsız bir kuzuyla, hasta bir ata da yardım ettikten sonra, çok yorulan Ayşe kız bir ağacın altında uyuyakalmış. Bir zaman sonra, bir at kişnemesiyle uyanmış ki bir de ne görsün , daha önce yardım ettiği at gayet sağlıklı bir halde ve sırtında da altın dolu bir heybeyle karşısında durmuyor mu?...

Kız şaşkınlıkla ona bakarken at, " Hani sen bana yardım etmiştin ya, ben de şimdi seni evine götüreceğim, haydi bin sırtıma" demiş. Ata binen Ayşe sevinç içinde evin yolunu tutmuş. Derken birden çok üşümeye başladığı bir anda, elinde sıcacık bir kazak tutan kuzu karşısına çıkmış ve ona " Ayşe kız sen bana yardım ettin, ben de sana yünlerimden bir kazak yaptım, al giy de üşüme" demiş. Kazağı giyen kız biraz sonra da çok acıktığını hissettiği bir sırada, etrafa nefis çörek kokuları saçan fırınla karşılaşmış.

Fırında ona, " Sen bana yardım etmiştin, al şimdi istediğin kadar çöreklerimden ye" demiş.

Ayşe sevinçle biraz fazla çörek yiyince, bu kez de çok susamış. Tanı o anda daha önce temizleyip onardığı çeşme, ona buz gibi suyundan ikram etmiş. M utluluk içinde yoluna devam eden Ayşe bu kez de dibinde bir sepet armut duran armut ağacına rastlamış. Ağaç ona, "Sen bana yardım etmiştin, şimdi de ben sana armutlarımdan armağan veriyorum, al bu sepeti evine götür." demiş.

Sonunda Ayşe evine ulaşmış. Onun geldiğini gören çil horoz, "Ayşe kız geliyooooor, bir ata binmiş geliyooooor, üürüüü... Atın heybesi de altınla dolu üürüüüü" diye bağırmaya başlamış. Bunu duyan annesi çok sevinmiş ve koşup kızını kucaklamış.

Bu olanları gören kıskanç komşuları ise, " Ne olacak onun yaptığını benim kızım da yapar" diyerek hemen Fatma'yı yola çıkarmış. Az giden uz giden Fatma da yolda armut ağacına rastlamış. Ağaç, "Tatma kız beni budar mısın?" deyince de, " Hadi ordan, ben bir evin bir kızıyım, elimi sıcak sudan soğuk suya sokmam, işim yok d a sana mı bakacağım?" demiş ve söylenerek oradan uzaklaşmış. Giderken de Ayşe'nin geçtiği yollardan geçerek, karşısına çıkan her şeyi bu sözlerle azarlamış. En sonunda atı da tersleyip ağacın altında uyuyakalmış.

Biraz sonra da atın kişnemesiyle uyanmış. At ona, " Hadi Fatma kız, sen bana bakmadın, ama ben yine de seni evine götüreceğim, bin sırtıma " demiş. Meğer atın sırtındaki heybe bu sefer çıyanlarla doluymuş. Ata binen kız yola çıkmış. Çıkmış çıkmasına ama biraz sonra üşümeye başlamış. Karşısına çıkan kuzu, "Üşü Fatma kız üşü, sen bana yardım etmediğin için ben de sana kazak vermiyorum" demiş. Öfkeyle yol alan kız biraz sonra da acıkmış, ama karşısına çıkan fırın bir tane bile çörek vermeyeceğini söylemiş. Daha ilerdeki çeşme de susayan kıza suyundan vermemiş. Kız aç susuz perişan bir halde giderken, dibinde bir sepet dolusu armut duran ağaca rastlamış ve hemen uzanıp onu almak istemiş. İstemesiyle de ağacın, sepeti kızın başından aşağıya boşaltması bir olmuş. Bunun üzerine daha çok üzülen kız sonunda evine ulaşmış. Onu gören horoz, "Fatma kız geliyooooor, atın üstünde geliyooooor, üürüüü, atın heybesi de yılanlarla çıyanlarla dolu üürüüü . . ." diye bağırmaya başlamış.

Bunu duyan annesi koşup Fatma'yı kucaklamış ve heybesini boşaltmış, boşaltmasıyla da ortaya dağılan yılanların çıyanların ana kızı sokup öldürmeleri bir olmuş.

İşte böyle, " Emeksiz yemek olmaz." Öte yandan ise iyi kalpli, yardımsever Ayşe ile annesi ömürlerinin geri kalanını mutluluk içinde sürdürmüşler. Onlar ermiş muradına biz çıkalım kerevetine...

Bahth Kel

Bir varmış, bir yokmuş, eski zamanda bir padişah varmış. Onun bir elmayı üç bölecek kadar, büyümüş üç tane güzel kızı varmış.

Günlerden bir gün üç kız üç yerden:

—”Babam bizi hatırandan çıkardı. Biz yetiştik. Öyle böyle yetiştiğimizi babamıza bildirelim” diyerek anlaşmışlar. Genç kızların bu anlaşmalarının başı sonu olur mu? Onlar bir çukura tüküremeyip, şehrin kenarında yaşayan kurnaz bir yaşlı kadının yanına gidip, maksatlarını beyan etmişler. Çok şey gören bu yaşlı kadın, Köroğlu'nun atını çalan yaşlının türündenmiş. O kızların dileğini dinleyip:

— Bu işi yapmak bana su içer gibi kopkolay. Cariyelere pazardan üç kavun aldırmalıyım. Kavunların biri beyaz olmuş, ikincisi beyaza dönerek olgunlaşmış, üçüncüsü de yeni olgunlaşmaya başlamış. Kavunları padişaha

—kızlarından hediye diye götürüp veririz. Yiyip, sizin yetişmiş olduğunuzu anlar — diyerek, nasihati bir yere toplamış.

Kızlar yedi çarşambayı başından geçiren yaşlı kadının söylediği gibi, pazardan üç kavun satın alıp, dedesine hediye etmişler. Padişah ulu kızının kavununu kestirmiş. Kavun acayip, yiyecek gibi olmamışmış.

Ortanca kızının kavununu kestirmiş. Kavun yeni güzel olmaya başlamış. Padişah: —Bu da geçmişmiş. Üçüncü kızının gönderdiği kavunu —yarınlı demiş. Küçük kızının kavunu yeni olgunlaşan tatlı kavunmuş. Padişah kavunu keyifle yiyemiş. Doyduktan sonra vezirden —Kavunlar niçin böyle diye sormuş. Vezir can kaygısıyla, —Bir kaşık kanımdan vazgeçsen söyleyeyim demiş. Padişah —Söyle. Vazgeçtim demiş.

— Padişahım, üç kavun üç kızın yetiştiğini bildiriyor. Büyük kızınız geçip gitmiş. Ortanca kızınız da geçmeye başlamış. Küçük kızınızın kendine güvendiği vakit, o da yetişmiş. Onlar kendilerinin yetiştiğini söylemek için üç kavunu size hediye etmiş.

Padişah derhal emrindeki bütün yiğitleri sıraya dizip, kızlarını çağırmiş. Onların her birinin eline bir elma verip:

—“Hoşlandığınız yiğidi vurun. Vurduğunuz yiğide toy edivereceğim. Mal mülkten, bütün varyetten, padişahlıktan gelecek hakkınızı da vereceğim.” demiş.

Büyük kızı vezirin oğlunu, ortanca kızı beğın oğlunu elma ile vurmuş. Padişah şolbada iki kızına iki yerden ak çadır dikip kuruvermiş. Padişahlıktan gelen hakkını vermiş. Körpe kızı duran yiğitlerin birini de vurmamış. Padişah vezirinden:

— Kalan adam var mı? diye sormuş.

— Yer sürüp duran bir kel oğlan kaldı.

— Onu da getirin.

Padişahlıkta zor iş yok. Kelin yakasından tutup, sürükleyerek, yiğitlerin durduğu yere getirmişler. Kız elma ile kel oğlanı vurmuş. Şarttan dönmek olur mu? Padişah ateş olup yanmış, tutuşmuş. Yanmaktan tutuşmaktan ne fayda, olacak iş olduktan sonra, kızını kele vermiş. Fakat onlara ak çadır kurdurmamış, padişahlıktan gelen hakkını da vermemiş.

—Nerede gün görseniz orada görünl diyerek, yüz vermeyip, koyuvermiş. Kel, kızı alıp, kulübesine dönmüş.

Kız tedbirli kızmış. O oğlanı iyi yıkandırıp, temiz elbise giydirmiş. Kel de sıradan bir kel değilmiş, maharetli kelmiş, hikmetli kelmiş. O Süleyman peygamber gibi bütün canlıların dilini anlıyormuş. Kel ava gidip av getirmiş, kız pişirivermiş. Şöylelikle bunlar günlerini geçirmiş.

Padişahın büyük iki damadı karnını kaşayıp, —Elma piş, ağzıma düş. diyerek, arada sırada bir ava gidip, rahat gün görmüş. Padişah da bu damatlarına armağanlar verip durmuş. Günlerden bir gün padişah iki büyük damadına:

— Şu günler benim gönlüm av etini istiyor. Hemen ata atlayın da üç dört tane geyik vurup gelin — diyerek, onları ovaya göndermiş. Bunu duyan kel damat da onların arkasından gitmiş.

İki bacanağı keli görüp:

— Av kanlı olmadı. Padişahın yanına boş gitmek bizim için ölüm ile beraber. Gayret et de, birkaç tane geyiği avlayıver, bacanak — diyerek sızlanmış. Kel oğlan:

— Av avlayıvereceğim. Fakat avı benim verdiğim belli olacak şekilde, damga basacağım. Şuna razı mısınız? — diye sormuş. Onlar —razıyızl demişler.

Kel büyük bacanaklarının kursağına kendi dambasını basıp, geyikleri çağırmiş. Bir grup geyik gelmiş. Oğlan:

— Gereğinizi alın — demiş.

Damatları —av kanlı oldu ha, av kanlı oldul diyerek, evlerine gelmiş. Yemek hazır olduğunda, padişahı misafirlğe çağırılmışlar. Padişah geyik etinden hazırlanan yemekleri keyifle yemiş. Geri döneceği vakit iki damadına hediye yapmış.

Fakat ondan sonra padişahın büyük iki damadı ava gitmeyi çekinmiş. Kendileri de av avlayamayacaklarmış. Küçük bacanağından da, damga basacak. Onlar çaresiz evlerinden çıkmadan yatıvermiş. Koy bunlar evlerinde yatıversin. Şimdi haberi padişahı alalım. Günlerden bir gün padişah büyük damatlarından davet olmadığından dolayı, küçük kızının kısmeti ile ilgilenmiş.

Veziri:

— O da kel ile boylu boyunca yaşayıp duruyor — demiş.

Padişah küçük damatlarına misafirlğe gidecek olmuş. Kızı çeşitli kuşun etinden çeşitli yemekler hazırlamış. Padişah yemekleri lezzet ile yiyip dururken, pilavın altından at tezeği çıkmış.

— Ne için pilavdan at tezeği çıktı? — diyerek, damadına sormuş. Onun yerine kızı cevap vermiş:

— Oturduğun yer at yatağı olur da, tezek çıkmaz mı?

— Büyük damatlarımın yemeğinden de at tezeği çıkmamıştır — diyerek, şah memnuniyetsizliğini bildirmiş.

Bu kez ona damadı cevap vermiş:

— Onlar da benim kölelerim. Öyle olsa da, sizin himayenizde rahatça yaşıyorlar.

— O nasıl senin kölen?

— Babam, inanmazsanız, onları soyup, kursaklarına bakın. Benim damgam da vardır. Padişahlıkta iş zor mu? Padişah derhal iki büyük damadını getirtip, soyundurmuş. Bakarlar ki söylediği gibi, ikisin de kel oğlanın damgası varmış. Padişah:

— Av avlayamayan, bunların avını alıp misafirlğe çağırmanız. Bana sizin gibi köle damat lazım değil. Geri dönüp gözüme görünmeyin. Görünürseniz de derinizi soyup, içine saman tıkarın — diyerek kovuvermiş.

Padişahlar, kimin taşı ağır bolsa, o tarafa geçer. Bu padişah da büyük damatlarından kolayca vazgeçip, küçük kızı ile damadını köşküne alıp dönmüş. Kel oğlanın şansı tutup, padişahın güvenilir adamlarından biri olmuş. Kim bilir doğru mu ya da yalan mı, sonra o, padişah olmuşmuş derler.

Baktıbay Kadı

Eski zamanların birinde kendi emeğiyle hayatını sürdüren fakir bir ihtiyar varmış. İhtiyar hayatında kötü bir şey yapmamış. Tek dileği çocukmuş. İhtiyar odunculukla uğraşıyormuş. Bir gün odun alıp giderken yolda kamışların üzerinde kumaşa sarılmış bir şey görmüş. Alıp açtığında yeni doğmuş bir bebek olduğunu görmüş. İhtiyar onu eline alınca çocuk ağlamaya başlamış. “Allah’ın verdiği” diyerek o kadar mutlu olmuş ki, odunu o yerde bırakıp çocuğu evine götürmüş.

Hayatında hiç çocuk sahibi olamayan ihtiyarın karısı çok mutlu olmuş. Evine geldikten sonra etrafındaki komşuları çağırıp, ihtiyar bir toy yapmış. İhtiyar çocuğun bahtlı olmasını dileyerek adını “Baktıbay” olarak koymuş. Böylece günler, aylar, yıllar geçmiş. Baktıbay büyümüş. Babası onu okumaya göndermiş.

Çocuk çok akıllı ve kabiliyetli olarak büyümüş. Onun akıllı yaşıtı çocuklardan daha fazlaymış. Diğer çocuklar birbirleriyle dövüştüğü zaman Baktıbay onları ayırıp her zaman onlara akıl öğretirmiş. Bu yüzden de çocuklar onu kendileri arasında “Kadı” olarak lakap takmışlar. Baktıbay kadı olduğundan beri çocuklar arasındaki kavgalar azalmış. Çocuklar aralarında bir kavga çıkarsa onu çözmek için Baktıbay’a gidermiş.

Bu köyün kendi kadısının tek oğlu varmış. O, karısını kendi evinden getirirken yolda şeytanların yanına gelmiş. Birazdan kadın, kocasının iki adama dönüştüğünü görmüş. İkisinin arasında fark yokmuş. Kadın hangisinin kendi kocası olduğunu ayırt edememiş. Sol taraftakine “kocam” dese sağ taraftaki de ona çok benziyormuş. Böylece kadın hangisinin kocası olduğunu anlamayıp korkulu gözlerle bakarak gitmiş.

Görünüşü birbirine benzeyen kadı oğlu ve şeytan yol boyunca kadın için “Kadın benimdir” diyerek kavga etmişler. Böylece kadı oğlu ve şeytan, kadın için kavga edip dövüşmeye başlamışlar. Kadı oğlu sevgili karısını kaybetmemek için saldırmaya başlamış. Şeytan da yenilmek istememiş. Böylece dövüşerek üçü de kadının evine gelmişler. Kadının oğlu gelir gelmez babasına koşup: “Baba kayın tarafına gidip döndüm. Fakat yolda bu adam bize yapışıp kadın “Benim” demeye başladı. Sen kendin bunu çözmelisin, artık benim gücüm kalmadı” demiş. Bunun arkasından şeytan girip: “Baba kayın tarafına gidip döndüm; fakat bu karıma yapıştı, ayrılmıyor. Bunu kendin çözmelisin, artık benim gücüm kalmadı” demiş. O zaman gelini: “Ata ben de onların

hangisi oğlunuz diye ayırt edemedim. Bunlar yol boyunca dövüşüp kavga etmişler.” demiş.

Kadı ne kadar dikkatli baksa da hangisinin oğlu olduğunu anlamamış. Kadının karısı da hangisine süt verip emzirdiğini anlamamış. Böylece anne ve babası çocuklarının bütün özelliklerini kontrol edip ikisinin de aynı olduğunu görmüşler. Bundan hiçbir netice alamamışlar. Bunlar çok yorulup cevabı bulamadıktan sonra komşu köydeki bilgiye götürmeye karar vermişler.

Kadı, eşi, oğlu, gelini ve şeytan beşi birlikte komşu köye gitmişler. Kadı'nın oğlu ve şeytan yol boyunca rahat durmayıp kavga ediyorlarmış. Onlar çok uzun bir yolculuk yapmışlar. Bir köyden geçerken bir ormanda oynayan bir grup çocuğa rast gelmişler. Yolcuların kavga ettiklerini görüp çok şaşırın çocuklar onları durdurmuşlar. Çocuklar: “Sizler neden kavga ediyorsunuz? Eğer sizin çözemediğiniz bir iş varsa biz onu çözelim” demişler. Davacılar “Bunlar ne yapabilirler ki” diye inanmayıp yollarına devam etmişler. O zaman çocuklar tekrar: “Bizim akıllı ve adaletli bir kadımız var. Çözülmeyen bir iş ya da dava varsa o hemen çözer” demişler. Yolcular: “Başkalarının çözemediği davayı bunlar nasıl çözsün ki” diye devam etmişler. Çocuklar: “Bizim o kadar akıllı ve adaletli kadımız neden onların ilgisini çekmiyor ki? Hadi onlara gösterelim!” diye yolculara taş atmaya başlayıp onların yola devam etmelerini engellemişler. Yola devam edemeyen beş kişi çaresizlikten çocukların bahsettiği kadıya gitmişler. Çocuklara olayı anlatmışlar.

Baktıbay: “Ey, iki delikanlı siz ikiniz şimdi soyunun. Soyunduktan sonra o tepeden buraya kadar yarışacaksınız. Kim kazanırsa bu testinin içine girecek. Kaybedeni ben öldüreceğim. Kadın kazanan adamın karısı olacak” demiş. Baktıbay çocuklara: “Sizler yolun iki tarafına dizilin ve kaybedeni tutun” diye emretmiş. Bunu duyan kadı ve karısı çok şaşırılmışlar. “Sonunda ne olacak” diye beklemişler. Böylece yarış başlamış.

Bir zaman sonra delikanlının biri erkenden gelip testinin içine girmiş. Baktıbay testinin ağzını iyice kapatıp çocuklara arkada kalanı öldürmemeyi emretmiş. Bunu duyan çocuklar: “Baktıbay kadı sen bugüne kadar iki emir vermemiştin. Bunu daha önce öldürün demiştir; şimdi de öldürme demenin anlamı ne?” diye sormuşlar. O zaman Baktıbay, kadının sakinliğiyle kalkıp: “Bu testiye giren insan değildir, şeytandır. Arkada kalan delikanlı ise insandır. Hangisinin şeytan olduğunu anlamak için bu yolu

kullandım. Aslında bu testinin içine insan sığmaz” demiş. Çocuklar buna çok sevinmişler. Çocuklar bu testi yakmışlar. Böylece o delikanlıyı şeytanın belasından kurtarıp karısıyla birleştirmişler. Bunu gören kadı çok mutlu olmuş. Baktıbay’a teşekkür edip halkı toplayıp toy yapmış.

Kadı: “Her zaman halkı akıllı bir adam akıl vermelidir. Bugünden itibaren ülkenin kadısı Baktıbay olacak” diye ilan etmiş. “Koyunun aşığı deme, eğer eline iyi gelirse saka (aşık kemiklerinin en büyüğü) koy” denilen atasözü buradan çıkmıştır.

Ben Nasıl İt Oldum?

Çok çok eskiden bir aile yaşarmış. Onların bir oğlu, bir kızı varmış. Çok güzel günler yaşamışlar. Onların bir de Yomşak isimli bir köpekleri varmış. Niçin dersen o gür, yumuşak tüylü olduğundan. Komşularında da Muynak isimli bir köpek yaşarmış. Muynak ile Yomşak iyi dost olmuşlar, çünkü Rüstem ile Reşit de dostça yaşarmış. Lakin bir gün her şey alt üst olmuş. Kötü büyücü uçup gelmiş ve köpekleri kaçırmış. Göndermezmiş. Oğlanlar çok üzölmüşler. Büyücüyle konuşmaya Gülşat’ı yollamışlar. Kızlar ne de olsa daha iyi konuşabilir. Gitmiş Gülşat, rica etmiş.

Büyücü de şöyle bir şart koymuş:

- Ben sizin köpeklerinizi yollarım ancak sizi köpek yapacağım köpeklerden de insan yapacağım. Kabul ediyor musun?

Gülşat şaşkınlıkla ağlaya ağlaya geri dönmüş her şeyi anlatmış. Okula gitmekten üşenen çocuklara da tam da bu lazımmış. Bunlar büyücüye koşmuşlar. Biz kabul ediyoruz, demişler. Büyücü bastonunu alıp sallayınca olmuş.

Rüstem ile Reşit, Muynak ile Yomşağa dönüşmüş, Muynak ile Yomşak da Rüstem ile Reşit’e; fakat davranışları olduğu gibi kalmış. Bunlar acıkmışlar. Yiyecek aramışlar. Rüstem ile Reşit köpek olsalar da köpek olduklarını unutup masanın yanına gelip oturmuşlar, şap şup tabaktan yemek yemeğe başlamışlar.

Muynak ile Yomşak oğlanların suretinde olsalar da yere yayılıp oturmuşlar da kendilerine kemik atılmasını beklemişler. Anneleri “köpekler”i kovup “oğlanlar”ı çağırmiş. “Köpekler” ağlaya ağlaya insan gibi konuşa konuşa yemek odasından çıkıp gitmiş, “oğlanlar” da “haw-haw” diye havlıyorlarmış, onlar “hayır”, “hayır” demişler. Annelerinin akli başından gitmiş.

Okula gitme vakti gelmiş. Muynak ile Yomşağın ellerine çantasını verip Reşit’le Rüstem’i de onların peşine koşmuşlar. Kâh şakalaşmış kâh gülüşmüşler bağırılmışlar. İnsanlar insan gibi konuşan köpeklerin arkasından şaşırıp bakakalmışlar. Muynak ile Yomşak da usulca gidiyorlarmış.

Birisi gelmiş de: “Oğullar, bakınız hele konuşan köpekleri nerden aldınız?”, deyip onları silkelemiş. Muynak ile Yomşak bu adam onlara vuruyor diye düşünüp, ikisi birlikte sokakları çinlatarak havlamaya başlamışlar. Gerçek köpekler gibi hırlaya hırlaya diğer adamın üstüne yürümeye başlamışlar. İnsancık zar zor kaçıp kurtulmuş. Nasıl olduysa varmışlar oraya. Muynak ile Yomşak okula gelmişler, Rüstem ile Reşit onları kuyruk sallayıp uğurlamışlar.

Muynak ile Yomşak sınıfa girmeyi bilmiyorlarmış, Reşit ile Rüstem’i de okula sokmamışlar. Sınıf arkadaşları gelip, bizimkileri alıp beraberce içeri girmiş, ses etmeden gelmelerine şaşırılmışlar. Bizimkiler gidip bir sıraya oturmuşlar, bunlar insanların oturacağı yerlermiş.

Oğlanlar gelip gizlenmişler. Muynak ile Yomşak ötekilere hırlayıp havlamış. Çocuklar katıla katıla gülmüş. Onlar köpeklerin Rüstem ile Reşit’e dönüşmesini nerden bilsinler. Şakalaşıyorlar diye düşünmüşler de hiç ses etmemişler. O sırada öğretmenleri girmiş. Yomşak ile Muynak onu görür görmez havlamaya başlamışlar. Çünkü öğretmen çok sertmiş.

- Bu mektepten bıktım, burada sanki insanlar değil, köpekler okuyor, diye bağırılmış. Muynak ile Yomşak onun peşinden havlamış. Öğretmen kızmış ve onları sürükleyerek müdüre götürmüştü. Müdürün odasına girmişler. Muynak ile Yomşak öğretmenin kolunu ısırılmış.

Müdür de erkekmiş, onlar utanıp ses çıkaramamışlar.

- Niye siz köpek olmaya uğraşıyorsunuz?, diye sormuş müdür. Muynak ile Yomşak inlemiş.

- Ne demek bu, siz bizim de köpek olduğumuzu mu düşünüyorsunuz?

Muynak ile Yomşak ikisi beraber “haw-haw” demişler.

Müdür şaşırılmış. O an makama Rüstem ile Reşit girmiş.

- Bunlar nasıl köpekler? Niye içeri girmişler?, diye şaşırılmışlar öğretmenler.

- Biz niye köpek olalım, biz insanız, demiş Rüstem. Onların dile geldiğini görünce hepsi bayılmış.

- Ne demek insanız? Öyleyse, biz köpek miyiz?

- Siz – köpek, biz – insan. Ay hayır siz – insan, biz – köpek. Öyle de değil, biz – köpek, siz – insan...

Rüstem ile Reşit iyice karıştırmışlar. Sonra da durumu anlatmışlar. Herkes endişelenmeye başlamış. Nasıl olur da bu iyi oğlanlar yok olmuş diye üzülmüşler. Onları büyücüyü arayıp bulmaları için hep birlikte yollamışlar. Muynak Yomşağı, Yomşak Muynağı sevinçle yalamaya başlamış. Sokaktaki insanlar iki oğlanın birbirini yalamasına şaşırarak bakakalmışlar.

İki köpek, iki oğlan, Gülşatı yanlarına alıp İrendik boyunu gezmişler. Bunlar az gitmişler, uz gitmişler. Gâzelşa şelalesine kadar yayan gitmişler. Büyücü şelalenin altına kazdığı bir mağarada yaşıyormuş. Bunlar nasıl edip de onu şelalenin altından çekip çıkarırsınız diye kafa patlatmış. O an büyücü bunları görmüş de kakkahayla gülmüş. Büyücüyü görünce Muynak ile Yomşak havlamaya başlamışlar, Reşit ile Rüstem de bağırıyormuş. Büyücü gülmüş de gülmüş sonra girip uyumaya gitmiş. O an şelalenin tepesinde oturan bir oğlan sıçrayıp bunların yanına inmiş. Onun elinde keskin bir kılıç ve güçlü bir kalkan varmış. Şelale oğlanı şöyle demiş:

- Sizin, oğlanlar ve köpeklerden iş çıkmaz. Büyücü ile konuşmaya Gülşat gitsin. O mağaraya girince ben suyumun kapatırım. Suyun sesi kesilse de Büyücü hiç uyanmayacak. Gölşat onun serçe parmağını tutup şöyle söylemelisin. “Abri - babri, kakri – şakri – oğlanlar köpeğe, köpekler oğlana dönüşsün” diyip kulağına bağırsın. O cevap verir. Tılsımlı esasını suya atsin.

Oğlan böyle der demez kaybolmuş, sıçrayıp kayanın tepesine çıkmış. O an suyun akması durmuş. Gölşat mağaraya girdiğinde, Büyücü ölü gibi uyuyormuş. O çabucak gidip onun yanına geçeyim derken büyük bir örümcek ağına dolanmış. Örümcek gözlerini parıltıp Gölşat’ı gözetliyormuş. Gölşat güçlü kalkanıyla korunmuş ve kılıcını sağlı – sollu indirip vuruyormuş.

Örümcek ağı yırtılmış, Gölşat içeri girmiş. Koşup Büyücünün serçe parmağını tutup:

“Abri - babri kakri – şakri - oğlanlar – köpeğe - köpekler - oğlana dönüşsün” diyerek kulağına bağırmış. Dışarıdan oğlanların sevinerek “yaşasın” diye bağırırları duyulmuş, Muynak ile Yomşak da ne yapacaklarını bilemeyip havlamışlar. Kızcağız tılsım bastonunu alıp suya fırlatınca, Büyücü bir baykuşa dönüşüp, mağaranın

derinliklerine uçup gitmiş. Gölşat mutlu mesut mağaradan çıkarak Rüstem ile Reşit'in yanına gelmiş. O an şelale yeniden akmaya başlamış. Diğer oğlan şelale boyunca akıp bunların yanına gelmiş. Kılıcı, kalkanı ona verip, binlerce teşekkür edip, eve dönmek üzere yola koyulmuşlar.

Bey'in Vasiyeti

Bir zamanda varmış, bir zamanda yokmuş. Bir zamanda bir Bey, onun da bir oğlu varmış. Bey'in oğlu akıldan biraz yoksunmuş. Bir gün Bey hastalanınca "Ben ölsem, oğlum garip kalacak" diye düşünüp, tavana yarım çuval altın saklamış. Çuvalın da durması için tahtaya bir ip bağlamış. Sonra oğlunu yanına çağırıp ona vasiyetini açıklamış. Bey:

- Oğlum, sana vasiyetim olsun! Ben ölürsem sen elbette malı mülkü yiyip bitireceksin. Çünkü senin dostların çok olur. Mal mülk bittikten sonra ele güne düşersin. İşte o zaman gelir, bu ipin ucunu boynuna bağlar asılırsın, demiş.

Bir gün Bey ölmüş ve Bey'in oğlunun dostları onun parasını yemek için kalkıp gelmişler. Her şey bitince de çekip gitmişler. Oğlana da hiçbir şey kalmamış. Bir gün oğlan pazara gitmiş. Cebindeki son beş on kuruşla bir ciğer alıp evine giderken, meyhanenin yanında durmuş. Bir de bakmış ki dostları meyhanede eğleniyorlarmış.

Oğlan da ciğerini kapı önündeki ağaca asıp meyhaneye, dostlarının yanına gitmiş. Dostlarından birisi bile yüz vermeyince, meyhaneden çıkmış. Ağaçtaki ciğerini göremeyince, ciğerleri bir kuşun alıp gittiğini düşünmüş. "Şimdi büsbütün aç kaldım." diye düşünürken meyhaneye girip dostlarına şöyle dermiş:

- Bir ciğer almıştım. Meyhaneye girerken onu ağaca asıp da gelmiştim. Bir kuş geldi, ciğeri alıp gitti. Beş on kuruş verseniz de bir ciğer alsam. Dostları cevap vermiş:

- Yalan söyleme! Kuş ciğer almaz, deyip hiçbir şey vermemişler. Şimdi oğlan büsbütün aç kalınca aklına babasının vasiyeti gelmiş. "Gideyim de babamın söylediği ipe asılayım." demiş kendi kendine. Evine gelip ipi evin kapısına asmış. Bir iskemle alıp ipi iskemlenin ayağına bağlamış. Sonra kendisi iskemle üzerine çıkıp, ipi boynuna bağlamış ve iskemleyi ayağıyla itip düşmüş. O zaman çuval durduğu tahtaları kırıp yere düşmüş. Çuvaldan çıkan altınları gören Oğlan buna çok sevinmiş. İki altın alıp pazara gitmiş. Et, ekme alıp evinde yemek pişirmiş.

İkinci günü bu oğlan pazara yine gitmiş. Gerekli şeyleri alıp sofrayı dünkü gibi donatınca, dostları onun altın bulduğunu duymuşlar ve birer birer ziyarete gelmeye başlamışlar. Bir gün bu dostların hepsi toplandığında oğlan, oturduğu yerden dışarı çıkıp, sonra tekrar eve girdiğinde şöyle söylemiş:

- Bana babamdan bir sürü çelik, demir parçaları kalmıştı. Bunların hepsini sıçanlar yiyip gittiler, demiş. Dostları da buna karşılık onayladıkları zaman akli yarım oğlan şöyle der:

- Ben size, ciğeri kuş alıp gitti dediğimde sizler bana inanmayı, yalan söylediğimi dillendirdiniz. Şimdi sıçanların demir yediğini söylediğimde inanıyorsunuz, deyip bütün dostlarını evden kovmuş.

Bijmapapah

Bir çoban varmış. Çocukları yokmuş, karısı kısırmış. Çoban, sokağa çıkıp oynayan çocukları görünce kederlenmiş.

“Of! Benim çocuğum yok, bundan sonra yaşamamın ne anlamı var?” demiş. Çoban bu sözleri tamamladıktan sonra tasın altından kendisi bir karış sakalı bin karış olan yaşlı bir adam çıkmış. Çobana yaklaşmış söyle demiş:

“Beni niye çağırdın? Ne oldu?”

“Ben seni çağırmadım.” demiş çoban.

“Hayır, çağırdın. Benim adım Of.” demiş kendisi bir karış sakalı bin karış olan yaşlı adam. “Sana ne lazım? Söyle!”

“Benim karım var.” diye başlamış çoban. “Ama kısır, bizim hiç çocuğumuz yok.”

“Olsun sonra? Ben sana yardım ederim.” demiş sakalı bin karış. “ama ben bir şey söyleyeceğim ve onu kabul edersen yardımcı olacağım. Oğlun biraz büyüdükten sonra senin evinden ayrılıp evleninceye kadar dönmesin. İşte, bu elmayı al hanımına ver. Bunu yesin, yedikten sonra size bir oğlan doğuracak.”

Çoban evine gelince elmayı karısına vermiş. Çok geçmeden altın saçlı güzel bir oğlan doğmuş. Yıllar geçmiş, oğlancık büyümüş. Dünyada ondan yakışıklısı yokmuş. Bir gün, babası ona söyle demiş: “Oğlum, senden ayrılmak benim için çok zor olsa da senin evden ayrılıp evleninceye kadar geri dönmemen lazım.”

Genç, hüzünlenmiş, ama başka bir şey yapmaya gücü yokmuş, anasının babasının sözü kanun gibiymiş. Babasıyla, anasıyla helalleşip bir dilim ekmek ile bir tutam tuz alıp uzaklara gitmiş.

Dağlardan, ovalardan gide yorulmuş. Kimden kaldıysa eski bir saray görmüş, içine girip dinlenmek istemiş. Saraya girmiş, bakmış üç tane at var. O kadar güzellermiş ki genç bakmaya doyamamış. Atlardan biri şunları söylemiş: “Ey yiğit delikanlı, sen bizi hizmetine al, pişman olmazsın. Biz sana gerçekten kulluk ederiz.”

Genç, çok sevinmiş. Onlardan birine binmiş, kalanları da dizginlerinden tutup yanında yürüterek gitmiş. Dağ geçidinde bir ağıla kadar varıp oradan dönmeye niyet etmiş. Ama at ona söyle demiş: “Bizi insanlara gösterme, kuyruklarımızdan birer kıl al. Sana gerekli olduğumuzda kılların kenarlarını yak. O zaman biz sana geliriz.”

Genç, atların kuyruklarından birer kıl koparıp almış, atları serbest bırakmış, kendisi de yayladaki ağıla gitmiş. Ağıldaki çobanlar genci görünce misafir etmişler. Semiz bir boğa kesmişler, etin tam yarısını kazana koymuşlar. Yemek sırasında çobanlar sahiplerinin nasıl meşhur bir zengin olduğunu anlatmışlar. Genç, sabah ondan iş istemeye gitmiş. Hanın adamları hana varıp:

“Her kim ise yiğit bir genç geldi, iş istiyor.” demişler. Han, genci hizmetine almayı kabul etmiş. Genç, kendisini işçilere deli gibi göstermiş. Bu yüzden onlar gencin akıldan biraz noksan olduğunu sanıp ona Bijmapapah (Sümüklü kalpak) adını vermişler.

Hanın üç kızı varmış. Nasıl olduysa bir gün hanın küçük kızı Bijmapapah’ı fark etmiş. Fark etmiş de öylesine sevmiş ki, dünyada yaşadığını unutup yemeden içmeden kesilmiş. Sadece Bijmapapah’ı düşünüyormuş.

Bir gün hanın kızları elçi çağırıp söyle demişler: “Bizim evlenme zamanımız geldi, artık babamız bunu düşünsün.”

Elçi, hana varıp kızların dileğini söylemiş. Han, biraz düşünüp söyle söylemiş:

“Evlenme zamanlarının geldiğini mi söylediler? Öyleyse, bahçeden birer karpuz alıp bana getirsinler. Karpuzlar olgunlaştırsa o zaman onları evlendiririm.”

Elçi kızlara hanın cevabını söylemiş. Hanın kızları bahçeye çıkıp karpuzları seçmiş, alıp gelmişler. Büyük kız tamamı çürümüş bir karpuz, ortanca kız bir tarafı çürümüş bir karpuz, küçük kız ise yetmişmiş, olgun bir karpuz getirmiş.

“Peki” demiş han, “Evlenme zamanınız çoktan gelmiş.” Uzaktaki, yakındaki hanların oğullarını kızlarının karsısına çıkartmış. Kızlarına birer ballı çörek verip söyle demiş: “Kimi seçtiyseniz ballı çörekleri onlara verin.”

Hanın kızları ballı çörekleri alıp seçtikleri gençlere doğru gitmişler. İki büyük kızı ballı çöreklerini iki han oğluna vermişler. Küçük kızı ise ballı çöreğini Bijmapapah’a vermiş. Kız kardeşleri gülmekten boğuluyorlarmış neredeyse. Han, gözlerine inanamamış, küçük kızına yine bir ballı çörek vermiş. Ama o ikinci defa da ballı çöreğini Bijmapapah’a vermiş. Bunun üzerine han çok sinirlenmiş. İki büyük kızı için büyük bir toy düzenlemiş, küçüğüne ise razı olmamış ve Bijmapapah’la birlikte bir kümese yerleştirmiş.

Bir hayli zaman sonra han hastalanmış. Maharetli herkesi çağırılmışlar, buna rağmen hiçbiri yardımcı olamamış. O zaman yaşlı bir cadı söyle söylemiş: “Han, ancak aslan eti yiyip ardından aslan sütü içerse iyileşecek.”

Hanın iki büyük damadı aslan etiyle aslan sütü aramaya çıkmışlar. Bijmapapah kimsenin aklına gelmemiş. Günler sonra, Bijmapapah’ın karısı hana gidip Bijmapapah’a da at verip onu da aslan etiyle aslan sütü aramaya yollamasını istemiş.

“O köleye böyle bir vazife vermek neye yarar?” demiş han. “Ama oraya gitmeyi çok istiyorsa yük taşıyan kısa boylu, yaşlı ata binsin gitsin.” Bijmapapah, o kötü ata binip gitmiş. Ülkeden çıkınca cebinden bir at kılı çıkarıp yakmış. Hemencecik üstünde silahlarıyla, zengin giysileriyle kahramanların bindiği at önüne çıkmış. Bijmapapah giyinmiş, ata binmiş, sonra oradan oraya gitmiş. Atı koşmadan rüzgâr gibi uçuyormuş. Çok geçmeden nehrin kıyısına varmış. Nehir kenarında sık kamışlar varmış. Bijmapapah dinlenmek için orada durmuş. Bir süre sonra, o kamışların arasında bir dişi aslan görmüş. Bijmapapah ayağa kalkıp yaklaşmış, dişi aslana doğru nisan almış. Dişi aslan, sıçrayıp Bijmapapah’a yalvarmış: “Beni öldürme, küçük yavrularım var. Sana ne gerekiyorsa söyle, her şeyi yaparım.”

“Bana senin sütün ile bir yavrun lazım.” demiş Bijmapapah. Dişi aslan hem sütü hem de aslan yavrusunu vermeye razı olmuş. Bijmapapah aslan yavrusunu ve sütü alıp geri dönmüş. Yolda giderken hanın büyük damatlarına yetişmiş. Onlar, öfkeli gidiyorlarmış. Niye diyecek olursanız, hana hiçbir şey götürüyorlarmış. Bijmapapah gittiğini sormuşlar. “Aslan sütüyle aslan yavrusu aramaya çıkmıştım.” demiş

Bijmapapah: “Karım hasta, iste ilaçları aldım, gidiyorum.” Damatlar ondan bir parça aslan etiyle birazcık aslan sütü istemişler.

“Kürek kemiklerinize benim damgamı vurursanız, size et de süt de veririm.” demiş Bijmapapah.

Damatlar razı olmuşlar ve karşılığında bir parça et ve bir miktar süt almışlar. Çok oyalanmadan Bijmapapah onlarla selamlaşmış ayrılmış ve baksa bir yoldan gitmiş. Ülkenin sınırına geldiğinde yırtık kıyafetlerini giyip hanın verdiği kötü ata binip evine dönmüş. İkinci gün, sabahleyin hanın büyük kızları babalarına aslan etiyle aslan sütünü getirmişler. Han onlara övgüler yağdırmış, ama et ve süt hanın iyileşmesi için çok azmış. Bunun üzerine Bijmapapah’ın karısı hana daha fazla süt ve et getirmiş. Han ondan almak istememiş, ama esi dostu ısrar edip aldirmişlar. Han, eti yemiş, sütü içmiş ve söyle söylemiş:

“Ben daha iyiyim, ama sütte tuhaf bir koku vardı.”

“Babacığım biz kümeste yaşıyoruz ondandır.” diye cevap vermiş kızı.

Han, onların kümeden ahıra taşınmasına izin vermiş. Aslan sütüyle aslan yavrusunun etinden sonra han sağlığına kavuşmaya başlamış. Ama daha sonra yine kuvvetsizleşmiş. Bunun üzerine hana daha önce yardım eden büyücü kadını çağırmişlar.

“Han, maral eti yerse iyileşecek.” demiş yaşlı kadın. Han, büyük damatlarını maral eti bulmaya göndermiş, küçük damadı ise aklına bile gelmemiş. İkinci gün Bijmapapah hana kendisi gitmiş ve ilaç aramaya gitmek için ona da izin vermesini istemiş.

Han, “Bu kadar çok istiyorsan yine o kötü atı al da git.” diye ona sırt çevirmiş. Bijmapapah hanın yine o kötü atına binip gitmiş. Köyden çıkmış, at kılının kenarını tutuşturmuş. Sonra önüne yine kahramanların bindiği bir at çıkmış. Bijmapapah güzel giysileri giyip atına binmiş, oradan oraya gitmiş. At, sık bir ormana girip orada durmuş. Bijmapapah sarp bir vadide maral sürüsünü fark etmiş. Kahramanların bindiği atının yardımıyla marallardan birini tutmuş, kalanları göndermiş.

Maralı kesip etini çuvala koymuş, büyük damatların gittiği yoldan geri dönmüş. Evvelki gibi büyük damatlar elleri boş dönüyorlarmış. Üçü de selamlaşmış beraber gidiyorlarmış.

“Sen nereye gidiyorsun?” demişler Bijmapapah’a. “Maral eti arıyordum, annem hasta.” diye cevap vermiş. “Simdi de işte, ona ilaç aldım, gidiyorum.”

Damatlar ondan bir parça et istemişler. “Kaburgalarına damgamı vurmayı kabul ederseniz size et veririm.” diye cevap vermiş Bijmapapah. Damatlar kabul etmiş. Bijmapapah onların kaburgalarına kendi damgasını vurmuş, bir parçacık et vermiş, onlarla vedalaştıktan sonra baksa bir yoldan evine gelmiş. Bijmapapah, köye varınca yine hanın verdiği ata binmiş, kendi yırtık kıyafetlerini giymiş, eve gitmiş.

İkinci gün sabah, hanın büyük kızları babalarına maral eti getirmişler. Küçük kızı da hana maral eti getirip gelmiş. Han onun getirdiği eti yemek istememiş, ama hanın yakınları kıza acıdığından onun tarafını tutmuşlar ve hana kızın getirdiği eti de yemesi için çok ısrar etmişler.

Kızın babası küçük kızın verdiği eti de yemiş. Han, o eti yedikten sonra söyle demiş:

“Et iyiydi, yalnız kötü kokuyordu.”

“Babacığım biz ahırda yasıyoruz, kokmasın da ne yapsın.” demiş kızı. Bunun üzerine han, onların ahırdan mutfığa taşınmalarına izin vermiş. Han, iyileşmiş. İyileşmesinin şerefine kurbanlıklar kestirmiş, toy-oyun düzenlemiş. Bütün halkı toplamış, uzak-yakın bütün hanları oğullarıyla birlikte çağırılmış.

Büyük damatlarına çok iyi atlara binmelerini ve çok pahalı, gösterişli kıyafetler giymelerini buyurmuş. “Ben bu sevinçli günde damatlarımla herkesten üstün giyinmesini istiyorum.” demiş.

Bijmapapah bunu duyunca hanın onu damadı olarak saymamasına çok üzülmüş. Köyün öteki ucuna gitmiş, kara kılın kenarını tutuşturmuş. Önüne kahramanların bindiği süratli kara at çıkmış. Bijmapapah hemen güzel giysileri giyip kahramanların bindiği kapkara ata binip hanın avlusuna yetişmiş. İnsanlar şaşkınlıkla, hayranlıkla bakakalmışlar. Çünkü gözlerini kamaştıran, âdeta kör edecek kadar güzel bir atlı karsılarında duruyormuş.

“Bu zengin genç nereden, kimlerden?” diye herkes birbirine sormuş, ama kimse cevap verememiş. “O Bijmapapah!” diye kimsenin aklının ucundan bile geçmemiş. Bijmapapah attan inmiş, atı hanın önüne göndermiş ve şöyle demiş:

“Han, iste bu kahramanların bindiği at artık senin!” deyip gitmiş. Köyden çıktuktan sonra mavi kılın kenarını tutuşturunca karşısına kahramanların bindiği koyu mavi at çıkmış. Bijmapapah yola çıkmadan önce güzel, zengin kıyafetleri giymiş. Sonra at, okun yaydan fırladığı gibi uçup hanın avlusuna yetişmiş. Hanın kalesinin surlarından

sıçrayıp geçmiş, adamlar ise büsbütün sasırmışlar. O gencin kim olduğunu tahmin bile edememişler. Bijmapapah, atını hana göndermiş, hana hediye etmiş. Halk, kahramanların bindiği atların etrafına üşüşüp seyretmiş. Bijmapapah'ın avludan çıkıp nereye gittiğini kimse fark etmemiş.

Bijmapapah ise yine köyün bir ucuna gitmiş, ak kılı tutuşturmuş, sonra önüne ak at gelmiş. Hanın kalesinin surlarından da yükseğe sıçrayıp hanın avlusunun ortasında durmuş. Adamlar o meşhur yakışıklı gence ve onun şahane atlarına bakmaktan şölenni unutup hayretler içinde bakakalmışlar. Adamlar, Bijmapapah'ın etrafına üşüşmüşler, sonra kim olduğunu sormaya başlamışlar. “Han, işitmek isterse,” demiş Bijmapapah, “...ben de hepsini anlatırım.”

Han izin vermiş, sonra genç, bizim bu bildiklerimizi anlatmaya başlamış. Han o kadar çok sasırmış ki, zar zor sağ kalabilmiş. Bu, ona rüya gibi geliyormuş. Bu gencin küçük damadı olduğunu anlamış, ama hikâyesini kesmemiş.

“Ben hanın bana verdiği kötü ata binip köyün öteki ucuna gidiyor, orada kendi atlarımı çağırıyordum, onlar aslan yavrusu etini, aslan sütünü, maral etini bulmama yardım ettiler. Ben her defasında büyük damatlar hangi yoldan gidecek olsa o yoldan dönüyordum. İki seferde de elleri bos dönüp geliyorlardı, ben ise onlara bir parça et ile süt vermiştim. Bunun üzerine onların kürek kemikleriyle kaburgalarına kendi damgamı kızdırıp vurdum.”

Hem han hem de toplanan halk, gencin anlattığı hikâyenin gerçek olup olmadığını öğrenmek için sabırsızlandıklarından daha fazla dayanamamışlar. Hepsi de gerçekten hanın büyük damatlarının kürek kemiklerinde ve kaburgalarında damga olup olmadığına bakmak istemişler. Han, onlara gömleklerini çıkarmalarını buyurmuş. Sonra herkes onların hem kürek kemiklerine hem de kaburgalarına vurulmuş damgaları görmüş.

Han, büyük damatlarına kendisini aldattıkları için çok kızmış. Bütün halkın huzurunda han, yalnızca Bijmapapah'ı kendisine damat kabul etmiş ve bütün hanlığını ona vermiş. İki büyük damadını ise kovup ülkesinden men etmiş. Bijmapapah ise genç karısıyla birlikte mutlu mesut yaşamış. Hanın izniyle Bijmapapah gidip babasının, anasının yaşadığı topraklara gelmiş. Ondan sonra birbirlerinden ayrılmadan ömürlerinin sonuna kadar huzurla yaşamışlar.

Cömert Kız

Geçmiş zamanlarda, bir şehirde şanı şöhreti dünyaya yayılmış bir padişah varmış. Padişahın hazinesinde altınların, mücevherlerin miktarı sayılamayacak kadar çokmuş. Bu padişahın, yüksekliği bulutlara ulaşan bir sarayı varmış. Bu sarayın da kırk kapısı varmış.

Bu sarayın kapılarının her birisinin önünde bir hizmetçi oturur, padişah da bu kapıların önünden geçen fakir, fukaraya her gün kırk kese gümüş para dağıtırmış. Bir gün padişah gururlanarak vezirine der: “Vezir, dünyada benden daha cömert padişah var mı?” Vezir “Padişah sağ olsun. Senin ülkenin dışında bir padişah var, kendisi de kız. O senden daha merhametli ve cömerttir. Senin sarayının kırk kapısı varsa onun seksen, sen günde kırk kese gümüş para dağıtıyorsun ama o günde seksen kese altın para dağıtıyor.” Padişah bu sözleri duyduğu anda der: “Vezir, ne şekilde olursa olsun mutlaka onu görmeliyim. Hazırlan gidelim.”

Padişahla veziri elbiseleri çıkarıp, derviş elbiseleri giyerek sözü edilen padişahın ülkesine giderler. Şehre vardıklarında bir tuğlası altından bir tuğlası gümüştan eşi benzeri olmayan bir ev görürler. Hem de evin seksen kapısı vardır.

Bu kapıların önünde her gün bir adam yoldan gelip geçen fakirlere seksen kese altın para dağıtır. Padişah ve vezir buradan bir hafta kalırlar. Her gün yoldan geçtiklerinde onlara da altın verirler. Bir gün yine onlara altın verirlerken; padişah der: “Bana altın lazım değil, ben sizin padişahınızı görmek istiyorum.” Hizmetçiler gelip, padişahlarına iki kişinin geldiğini ve verdikleri parayı almadıklarını söyler. Padişahın emri ile hizmetçiler gelir, onları padişahın yanına getirirler. Selam, sohbetten sonra kız padişah, onlara kendisi ile ne işleri olduğunu sorar. Padişah der: “Ey hanım padişah! Biz senin sırrını öğrenmeye geldik. Acaba bu zenginliği nasıl elde ediyorsun? Şehzade Hanım der: “Falan şehirde, pazarın kenarında yaşlı bir adam oturuyor. O adam, altını havanda dövüp, havaya savuruyor. Eğer gidip o adamın sırrını öğrenir ve bana söylerseniz, bende kendi sırrımı size söyleyeceğim. Eğer ihtiyarın sırrını öğrenemezseniz ben de size hiçbir şey söylemeyeceğim.” Padişahla vezir buradan hareket eder, yola düşerler. Az gider, uz gider dere tepe düz giderler. Derelerden yel gibi, tepelerden sel gibi, ayak üzengide, diz kaburgada orda ay ile yıl ile, burada tatlı dil ile gelir, aynı şehre ulaşırlar. Pazarın kenarında yaşlı bir adamın, elindeki havanda altınları dövüp, havaya savurduğunu görürler. Padişah ve vezir atlarından iner, adama

selam verirler. Biraz sohbet ettikten sonra, Padişah der: “Ey ihtiyar! Durum bundan ibaret. Biz geldik senin sırrını öğrenmeye. Sırrını bize söylemen için ne yapmamız gerekiyor?” İhtiyar der: “Buradan başka bir yerde bir şehir var oraya yedi günde gidilir. Orada bir ayakkabı tamircisi var. Gidin onun sırrını öğrenin. Sonra gelin bende kendi sırrımı size söylerim. Padişah ile vezir bu yerden de ayrılır, yola çıkarlar. Az gider çok dinlenir, çok gider az dinlenirler. Gelip, aynı şehre ulaşırlar. Yolun kenarında, bir ayakkabı tamircisinin oturup, ayakkabı yamadığını görürler. Ayakkabı tamircisi iğneyi her seferinde bir kez dizine, bir kez de diline batırır ve sonunda akşam olduğunu görür. Pişman olmuş bir şekilde evine gider. Padişah ile vezir adama yaklaşıp, ondan sırrını öğrenmek istediklerini söyler ve bu konuda kendilerini bilgilendirmesini istediklerinin iletirler. Ayakkabı tamircisi “Benim sırrımı öğrenmek istiyorsanız, falan şehirde elleri ile kafasına vurup, ah of eden Kör oğlanın sırrını öğrenmeniz gereklidir. Onun sırrını öğrenin gelin, bende ekendi sırrımı size söyleyeceğim.”

Padişah ile vezir tamirci ile vedalaşıp, yola çıkarlar. Birçok gün gittikten sonra, aynı Kör oğlana rastlarlar. Oğlana yaklaşıp derler: “Kardeş sana ne oldu böyle? Ah of çekip, başını dövüyorsun” Kör oğlan: “Ben bugüne kadar sırrımı hiç kimseye söylememiştim. Onun için size sırrımı açmak istiyorum” Padişah oğlandan razı olup, der: “Oğul, sen sırrını söyle bize büyük bir iyilik yapmış olursun.” Oğlan der: “Ben yoksul bir köylü idim. Günlerim, hayatım sıkıntı içinde geçirdi. Ona buna hizmetçilik yaparak bir şekilde geçinirdim. Bir gün köyden şehre gidiyordum. Yolda bir dervişe rastladım. Dervişle biraz sohbet ettim. O, benim kim olduğumu, yoksullukla geçindiğimi öğrendi ve dedi: “Oğlum, bir yolculuğumuz var. Gel benimle gidelim. Sana o kadar mal, mülk veririm ki ömrünün sonuna kadar yesen bile bitmez” “Ben böyle adamı gökte ararken; yerde elime düşmüştü. Hemen razı oldum. Derviş, pazarda üç at alıp, birini kendisi bindi, diğerine beni bindirdi, üçüncü atı da yedeğine alıp, yola düştü. Üç gün, üç gece yol gidip, bir ormana ulaştık ormanın içinde bir hayli gittikten sonra büyük bir mağaraya girdik. Mağaranın içinde biraz gittikten sonra, önümüze üç yol çıktı. Yolun birisi beyaz, birisi siyah diğeri de sarı renkte idi. Derviş atları çekerek, sarı yoldan gitmeğe başladı. Ben dedim: “Derviş baba, bu beyaz yolu bırakıp, neden sarı yol ile gidiyorsun?” Derviş: “Beyaz yolun sonu bir denize ulaşır. Siyah yolun sonu ise bizi yer altı dünyasına ulaştırır. Sarı yol ise defineler ülkesine çıkar” Sarı yol ile biraz gittikten sonra altın hazinesine rastladık. Burada o kadar çok altın, gümüş, mücevher

vardı ki bin tane ata yüklesen yarısını yine yerde kalırdı. Attan indik. Dervişle ben üç atın üçünü de altınla, mücevherle yükledik. Ceplerimi bile altınla doldurdum. Akşama doğru mağaradan çıkıp, geri dönmeye başladık. Gece boyunca şehre gitmek için yol aldık. Sabaha karşı ormanın bir yerinde derviş dedi. “Oğul iki at yükü altın senin olsun biri benim. Ben ihtiyar bir adamım. Bir at yükü altın bana yeter” Ben razı oldum. Derviş bir tane atın yularından çekip. Kendi şehrine doğru yola çıktı. Birden ağgözlülük beni yendi. Kendi kendime: “Bu ihtiyar bu kadar altını ne yapacak, onu korkutup, altınları elinden alayım” düşüncesine kapıldım. Bu düşünce ile dervişe seslenip dedim: “İhtiyar, sen bugün, yarın ölüp gideceksin. Bu kadar altını ne yapacaksın? Seninkileri de bana ver.” Derviş: “Ey yavrum, demek ki iki at yükü kadar altın sana yetmiyor, benimkini de istiyorsun” Ben kızarak dedim: “Fazla konuşma, vermezsen zorla alırım.” Derviş hiçbir söz söylemeden atları ve altını da bana verdi. Kendisi de yaya olarak gitti. Dervişin elinde altın taşlarla süslenmiş güzel bir bastonu vardı. Bu ağacı, altın hazinesinden almıştı. Nefsim beni o kadar yenmişti ki, dervişin elindeki bastonu da almak istedim. Tekrar onu çağırdım. Derviş yanıma geldiğinde, bastonunu çekip elinden aldım. Derviş dedi: “Oğul insan bu kadar aç gözlü, insafsız olmaz. Bütün, bu malı mülkü sana ben verdim. Sen bana bu el ağacını da çok gördün. Sen genç insan olarak atla gidiyorsun. Hiç olmazsa bende bu ağaca yaslına, yaslına giderdim. Şimdi onu da elimden aldın.” Ben sinirlenip dedim. İhtiyar, onsuz da bugün yarın ölüp gideceksin. Bu kadar güzel baston kime kalacak. Bari onu da kendimle götürüyüm. Derviş yine hiçbir şey demedi. Yavaşça, bir taşın üstüne oturup, düşünmeye başladı. O anda üzerime bir yanma düştü. Susuzluktan neredeyse ciğerlerim yanıyordu. Ne kadar aradıysam su bulamadım. Baktım ölmek üzereyim ihtiyara dedim: İhtiyar! Bana su yeri göster. Bir atın yükü altını sana geri vereceğim. İhtiyar: “Artık bana hiçbir şey lazım değil. Gel sana su yeri göstereyim” İhtiyar, yakınlarda bana bir çeşme gösterdi. Eğilip, sudan doyuncaya kadar içtim. Ayağa kalktığımda, gözlerimin ikisi de görmüyordu. Ne kadar ağladım, sızladım ise bir çare bulamadı. Ormanın içinde tek başıma kalmıştım. Dervişe, beni evime götürmesi için yalvardım. Derviş beni elimden tutup, evime getirdi. Ona ne verdiğem almadı. Evine gitti. İşte o zamandan beri ahlayıp, ofluyorum ki neden altınlara, mücevherlere bu kadar tamahkârlık yaptım.

Padişah, Kör Oğlan’ın yanından ayrılıp, ayakkabı tamircisinin yanına gider. Tamircide kendi sırrını anlatmaya başlar. Pineçi: “Ben küçüklüğümde beri ayakkabı

tamirciliği yapıyorum. Ailemdeki kişi sayısı da fazla. Sabahtan akşama kadar çalışıp, ekmek paramı bu şekilde kazanıyorum. Öyle ki ah of edip her zaman derdim ki acaba ben bu fakirlikten ne zaman kurtulacağım. Bir gün adamın bir gelip ayakkabısını bana tamir ettirdi. Ücret olarak, çıkarıp bir altın verdi. Ben dedim: Kardeş ben fakir adamım. O kadar çok parayı nerden bulayım ki senin verdiğin altını bozayım. Adam dedi: “Ben, senden paranın üstünü istemiyorum. Onun hepsini sana veriyorum. Ben sana ne zaman ayakkabı tamir ettirsem karşılığında bir altın vereceğim. Aynı adam her defasında bir ayakkabı getiriyor, orasını burasını düzeltmem karşılığında da bir altın veriyordu. Adam bana, ölünceye kadar yesen bile yetecek kadar altın vermişti. Sonunda ben, bu adamın hırsız olabileceği konusunda şüphelendim. Bu kadar altını nereden buluyordu. Gittim bana altın veren adamı tarif ederek padişaha söyledim. Padişah, hemen aynı adamı yakalamaları için adamlarını gönderdi. Bende geri dönüp geldim dükkanıma. Tam o sırada aynı adam gelip bana bir altın daha verdi. Padişahın adamlarına, bana altın veren adamı işaret ettim. Padişahın adamları tam yakalamak üzereyken; o aniden bir güvercin olup, ağacın dalına kondu. Oradan bana seslenip, dedi: “Ey nankör tamirci! Ben, senin bu eziyetten kurtulup, zengin olmanı istiyordum. Ama sen karşılığında beni şahın adamlarına yakalatmak istedin.” Ben, sanki uykudan uyanmış gibi oldum.

Padişahın adamları gittikten sonra, bütün altınları demire döndüğünü gördüm. İşte o günden beri ayakkabı, tamir ederken, iğneyi evvelce dizime batırıyorum ki, keşke ayaklarım sakat olsaydı da padişahın yanına kendi ayaklarımla gitmeseydim. Sonra ise dilime batırıyorum ki kendi dilimle sırrımı açıp, kendi kuyumu kazdım. İşte benim sırrım da budur.

Padişah, tamirciden razı olur, yola çıkar. Yedi gün yedi gece yol gider gelir altınları havanda öğütüp, havaya savuran adamın yanına, tamircinin sırrını adama söyler, adamdan da kendi sırrını ona anlatmasını ister. Adam “Ormanda gidiyordum. Beyaz bir yılan ile siyah bir yılanın birbirine sarılıp neredeyse birbirlerini öldüreceklerini gördüm. Yerden bir taş alıp, siyah yılanı attım. Aksilikten taş siyah yılan yerine beyaz yılanı değdi ve onu yaraladı. Çok pişman oldum. Aradan iki saat geçmeden, iki tane güçlü yılan her biri kollarıma sarıldı. Daha sonra yılanlar konuşup, dedi: “Yaraladığın beyaz yılan, bizim padişahımızın kızıdır. Padişah, bizi seni onun yanına götürmemiz için gönderdi.” Ben dedim “Ey yılanlar! Ben onun kızına kasten vurmadım. Tesadüfen oldu. Yılanlar bana dediler: “Adam, korkma padişah sana ödül

verecek onun için çağırıyor.” Ben inanmayarak dedim: “Kızımı vurduğum için mi ödül verecek?” Yılanlar: “İçin rahat olsun padişahın kızı, kendi düşmanları olan kara yılanla aşk yaşadığı için Padişah kızına kızgın. Onun için, seni ödüllendirmek istiyor. Çünkü, sen onların sevişmelerine izin vermedin.” Daha sonra yılanlar, padişah bana ondan ne istediğini sorduğunda, kırkıncı odayı istememi söylediler” Yılanlar, beni kah yerin altı ile kah yerin üstü ile Padişahın sarayına götürdüler. Burada o kadar yılan vardı ki insanın gözü korkuyordu. Uçan kanatlı yılanlar, ok yılanları, kırmızı yılan, boynuzlu yılanlar her çeşit yılan vardı. Padişahın sarayında insanın gözünü kamaştırarak bir ihtişam vardı. Her yer lâl, mücevher, altın ve gümüş idi. Beni, şahın huzuruna götürdüler. Başım eğip selam verdim. Padişaha benden istediğini sordum. Padişah dedi: “Adam, senin taş ile yaraladığın beyaz yılan benim kızımdır. O’nu vurmakla çok iyi etmişsin. Benim namusumu koruduğun için benden ne istiyorsan vereyim. Ben dedim: “Hiçbir şey istemiyorum” Padişah söylemem için ısrar etti. Sonunda dedim: “O zaman odalarından birini ver” Padişah benim yanıma iki yılan, kırk tane de anahtar verip dedi: “Git odaları açtır, Hangisini beğenirsen iste” Beni, odalara bakmam için götürdüler. Birinci odanın kapısını açtılar. Odada her ne ararsan vardı. Her yere ipek halı döşenmişti. Altın şamdanlar, mermer masalar, billur tabaklar bir sürü, insan baktığı zaman akli başından gidiyordu. İkinci odanın kapısını açtılar. Bu oda diğerinden de güzel idi. Böyle, böyle odaların kapılarını açtıklarında, her birinin birbirinden güzel olduğunu gördüm. Otuz dokuzuncu odayı açtıklarında, burada iki değirmen olduğunu gördüm. Değirmenler, gece gündüz durmadan altın öğütüyordu. Bundan daha kıymetli oda olamayacağını düşünerek, bu odayı istedim. Odayı bana verdiler. Odayı aldıktan sonra beni padişahın yanına getiren yılan gelip dediler: “Adam sana demedik mi kırkıncı odayı iste. Neden bizim sözüme bakmadın?: “Orada kırk değirmen var. Her biri kıymetli şeyler öğütüyor. Bir çifti altın, bir çifti lâl, bir çifti mücevher, bir çifti elmas, bir çifti yakut öğütüyor” Ben, neden kırkıncı odayı istemedim acele ettiğime pişman oldum. Eğer bir odanın kapısını açıncaya kadar sabretseydim pişman olmazdım.” Padişah der: “Peki niçin altınları havanda öğütüp atıyorsun, bunun nedeni nedir? Adam: “ Vallahi henüz bu altınlar sahip olmadan önce, babadan kalma varım, zenginliğim vardı. Babam öldükten sonra, şehrin dolandırıcıları az çok yakın akraba tanıdık, sinek tatlı şerbete konar gibi etrafımı sarıp bir bahane ile varlığımı yiyip dağıttılar. Biraz fakirleşince, dost, tanıdık hiç kimse bana yardım etmedi. Her biri bir

tarafa çekilip. Saklandı. Şimdi bende onların inadına altınları öğütüp, havaya savuruyorum. Aynı adamlar gelip yine benimle dost olmak istediler. Fakat onları yakınlaştırmıyorum. Onlar benim varlığımı görüp kıskançlıktan çatlıyorlar. Öylece uzaktan yana yakıla bakıyorlar. İşte benim sırrımda bu” Padişah ile vezir altınları havaya savuran adamın sırrını öğrenip, geri dönerler önceki kız padişahın yanına gelirler. Bütün öğrendikleri sırların hepsini ona anlatırlar. Kız der: “Siz ki bu kadar eziyet ve zahmete rağmen gidip o adamların sırlarını öğrendiniz, şimdi ben de kendi sırrımı size söyleyeceğim. Ben fakir bir adamın kızı idim. Eziyet içinde yaşıyordum. Öyle günler oluyordu ki aç kalıyordum. Kendi kendime neden zengin adamlar fakirlere yardım etmiyor, neden cimri oluyorlar diye soruyordum. Keşke be de zengin olsaydım da varlığımı fakirlere paylaştırsam diyordum. Bu fakirlikle ormandan ağaç topluyorum. Aniden önüne nurani yüzlü bir adam çıktı. Ben de düşünceli bir halde başımı eğip, gidiyordum. Adam beni durdurup dedi: “Kızım, niçin düşüncelisin? Başımı kaldırıp yukarı bakmak istemiyorsun.” Ben dedim: “Ey ihtiyar baba! Benim derdime sen çare bulamazsın.” Adam: “Yavrum, sen söyle, belki bulurum” Ben, ihtiyara zengin olmak istediğimi ve varlığımı fakirlerle paylaşmak istediğimi söyledim. Adam benim bu sözümden sonra dedi: “Kızım, falan dağda, kayanın en üstünde bir ot bitiyor. O otu getir, dağın altında akan bir kırmızı çeşme var. Otu çeşmenin suyu ile karıştır. Daha sonra o suyu hangi bakıra sürersen, dönüp altın olacak”. Ben, ihtiyarın dediklerini yaptım. Suyu bakıra vurduğumda gerçekten altına dönüştüğünü gördüm. Şimdi ihtiyarın söylediği suyu, bakır dağlarına döküp altına çeviriyorum. Kendi ahtım da yerine getirip, fakir fukaraya paylaşıyorum. Onun için benim varlığımın sayısı, hesabı belli değil”.

Padişah kıza evlenme teklif edip, varlıklarını da fakirlere paylaşırma isteğinde bulunur. Kız, buna razı olur. Kırk gün kırk gece düğün yaparlar. Evlenir iyi gün geçirirler. Bütün varlıklarını, yoksullara, sakatlara, yetimlere ve ihtiyarlara bölüştürürler.

Çoban Oğlu

Bir zaman varmış bir zaman yokmuş, bir padişahın üç kızı varmış. Bir gün padişaha veziri üç kavun getirmiş.

- Padişah hazretleri, kavun büyüdü, şıralandı onu geciktirmeden yemek gerek.

Bundan sonra yenen kavun da olgun olsa gerek. Bu mahsuller vaktinde dallanıp budaklanırken toplanmazsa buruşup gider.

- Ne demek istiyorsun, açık konuş, demiş Padişah.

- Sizin üç kızınız var Padişahım. Büyüğü evlenme çağına geldi. Onu evlendirmek gerek sonra ortancasını daha sonra da küçüğüne düğün yapılmalı, demiş.

Padişah buna razı olduktan sonra tellakla ferman bütün memlekete yayılır: “Ey adamlar, sonunda duymadım demeyin. Padişahlığın her bir sakini padişah kızlarının sarayı önünden geçmesi emrediliyor. Padişahın büyük kızı kimi altın topla vurursa, o yiğit padişahın damadı olacaktır!”

Böylece padişahın büyük kızı altın topla vurduğu yiğitle nişanlanıp kırk gün kırk gece düğün yapıp evlenirler. Onlar muhabbet içinde yaşarlar.

Sıra ortanca kıza gelir. O da ablası gibi beğendiği yiğidi topla vurur. Onların düğünlerini de yapıp iki genci birbirine kavuştururlar.

Vakit geçtikçe padişahın küçük kızı da evlenme çağına gelmiş. Yine tellak bağırtmışlar. Saray önünden memleketin bütün gençleri geçmiş. Lakin kız hiç birini beğenmemiş.

- Bu nasıl oldu? Yoksa saray önünden geçmeyen kaldı mı, diye düşünen Padişah

- Kaz kümesini temizleyen Taz baş oğlan kaldı, demiş.

O da emir mucibi, saray önünden geçtiğinde padişahın küçük kızı Taz baş oğlanın başına altın topla vurmuş. Bunu hemen padişaha bildirmişler. Padişah şaşkınlıkla:

- Olmayacak şey, kızım yanılmıştır. Padişahlığın bütün gençleriyle bir kere daha saray önünden geçirilsin, diye emir vermiş. Lakin ikinci kere de padişah kızı topla Taz baş oğlanı vurmuş. Baba kızını huzuruna çağırıp:

- Sen kendine kimi layık gördün, komşu memleketlerin padişahları benimle alay edecekler, hakaret yağdıracaklar bunları hiç düşündün mü?

- Takdir öyleymiş baba. Benim borcum buna tabi olmak, demiş kız.

- Takdire baş eğmek istersen kaz kümesine git. Sana düğün yapmam. Çeyiz vermem, demiş Padişah.

- Sağlıcakla kalınız babacığım, diyen kız, başka bir söz söylemeden saraydan çıkıp gider.

Güneş dağlar ardına saklandıktan sonra “Taz oğlan” başındaki işkembesini çıkarıp, düldülüne binip, bayırlar eteğinde, gül bahçeleri içinde cesaretlikler göstermiş. Bunu defalarca seyreden kız, korku bilmez yiğidin gür siyah saçlarını, fidan boyunu beğenip, ona gizliden sevdalanmış.

- Ben geldim. Babam düğün yapamayacak, çeyiz vermeyecek. Kabul edersen zevce olarak geleyim olur mu?

- İçeri giriniz. Sizi zevce olarak almaya razıyım.

Kız, yiğidin dediğine göre içeri girmiş. Aradan az mı geçmiş çok mu geçmiş geçen günlerin birinde komşu kraldan bu padişahlığa savaş açıldığı ilan edilmiş. Padişah askerlerini savaşa hazırlamaya başlamış. İki damadı da savaşa gitme cesaretini göstermiş. Taz baş oğlan’da zevcesine:

- Gidip babana söyle bana savaşa gitmek için bir at versin, demiş. Kız babasına gidip kocasının istediğini bildirmiş.

- Hemen eski, yaşlı bir tane olacak. Onu alsın da nereye gidecekse gitsin!

Yiğit, yaşlı ata binip yola çıkmış. Yolda bir bataklığa saplanıp kalmış. Padişahın damatları ve askerleri onun yanından gülerек geçip gitmişler. O ise, orman içinde saklı duran düldülüne atlayıp uçurumdan savaşı izlemiş. Kral kuvvetleri her yana yaymış.

Padişahın askerleri geri çekilip mağlubiyete uğrayacağı bir vakitte cenk meydanında uçan at üstünde kimliği belli olmayan bir yiğit peyda olmuş. O padişah askerlerini geride bırakıp kral askerlerini sağına soluna alıp dövüşmeye başlamış. Artık düşman askerleri savaş meydanından kaçmaya mecbur olmuşlar.

Padişah “aşk olsun pehlivana”. Üç damadım var bir tanesi bu oğlan gibi olmadı, diye düşünmüş. Padişaha pehlivanın elinden yaralandığı bildirilmiş. O, pehlivanın yarasına bağlamak için kendi örtüsünü verip bağlamış.

Padişah galibiyet kazanıp askerleriyle beraber dönerken “Taz baş oğlanın bataklığın içinden çıkamadığını görmüş. Padişah onun uygun damat, asker olmadığını, çeşitli küfür ve hakaretlerle söyleyerek ve gülerekten yanından geçip gitmiş. Yiğit, kaz kümesine geldikten sonra iki gün durmadan uyumuş. Karısı onun cebinde gördüğü babasının boyun bağını tanıyıp boyun bağını alıp hemen saraya gitmiş.

- Sizin boyun bağınızı kocamın cebinde buldum, demiş.

Padişah hayretle:

- Bu nasıl olur? Hemen damadımı çağır buraya gelsin, demiş. Karı koca padişah huzuruna çıkmışlar.

- Bu boyun bağını sen kimden aldın, diye sormuş padişah.

- Cenkte sol elimden yaralandım. O zaman biri getirip bağladı.

İşin aslını anlayan Padişah;

- Sol elinin arasını göster, diye sormuş.

- Sen kim oluyorsun?

- Temirkaya çobanının oğlu Bektemir oluyorum, demiş.

- Aferin babana. Memleketine sadık bir yiğit yetiştirmiş. Dile benden ne dilersen?

- Bize hiçbir şey gerekmez. Bizim zenginliğimiz birbirimize olan sevgimiz.

Padişahlıkta zulmü yok edip her kim olursa olsun huzurla yaşamasını isterim. İsteğim budur, demiş Bektemir.

Padişah yiğidin isteğini yerine getirmeye söz vermiş. Lakin sözüne sadık padişahlar yalnız masalarda olur demişler.

Fakir Adamla Kurt

Çok eskiden fakir bir adam varmış. Kendisi tembelmiş. Açlıktan, sefillikten zorluk çeken karısı da onu terk emmiş. Adam bunun üzerine teselli bulmak için Tanrı'dan mal getirmeye karar vermiş. Eline değneğini alıp boş arazide giderken bir kurda rastlamış.

Kurt:

“İnsanoğlu, nereye gidiyorsun?”

Fakir:

“Tanrı'dan mal almaya gidiyorum.”

Kurt:

“Yedi yıldır kalp ağrısı çekiyorum. Tanrı'ya sor ilacı neymiş?” demiş.

Fakir:

“Tamam.” deyip yoluna devam etmiş. Gitmiş gitmiş, akşam olunca da bir ağacın dibinde geceyi geçirmek istemiş.

Ağaç adama sormuş:

“Nereye gidiyorsun?”

Fakir:

“Tanrı’dan mal almaya gidiyorum.”

Ağaç:

“Benim üzerimdeki meyveler çürüyüp düşüyor, sebebi neymiş öğren gel!” demiş.

Fakir:

“Tamam.” diyerek yoluna devam etmiş. Büyük bir dere kenarından geçerken başını suyun üzerine çıkararak iri bir balık dile gelerek:

“Nereye gidiyorsun?” diye sormuş.

Fakir:

“Tanrı’dan mal almaya gidiyorum.”

Balık:

“Son zamanlarda başım suya girmez oldu. Bunun sebebini sorup gel!” demiş.

Fakir yoluna devam ederken etraftan:

“Nereye gidiyorsun?” diye soranlar çoğalmış.

Fakir bunlara da:

“Tanrı’dan mal almaya gidiyorum.” diyebilmiş.

Olacak ya, bir an Tanrı:

“Ben malı evine götürdüm, evine dön!” demiş. Bunun üzerine fakir de geri dönmüş. Gelirken balığa rastlamış:

“Tanrı’ya gittin mi?”

“Gittim.”

“Mal aldın mı?”

“Aldım.”

“Nerede malın?”

“Tanrı, evime götürmüş.”

“Benim söylediklerimi sordun mu?”

“Evet, sordum. ‘Solungacında cevher varmış. Onu çıkarırsa başı suya girer.’ diyor.” demiş.

Balık da:

“Tanrı’nın verdiği mal işte budur. Onu sen al!” demiş.

Fakat, insanoğlu bunu almadan daha ileri gitmiş ve ağacın yanına gelince ağaç sormuş:

“Tanrı’ya gittin mi? Mal aldın mı?”

Fakir:

“Evet, gittim, malı da aldım.”

Ağaç:

“Nerede malın?”

Fakir:

“Tanrı malı evime götürdüğünü söyledi.” Ağaç:

“Benim söylediklerimi sordun mu?”

Fakir:

“Evet”, sordum. “Damarlarında altın var, onun ısınmasından dolayı meyveleri olgunlaşmadan çürüyüp düşüyor. Altını oradan alırsan, meyveleri tam zamanında olgunlaşır.” diyor.

Ağaç:

“Bu mal Tanrı tarafından verilmiştir. Onu sen al ve zengin ol, ben de sükunet içinde yaşayayım.” diye yalvarmış. Fakat insanoğlu kabul etmeyerek yoluna devam etmiş. Evine yaklaştığında kurda rastlamış:

“Hey, insanoğlu, sağ salim döndün mü? Tanrı’ya gittin mi?”

“Evet, gittim.”

Kurt:

“Mal aldın mı? Nerede?”

Fakir:

“Aldım. Tanrı, evime götürdüğünü söyledi.”

Kurt:

“Benim hastalığımın ilacını sordun mu? Ne dedi?”

Fakir:

“Sordum. ‘Kötü bir insanı yerse iyileşir.’ dedi.”

Kurt:

“Yolda benden başka kimseyle karşılaştın mı?”

Fakir de ağaçla balıktan bahsettikten sonra olup biteni anlamış.

Ardından kurt:

“Tanrı’nın sana verdiği ağaçtaki altını, balıktaki cevheri, Tanrı’nın malını almayan senden daha kötü bir insanı ben nerde bulacağım?” demiş. Ve fakir adamı yemiş, masal da bitmiş.

Fatma Nine

Bir varmış, bir yokmuş... Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde bir Fatma Nine varmış.

Kimsezi, fakir bir kadın olan Fatma Nine, biricik ineğinden sağdığı sütleri satarak geçinir gidermiş...

Gel zaman, git zaman Fatma Nine’nin talihi ters dönmüş. İneği hastalanmış, bir zaman süt vermemiş. Sonra bir gün, olduğu yerde cansız kalıvermiş.

O gün, Fatma Nine gözyaşlarını sile sile kasabın yolunu tutmuş. Kasabaya varınca, doğruca inek pazarına gitmiş. orada bir sarı inek görmüş, beğenmiş. Hemen sahibiyile pazarlığa girmiş. Adam, önce ineğine üç altın istemiş. Fakat Fatma Nine’nin ölümlük dirimlik sadece bir tek altını varmış. Onu da yıllardan beri koynunda saklar dururmuş. Ver aşağı, ver yukarı, çekişe çekişe nihayet bir altına anlaşmışlar. Fatma Nine, koynundaki kesesini çıkarmış. Düğümlerini bir bir çözerek altını almış. Eli titreye titreye inekçiye uzatmış. Sonra ineğin ipini tutarak yola koyulmuş.

Gide gide önlerine bir hendek çıkmış. Ne kadar dehledi, muştaladı, sopaladı ise, ineğine hendeği bir türlü atlatamamış. Hayvan bu, sarı inadı tutmuş, hendeğin önünden karşıya bir adım bile kımlıdayamıyormuş. Zavallı Fatma Nine, uğraşa uğraşa, kan ter içinde kalmış. Pek fazla yorulmuş. Ama ne yaparsa sarı ineğin inadını kıramamış.

İneği orada bırakmış, dönmüş geriye... Yolda karşısına bir köpek çıkmış. Hemen bu köpeğe yaklaşmış:

_ Aman köpek, canım köpek, demiş, şu benim inatçı inek hendekten atlamıyor. Gel şunun bacağından iyice bir ısır da canının acısından karşıya atlasın! Çünkü başka çarem kalmadı...

Köpek, Fatma Nineye dudak bükmüş. Dile gelerek:

_ A kadın, demiş, benim neme lazım... İnek bana bir şey yapmadı ki...

Fatma Nine, köpektan bir yardım görmeyince yandaki ormana dalmış. Kendi kendine:

_ Şuradan bir dal koparayım da, diyormuş, köpeğe adam akıllı bir dayak atayım. O zaman ineği bak nasıl ısırır...

Önüne rastlayan büyükçe bir ağacın alçak dallarından birine yapışmış. Tam kıracağı sırada, öyle bir bağırma olmuş ki, öyle bir gürültü kopmuş ki, Fatma Nine, korkudan dalı bıraktığı için bir kenara sinmiş.

Nereden geldiği belli olmayan bir ses, şöyle kükremiş:

_ Heeeyyyy!... İhtiyar kadın! Benim... Yavrularımdan... ne istiyorsun?!...

Fatma Nine, sesi titreye titreye olduğu yerden karşılık vermiş:

_ Orman ana! Şuradaki köpek ineğimi ısırmadı... İneğim de hendeği atlamadı...

Bir dal koparayım da köpeğe vurayım diye düşünmüştüm... Ne olur, bir dal...

Orman ananın sesi gene duyulmuş:

_ Haydi oradan! Bana köpek bir şey yapmadı ki... Sana ne diye dal vereyim?..

Fatma Nine, ormandan da bir yardım göremeyeceğini anlayınca, çaresiz oradan uzaklaşmış. Doğruca şehre giderek bir dükkânına girmiş:

_ Bakkal başı, bakkal başı, demiş, bana bir kutu ile bir şişe gaz yağı verir misin?

Bakkal başı kibrit ile gaz yağını ne yapacağını sorunca:

_ Ormanı ateşleyeceğim, demiş. Bana bir dal vermedi. Köpeği dövemedim.

Köpek ineğimi ısırıldı. İneğim de hendeği atlamadı...

Bakkal, şöyle bir düşünmüş. Koca ormanda yazık değil mi? Hem şimdiye kadar ormandan bir zarar görmedim ki... Tersine olarak, odunu, kömürünü hem orman sayesinde bulabiliyor... Fatma Nine'ye:

_Olmaz, demiş, sana kibritte gaz yağı da vermem! Ben ormandan bir fenalık görmedim...

Fatma Nine, çaresiz dükkandan çıkmış. Yolda bir adama rastlamış. Sormuş:

_ Sen ne iş yaparsın?

Adam gülmüş:

_ Ben mi, demiş, ben evvelce hırsızlık yapardım. Onun fena bir şey olduğunu anlayınca, vazgeçtim. Şimdi iş bulup çalışıyorum...

O zaman Fatma Nine sevinmiş. Adamın elinden tutarak:

_ Gel, demiş, gel! Benim hatırım için bakkalın mallarını yağma et! O bana bir kutu kibritle bir şişe gaz yağı vermedi. Ormanı yakamadım. Orman bana bir dal vermedi. Köpeğe dayak atamadım. Köpek ineğini ısırmadı. İneğim de hendeği atlamadı.

Adam bunun üzerine:

_ Öyle şey yok, demiş, ben o bakkalın bir fenalığını görmedim ki... Sen başka kapıyı çal!

Fatma Nine, bu adamdan da bir yardım göremeyeceğini anlamış, yola koyulmuş. Biraz sonra bekçiye rastlamış:

_ Aman bekçi baba, demiş, şu hırsız yakala! Bakkalın dükkânını yağma etmedi. Ben kibrit ile gaz yağını alamadım. Ormanı ateşleyemedim. Orman bana bir dal vermedi. Köpeği dövemedim. Köpek ineğimi ısırmadı. İneğim de hendeği atlamadı.

Bekçi, ihtiyarın bu sözlerine gülmüş:

_ Kadın, demiş, sen şaşırдың mı kendini?.. O adam artık hırsızlık yapmıyor. Hırsızlığın fena bir şey olduğunu anladı. Şimdi çalışıp hayatını kazanıyor. Böyle adam hapse atılır mı?..

Yorgunluktan nerede ise olduğu yere çöküverecek hale gelen Fatma Nine, bu sefer doğruca Subaşı'nın karşısına çıkmış:

_ Aman Subaşı, canım Subaşı, demiş, şurada bir bekçi var. Hırsız yakalamadı. Onu cezalandır. Hırsız dükkânı yağma etti. Dükkâncı bana kibrit ve gaz yağı vermedi. Ormanı yakamadım. Orman bir dal vermedi. Köpeği dövemedim. Köpek ineğimi ısırmadı. İneğim de hendekten atlamadı.

Subaşı da Fatma Nine'ye gülmüş. Sırtını okşayarak:

_ Ben bekçinin bir kabahatini göremedim ki nineciğim, demiş; kabahatsiz kimseleri cezalandırmak haksızlık olmaz mı?

Fatma Nine, Subaşı'ya da fena halde kızmış. Doğruca o şehrin Kadı'sının karşısına çıkmış. Başlamış ağlamaya... Hem ağlıyor, hem de başından geçenleri anlatıyormuş:

_ Pazardan bir inek almıştım... Köye giderken önümüze bir hendek çıktı. İneğe hendeği bir türlü atlatamadım... Orada bir köpek gördüm. Gidip yanına ineğin bacağından ısırmasını söyledim, ısırmadı... Ormana koştum. Köpeği dövmek için bir dal istedim, olmaz dedi... şehre gelip bir bakkala girdik. Ormanı yakmak için gaz yağı ile kibrit istedim, vermedi... Yolda bir hırsıza rastladım. Bakkal dükkânını yağma etmesini söyledim. Hırsızlıktan vazgeçtiğini ileri sürerek, dediğimi yapmadı... koştum bekçiye, hırsız yakalamasını rica ettim, yakalamadı... Subaşı'nın yanına vardım,

bekçiyi cezalandırmasını söyledim, güldü... artık çaresiz kaldım, sana geldim... Şu Subaşı'nın cezasını ver!

Kadı, kara kaplı kitapları karıştırmış. Sonra, elini şakağına koyarak düşünmüş, düşünmüş, düşünmüş... İşin içinden çıkamayacağını anlayınca:

_ Sen deli misin kadın, demiş. Bu söylediklerinden hiçbir şey anlamadım. Hem bunların kitapta da yeri yok. Ben böyle şeyler için Subaşı'yı cezalandıramam... Kime istersen ona git!

Fatma Nine, Kadı'dan da bir yardım göremeyince o kadar kızmış ki, ellerini havaya kaldırarak bağırmaya başlamış:

_ Ey Azrail, neredesin! Çabuk gel! Şu Kadı'nın canını al!

Tesadüf bu ya... o sırada öyle bir şimşek çakmış, arkasından da öyle bir gök gürlemiş, öyle bir gök gürlemiş ki, kadı nerede ise küçük dilini yutacaktı. Hemen oturduğu sedirin altına saklanmış. Oradan bağırmaya başlamış:

_ Çabuk koşun, Söyleyin! Bekçiyi cezalandırmazsa, Subaşı'yı şimdi hapse atacağım! Çabuk söyleyin!

Kadı'nın adamları önde, Fatma Nine arkada, doğru Subaşı'ya koşmuşlar. Subaşı işi anlayınca, cezalandırmak için bekçiyi çağırmış. Bekçi ne olacağını anlamakta gecikmemiş. Hırsız yakalamak için koşmuş. Hırsız da yakalanmayayım diye bakkal dükkânına girmiş. Bakkal başı mallarının yağma edileceğini görünce, bir kutu kibritle gaz yağını Fatma Nine'ye vermiş. Fatma Nine başlamış ormana doğru alabildiğine koşmaya... Onun elinde kibrit ve gaz yağı ile gelmekte olduğunu gören orman ana, hemen bir al vermiş. Fatma Nine, dalı kapıldığı gibi köpeğin üzerine doğru koşmaya başlamış; köpek, korkudan gidip ineğin bacağını öyle bir ısırılmış ki, inatçı sarı inek, canının acısından neye uğradığını anlayamamış. Adeta havada uçar gibi hendeğin öte tarafına atlamış...

Zavallı Fatma Nine, kan ter içinde, ineğinin yanına gelmiş. Geniş bir nefes alıp biraz da dinlendikten sonra ineği önüne katmış, köyün yolunu tutmuş.

Gururlu Kız

Bir varmış, bir yokmuş... Sinekler berber, develer tellalken: Koca öküz kral, kargalar vezirken... Leylekler tüccar, kırlangıçlar terziyken... Köpekler kalaycı, fareler hamalken... Köstebek mimar, kaplumbağa yarışçıyken, çok güzel bir kızcağız varmış...

Annesiyle birlikte ufacık evlerinde fakir bir hayat süren bu kız o kadar güzelmiş ki, gittiği her yerde güneş doğmuş gibi olur, hiç kimse ondan gözlerini ayırmazmış. Eski de olsa üzerine giydiği her şey yakıştırr, hele uzun, sarı saçları başında bir taç gibi dururmuş.

Bu kadar güzel olmasına rağmen, bu kızın tek bir kusuru varmış. O da, güzelliğinden ötürü çok gururlu olmasımış. Sanki yer yüzünde kendisinden daha güzel bir kimse yokmuş gibi, başı hep yukarıda gezer, kimsecikleri beğenmezmiş

Fakir oldukları için her istediğini alamıyor, canı çektiği şeyleri yiyemiyor, üstelik de sık sık hamama gidip yıkanıyormuş.

Günlerden bir gün, sabahleyin erkenden, kırık tarağı ile yamalı peştamalını alarak mahallenin hamamına gitmiş. “Belki tanıdık birine rastlarım da paramı verir, yıkanırım.” diye düşünerek hamamın kapısından içeri bakıyormuş.

Hamamcı kadın, onun halinden fakir bir kızcağz olduğunu anlamış. Güzelliği de pek hoşuna gittiği için hemen çağırmış.

Sonra bir usta içeriye, bir kurna başına göndermiş. Usta bunun yanına bir kalıp da sabun bırakarak çekilmiş.

Güzel kız kendi kendine yıkanmaya başlamış. Başına birkaç sabun sürdükten sonra, biraz dinlenmeye koyulmuş.

Bu sırada, bir de bakmış ki, karşıki kurnada bir Arap kadın yıkanıyor... Üç dört usta kadın, Arap karısının etrafında adeta pervane gibi dönüyorlar, elini sıcak sudan soğuk suya sokmuyorlarmış.

Güzel kız, yanından geçen usta kadınlardan birine, bu Arap karısının kim olduğunu sormuş. Meğer Arap kadın vezirlerden birinin karısıymış. Fakat, Arap kadın, vezir karısı olduğu halde, hiç de gururlu değilmiş. Kendisini yıkayan, sabunlayan usta kadınlarla konuşuyor, şakalaşıyor, herkese iyilikle, güler yüzle muamele ediyormuş.

Bu arada, o da karşıki kurnada tek başına yıkanmakta olan güzel kızı görmüş, lakin fakir ve zavallı bir kız olduğunu anlamakta gecikmemiş. Usta kadınlarından birini göndererek, kızı yanına çağırmış. Biraz konuşmuşlar, sonra da yıkanmışlar.

Yıkanmaları bittikten sonra, dışarı çıkmışlar. Sedirden üzerinde dinlenerek limonata ve kahve içmişler. Usta kadınlar her ikisini de giydirmişler. Arap kadın hamam parasını vermiş, beraber sokağa çıkmışlar. Hamamın sokak kapısı önünde Arap kadının altın yaldızlı, dört at koşulu arabası bekliyormuş.

Kadın arabasına doğru ilerlerken, güzel kız, veda etmek üzere yanına yaklaşmış. O zaman, vezir karısı:

_ Yoooooo, katiyen olmaz, demiş. Sizi çok sevdim, bırakmam. Beraber bize gideceğiz. Birkaç gün misafirim olursunuz...

Güzel kız, gururla başını kaldırarak:

_ Teşekkür ederim, demiş. Fakat, annemin haberi yok... Sonra meraktan çatlar...

O zaman, Arap kadın:

_ Düşündüğün şeye bak kızım, diye cevap vermiş, konağa gidince bir uşak gönderir, annene haber veririz. Kadının bu sözleri üzerine, güzel kız, isteksiz, arabaya binmiş. Araba tıkr tıkr caddelerden geçerek konağa varmış. Uşaklar konak bahçesinin demir kapılarını ardına kadar açmışlar. Araba bahçeye girip mermer merdivenlerin önünde durmuş.

Güzel kız, içinden “Ben misafirim” diyerek, Arap kadından önce arabadan inmiş. Vezir karısı, bu işe hiç ses çıkarmadan, kızın arkasından arabadan inmiş, mermer merdivenlere doğru yürümüş.

Merdivenin iki tarafında saygı ile eğilen uşakların arasından çıkarlarken Arap kadın, bunlardan birini çağırmış. Güzel kıza evini tarif ettirerek annesine göndermiş, kızının birkaç gün konakta misafir kalacağını bildirmiş.

Sonra konaktan içeri girmişler.

Hizmetçiler, kâhya kadın, bunları karşılamışlar. Öne düşüp bir salonun kapısını açmışlar. Güzel kız etrafına hayran hayran seyrederek salona girmiş. Gördüğü şeylerin güzelliği karşısında hem hayranlık duyuyor, hem de Arap vezir karısını kıskanıyormuş.

Karşılıklı oturarak konuşmaya başlamışlar. Bir aralık salona kâhya kadın girerek yemeğin hazır olduğunu bildirmiş. Arap kadın, güzel misafirine “Buyurun,” demiş. Öne düşmüş, salondan çıkmışlar. Yandaki yemek odasına girmişler.

Güzel kız, gösterilen yere oturmuş. Kendisini adeta rüyada sanıyormuş. Bu odanın eşyaları, evvelki salonun eşyalarına hiç benzemiyormuş. Kalın ipek halıların içinde ayakları adeta kayboluyor, tavanda büyük avizeli camlarında bin bir renkli ışıklar oynaşuyormuş. Yemek masasının etrafındaki altın yaldızlı koltuklar, tavanlara kadar yükselen ipek perdeler, sırf altından yapılmış yemek kapları, kristal bardaklar, tabaklar, insanın gözlerini kamaştırıyormuş.

Güzel kız, bir taraftan şaşkın şaşkın etrafını seyrederken öte yandan da birer peri kızı gibi dolaşan hizmetçilerin koydukları yemekleri yiyormuş. Ömründe hiç yememiş olduğu yemeklerin her birinin tadı da damağında kalıyormuş.

Arada bir, Arap kadın, misafirine gülünç hikâyeler de anlatmış. Böylece, öğle yemeğini neşe içinde yemişler.

Yemekten kalktıktan sonra gene salona geçmişler. Biraz sonra altın zarflı fincanlarla kahve getirmişler.

Kahveler içildikten sonra, Arap kadın, misafirine:

_ Kızım, demiş, kusura bakmazsan ben biraz konağı dolaşacağım. Sabahtan beri ne olup ne bittiğini bir göreyim. Pek fazla gecikmeden gelirim. Canım sıkılırsa balkona çıkıp oturur, etrafını seyredersin.

Güzel kız, ev sahibinin kendisini yalnız bırakmasına memnun olmamış. Fakat, belli etmemeye de çalışarak:

_ Hay hay, diye cevap vermiş, siz işinize bakınız. Ben balkona çıkarım.

Arap kadın salona çıktıktan sonra, güzel, kız, yerinden kalkmış. Hizmetçilerin açtıkları kapıdan geçerek balkona girmiş.

Balkondan görülen manzara o kadar iç açıcıymış ki, güzel kız bir anda yalnızlığını unutmuş. Deniz uzaklarda kocaman bir ayna gibi pırıl pırıl yanıyor, konağın bahçesindeki korulukta ötüşen kuşlarla çeşitli çiçek kokuları insana tatlı bir baygınlık veriyormuş. Balkonun tam önündeki mermer havuzunda yüzen kuğu kuşları da, bir gelin gibi süzülüyorlarmış.

Güzel kız, kendinden geçmiş bir halde balkonda epey bir zaman kalmış. O böyle dalgın dalgın otururken, Arap kadın, yanına gelerek, güler yüzle:

_ Seni yalnız bıraktım kızım, demiş, kusura bakma. Haydi, kalk da biraz dolaşalım.

Oradan kalkıp konağın bahçesine çıkmışlar. Ağır ağır yürüyerek koruluğa dalmışlar. Yürüdükçe, koruluktaki ağaçlar sıklaşıp yükseliyor, konaktan uzaklaştıkça, etrafa kuş civıltılarından başka hiçbir ses duyulmuyormuş.

Korulukta epeyce bir zaman ilerledikten sonra, Arap kadın:

_ Bak kızım, demiş. Hoşuna gidecek bir şey yapacağım. Şimdi bu ormanda bahtımı çağıracağım. Sonra da senin bahtını çağıracağız. Bakalım ne çıkacak?

Güzel kız, arap kadının bu sözlerinden bir şey anlamamış ama, sesini de çıkarmamış. Bu sefer Arap kadın:

_ Bahtım, talihim! Neysen, Bana görün! diye bağırmış. Ormanda sesi geri gelmiş. Fakat o anda Arap kadının önünde genç, yakışıklı bir delikanlı peydah olmuş. Kadın kıza dönerek:

_ Güzel kızım, demiş, bak işte benim talihim... Nasıl?

Sonra, eliyle bir işaret yapmış, delikanlı kaybolmuş. Delikanlı gidince, bu sefer güzel kız:

_ Bahtım, talihim! Neysen, bana görün! diye bağırmış...

_ Onun da sesi, ormanda geri gelmiş; ama, o anda önünde iki büklüm sakallı bir ihtiyar belirivermiş: adeta inler gibi:

_ Hastayım... Ocak başında yatıyordum... Niçin beni kaldırdınız? diye söylemiş.

Ne ise, Arap kadın bir işaret yapınca, ihtiyar da ortadan kaybolmuş.o zaman kıza dönerek:

_ Gördün mü ya kızım, demiş, güzelim diye hiç gururlanma! Benim gibi alçak gönüllü, güler yüzlü olursan, her istediğine kavuşursun! Yoksa işte böyle, talihin, hastalıklı, ihtiyar bir adamdır.

Güzel kız, o günden sonra gururu bırakmış. Alçak gönüllü, güler yüzlü olmuş. Günün birinde de, zengin bir vezirin yakışıklı oğlu ile evlenmiş, muradına ermiş...

Onlara masal bizlere sağlık...

Han İle Yılan

Bir zamanlar Kırım'da çok büyük ve korkunç bir yılan varmış. İnsanlar ondan çok korkar ve adını duyduklarında titremeye başlamış. Yılan olunca ondan korkmak gerekmez mi? Sanki onun yüreğini görenler onun ne yapacağını bilirler!

Günlerden bir gün bu yılan felanca Han'ın bir kızı hakkında haber gelmiş. Han, "Kızımı kendimden de, padişahlığımdan da, beyliğimden de çok severim." diye methedermiş. Yılan bu haberi duyduktan sonra Han'ın yalancı yüreğini araştırıp görmek istemiş. Çünkü o,

Han'ın kendisinden başka kimseyi sevmeyeceğini çok iyi bilirmiş.

Yılan, gecenin birinde sarayda Han'ın odasına sürünerek girip, onun kulağından sızmaya başlamış. Han sıçrayarak uyanmış ve az daha korkudan aklını kaçıracaktı. Bellidir ya Han'lara dışarıdan bakıldığında büyük bir kahraman gibidirler ama aslında korkaklardır. Yılan, Han'a şöyle demiş:

- Han dedikleri sen misin?

- Evet benim.

- Söylenenlere göre sen kızını kendinden daha çok seviyormuşsun.

- Doğru!

- Ben senin kızını kendime eş olarak almak istiyorum. Kızını bana vermezsen bütün padişahlığı başına yıkar, sarayda taş üstünde taş bırakmam. Seni de dilenci yapar, köy köy dolaştırırım. Şunu aklından çıkarma ki sana bir lokma ekmek veren adam bulamazsın. Ekmeği çalışıp kazanman gerek ama sen bir şey yapmayı bilmezsin ki. Bu sözleri duyan Han, daha da korkmuş ancak ne yapacağını bilememiş. Han'ın yalancı yüreği doğruları söylemeye alışkın olmadığı için yeniden kızını kendisinden daha çok sevdiğini tekrar etmiş. Yılan buna karşılık,

- Peki, öyle olsun. Yarın sabah padişahlığını küller içinde göreceksin.

Bunu duyan Han, birden ağlamaya başlayıp şöyle karşılık vermiş:

- Kızımı al, canımı al ama beyliğimi, padişahlığı kül etme.

İğrenmenin ne olduğunu bilmeyen yılanın yüreğinde Han'ın söylediklerinden sonra iğrenme duygusu ortaya çıkmış. O, Han'ın yaşlı gözlerine bakıp şöyle demiş:

- Yüreğin yılan yüreğinden de betermiş Han! Benim kızım olsaydı ve sen onu benden almak isteseydin, beni demir gibi kızdırılan bir süngüyle cezalandırsan da, bütün tenimi delik deşik yapsan da, malımı, mülkümü alsan da ben kızımı sana vermezdim. Senin yüreğin yalancıymış Han! Bana göre insanlar artık yılan hakkında değil de Han hakkında konuşsunlar. Yılanın yüreğine değil de Han'ın yüreğine baksınlar ve ondan iğrensinler. Bu sözleri söyledikten sonra yılan, evine dönmek için orayı terk etmiş.

Hünerli Çocuk

Çok eskiden bir han varmış. Bu hanın tek bir kızı varmış. Kız, güzel dense güzel, akıllı dense akıllıymış. Günlerden bir gün, hanın dört tulparına bakan ihtiyarın biricik oğlu hanın kızına âşık olmuş ve babasına "Baba, bana hanın kızını al," demiş.

"İt eniği!" diyerek öfkelenmiş ihtiyar, oğluna. "Ben kimim. Benim durumum böyle, senin durumun da öyleyken, han, kızını bize ne diye verecek?" demiş. Fakat çocuk buna razı olmayıp babasına eziyet etmiş. Babası durumlarının han kızını almaya müsait olmadığını ne kadar anlattıysa da, çocuk bir türlü anlamamış.

Bir gün han, kapının önünde dolaşırken, ihtiyarın oğluna kızıp dolaştığını duymuş. İhtiyarı yanına çağırıp:

"Sen oğluna ne diye kızıp sövüp duruyorsun?" diye sormuş. İhtiyar ise korkusundan sebebini söylememiş. Han buna razı olur mu? İhtiyarı korkutarak sebebini anlattırılmış.

"Öyleyse" demiş han "Senin oğlun gece gündüz demeden sürekli yanan altın şamdanı bulup getirsin, ondan sonra ben kızımı senin oğluna vereceğim," demiş.

İhtiyar, evine gelip oğluna hanın koyduğu şartı söylemiş. Çocuk kabul edip altın şamdanı bulmak için yola çıkmış. Birkaç ay yol yürümüş. Bir gün öğleden sonra geniş bozkırda yorulup uyuyakalmış. Bir müddet sonra uyanıp aşağı doğru bakınca kumların arasından küçücük bir suyun aktığını görmüş. Çocuk, suyunu kalpağı ile başka tarafa dökerek pınarı soğultmuş. Sonra pınarın dibine baksa ki, orada altın şamdan durmaktaymış. Hemen aşağı inip altın şamdanı almış. Tekrar birkaç ay yol yürüyerek gelip altın şamdanı babasıyla hana göndermiş. Han, altın şamdanın gece gündüz sönmeden yandığına inanmış ve ihtiyara tekrar:

"Şimdi oğlun elimde, yurdunda bulunmayan bir hüner öğrenip gelsin!" demiş. İhtiyar, hanın verdiği yeni görevi gelip oğluna söyler söylemez oğlan hemen yola çıkmış. Nice şehirleri gezmiş, fakat kendi ülkelerinde olmayan bir hüner bulamamış. Böylece birkaç yıl geçirmiş. Yorulup bitap düşüp çok zayıflamış. Geri yurduna dönmesi de mümkün olmadığından fakir bir kocakarının yanında, onun odununa suyunu yardım ederek, yaşamaya başlamış.

Bir gün gece yarısı kapıya çıkınca kötü bir evin yanında parlayarak yanan bir ateş görmüş. Çocuk koşarak oraya varmış. Bu nedir, diyerek gözetlemeye başlamış. Bir kişinin bacağını yavaşça ateşe sokup yakarak kül ettiğini, sonra tekrar bacak yaptığını; elini ateşe sokup yakıp tekrar el yaptığını görmüş. Bunu nasıl yapıyor, diye öğrenmeye çalıştığı sırada birden kapı açılmış ve evden bir kız çıkarak çocuğu yakalayıp:

"Sen kimsin? Bu şehirde sana benzer kimse yok, doğru söyle!" diyerek kızmış. Çaresiz kalan çocuk başından geçenlerin hepsini kıza anlatmış.

"Öyleyse sen bizde kal, demiş kız. O adam benim babam, onun bunlardan başka hüneleri de var. Babam bazen at, bazen kanatlı kuş, bazen deve, bazen de yemek olur. Ben sana o hünelerin hepsini öğreteceğim. Öğrendikten sonra evine gidersin," demiş kız ve çocuğa babasının bütün hünelerini öğretmiş. Çocuk kıza teşekkür edip vedalaştıktan sonra kocakârının evine gelmiş.

"Anacığım, ben şimdi büyük bir kara at olacağım. Sen beni pazara götürüp sat, parayla kendine yiyecek al, fakat başımdaki yuları satma, Eğer onu satarsan benden ebediyen ayrılırsın, satmazsan ben tekrar gelirim," demiş kocakârıya. Kocakârı atı pazara götürüp çok iyi bir paraya satmış. Yularını da sıyırıp almış. Böylece kocakârı çok zengin olmuş.

"Ana" demiş bir gün çocuk kocakârıya. "Yarın şehirde büyük bir Pazar olacak. Ben yarın büyük bir deve olayım, sen beni pazara götürüp sat, fakat yularımı satma, eğer satarsan benden ayrılırsın," demiş.

Ertesi gün çocuk büyük bir deve olmuş. Kocakârı onu pazara götürmüş. Birkaç kişiyle pazarlık yaparken hünelerin asıl sahibi adam bunları görmüş, "Bu benim hünelerimi öğrenen kimmiş" diyerek bir baksa ki, o evinde kalan çocuk. İçinden, "hı, buna hüneleri benim kızım öğretmiş. Tamam, bunu satın alayım, eve götürüp çocuğu baltalayıp öldüreyim," diye düşünmüş ve:

"Ey kocakârı, bu deveyi bana sat, ben sana çok para vereceğim," demiş. Kocakârı deveyi ona satmaya razı olmuş.

"Deveni yuları ile birlikte sat! Sadece yuları için beş yüz tenge vereceğim!" demiş adam. Kocakârı paraya aldanıp deveyi yularıyla birlikte satıp evine gitmiş. Adam deveyi yedeğine alarak getirip evinin karşısındaki direğe bağlamış. O zaman hüneleri öğreten kız, çocuğun kara deve olup kapıda bağlanıp durduğunu görmüş ve:

"Bu zavallıyı çözüp bırakayım. Bu da birinin canı ciğeri değil mi, hayatını yaşasın," diyerek çocuğu çözüp bırakmış.

"Sen şimdi kuş ol, bir yolunu bulup uçarak kendi yurduna git," demiş. Yaşlı adam dışarı çıkmış, kartal olup çocuğu kovalamaya başlamış. Çocuk ile yaşlı adam, biri kartal, biri kuş olup, birbirini kovalayarak akşama doğru çocuğun yaşadığı şehre gelmişler. Çocuk hızla uçup tepede oturan hanın yanına varıp konmuş. İhtiyar da, çocuğun ardından gelerek biraz uzağa konmuş. Bir ara atmaca, bir ara kaz, bir ara ördek olarak sürekli şekil değiştirmiş. Çocuk, bir ara darı olmuş ve hanın dös cebine girmiş.

İhtiyar adam da büyük bir kızıl horoz olup, "Şimdi darıyı toplayayım," diyerek hanın yanına gelip yeri gagalamaya başlamış. Bu sırada çocuk tekrar kuş olmuş ve kızıl horozu basıp öldürmüştü. Ve asıl şekline dönüp evine gitmişti.

Han, akşama doğru gördüğü olağanüstü olaylara şaşırılmış. Ertesi gün halkını toplayıp:

"Bu işin sırrını kim biliyor? Ben bu yaşa gelene kadar bir kanatlının renkten renge girip başka bir kanatlı olduğunu görmüş değilim. Bu nasıl harikuladelik? Bu işi göreniniz, bileniniz varsa, bana söylesin?" demiş.

Halk dilini yutmuş gibi kalakalmış. Bir zaman sonra çocuk gelip:

"Hanım, izin veriniz, o işi ben biliyorum!" demiş.

Han, çocuğa izin vermiş. Çocuk hana bakarak:

"Siz bana benim elimde, benim yurdumda bulunmayan hüner öğrenip gel demiştiniz, o aklınızda olsa gerek? O, kuş olup horozu basıp yiyen ben idim! Benim öğrendiğim hünerleri, değişip horoz olan o adam da biliyordu. Fakat o bana düşmandı. Ondan dolayı beni kovalayıp geldi. Fakat o beni yiyemeden ben onu yedim. Düşmanımı öldürdüm, hanım!" demiş.

Çocuğun söylediklerine halkın tamamı hayran olmuş. "O kuş sen isen, o zaman halka bir hünerini göster," demiş han çocuğa inanmayarak. Çocuk derhal cins bir at olup halkın arasında dolaşmış. Han ve halk çocuğun hünerine memnun olmuş. Han vaadi gereği kızını verip büyük bir düğün yapmış.

İbiş ile Memiş

Evvvel zaman içinde, kalbur saman içinde, ben annemim beşiğini tıngır mıngır sallarken çat diye kapı çalındı. Kapıyı açtık. Sopalı bir nine bize sopa vurmaz mı? Kendimizi ta Bitpazarında bulduk. Elimize bir eski tüfek geçti. Orada bir aşçıya çırak olduk. Tüfekte bir adım attık, kendimizi Sarayburnu'nda bulduk. Orada bir ağaç üzerinde bir şahin vardı. Bir tüfek attık şahin paldır küldür yere yuvarlandı. Şahini aldık, bir adım ya attık ya atmadık, kendimizi Kasımpaşa'da bulduk. Oradan kayıkla geçenlere seslendik: "Tencereniz var mı?" Bize "Yok" diye karşılık verdiler. İçlerinden biri, "Bir dipsiz tencerem var!" demesin mi? "Ver" dedik, aldık tencereyi. Şahini attık içine... yedik, yedik... karnımız şişti, şişti... oradan geçen bir vapura atladık... masala da başladık.

Vakti zamanında İbiş ile Memiş adında iki kardeş varmış. Bu iki kardeşin babaları çok ihtiyarmış. Evin içinde bir köşecikte oturur, ekmeğini, suyunun bile kendisine karısı ile çocukları verirlermiş...

İhtiyarlık bu... Bir gün adamcağız güç nefes almaya başlamış, anlamış ki artık dünyadan lini eteğini çekmek zamanı geliyor. Hemen çocuklarını yanına çağırarak demiş ki:

_ Yavrularım... ben... artık...güç nefes alıyorum... birkaç daha yaşayacağım... şüpheli... ben öldükten sonra... anneniz size emanettir... o nasıl benim zamanımda... sıkıntı çekmedi ise... siz de onu rahat yaşatmalısınız...Sizin göreviniz, benim tarlalarımı... sürüp ekmek... hayvanlarıma bakmak... kardeş kadre geçinerek... baba ocağımızı... yaşatmaktır...Haydi tuttuğunuz kolay gelsin!..

Günler günleri kovalamış, sonbahar gelmiş. İki kardeş kollarını sıvayarak tarlaları güzelce sürmüşler. Ekin ekme zamanı gelince, küçük kardeş Memiş:

- Ağabey, demiş, sen tarlaları ek. Ben davar güdeceğim...Ağabeyisi İbiş, bu teklife razı olmuş.

- Memiş koyunları alarak dağlara çıkmış... Hayvanları otlatmaya başlamış. Bu sırada civar köylerden bir çobanla arkadaş olmuşlar.bir aralık çoban, Memiş'e demiş ki:

- Ne akılsız insanlarız biz... Niye hep böyle dağlarda dolaşığ duruyoruz? Gel şu hayvanları başka bir köye satıp buralardan gidelim...

Memiş, düşünmüş, kendi kendine şöyle demiş "Köyde kalıpta ne yapacağım? Koyunları satar paraları yerim. Annemden bana ne, ağabeyim düşünsün! Sonra da bir iş bulur, çalışırım..."

Birkaç gün sonra çoban ile Memiş ortadan kaybolmuşlar.

İbiş ağabey, civardaki bütün köylere haber yollamış ise de hiçbir yerde kardeşi Memiş'in izini bulamamış.

İbiş ile annesi, ellerinden davarları gittiği için geçim hususunda büyük bir zorluk çekmeye başlamışlar. Ekinleri kaldırdıktan sonra parasını ödemek suretiyle komşulardan birkaç koyun almışlar. Böylece yarı aç, yarı tok, kışın da soğuktan titereyerek ömür geçirmeye başlamışlar...

Biz gelelim Memiş ile çobana:

Bu akılsız iki arkadaşı, koca iki sürü koyunu bir şehirde sattıktan sonra, paralarıyla beraber başka bir şehre gitmişler. Orada günlerce gezmişler, eğlenmişler. Derken içkiye, kumara alışmışlar... Nihayet bir gün on parasız kalmışlar.

Köylere dönmeyi düşünmüşler; ama ne yüzle?

İş aramaya başlamışlar... Fakat yapabilecekleri hiçbir iş bulamamışlar. Aç kalmak tehlikesi baş gösterince, yol ameliğine girmekten başka çareleri kalmadığını anlayarak gidip bir yolda amelelik yapmaya koyulmuşlar.

Köyde annesiyle beraber kalan İbiş, durmadan dinlenmeden hep çalışmış.

Nihayet bahar gelmiş, havalar ısınmış. Ekinleri biçme zamanına kadar boş oturmak istemeyen İbiş, yiyecek parası kazanmak için hemen şehre inerek bir bakkal dükkânına çırak olmuş.

İbiş her zaman babasının son sözlerini hatırlıyor daha çok çalışıyormuş.

Bir gün dükkânda yalnızken yerde bir para kesesi bulmuş. Açıp bakmış ki, içinde seksen altın var. Şeytan ona: “Ne duruyorsun, kimse yokken cebine at, buradan kaçıp git.” diyormuş.

Fakat İbiş, bu paraları cebine atmamış. Ustasına göstermiş, Onun sözü üzerine de götürüp karakola vermiş.

Çok geçmeden bahar bitmiş, yaz gelmiş, sonbahar yaklaşmış. Herkes orağını tırpanını alarak iyice sararmış olan ekinleri biçmek için tarlalara koşmaya başlamış.

İbiş de herkes gibi yaparak tarlasında çalışmaya koyulmuş. Güneş altında çalışırken alnındaki terleri kocaman çevresiyle siliyor, yerlerde sürü sürü yatan altın renkli başaklara bakarak ferahlık duyuyormuş. Annesi de durmadan oğluna dua ediyor, ona öğle vakitleri koşa koşa yemek getiriyormuş.

Gine bir akşamüzeri tarlada biçtiği buğdayları, arabaya yükleyen İbiş, köyün olunu tutmuş. Biraz gittikten sonra yokuşa gelmişler. Her zaman bu yokuşu kolaylıkla çıkan havayalar durmuşlar, çıkmamışlar. İbiş ne kadar uğraşmışsa da, hayvanlara bir adım bile attıramamış. Çaresiz oracıkta geceleme kararı vermiş.

Sabahleyin kalktığı zaman bir de ne görsün? Arabadaki buğdayların hepsi altın olmamış mı?

Bir araba dolusu altın karşısında gözlerine inanmayan İbiş, altınları elerli ile karıştırmış. Karıştırmayı ile beraber altınların arasında parmak kadar küçük bir adam çıkmış. İbiş şşkın şşkın ona bakarken, parmak adam demiş ki:

- Şaşırıp durma, sen babanın sözlerini tuttu. Söz dinleyen dürüst insanlar her zaman her işi başarırlar. Bakkal dükkânında bulduğun paraları yemedin. Teslim ettin. Ama kardeşin Memiş babanızdan kalan koyunları götürüp sattı. Sizleri düşünmedi, paraları yedi, sonra da cezasını buldu. Şimdi düşünüyor... işte bu altınlar senin alın terinin, doğruluğunun armağanı...

İbiş bu küçük adama teşekkür etmek isterken, parmak adam birdenbire ortadan kaybolmuş.

Sevincinden uçacak gibi olan İbiş, arabasını yürüterek köyün yolunu tutmuş... pek az sonra yol kenarında, bir adamın dinlene dinlene, düşe kalka yürümeye çalıştığını fark etmiş... Yanına yaklaşınca, kardeşi Memiş ile karşılaşmaz mı? Parasızlıktan iyice zayıflayan, köye kadar günlerce yürüyerek gelen Memiş, perişan bir halde imiş...

İbiş zaten yaptıklarının cezasını fazlasıyla çekmiş olan kardeşine bir şey söylememiş. Hatta ona güler yüz göstermiş. Beraberce eve gitmişler. Memiş annesinin ellerine sarılarak ondan af dilemiş. İyi kalpli kadın oğlunu affetmiş. Sonra araba dolusu altının bir kısmını fakirlere dağıtmışlar. Geri kalanı ile de güzel bir ev yaptırıp koyun, sığır, araba, tarla alarak çalışmaya koyulmuşlar.

Onlar ermiş muradına...

Kırk Arap

Vakti zamanında bir padişahım üç kızı varmış. Padişah bir gün vezirini yanına alarak geziye çıkmış.

Az gitmişler, uz gitmişler, dere tepe düz gitmişler. Yürümekten yoruldukları bir sırada gözlerine bir kale ilişmiş. Biraz daha gayret ederek kalenin yanına varmışlar. Bakmışlar ki görünürde kimsecikler yok. Kalenin nasıl bir şey olduğunu merak etmişler. Açık buldukları kapıdan içeriye girerek kaleyi gezmeye başlamışlar. Güzel bahçelerden, halılarla süslenmiş sofalardan geçip dayalı döşeli odalar gördükleri halde kimseye rastlamamışlar. Padişahla vezir, burası neresi gibi birbirlerinin yüzüne bakmışlar. İkisi de bir şey anlamamış. Tam aklenin balkonundan geçerlerken orada duran bir altın sandalye gözlerine ilişmiş, şaşırıp kalmışlar.

Padişah:

_ Allah allah, demiş, bu nasıl yer böyle? Burası mükemmel bir köşk, bir saray olduğu halde ortalıkta kimseler yok...

Vezir, padişaha demiş ki:

_ Doğru söylediniz padişahım. Hele bu altın sandalyenin burada duruşunu bir türlü anlayamadım...

Padişahla vezir böyle konuşarak kaleden çıkıp geriye dönmüşler. Yolda padişah vezirine demiş ki:

_ Bizim kızlar gezmeyi, görmeyi çok severler. Onları birer birer buraya gönderelim. Hepsi birer gece kalsınlar. Bakalım burasının kimin sarayı olduğunu anlayabilecekler mi?

Vezir:

_ olur padişahım, demiş, saraya varır varmaz büyük kızınızı buraya getirip bırakayım. Sonra ortanca kızınızı, onun arkasından da en küçük kızınızı getiririm.

Akşama doğru padişahla veziri saraya dönmüşler. Padişah yemekten sonra gördüklerini karısı ile kızlarına anlatmış. Üç kızı da kaleyi görmek istediklerini söylemişler.

Ertesi sabah padişah, büyük kızını veziri ile beraber kaleye göndermiş. Kalenin içine girdikleri zaman, vezir, padişahın büyük kızına her tarafı gezdirmiş, ondan sonra kızı balkona çıkarıp altın sandalyeye oturtarak:

_ İşte kızım, demiş, sen bu sandalyede oturup bekleyeceksin. Bakalım bu kalede kimler var? Yarın sabah gelip seni alarak saraya götüreceğim. Gördüklerini babana anlatacağın.

Vezir çıkıp gitmiş. kız beklemeye başlamış. Hem bekliyor, hem de çok korkuyormuş. Tam o sırada bir gürültü olmuş. Korkudan az daha bayılacakmış. Karşısında çok uzun boylu, iri yarı, insandan ziyade deve benzeyen birini görmüş. Devın elinde kesilmiş bir kuzu varmış. Yavaş yavaş kızın yanından geçerek bir yere girip kaybolmuş. Kız korkusundan sandalyede büzülüp kalmış. Sabahı dar etmiş.

Sabah olunca, vezir gelmiş. Kıza:

_ Söyle bakalım, demiş, ne gördün?

Kız demiş ki:

_ Gördüklerimi söyleyemem. Korkudan az daha ölecektim. Aman beni çabuk sarayımıza götür!..

Vezir, kızı oradan çıkarıp saraya götürmüş.

Ertesi sabah vezir, padişahın ortanca kızını alıp kaleye getirmiş, bırakmış. Ona da:

_ Dikkat et, demiş, ne görürsen yarın anlatacaksın! Ben sabahleyin gelirim.

Vezir çıkıp gittikten sonra padişahın ortanca kızı kalenin balkonundaki altın sandalyede beklemeye başlamış. Kendi kendine, ben ablamdan cesurum, hiçbir şeyden korkmam, beklerim, diyormuş.

O böyle düşünürken, büyük bir gürültü ile balkonun kapısı açılmış. Elinde kesilmiş bir kuzu ile dev balkona çıkmış. Kız, korkudan ne yapacağını şaşırılmış. Dev koca gözlerini buna çevirince, zavallının dili tutulmuş, sandalyede iki büklüm olup kalmış, kafasını bir daha kaldıramamış.

_ Ah bir sabah olsa... Ah bir sabah olsa... diyerek sabahı etmiş.

Sabahleyin vezir gelince, bu kıza da ne gördüğünü sormuş. O da ablası gibi:

_ Gördüklerimi söyleyemem, demiş, aman beni çabuk sarayımıza götür!

Vezir, bu kıızı da alıp doğru saraya götürmüştü. Babasına onun da bir şey görmediğini söylemiş. Onun üzerine padişah, en küçük kızını vezirle beraber kaleye göndermiş. Kız, kalenin balkonundaki altın sandalyede oturduktan sonra, vezir geriye dönmüştü.

Biraz sonra dev, elinde kesilmiş bir kuzu ile balkona girmiş. Fakat küçük kız ondan hiç korkmamış. Nereye gidecek acaba diye gözleriyle onu takip etmiş. Dev, elindeki kesilmiş kuzu ile her zaman girdiği kapıdan içeriye girmiş. Kuzuyu orda bıraktıktan sonra çıkıp gitmiş. Dev gidince, kız sandalyeden kalkıp devin çıktığı yerden içeriye girmiş. Bakmış orası mutfak. Hemen kollarını sıvayıp kuzuyu asılı olduğu yerden indirmiş. Ocağı tutuşturmuş. Birkaç saat içinde pek güzel yemekler yapmış. Yaptığı yemeklerden biraz yiyip karnını doyurduktan sonra, çekilip bir kenarda uyumuştü.

Ertesi sabah vezir gelince, kız ona demiş ki:

_ Çok şeyler gördüm ama, şimdi hiçbirini söylemem. Ben iyiyim. Babamın, annemin ve ablalarımın ellerinden öperim.

Kız böyle söyleyince, vezir şaşırıp kalmış. Dönmüş, saraya gitmiş. Kızın söylediklerini anlatınca, padişah da, kızların annesi de, kızlar da bu işten bir şey anlamamışlar. Küçük kızın devden korkmadan orada kalışına hayret etmişler.

Biz gelelim kaleye: Meğer elinde kesilmiş bir kuzu ile balkona giren adam, dev kıyafetine girmiş bir padişahmış. Kaleye giren insanları deniyormuş.

Kızın pişirdiği yemekleri bu padişah güzelce yemiş. Kendi kendine:

_ Bu kız galiba hem cesur, hem de sabırlı, demiş. Ama daha denemem bitmedi... O akşam dev kıyafetindeki padişah gene elinde kesilmiş bir kuzu ile balkona girmiş. Altın sandalyede oturan kıza şöyle bir baktıktan, sonra homurdanır gibi:

_ Sabreden sonunda kazanır! diyerek mutfaktan içeriye girmiş. Kuzuyu bırakıp gitmiş. Kız gene mutfağa girmiş. Kuzudan güzel yemekler yapıp karnını doyurmuş. Sonra yatmış.

Ertesi sabah vezir tekrar gelmiş. Bakmış ki, kızda hem korku yok, hem de gitmeye niyetli değil. Üstelik kız ondan giymek için takunya istemiş. Vezir kalkıp gitmiş.

Bir gün sonra tekrar gelen vezir, kıza bir altın takunya getirmiş. Demiş ki:

_ Bu takunyayı büyük ablan gönderdi. Çok kıymetli imiş. Yüz altına satın almış. Parasını istiyor.

Kız takunyayı almış, ama parasını nasıl vereceğim diye düşünmeye başlamış. Vezir gittikten sonra altın sandalyesine oturmuş. Düşüne düşüne bir çare bulamayınca ağlamaya koyulmuş. O sırada içeriye giren dev, gene “Sabreden sonunda kazanır”, diyerek mutfağa girmiş, kuzuyu orada bırakıp çıkıp gitmiş. O gidince kız gene kolları sıvayıp mutfağa girmiş, yemekler yapmış. Karnını da doyurmuş. Gidip yatmış.

Sabahleyin kalktığı zaman, takunyaların yanında bir torba bulmuş. Açıp bakmış ki, içinde sarı sarı tam yüz altın var. Sevinerek almış. Biraz sonra gelen vezire vermiş. Çoktan beri saçlarını tarayamadığı için bu sefer vezirden bir tarak istemiş.

Vezir bir gün sonra kıza tarak getirmiş. Demiş ki,

_ Bu tarağı küçük ablan gönderdi. Fil dışındendir. İki yüz altına almış. Parasını istiyor...

Vezir gidince kız yine düşünmeye başlamış. Sandalyesine oturup saçlarını taramaya koyulmuş. Hem tarıyor, hem de ağlıyormuş. O böyle ağlayıp dururken, dev, elinde kesilmiş bir kuzu ile gelmiş, “Sabreden sonunda kazanır!” diyerek mutfağa girmiş. Kuzuyu bırakıp çıkmış, gitmiş.

Dev gittikten sonra kız gene kalkıp yemekleri pişirmiş. Karnını doyurmuş, yatmış.

Sabahleyin kalktığı vakit saçlarını taramaya başlamış. Tarağı başında her gezdirişinde kucağına bir altı düşmez mi? Kız başını taradıkça kucağına altın düşüyormuş. Taradıkça düşmüş, taradıkça düşmüş. İki yüz altın tamam olunca bir daha düşmemiş. Kız bunları entarisinin eteğine doldurarak biraz sonra gelen vezire vermiş.

Vezir bakmış ki, kızın saraya dönmeye hiç niyeti yok. O zaman:

_Üç gün sonra bütün saray halkı sana misafir gelecek, demiş, babanı mahçup etme!

Kız bu haberi duyunca, aklı başından gitmiş. Eyvahlar olsun, o kadar insanı nerede oturttacak, nerede yatıracak? Onların karnını hangi yemeklerle doyuracak, o yemekleri kim pişirecek? Kızcağızı gene bir düşüncedir almış. Böylece akşamı etmiş.

Akşam üzeri dev her zamanki gibi gelip aynı sözleri söyleyerek çıkıp gitmiş. Kız gene mutfağa girip işlerini görmüş. Tam yatacağı sırada yastığının üzerinde bir kâğıt bulmuş. Kâğıtta, “Ocağın yanındaki sopayı üç defa yere vur!” diye yazılı imiş. Hemen ocağın yanına giderek oradaki sopayı almış, yere üç defa vurmuş.

Vurmasıyla beraber karşısında kır tane arap görünce, korkudan az kalsın küçük dilini yutacaktı. Bereket versin bu kırk arabın da yüzü gülüyormuş. Hepsi birden, kıza:

_ Emret! demişler. Kız o vakit kendini biraz toplamış. Onlara:

_ Ne istersen yapabilir misiniz? Diye sorunca araplar:

_ Evet, diye cevap vermişler, ne istersen hemen yaparız...

Kız o zaman:

_ O halde, demiş, size dileğimi söyleyim: Üç gün sonra bizim bütün saray halkı babamla beraber bana misafir gelecekler. Bu kalede yatıracak yer de yok, yemek yapacak adam da... Kalenin yanında hemen büyük bir köşk yaptırınız. İçinde adamlarıyla beraber her şey tamam olsun!

Kırk arap:

_ Başüstüne! diyerek gözden kaybolmuşlar. Kız da gidip yerine yatmış. Üç gün içinde kalenin yanında büyük bir köşk kurulmuş. Köşkte herkes için ayrı yatak odaları hazırlanmış. Birçok yemekler yapılmış. Kızın babasıyla beraber bütün saray halkı gelip buraya yerleşmişler. Küçük kızın böyle bir köşk sahibi olduğunu, emrinde birçok adamlar bulunduğunu görünce, hepsi de hayretler içinde kalmışlar. O akşam herkes yatmak için odasına çekildiği zaman kız da kaleye dönmüş. Merdivenlerden yukarıya

çıkarken ayağı bir şeye takılmış. Eğilip bakmış, bir demir halka... Halkayı tutar tutmaz merdivenin olduğu yerde kocaman bir kapı açılmaz mı?

Kendisini o anda göz kamaştırarak kadar aydınlık, halılarla, ipekli kumaşlarla süslü bir odada bulmuş. Genç bir adam da ayakta gülererek kendisine bakıyormuş. Kızın şaşkın şaşkın baktığını görünce:

_ Korkma, demiş, yabancı yerde değil, kendi evindesin! Ben buraların padişahıyım. Denediğim genç kızlar içinde yalnız seni beğendim. Sen hem cesur, hem de sabırlı çıktın. Her akşam dev kıyafetine girerek getirdiğim kuzulardan güzel yemekler yaptın. Anladım ki aynı zamanda tam bir ev kadınısın. Artık benim eşim, buraların da sultanı olacaksın. Hazır babanla annen, kardeşlerin, bütün saray halkı burada iken yarın düğüne başlarız.

Kız evvelâ bunları bir rüyâ sanmış. Hakikat olduğunu görünce sevincinden uçacak gibi olmuş.

Ertesi gün düğüne başlanmış. Kırk gün, kırk gece süren bir düğünden sonra, padişahın küçük kızı bir padişah karısı olmuş. Cesaretinin, sabrının mükâfatını görmüş.

Onlar ermiş muradına, darısı sizin başınıza...

Kırk Kardeş

Var varanın, sür sürenin... Baykuşu çoktur viranenin... Destursuz bağa girenin, geçmez para ile dükkâna gireni, hokka çömleğini başında patlatır Bekri Mustafa...

Hak dost, veli dost... Babamdan kaldı bir eski post... Ben dikerim, o sökülür... Arasına bit, pire sökülür... Ufacığı bakla gibi, büyüceği toklu gibi... Tuttum pireyi, İstanbul'a yolladım. Bekledim, bekledim gelmedi. Ardından uşak yolladım.

Bir kaz aldım pazardan akça pakça, eti kemiceğinden pekçe...

Kırk kişiyiz... Onumuz odun yarar, onumuz kav çakar, onumuz su taşır, onumuz ateş yakar... Bir de baktık kaz kafasını kaldırmış, kazandan bize bakar...

Fare takla tukla... Ne nohut bıraktı bu yıl, ne de bakla... Kahveci kutuyu sakla, tiryaki olmuş o güldük fare...

Fare ovada yedi başağı, sıyrıldı çıktı direkten... Somunu kaptı kürekten... Gözleri büyük çörekten... Dişleri iri oraktan...

Tavanda teker meker... Gözlerime toz döker... İhtiyara bakmaz geçer.

Bir oh çekmez mi bizim güdük fare? Tavanda koptu patırtı... Çömlek başına atıldı... Çektim tüfeği avludan... Yah ettim dokuz kilo soğan...

Derken efendim, baldıranlığa daldı kurudur diye... Doz eşek attı çiftmeyi geri dur diye. Ben tuttum kuyruğundan ileriye diye...

Kalktı sıçradı kürek sapına... Gözünü dikmiş çocuk hakkına... Seksen kiloluk pekmez küpüne...

Reçel olup gitti bizim güdük fare... Efendimin ağası... Sivridir külahisi... Uzatmayalım biz bu sözü, başımıza gelir sonra daha belalı...

Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, bir memleket padişahının kırk oğlu varmış...

Saatler günlerle, günler haftalarla koşmuş, haftalar aylarla, aylar yıllarla yarışmış, oğlanlar büyümüşler. Birer kocaman delikanlı olmuşlar. Eh!... Bunlar padişah çocukları... İş güç tutacak değiller ya... Padişahla sultan anne, çocuklarını evlendirmeye karar vermişler...

Kendi kendilerine demişler ki:

_ Çocuklara ayrı ayrı evlerden, ayrı ayrı yerlerden birer kız alsak, birbirleriyle geçinemeyecekler. İyisi mi, aynı evden, aynı babanın kırk kızını almalı... Ama, kırk kızlı ana, babayı nereden bulacağız? Araya araya buluruz elbet...

Bunun üzerine, padişah, diyar diyar dolaşıp, ne yapıp ederek kırk kız kardeş bulmayı aklına koymuş. Biri demirden, öteki çelikten iki kat elbise yaptırmış. Ayağına demir pabucunu çekmiş. Eline demir bastonunu, yanına da iki akıllı vezirini alarak yola çıkmış...

Az gitmişler, uz gitmişler.. Dere tepe düz gitmişler.. Nihayet bir köye varmışlar. Köyün misafir odasına girip oturmuşlar. Odada bulunan köy muhtarı ile köylüler, akşam vakti gelen bu yabancı misafirlere, "Hoş geldiniz" demişler.

Başta muhtar olmak üzere, bütün köylüler, bunlara ellerinden geldiği kadar misafirsevenlik göstermişler.

Yatma zamanı gelince, muhtar, bu temiz kıyafetli misafirlere en iyi yataklarını getirtmiş. Öteki köylülerin hepsi çekilip gitmişler.

Padişah:

_ Haydi muhtar, demiş, sen de git yat! Biz yataklarımızı kendimiz sereriz...

O zaman muhtar:

_ O bizim görevimizdir, diye karşılık vermiş, hiç misafir yatağını kendi yapar mı?

Padişaha vezirleri, pek çok ısrar etmişlerse de, muhtar gitmemiş, yatakları sermiş. Onların yatmalarını beklemeye başlamış.

Çaresiz kalınca, padişah, üzerindeki demir elbiseyi çıkarmış, demir elbisenin altından padişah elbisesi görününce, muhtar, bu misafirin padişah olduğunu anlamakta gecikmemiş. Heyecana kapılarak:

_ Aman padişahım, demiş, bağışlayın, biz senin padişah olduğunu bilemedik. Bir kusurda bulduksa affedin!

Padişah, o zaman:

_ Hayır, muhtar, demiş, hiçbir kusurda bulunmadınız. Biz kendimizi tanıtmak istememiştik...

Hem şaşırın, hem de sevinen muhtar:

_ Padişahım, demiş sen bizim memleketin padişahı değilsin! O halde neden buralara kadar yorulup geldin?

Vakit gece yarısına yaklaştığı halde, konuşmaya yeniden kızışmış. Padişah demiş ki:

_ Benim kırk tane oğlum var. Hepsi de yetişmiş birer delikanlı. Onları evlendireceğim... Fakat, bir anadan, bir babadan olma kırk kız kardeş arıyorum. İşte bunun için yollara düştüm.

Muhtar, gülerek:

_Padişahım, demiş, büyüklerimizin bir sözü vardır: iyi olacak hastanın hekim ayağına gelir, derler... Galiba seninle akraba olacağız... Benim, dediğin gibi, hepsi de bir anadan ve bir babadan olan tam kırk tane kızım var..

Hiç beklemediği bu cevap karşısında sevinen padişah:

_ O halde, demiş, mesele yok... Kısmet böyle imiş. Hemen nişan yapalım.. Nişan şerbetleri hazırlansın!..

Padişahla akraba olacağına pek sevinen muhtar, yerinden fırlamış, doğruca eve koşmuş. Karısına, çocuklarına müjde vermiş. Sonra:

_ Siz hemen şerbetleri hazırlayın, demiş. Ben köyün büyüklerine haber vereyim. Nişanı saklı yapmak olmaz!

Muhtar, köye çıkmış. Büyükleri birer birer haberdar etmiş, misafir odasına çağırılmış.

Odaya tekrar gelen köylüler, padişaha:

_ Bizi affedin, demişler, senin padişah olduğunu bilemedik. İleri, geri konuşmuştuk. Bir kusurda bulduksa, cahilliğimize bağışlayın!

Köylülerin saygılı sözlerinden hoşlanan padişah!

_ Hiçbir kusur yapmadınız, demiş. Ben zaten özü sözü bir kimseleri pek severim. Sizi de bunun için çok sevdim. Hem artık akrabada oluyoruz. Muhtarımızın kırk kızını kırk oğluma alıyorum. Nişanı burada, hep beraber yapalım.

Eskiden adet böyle imiş. Kızla oğlan birbirini görmeden, konuşmadan, hatta bir arada bulunmadan, büyükler kendi kendilerine nişan yaparlarmış.

Ne ise... Çok geçmeden testilerle şerbetler gelmiş. Hep beraber içmişler. Daha sonra, padişah, yola çıkarken yanına aldığı kırk yüzüğü çıkarmış, muhtara uzatarak:

_ Götür bunları, demiş, kızlarının parmaklarına tak! Sonra onların parmaklarındaki yüzükleri de, yaş sırasıyla al, bana getir!..

Muhtar, yüzükleri alıp doğruca eve gitmiş. Evin içi adeta bir bayram yerine benziyormuş. Kızların hepsi de elbiselerini giymişler, sevinç içinde babalarını bekliyormuş. Muhtar eve gelince, hepsi koşup onun etrafını sarmışlar.

Babaları, annelerinin yanında, en büyüğünden başlayarak, padişahın verdiği yüzükleri bir bir kızlarının parmaklarına takmış. Sonra, kızlar, babalarıyla annelerinin ellerine öpmüşler. Onlar da kızlarının alınlarından öperek her birine dirlik, düzenlik dilemişler.

Bu iş bittikten sonra, muhtar, kızlarının kendi yüzüklerini istemiş. Yaş sırasına göre bir ipe dizerek alıp misafir odasına dönmüş, padişaha vermiş.

Padişah, yüzükleri alıp kesesine yerleştirdikten sonra:

_ Artık ben ihtiyarım, demiş, bir kere daha gelemem. Çocuklarımı buraya göndereceğim. Her birinin kısmetini verir, arabalarına bindirerek yollarsınız! Ben düğünlerini sarayımda yapacağım. Sizleri de beklerim.

Ertesi sabah, padişahla vezirleri yola çıkmışlar. Bütün köy halkı, onları uzaklara kadar uğurlamış.

Bizim yolcular, gene az gitmişler, uz gitmişler.. Dere tepe düz gitmişler.. Konarak, göçerek; lale sümbül biçerek tam bir güz gitmişler.. Çok geçmeden memleketlerine varmışlar.

Padişah, yol yorgunluğunu giderdikten sonra, kırk oğlunu da yanına çağırılmış, onlara, annelerinin yanında:

_ Size iyi haberlerle geldim çocuklarım, demiş. Çok gezip dolaştık, çok yorulduk ama emeğimiz boşa gitmedi. İstedğim gibi, hepsi de bir anadan, bir babadan olma kırk kız kardeş buldum. Sizleri onlarla nişanladım.

Padişah sözlerini bitirdikten sonra, cebinden yüzükleri çıkarmış. Sıra ile çocuklarının parmaklarına takmış. Demiş ki:

_ Yuvalarımızın uğurlu, hayırlı, uzun ömürlü olmasını dilerim, çocuklarım!

Şehzadeler hemen yerlerinden kalkıp önce babalarının, sonra da annelerinin ellerini öperek odadan çıkmışlar.

Bir zaman sonra, padişah, birbirinden güzel kırk araba yaptırmış. Bu arabaların her birini parlak renklerle boyatmış. Üzerlerine ipekli kumaşlardan tenteler çektirmiş. İçerlerini Hint kumaşlarından yapılmış yastıklarla, ipekli halılarla süsletmiş. Şehzadelerin her birini bir arabaya bindirip, yanlarına da iki alay asker katarak, kızları alıp getirmeleri için yola çıkarmış.

En kuvvetli atların çektiği kırk araba ile, iki alay atlı asker, yolda o kadar hızlı, o kadar hızlı gidiyorlarmış ki, bunlara uçan kuşlar bile yetişemiyormuş. Yollarda, tozlar duman olup göklere uçmuş, göklerde toz olup gene yere inmiş de, göz gözü görmez, insan önünü seçemez olmuş..

Bizim şehzadeler alayı, böylece, dere tepe düz, dağ tepe yüksek dememişler, gitmişler, gitmişler...

Bir yol dönemecinde, bunların önüne, ak sakallı, temiz yüzlü bir ihtiyar çıkmış. Elini kaldırıp arabaları, atlıları durdurduktan sonra:

_ Evlatlar, demiş, yolunuz aydın, tuttuğunuz iş hayırlı olsun! Sizden bir dileğim var: Sakın önünüze çıkacak olan çayırılıkta gece yatmayın!

Şehzadeler, “neden” diye soracak olmuşlarsa da, ihtiyar, arkasını dönüverdiği gibi ortadan yok olmuş. sağa bakmışlar, sola bakmışlar, yok.. Yok..

Çaresiz tekrar yola koyulmuşlar. İhtiyarın söylediği çayırılığa vardıkları zaman hava iyice kararmış. Alay orada kalıp gecelemeğe karar vermiş.

Fakat, en küçük şehzade atılarak:

_ İhtiyarın sözlerini unuttunuz mu, demiş, elbet burada kötü bir şey var ki, ihtiyar, gece kalmamızı istemedi..

Büyük şehzadeler, en küçük kardeşlerinin sözleriyle alay ederek:

_ Bırak şu aptallığı, demişler. Bize kim ne yapabilir? Hele iki alay askerimiz de varken...

Gece olmuş. herkes çadırlarına girip yatmış. Ama en küçük şehzade bir türlü uyuyamamış. Hep ihtiyarın sözlerini düşünüyor, korku içinde bekliyormuş.

Böylece sabah olmuş. O zaman bütün öteki şehzadeler, en küçük kardeşlerine:

_ Gördün mü, demişler, bak hiçbirimize bir şey olmadı. Sen o ihtiyarın sözlerine pek fazla önem vermişsin! Böyle boş laflara inanılmaz!

Küçük şehzade bir şey söylememiş... Sadece önüne bakmış. Ama, ihtiyarın sözleri de hala kulaklarında çınliyormuş..

Ne ise, hazırlanıp tekrar yola çıkmışlar. Birkaç saat daha yol aldıktan sonra kızların bulunduğu köye varmışlar.

Bütün köy halkı, şehzadeleri sevinçle karşılamış. Köy muhtarı, damatlarına nasıl ikram edeceğini bilememiş.

Şehzadeler, o geceyi köyde geçirmişler. Ertesi sabah, muhtar, kızlarına yeni elbiseler giydirmiş. Gelinlik çamaşırlarını, giyeceklerini atlas bohçalara koydurmuş. Her birisini nişanlısıyla tanıştırap arabasına götürmüş.

Şehzadeler, muhtarla karısının ellerinden öpmüşler. Aynı şeyi kızlar da yaparak arabalarına yerleşmişler. Yolcular, hep birden köy halkına veda ederek atları sürmüşler.

Köyden ayrılırken, muhtar, arkalarından seslenmiş:

_ Memleketiniz çok uzak! Biz ihtiyarlar düğüne gelemezsek, kusura bakmayın! Yaza hepinizi bekleriz.

Askerlerin atları şaha kalkmışlar. Arabaların atları dörtnala koşmaya başlamışlar. Alayın yollardan geçerken çıkardığı gürültüden kurtlar, kuşlar korkup kaçmışlar.. Dereler, çeşmeler akamaz; otlar, yapraklar kımıldayamaz olmuş. Güneşin bile rahatı kaçmış da, bulutların arkasına çekilivermiş.

İşte böylece giderlerken, o ak sakallı, güzel yüzlü ihtiyar, gene bunların önüne çıkmış. İki elini havaya kaldırıp atları, arabaları durduktan sonra:

_ Oğullarım, demiş, bu ihtiyarın sözünü kırmayın! Önünüze çıkacak olan çayırılıkta yatmayın! Bu sözlerimin değerini sonra anlayacaksınız.. Ama, beni dinlemezseniz, iş işten geçer, o zaman ne yaparsanız fayda vermez...

İhtiyarın sözlerinden bir şey anlamamış gibi, şehzadeler, birbirlerine bakışmışlarsa da, o arada, ak sakallı, güzel yüzlü ihtiyar birdenbire ortadan yok olmuş.

Alay gene yola koyulmuş. Akşam olup da hava kararmaya başladığı sırada çayırılığa varmışlar.

Şehzadelerin 39 tanesi, geceyi gene bu çayırılıkta geçirmeye karar vermişler. En küçük şehzade, aralarına girip:

_ Ağabeylerim, demiş; gelin şu ihtiyarın sözlerini dinleyelim de burada yatmayalım! Kim bilir! Belki de onun bir bildiği var. Görmediniz mi ne temiz yüzlü bir ihtiyardı.. Yüreğinin de yüzü gibi temiz olduğu halinden belliydi. Böyle bir adam bizim ancak iyiliğimizi düşünebilir.

Ağabeyleri, en küçüklerinin bu sözlerine dudak büküp geçmişler. Çadırları hazırlatıp atları arabalardan çözdürmüşler. Hep birlikte yemek yiyip çadırlarına çekilmişler.

Küçük şehzadenin gözüne gene uyku girmemiş. Hep o ihtiyarın sözlerini düşünüyor, kendi kendine:

_ Elbet o sözlerin bir manası olacak, diyormuş.

Sabaha kadar uyumamaya, beklemeye karar vermiş.

Vakit gece yarısını geçtikten sonra, küçük şehzade, çadırından çıkarak etrafı şöyle bir dolaşmış. Bütün ağabeylerinin, nişanlılarının, askerlerin mışıl mışıl uyuduklarını görerek geriye dönmüş, çadırının önünde oturmuş.

Otururken içine bir rahatlık çökmüş. Göz kapakları kurşun gibi ağır çeker olmuş. Tam bu sırada, sessizliği bozan bir hışırtıdır peydahlanmış.

Birdenbire ne olduğunu anlayamayan küçük şehzade, yerinde doğrulup etrafı dinlemeye başlamış: Rüzgar dese değil, fırtına dese değil.. Kuş sesi, yılan sesi dese değil, su sesi dese değil.. Acaba nedir diye şöyle birkaç adım atacak olmuş, korkusundan az daha küçük dilini yutacakmış.

Ay ışığında gördüğü şey o kadar korkunç, o kadar korkunçmuş ki, gene de cesaretini kaybetmemiş... Bütün alayın bulunduğu çayırın etrafı, kalın, yüksek bir

karaltı ile çevrili imiş. Gökyüzüne doğru yükselen bu karaltı, havada kımıldanıyor, kocaman gözükken baş tarafı nerede ise aya yaklaşacakmış gibi duruyormuş.

Küçük şehzade, var kuvvetiyle seslenmiş:

_ Heeeeeeyyyy! Kimsin? Nesin? Bizden ne istiyorsun?!..

Şehzade, önce, uzaklardan geri dönen kendi sesini işitmiş. Fakat arkasından, gök gürültüsünü andıran; taşları, toprakları zıplatan; ağaçları, otları yerinden oynatan bir ses duyulmuş:

_ Bana... Yedi kat yerin altının, on yedi kat gökyüzünün ejderhası derler! Bu topraklar... Bu çayırlar... Bu dağlar... Tepeler... Hep benimdir! Benden izin almadan... Hiçbir kuş... Hiçbir sinek bu göklerde uçamaz! Anladın mı? Hah! Hah! Hah! Haah!.. buralara düşen kolay kolay yaşayamaz!..

Ejderhanın sözleri, hele kakhahası, o kadar ürpertici imiş ki, bütün askerler, şehzadeler, nişanlıları, yataklarından fırlamışlar. Fakat, duydukları sözler karşısında oldukları yerde büzülüp kalmışlar. Ne olacaklarını beklemeye başlamışlar.

Cesur küçük şehzade:

_ Heeeeyyyy, Ejderha! diye bağırmış. Peki, bu kadar insana yazık değil mi?!

Ejderha, gene yeri, göğü inleyen bir kakhaha atarak:

_ Eğer onları bu kadar düşünüyorsan, demiş, sen nişanlinla beraber burada kalırsın! Ben de kuyruğumun bir ucunu kımıldatırım, onlar çıkıp giderler. Yoksa hiçbiri kurtulamaz!

Küçük şehzade:

_ Peki, kalıyorum! diye seslenmiş. Haydi aç kuyruğunu da onlar geçsinler!

Küçük şehzadenin bu fedakarlığı karşısında onun ne olacağını bile düşünmeyen öteki şehzadeler, hemen yerlerinden fırlayıp çabucak hazırlanmışlar. Atları, arabaları dörtnala sürüp ejderhanın açık bıraktığı yerden çıkarak uzaklaşmışlar. Korkularından arkalarına bakmak şöyle dursun, atları öyle koşturmuşlar, koşturmuşlar ki, saatler birbirini kovalayıp sabah olduğu halde, ejderhanın göklere uzanan başı hala görünüyormuş... Artık o hale gelmişler ki, atlar bir adım bile ileri gitmiyorlarmış. Çaresiz bir su başında konaklamışlar.

Şehzadeler bir araya gelip konuşmaya başlamışlar:

_ Yola çıkarken kırk kardeşтик, şimdi ise otuz dokuz olarak dönüyoruz. Babamıza ne diyeceğiz?

Öteden biri söze karışmış:

_ “Ben artık evlendim. Babam, annem bana karışmazlar. İstedğim yerde dolaşır, hayatımı kazanırım” dedi, deriz. Bizimle bu yüzden gelmediğini söyler, işin içinden çıkarız.

Bu fikri hepsi de uygun bulmuş. Saraya bir an önce varmak için tekrar yola koyulmuşlar.

Onlar gidedursunlar. Biz gelelim en küçük şehzade ile nişanlısına:

Alay uzaklaştıktan sonra, ejderha, en küçük şehzadeye seslenmiş:

_ Binin bakayım sırtıma!

Şehzade ile nişanlısı, el ele tutuşup bir tepeye doğru koşmaya başlamışlar. Koşmuşlar, koşmuşlar... Tepeye vardıkları zaman sabah olmuş. Ejderhanın sırtı da tepeye yakınmış. Zorlukla üzerine çıkıp oturmuşlar. Birbirlerine sıkıca tutunmuşlar...

Ejderha başlamış yükselmeye... Yükselmiş... Yükselmiş... O kadar yükselmiş ki, başı bulutların arasında kaybolduğu halde, kuyruğu yerden ayrılmamış.

Ejderha sırtındakilere seslenmiş:

_ Bakın bakalım aşağıya, ne kadar görünüyor?

Şehzade hemen karşılık vermiş:

_ Küçük bir bahçe kadar görünüyor!

Ejderha tekrar yükselmeye başlamış. Yükselmiş... Yükselmiş... Sonra gene sormuş:

_ Bakın bakalım aşağıya, ne kadar görünüyor?

Şehzade bu sefer:

_ Bir tabak kadar görünüyor! demiş.

Bu sefer, ejderha, alçalmaya başlamış. Alçalmış... Alçalmış... Alçalmış... O kadar çabuk alçalıyor, o kadar çabuk alçalıyormuş ki, oldukları yerde sımsıkı duran şehzade ile nişanlısı, gözlerini açıp kapayınca kadar, kendilerini çok büyük bir sarayın içinde bulmuşlar. Bu sarayın yalnız kapıları, babalarının sarayı kadar varmış. Bahçe duvarlarının yüksekliğini ölçmek kabil değilmiş. Ağaçların her biri bir orman kadar büyük, sarayın odaları ise içine elli tane saray alacak kadar genişmiş.

Onlar böyle sarayı hayran hayran seyredereklerken, ejderha:

_ Burası benim sarayımdır, demiş. İçinde ne isterseniz var. Eksik olan şey, sadece çalgıdır. Canımın çok sıkıldığı zamanlarda çalgı dinleyip eğlenmek isterim.

Fakat, korkudan benim sarayına hiçbir çalgıcı gelmiyor... Ben de peri padişahının kızındaki sihirli çalgıyı ele geçirmek istedim. O çalgı kendi kendine çalar, türlü türlü şarkılar söylüyor. Sesi o kadar dokunaklı imiş ki, çalgıyı dinleyebilen herkes, yorgunluğunu unuttur, kendinden geçerek tatlı bir uykuya dalarmış. Ah uyku! Onun ne zamandan beri hasretini çekiyorum... Ama, o sihirli çalgıyı bir türlü ele geçiremedim...

Şehzade sormuş:

_ Peki, ne yapmamızı istiyorsun?

Ejderha bu sefer:

_ Ne isteyeceğim, demiş. Peri padişahının kızındaki sihirli çalgıyı alıp bana getirmeni istiyorum... Sana kırk gün izin... Bu kırk gün içinde nişanlın burada kalacak. Onu hiç merak etme! Ben ölmedikçe ona kimseden bir zarar gelmez. Sen ne yapıp yapıp sihirli çalgıyı buraya getireceksin! Şayet kırk gün içinde getiremezsen, nerede olursan ol, seni bulur, öldürürüm! Ama çalgıyı getirebilirsen, size istediğiniz her şeyi vereceğim... Babanızın sarayına da götüreceğim...

Şehzade ne yapsın? Düşünüp taşınmış. Başka çıkar yol yok. Nişanlısıyla vedalaşarak eline bir değnek alıp yola koyulmuş...

Az gitmiş, uz gitmiş... Dere tepe düz gitmiş. Altı ay bir güz gitmiş... Bir de arkasına bakmış ki, bir saman çöpü kadar yol gitmiş... Bu sırada küçük bir dereye rastlamış. Derenin bir kenarında binlerce karınca varmış. Hepsinin ağzında birer yiyecek, karşı tarafa geçmek için geçit arıyorlarmış. Şehzade elindeki değneği, derenin dar bir yerinden karşıya uzatmış. Bütün karıncalar, derenin karşı tarafına akıp geçmişler. Doğruca kendi padişahlarının karşısına çıkarak, şehzadenin kendilerine yaptığı büyük iyiliği anlatmışlar...

Karıncalar padişahının bir ayağı topalmış. Değneğine dayanarak ayağa kalkmış, etrafındakilere emretmiş:

_ Hemen şimdi gidip bu delikanlıyı bana getirin!

Karıncalar, koşup şehzadeyi bulmuşlar. Padişahlarının kendisini istediğini söylemişler. O da, peki diyerek karıncalar padişahının sarayına gitmiş. Onu padişahın yanına çıkarmışlar.

Karıncalar padişahı:

_ Oğlum, demiş, sen benim karıncalarım çok büyük iyilik yaptın! Dile benden ne dilersen?

Şehzade:

_ Ben bir padişah oğluyum, demiş, hiçbir şeye ihtiyacım yok... Sağlığınızı dilerim...

Bu sözlere memnun olan karıncalar padişahı:

_ Aferin sana! demiş. Tok gözlü insanları herkes sever. Öyle ise al şu üç karınca kanadını. Başın darda kalırsa bu kanatları yak!.. Biz senin yardımına koşarız.

Şehzade, kanatları alarak teşekkür etmiş, oradan çıkmış, yola koyulmuş..

Günlerden bir gün, yolda giderken, kavga eden üç çocuğa rastlamış. Yanlarına yanaşarak sormuş:

_ Neden kavga ediyorsunuz?

Çocuklardan biri:

_ Biz kardeşiz, demiş. Babamız öldü. Bize bir baston, bir yüzük, bir de kaval bıraktı. Bunları aramızda paylaşamıyoruz.

Şehzade:

_ Peki ama, demiş, bunda kavga edilecek ne var?

En büyük çocuk:

_ Ne var olur mu, demiş, bastona binersen istediğin yere hemencecik uçup gidersin. Yüzüğü parmağına takanı da hiç kimse görmez. Hele kavalı bir kere öttürdün mü aklından geçen en güzel yemekleri bir anda önünde bulursun. Ama iki defa öttürürsen, meydana bir arap gelir, ne istersen yaptırabilirsin!

Şehzade, onun sözünü keserek demiş ki:

_ Bu işin kolayı var: Ben size şimdi birer tane ok vereceğim. Okları var kuvvetinizle atacaksınız. Hanginizin oku daha uzağa düşerse, baston onun olur. okların düştüğü yerden dönüp koşarak hanginiz yanıma daha evvel gelebilirse, kavalı o alır. İkinci gelene de yüzüğü veririz. Olur, biter...

Çocuklar, şehzadenin bulduğu bu çareye pek sevinmişler:

_ Neden sen daha evvel gelmedin, demişler, bizi kavgadan kurtarmış olurdun! Haydi ver okları atalım şimdi...

Şehzade, bunlara birer ok vererek attırdıktan sonra:

_ Haydi, demiş, koşun!

Onlar koşmaya başlamışlar. Çok geçmeden gözden kaybolmuşlar. Şehzade akşama kadar beklediği halde, gelen, giden olmamış. Artık beklemekten usanan

şehzade, acaba şunlar nasıl şeymiş, diyerek yüzüğü parmağına takmış. Sonra kavalı eline alıp bastona binmiş, bastona binmesiyle de bir anda havalanmış.

Koşudan yorulan kardeşler, biraz dinlenmek için oturdukları yerde uyuyakaldıklarından, ancak ertesi sabah şehzade ile konuştukları yere dönebilmişler. Fakat orada ne şehzadeyi, ne bastonu, ne yüzüğü ve ne de kavalı bulamayınca:

_ Hay Allah razı olsun! demişler.. İyi ki alıp götürdü. Yoksa biz üç kardeş birbirimize girecektik. Şimdi artık ne mal kaldı, ne de kavga..

Küçük şehzade, bastonun üzerinde, havada dolaşırken, canı sıkılmış, sağa sola ok atarak şarkı söylemeye başlamış.

Şehzade, meğer o sırada arslanlar sarayının üzerinde dolaşıyormuş. Attığı oklardan biri, arslanlar padişahının yaralı ayağına rastlayarak yarayı delmez mi? Arslanlar padişahı, canının acısından öyle bir kükremiş, öyle bir kükremiş ki, sanki dağ, taş yerinden oynamış:

_ Gidin! Bu oku kim attıysa onu hemen yakalayıp getirin!

Havada gzmekten usanan şehzade de o sırada yere inmiş; bir ağacın gölgesinde oturuyormuş.

Arslanlar gelip bunu yaka paça tutarak padişahlarının yanına götürmüşler. Fakat, delinen yaranın pisliği aktığı için iyice rahatlamış olan arslanlar padişahı:

_ İnsanoğlu, demiş, bunca zamandır ayağımı kemiren yarayı senin okun iyi etti. Bu iyiliğini asla unutmayacağım.. Dile benden ne dilersin?

Şehzade ona da:

_ Hiçbir şey istemem, demiş. Ben de bir padişah oğluyum. Sadece sağlığını dilerim.

Bu sözlere pek memnun olan arslanlar padişahı:

_ Aferin delikanlı, demiş; tok gözlü imişsin! Al şu üç kılı da iyi sakla... Başın darda kalırsa yak... Arslanlarım senin yardımına koşarlar...

Şehzade, kılıları alarak teşekkür etmiş. Saraydan dışarı çıktıktan sonra bastonuna binerek havalanmış. Havada dolaşırken aşağıya bakarak peri padişahının sarayını aramaya başlamış. Ararken, ararken, aşağıda göz kamaştırıcı bir ışık görmüş... Bu ışığı merak ederek alçalmaya başlamış. Yere doğru yaklaştıkça, bunun, peri padişahının sarayı olduğunu anlamakta zorluk çekmemiş. Her tarafı gümüşten yapılmış olan saray, güneş ışığı altında ışıltılı ışıltılı ışıltıyordu.

Yere inince, şöyle geniş bir nefes almış. Etrafına bakınmış, görünürlerde kimsecikler yok... Giderken total eşekli bir adama rastlamış. Selamlaştıktan sonra:

_ Acaba, demiş, peri padişahı ile konuşabilir miyim?

Adam gülererek:

_ Hiç öyle şey olur mu oğlum, demiş, onun yanına kimse gidemez. Şimdiye kadar onun yüzünü bile gören olmamıştır.

Oğlan kendi kendine düşünmüş: öyle ya, peri padişahı bu... Hiç insanlarla konuşur mu? Ama ne yapıp yapıp içeriye girmeli..

Hemen cebinden yüzüğü çıkarıp parmağına geçirmiş, sarayın yolunu tutmuş...

Yüzük parmağında olduğu zaman, oğlan gözle görülmediği için, yoldan geçenler bunun farkında olmuyorlarmış. Oğlan böylece, elini kolunu sallaya sallaya evvela sarayın büyük bahçe kapısından, sonra da iç kapısından girmiş, karşısına rastlayan geniş, altın merdivenlerden çıkmaya başlamış... Merdivenlerden çıkan peri kızları bunu görmedikleri için, birkaç defa ona çarpacak olmuşlar. Fakat o hemen çekilerek kendini beli etmemiş.

Üst kata çıktıktan sonra, geniş ve aydınlık holde ağır ağır yürümeye başlamış. Hem yürüyor, hem de etrafını seyrediyormuş. Burada gördüğü eşyalar, insanlar, babasının sarayındakilere hiç benzemiyorlarmış...

Nihayet, çalgı ile birlikte bir kadının tatlı tatlı şarkı söylediğini duymuş... O tarafa doğru yürümüş... Sesin geldiği büyük salonun kapısı önünde durmuş. Allı, beyazlı, pembeli, mavili, ince, tül ve ipek elbiseler içinde adeta uçar gibi dolaşan peri kızları, buraya giderken saygılı davranıyorlar, gürültü yapmamak için parmaklarının uçlarına basarak yürüyorlarmış.

Oğlan çok geçmeden, orada peri prensesin oturduğunu anlamış. Yavaşçacık içeriye girmiş. Fakat gördüğü manzara karşısında nerede ise dilini yutacakmış...

Ay gibi ışıldayan, güneş gibi parıldayan, son derece güzel bir kız, o güne kadar eşine rastlamadığı değerinde bir koltuğa yaslanmış, billür bir masa üzerinde kendi kendine çalan sihirli çalgı ile birlikte, bülbüller gibi şakıyarak şarkı söylüyormuş. Çalgının sesi, odanın ortasındaki mermer havuzdan fişkırarak renkli suların sesine karışıyor, altın sarısı kanaryalar, altın kafeslerin içinden şarkı söyleyerek peri prensesle ses yarışını yapıyorlarmış.

Peri prenses, biraz sonra yorulmuş, çalgı ile birlikte susmuş. Kanaryalar da artık ötmemişler. Prens, elini çırpılmış. İçeri giren peri kızlarına acıktığını söylemiş.

Peri kızları, çok geçmeden, altın tepsiler içinde, billur tabaklarla yemekler getirip, billur masanın üzerine koymuşlar. Peri prenses, masanın önüne oturup her yemekten birer lokma yemeye başlamış. O, hep böyle yapar, yemeklerden birer lokma alarak kalkarmış. Fakat bu sırada oğlan yanına yaklaşmış. Peri prenses onu göremediği için, tabaklardaki yemekleri yiyip bitirmiş.

Biraz sonra gelen peri kızları, tabaklarda hiç yemek kalmadığını gördükleri zaman, hepsini de prensesin yediğini sanarak sevinmişler.

Arkadan kahve gelmiş, masanın üzerine bırakılmış. Oğlan, gene prensese görünmeden kahveyi içmeye başlamış. Fakat bu sefer, oğlanın kahveyi içerken çıkardığı sesi peri prenses işitmiş, şüphelenmiş. Fincandaki kahvenin yarı yarıya azalmış olduğunu görünce, birdenbire elini atıp oğlanın bileğinden yakalamış:

_ Çık bakalım meydana, demiş. İn misin, yoksa cin mi?

Küçük şehzade, parmağındaki sihirli yüzüğü çıkarıp ortada göründükten sonra:

_ Ne inim, ne cin, ne de senin gibi bir peri, demiş. Ben, işte gördüğün gibi, bir insanoğluyum..

O zaman peri prenses:

_ Peki ama, demiş, buraya hiçbir insanoğlu ayak basamaz. Sen, yanıma kadar nasıl gelebildin?

Şehzade demiş ki:

_ Nasıl olacak, yürüyerek... Sihirli yüzüğü parmağıma geçirince beni kimse görmedi. Ben de elimi kolumu sallaya sallaya buraya kadar geldim.

Bu sefer peri prenses:

_ Peki, demiş, sen kimsin? Benden ne istiyorsun?

Küçük şehzade, o zaman şunları söylemiş:

_ Ben bir padişah oğluyum.. Kırk şehzadenin en küçüğüyüm.. Babamız bizi kırk kız kardeşle nişanladı. Nişanlılarımızı alıp memlekete dönerken bir ejderhanın tuzağına düştük. Ağabeylerimle nişanlılarını kurtarmak için ben kendimi feda ettim, ejderhanın yanında kaldım. Ejderha, nişanlımla beni evvela gök yüzüne çıkardı. Sonra aşağıya indirip sarayına bıraktı... Sarayında ne istenirse varmış ama, sadece çalgı yokmuş.. Halbuki canı sıkıldığı zamanlarda o da çalgı dinleyip eğlenmek istiyormuş. Korktukları

için hiçbir çalgıcı onun sarayına gidemiyormuş. O da senin sihirli çalgına göz dikmiş. Onu ele geçirmek için çok çalışmış, ama olmamış. Bana kırk gün izin verdi. Eğer senin sihirli çalgını ona götüremezsem, evvela nişanlımı, sonra da beni öldürecek... İşte ben bunun için buraya geldim.

Güzel peri prenses, bu sözleri dinledikten sonra, küçük şehzadeye acır gibi olmuş:

_ İyi ama, demiş, babamın izni olmadan bu saraydan hiçbir şey çıkamaz ki... Nişanlıyla seni ejderhanın elinden kurtarmak için ben sana çalgımı verebilirim. Fakat, babamın iznini almak lazım.

Küçük şehzade, acaba nasıl yapsam, diye kendi kendine düşünürken, peri prenses:

_ Dinle beni, demiş, sen şimdi geldiğin gibi buradan çık! Sarayın biraz ilerisindeki küçük kulübede ihtiyar bir kadın oturur. Babam onu çok sever, hatırını kırmaz. Ona yalvar. Gelip ricamı babama söylesin... Bu saraya girebilen tek insanoğlu odur...

Sevinçten nasıl teşekkür edeceğini bilemeyen küçük şehzade, sihirli yüzüğü parmağına taktığı gibi, hopluya zıplaya koşmuş, soluğu sokakta almış. Doğruca kulübeye giderek ihtiyar kadını bulmuş. Elini öpüp derdini söylemiş.

Kadın kalkıp saraya giderek küçük şehzadenin dileğini peri padişahının başvezirine anlatmış. Başvezir padişahla görüştüktan sonra, gelip ihtiyara:

_ Padişah, demiş, sihirli çalgıyı küçük şehzadeye verecek... Ama üç şartı var... Kabul ederse, yarın sabah sarayın bahçesine gelsin, beni bulsun!

İhtiyar kadın, hemencecik kulübesine dönmüş. Olanları şehzadeye anlatmış. Şehzade ne yapsın? Günler doluyor... Hem nişanlısı, hem de kendisi ölecek.. Memleketine, anasına, babasına, kardeşlerine kavuşamayacak... Fakat, sihirli çalgıyı ejderhaya götürebilirse, bunların hiçbiri olmayacak...

Ertesi sabah, ihtiyar kadınla beraber peri padişahının sarayının bahçesine gitmişler. Orada başveziri bulmuşlar. Başvezir bunlara:

_ Birinci şart, sarayın üç pehlivanı ile güreşerek onları yenmektir, demiş. Haydi bakalım hazırlan! İşte pehlivanlarımız geliyor...

Oğlan bir de ne görsün? Pehlivanların her biri dev gibi. Bunlar adamı bir dokunuşta havaya uçururlar.

O sırada arslanlar padişahını verdiği kılıcı hatırlamış. Bir köşeye saklanıp kılıcı yakmış. Yanına gelen arslan, hemen küçük şehzadenin şekline girerek ortaya çıkmış ve üç pehlivanı da birer hamlede yere serdikten sonra yok olmuş.

Küçük şehzade:

_ Padişahınızın birinci şartını yerine getirdim, demiş, söyle bakalım başvezir, padişahın ikinci şartı nedir?

Başvezir, bu sefer oğlanı kolundan tutup bir yere götürmüş. Bir odanın kapısını açarak:

_ İçerde, demiş, birbiriyle karıştırılmış bin okka buğday ile bin okka arpa var. Arpa ile buğdayı sabaha kadar birbirinden ayırman lazım.

Küçük şehzade, çaresiz içeriye girmiş. Kapıyı dışarıdan kapayıp kilitlemişler.

Şehzade, içeride başlamış düşünmeye... Bu iş bir günde değil, yüz günde bile yapılamaz... Akşam olduğu için uyku bastırmış. Buğday-arpa yığınlarının üzerine uzanıp uyumuş.

Fakat, çok geçmeden korkulu bir rüya ile uyanmış. Kendini toparlayınca, bir çare düşünmeye başlamış. O sırada, karıncalar padişahının verdiği karınca kanatlarını, sonra da padişahın sözlerini hatırlamış.

Kanatları cebinden çıkarıp yakmış. Bir de ne görsün?

Kapının altından binlerce karınca içeriye girmiyor mu? Hemen bir kenara çekilip oturmuş. Odaya dolan binlerce, on binlerce karınca, başlamışlar buğdayı arpaldan ayırmaya... Sabaha karşı işlerini bitirip gitmişler.

Sabahleyin, başvezir, oda kapısını açmış, bir tarafta buğdayları, öteki tarafta da arpaları görünce:

_ Aferin sana delikanlı, demiş, bu işi de başardın. Şimdi bir şartımız daha var. Onu da başarabilirsen, sihirli çalgıyı alacaksın!..

Küçük şehzade, gülerek:

_ Benim için başarılmayacak iş yoktur, demiş, söyleyin bakalım son şartınızı...

Başvezir demiş ki:

_ Kafdağı'nın arkasında kör bir dev vardır. Onun bahçesinde vakitsiz, sarı gül açar. O gülden bir tane getireceksin. Hem de bu akşama kadar...

Şehzade, koşarak saraydan çıkmış. Yol üstünde bir taşta oturmuş. Cebindeki kavalı çıkarıp iki defa öttürmüştü. Karşısına çıkıp:

_ Emret! diyen bir dudağı yerde, bir dudağı gökte araba:

_ Kafdağı'nın arkasında oturan kör bir devin bahçesinde vakitsiz, sarı gül açarmış, o gülden acele bir tane istiyorum.

Arap, çok geçmeden, vakitsiz açan sarı gülü alıp gelmiş, şehzadeye vermiş. O da elinde sarı gül, koşarak saraya gitmiş, başveziri bularak gülü vermiş.

Küçük şehzadenin en zor işleri bile kolaylıkla başarmasına hayran olan başvezir, gidip onları peri padişahına anlatmış. Sonra gelerek:

_ Padişahımız seni tebrik ediyor, demiş. Artık sihirli çalgı senin. Al bunu, padişahımızın yüzüğüdür. Peri prensesin odasına kadar gidip sihirli çalgıyı kendi elinle al, yüzüğü göstermesen, peri prensesten sihirli çalgıyı alamazsın.

Oğlan peri padişahının yüzüğünü aldığı gibi geniş, altın merdivenlere koşmuş. Merdivenleri birer, ikişer atlayarak yukarıya çıkmış. Peri prensesin odasına girerek padişahın yüzüğünü prensese vermiş:

_ İşte, demiş, babanızın isteklerini tamamen yerine getirdim. Sihirli çalgıyı alacağım..

Peri prenses:

_ Yoooo, demiş, sihirli çalgı öyle kolay kolay verilir mi? Benim de bir şartım var: Şurada duran sandalyelerden birini seçip oturacaksın. Sana bir kahve içireceğiz. Bu kahveyi dökmeden içebilirsen, sihirli çalgımı ancak o zaman götürebilirsin.

Şehzade:

_ Peki, demiş, onu da yaparım.

Peri prensesin gösterdiği sandalyelerin yanına gitmiş, öteki ise tahtadanmış. Kendi kendine:

_ Babamın sarayında gümüş sandalyeye çok oturmuştum, demiş; bu defa da tahta sandalyeye oturayım, ne olur.

Gidip tahta sandalyeye oturmuş. Peri kızlarından biri, getirdiği kahveyi şehzadenin eline verir vermez, sandalye havaya yükselmeye başlamaz mı? Odanın tavanından kendi kendine bir kapak açılmış. Havaya doğru yükselen sandalye, buradan çıkıp bulutlara doğru gitmeye başlamış... Yükselmiş... Yükselmiş...

Sandalye o kadar yükselmiş ki, küçük şehzade, bulunduğu yerden babasının memleketini, sarayını görmüş. Gözleri sulanmış. Bir damla gözyaşı, kahve fincanının tabağına damlamış.

Şehzade, elindeki kahveyi dökmeden içip bitirince, sandalye alçalmaya başlamış. Alçalmış... Alçalmış... Alçalmış... odadaki yerine gelip konmuş.

Peri prenses, hemen şehzadenin elindeki kahve fincanını almış. Tabaktaki bir damla gözyaşını görünce:

_ Kahveyi dökmüşsün, demiş, olmadı, bahsi kaybettin...

Şehzade hemen atılmış:

_ Hayır, demiş, kahveyi dökmeden içtim. Gökyüzünde iken memleketimizi, sarayımızı gördüm, gözlerim sulandı. O, tabağa damlayan, gözyaşımıdır. İsterseniz muayene ettirin. Tatlı ise kahvedir; tuzlu ise gözyaşı...

Peri prenses acele muayene ettirmiş. Gözyaşı olduğu meydana çıkınca:

_ Bunu da başardın, demiş, sihirli çalgım işte billur masanın üstünde duruyor. Alabilirsin artık!

Sevinç içinde kalan küçük şehzade, peri prensese teşekkür ederek billur masaya yaklaşmış. Çalgıyı alıp veda ettikten sonra çıkmış.

Sokakta hemen bastonuna atlamış. Kırkıncı günün akşamüzeri ejderhanın sarayına inmiş. Sihirli çalgıyı ejderhaya vererek nişanlısını kapalı olduğu yerden kurtarmış.

Sihirli çalgının tatlı sesleriyle kendinden geçen ejderha:

_ Artık, demiş, isteğime kavuştum. Bundan sonra kimseye fenalık yapmayacağım. Bu çalgının sesleri sinirlerimi iyiden iyiye gevşetiyor, kızgınlığımı tamamen geçiriyor, bana tatlı bir uyku veriyor. Siz de artık serbestsiniz. Sarayından canınız ne isterse alabilirsiniz. Size sonsuz mutluluk dilerim. Zaten buna layıksınız.

Şehzade ile nişanlısının:

, _ Biz hiç kimseden bir şey istemeyiz, senin sarayından da bir şeycik almayacağız! dediklerini bile işitmemiş.

Ejderha derin uykusunda uyur, sihirli çalgı ona ninni söylerken, şehzade ile nişanlısı bastona binerek yola koyulmuşlar.

Çok geçmeden, şehzade:

_ İşte, demiş, memleketimize geldik...

Baston, bunları sarayın bahçesine indirmiş. Şehzade, nişanlısının elinden tutarak saraydan içeriye sokmuş. Küçük şehzadeyi gören uşaklar, vezirler, son derece sevinmişler. O hemen babasının yanına çıkmış. Fakat padişah:

_ Hani, demiş, sen istediğin yerde gezip dolaşacak, hayatını kazanacaktın?

Bu sözlere üzülen şehzade, başından geçenleri bir bir babasına anlatmış. O zaman işlerin doğrusunu anlamış olan padişah:

_ Aferin oğlum, demiş, en akıllı, en cesur oğlum senmişsin! Olanları bana başka türlü söylemişlerdi.

Padişah, kırk gün, kırk gece düğün yaparak, küçük oğlunu da evlendirmiş. Sonra padişahlıktan da ayrılarak yerini ona vermiş.

Onlar ermiş muradına, biz çikalım kerevetine... Gökten üç elma düştü; biri anlatanın, öteki yazanın, üçüncüsü de benim...

Kocasını Seçen Kız

Çok eski bir zamanda çok akıllı ve güzel kız varmış. Padişah kızını kimseyle nişanlandırmamış. Padişah "Kızım kimi severse ona gitsin." demiş. Böylece günler geçmiş.

Bir gün kızı babasına:

-Benim evlenecek zamanım geldi. Kim beğeneceğim bir hediye getirirse o adamla evleneceğim. Eğer getirdiği hediyeyi beğenmezsem o adamın başını keserim, demiş. Babası kızının sözünü kabul edip şehir halkına duyurmuş.

Padişah:

-Ey halkım! Kim kızımın beğeneceği hediyeyi getirirse ona kızımı veririm. Eğer kızım o hediyeyi beğenmezse o adamın başını keserim, demiş. Padişah kızının güzelliğine hayran olan delikanlılar, zengin beyler dünyanın her yerinden gelmeye başlamışlar. Biri yün, biri ipek elbise, diğeri ise altınla süslenmiş ayakkabı getirmiş. Padişah kızı hiçbir hediyeyi beğenmemiş. Bu hediyeleri getiren delikanlıların ise başları kesilmiş. Kesilmiş başlar bir tepeyi kadar olmuş. O zaman üç şehirden aynı anda üç adam padişahın şehrine doğru yolu çıkıp şehre yaklaştığında buluşmuşlar. Birinde halı, ikincisinde ayna, üçüncüsünde elma varmış. Üç adam padişahın kızına götürülecek olan hediyelerin özelliklerini anlatmaya başlamışlar.

Birinci delikanlı:

-Benim halım çok hızlı bir şekilde seni istediğin yere götürebilir, demiş.

İkinci delikanlı:

-Eğer benim aynama bakarsan dünyada neyin olup bittiğini bilirsin, demiş.

Üçüncü delikanlı:

-Benim elmam insan ruhuna şifadır, ona ilaç gibi gelir, demiş.

O anda halısı olan delikanlı aynası olan delikanlıya “Aynaya bakarak dünyada ne olduğunu görelim”, demiş. Aynaya baktıklarında padişah kızının gözleri kapalı, ölmek üzereymiş. Bunu gören üç delikanlı halıya binip padişah kızının huzuruna gelmiş. Elması olan delikanlı ona elmayı yedirtip onu diriltmiş. Üçü de getirdikleri hediyeleri padişah kızının önüne sermişler. Padişah kızı halıyı kendi sahibine, aynayı da kendi sahibine geri vermiş. Elmayı getiren delikanlı ile evlenmek istemiş. O zaman aynası olan delikanlı kalkıp:

-Bizim hediyemiz hiç kimseninkinden kötü değil. Eğer aynaya bakarak görmezsek, halıyla çabuk uçup gelmezsek sen çoktan ölürdün. Fakat sen elmayı getiren delikanlıyla evlenmek istiyorsun, diyerek öfkelenmiş.

O zaman kız kalkıp:

-İlk olarak, geç gelirse bile beni diriltirmiş. İkinci olarak, ben elmayı yiyip bitirdim. Şimdi ben o elmayı geri veremem. Sizin halı ve aynanızı ise geri verebilirim, demiş. İki delikanlı yenilip evlerine dönmüşler. Kız elmayı getiren delikanlı ile evlenmiş.

Kötü Kral

Evvel zaman içinde kalbur saman içinde, develer tellal iken pireler berber iken, ben anamın beşiğini tıngır mıngır sallar iken, bir ülkenin çok kötü bir kralı varmış. Bu kral kendi halkına hep zulmeder, ayrıca komşu ülkelerle de hiç iyi geçinememiş. Babasının bu hallerine çok üzülen, kralın güzel ve iyi kalpli kızı Züleyha, hastalanıp yataklara düşmüş. Buna çok üzülen kral tellallar çıkarıp kızını kim iyileştirirse ona vereceğini ülkesine duyurmuş.

Komşu ülkelerden birinde çok iyi kalpli bir kralla yine onun çok iyi huylu olan oğlu yaşarlarmış. Kızın hastalığını duyan bu iyiliksever delikanlı, onu iyileştirmek için, kendi ülkesinden yaşlı bir bilgeyi oraya göndermiş. Kızı gören yaşlı adam, “Bunun iyileşmesi için Kaf Dağı'ndaki devler ülkesinde bir orman var, o ormanda da sihirli bir ot var. İşte o otun suyunu içmesi gerekir.” demiş.

Bunu duyan kralın iyi kalpli oğlu, hemen silahını kuşanıp uçan atına binerek Kaf Dağı'na gitmiş. Buradaki devler çok büyükmüş ve sayıları da çokmuş. Bunları gören

oğlan korkup bir kayanın arkasına saklanmış. Bir yandan da otu götürüp kıza yardımcı olamayacağı için üzülmüş.

Bu arada oğlanın yanına gelen iyilik perisi, " Sen hiç üzülme, senin ne kadar iyi niyetli olduğunu biliyorum. Onun için de istediğin otu getirdim, " demiş ve oğlana verip kaybolmuş. Sevinçle ülkesine dönen prens, otu götürüp yaşlı adama vererek, bunu hemen kızın ülkesine götürmesini söylemiş. Adam onu götürüp kaynatarak suyunu kıza içirmiş ve onu iyileştirmiş. İyileşip ayağa kalkan kız, ihtiyardan kendisini kurtaran delikanlının kim olduğunu öğrenmiş ve onunla evlenmek istemiş.

Öte yandan, tüm bu olup bitenlerden sonra yaptığı kötülüklerden çok pişman olan kral da artık bundan böyle çok iyi bir kral olmaya karar vermiş. Kızına da kırk gün kırk gece süren bir düğün yapmış. Bu olanları uzaktan izleyen iyilik perisi de onlara yardımcı olduğu için çok seviniyormuş. Böylece herkes mutlu olmuş.

Onlar ermiş muradına, biz çikalım kerevetine.

Lokman Hekim Hakkındaki Efsane

Bir gün Lokman Hekim, iki oğlu ile bir yere gidiyormuş. Yolda giderken bir kuş bir ağacın kabuğuna girmiş. O zaman Lokman Hekimin oğlu:

– Baba, kuşu yakalar mısın, demiş. Lokman: "Geri dönüşte yakalayacağım." demiş ve o ağacı işaretlemiş. Onlar dönünceye kadar kuş ve iki yavrusu hava yetmezliğinden ölmüşler. Kuş padişahınmış. Padişah buna çok öfkelenmiş ve Lokman Hekimi iki oğluyla birlikte zindana attırmış. Onlara su ve yemek verilmesini bile yasak etmiş. Günler geçmiş, Lokmanın iki oğlu açlıktan vefat etmiş.

Bir gün padişah balık yerken onun kemiği boğazına tıkanmış. Kemiği çıkarmak için görünmediği tabipler kalmamış; ama kimse kemiği çıkaramamış.

Padişah:

– Bana bakmayan hangi tabip kaldı, demiş.

Bir hizmetçisi ise korkarak:

– Padişahım, kırk gün kırk geceden beri zindanda yatan Lokman Hekim, bir tek o kaldı sizi görmeyen, demiş. Padişah çabuk onu getirmelerini emretmiş. Hekimi getirmişler ve olayı anlatmışlar.

– Padişahım, bunun çaresi bulunur; ama adamın bir kasık kanı lazım demiş.

– Tamam, söyle demiş padişah.

Lokman:

- Sizin bu derdinize oğlunuzun kanı ilaçtır, demiş. Kendi hayatını düşünen padişah

genç oğlunu öldürüp, kanını almaya izin vermiş.

Lokman Hekim, şehzadenin yanına girmiş:

- Şehzadem, sizi kılıç ile vuracakken, “Babacığım!” diye bağırın; ama kimse sizi öldürmeyecek, demiş.

Belirlenmiş saatte şehzadenin ellerini bağlayarak getirmişler. Padişah ise oğlunun kanını beklemiş. Cellât şehzadeye kılıç ile hamle yapmış. Şehzade, “Babacığım!” diye bağırmış. Padişah, “Oğlum!” diye cevap vermiş, o zamanı bekleyen Lokman, padişahın arkasına bir darbe kondurmuş. Padişahın boğazındaki kemik dışarı çıkmış.

Padişah Hekimi altına kuşatmış; fakat Lokman hiç birisini almamış; çünkü oğullarının ölümünden dolayı onun kalbi çok acımış. O, oğullarının ölümüne neden olsa bile mesleğine sadık olduğu için padişahı ölümden kurtarmış.

Minnetli Aştan Minnetsiz Yumruk İyi

Bir varmış, bir yokmuş. Eski zamanda Kokan Hanı devrinde iki kardeş yaşarmış. Ağabeyi padişah sarayında hizmet eder, varlık içinde yaşar, yediği önündeymiş; ama o her zaman hanın yanında başını eğer, korkar, “Bir kusurum bulunursa, han ölümümü emreder.” diye, korkarmış.

Küçük kardeşi ise tarımcılıkla geçimini sağlarmış. O üç dönüm yerine türlü ekin eker, onlardan aldığı hasat ile çoluk çocuğuna bakarmış. Kardeşinin kazandığı ailesine yetmezmiş. Kuru ekmek ile su içerek kanaat edermiş.

Bir gün ağabeyi kardeşine misafirlğe gelmiş. Kardeşinin durumuna acıyarak:

- Kardeşim, sana padişah sarayından iş bulayım, yediğin önünde, varlık içinde yaşayacaksın, diye yol göstermiş.

O zaman kardeşi:

- Ağabeyciğim, iltifatınız için teşekkür ederim; fakat han sarayında varlık içinde yaşayıp hayatım tehlikede olacağına, katık ekmekle soğuk su içerek yaşasam, hayatım daha rahat. Bilgelerin, minnetli aştan minnetsiz yumruk iyi dediklerini duydunuz mu, demiş. Ağabeyi bu sözden etkilenerek kendi yoluna gitmiş.

Mir Mehmet ve Altı Kardeşi

Bir varmış bir yokmuş. Evvel zaman içinde kalbur saman içinde, pireler berber iken karşı hamam içinde. Zamanın birinde, büyük bir şehirde, bir padişah yaşarmış. Ünü şanı her tarafa yayılan bu padişahın yedi oğlu varmış ve yedisi de bekârmış. Gel zaman git zaman, günün birinde padişah ölmüş.

Yedi kardeş de aralarında toplanarak evlenmeye karar vermişler. En küçükleri olan Mehmet, yörede yiğitliği ve yürekliliği ile tanınmış. Herkes onu "Mir" lakabıyla anarmış. Mir Mehmet kardeşlerine, "Bizim evleneceğimiz kızlar da kardeş olsunlar, böylece ailemiz dağılmaz, hep bir arada yaşarız" demiş. Bu öneriyi yerinde bulan oğlanlar, nasıl ederiz de aklı başında yedi kız kardeş buluruz diye, düşünmeye başlamışlar.

Babalarının ölümünden sonra, bu şehirde kalamayacaklarını anlayan kardeşler, başka bir şehirde oturan amcalarının yanında kalmak üzere yola çıkmışlar. Oraya varışlarının üçüncü gününde amcaları onlara, "Sizin bir derdiniz mi var?" diye sormuş. Onlar da evlenme konusundaki düşüncelerini anlatmışlar. Bunun üzerine amcaları, "Şu düşündüğünüz şeye bakın hele, benim yedi tane kızım var, alın onları götürün, yalnız yolda giderken asla Üç Yayla' da konaklamayın" demiş. Çok sevinen kardeşler gereken yol hazırlığını tamamlayıp amcalarının yedi kızını da alarak yola çıkmışlar.

Az gidip uz gitmişler, dere tepe düz gitmişler, sonunda gece bastırırken, amcalarının "Asla kalmayın" dediği yaylaya gelmişler. Mir Mehmet' in bütün uyarılarına rağmen de orada geceleme kararı vermişler. Kardeşlerine söz dinletemeyen Mehmet, uyumayarak nöbet tutmaya başlamış. Gecenin bir vaktinde, tüyler ürperten korkunç bir ejderha gelip oğlanın karşısına durmuş ve "Benim kuş uçmaz kervan geçmez yaylamda, nasıl olur da konaklıyorsunuz?" diye bağırarak, Mir Mehmet'in üzerine yürümüş. Sabaha kadar, ejderhayla dövüşen oğlan, sonunda onu öldürerek yanlarındaki dereye atmış. Sabah olunca, her şeyden habersiz uyanan kardeşlerine de hiçbir şey söylememiş ve onlarla beraber yola devam etmiş.

Gün batarken ikinci yaylaya ulaşmışlar ve Mehmet'in dışında herkes yine yatıp uyumuş. Gecenin bir yarısında, birincisinden daha korkunç bir ejderha çıkagelmiş, ama oğlan sabaha kadar dövüşerek bunu da öldürmüş ve yine kardeşleriyle birlikte yola devam etmiş.

Akşama kadar yürüdüktan sonra da hava kararırken, üçüncü yaylaya ulaşmışlar ve yatıp uyumuşlar. İki gecedir uykusuz ve yorgun olan Mir Mehmet de bir zaman nöbet tuttuktan sonra uykuya yenilmiş ve sızıp kalmış. Gecenin bir yarısında çıkagelen bir azgın ejderha, Mehmet'in boğazına sarılıp, "Yörede sözü edilen kahraman sen misin?" diye sormuş. O da "benim" deyince, " Öyleyse git ve sana tarif edeceğim ülkenin kralının kızını al gel, sana ancak o zaman inanırım" demiş.

Sabah olunca, kardeşlerine ve amca kızlarına, uzun bir yolculuğa çıkacağını söyleyen Mehmet, dönüp dönmeyeceğini de bilmediğini belirterek, herkesle vedalaşıp yola koyulmuş.

Dere tepe giderken, küçük bir akarsuyun karşısına geçemeyen karıncaların telaşını görerek, hemen kılıcını çıkarıp suyun üzerine uzatmış ve karıncaların karşıya geçmelerine yardımcı olmuş. Bu adamın Mir Mehmet olduğunu anlayan karıncalar da ona iki tüy vererek, "Ne zaman başın sıkışırsa bu iki tüyü birbirine sürt, biz gelir sana yardım ederiz " demişler.

Karıncalardan ayrılıp yoluna devam eden oğlan giderken, denizlerin sularını kurutabilecek kadar çok su içebilen bir adama rastlamış. Adam, bu yolcunun Mir Mehmet olduğunu öğrenince, "Her zaman sana hizmet etmeye hazırım, ne zaman başın sıkışırsa beni ara" demiş.

Yine yoluna giden oğlan, bu kez de çok obur ve çok güçlü bir adama rastlamış. O da kendisine yardım edebileceğini söylemiş.

Mir Mehmet sonunda, ejderhanın tarif ettiği ülkeye varmış ve kralın huzuruna çıkıp, kızını istemiş. Oğlanı dinleyen kral, bıyık altından gülerek, ona bazı şartlarının olduğunu söylemiş ve bunları şöyle sıralamış: "Bir: Sana üç tandır fırın ekmeği getireceğim, bunların hepsini bir oturmada yiyeceksin. İki: Üç araba odunu ateşe vereceğim, sen bu yangını bir çırpıda söndüreceksin. Üç: Arpa, mercimek ve buğday karışımı üç araba tahılı, bir gecede, birbirinden ayıracaksın."

Çaresiz kalan oğlan bu şartları kabul etmiş etmesine ya, bir yandan da bu işi nasıl başaracağını düşünüyormuş. Ertesi gün, kralın önüne koyduğu üç fırın ekmeğin başına oturmuş, ama bitirmesinin mümkün olmadığını görmüş. Tam o sırada aklına, yolda rastladığı obur ve güçlü adam gelmiş. Hemen çağırarak bütün ekmekleri yemesini istemiş. Ateşi de yine yolda rastladığı çok su içebilen adama söndürmüştü. Sıra, tahılların

ayrılmasına gelince de hemen karıncaları çağırılmış ve onlar bir gecede bu üç araba tahılı ayırıp ayrı ayrı kümeler halinde yığmışlar.

Bütün bu olup bitenler karşısında şaşkınlığa düşen kral, sonunda kızını Mir Mehmet' e vermek zorunda kalmış. Kızı alıp ülkesine dönen oğlan, herkes büyük bir sevgiyle karşılamış. Bütün kardeşler, geri kalan ömürlerini mutluluk içinde yaşamışlar.

Mirza Mehmet

Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde bir kralla üç oğlu varmış. Kral ölünce, küçük oğlu Mirza Mehmet' e mirasından pay bırakmadığı anlaşılmış. Bir zamanlar babasının yönettiği ülkede parasız kalan Mirza Mehmet, hayatını kazanmak için gurbete çıkmak zorunda kalmış.

Yol hazırlığı yapan delikanlı az gitmiş uz gitmiş, dere tepe düz gitmiş. Giderken de yolda bir tilkiye rastlamış. Tilki, " Ey mirastan pay alamayan Mirza Mehmet, nereye gidiyorsun, beni de yanına al, senin arkadaşın olayım " demiş. Bu sözleri duyunca şaşırان Mirza Mehmet, " Bir kere adım ve mirastan pay alamadığımı nereden biliyorsun?" diye sormuş. Tilki, " Senin bu acıklı halini duymayan mı kaldı. Beni yanına alıyor musun sen onu söyle" deyince, genç onu yanına almış ve beraberce yollarına devam etmişler. Aynı şekilde bir arslan, bir şahin ve bir ayıyı da yanlarına alıp lanetli dağın eteğindeki bir mağaraya yerleşmişler.

Aradan uzunca bir zaman geçmiş. Bir gün, tilki ve diğerleri, Mirza Mehmet' in evinden getirdiği eşyalarını karıştırırken, güzel mi güzel bir kızın, tahta üzerine çizilmiş resmini görmüşler. Hemen kendi aralarında yemin ederek, eğer bu resmin sahibi yaşıyorsa, onu getirip Mirza Mehmet'le evlendirmeye karar vermişler. Böylece oğlanı çok mutlu edeceklerine inanıyorlarmış.

Resmin bulunduğu tahtayı alarak, cadılar kraliçesine gitmişler ve ondan bu kızın yerini sormuşlar. Cadı önce onları denemek için, çok zor şartlar ileri sürerek, isteklerinde içten olup olmadıklarını anlamış. Sonra da. "Bu kız, sizin oturduğunuz dağın karşısındaki ülkenin kralının kızıdır" demiş. Fedakâr arkadaşlar, cadının bu sözü üzerine hemen oradan ayrılmışlar ve aralarında konuşup, herkes kendi cinsinden yüzer tane savaşçı getirsin demişler. Hepsi hazır olunca da komşu kralın ülkesine saldırmışlar. Her şeyden habersiz gafil avlanan kralın askerleri, dostları olan ülkelere yardım istemişler. Bu arada, Mirza Mehmet'in kardeşlerinin ülkesinden de askerler yardıma

gelmişler, çünkü hepsi de kralın kızıyla evlenmek istiyorlarmış. Şiddetli bir savaş başlamış. Baykuşlar havalanıyor, askerlerin yüzlerini parçalıyorlarmış. Ayılar, aslanlar, tilkiler de şaşkına dönmüş bu askerleri öldürüyorlarmış.

Çaresiz kalan kralın askerleri, sonunda dayanamayıp barış isteyerek, beyaz bayrak çekmişler. Bu arada kral da esir alınmış. Tilki esir krala, " Kızını Mirza Mehmet'e vereceksin ve tahtını da ona bırakacaksın " demiş. Kral zorunlu olarak bu şartları kabul etmiş.

Kırk gün kırk gece düğün yapılmış. Kısa bir süre sonra ölen kralın yerine de Mirza Mehmet geçmiş.

Onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine...

Padişah ile Çoban

Çok eski zamanlarda bir padişah olup avlanmayı pek severmiş. Bu padişah bir gün her zamanki gibi muhafızlarını ardına katıp ava çıkmış ve bir çalılığa kadar gelmiş. Padişahın karşısına bir ceren çıkmış. Cereni kovalamışlar, askerlerle bir halka hâlinde cerenin etrafını sarmışlar. Padişah, cereni elinden kim kaçırırsa onun kellesini uçururum diye askerlerine seslenmiş, tam da o sırada ceren padişahın yanı başından zıpladığı gibi kaçıp gitmiş. Bu olaydan pek utanmış olan padişah, "Kimse peşime takılmasın" deyip cereni kendi başına takip etmeye başlamış. Cereni kovalaya kovalaya akşam etmiş. Bir dere kenarına geldiğinde cerenin izini kaybetmiş, yolunu da şaşırarak padişah geri döneyim dese adamlarının ne yanda kaldığını bilmiyormuş, üstelik açlık azabı da padişahı bitkin düşürmüştü.

Hükümdar çevresine bakınmış, biraz ötede bir kulübe görünüyormuş, kulübenin bacasından dumanlar tütüyormuş. Padişah kulübeye gelmiş, attan inerken kulübeden bir adam çıkmış, bu adamın başında eski kalpak, sırtında keçi derisinden yapılmış bir kürk ve deri pantolon varmış. Boylu poslu, neşeli bir adammış. Adam, padişahı kulübeye davet etmiş, padişah kulübeye girip başköşeye serilmiş olan teke derisinin üstüne kurulmuş. Ev sahibi, padişahın önüne bir kâse katık iki parça mısır ekmeği koymuş ve hükümdarı yemeğe buyur etmiş, bu yemekleri padişahın canı istemese de açlık ve susuzluk zaruretinden yemeye mecbur olmuş. Biraz tadınca mısır ekmeğiyle katığın tadı padişaha saraydaki yemeklerden daha leziz gelmiş, ekmekleri ve katığı silip süpürmüştü. Padişah, duadan sonra ev sahibine:

—İsminiz nedir?, diye sormuş.

Ev sahibi cevap vermiş:

—İsmim Ayaz, ya siz kimsiniz?

Padişah:

—Şavaz derler. Siz bu ormanda ne yapıyorsunuz?, demiş.

—Beyin malına bakıyorum. Siz nasıl oldu da buralara kadar geldiniz?

Padişah kendisinin ticaret yapmaya çıktığını, karşılaştığı haydutlardan kaçıp buralara kadar geldiğini anlatmış ve Ayaz’dan o akşam kendisini bu kulübede misafir etmesini rica etmiş. Ayaz, kendisinin bir çoban olduğunu, misafirin altına serecek yatak yorganının olmadığını söylemiş. Padişah, “gerek yok” demiş, geceyi o kulübede geçirmiş. Ev sahibi, hükümdarın altına eyerini serip başına bir tuğla parçasını koymuş. Kendisi ise çıplak yerde yatmış.

Padişah o gece eski eyerin üstünde öyle tatlı bir uyku çekmiş ki saraydaki dokuz kat kadife atlas döşeklerde bile böyle rahat uyumamış imiş.

Hükümdar, seher vakti uyanınca çobanı ayakucunda kendisini seyrederken bulmuş. Şaşkınlıkla:

—Siz sabahtan akşama kadar hayvanlara bakıp yoruluyorsunuz, niçin uyumadınız?, diye sormuş.

Çoban:

—Siz benim evimde misafirsiniz. Ben sizin selametinizi, güvenliğinizi temin etmesem olur mu? Neden dersiniz, bu orman çeşitli yırtıcı, yabancı hayvanlarla doludur, diye cevap vermiş.

Padişah, bu adamın basit bir çoban olsa da temiz kalpli, yüce gönüllü, âlicenap, samimi biri olduğunu hissetmiş. O sırada güneş de bir hayli yükselmiş. Padişah:

—Allah’a ısmarladık, teşekkürler, diyerek çobanla vedalaşmış ve atına binip saraya dönmüş. Birkaç gün boyunca Ayaz’ın gösterdiği samimiyet, onun insancıl kişiliği, padişahın aklından hiç çıkmamış. “Bu adam beni tanımadan mı bu şekilde gönlünü açtı, bekledi. Yoksa kılık kıyafetime bakıp zengin bir insana benzetti de yalandan mı izzet ikram gösterdi?” diye düşünüyormuş. Derken, ertesi gün onu denemek amacıyla en güvendiği vezirlerinden birini derviş kılığına sokup, Ayaz’ın yanına göndermiş. Ayaz derviş kılığındaki veziri de tıpkı padişahı ağırladığı gibi samimiyet ve iyi niyetle ağırlayıp, beklemiş. Vezir geri dönüp gördüklerini ve Ayaz’ın

iyi özelliklerini padişaha anlatmış. Padişah yine de inanamamış, kendi oğlunu dilenci kılığına sokup malcının yanına yollamış. Ayaz, şehzadeye de vezire olduğu gibi muamele etmiş. Bundan sonra Ayaz'ın gerçekten de paraya itibar ettiği için değil, insanîyetlik için dünyaya gelmiş olan, temiz kalpli biri olduğuna padişahın kalbi kanaat getirmiş. Hizmetkârlarına Ayaz'ı saraya getirmelerini emretmiş.

Ayaz, tahtın önünde korku içinde padişahı selamlamış. Yavaşça, şahın suratına göz atmış, onun geçenlerde evine gelenlerin ilki olduğunu anlamış. İki yanında sırmalı kıyafetler içinde oturan iki kişi ise kulübesine daha sonra gelen garip dervişler, imiş.

Çoban durumu anlayamadığından, şaşakalmış. Padişah her şeyi izah ettikten sonra onu hamama göndermiş ona şahane elbiseler giydirmiş. Bütün bunlardan sonra padişah bu adamı kendisine muhafız olarak atamış.

Günlerden bir gün padişah Ayaz'ın zekâsını sınamak istemiş, ava çıkmış giderken bir yerde aniden:

—Yemesi en tatlı yiyecek nedir? diye sormuş. Ayaz duraksamadan hemen cevaplamış:

—Yumurta, diye cevaplamış. Padişah sesini çıkarmamış, bu seferki av da bitmiş. Aradan birkaç hafta geçtikten sonra Ayaz'ı gene ava götürmüş.

Padişah yolda giderken birdenbire ona:

—Ne ile? diye sormuş.

Ayaz gene hemencecik:

—Tuz ile. diye cevap vermiş.

Padişah onun iki seferki cevabından da memnun olmuş. Çünkü padişah, yumurtayı tuzla yemeyi çok severmiş, hem de ona sorulan sorular beklemediği sırada sorulmuş olmasına rağmen Ayaz'ın hazırlıksız olarak cevap vermesi, hazır cevaplılığı, hükümdarı şaşırtmış imiş. Bundan itibaren padişah Ayaz'ın hakikaten de zeki bir insan olduğuna kanaat getirmiş ve onu kendisine vezir tayin etmiş.

Ayaz, vezir olduk olduktan sonra padişaha bazı önerilerde bulunmuş, aç gözlü memurlar tarafından çıkartılan, halkın belini büken namünasip kuralları, kanunları yürürlükten kaldırmış. Devlet ve halk iktisadi bakımdan gelişip güçlenmeye başlamış. Öte yandan, bir avuç tamahkârın, açgözlü memurun cepleri kurumuş, dudakları kuruyup çatlamaya başlamış. Onlar Ayaz'ı çekemiyorlarmış, padişahın yalnız kaldığı vakitlerde

Ayaz'ı kötülüyor ve çekiştiriyorlarmış. Derken padişah onların sözlerine inanmış ve Ayaz'ı vezirlikten uzaklaştırmış.

Önceki tamahkâr vezir ve memurlar, halka zulüm eden kanunlarını uygulamaya başlamışlar. Bundan itibaren memleket halkının hayatı kararmaya, insanlar yoksullaşmaya yüz tutmuş. Halkın öfkesi çoğalıyor, padişaha karşı galeyana gelen insanlar gittikçe artıyormuş. Padişah, Ayaz'ı kendinden uzaklaştırmakla iyi etmediğinin farkına varıp onu vezirliğe yeniden tayin etmiş.

Ayaz, adil bir yönetim ortaya koymuş, memleket tekrar gelişip güzelleşmeye başlamış. Padişah her zaman, kimin kendisine sadık ve helalinden hizmet ettiğini denemek istediği için bir gün kırk katıra altın ve gümüş yükletmiş, Ayaz'ı ve diğer memurlarını katırların yanına katıp bir sefere çıkmış. Padişah yol boyunca altınları ve gümüşleri saçarak ilerliyormuş. İlerlemesine ilerliyormuş da ardına hiç bakmıyormuş. Bir zaman sonra bir çeşme başına varmışlar, padişah durup ardına bakmış, ardından yalnızca Ayaz geliyormuş. Öteki memurların tamamı, saçılan altın ve gümüşler için kavga etmekte imişler.

Padişah bundan sonra kimin padişaha ve millete yürekten bağlı, kimin para pul, makam mevki için dalkavukluk etmekte olduğunu anlamış. Ayaz'a baş vezirlik ve hazinedarlık verip onu yükseltmiş. Ayaz yüksek makamlara çıktıktan sonra da padişaha, halka, devlete sadakatle hizmet etmiş, vergileri uygun hâle getirmiş, alım satımı, ticareti geliştirmiş, çiftçilerin, zanaatkârların, ticaret erbabının önünü açıp parası olmayana hazineden kredi vermiş.

Bunların ardından kendilerine çıkar sağlayamayan saray fitnecileri, padişahın huzuruna çıkıp “Ayaz şunu etti, Ayaz bunu etti, hazineyi dilencilere dağıtıp, kendisi iyice zengin oldu, hazine tamtakır kaldı” deyip iftiralar etmişler.

Padişah, geçen sefer de fitnecilerin sözüne kanıp sadık dostunu günahsız yere cezalandırdığını, memleketi harap etmeye ramak kaldığını aklından çıkarmamış imiş. Bundan dolayı onlara bu kez “Hım” demekle yetinmiş, şöyle veya böyle bir cevap vermemiş. Hazineyi bizzat denetleyip görmeye karar vermiş. Sabahleyin Ayaz'ı alıp hazineye gitmiş, bakmış ki hazine altın, gümüş, buğday, hububat, silah, giyecek ile dopdoluymuş.

Padişah en sonunda dönüp hazineden çıkarken başı bir şeye dokunmuş. Kafasını kaldırıp bakınca bir çift eski çarığın kapıda asılı durduğunu görmüş.

Bu işe şaşırın padişah, Ayaz’a:

—Bunu niye astın?, diye sormuş.

Ayaz tevazu ile:

—Ben önce Allah’ın, sonra zatiâlinizin himayesinde bunca büyük izzete, şerefe nail oldum. Aslında yoksul bir çoban idim, deri kürkle eski bir çarık giyerdim, bu gün talih yüzüme güldü, bu günlerime eriştim. Fakat ben rahata erdiğimde sıkıntılı günlerimi unutup halkın gözünden düşmeyeyim diye, her girip çıktığımda çarık gözümün önünde dursun diye böyle yaptım, demiş.

Ayaz’ın böylesine âlicenap olmasından padişah son derece etkilenip ağlamaya başlamış. Kendisi de ihtiyarlamış olduğundan Ayaz’ı padişahlığa layık görüp tahtını ona sunmuş. Ayaz, padişah olmuş, memleketi adaletle yönetmiş. “Geçmiş günlerini unutma, deri çarığını kurutma” atasözü de bu olaydan kalmıştır.

Padişah ile Oduncu

Eskiden şiire, koşuğa meraklı bir padişah varmış. Her sözü, her lafı kafiyeli söylemek istermiş. Onun huzuruna gelen herkes, arzuhalini şiir şeklinde yazmazsa bakmazmış. Bir meseleyi halletmek için şiir şeklinde talepname yazmak gerekirmiş. Bu yüzden, bu memleketin halkı kafiyeli konuşmaya alışmışlar. Diğer ülkelerden gelen insanlar bu memleketi “Şairler Memleketi” diye adlandırmışlar. İsmine layık olan bu “Şairler Memleketi”nin her tarafında şiir okuma yarışmaları düzenlenirmiş. Padişah yarışmalarda kazananlara mükâfat olarak kendi ağırlıkları kadar altın verirmiş. Üstelik şiirin her mısraı için de şaire, bir aylık geçimine yetecek kadar mükâfat verirmiş.

Bu şehirde odunculukla geçinen bir adam varmış. O, bir gün dört eşeğini sürüp ormana oduna gitmiş. Giderken kendisinin, ormandan odun taşıyarak geçirdiği günlere hüzünlenmiş. “Benim de okumam yazmam olsa şair olurum, odun taşımayıp şiir yazardım, padişahın himayesine girip güzel günler geçirirdim.”, diye okuyamamasına üzülmüş. Derin düşüncelere dalıp şöyle demiş:

Dört eşeğim var, hepsi kara,

Günüm geçer ormanda.

Ben gitmezsem ormana,

Eşeği dehleyip, kim vara?

O, bu koşuğu tekrar tekrar söylemiş “Ben de şair olabilirim. Bunun için, odun taşımayacağım, padişahın huzuruna çıkıp şiir okuyarak mükâfat alacağım.” diye düşünmüş, eşeklerini geri döndürüp şehre doğru yürümüş. Tam bu sırada padişah avlanmak için ormanda bulunuyormuş. Padişah, ormandan dört tane eşeğini boş olarak dehleyip gelen oduncuyu görmüş. Padişah, oduncuyu tanıımıyormuş. Oduncu da padişahı tanıımıyormuş. Padişah, oduncuya niçin eşeklerini odunsuz olarak, boş götürdüğünü sormuş. Oduncu şöyle demiş:

—Ben bir oduncuyum. Her zaman ormandayım. Bizim memleketin padişahı şiir ve koşuğu sever, şairleri desteklermiş. Ben bu gün, ormanda bir koşuk dzdm. Baktım fena olmadı. Bu koşuğu okuyup, padişahtan mükâfat alayım diye gerisingeri dnverdim. Padişah bu sözü işitince oduncudan, koşuğunu okumasını istemiş. Oduncu, padişahın kendisine okuyacağım, diye inat etmiş. Padişah bu söze pek gülmüş ve:

—Ben padişahın huzurunda koşuk okumuş adamım. Bana oku, ben beğenirsem, padişah da beğenir, demiş. Oduncu, koşuğu okumuş. Padişah bu koşuğu dinleyince gülümseyerek oduncuya bakmış:

Bu koşuğunuzu şah nasıl beğenir,
Güzelce yazsanız daha iyidir, demiş.
Oduncu, bu söze fkelenmiş:

Hey ağabey, bu koşuğu beğenirse beğenir,
Beğenmezse ağzım yerde kalır, demiş.

Padişah kakhahalarla gülerek, birlikte avlandığı adamlarına ava gitmeden saraya dönmelerini emretmiş. Dörtnala at koşturarak saraya dönmüşler, her biri kendi yerlerinde dinlenirlerken, biraz evvelki oduncu saraya gelmiş. Bunu gören padişah hemen sofraya kurulmasını, oduncunun misafir edilmesini, sonra da huzuruna getirilmesini söylemiş. Oduncu hürmet ile selam vermiş, bir de ne görsün, deminden yolda kendisiyle sohbet eden adam tahtta oturuyormuş. Oduncu utancından başını önüne eğmiş.

Padişah, oduncuya:

—Siz niçin buraya geldiniz? diye sormuş. Oduncu niyetini söylemiş ve ormanda okuduğu koşuğu okumuş. Padişah, oduncuya iki ay yetecek kadar ödül vermiş, onu meşhur saray şairine emanet etmiş. Onun bir yılda iyi bir yazıcı olmasını, iki yıl içinde de meşhur memleket şairleri arasına katılmasını istemiş. Üstat, emek verip öğretmiş.

Oduncu da gayret edip öğrenmiş ve hedeflenen süreden önce bütün memlekette eşsiz bir şair olarak yetişmiş.

Tüm memlekette tanınıp, ününe ün katılmış.

Sadık Kadın

Bir varmış bir yokmuş bir karı koca varmış. Bunlar çok iyi geçinirlermiş. Adam, sabahtan akşama kadar tarlada çiftçilik yapar, kadın da evde yün eğirip, çorap dokur ve ev işleri yaparmış. Kadının aklı zekası şehir halkını kendine hayran bırakırmış. Herkes kadını övermiş. Günler aylar geçer kadının şöhreti her yere yayılır. Bir gün bu durumu muhtarın karısı duyar. Kadının kendisinden iyi olduğu için hırsından çatlayacak gibi olur. Neden herkesin onu övdüğünü merak eder ve gidip öğrenmek ister. kadının sırrını öğrenmek için kocasının evden gitmesini bekler. Durum öyle olur ki muhtarın birkaç günlüğüne şehre gideceği çıkar. Adam evden çıktığı anda kadın elbiselerini değiştirip, övgüsü dünyaya yayılan kadını aramaya çıkar. O kapı benim bu kapı senin araya araya gelir kadını bulur. Muhtarın karısı kendisini dilenci kılığına sokar, kapıyı çalıp biraz yiyecek ister. Adı dillere düşen kadın, dilenciye biraz şeyler verir. Sonra gider yerine oturur. Muhtarın karısı bahçeye baktığında, kadının güneşin önünde yün eğirdiğini görür. Yanında da bir parça kuru ekmek, bir kabın içinde ısınmış su vardır. Muhtarın karısı: “Ey kardeş bahçende güzel ağaçlar var. Niye onların gölgesinde oturmuyorsun da güneşin altında çalışıyorsun?” Kadın: “Çünkü benim kocam şu anda tarlada güneşin altında tahıl biçiyor. Yanında da bir parça kuru ekmek ile güneşte ısınmış bir kap sudan başka hiçbir şey yok. Benim ondan fazla bir yanıam yok ki o nasıl çalışıyorsa ben de öyle çalışmalıyım. Eğer böyle yapmazsam kocamın çektiği zahmetin değerini bilemem. Kocam da benim bu sadık davranışımı görüp beni çok seviyor” Muhtarın karısı onun zekasını denemek için der: Kardeş ben ne yapmalıyım ki kocam beni de senin kocan gibi sevsin” Kadın: Bana iki üç tane aslan tüyü getirebilersen sana bu sırrı söylerim”.

Muhtarın karısı o günden sonra aslan aramaya başlar. Sonunda gelir padişahın aslanlarının saklandığı hayvan barınağına ulaşır. Burada çelik kafes içinde saklanan korkunç aslanların olduğunu görür. Kadın çok düşündükten sonra aslanların yemeklerini ve sularını kendi vermeye karar verir.

Kadın, günde iki üç defa gelir aslanların kafesinin kenarına onların yemeklerini ve sularını verir. Aslanları boynundan tutup korkarak kafesin arasından onların

kuyruğunu, belini okşar ve bir hayli zamandan sonra aslanlara iyi davranarak kendisini onlara tanıtır. Bir gün, aslanlardan birini okşarken; aslanın bıyıklarından üç tanesini koparır. Muhtarın karısı hemen kadının yanına gelir ve tüyleri ona gösterir. Kadın der: “Söyle bakalım aslan gibi vahşi bir hayvanın bıyıklarını nasıl kopardın?”

Muhtarın karısı aslanın bıyığını nasıl kopardığını, aslana nasıl davrandığını baştan sona kadına anlatır. Kadın: “Kardeş sen aslanın bıyıklarını koparmak için ona nasıl davrandıysan, kocana da öyle davran. O zaman seni kırmaz ve seni çok sever.”

Muhtarın karısı o günden sonra kadının dediği gibi kocasına davranır. Kocasını karısından memnun olur. Muhtarın karısı, kadının gerçekten de çok akıllı olduğuna inanır.

Sağırlar

Bir zamanlar bir sağırın üç koyunu varmış. Bu koyunların biri topalmış. Koyunlar sabah gider, akşam geri gelirlermiş. Günlerden bir gün koyunlar eve dönmemişler. Ertesi gün, sağır koyunlarını aramaya çıkmış. Akşama kadar arasa da bulamamış. Umudunu yitirip evine döndüğünde çölde saban süren bir adamın yanına gidip:

- “İkisi sağlam biri total üç koyun gördün mü?” diye elleriyle ortalığı göstererek sormuş. Meğer saban süren de sağırmış. O da elleriyle bir yanı gösterip:

- Ben bir daha oraya bakıp geleyim de sonra geri döneriz, demiş. Koyunların sahibi onun söylediklerini “Koyunlar şu tarafa gittiler.” diye anlayınca sabancının gösterdiği tarafa doğru gitmiş. Bir de baksın ne görsün, koyunları orada, bahçe arındaymış. Onları alıp Sabancı'nın yanına gelince total koyunu göstererek şöyle söylemiş:

- Koyunlarımı gösterdiğin için sana bu total koyunu bağışlıyorum. Saban süren bunu, “Koyunun ayağını sen vurup topallaştırdın” diye anlamış. Saban süren şöyle karşılık vermiş:

- Ben senin ne koyununu gördüm ne de ayağını topallaştırdım!

Koyunları kaçan:

- Yok, canım olmaz. Ben sana sağlam koyun vermem, totalımı al! Ondan başkasını veririm üzüldüm, deyip cevap vermiş.

Sabancı:

- Yok, canım ben senin ne koyununu gördüm ne de ayağını total bıraktım. İstersen yürü Kadı'ya gidelim de davamızı o çözsün, demiş. Bunların ikisi Kadı'ya giderken miner eğerli at binen bir adama rastlayıp onu durdurup şöyle demişler:

- Bizim kadımız bu adam olsun.

Atlı sormuş:

- Ne soracaksınız?

Koyunları kaçan Sağır:

- Ben ikisi sağlam biri total üç koyun sahibiyim. Bu adam bana onları gösterdi.

Ben de bunun için ona total koyunumu bağışladım ama o sağlam koyunu vermemi istiyor, demiş. Saban süren sağır:

- Şimdi anlatacakların bitti mi, demiş. Sonra atlıya dönüp, kardeşim ben birkaç gündün beri burada saban sürerim. Hiçbir yere çıkmadım. Ben onun ne koyununu gördüm ne de ayağını kırdım, demiş. Meğer, atlı da sağırmış. O, atını bir yerden çalsa da miner eğer onunmuş. O, attan düşüp eğerinin arkasına gidip:

- At sizin olabilir ama eğer benimdir, deyip çekip gitmiş. Öbür iki sağır da onun peşinden gitmişler. Yola çıktıklarında bir kadına rast gelmişler. Üç sağır:

- İşte bizim davamızı bu kadın çözsün, diye düşünüp onu durdurmuşlar. Koyunları kaçan sağır, sabancı sağırı gösterip:

- Yaşlı ana, bu adam benim kaçan koyunlarımı gösterdi. Ben de ona bu iyiliği için total koyunumu verdim. Ama o sağlam koyun ister, demiş. Sabancı ise şöyle demiş:

- Canım, ben onun ne koyununu gördüm ne de ayağını topallattım. At hırsızı ise şöyle konuşmuş:

- At onların olsun ama eğer benimdir. Meğer yaşlı kadın da sağırmış. O geliniyle kavga edip evden kaçmış. Yaşlı kadın onları: "Eve git" diye anlamış. Cevap vermiş:

- Yok, gitmem, hiç gitmem! Bu sağırlığa yaşlı kadın da dâhil olunca, doğru kadıya gitmişler.

Kadı onlardan:

- Niye geldiniz? diye soru sormuş. Koyunu kaçan sağır şöyle demiş:

- Benim kaçan koyunlarımı gösterdiği için, bu adama total koyunumu verdim.

Ama o sağlam koyun istedi. Sabancı:

- Ben onun ne koyununu gördüm ne de ayağını topallattım.

At hırsız:

- At onların olsun ama eğer benimdir. Yaşlı kadın:

- Benim gibi yaşlı bir kadını dövdükten sonra ölürsem ölüyorum ama eve gitmem!

Bunları dinleyen Kadı da sağırmış. Arife günü yakınlaştığından o da “anlaşılan bu adamlar ay görenler” diye düşünmüş ki şöyle demiş:

- Üç kişi bir de kadın ay gördükten sonra yarın mutlaka bayramdır!

Şefkatlilik

Bir varmış, bir yokmuş. Eski zamanda bir zengin adam yaşarmış. Bu adamın bir kızı varmış. Adam çok cimriymiş, yalnız kızına zulmedermiş. Zengin adam her gün ava çıkarmış. Ava çıkmadan önce kızına yarım ekmek bırakırmış. Bir gün kapan almayı unutmuş. Evine gelirken yolda elinde yarım ekmek bulunan bir dilenciye rastlamış.

Adam:

– Ekmeği nerden aldın diye, sormuş.

Dilenci, o adamın evini göstermiş ve

– Şu evde şefkatli bir kız var; o verdi, demiş.

Adam çok öfkelenmiş. Evine gelmiş ve kızına:

–Dilenciye niye ekmek verdin, diye bağırılmış.

Kız:

– Babacığım, yaşlı adam olduğu için acıdım, diye cevap vermiş.

Adam öfkeyle kızının sağ elini bileğinden kesmiş ve ormana bırakmış. O günü şehrin padişahı ormanda ava çıkmış. O kızı görmüş ve sarayına götürmüştü. Kıza terbiye vermeye başlamış. Kız güzel ve edepli olarak büyümüş. Kızın akıllı ve ahlaklı olduğunu bilen padişah, oğluyla evlendirmiş. Düğünün ertesi kahvaltı yaparken, kız sol eliyle şehzadeye çayı uzatmış. Sol eliyle uzattığı için şehzade çayı almamış. Kız çok üzülmüş. Bir eve girmiş ve Allah’a lanet ederek ağlamış:

– Allah, demiş kız. Ben bir zavallıya acıyarak elimden ayrılmıştım. Simdi ise kocam sol elimden çay içmiyor. Ben buna nasıl dayanırım. Bana gösterdiğin şefkat nerede?

Kız ağladığı sırada, karşısında ekmek verdiği dilenci peyda olmuş. O sihirbazmış.

– Kızım ağlama, bu kuma elini sok demiş. Bunu dedikten sonra dilenci bir kumu kaldırmış ve kaybolmuş. Kız sol elini kuma sokunca, eli büsbütün altın ele dönüşmüş. Kız çok memnun olmuş. Ertesi gün altın eliyle şehzadeye çay uzatmış. Şehzade memnun olmuş. Memnun kalan padişah yeniden kırk gün kırk gece düğün yapmış. Kız yine başkalarına iyilik etmiş ve muradına ermiş.

Şımarık Oğlan ile Akıllı Gelin

Eski zamanlarda, zengin bir adamın şımarık bir oğlu varmış. Bu zengin adam, tek çocuğu olan oğlunun şımarık yetiştiğine üzüldüğü için, onu bir fakirin kızı ile evlendirerek, “Şimdi ne yapar eder hayatını sürdürür” diye düşünmüş. Bir gün zengin adam ölmüş, şımarık oğlan yine de durmuyormuş:

“Babamın bu kadar malı var. Benim de güzel bir hanımım var. Babam ölse de bana hiçbir şey olmaz.” diye gamsız gamsız geziyormuş. Oğlanın babasından kalan mal da mülk de çabucak bitmiş. Çalışayım dese de çalışmayı da bilmeyen şımarık oğlan evinde oturup kalmış.

Bir gün karısı:

“Babandan kalan malın hepsi bitti. Artık senin çalışman, bize bakman gerek” demiş.

“Yook, ben çalışmam. Evde oturup sana bakacağım. Senin güzel yüzüne birisi baksa da seni alıp götürse ben ne yaparım,” demiş şımarık oğlan.

“Öyle düşünme, ben, senden başkasına bakmam. Eğer bana inanmıyorsan sana bir gül vereyim. Onu yanından hiç ayırma. Eğer o gül solarsa o zaman beni birisi alıp götürür, solmazsa, seni bekliyorum, evdeyim demektir” diyerek karısı oğlana kırmızı bir gül vermiş.

Şımarık oğlan, karısının söylediklerini kabul ederek, bir şehirde yaşayan üç zengin kardeşin evine hizmetçilik yapmaya gitmiş. Bu üç zengin kardeşin büyüğünün adı Adıl, ortancasının adı Madıl, küçüğünün adı da Calın’mış. Şımarık oğlan, onların evinde hizmetçilik yaparken her gün kırmızı gülüne bakarmış. Günlerden bir gün Adıl:

“Kardeş, o yanındaki gül nedir?” diye sormuş oğlana.

“Bu, benim karımın hediyesi” demiş oğlan. “Eğer bu gül solarsa o zaman hanımımı birisi zorla götürmüş demektir, solmazsa hanımım evde beni bekliyor demektir,” demiş oğlan.

“Hanımın nasıl bir kadındır, bir kerameti mi var ?” diye sormuş Adıl ona.

“Benim hanımımın bu dünyada eşi benzeri olmayan bir güzelliği vardır” demiş oğlan.

O zaman Adıl: “Bu oğlan akılsızmış, en iyisi ben gidip bu oğlanın karısını kandırıp, zenginliğimin gücü ile onu alayım” demiş. Birkaç gün sonra Adıl, oğlanın karısının evine gitmiş. Kadın, onu misafir etmiş. Yatacağı zaman da dışarıdaki çocuğu çağırıp:

“Misafirin atını bağla,” demiş.

“Atı nasıl bağlayayım?” diye sormuş çocuk

“Atı direğe bağla, ayakları kirlenmesin, misafirimiz üzülmesin” demiş kadın çocuğa.

Aslında kadının sözü: “Atı temiz kes, eti direğe as, dört ayağını da temizle, derisini de yayarak tuzla” demekmiş. Biraz vakit geçtikten sonra, kadın çocuğu çağırarak:

“Etraftakiler çalmasın, buna dikkat et” demiş.

Bu da: “Kapıyı kapatıp bana ses ver” demekmiş.

Çocuk, atı bağlayıp, kapıyı tıklatmış. O zaman kadın misafire:

“Tüh sana, yaptığından utan, benim kayınbabam çok sert adamdır, sana kızdı, geliyor şimdi,” demiş. Korkup kaçan zengin adam bir çukura düşmüş. Kadın da gelip, hemen o çukurun üstünü kapatmış. Rahatça yatıp uyumuş. Adam oradan hiç çıkamamış. Kadın her gün çukurun ağzını açarak ona bir parça ekmek vermiş. Ondan sonra, şımarık oğlanın yakasındaki gülün ne anlama geldiğini öğrenen Madıl da, Calın da kadına gelmiş. Kadın, onlara da aynı şeyleri yapmış. Onlar da aynı çukura düşmüşler.

Günlerden bir gün, şımarık oğlan çalıştığı yerden kendi evine gelmiş. Karısı ona olanları anlatmış ve çukurun ağzını açarak, kocasına orada duran üç zengini göstermiş. Onları çukurdan çıkarmışlar. O zaman zengin adamlar:

“Bizim atlarımız nerede?” diye kadına sormuşlar.

“Ala direğe sorun,” demiş kadın onlara.

“Ala direk nedir?” diye gidip bakmışlar ki; atlarının tırnakları ile kulakları ala direğe asılmış.

O zaman bu üç zengin kardeş: “Bu kadın güzel olduğu kadar akıllıymış. Biz en iyisi kendi yolumuza gidelim, yoksa boşu boşuna ölürüz” diyerek kaçıp gitmişler. Ondan sonra şımarık oğlan akıllı karısı mutlu mesut yaşayıp gitmiş.

Temir Bolat

Evvel zaman içinde büyük bir dağ köyü varmış. O köy, uzun zamandır dertsiz tasasız çalışıyor, kazanabildiği kadarını yiyip rahat içinde yasıyormuş. Köy güzel güzel yaşayıp giderken bu köyün erkekleri birer ikişer kaybolmaya başlamış. Erkeklerin nasıl kaybolduğunu kimse bilmiyor, tahmin bile edemiyormuş. Neden dersiniz; erkekler, suyun kumu yutması gibi, tasın denize batması gibi sesleri solukları çıkmadan kayboluyorlarmış.

Aramaya gittiklerinde ise... Nereye gitsin, kime, ne sorsunlar? Köyün yiğitleri, adamları yutan alçağın nereden çıktığını bulup suçüstü yakalamak için aramaya gitmişler. Böyle bir talihsizliğin nereden çıktığını öğrenmeden şüpheli bir yer bile bulamadan karanlık geceye çöken kara bir sis gibi bakakalmışlar.

Adamlar ise kayboluyorlarmış... Adamların belirsiz bir şekilde gece gündüz demeden yok olmaları köyün nüfusunu her geçen gün azaltıyormuş. Onlarla birlikte hayvanlar da kayboluyormuş. Yıllarca aramaya devam etmişler, ama bulabildikleri bir tek kişi bile olmamış. Yakınlarda bu köyün çevresinde komşu köyler varmış. Bu kötülüğü onlar, yani komşu köyler yapıyorlardır, diye şüphelenecekleri bir şey de yokmuş Neden dersiniz, bu köyler birbirleriyle çok iyi anlaşıyorlarmış. Sonra, erkekler yalnızca bu köyden değil, her köyden kayboluyormuş.

Böylece köyün erkeklerinin en fazla üçte biri kalmış. Halk ise gidip çalışmaya korktuğundan, saban sürmeye, biçmeye, ava hep beş altı kişi birlikte çıkmaya başlamış.

Bu köyde anaları erken yaşta ölmüş, babaları ise diğerleri gibi kaybolmuş üç genç yaşıyormuş. Öksüz kalınca hayırseverlerin verdiklerinden başka rızıkları olmadan büyümüşler. Büyük ve ortanca gençlerden ikisi de çok sessiz, zararsız, az konuşan kimseler olduklarından adları fazla söylenmiyormuş. Bu yüzden adları şimdiye kadar kimsenin aklında kalmamış. Küçükleri ise aşırı yaramaz, her şeyin yolunu yordamını bilen, doğru sözünün üstüne doğru, yalanının üstüne de yalan olmayan, köyde kime sorsan gözdeki arpacık gibi bilinen Temir Bolat'mış.

Üç kardeş birlikte oklarını, kılıçlarını alıp uzaklara ava gitmişler. Dağlara doğru giderlerken, Geyik Boynuzları denilen bir yerde üstü kapalı önü açık bir barınak yapıp dört beş gün bu civarda avlanırsınız, diye düşünmüşler.

Sabahleyin ağabeyleri yemek yapmak için barınakta kalmış, ortanca ile Temir Bolat ava gitmişler. Tam onlar gittikten sonra, horoza binmiş bir cüce barınağa gelmiş. Kendisi bir karış, sakalı ise bin karışmış. “Selamünaleyküm!” deyip horozdan inmiş, barınağa girmiş. Genç: “Aleykümselâm, gel!” dediği gibi cüce, sakalından bir tüy alıp gencin elini ayağını bağlamış, omurgasından sinirleri kayış gibi koparmış, sonra horoza binip gitmiş.

Gencin kardeşleri gelmişler. Çok öfkelenmişler, bir yandan da çok şaşırılmışlar. Gencin elini ayağını çözmüşler. Hemen yemek yapıp yemişler, o gece sabaha kadar uyumamışlar.

İkinci sabah, ortancaları: “Bugün barınakta ben kalayım, siz gidin yarım kalan işleri halledin.” demiş. Onlar gidince hemen kazanı ateşe asmış, avladıkları geyiğin bir budunu kazana koymuş. Hem ağabeyi hem de Temir Bolat tedirgin olup “Biz öğlene kadar döneriz.” demişler ava giderken.

Onlar gittikten kısa bir süre sonra aynı cüce, barınağın aşağısından horoza binmiş geliyormuş. Gencin kuşkuyla baktığını görünce selam vermeden sakalından bir tüy alıp onunla kement atar gibi tutmuş genci. İki elini, iki ayağını bağlayıp sırtından sinirlerini koparıp söyle demiş:

“Sağ salim kurtulduğunuz için niye bana teşekkür etmiyorsun? Ben tuttuğumu alır giderim, sizi bıraktığım için ‘Sağ ol’ desene cahil deli!” diye gülümser gibi yapıp horozuna binmiş. “Haydi, rast gelsin, köyünüze benden selam söyle. Köyü tamamen yok edinceye kadar bırakmam, onu da söyle.” demiş. Gençler öğlene kadar da duramayıp aceleyle bir dağ keçisi öldürüp dönmüşler. Kardeşlerine koşup öfkeyle elini ayağını çözmüş, bütün olan biteni anlattırmışlar.

Güle oynaya, gamsız gamsız gezen Temir Bolat’ın yüreği sızlıyormuş kardeşlerine her baktığında. Onların üzölmelerine, o felâketi sindirmeye çalıştıklarını görmeye daha fazla dayanamıyor, yüreğine hançer saplanmış gibi oluyormuş. Temir Bolat kendi kendine bir karar almış. Kardeşlerine dönüp: “O alçağın suçu sadece sırtlarınızdan aldığı sinirlerle bitmedi. O bizi büyüten zavallıların kanıyla sarhoş olmuş. Ya o kanı kusar, ya da beni de yutar!” diye kılıcını çıkarıp öpmüş, kınına öyle

yerleştirmiş. Sonra ağabeylerine: “Simdi ben barınakta kalayım, siz de bir tarafa saklanıp gözetleyin.” demiş. Saklanmışlar. Temir Bolat ise et pişirir gibi yapıp tetikte beklemiş beklemiş kimse gelmemiş. Gün bitmiş, gençler yemeğe oturmuşlar. Onlar yemek yerken bir kırlangıç tam da baslarındaki dala konup şakımaya başlamış. Temir Bolat, kırlangıca bir iki ıslıkla eslik edip:

“Gel, yemek vakti geldin, misafir edelim, niye şimdiye kadar daha sıcak yerlere uçmadın?” diye keyifle saka yapmış. Kırlangıç dillenip:

“Ben size yardım etmeye geldim. Sen Temir Bolat, barınakta tek başına kal. Düşmanın arkadaşlarının saklandığını biliyordu, korkup gelemedi. Öyle üç dört adamın olduğu yere gitmez. Sen ‘halt’ desen yenersin. Onun nasıl öldüğünü bilmiyorum. Ama şunu söyleyeyim: Sizin köyde benim de bir yuvam var, her yaz gelirim. Haydi, sevinçle karşılaşalım gelecek yaz!” deyip uçmuş.

Gençler, kırlangıcın dediklerine çok şaşırılmışlar. Temir Bolat’ın kalbi çok temiz olduğundan kendisine dünyalar kadar güç katılmış gibi hissetmiş. “O zaman” demiş Temir Bolat ağabeylerine, “...siz köye gidin, yanınıza başkalarını alıp beni ararsanız, aramaya buradan başlayın. Ben burada bekleyeceğim. Onu öldürmenin yolunu bilmiyorum, ama başı giden birinin dayandığını görmedim. Nasip olursa basını kesmeye çalışacağım.” deyip ağabeylerini köye göndermiş.

Gençler gittikten hemen sonra aynı cüce horozun başından çekerek gelmiş. “Selamünaleyküm iyi oğlan, misafir kabul eder misin?” diye alay etmiş cüce. “Senin gibi bir büyüğün vadisinde, attan indirip konuk etmek benim için ata binmek kadar kolaydır. Benim genç olduğuma bakma. Çevik atına bin, vadiye geldiğinde seni attan indirip şeref misafiri kabul edeyim.” demiş Temir Bolat.

“O zaman gösterdiğin hürmete göre seni ödüllendireyim, misafir ağırlamaya uygun olup olmadığına bakayım.” diye horoza binmiş, horozun kafasını çevirince genç, kılıçla vurup cücenin basını kesmiş. Cücenin başı fırlayıp horoza binmiş, genç de peşinden gitmiş. Gide gide horoz, asırlık bir meşe ağacının dibindeki delikten girmiş. Temir Bolat da arkasından deliğe girmiş.

İçeride demir bir kapı açılmış iki yana doğru. Girip bakmış ki, o cücenin yaşadığı muhteşem kale! Kalenin etrafı demir çitlerle çevrili, içinde ise gece gündüz sırtlarını doğrultmadan çalışan talihsiz bir halk varmış. Cücenin evi gözyaşlarıyla doluymuş. Onun ölmediği belliymiş. Temir Bolat gidip cücenin gözüne bakınca onun

sağ olduğunu anlamış. Cücenin kızı Temir Bolat’a şunları söylemiş: “ ‘Sakalım bin karış olana kadar kimseye yenilmeden yaşamıştım, ama sen yendin. Hâlâ hayattayken, beni yeneni bir kez daha görmek istiyorum.

Gel de kılıcının ucuyla başımı yukarı kaldır, gözüne bakmama müsaade et.’ diyor babam.” Temir Bolat, cücenin kızına dönüp: “Güzel kız, sen önce bütün kapıları aç da bu zavallı halkın evlerine gitmelerine izin ver.” demiş. Kız, Temir Bolat’ın söylediğini yapmış. Bütün adamlar, Temir Bolat’ın etrafında toplanmışlar. Temir Bolat kendi köylülerini, kendisine sadaka verenleri tanıyıp kucaklamış. Cücenin kızının cevap beklediğini görünce Temir Bolat söyle demiş: “Ey güzeller güzeli! Git babana de ki: ‘Bizde er kişi, ite sopayla bir kez ve öldüresiye vurur. İkinci kez vurmak marifet değildir. Ben onu görmek istemiyorum. O beni görmeden yaşamış, görmeden de ölsün.’ İşte böylece o kadar adamı kurtarıp köyüne dönmüş. Ondan sonra rahat huzurlu yaşamışlar. Bugün de her türlü zorluğa direniyorlarmış. Temir Bolat’ın babasının ise öldüğü haberi gelmiş.

Tutumlu Evlat

Evvel zamanda bir çiftçi olup, onun Esqer ve Ekber diye iki çocuğu varmış. Bu çiftçinin hâli vakti hayli yerindeymiş. Çocuklarını çok sevdiğinden onlara her gün bir gümüş para verirmiş. Çiftçinin büyük oğlu Esqer oldukça şımarık ve savurganmış, verilen parayı her gün harcayıp tüketirmiş ve babasına “Yine para ver” diye bağırmış. Çiftçinin küçük oğlu Ekber, ağabeyinin aksine gayet uslu ve tutumluymuş. Beyhude yere para harcamazmış. O, küçük bir sandık yapıp üstüne, para atabileceği bir delik açmış. Babasının verdiği paraları bu delikten, sandığa atarmış. Günler geçmiş. Aylar geçmiş, yıllar geçmiş. Bu çocuk, sandığını bir kere bile açıp bakmamış. Aradan uzun yıllar geçmiş, çiftçi yaşlanmış ve ağır bir hastalığa tutulup yatağa düşmüş. Çiftçi, ruhunu teslim etmeden önce iki çocuğunu karşısına alıp vasiyet etmiş:

—Çocuklarım, küçüklüğünüzden itibaren sizlere, kazanıp biriktirdiğimin hepsini vererek büyüttüm. Siz artık koca adamlar oldunuz. Ben ölümün eşiğindeyim. Size bırakacak bir şeyim yok. Ben öldükten sonra ikiniz, olanı olmayanı beraber harcayıp, beraber yiyip, dostça yaşayın. Ocağımızı söndürmeyin. Çiftçi, böyle dedikten sonra dünyadan göçmüş.

Esqer, babasının ölümünün üstünden çok zaman geçmeden Ekber’i çağırıp:

—Kardeş, babam ölüp gitti. Her ikimizin ocağı kendi evinde tütsün. Sen de kendi yoluna bak, diyerek aileyi ikiye bölmüş. Kendisinin büyük evlat olmasını bahane edip, büyük evi kendine almış, küçük ve basık bir evi Ekber’e vermiş. Bundan sonra ağabey kardeş kendi hayatlarını sürdürmeye başlamışlar. Esqer bir iki seneye kalmadan babasından kalanları hepsini satıp yemiş. Hatta evini de satmış. Ekber, tutumlu davranmış, evlenmiş, hem de iki evlat sahibi olmuş. Onun hanımı da gayet çalışkan olup, kocasının derdine derman olurmuş. Bunlar, kendilerine koyun almışlar. Durumları günden güne düzelmiş. Fakat Ekber, sözü geçen sandığın ağzını hiç açmamış ve içine her gün bir gümüş para atmış. Bu memlekette bir sene çok sert bir boran afeti görülmüş, kuraklık olmuş, hayvanlar kırılmış. Tarlalardan bir tane buğday başağı alınamamış.

Esqer yiyecek dese ekmek, giyecek dese giyecek, gireyim dese ev bulamamış, dilencilğe başlamış. Ekber’in yüreği sızlamış. Esqer’i kendi evine getirmiş ve güzelce giydirmiş, yedirmiş, hâlimden haberdar olmuş. Onun yaşantısını görünce, Esqer’in içine kurt düşmüş:

“Babam öldüğünde mirasın çoğu bana kaldı, ben bu duruma düştüm. Kardeşim günden güne zenginleşti. Bunda muhakkak bir sır olmalı” diye düşünmüş. Bir akşam, gözlerini sıkıca kapatıp uyuyor numarası yaparak yatıyormuş.

—Evde yiyecek bir şey kalmadı, elimizde para da kalmadı, şimdi ne yapacağız? demiş.

Ekber’in hanımı, Ekber’e.

—Ekber, şu bizim sandığı açmanın vakti geldi artık. Yarın onu açıp biraz buğday satın al, demiş.

Bu sözü duyan Esqer’in gözüne, sabaha kadar uyku girmemiş. Güneşin doğuşuyla birlikte Ekber yatağından kalkmış, yüzünü yıkamış, çıkıp gitmiş. Ekber’in hanımı odaya girmiş. Esqer usulca gelip kapının aralığından gözetlemiş. Ekber’in hanımı sandığı açmış, içinden at kafası kadar altın çıkartmış. Ondan birazcık almış ve sandığı sıkıca kilitleyip saklamış, tahıl almak için çıkıp gitmiş. Bu hâli gören Esqer’in niyeti bozulmuş.

O: “Babam bize altın bırakmadı, bunu çalmış olmalı. Eğer bu durumu padişaha bildirirsem, kesinlikle altını alıp Ekber’i zindan atar. O zaman evi, ailesi bana kalır.”, diye düşünmüş ve derhal padişaha haber etmiş.

Padişah, askerlerine emretmiş, Ekber altınlarla birlikte saraya getirilmiş. Padişah, sandıktaki altına bakmış:

—Bunu nereden çaldın? Eğer doğrusunu söylemezsen seni zindana atarım, demiş.

—Bunu hiçbir yerden çalmış değilim, küçüklüğümden beri biriktiriyordum, demiş Ekber.

Esqer:

—O yalan söylüyor. Bizim evde eskiden altın yoktu, hiç olmadı. O, bunu mutlaka çalmıştır, demiş. Bu sözü duyan padişah öyle sinirlenmiş ki:

—Ekber, doğruyu söylemezsen kelleni alırım!, diye haykırmış.

—Ey yüce padişahım, küçüklüğümüzden başlayarak babam her gün her birimize birer tane gümüş para verirdi, ben onu harcamadan şu sandığın içine atardım. Babam ölünce, çoluk çocuk sahibi olduktan sonra bile savurganlık etmedim. Kazandığım paraları bu sandıkta biriktirdim. Bu defa, kıtlık afeti meydana gelince yiyeceklerimiz tükendiğinden, sandığı açtım. Ben bu altını çalmadım, ihtimal ki on sene boyunca tutumlulukla, kanımı terimi katarak çalışmanın mükâfatı olarak sandıktaki gümüş, altına dönmüş olmalı. Padişah bu sözü işitince gayet etkilenmiş ve tutumlu çocuğa inanıp, onu kendi sarayının hazinedarlığına tayin etmiş. Esqer’i ise; varını yoğunu har vurup harman savurduğu, kardeşine iftira ettiği için “Bundan hayır gelmez” diyerek zindana atmış.

Üç Şart

Bir varmış bir yokmuş. Evvel zaman içinde kalbur saman içinde, birbirinden çok uzak, biri doğuda biri batıda iki büyük ülke varmış. Bu ülkelerden doğudakinin padişahının bir oğlu, batıdakinin de bir kızı varmış. Bunlar zamanla büyüüp evlenme çağına geldiklerinde, birbirlerini rüyalarında görmüşler ve âşık olmuşlar. Bunun üzerine, doğuda bulunan padişahın oğlu, batıda bulunan padişahın kızını bulmak için, ülkesinden ayrılıp yollara düşmüş. Dağlar aşmış, nehirler geçmiş, ovalarda yürümüş ve sonunda, batıdaki padişahın ülkesine varmış. Sora soruştura padişahın huzuruna çıkıp, ondan kızını istemiş.

Padişah da ona kızını vermek için, üç şart koşmuş. İlk şart olarak, delikanlıdan, ülkeyi rahatsız eden, gözü kanlı bir devi öldürmesini istemiş. Bu dev sulan kurutup

hayvanları yiyor, insanlara da saldırarak, büyük zarar veriyormuş. Okunu alıp kılıcını kuşanan oğlan, ülkenin kuzeyindeki Sina Dağı'nda bulunan bu devin karşısına çıkmış ve onunla kıyasıya dövüşerek, gözünü okla kör ettikten sonra, boynunu kılıçla kesip ülkeyi bu beladan kurtarmış.

Padişahın ikinci şartı, devlerin şimşir tarağının kendisine getirilmesiymiş. Bu tarakla taranan saçlardan, inciler ve pırlantalar dökülürmüş. Yola çıkan genç, uzun ve yorucu bir yolculuktan sonra, devlerin ülkesine varmış. O sırada yıkanmakta olan devlerin, kayaların üstüne bıraktıkları şimşir tarağı alarak kaçmış. Biraz sonra yıkanıp çıkan devler, tarağın çalındığını görünce, tarağı çalanın erkekse kız, kızsaa erkek olması için beddua etmişler ve genç birden kız oluvermiş. Buna çok üzölen oğlan, kimseye bir şey belli etmeden tarağı götürüp padişaha vermiş.

Padişah üçüncü şart olarak da devlerin sihirli aynasını istemiş. Bu ayna, bakılınca istenilen yeri yansıtır ve bakan insanı da çok güzel gösterirmiş. Oğlan yine yola koyulup devlerin ülkesine varmış. O sırada devler uyuyormuş. Oğlan hemen aynayı alıp kaçmak istemiş, ama telaştan bir devin kuyruğuna basmış. Uyanan devler, aynalarının çalındığını görünce yine, çalanın kızsaa erkek, erkekse kız olması için beddua etmişler. Bunun üzerine, yeniden erkek olan genç çok sevinmiş ve götürüp aynayı padişaha vermiş.

Ama ne var ki, padişah ona kızını verme yerine, tutuklatıp zindana attırmış. Bunu gören kız, vezirler aracılığıyla, bu olayı tüm ülkeye yaymış. Haberin yayılmasından sonra halk, ülkeleri için bu kadar fedakârlık yapan bu gencin zindandan çıkarılması ve o ülkeye padişah yapılması için ayaklanıp saraya yürümüşler. Durumun önemini anlayan padişah, hemen oğlanı zindandan çıkarıp kızıyla evlendireceğini ve tahtına da varis yapacağını ilan etmiş. Oğlanla kız, kırk gün kırk gece süren bir törenle evlenmişler.

Onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine

Vur Tokmak

Bir varmış, bir yokmuş. Aladağ'ın eteğinde ihtiyar bir adam yaşlı hanımıyla birlikte yaşıyormuş. Onlar av kuşlarını ve hayvanları avlayarak günlerini geçiriyorlarmış.

Güz mevsimi geçmiş ve ne olmuş da adamın tuzağına büyük bir leylek düşmüş. Adam onu tuzağından çıkarınca leylek dile gelmiş:

– Ey yaşlı dede! Beni bırakın, gideyim. Ben leyleklerin başıyım, ne isterseniz veririm, demiş. Adam sormuş:

– Seni nerede bulabilirim?

– Aladağ’ın arkasına geçeceksiniz ve beni kime sorarsanız evimi gösterir, demiş leylek.

Adam leyleği bırakmış.

Leylek:

– Yaptığın iyiliği asla unutmayacağım, diye uçup gitmiş.

İlkbahar yaklaşınca tuzağa hiç bir şey ilişmez olmuş. Adam leyleği hatırlayarak: “Gidip geleyim ne olursa olsun.” diye düşünmüş. Adam Aladağ’ı aşmış, yolda çobanlarla karşılaşmış:

– Bu koyunlar kimin, diye sormuş yaşlı adam.

– Leylek Bey’in, diye cevap vermiş ve ihtiyar adama yol göstermişler.

Adam yürüye yürüye yalkıcılarla karşılaşmış:

– Ey yalkıcılar! Bu yalkılar kimin acaba, diye sormuş.

– Leylek Bey’in yalkıları, demişler.

– Çok zengin biri bu Leylek Bey, demiş ve yaşlı adam mutlu olup yalkıcılara sormuş:

– Leylek Bey “Dilediğini veririm.” demişti, sizce ne sorayım?

– “Kaynar Kavanoz”u sorun, demiş yalkıcılar.

İhtiyar adam yalkıcılara teşekkür edip yola çıkmış. Yol yürümüş yol yürüse de bol yürümüş, sonunda Leylek Bey’in evine varmış:

– Selamın Aleyküm Leylek Bey, Yaşlı adam kapıdan içeri girmiş ve “Sözünü yapacak mısın yapmayacak mısın?” diye buraya geldim, demiş.

Leylek Bey:

– Dile dileğini.

– “Kaynar Kavanoz”u ver, demiş ihtiyar adam.

– Ah, demiş Leylek. Dede istersen sana bir tabak altın vereyim.

– Yok, demiş ihtiyar adam.

Leylek razı olup:

– Buyurun alın, diyerek “Kaynar Kavanoz”u vermiş. İhtiyar adam, “Kaynar Kavanoz”u alıp eve dönmüş. Yol yürümüş, bol yürümüş bir yere varmış ve biraz dinlenmek için oturmuş. O yerdeki çocuklara bakarak:

– Oğullarım! Bu kavanoza göz kulak olun. Ben dinleneceğim. Sakın “Kayna Kavanoz!” dediğinizi görmeyeyim, demiş.

– Tamam, demiş çocuklar.

Çocuklar çok kurnazmış. İhtiyar adam uyuduktan sonra “Kayna kavanoz!” demişler. Kavanozdan altınlar kaynatarak çıkmış. Çocuklar şaşırılmışlar, altınları toplayıp kavanozu değiştirmişler.

İhtiyar adam uykudan uyanıp kavanozu almış ve yoluna devam etmiş. Yedi gün yedi gece sonra evine varmış.

– İhtiyar, sofrayı hazırla, demiş ihtiyar adam. İhtiyar kadın, sofrayı hazırlamış. Adam yüksek sesle:

– Kayna kavanoz, diye haykırmış. Kavanoz kaynamamış.

İhtiyar adam öfkelenerek Leylek Bey’in yanına gitmek üzere yola çıkmış. Yolda yine yılıkıcılara rastlamış ve:

– Leylek Bey beni aldattı. Simdi ne sorayım, demiş Yılıkıcılar:

– “Açıl Sofra”yı sorun, demişler. İhtiyar adam, Leylek Bey’in yanına gelmiş.

– Ha, “Kaynar Kavanoz” size az mı geldi, demiş Leylek Bey.

– Beni aldattın “Kaynar kavanoz”un yerine başka bir şey vermişsin, demiş ihtiyar adam. Bana “Açıl Sofra”yı ver!

Leylek ihtiyar adamın sözünü bos çevirmemiş. İhtiyar adam, “Açıl Sofra”yı alıp dönerken yine kurnaz çocuklarla karşılaşmış:

– Çocuklarım! Su sofrayı tutun; ben uyuyup yorgunluğumu gidereyim. Sakın “Açıl sofr!” demeyin, demiş.

– Tamam, demiş çocuklar ve ihtiyarın uyumasıyla birlikte:

– Açıl sofr, diye haykırmışlar ve sofrayı açılmış ve yetmiş çeşit yiyecek hazır olmuş. Çocuklar yemekleri şaşkın bir şekilde almışlar ve sofrayı değiştirip başka bir sofrayı koymuşlar. İhtiyar adam evine gelince:

– Açıl Sofra, diye haykırmış. Sofra açılmamış. İhtiyar adamın saçı dimdik olmuş ve çok öfkelenmiş, “Yine beni aldattı.” diyerek alnına vurmuş. İhtiyar adam, leyleğin yanına giderken yılıkıcılar:

– Simdi “Vur Tokmak”ı sorun, demişler.

İhtiyar adam, Leylek Bey’in yanına varıp:

– Olan oldu, simdi istenmemiş bir şey soracağım. Bana “Vur Tokmak”ı ver, demiş. Leylek Bey onun sorusuna karşı çıkmamış. İhtiyar adam, "Vur Tokmak"ı alarak yola çıkmış. Evvelki çocuklara rastlayıp:

– Ben dinleneceğim, siz tokmağa bakın; fakat “Vur tokmak!” diye seslenmeyin, demiş. Çocuklar ihtiyarın sözünü kulak asmamışlar. İhtiyar adamın uyumasıyla:

– Vur tokmak, demişler. Tokmağa can gelip fırlayıp çocukların üzerine gitmiş. Hiçbir çocuk dünyaya geldiğinden beri bu kadar dayak yememiş. Çocuklar feryat edip ağlıyorlarmış. İhtiyar adam uyanmış. Çocuklar onun yanına gelip:

– Dede, tokmağınızı durdurun. Size kavanozunuzu ile sofranızı getirip verelim. Edepsizliğimiz için cezamızı çektik, tövbe ettik, diye yalvarmışlar.

Sonra İhtiyar adam:

– Dur tokmak, demiş. Tokmak çocuklara vurmaya bırakmış. Çocuklar gidip evlerinden “Kaynar Kavanoz” ile “Açıl Sofra”yı alıp gelmişler. İhtiyar adam ise evine varıp:

– Kayna kavanoz, demiş. Kavanozdan altınlar kaynatarak çıkmış.

– Açıl sofra, demiş. Yetmiş çeşit yemek hazır olmuş. İhtiyar karı koca, kalan ömürlerinde rahat bir hayat geçirmiş, murat ve maksatlarına ermişler.

Yasemin

Evvel zaman içinde bir varmış bir yokmuş. Bir ananın yedi tane oğlu varmış. Bir gün bu oğlanlar analarına, " Bizim hiç kız kardeşimiz yok mu? " diye sormuşlar. Ana da, " Yok oğullarım" demiş. Bunu duyan oğlanlar, "Öyleyse bizim buralarda yerimiz yok" deyip geçip gitmişler. Onlar gittikten bir zaman sonra kadının bir kızı olmuş ve adını Yasemin koymuş.

Kız büyüyüp serpilmiş ve bir gün, "Ana, herkesin ağabeyleri, erkek kardeşleri var, benim niye yok ? " diye sormuş. Ana, " Kızım, senin de yedi erkek kardeşin vardı, ama bir kız kardeşleri olmadığı için, dağlara uzaklara gittiler" deyince kız, " Anacığım ben kardeşlerimi bulmalıyım" demiş ve yollara düşmüş.

Dağlar ormanlar aştıktan sonra, kardeşlerinin yaşadığı kulübeye gelmiş. Ocağın yanında yedi turnanın durduğunu görünce, buranın kardeşlerinin evi olduğunu anlamış

ve ortalığı temizleyip yemek pişirmiş. Sonra da yorgunluktan uyuyakalmış. Akşam eve gelen oğlanlar, gördükleri karşısında bunu kimin yaptığını düşünürlerken, içeride uyuyan kızı görmüşler ve hemen kaldırıp, kim olduğunu ve burada ne aradığını sormuşlar. Kız onlara kim olduğunu söyleyince çok sevinen oğlanlar, kardeşlerine sarılıp mutluluk içinde yaşamaya başlamışlar.

Oğlanlar ava gidiyor, kız da evde işleri yapıyormuş. Kıza, ormanda bir dev anasının olduğunu ona karşı dikkatli davranmasını tembih etmişler. Günler böyle geçip giderken, bir gün evin kedisi ocaktaki ateşi söndürmüştü.

Kız da ateşi bulmak için evden uzaklaşıp, dev anasının oturduğu kulübeye giderek ondan ateş istemiş. Onu gören dev anası kızın üstüne atılıp, bütün kanını emmiş. Eve dönen oğlanlar, kardeşlerinin kaybolduğunu görünce, hemen dev anasının kulübesine koşmuşlar. O hala kızın kanını emiyormuş.

Eve giren oğlanlar devi bağlayıp kardeşlerini de götürmek istemişler, ama tam o sırada kızın ayağına orada bulunan büyülü bir çuvaldız batmış ve kız ölmüş. Kardeşleri onun neden öldüğünü anlayamamışlar, toprağa da gömmek istemediklerinden bir tabuta koyup, eşeğin sırtına bağlamışlar ve eşeği de serbest bırakmışlar. Bir köye varan eşeği, köylüler durdurup sırtındaki tabutu açınca, kızın ölüsünü görmüşler ve bari yıkayıp gömelim demişler. Kızın ölüsünü yıkayan kadın, topuğundaki çuvaldızı görüp çıkarmış ve kız hemen dirilip kalkmış.

Köylüler buna çok sevinmişler ve onu kendi köylülerinden biriyle evlendirmişler. Aradan zaman geçmiş ve Yasemin'in bir kızı olmuş. Bir gün yedi kardeş bu köyden geçerlerken, çeşme başında oynayan bir çocuğu kardeşlerine benzetip birbirlerine, "Ne kadar da güzel, aynı kardeşimiz Yasemin' e benziyor" demişler. Sonra da çocuğu sevmek istemişler, ama kız korkup eve gitmiş ve olanları annesine anlatmış. Gerçeği anlayan Yasemin, " Korkma onlar senin dayılarıdır" demiş ve hemen koşup kardeşlerine sarılmış. Birbirlerine kavuşan kardeşler, kalan ömürlerini hep birlikte mutluluk içinde yaşamışlar...

Yedi Nar Çubuğu

Bir varmış, bir yokmuş bir adam varmış. Bu adamın yedi oğlu varmış. Kardeşler her zaman aynı yerde yiyip içer aynı yerde yaşarlarmış. Herkes onların sevgisini kıskanırmış. Hiçbir düşman onları yenemezmiş. Yedi kardeşe ne güçlü düşmanların ne de yırtıcı hayvanların gücü yetermiş.

Bunlar ava gittikleri zaman hep birlikte giderlermiş. Ayıyı, canavarı, asanlı ve kaplanı diri diri yakarlarmış. Yedi kardeşin elinden aslan değil fil bile kurtulamazmış.

Aylar yıllar geçer kardeşlerin hepsi evlenir. Çoluk çocuk sahibi olurlar. Her biri ayrı bir yerde ev alıp, ayrılır. Birbirine gidiş gelişleri azalır. Ava giderken bile yalnız giderler. Aralarına soğukluk girer. Düşmanlar bunu fırsat bilip onlara tek tek hücum ederler. Evlerini soyar, kendilerini de değersiz kılarlar. Kardeşler, bu kez ava yalnız çıktıkları için ellerli boş dönerler.

Babaları, bu şekilde devam ederse çocuklarının sonunun iyi olmayacağını anlar ve onun için onları bir araya toplayıp der: “Oğullarım, yarın benim yanıma gelirsiniz. Gelirken de parmak kalınlığında ince bir nar çubuğu getirirsiniz” Oğullarının hepsi baş üstünde der ve giderler. Sabah olunca her biri bir nar çubuğu getirir. Babaları yedi nar çubuğunu alıp elinde desteler. Ortasından bir iple sıkıca bağlar. Tek tek oğullarına verip der: “Oğullarım gücünüzü deneyin bakayım. Bunu hanginiz kırabilirsiniz?”

Kardeşler ne kadar uğraşırsalar da çubuk destesini kıramazlar. Bu defa da adam çubukları tek tek verip der: “Şimdi bu çubukları tek tek kırın göreyim. Acaba gücünüz yetiyor mu?”

Kardeşlerin her biri çubuğu aldığı gibi ikiye kırarlar. Sonra babalarına bakıp derler: “Baba bu çubukları kırdırmaktaki amacın nedir? Bize bilgi ver” İhtiyar: “Yavrularım, bu yedi çubuk sizsiniz. B çubuklar gibi birbirinize bağlandığınız sürece keyfiniz yerinde rahat yaşayacaksınız. Hiç kimsenin de size gücü yetmeyecek ne zaman ki birbirinizden ayrılırsanız, düşman sizi yalnız yakalar ve size istediğini yapar. Birbirinizden uzaklaşmayın. Birbirinizin sözünden çıkmayın o zaman güçlü ve mutlu olursunuz.”

Kardeşler babalarının bu doğru nasihatinden sonra tekrar birleşirler. Birbirine yardım ederler. İyi gün geçirip, sevgi ile yaşamaya başlarlar. O günden sonra hiç kimse yedi kardeşin karşısına çıkamaz.

Kardeşler, gerçekten de birlikten güç doğduğunu anlarlar.

Yılanşah

Bir varmış, bir yokmuş, eski bir zamanda yaşlı bir adam yaşarmış. Yaşlı adamın birbirinden güzel üç kızı varmış. Bir gün yaşlı adam pazara gitmek istemiş ve:

– Kızlarım, ben pazara gidiyorum, bir isteğiniz var mı, demiş.

Büyük kızı:

– Bana güzel bir çarık getirin, demiş.

Ortanca kızı:

– Bana güzel bir ayna getirin, demiş.

Küçük kızı ise:

– Babacığım, bana kıpkırmızı bir elma getirin, demiş.

Adam pazara varmış, kendi işlerini halledince de büyük kızına çarık, ortanca kızına da bir ayna satın almış. Küçük kızına ise elma aramış ama hiç elma bulamamış.

Elmayı araya araya çok yorulan yaşlı adam sonunda bir yolcuya:

– Birader, bütün pazarı dolaştım, ama hiç elma bulamadım, nereden bulabilirim, demiş. O zaman yolcu:

– Hey, babacığım, arayıp da boşuna uğraşmayın. Bütün elmalar Yılanşah'ın elindedir, diye cevap vermiş. Küçük kızının üzülmesini istemeyen adam, dağlar arasında yaşayan Yılanşah'ın huzuruna varmış ve:

– Hey, Yılanşah, benim küçük kızım için bir tane kırmızı elma verir misin, demiş.

– Tamam, ben sana bir tane kırmızı elma veririm, sen ise karşılığında küçük kızını benimle evlendireceksin, demiş Yılanşah. Yaşlı adam bu şartı kabul etmemiş ve evine dönünce, bütün olayı kızlarına anlatmış. Elma getirmediği için küçük kızı üzülmemiş. Aradan birkaç zaman geçmiş, adamın küçük kızına Yılanşah'ın görücüleri gelmiş; ama adam kızını yılanla vermek istememiş ve görüçülere ret cevabını vermiş. Görüçüler birkaç defa gelmişler, ama elleri boş dönmüşler.

O zaman Yılanşah, şehre doğru akan suyu kapatmış ve halkı susuz bırakmış. Küçük çocuklar, ihtiyarlar ölmeye başlamış. Bu durumu gören küçük kızı:

– Babacığım, kaderimde yılanla evlenmek varmış. Tamam, ben razıyım. Beni Yılanşah'a götürün, demiş ağlayarak.

Yaşlı adam çaresiz, ağlaya ağlaya, kızını Yılanşah'a götürmüş. Yılanşah onları çok iyi karşılamış ve suyu kapatan engeli kaldırmış. Kız ile Yılanşah'ın düğünü çok

şatafatlı geçmiş. Düğünden sonra Yılanşah yakışıklı ve pehlivan bir yiğide dönüşmüş. Yılanşah'ı Karadağ'da yaşayan bir cadı kasten sihir yaparak yılanı dönüştürmüş ve "Bu adamın küçük kızıyla evlendiği zaman sihirden kurtulacak." diye bir şart koymuş. Yiğit bir şahın oğluymuş. O, küçük kızın ablalarını da kendi yardımcılarını arasından iki dürüst yiğitle evlendirmiş ve yaşlı adam ile birlikte kızları da saraya getirmiş. Hepsini hayatının sonuna kadar mutlu ve huzur içinde yaşamış ve muratlarına ermişler.

Yumru Yumak

Çok çok eskiden yetim bir kız yaşarmış. Üvey annesi onu dövüp yumağını alıp fırlatmış.

Kız yumağın peşinden gitmiş. Kız peltekmiş:

-Yumyu yumyu yumağım, yumuyup da koymuştum. Şimdi nereye yok oldun, deyip ağlaya ağlaya gidiyormuş kızcağız. Bir at çobanına rastlamış.

-Ağabey, benim yumyu yumağımı göymedin mi? diye sormuş kız.

-“Şu tarafa yuvarlandı” deyip göstermiş çoban. Kız da takip etmiş. Biraz gitmiş de “yumyu yumyu yumağım, yumuyup da koymuştum” der ağlarmış. Bu sefer sığır çobanına rastlamış. Sığır çobanı da keçi çobanı da kıza yolu göstermişler. O kara ormana ninenin yanına gelmiş. Nine onu ağırlamış.

-Yumyu yumyu yumağımı göymedin mi, nineciğim? diye sormuş kız. Nine ona yumağını göstermiş.

-Kızım eğer benim verdiğim işleri yaparsan yumağını verip seni geri gönderirim. Kız onun söylediklerini yapmış. Şifalı bitkiler toplamış, mindek bağlamış, çamaşır yıkamış. Nine ona yumağını ve azığını verip yollamış. Kız şarkı söyleyerek geri dönüyormuş. Yalnız onun yumyu sözü yumru oluvermiş. Nine onun peltekliğini gidermişti.

-Yumru yumru yumağım

Yumru yumak aradığım

O meğerse ninede imiş

Bense bunu bilemedim.

Gelmiş dönmüş evine. Üvey annesi çok öfkelenmiş, peltekliğinin geçmesine ise içi yanmış. Kendi şaşı gözlü kızının da yumağını atıvermiş. Kızı ağlaya ağlaya gitmiş.

-Yumru yumru yumağım nereye kayboldun?

At çobanına gitmiş. At çobanı yolu göstermiş. Gözü şaşığı olduğundan kız ters tarafa gitmiş. Bunu gören sığır çobanı kızını çağırmış.

-Nereye gidiyorsun küçük kız?

-Yumru yumru yumağımı arıyorum.

Sığır çobanı ona diğer(ters) tarafı göstermiş. Şaşığı gözüyle tersi doğru görüp keçi çobanına ulaşmış. Nasıl olduysa nineyi gidip bulmuş.

-Yumru yumru yumağımı bana ver nineciğim- diye bağırmış.

Nine ona iş buyurmuş. Kız şifalı bitkiler yerine çer çöp toplamış, mindek yerine süpürge bağlamış. Munçada nineyi süpürgelerken hızla vurup her yerini morartmış çürütmüş. Nine ona yumağıyla birlikte hediye olarak bir kurt sürüsü, bir tilki sürüsü, bir ayı sürüsü vermiş. Gözünün şaşılığını üstüne dilini de peltek yapmış. Kız dönerken şarkı söylüyormuş:

- Yummy yumyu yumak

Obuy ninede imiş

Obuy ninenin sandığı

Varlık ile doluymuş

Biy süyü kuyt aldım

Biy süyü ayım vay

Biy süyü tilki ile

Ben de oldum şimdi bay

Evine geri dönüp annesi ile kucaklaşırken kurtlar, ayılar, tilkiler onları yiyip bitirmişler denir.

Zalim Han ve Lokman Hekim

Bir zamanlar zalim bir han yaşarmış. Onun memleketinde bir Lokman Hekim varmış. O adam sözünün eri, hakikati seven, halkın da sevdiği sevimli bir hekimmiş. Kibirli Han'ın da kusurlarını yüzüne vurmaktan da kaçınmazmış. Han, bu ahlakı için Lokman Hekim'i hiç sevmezmiş. Günlerden bir gün bu hekimden kurtulmak için onu derin bir kuyuya atıp, çıkamasın diye üzerini bin parçalı taşla kapattırmış. Her ne kadar Han, hekimden kurtulmak istese de kibirli cahilliğinin ilim ve akılla güreşemeyeceğini aklı almıyormuş.

Lokman hekimin yanında çeşitli otlardan, çiçeklerden, kendisinin yaptığı bir şişe ilaç varmış. Bu adam her gün bu ilacından birer ölçek içtiği gibi açlığı, susuzluğu kalmamış. Böylelikle Lokman Hekim birçok gün ışığı görmeden yaşamış. Hanın kendisi ölmüş ama Lokman Hekim yine zindanda yaşamış ama herkes onu öldü biliyormuş.

Zalim Han öldükten sonra yerine oğlu tahta çıkmış. O babasından da zalim, adaletsiz olup çıkmış. Halkın kanını derya gibi akıta akıta, ağlatırmış. Bu zalimin zulmü daha da artmış. Bu günahları için Allah ona dermanı olmayan bir maraz vermiş. Bütün her yeri kaskatı kesilmiş. Hiçbir yerini oynatamaz öylece yatarmış. Saray hekimleri baktıktan sonra bütün memleketinin hekimlerine de göstermişler lakin hiçbirisi onun derdine derman olamamışlar. Han'ın hastalığı günden güne artmış. Hastalığı artan zalim Han'ın zulmü de artmış. Kabahatsiz birçok hekimin başını cellâda vurdurtmuş. Günlerden bir gün hanın huzuruna bir derviş gelmiş. Derviş:

- Ey kudretli hanım! Eğer Lokman Hekim sağ olsaydı o senin derdine derman bulurdu. Bu derdin merhemini bilse bilse o bilir. Senin yüreğinin içindeki şeytanı ancak o çıkarabilir, demiş.

- Derviş Lokman Hekim kimdir? Sen onun hakkında bindiklerini anlat, diyerek Han emir vermiş. Derviş uzunca bir müddet bir şey anlatmak için başını avuçları arasına alıp düşünmeye başlamış. Bir az vakit geçtikten sonra Han'a cevap vermiş.

- Dinle ey Hakanım! Söyleyeceklerim için bana kızma, doğruları anlatacağım için başımı cellâda verme. Bu yalan dünyaya Lokman Hekim gibi âlim, akıllı bir adam daha gelmemiştir. Dünya âleminin bütün sırlarına hâkim, insanların sağlık ve selametlerinin anahtarlarını bilen bir adamdır. O, fakirlerin yardımcısı, derlerinin hekimiydi. Halkı ağır yükler altında ezen Hanların da düşmanıydı. Doğru sözleri ve Hak yolunda çıkışları için rahmetli baban onu haksız yere cezalandırıp ölümüne sebep olmuştu. O, Lokman Hekimi derin bir kuyuya atıp üstünü kayayla örtmüştü. Bunun ardından iki yüz ay geçti. Elbette şimdi onun kemikleri bile çürümüştür, diye derin bir ah çekip derviş sözünü bitirmiş. Dervişin bu sözlerine Han kızmış olsa da başta vermiş olduğu söz karşısında aksakallı yaşlıya bir söz dahi söylememiş. Han kendi bekçilerine emir vermiş.

- Hemen gidip kuyuyu bulun, üzerindeki kayayı kaldırın. Bekçiler Han'ın emrini hemen yerine getirmişler. Yüzlerce adam pek çok zahmetlerle kuyunun üstündeki taşı

bir kenara çekmişler. Kuyu açılınca halk gördüklerine inanamayıp şaşır kalmışlar. Lokman Hekim kuyunun bir köşesine dayanıp sağ salım oturuyor! Büyük hekimin başı Ararat Dağı'nın tepesi gibi ağarmış, geniş katmerin sayısı daha ziyade artmış. Lokman Hekim'in kuyudan çıkarılmasıyla etrafındaki adamlara dinç sesiyle sorar;

- Ey güneşli dünyada yaşayanlar, benden ne istiyorsunuz?

Saray hizmetçileri eski Han'ın öldüğünü onun yerine geçen yani Han'ın uzun yıllardan beri dermanı olmayan bir derde uğradığını, dervişin sözlerini, sonra kuyunun üzerini açıp bakmak için Han'ın emir verdiğini anlatmışlar. Kuyuyu açınca büyük hekimin ancak kemiklerini bulabileceklerini anlatmışlar.

- Ey büyük Hekim, Ey âlimlerin âlimi! Haydi, Han'ın huzuruna varalım. Eğer sen onun derdine derman olursan o seni bahşişlere boğacaktır. Lokman Hekim, bu sözleri işitince vezire bakıp keskin bir sesle:

- Yok! Olmaz! Kendisinden başkasına acımayanların hayatını kurtarmam! Beni burada taşın altında bırakınız!

Vezir ve bütün saray hizmetçileri Lokman Hekim'in ayaklarına kapanıp, onlarla birlikte Han'a gitmeleri için yalvarıp yakarmış.

- Eğer biz Han'ın huzuruna sensiz gidersek senin de sağ olduğunu ve gelmediğini anlarsa bizim hepimizi cellâda teslim eder, deyip ağlamışlar. Lokman Hekim'in yüreği hemen yumuşamış zavallı hizmetçilerin ricalarını kabul etmiş.

- Peki, o zaman dostlarım. Lakin benim Han'ın huzuruna varmadan evvel kırk gün kadar insan kalabalığından uzak bir yerde tek başıma yaşamam gerek. Lokman Hekim o günden başlayarak dağ kenarında تنها bir yerde yaşamaya başlamış. Böylece kırk gün geçtikten sonra kırk birinci gün Han vezirini yollayıp onu saraya aldırılmış. Han hekimin gelmesini sabırsızlıkla beklemiş. Onun geldiğini işitince oldukça sevinmiş. Lokman Hekim Han'ın suratına bakınca hemen onun hastalığını anlamış. Han'ı iyileştirmek için mutlaka onun yüreğine büyük bir etki yapmanın gerekli olduğunu anlamış.

- Ey kibirli Han, senin oğlun var mı? diye sormuş

- Evet var. Niçin sordun ya hekim? demiş.

- İyi bil ki ölümden kurtulmak istersen oğlunu kurban edeceksin. Oğlunun kanını alıp tenine sileceksin. O zaman hastalığın geçecek.

Lokman Hekim'in bu sözlerini işiten Han'ın tepe saçları dikleşmiş.

- Ey hekimlerin hekimi! Bu nasıl bir derman! Hiçbir han öz oğlunu kurban eder mi? Hayır, bu hiçbir zaman olmayacak, diye Lokman Hekim'in teklifini reddetmiş.

- Öyleyse sen bilirsin. Lakin senin derdine bu devadan başka bir şey yok.

Lokman Hekim sözünü bitirdikten sonra ağır adımlarla saraydan çıkıp gitmiş. Aradan birkaç gün geçmiş. Han'ın durumu epey ağırlaşmış. O yeniden Lokman Hekim'den haline deva bulmasını rica etmiş.

- Ey cihanın namlı hekimi! Benden her ne istersen iste sana bütün hazinemi bağışlayayım, devletimi vereyim. Sadece beni bu deritten kurtar! Artık dayanacak gücüm kalmadı, demiş.

- Ben senin derdinin dermanını söyledim. Beni daha ne için rahatsız edersin, demiş. Hastalık yüzünden Han'ın bir tek kurtuluşu varmış.

- Peki, öyleyse. Oğlumu kurban edin ama gözüm görmesin!

- Böyle derdine derman bulamayız. Bana malum olanına göre kurban hastanın gözü önünde öldürülecek değilse faydası yok.

- İstedğin gibi yap!

Han'ın oğlunu babasının yatağı olan yere getirip elini ayağını sıkıca bağlamışlar. Lokman Hekim, evvelden koyun kanı ile hazırlanan bir kavanozu çocuğun koynuna gizlice bağlamış. Lokman Hekim Han'a bakıp:

- İyice bak! Sakın gözlerini kapatma, diye emir vermiş. Han'ı kaldırıp sarmışlar, o gözlerini oğluna dikmiş. Lokman Hekim de elindeki sivri bıçağı yukarı kaldırıp oğlanın tam kalbine sapladığı gibi kavuğu deşmiş. Akan kanlar çocuğun tenini sarmış. Beş yıl yerinden kıpırdamadan yatan Han, oğlunun yüreğine bıçak saplanınca yerinden bir kerede sıçrayıp kalkmış. Lokman Hekim, kıyameti koparan Han'ın bu haline gülüp ona kanlı kavuğu göstermiş. Oğlunun sağ salim olduğunu gören Han, sevincinden az daha çıldıracakmış. Hem kendisinin beş yıldan beri hasta yatıp da birden ayağa kalkmasına pek şaşırılmış. Lokman Hekim Han'a dönüp:

- Gördün mü insanın ruhu sarsılınca onun vücuduna ne kadar büyük tesir eder! Ey, insanların ömrüne hâkim olan Han. İnsanların eleminin ne kadar büyük olduğunu şimdi daha iyi gördün. Akraba olanların ölümü, onların yakınlarına ne kadar büyük keder verdiğini şimdi daha iyi anladın. İyi bil ki kan dökücü kibirli Han! Her gün binlerce kabahatsiz, biçare, muhtaç fukaralar bu gibi elemelerle felaketle acı kederlerle kalıyor. Binlerce ana, baba senin emrinle öldürülen çocukların ölümüne ağlıyor!

Han başını aşağı eğip meşhur hekimin cesur sözlerine cevap vermek için derin düşünceye dalmış. Bu cesur sözler Lokman Hekim'e kolay gelmiş. Ölümünden kurtulduğuna sevinen Han kıvancından büyük bir ziyafet vermiş. Tellak bağırtıp, bütün halkı çağırmış. Kırk gün kırk gece devam eden ziyafette yalnız kuş sütü yokmuş. Han yalnız kendi çocuğunun kanının etkili olduğunu halka, halk da bunu ağızdan ağza anlatıp durmuş.

Zenginliğin Sırrı

Eski zamanda bir padişah yasarmış. O kadar çok zenginmiş ki onun varlıkları her yere dökülürmüş ve kimse almazmış; çünkü halkı da zengin ve varlık içinde yasarmış. Yurdunda fakirler yokmuş. Mal mülkü her gün artıyormuş. Padişah ne yapacağını bilemeden şaşırılmış.

Bir gün onun şehrine bir danışman gelmiş. Padişah onu çok iyi karşılamış. Misafir etmiş ve ondan yardım etmesini istemiş:

– Söyleyin, varlığımı nasıl durdurabilirim, onlar çok çoğalıyor, demiş. O zaman danışman:

– Eğer sen varlıklarının eksilmesini istersen, benimle birlikte çöl olan yerlere gelin. Devenin üzerinde ekmek yer, gezeriz, demiş. Padişah sevinmiş ve deve sırtında danışman ile çöle gitmiş. Uzak yol yürümüşler ve karnı acıkmış. Yolun ortasında, devenin üzerinde ekmek yemeye başlamış. O sırada ekmek kırıntıları yere düşmüş. Padişah deveden inmiş ve ekmek kırıntısını aramış ve bulamamış. Danışmanın önünde rahatsız olan padişah, ekmek kırıntısının etrafını duvar ile örmüş. Danışman onu gözetiyormuş. Akşam saraya dönmüşler. Günler geçmiş.

Padişahın zenginliği artmış ama eksilmemiş. Padişah bir gün danışmanı çağırılmış:

– Danışmanım, dediklerini yaptım; ama varlığım eksilmedi. Ne yapayım, demiş.

O zaman danışman:

– Hey padişah! Eğer sen yol ortasında düşmüş ekmek kırıntısına dikkat etmeseydin varlıklarından ayrılırdın, yurdun harap, halkın fakir olacaktı. Aksine, sen ona değer verdin, etrafına duvar ördün. Senin hayatın huzur içinde olacak. Yurdun ve halkın rahat yaşayacak, demiş.

Çünkü “Ekmek azizdir, kırıntısı ondan da azizdir” denen bir atasözü vardır.

ÖZGEÇMİŞ

1989 yılında Sinop'ta, dünyaya geldi. İlkokulu köyde, ortaokulu Sinop'un Boyabat ilçesinde bitirdi. Lise öğrenimini yine Boyabat'ta yatılı olarak tamamladı.

Kastamonu Üniversitesi Türkçe Öğretmenliği Anabilim Dalı'ndan 2010-2011 yılında mezun oldu.

2012-2013 Eğitim Öğretim Yılı'nda Erzurum'un Çat ilçesine Türkçe Öğretmeni olarak atandı.

2016-2017 Eğitim Öğretim Yılı'ndan itibaren tayin edildiği Sakarya'nın Geyve ilçesinde Türkçe öğretmeni olarak görevine devam etmektedir.

ESMA ÖZCAN

İletişim Adresleri:

E mail: esmaozcan_57@hotmail.com

Tel: 0543 680 52 30